This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Šafařík, Pavel Jozef

Pavla Jos. Šafařika

SEBRANÉ SPISY.

K VYDÁNÍ UPRAVIL

Josef Jireček.

DÍL I.

STAROŽITNOSTI SLOVANSKÉ OKRESU PRVNÍHO.

V PRAZE,
NÁKLADEM KNĚHKUPCE BEDŘICHA TEMPSKÉHO.
1862.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI.

SEPSAL

PAVEL JOS. ŠAFAŘÍK.

ODDÍL DĚJEPISNÝ.

OKRES PRVNÍ:

OD L. 456 PŘED KR. AŽ DO L. 469—476 PO KR.

V PRAZE,
NÁKLADEM KNĚHKUPCE BEDŘICHA TEMPSKÉHO.
1862.

47
19
222
c.1

Tisk Jeřábkovské knihtiskárny (K. Seyfrieda) v Praze. 1862.

61.283/1914

PŘEDMLUVA.

Odevzdávaje první toto oddělení Slovanských Starožitností obecenstvu historických nauk milovnému, za zbytečné pokládám obšírnou řečí jednati zde buďto o povaze a spořádání svého díla, buďto o úmyslu, jímž jsem při spisování jeho povozován byl. Jedno i druhé dostatečně se objevuje ve knize samé, v níž bude-li co pravého a důvodného, dojde přízně u opravdových znatelův beze vší mé přímluvy; vady pak a nedostatky, bez nichž ona jistě není, obhajnými slovy zastírati jest mé mysli daleké.

O výboru pojednaných zde předmětův, též o způsobu přednášení jich, rozličtí cenitelé souditi budou rozličně; aniž já sobě osobuji, že bych všudy na pravou cestu byl uhodil, ačkoli nic bez pilného uvažování a přemítání zde jsem nepoložil. Mnohým, o věci povrchně a na kvap soudícím, článek o cizích kmenech zdáti se bude buď příliš obšírný, buď do Slovanských Starožitností naprosto nenáležitý: nestranní však zna-

telé, tím jsem jist, rádi mu zde i místa i té prostrannosti dopřejí. Dosáhne-li jednou starobylost Slovanstva v té míře, jakž zde vymezena jest, u historikův našich všeobecného přiznání a přijetí, potom článek tento z podobných spisův pohodlně vypuštěn býti může. Nerovnosti u výkladu, onde přílišná rozvlačitost, onde zběžná krátkost, též některých věcí opětování, nejvíce odtud pošly, že spis tento v různých dobách chystán a pro nerovné třídy obecenstva, čtenáře učené i méně učené, určen byl. My nejsme tak bohatí, bychom pro rozdílné třídy čtenářstva již rozdílné spisy o témže předmětu spisovati mohli: té chvíle ještě všickni, vysocí i nízcí, zámožní i chudí, ke společným zasedati musíme hodům. V nynější příčině důkladnost s lehkostí a lahodností všudy stejně spojiti nebylo možné: pravá zajisté důkladnost v historii, jakož v každé jiné nauce, záleží v dokonalém poznání věcí jednotných a podrobných, což vždy jest pracné a těžké, nikoli v oblíbeném teď rozumování a mudrování, kteréž bez onoho vždy jest jalové, ačkoli snadné.

Putuje dosti dlouhý čas po spustlém poli starobylosti slovanské nejedny v pravo i v levo předměty jsem pozoroval, o nichž by široce jednáno býti mohlo, já pak jich zde jedva slovem jsem se dotekl. Než mně bylo kvapiti k cíli, měl-li spis tento dohotoven a vydán býti. Mysl má přirozeným pudem k jiným předmětům a naukám se nese, od nichž já nerad a bezděky, vida toho nutnou potřebu, k těmto zde jsem se pouchýlil. Neosobuje sobě jméno historika, což by u mne marné sebe mámení bylo, považuji přítomný

svůj spis jen jako předsíní pro historika slovanského, v němž on pomeškaje a k daleké své cestě se popřistroje již napotom, jakž se naději, snáze a s větším prospěchem vznešenému povolání svému dostáti bude moci.

Druhé čili mravopisné oddělení Starožitností nemohlo posavad, pro rozličné překážky, dohotoveno a neprodleně za tímto na světlo vydáno býti: budu však o to snažně pečovati, aby i ono v nedlouhém projití času k dozrání svému přišlo a milovníkům národních dějin do rukou se dostalo. Též mapy, k tomuto oddělení chystané, větší a úplnější, nežli z počátku umíněno bylo, teprvé později se vydají.

Konečně skládám vroucné díky oněm šlechetným vlastencům českým, kteříž, způsobivše mi, z lásky k národu a literatuře jeho, potřebné ke spisování tohoto díla pohodlí, byli jsou tím první jeho původové. Pohled na jejich spanilomyslnost posiluje ducha věrného Slovana, chovaje v něm dověru, že rozkvétající jaro obnovy a odmladu v národu tom, v jehož lůně tak dějné ctnosti žijí, na plano neodkvete: neboť jediné ctnosti pojišťují národům stálého bytu a vždy zdárnějšího vzrůstu. I Tobě skládám srdečné díky, drahý Františku Palacký, že, podav mi hlavní myšlénku a jako návrh k tomuto dílu, po celý potom čas byl's při něm raden a pomocen nejinak nežli při svém vlastním. Budiž i Tobě díka, rozmilý Michale Petroviči Pogodine, jenž, viděv v čas pobytu svého u nás v srpnu 1835 dílo ještě necelé, oceniľs je duší

opravdového Slovana, a od té doby neustal's zakládati mne všelikou pomocí k obohacení a snadnějšímu vydání jeho. Mně se při spisování knihy této nejednou zdálo, jakobych ji jediné pro Vás spisoval, jako byste jediné Vy, čtouce ji, souhlasně se mnou i cítiti i smýšleti mohli: pročež by mi bylo velice milé, kdyby přede vším Vaše oko na ní, již hotové, s potěchou a zalíbením spočívalo.

V Praze dne 5ho září 1837.

P. J. Š.

SLOVANSKÉ
STAROŽITNOSTI.

ODDÍL DĚJEPISNÝ.

Inde et liber crevit, dum ornare patriam et amplificare gaudemus, iterque et defensioni ejus deservimus et gloriae.

Plin. l. II. ep. 5.

Úvod.

§. 1. Počátek a oučel díla.

O původu a starožitnostech Slovanův, národu prastarého, velikého, v dějinách Evropy slavného, nemálo zvláště v novějších časích jak ode domácích, tak i od cizozemcův skoumáno a psáno jest, tak že bylo-liby nám prohlédati jedině ku počtu a obšírnosti spisů v této části historie naší vydaných, a tytýž i ke slovutnosti a vznešenosti původcův jejich, zdáloby se nám každé nové tříbení téhož předmětu při nejmenším zbytečné, nerci-li opovážlivé. A však projdeme-li bedlivou myslí tyto tak hojné a mnoholičné spisy, a oceníme-li je co do obsahu i povahy duchem bezpředsudným, vyznati musíme, že všecky vůbec daleko za vznešeností předmětu svého a za potřebami našeho věku pozadu zůstávají, a že buď pro nedůvodnost a mělkost svou docela k ničemu se nehodí, buď aspoň málo světla a jen částečně o předmětu svém poskytují, mohouce na nejvýš jen co nějaké pomůcky a přípravy k ouplnějšímu a dokonalejšímu dílu o starožitnostech slovanských považovány býti, jakéhož se nám až podnes nedostává. Nezběhlost v jazyku slovanském dle všech jeho nářečí a proměn v oběhu časů vzešlých, nepovědomost povahy, mravův, obyčejův, domácího života a vnitřních příběhův národu tohoto, a naposledy, ať díme zrovna, i jakási zastaralá nepřízeň a nechuť ke Slovanstvu, bezděky ke strannosti vedoucí, byly jsou na příčině, že žádný z cizozemcův o starožitnostech našich píšících, třebas v jiném ohledu sebe důmyslnějších, posavad

nic dokonalého v tomto oddílu dějin na světlo nepronesl. U našincův pak, u nichž dějepisné umění, toto pozdníče věd lidských, mnohem později rozborným a soudným duchem vzdělávati se počalo, nedostatek všestranné učenosti, zvláště důvodné známosti starých i novějších jazykův, a zdravé kritiky, u některých pak, u nichž obojího toho, jak věcnaté a dějepravné, tak i jazykové učenosti plnoměrná shoda byla, nevážnost k věci a snad i pochybnost o možnosti jejího dovedení ke skutku, toliké jsou byly překážky, že skoumání na obšírné roli starožitností našich ještě vždy žádného dospělého ovoce nevydalo. Majíce před očima tyto předchůdcův našich příklady, a uvažujíce u sebe jednak ten tak malý výnos tolikerých tak úsilných předešlých namáhání, jednak i samé věci osuhlost a uzlovatost a naši při vší snažlivosti nedostatečnost, dlouho jsme byli na rozpacích, máme-li ten znamenitý počet starších spisův o starožitnostech slovanských tímto novým rozmnožiti, čili raději ode předsevzetí svého docela upustiti a skrovných sil svých na jiné plodonosnější a požitečnější předměty vynaložiti. Ale přirozená láska k milé národnosti naší, náklonnost k domácímu dějepisu a mluvozpytu vůbec, vroucí žádost, všestranným zhloubáním a rozsudným vyložením starožitností našich vytrhnouti z nehodného zanedbání původ a zrost národu našeho, a vyjasniti, pokud možné, nejdřevnější dobu života a dějin jeho, neméně i úsilná některých upřímných přátel nutkavost, přivedly nás naposledy k tomu, abychom překonavše všecku váhavost a neodhodlanost, ujali se vystaviti pořádný, ku přehlédnutí snadný obsah toho, což od nás po mnoholetém sbírání a zpytování o starožitnostech slovanských shledáno jest. Každého zajisté z otrlosti a surovosti vyzutého a národu svému neodcizeného člověka srdce vře neukojenou tužbou po hodnověrné zprávě o milých svých předcích, ale ještě více učeného, provodícího život svůj v naukách národnosti jeho blíže se týkajících, totižto v národním dějezpytu a jazykosloví. Pokudkoli tedy milovníkův jazyka národu našeho mezi námi stávati bude, až potud, nelze o tom pochybovati, nalézati se budou mezi námi i přátelé a pěstounové podobných skoumání o původu

a zrůstu slavného národu našeho a jeho starožitnostech. Nechť tedy prozatím, pokud něco dokonalejšího v oboru staršího dějepisu u nás se nevyjeví, poslouží tento spis k vyplnění znamenité mezery v této třídě umění, mající za oučel stručné vystavení všeho toho, co z hodnověrných pramenův, po pilném a soudném rozboru, o původu, prvotních sídlech, rozvětvení, dějích, povaze, živnosti, náboženství, řádu, jazyku, písmě a umění pranárodu slovanského v novější této době buď od jiných, buď od nás samých vyšetřeno a za pravé uznáno jest, aby tudy, jestli možné, starožitnosti naše z kalu nepaměti a opovržení vydobyty a předmětem šetrnosti jak všech milovníkův dějepisu vůbec, tak obzvláště našich vlastencův, státi se mohly.

§. 2. Objem a rozvržení.

Ouplné vypsání starožitností slovanských má v sobě obsahovati, mimo vyskoumání původu národu tohoto, nejdávnější jeho historii jak zevnitřní tak vnitřní, počna od nejstarších časů, v nichž bytí Slovanů vyšetřiti lze, až do té doby, ve kteréž zvláštní jistotná historie jedné každé odnože se počíná. Celý tento dlouhý oběh času na *dvě* menší polovice rozděliti dlužno, z nichž *první* zavírá v sobě nejstarší a takořka prvotní historickou dobu národu slovanského, s jedné strany nahoru až do hluboké starobylosti, jmenovitě do věku Herodotova (456 př. Kr.), s jiné pak strany dolů až do druhé polovice 5ho století, jmenovitě do konečného pádu říše hunské i římské (469 i 476) sahající, *druhá* pak vypravuje dějiny a zběhlosti Slovanstva od konce 5ho až do konce 10ho stol. čili do převahy křesťanstva u hlavních slovanských národův. Prvního okresu předmět a oučel jest vyšetření původu, sídel a dějin Slovanů v té době, v niž oni ještě pod tímto svým zvláštním jménem v evropejských dějinách povšechně známi nebyli, nýbrž ukrytí pod jinými rozličnými jmény u prostřed jiných prastarých kmenův evropejských bytovali: druhý zahrnuje v sebe zprávu o národu slovanském v době zjevení se jeho na poli dějin pod tímto zvláštním, novějším, od spiso-

vatelův cizích i domácích obecně přijatým jménem.' Odkudž první starší doba vždy aspoň v některém smyslu a z částky i záhadná, nejistá, druhá rozhodná, jistá slouti může. V oné skoumatelé starožitností slovanských v domněnkách svých na různo se dělí, jiní jiné národy do rodiny slovanské pojímajíce, a někteří bytnost Slovanů v tom času a tím i historii jejich, ač dosti nerozumně, naprosto zapírajíce; v této se jedná o starožitnostech Slovanův žádnému odporu více nepodlehajících. Rozdělení toto, na podstatě samé věci založené, zvláště tu výhodu do sebe má, že za ním věci jistotné s nejistými do hromady se nemíchají, a byť třebas i některé zprávy, domněnky a domysly v prvním oddělení v prodlouženém času za pomocí ostřejší kritiky a nových odkrytí buď zviklány buď docela vyvráceny byly, tím pravdivost zpráv v druhém oddělení podaných naskrze se neruší, nýbrž ve své celosti zůstává. Toto druhé oddělení by vlastně sice jen asi do poslední polovice 7ho stol. aneb do konce stěhování Slovanův do nových vlastí sahati mělo; ale poněvadž historie národův slovanských, třebas na konci téhož 7ho stol. již všady stále osedlých, předce vždy až do 10ho stol. v nejednom ohledu temná a kusá zůstává, a mimo to setrvání hlavních národův slovanských při víře pohanské a starobylých svých obyčejích, a jejich teprva pozdější v 9tém a 10tém stol. zběhlé konečné obrácení k víře křesťanské věk tento co do ducha a povahy s předešlým ouželi nežli s následným víže, vidělo se nám příhodné a slušné, pro ouplnější věci vyložení, hranice druhého tohoto okresu něco porozšířiti, a je až na konec 10ho stol. přenesti, zůstavujíce sobě jednak na vůli, dle potřeby hned více hned méně k nim se zbližovati anebo jich se vzdalovati. Při takovémto rozvržení díla co do rozdílu času potřebí celou tu dějepisnou látku rozrůzniti ovšem i ohledem na rozličnost předmětů v ní obsažených, aby tudy s bedlivým uvážením a zhloubáním jednoho každého z nich obzvláště, možné bylo nejen podati o nich podrobnější a zevrubnější zprávy, nýbrž i milovníkům podobného čtení usnadniti přehled obšírného toho a z rozmanitých částek složeného celku. Pročež i toto naše dílo na *dvě* hlavní částky rozvedeno buď, z nichž každá

svůj zvláštní okres a předmět měj: v *první* původ, sídla, rozvětvení a děje, v *druhé* povaha, živnosti, náboženství a řád, jazyk, písmo a umění starých Slovanův ohledány buďte.

§. 3. Prameny a pomůcky.

Jakož dvojí jest doba, v níž dřevní Slované ve společenství jiných národův na poli dějin se zjevili, t. starší, od věku Herodotova až do konce 5ho stol. po Kr., a novější, odtud až do konce 10ho stol. zasahující, tak též i prameny a literní pomůcky všelikého díla o starožitnostech slovanských, podlé rozličnosti času, na dvě hlavní třídy rozděliti se musejí.

I. Prameny první doby.

Původ a počátek slovanského národu ukrývá se v šeru prvotní historie prakmenův evropejských. Pročež všecko to, což vůbec za prameny nejdřevnější historie Evropy, obzvláště pak severní její polovice, obvykle se podává, slušným právem i za zřídla zvláštního dějepisu dávnověkých Slovanův jmíno býti může. Do oboru tohoto přináležejí díla řeckých a římských dějepiscův a zeměpiscův, nápisové na kameních a penězích z řecké a římské doby v historickém ohledu důležití, a hmotné památky dřevních národův evropejských na povrchnosti země nebo pod ní se vyskytající, jako zříceniny a rumy měst a hradisk, valy a náspy, hroby a náhrobky (buhory, kurhany, mohyly), podobizny bůžkův i lidí, zbraně a orudí, domácí i hospodářské nářadí, šperky, okrasy, peníze atd.

1. Dějepisci a zeměpisci.

Hlavnější *dějepiscové* této doby, jejichž díla slouží za osnovu a základ dřevní historie jak vůbec každého staroevropejského kmene, tak i Slovanův obzvláštně, jsou z rodu *Řekův: Herodotus* (cestoval 456—444, psal po 444 př. Kr.), *Polybius* (ok. 183), *Diodorus Siculus* (ok. 20), *Appianus* (150 po Kr.), *Polyaenus* (165), *Dio Cassius* (222) a *Eusebius* (340); z rodu pak *Římanův: C. Julius Caesar* (44 př. Kr.),

T. Livius (ok. 1), *Vellejus Paterculus* (15 po Kr.), *C. Corn. Tacitus* (100), *Luc. Ann. Florus* (117), *Justinus* (165), *Aelius Spartianus* (290), *Trebellius Pollio* (305), *Flavius Vopiscus* (313), *Julius Capitolinus* (335), *Sextus Aurelius Victor* (358), *Eutropius* (375), *Sextus Rufus* (ok. 375) a *Ammianus Marcellinus* (ok. 390). Čelnější pak *zeměpiscové* z rodu *Řekův*, s pominutím některých, z jejichž spisův nás leda matné zlomky, u pozdějších spisovatelův náhodou zachované, došly: *Skylax* (ok. 390 př. Kr., dle Niebuhra po 360), *Ephorus* (ok. 355), *Pytheas* (ok. 320), *Timaeus* (ok. 280), *Artemidorus* (100), *Skymnus* (90), *Strabo* (ok. 20, dle jiných 60 po Kr.), *Ptolemaeus* (161, dle jiných 175—182), *Dionysius Periegetes* (ok. 200), *Agathemerus* (ok. 215), *Marcianus Heracleota* (dle Hudsona a Dodwella mezi 200—300, dle jiných před 400), nejmenovaný původce spisu Periplus ponti euxini (ok. 330) a *Stephanus Byzantinus* (ok. 500), jakožto pouhý vypisovatel starých [1]); z rodu pak *Římanův: Pomponius Mela* (ok. 48 po Kr.), *Plinius* (79), jeho vypisovatel *Solinus* (218) a *Aethicus* (ok. 360). K těmto posledním přičísti se musejí tak nazvané desky Peutingerovy čili nejstarší římské mapy shotovené dílem podlé starších, původně za panování c. Marka Aurelia Antonina Philosopha 161—180 a Aurelia Proba 276—280 sestavených desk, dílem podlé nového změření zemí římských za c. Theodosia II. Mladšího l. 423, a vydané podlé jediného rkp. Vídeňského asi z 13ho stol. (1265?) [2]) nejdříve od *F. Ch. Scheyba* ve Vídni 1753. F., potom od Pešťanské university v Budíně 1824. F., s výkladem *M. P. Katancsich* Orbis ant. ex tab. itiner. quae Theodos. Imp. et Peutingeri audit. Bud. 1824. 4°. 2 č., s uvedením *C. Mannerta* v Lipsku 1824. F.; tolikéž i ostatní římské cestovody: Itiner. Hierosolym. seu Burdigal. (333 po Kr.) a Itin. Antonini (360 po Kr.), vydané v *P. Bertii* Theatr. geogr. vet. Amst. 1618. F. 2 č. a

[1]) Drobnější řecké zeměpisné zůstatky sebrány a vydány jsou v *J. Hudson* Geogr. veter. scriptor. graeci minor. Oxon. 1698—1712. 8°. 4 voll. — Srov. *J. Lelewela* Badania starożitności we względzie geografii. Wiln. 1818. 8°. Spis to nejdůvodnější o dřevním zeměpisu.

[2]) Polovici prvního ztraceného listu těchto desk nedávno (1835) našel prof. Wyttenbach ve Treviru.

v *P. Wesselingii* Vet. Rom. itiner. Amst. 1735. 4°.; naposledy statisticko-historický popis římského panství: Notit. dignit imper. (426 po Kr.), vydaný od *Gu. Pancirolli.* Ven. 1602. F. a v *Graevii* Thes. ant. Rom. T. 7. Mimo tyto zde ze jména vyložené spisovatele a spisy i ostatní zásoba řecké a římské, jak dějepisné tak i zeměpisné literatury poskytuje jednotlivé zprávy a zápisky ke starožitnostem slovanským blíže ji nebo vzdáleněji se vztahující, jichž rozsudnému skoumateli ovšem pilně vyšetřovati náleží, nám ale pro krátkost zde ouplně vyčítati nelze.

2. Nápisy řecké a římské.

Hojnější nad jiné sbírky *nápisův řeckých a římských*, nacházejících se buďto na kamenných a kovových plochách, sloupech, stavením a nářadích, buďto na penězích, jsou následující: *J. F. Vaillant* Numism. imp. Roman. praestantiora. Par. 1674. 4°. 2 voll., auct. ed. *J. F. Baldini.* Romae 1743. 4°. 3 voll. — *Ej.* Num. aerea imp. in col. munic. et urb. Par. 1688. F. 2 voll. — *J. Gruteri* Inscr. ant. totius orbis Rom., cura *J. G. Graevii.* Amst. 1707. F. 4 voll. — *R. Fabretti* Inscr. ant. Romae 1699 (1702). F. — *L. A. Muratori* Nov. thes. veter. inscr. Mediol. 1739—42 F. 4 voll. — *J. H. Eckhel* Doctr. num. vet. Vind. 1792 ss. 4°. 8 voll. — *A. Boeckh* Corpus inscr. graec. Berol. 1825. F. (dílo ještě nedovršené). Bohatý výbor a sklad nápisův jak řeckých tak i latinských, vztahujících se k Vindelicii, Rhaetii, Venetům, Carnům, Istranům, Noricum, Pannonii, Illyricum, Moesii, Dacii, Thracii a Macedonii (škoda že Sarmatia vyloučena), s obšírným zeměpisným a dějinným výkladem, nalezá se ve knize *M. P. Katancsich* Istri adcol. geogr. vet. e monum. epigr. marmor. num. tab. erut a et comm. illustrata. Budae 1826—27. 4°. 2 voll. Sem přináležejí i některé tak nazvané nápisy barbarské (inscriptiones barbarae), vyskýtající se tytýž na kovových a kamenných plochách, na penězích a rozličném domovním i vojenském nářadí, pokud o starobylosti jejich podlé nepodezřelých známek s jistotou souditi lze. Pole řeckých a římských nápisův

jest nesmírně prostranné a téměř nepřebrané; mnohé pamětníky toho druhu, týkající se dějin severní polovice Evropy, leží až posavad ve tmě a ve skrytu, aniž kde opsány jsou; jiní nápisové, roztroušení po rozličných málo známých, pokoutních spisech, většímu počtu skoumatelův starožitností, nejináče než nevydaní, nepřístupní zůstávají. Ačkoli pak výnos těchto nápisův z ohledu historie dřevních Slovanů vždy nekonečně skrovnější jest, nežli z ohledu jiných s nimi sousedících národův; však nic méně předce soudný skoumatel slovanských starožitností i tohoto pramene pilně vyšetřovati a nejednoho vážného svědectví pro svou věc z něho vydobývati povinen jest.

3. Památky hmotné.

Neméně důležité v historickém ohledu jsou všecky ostatní vetché zbytky života a obchodu dřevních národův této strany Evropy, nalezající se buďto na povrchnosti země, buďto pod ní, jako zříceniny a rumy měst neboli hradův, valy a náspy, silnice hražené, hroby a náhrobky se vším tím, co v sobě zamykají, nádoby a nářadí z kovu, kamene, skla, hlíny, rohu a kosti, podobizny, slitiny a rytiny bůžkův i lidí, šperky a okrasy, šatstvo a mnohé jiné těm podobné pamětníky. Každý zajisté zvedený a ze surové divokosti vyzutý národ, buď on více nebo méně uměním osvícen, podlé rozdílnosti stupňův svého vzdělání vtlačuje zemi té, na kteréž za delší čas obývá, jisté patrné a rázné známky tohoto svého na ní přebývání, kteréž i tehdáž, když on sám z počtu živoucích vyhynul a vymizel, vždy ještě nepodezřelé a zřetedlné svědectví vydávají. I v těch krajinách, v nichž pravlast Slovanů v Evropě hledati se musí, vyskýtají se až podnes mnohé národní památky tohoto druhu; ale na jejich vyšetření, do hromady sebrání, rozsudné ocenění a náležité vypsání až posud od tamějších obyvatelův a domácích učených bohužel příliš málo péče a práce vynaloženo bylo. Potomkům našim hlavní ta povinnost věrného vlastenectví s tužebnou prosbou na srdce vzkládati se musí, aby oni nedostatku tohoto vyplniti, podobné vetché zbytky a

pamětníky někdejších obyvatelův své vlasti, co jich koli ještě zbývá, pilně vyšetřovati, před záhubou ochraňovati a tudyť k vysvětlení starožitností našich s této strany přispívati všemožně se vynasnažili. Některé počátky, ale vždy ještě jen počátky, takovéhoto chvalitebného usilování již onde i onde ve pravlasti Slovanův se zjevují, jichž i my na svém místě vděčnou myslí s doložením zřídel, použiti nepomineme.

4. Pomůcky.

Vedlé těchto hlavních pramenův, z nichž veliká naše důvodná známost o příbězích a dějinách jak jiných národův dřevní Evropy vůbec, tak i našich předkův obzvláštně, vyplývá, pilný skoumatel starožitností slovanských obtížné své práce sobě poněkud poulehčí opatrným užitím postranních, o témže předmětu ve vyměřené době jednajících pomůcek, zvláště oněch, jež muží učení i všelikterak osvícení za tohoto našeho věku v hojnosti na světlo vynesli. K takovýmto pomůckám počítáme předně veliké dějepisné a zeměpisné, do jisté soustavy uvedené výpisky ze starých spisovatelův, mohoucí nám usnadniti poznání, přehled a rozebrání dřevních svědectví do oboru naší nauky náležejících, jakovéž jsou np. *J. Ch. Jordan* Origines slavicæ. Vindob. 1745. F. 2 voll., *J. G. Eichhorn* Hist. ant. ex ipsis veter. scriptor. græc. et lat. narrat. contexta Lips. et Gött. 1810—13. 6 voll., *C. Mannert* Geogr. der Griechen und Römer. Nürnb. 1788—812. 8°. 7 č., nov. vyd. 1820 násl., *F. A. Ukert* Geogr. d. Griechen u. Röm. bis auf Ptolem. Weim. 1817—32. 8°. 2 č. (dílo ještě nedovršené), *Ch. Th. Reichard* Orbis terrar. ant. cum thes. topogr. Norimb. 1824. F. s 19 mappami, a mnohé jiné těm podobné; potom pak všecky jednotlivé spisy a rozpravy od učených skoumatelův dějin o starých národech této polovice Evropy, jmenovitě o Skythech, Sarmatech, Wenedech, Germanech atd., vydané, jichž zde jednak pro nesmírné jejich množství, jednak pro příležitější některých z nich doleji na svém místě uvedení, vyčísti pomíjíme. A však při užívání těchto a těm podobných postranních proprav a pomůcek tím větší opatrnosti potřebí, čím jest věc jistější

a průvodnější, že téměř o žádném učeném předmětu dějepisném tolik scestných domněnek, zvláště od hloubavých a pořád na zámeznosti ubíhajících Němcův, nasnováno a do světa vysláno není, jako o oněch výš jmenovaných staroevropejských národech. Pročež svědomitý skoumatel slovanských starožitností nikdy slepě a bez porovnání samých pramenův po výpověděch těchto cizincův, třebas sebe slovutnějších, nepostupuj, nýbrž pokudž jen možné sám všecko očima svýma ohledej a vyšetřuj. K čemuž přistoupíš-li po slušném přichystání a sebe vycvičení, ozbrojen jsa nejen zdravým a bystrým rozsudkem, ale i všemi potřebnými naukami propravnými, zajisté shledáš, že v učených spisech těchto cizincův, povahy, obyčejův, mravův, jazyka a domácích dějin národu našeho vesměs nepovědomých a nemilovných, jistota a přesnost staré naší historie, kteráž z výrokův samých prvotních svědkův zřetedlně a jasně se pramení, potvornými výmyslky a nevážným pravdy přerušováním obyčejně více jest zatemněna, nežli vyjasněna.

II. Prameny druhé doby.

Na snadě jest domýšleti se, že prameny starožitností slovanských v této druhé době, táhnoucí se od konce 5ho až do konce 10ho stol., mnohem jsou, nežli v oné první, i hojnější i rozmanitější. Zavírají ony zajisté v sobě přede vším vlastní dějepisy a zeměpisy, potom životopisy, legendy, listiny, zákony a nápisy rozličného druhu, dále národní historické pověsti, písně a zpěvy, naposledy hmotné památky života dřevních Slovanův, zbývající na svrchku země anebo pod její povlakou. Neméně hojný, ačkoliv méně výnosný, nežli samy prameny, jest počet postranních literních pomůcek a spisův do této doby náležejících. Ačkoli pak, podlé našeho rozvržení, okres starožitností slovanských vesměs a souhrnkem obmezuje se koncem 10ho stol., když po uvedení křesťanství u nejpřednějších národův slovanských nejen jejich spůsoby a mravy velikou proměnu vzaly, ale i jistější domácí historie každého z nich obzvláště se začíná; však nicméně patrné jest, že obor pramenů obzvláště co do zřídel písemních, něco dále

doleji, t. aspoň do 11ho a z částky i do 12ho stol. rozšířen a pouprostraněn býti musí, z příčiny že o mnohých dřevních zběhlostech a dějích ne u souvěkých, nýbrž teprva u pozdějších spisovatelův písemné zprávy se nalezají. Podrobné a ouplné vyčítání všech předmětův sem náležejících by zvláštního spisu žádalo; my zde, šetříce krátkosti, jen hlavnější z nich běžně vytkneme, počínajíce od jinojazyčných čili cizozemských, jakožto starších, a končíce při domácích, jakožto pozdějších a mladších.

A. Prameny cizozemské.

Písemní pramenové starožitností slovanských, nacházející se u cizozemcův, nejpřirozeněji rozvrhují se podlé národův čili jazykův na řecké, latinské, k nimž i staroněmečtí počteni býti mohou, a východní čili asiacké.

1. Spisové řečtí.

Čelnější *dějepiscové řečtí* tohoto věku, poskytující nám zprávy o Slovanech a národech s nimi neprostředné svazky mající, jsou tak jmenovaní Byzantinci: *Priscus Paniata* (471), *Procopius* (552), *Agathias* (559), *Menander* (594), *Mauricius* (602), *Theophylactus Simocatta* (629), *Georgius Pisides* (641), *Georgius Syncellus Monachus* (800), *Joannes Malelas* (800), *Theophanes Isaacius* (817), *Nicephorus Patriarcha* (828), *Joannes Gennesius* (867), *Leo VI. Sapiens* (911), *Leo Grammaticus* (940), *Joannes Cameniata* (959), *Constantinus Porphyrogenneta* (959), *Leo Diaconus* (975), *Joannes Scylitza* (ok. 1057), *Georgius Cedrenus* (ok. 1057), *Symeon Metaphrastes* (ok. 1061) a j. Vydání jich trojí jest: Corpus hist. Byzant. Par. 1645. ss. F. 27 voll., Venet. 1729 ss. F. 28 voll., Bonnae 1828. 8°. (poslední toto ještě nedovršené). Mimo to vyšel o sobě, v prvních dvou sbírkách neobsažený, Leo Diaconus. Par. 1819. F., a výtahy z nich v *J. G. Stritteri* Memoriae popul. olim ad Danub. Pont. eux. etc. e scriptor. hist. Byzant. erutae. Petrop. 1771—79. 4°. 4 voll. (jichž druhá část: *Slavica* e scriptor. Byzant. 1774), dílo výborné a po-

služitedlné, ačkoli vždy neouplné [3]), jelikož výpiskův z Mauricia, c. Leona VI. příjmím Moudrého, Leona Diacona, životův svatých a jiných ještě netištěných Byzantincův (Georgia Monacha Hamartola, Michaela Psella, Gregoria Palamy atd.) v něm není. Císaře *Mauricia* Strategicon vyšlo v *J. Schefferi* Arriani Tactic. et Mauricii Art. milit. l. XII. gr. et lat. Upsal. 1664. 8°., cís. pak *Leona* VIho Tactica v *Meursii* Opp. Florent. 1741. ss. T. 6 ed. *Lami*. K zeměpisným, ovšem nad míru chudým zřídlům tohoto věku přináležejí, mimo již jmenované *Procopia*, *Constantina Porphyrogennety* a *Psella*, zvláště *Hierocles* (ok. 485), Notit. episcopat. (911 násl.) u *Codina*, nejmenovaný výpisec Strabona (mezi 980—996) v *Hudson* Geopr. gr. min. T. 2. a při vydání Strabona od *Th. J. Almeloveen.* Amst. 1707. F. 2 voll., *Eustathius* (1194) a *Nicephorus Blemmyda* (1245). Mezi *životopisy a legendami*, jichž u Řekův ovšem hojnost, tytýž některé i pro slovanské starožitnostnosti důležité se vydaří, jako život sv. Demetria (ze 7ho stol.) v Act. Sanct. M. Octobr. T. IV. Bruxell. 1780. F., sv. Klimenta arcibiskupa bulharského (z 10ho stol.), vydaný starořecky od *Ambr. Pamperea* b. m. (ve Vídni) 1802. 8°., novořecky v Lipsku 1805. 8°., a některé jiné. Sbírka *řeckých* císařských listin, z nížby něco pro starožitnosti slovanské vážiti se mohlo, mně známa není; co Montfaucon a jiní poskytají, příliš malovážné jest. Mezi *zákony* zvláště církevní (decreta conciliorum, canones) tytýž některá zrnéčka k dotčenému předmětu se hodící v sobě zavírají, np. ústavy sboru Trullanského. Z *listův* soukromních spisovatelův některé *Theophylacta Achridanského*, ovšem již pozdějšího (1118), místy Slovanův se dotýkají. Jsouť i *nápisové řečtí* s přimíšením slovanských slov a forem, jako np. na koruně uherské.

2. Spisové latinští.

Spisovatelé v *latinském* jazyku sem náležející jsou, z třídy *dějepiscův*: *Jornandes* čili *Jordanis* (552) De Gothor.

[3]) Tak np. i samo hlavní svědectví Prokopa o Antech — Bell. Goth. IV. 4. — náhodou propuštěno jest.

reb. gest. et de regnor. ac temp. success. liber v *Muratori* Scr. It. T. 1., lépe v *J. Gruteri* Scr. hist. aug. Hanov. 1611. — *Joannes Biclariensis* (589) Cont. chron. Vict. Tunun. (566—589) v *Th. Roncallii* Vetustior. latin. scr. chronica. Patavii 1787. 4°. 2 voll. — *Fredegarius Scholasticus* (ok. 650) Chronicon ed. *Th. Ruinart.* Par. 1699. F., in *M. Bouquet* Scr. rer. gall. et franc. Par. 1738 ss. T. 2. — *Beda Venerabilis* (umř. 735) Hist. eccl. l. V. in Opp. Cantabr. 1722. F., Colon. 1688. F. 4 voll. — *Paulus Warnefridi*, vlastně Winfrid, prozvaný *Diaconus* (kv. 770, umř. ok. 799) De gest. Langobard. l. VI. v *Muratori* Scr. rer. Ital. T. 1. 2. — *Einhardus* (umř. 844) De vita et gest. Caroli M., ed. *Bredow* Helmstad. 1806. 8., v *G. H. Pertz* Monum. Germ. histor. T. 2. — Rozličnì menší letopisové němečtí, od známých i neznámých původcův pošlí, jakož Annales S. Amandi, Tiliani, Laubacenses, Petaviani, Laureshamenses, Alamannici, Guelferbytani, Nazariani, Sangallenses, Juvavenses, Salisburgenses, S. Emmerammi, Ratisponenses, Laurissenses, Einhardi, Chronicon Moissiacense, Annales Mettenses, Fuldenses, Bertiniani, Vedastini, Lobienses, Xantenses, Wirciburgenses atd., nejnověji vydaní od *G. H. Pertza* v Mon. Germ. hist. T. 1. 2. — *Anonymus* (ok. 873) De convers. Bojoar. et Carent. v *M. Freheri* Script. rer. Bohem. Hanov. 1602. F., *F. Salagii* De statu eccl. Pannon. Quinq. Eccles. 1774. 4°. 3 voll., a *B. Kopitar* Glagolita Clozianus. Vindob. 1836. Fol. — *Anastasius Bibliothecarius* (umř. 886) Histor. eccl. ed. *C. A. Fabroti.* Par. 1649. F., Vitae Pontif. ed. *J. Vignolius.* Romae 1724. 4°. — *Poëta Saxo* (898) Vita Caroli M. v *Bouquet* Scr. rer. gall. T. 5. — *Regino* (umř. 915) Chronicon v *Pertz* Mon. Ger. hist. T. 1. — *Frodoardus* (umř. 966) Chronicon v *Pithoei* Scriptor. XII. Par. 1588. F., v *Du Chesne* Hist. franc. scrip. T. 2. — *Witichindus* (psal 966—980) De reb. Saxon. gest. l. III. v *Leibnitzii* Script. rer. Germ. T. 1. — *Aimoinus* (umř. 1008) a jeho pokračovatel (1165) Hist. franc. v *Bouquet* Scr. gall. T. 3. — *Dithmarus* (umř. 1018) Chronicon. l. VIII. v *Leibnitzii* Brunsv. T. 1, ed. *J. A. Wagner.* Norimb. 1807. 4. — *Adelboldus* (umř. 1027) Hist. Henr. II. v *Leibnitzii* Brunsv.

T. 1, Act. SS. 24. Jul. T. 4. — *Wippo* (1048) Vita Conradi v *Pistorius-Struve* Script. rer. Germ. T. 3. — *Hermannus Contractus* (umř. 1054) Chron. ed. *A. Ussermann.* St. Blas. et Ulm. 1790. 4°. 2 voll. — *Adamus Bremensis* (umř. ok. 1076) Hist. eccl. v *E. Lindenbrogii* Scr. rer. Germ. sept. ed. *J. A. Fabricius.* Hamb. 1706. F., *Westphalen* Mon. T. 2. — *Lambertus Schaffnaburgensis* (umř. 1077) Chronic. hist. Germ. v *Pistorius-Struve* Scr. T. 1, ed. *J. C. Krause.* Halae 1797. 8°. — *Hepidanus* (umř. 1080) Ann. alemann. v *Du Chesne* Scr. T. 3, *Bouquet* T. 3. — *Bruno* (umř. ok. 1082) Hist. belli Saxon. v *Freher-Struve* Script. T. 1. — *Siegebertus Gemblacensis* (umř. 1112) Chronogr. v *Pistorius-Struve* Script. T. 1. — *Annalista Saxo* aneb *Ekkehard* (ok. 1139) Chronic. v *Eccard.* Corp. hist. med. aevi T. 1. — *Otto Frisingensis* (umř. 1158) Chronici l. VIII. v *Muratori* Scr. T. 6. — *Helmoldus* (ok. 1168) Chronicon Slavorum cum cont. *Arnoldi* ed. *H. Bangert.* Lubec. 1659. 4°., cum *J. Molleri* Diatribe de Helmoldo ib. 1702. 4°., cum cont. anon. presb. in *Leibnitzii* Brunsvic. T. 2. — *Chronographus Saxo* (ok. 1188) Chron. Magdeb. in *Leibnitzii* Access. hist. T. 1. — *Albertus Stadensis* (umř. ok. 1260) Hist. mundi v *Schilter* Scr. T. 2, vypisovatel Adama Brem., Einharda a Helmolda. Pořádná a ouplná sbírka výtahův o Slovanech z těchto dějepisův latinských, jakouž Stritter zhotovil z byzantinských, by k dějepisu slovanskému nad míru byla prospěšná a poslužitedlná. Jako ukazadlo a příruční knižka všeliké chvály hoden jest spis *G. W. Raumer* Regesta histor. Brandenburg. Berl. 1836. 4°. 1 č. — Mnohem skrovnější počet jest *zeměpisných* pramenův, a sice: *Vibius Sequester* (550—600) De flum., font., lacub., gent. etc. Romae 1505. 4°., ed. *Oberlin.* Argent. 1778. 8°. — *Dicuil* Irlančík (ok. 800?) ve svém zeměpisném návrhu i některá zrnéčka o severních krajinách Evropy poskytá: Lib. de mens. orb. terrae ed. a *C. A. Walckenaer.* Par. 1807. 8°. *A. Letronne* Rech. sur Dicuil su. du texte restitué. P. 1814. 8°. *Guido Ravennas*, obyčejně Anonymus R. nazvaný (umř. 886), z jehož spisu jen krátký výtah se zachoval: De geogr. l. V. ed. *P. Porcheron.* Par. 1688. 8°., v *P. Melae* De situ orb. l. III. ed. *A. Gronov.*

Lugd. 1722. 8°. — Nejmenovaného popis slovanských národův z konce 9ho stol. v rkp. Mnichovském z 11ho stol., vydán od *J. Hormayra* v Archivu 1827. č. 49, pak v téh. Herzog Luitpold. Münch. 1831. 4°. str. 24. — Mimo *Adama Bremského* a *Helmolda*, poskytajících vážné zprávy o sídlech Slovanů v Němcích, i pozdější Chronicon Gottwicense (auct. *G. Bessel* et *F. J. Hahn*) Tegernsee 1732. F. 2 voll. v ohledu zeměpisném, pokud ze starých pramenů váženo jest, vždy nějakou, ačkoli lichou, jest pomůckou. Ze *životův svatých* a *legend* za věku tohoto latině psaných mnohé pro starožitnosti slovanské více méně výnosné jsou, z nichž my na příklad zde jen některé ze jména uvedeme: život sv. Severina od *Eugippia* (z 2hé polovice 5ho stol.), sv. Ruperta (podlé Filza 580—623, podlé Hormayra 584—618, podlé Muchara 684—718), sv. Marina a Aniana (z prostředku 8ho stol.), sv. Columbana od *Jonasa* opata v Bobio (v 7mém stol.), sv. Wolfganga, sv. Bernwarda od *Tankmara*, sv. Udalrika od *Gerarda*, sv. Kyrilla a Methodia od *Gauderika* (z 11ho stol.) v Act. SS. 9 Mart., sv. Václava sepsán rozkazem c. Otty, sv. Otty biskupa Bamberského v *De Ludewig* Script. rer. episc. Bamberg. T. 1 atd. Mnohé důležité k dějinám dřevních Slovanův se vztahující zprávy nalezají se porůznu nejen v latinských *listinách* císařův, králův a knížat německých z 8—11ho stol., pak v ouředních psaních papežův římských, ale i ve sbírkách soukromných listův některých jiných důstojných osob. Popis císařských listin z věku Karla Vel. a jeho nástupcův, se stručným vyložením obsahu jejich, viz v *J. F. Böhmer* Regesta chron. dipl. regum atque imp. Romanorum (800—1313) Francof. 1831—33. 4°. 2 voll. Z *bulí* a *listův* papežův římských, pro nás nad jiné jsou pamětnější Řehoře IV. 590—604, Zachariáše 741—752, Eugenia II. 824, Jana VIII. 874—880, Jana X. 914—929 a j.; ze psaní pak jiných důstojných osob *Bonifacia* čili *Winfrida* arcib. Mohuckého (umř. 755) Epist. ord. chron. disp. a *St. A. Würdtwein.* Mog. 1789. F., *Bouquet* Scr. T. 5. Obšírnější popis mnohých sem náležejících pramenův viz v *G. A. Stenzel* Grundr. u. Lit. zu Vorl. üb. deutsche Staats- u. Rechtsgesch. Bresl. 1832. 8°.

3 Památky germanské.

Do třídy těchto západních pramenův nejpříhodněji zahrnouti se mohou i některé památky v jazyku *německém*, poskytající více méně světla ke starožitnostem slovanským. V čele těchto památek vynikají přede vším básně, báje a pověsti skandinavské, tyto poslední obvykle Němcům „nordische Sagen" jmenované, na díle z nejstarší neznámé, na díle z pozdější historické doby pocházející, zachované od vystěhovancův normanských, mezi 874—934 na Islandu osedlých. Hlavní sbírky těchto básní, bají a pověstí jsou následující: *Edda* dvojí, předně tak řečená *Saemundova* čili starší, podlé obecného domnění ok. 1090 od kněze Saemunda příjmím Moudrého (umř. 1133) dohromady sebraná a spořádaná: Edda Saemundar hins Froda i. e. Edda rhytmica s. antiquior vulgo Saemundina dicta. Hafn. 1787—828. 4°. 3 voll., E. oversat og forklaret af *Finn Magnusen*. Kopenh. 1821. 8°. 3 č., m. d. Urschr. deutsch v. Gebr. *Grimm* 1. Berl. 1815. 8°., *F. H. v. d. Hagen* Lieder d. ält. Edda. Berl. 1812. 8°.; pak *Edda* mladší čili *Snorrova*, od *Snorra Sturlesona* (umř. 1241) sebraná: Edda Islandorum stud. *P. J. Resenii*. Hafn. 1665. 4°. 4 voll., dansky od *R. Nyerupa* v Kopenh. 1808. 8°., něm. od *Schimmelmanna*. Stettin 1776. 4°. Nejouplnější sbírka historických pověstí skandinavských jest vydávaná od učené společnosti v Kopenhagenu: Fornmanna Sögur. Kaupmannahofn 1825—1836. 8°., Islendinga Sögur. Kaupm. 1829–1836. 8°. (v obojích se pokračuje.) — Mimo tyto hlavní sbírky před rukama jsou ještě mnohé jiné historické pověsti z částky v původním jazyku porůznu zachovalé, z částky staronorvejsky nebo latinsky předělané a do soustavných letopisů vtělené. Nemohouce se zde zanášeti pořádným vyčítáním jednotlivých národních pověstí v původním jazyku porůznu zvláště v těchto pozdějších časích vydaných, jichž ovšem nemalý počet jest [4]), připomeneme jen ještě větší jich sbírku dvojí, staronorvejskou

[4]) Np. Faereyinga Saga, udgiv. af *C. Ch. Rafn*. Kjobenh. 1832. 8°. — Eymundar Saga. Hafn. 1833. 8°. atd.

Snorrovu a latinskou Saxonovu. *Snorro Sturleson* sepsal před 1241 v jazyku domácím starou historii Normanův podlé pověstí skandinavských a národního podání ve knize: Heimskringla edr Norega Konunga Sögar, ed. *J. Peringskiöld.* Holm. 1697. F. 2 voll., op. *G. Schöningii* (1—2), *Thorlacii, Torkelini* (3) etc. Hafn. 1777—826. F. 6 voll., a. d. Isländ. übers. v. *G. Mohnike.* Stralsund 1835. 8°. 1 č., übers. u. erläut. v. *F. Wachter.* Leip. 1836. 8°. 2 č. Jakož Snoro ze skandinavských, tak již dříve *Saxo* příjmím *Grammaticus* (umř. ok. 1203) vážil starou svou latině psanou historii Danie z pověstí dan-ských: Hist. dan. l. XII. ed. *St. J. Stephanius.* Holm. 1644. F., *G. A. Klotzius.* Lips. 1771. 4°. Naposledy náležejí sem i některé památné *zeměpisné* drobnůstky, jmenovitě *Wulfstana* a *Othera* cestopis (před 890), vydaný od *C. F. Dahlmanna* ve Forschgg. auf dem Geb. d. Gesch. Altona 1822. 8°. č. 1, krále *Alfreda* (900) přeložení Orosia, vydané od *D. Baring-tona.* Lond. 1773 8°., *Dahlmanna* č. 1, a různé zápisky Island-čikův toho druhu, sebrané od *E. Ch. Werlauffa* v Symb. ad geog. med. aevi ex monum. Islan. Havn. 1821. 4°.

4. Památky asiacké.

I v letopisech východních čili asiackých národův, jmenovitě *Armenův, Arabův* a *Peršanův,* nalezají se některé, ačkoli nehojné a malovážné zápisky o národech slovanských tohoto věku. Spisové dějepravcův *Armenských,* jichž (na díle starých — Agathangelus a Faustus přináležejí do 4ho, Mojžíš Chorenský do 5ho stol.) dosti hojný počet jest, ještě v tom ohledu od našich skoumatelův dostatečně přehledáni nejsou. V zeměpisu *Mojžíše Chorenského* (460), uloženém podlé ztracené chorografie alexandrinského Pappa, připomínají se ze jména některé národy slovanské; novější však kritikové ta místa za pozdější přípisky (asi mezi 800—950) pokládají: Epit. geogr. Marsigliae 1683, cum hist. arm. edd. *Gu. et G. Whistoni* filii. Lond. 1736 4°. Venet. 1751., ed. *Saint-Martin.* Par. 1819. 8°. Z *arabských* dějepiscův, *Ibn-Fosslana* a j., pro-spěšný výtah vydal *Ch. M. Frähn* Ibn Fosslan's u. a. Araber

Berichte üb. d. Russen ält. Zeit. S. Pet. 1824. 4°. (srov. Hall. ALZ. 1825. Jän. Nr. 6). Jinou sbírku historických svědectví o Rusích z dějepiscův *arabských* a *perských* shotovil *J. Hammer* Sur les origines Russes. S. Pétersb. 1827. 4°. (srov. Hall. ALZ. 1829. März Nr. 53, 54). Nejouplnější jest to, co *M Charmoy* sebral a na světlo vydal pod nápisem Relation de Masoudy et d' autres auteurs Musulmans sur les anciens Slaves v Mémoires de l'Acad. Imp. des Sciences de St. Pét. VI. Série. Tome II. SP. 1834. 4°. Výnos těchto východních pramenův pro starožitnosti slovanské, soudíce podlé toho, co nám posavad z nich ve známost vešlo, jest vždy velice chudý a lichý. Lepší a podstatnější jejich zprávy váženy jsou téměř naprosto z dějepiscův řeckých; co mimo to nového vypravují, jest buď báječné, buď tuze podezřelé a nade všecko ostré kritiky potřebné.

B. Prameny domácí.

Písemní pramenové domácí, t. pošlí od původcův z rodu slovanského, buďtež oni v jazyku přirozeném nebo cizím psáni, počínají se sice něco později, nežli cizozemští, a však jednak svou větší rozmanitostí, jednak i přesností a výnosností nemálo nad onyno předčí. My je zde rozdělené na třídy a pořádem národův slovanských co nejkratčeji připomeneme.

1. Dějepis.

U Slovanův *ruských* dějepis domácí počíná se s *Nestorem* mnichem Kyjevským (nar. 1056; umř. ok. 1116), původem drahocenného letopisu od nejstarší doby až do 1114, vydaného podlé rkp. Radziwiłłovského čili Královeckého v Petr. 1767. 8°., podlé Nikonovského od *Schlözera*, *Bašilova* a j. v P. 1767—1792. 8°. 6 č., s obšírným historicko-kritickým výkladem od *A. L. Schlözera* Nestor russ. Annalen (sahá do r. 980) Gött. 1802—809. 8°. 5 č., z kteréhožto vydání *D. J. Jazykov* ruský výtah zdělal v P. 1809—19. 8°. 3 č., něm. s některými pozn. Dobrovského od *J. Müllera* Altrus. Gesch.

nach Nestor (sahá do r. 987) Berl. 1812. 8°., naposledy podlé rkp. Lavrentijevského (psaného r. 1377) od *R. Th. Timkovského* (sahá jen do r. 1019) v Moskvě 1824. 4°. Ouplného, správného a historickým potřebám i kritické osvětě našeho věku přiměřeného vydání Nestora až posavad bohužel se nedostává. Po Nestorovi pokračovali v letopisech jeho jiní, jmenovitě *Silvester* 1114—1116, *Nifont* 1157, *Jan Novohradský* atd. Mimo to povstaly mnohé jiné částečné letopisy ruské pošlé od rozličných spisovatelův, jichž krátký přehled v *Ł. Gołębiowského* O dziejop. polsk. Warsz. 1826. 8°. str. 58—70, v *K. Kalajdoviče* O posadn. Novgorod. M. 1821. 4°. str. 56—58 a ve *V. Sopikova* Opyt ross. bibliogr. č. 2. str. 361—365 čísti se může (srov. §. 27. č. 1.). Ruská, cyrillsky psaná, stará kronika probošta Jaroslava z Plocka nad Vislou, půjčená Kristianovi bisk. pruskému (ok. 1210—1239), a od tohoto užívaná, byla-li rozdílná od Nestorovy, nebo tato, s jistotou říci se nemůže [5]). U Slovanův *polských* nejstarší domácí letopisy psány jsou latině. K nim přináležejí vlastně tak řečení letopisové polští (annales Polonici), pokudž nám vědomo, asi od počátku 12ho až do konce 15ho stol. sahající, vydání v *F. W. Sommersberg* Script. rer. Siles. T. 1—2, a jinde. *Martinus Gallus* (kv. 1110—1135) sepsal Chronicon od 825 do 1118 pokračující, nejlépe vydané od *J. V. Bantkie*. Varsov. 1824. 8°. *Vincentius Kadlubko* (kv. ok. 1220) vypsal děje polské od počátku až do r. 1203 v Historia polonica. Dobromili 1612. 8°., správněji při *J. Dlugossi* (nar. 1415; umř. 1480) Hist. Polonae l. XII. Franc. et Lips. 1711—12. F. 2 voll., též Varsav. 1824. 8°. 2 voll. Jiní dějepisci, *Boguchwał* (umř. 1253), *Dzierżwa* (ok. 1296) atd., vyčteni a oceněni jsou v *Ł. Gołębiowského* O dziejop. polsk. W. 1826. 8°. U Slovanův *českých* nejstarším domácím dějepiscem jest *Cosmas* děkan Pražský (nar. 1045; umř. 1125), jehož Chronica bohem. nejlépe vydaná v *F. M. Pelzel* et *J. Dobrovsky* Script. rer. Bohemic. Pragae 1783. 8°. 2 voll. O jeho pokračovatelích, jakož i o dějepiscích nástupných století důkladné známosti nabyti lze

[5]) *Voigt's* Gesch. Preuss. Königsb. 1827. 8°. Bd. I. S. 623—624.

z *Fr. Palackého* Würdigung der alt. böhm. Geschichtschreiber. Prag 1830. 8°. U Slovanů *illyrských* nejstaršim domácim dějepiscem se pokládá nejmenovaný kněz Duklanský, obyčejně Anonymus presbyter Diocleas zvaný (kv. ok. 1161), jehož latinský letopis vytištěn v *J. Lucii* de regno Dalm. et Croat. hist. l. VI. Amst. 1666. F. (ve Vídensk. vyd 1758 ho není), tolikéž v *J. G. Schwandtneri* Script. rer. Hungar. Vindob. 1746—48. F. T. 3. V jakém příbuzenství s tímto letopisem jestiť tak řečená kronika dalmatská, psaná původně illyrsky a r. 1510 od *M. Marula* na latinsko přeložená (nachází se v rkp. v Římě i v museum českém; lat. tištěná u *Lucia* a *Schwandtera*), a která z nich starší i původní jest, posavad dokonale rozhodnuto není. Illyrové řeckého obřadu čili Srbové mají sice krátké, více méně důležité historické zápisky, sahající jindy od nejstarší doby, jindy a sice obyčejněji jen od času duchovního pastýřství Cyrilla a Methodia až do 15ho stol. i dále; ale ti až posavad z rozličných rkp., po nichž roztroušeni jsou, do hromady sebráni a vydáni nejsou. Letopisy *Daniele* arcib. srbského (1325—1338), tolikéž ještě nevydané, teprva s dějinami krále Radoslava 1224, vlastněji krále Štěpána Uroše 1238 počínají. U Slovanův *bulharských* domácí letopisy, jakéž podlé některých zpráv v zemi, jmenovitě v klášteře sv. Jana pod horou Ril (Orbelus) řečenou, nalézati se mají, až podnes na jevo vyneseny nejsou.

2. Zeměpis.

Obzvláštních zeměpisných pramenův domácích, původem anebo aspoň obsahem svým do časového okresu našich starožitností dosahujících, naprosto nemáme; a však letopisové naši a jiné písemné prameny, jmenovitě listiny, zavírají v sobě nemálo podrobností k vysvětlení zeměpisu slovanského výborně platných. Nejstarší ruské zeměpisné zprávy jsou teprva ze 16ho stol. tak nazvaný Bolšoj čertež od cara Joanna II. 1552, vydaný od *Novikova* Drevnaja ross idrografija. S. Pet. 1773. 8°., a s. nápisem: Kniga Bol'šomu čertežu. S. Pet. 1792. 8°. Popis zemí a národův na Rusi od Vel. Knížete Konštantina příjmím Moudrého (umř. 1219) ztracen.

3. Životy svatých.

Neméně výnosné pro starožitnosti slovanské jsou některé domáci životy svatých. U Slovanův *ruských* již Nestorovi připisují se životy otcův pečerských, tištěné ponejprvé v tak nazvaném Pateriku pečerském v Kyj. 1661 F. a potomně často. O jiných starých legendách ruských podrobné zprávy v *Evgenijově* Slováři hist. rusk. spisov. Petr. 1827. 8°. 2 č. a jinde se nalézají. U *Polákův* životy domácích svatých teprva pozdě se sv. Stanislavem a jinými počínají. Důležitější jsou staré legendy *české*, mezi nimiž život sv. Václava cyrillsky a nejpodobněji původně v Čechách již v 10tém stol. psaný, zvláště památný jest: Časop. česk. mus. 1830. str. 453—462; a však i jiné legendy a životy svatých, jmenovitě sv. Ludmily a sv. Václava od Christana (v *Dobrovského* Krit. Vers. Leg. F. a G.), sv. Vojtěcha (v *H. Canisii* Ant. lect. T. 3) atd., tytýž z ohledu starožitností slovanských vážná svědectví v sobě zavírají Mezi legendami u Slovanů *illyrských* a *bulharských* dochovanými život sv. Cyrilla a Methodia nejvíce se cení (np. z otečníka 12—13ho stol. v *K. Kalajdoviče* Joann. Exarch. Mosk. 1824. F.); z pozdějších plodův toho druhu ve mnohém ohledu předůležité jsou dva obšírné a znamenité spisy, t. sv. *Sávy* arcib. srbského život otce jeho sv. Symeona Vel. Župana srbského sepsaný ok. r. 1210, a *Domitiana* mnicha životy sv. Symeona i Sávy složené r. 1264, oboje ještě netištěné: viz Wien. Jahrb. d. Liter. 1831. Bd. 53, Anz. Bl. str. 26. 44.

4. Listiny.

Nejstarší listiny *slovanské* do našeho času dochované jsou smlouvy Rusův s Řeky r. 911 a 945, napsané dle vší podobnosti ode písařův bulharských v Carhradu, od Nestora do letopisu jeho vtělené, a co do přesnosti a původnosti jich od Kruga i Ewersa důvodně bráněné. Domácí *ruské* listiny v pozdějších předpisích nás došlé sahají domněle až do r. 996; původní počínají teprva s nadacím listem kn. Mstislava Vladimiroviče a syna jeho Vsevlada 1128—1132, a jsou v 12tém a 13tém stol. ještě vždy řídké, v 14tém a 15tém hojnější,

vydané v *N. P. Rumjancova* Sobran. gosud. gramot. Mosk. 1813—27. F. 4 č. Listiny Slovanův *polských, pomořských, slezských, lužických* atd., psané napořád latině, tolikéž od konce 10ho stol. dále dolů se vztahují, a většim dílem v rozličných sbírkách a spisích Paprockého, Nakielského, Sczygielského, Okolského, Niesieckého, Dogiela, pomořské u Rangona 1707, Ludewiga 1718 a Dregera 1768, slezské u Böhme 1770 a Tschoppe-Stenzela 1832, lužické u Hoffmanna 1719, Worbsa 1834 atd. roztroušeny jsou; ouplného jich vydání až posavad není. Totéž platí o listinách *českých*, z počátku latině (z nichž nejstarší jest kn. Boleslava II. 993), potom od r. 1386 hustěji, v 15tém stol. pak napořád českým jazykem psaných, a z částky od Sommersberga, Dobnera atd. tiskem vydaných, jichž sbírka se od Fr. Palackého chystá. Na *Moravě* latině psané listiny sahají až do konce 9ho stol.; sbírku jich vydává Ant. Boček. U Slovanův *illyrských* drahný počet latinských listin knížat a králů chorvatských se zachoval, mezi nimiž nejstarší kn. Trpimira r. 837, na díle v *Lucii* De r. Dalm. et Cr. Amst. 1666. F., *D. Farlati* Illyr. sacr. Venet. 1751—801. F. 6 voll., a *G. Fejér* Cod. dipl. r. Hung. Budae 1825—831. 8°. tištěné, na díle v rozličných archivích chované. V srbském jazyku se nachází nehojný počet listin asi z 12—15ho stol, až posavad ještě netištěných. Bulharských mně několik z 12—13ho stol. ve známost vešlo, tolikéž v rkp.

5. Zákony a práva.

Psaných práv slovanských z oné doby, ve kteréž okres našich starožitností zavřín jest, se naprosto nedostává; a však v pozdějších sbírkách zákonův zamykají se poněkud i zůstatky nejstarších obyčejův a zřízení právnických. Tož jmenovitě platí o *ruské* tak řečené *pravdě*, potvrzené od kn. Jaroslava 1020 Novohradčanům, rozšířené a rozhojněné od jeho synův a nástupcův, zvláště Vladimira Vsevladoviče 1114—25, jejíž rozličná jsou vydání od *Boltina* i *Puškina* v M. 1799, *Strojeva* při Sofijském letopisu v M. 1820, *Rakowieckého* ve Varš. 1820. 4°. 2 č., *Eversa* v Dorpatu 1826. 8°. a j. U *Poláků* ústavy zákonné i mnohem jsou pozdější i latinou psa-

ně, np. ustav Wislický Kazimíra Vel. 1347, potomně ovšem do polštiny přeložené; srov. *J. Lelewela* Ksi ęgi ustaw polskich, Wilno 1824. 4°., *J. V. Bandtkie* Jus polonicum, Vars. 1831. 4°. Nejstarší práva země *české*, posavad v rkp. nalezená, jsou z 12ho a 13ho stol., vydání jich od V. Hanky se očekává. *Srbské* zákony a obyčeje právnické, na mnoze ze starší doby pošlé, sebral, potvrdil a rozhojnil car Štěpan Dušan r. 1349 a 1354, jejichž správné vydání já sám obmýšlím. Srov. *W. A. Maciejowski* Hist. prawod. słow. Warsz. 1832. 8°. č. 1. str. 226—268., č. 2 str. 312—315.

6. Nápisy.

Nápisové na penízech, kamenich atd. u rozličných národův slovanských v rozličné době se pojevili, jednak v latinském, jednak v domácím a přirozeném jazyku. Na *Rusi* nalezeny, mimo pamětný peníz řeckého c. Basilia II. ok. r. 987 s řeckým a cyrillským nápisem, dva peníze Vladimira Vel. (980—1015), jeden Jaroslava (1018—1054), tolikéž hřivny neboli náprsné okrasy (cyr. monisto, lat. monile) z téhož věku, vše to s nápisy buď slovanskými, buď řeckými i slovanskými. Tamže ve starých chrámich i některé nápisy z konce 10ho a 11ho stol. se nacházejí. Srov. *Köppen* Spis. rusk. pamjatn. Mosk. 1822. 8°. Na *polských* penízech, pocházejících od Boleslava Vel. (992—1025) a jeho nástupcův, v nápisech latinských aspoň jména slovanská se vyskytají. Srov. *J. Lelewela* Dwie tablice star. pieniędzy. W. 1825. 8°., *Téh.* Starych pieniędzy w Trzebuniu wykopanych objasnienie. Warsz. 1826. 8°. Tolikéž i o *českých*, počínajících se sv. Václavem (925—936), říci se musí. Srov. Čas. česk. museum 1830. str. 205 násl. Popis českých monet od *V. Hanky* v rkp. přichystán. Do třídy těchto pramenův přináležejí i *runské nápisy* bůžkův a nářadí z modlárny prý Slovanův *ratarských* (?), vyobrazené a špatně vyložené v *A. G. Masch* Alterth. d. Obotriten. Berl. 1771. 4°. *J. Potocki* Voyage dans quelques parties de la basse Saxe. Hamb. 1795. 4°. *M. F. Arendt* Strelitzisches Georgium 1820. 4°. Srov. *K. Lewezow* Andeut. üb. Alterth. zw. d. Elbe u. Weichs. Stett. 1825. 8°. *Schröter*

Friderico-Franciscianum. Ludwigslust 1824. Fol. 3 sv. *F. Hagenow* Beschreib. d. Neustrelitz. Runensteine. Loitz 1826. 4°. Nevědomo, z které vlasti a z kterého věku pochází tak řečený měšec sv. Štěpána I. krále uherského ve Vídni s vyšívanými zlatými cyrillskými slovy. O penízech někdejších *chorvatských* knížat a králův nikde dostatečné zprávy nenalezám. *Srbské* počínají se domněle s kn. Muntimirem (880—900), jistotně pak s králem Štěpánem I. (1195—1224), ačkoli s nápisem latinským, a se srbským teprva s králem Vladislavem 1230 násl. O penízech *bulharských* knížat a králův posavad nic se neví. Jsouť i některé jiné, zvláště tak jmenované barbarské čili cizojazyčné, sem náležející památky tohoto druhu, o nichž místněji v dílu samém.

7. Pověsti, písně, přísloví, jazyk.

Tekutým a bohatým pramenem starožitností slovanských jsou i nejstarší nás došlé zbytky domácího básnictví, národní písně a zpěvy, přísloví a pořekadla, naposledy i sám přirozený náš jazyk slovanský. Z prvních nade všecko vynikají neoceněné zůstatky staročeského básnictví, t. Sněmy tištěné v *Rakowieckého* Pravdě ruské v 1 a 2 č., v *Preslově* Kroku 1823 sv. 3, a při Kralodvorském rkp. 1829, potom písně a zpěvy v rkp. Kralodvorském obsažené, vydané od *V. Hanky* 1819. 1829. 8°. Národních písní, v nichž ještě vždy mnohé vetché šlepěje bývalých národních pomyslův a zvykův, obzvláště pak podání mythologických, znamenati lze, hojnější sbírky jsou *Novikova* (1780), *Kašina* a *Kirjejevského* velkoruských, knížete *Certeleva*, *Sreznevského* a *Maksimoviče* maloruských čili rusinských, *W. z Oleska* polských a rusinských, *V. S. Karadžiće* a *S. Milutinoviće* srbských, *F. L. Čelakovského* všeslovanských, *J. Kollára* uhersko-slovenských, *F. Sušila* moravských atd. Sem počísti lze i *Kirše Danilova* dřevní ruské básně a pověsti, vydané v Mosk. 1804. 1818. 4°. Jiného rodu a původu, ač vždy důležité, jest Slovo o polku Igorevom, často vydané, s nejobšírnějším výkladem od *N. Grammatina*. Mosk. 1823. 8°. Neméně vážné jsou sbírky národních přísloví a pořekadel, jsoucích nejednou mnohem star-

šími, nežli se na oko býti zdají, a poskytujících zrnéčka nejen v ethnologickém, ale i v historickém a mythologickém ohledu závažná, jichž zde pro krátkost vyčítati pomíjíme. Naposledy i sám jazyk, tak starý, přesný a bohatý, jakovýť jest bez odporu náš slovanský, sahající původem svým do mnohem starší doby, nežli všecky ostatní písemné i nepísemné prameny dějepisu našeho, ve mnohém ohledu nad míru výnosným jest zřídlem národních našich starožitností, a začasté i tam, kde nás všecky jiné prameny i pomůcky opouštějí, neočekávaně mnoho světla poskýtá, buď že jej vážíme z písemních památek, které co do jednotlivých slov pro nás již s dobou herodotickou, co do celých spisův ale teprva s Cyrillem a Methodiem 855 se začínají, buďto že čerpáme ze studnice živé, z mluvy národní, obecné. V obojí zajisté případnosti nalézáme v jazyku svém sklad rozličných pomyslův, zpráv a vědomostí, vydávajících nám o mnohých odjinud nedostupných věcech svědectví původem svým starožitné, přesnotou velecenné, patrností a ráznosti závažné. A však nemá-li čistý tento pramen nerozvážlivě zakalen a vyplývající z něho hojný výbytek všetečně zmařen a vepsí dán býti, potřebí ovšem z něho vážiti uměle, střídmě a se vší možnou opatrností. Jestli kde, zajisté nad branou mluvozpytu napsáno buď: Odi profanum vulgus et arceo.

8. Hmotné památky.

Co již nahoře v první době o hmotných památkách národních starožitností povědíno, toho všeho i v této druhé, a sice pokud možné ještě více šetřiti sluší. Předkův našich nedbou a nehodami času to pošlo, že mnohé památky tohoto druhu mohoucí k vysvětlení starožitností našich znamenitě posloužiti, buďto na věky pro nás zmrhány jsou, buďto aspoň za dlouhý čas před očima našima ukryty zůstávají. V novějších časích obrácena jest sice pozornost některých horlivých vlastencův na tyto takové památky dřevního Slovanstva, jmenovitě na Rusi a Polště, ale žádoucích vyspělých plodův jejich pečlivého badání veřejnou cestou obecenstvu slovanskému

až posavad ještě příliš málo uděleno jest [6]). Co nám o předmětech těchto z rozličných případných zmínek a drobnějších spisků ve známost vešlo, toho na svém místě, s vykázaním pramenův, připomenouti neobmeškáme.

Naposledy ještě zbývá, abychom i o některých hlavnějších pomůckách ke slovanským starožitnostem, pilností novějších spisovatelův na světlo vyvedených, zde co nejkratčej podotkli. Povšechně o spisích tohoto druhu se žalostí vyznati se musí, že pošlí od cizozemcův i domácích, obojí daleko za důstojností předmětu a za potřebami našeho času v zadu stojí, a málo který z nich všeobecné pochvaly zasluhuje. Vydaní od cizozemcův, jak výš řečeno, povahy, dějin a jazyka národu našeho nehrubě povědomých a nazvíce i nemilovných, v podstatě své obyčejně více k vyvrácení a zkažení starožitností našich, nežli k jejich upevnění a vysvětlení platni jsou; sepsaní od našincův, ve kritickém historictví, v archaeologické nauce a v důvodném mluvozpytu bez mála ještě vždy nováčkův, nejsou-li docela ničemní a leda ke smíchu nebo k lítosti ponoukající (jako np. spisy Bohuše, Liebuše a j.), ovšem na vady a nedostatky, nežli na věcnatosti a vyspělé důmysly, mnohem jsou bohatší, tak že ne neslušně za šťastného pokládán býti může, kdo za svým povolaním drahné části života svého čtením těchto balamutných knih nepříjemně a bezmezdně protráviti nemusí. Odsílaje čtenáře ku přehledu spisův sem náležejících na jiném místě podanému [7]), zde jen některé z těch připomenu, kteříž obsahem svým, aspoň co sbírky rozličných svědectví a někdy i zdravých úsudkův o starých Slovanech, nad jiné jsou důležitější a výnosnější, s vyloučením mnohých spisův o jednotlivých předmětech, příhodněji v samé knize na svých místech uvedených. *J. Ch. de Jordan* De originib. Slavicis. Vindob. 1745. F. 2 voll. — *J. S. Assemani* Kalendaria eccl. universae (vlastně jen gentium slavicarum). Romae

[6]) *Schlözer's* Nestor I. str. 67—70. *Köppen* Spis. rusk. pamjatn. M. 1822. 8°. *Téh.* Kunst u. Alterth. in Russl. ve Wien. Jahrb. d Lit. 1822. 8°. *Z. D. Chodakowskiego* O Słowiańszczyznie przed chrześciaństwem. Krak. 1835. 8°. *K. Kalajdoviča* Pis'ma ob archeol. izsljedovanijach. Mosk. 1823. 8°. *J. Lipomana* Zastanowienie się nad mogiłami atd. Wilno 1832. 8°. a j.

[7]) Ueb. d. Abkunft der Slawen str. 8—15.

1750—57. 4°. 6 voll. — *A. L. Schlözer* Nordische Gesch. Halle 1771. 4°. *Též.* Nestor, russ. Annalen. Gött. 1802—809. 8°. 5 č. — *J. Thunmann* Unters. üb. d. alte Gesch. ein. nord. Völker. Berl. 1772. 8°. — Acta societat. Jablonovianae de Slavis Lips 1772—74. 4°. 4 voll. — *L. A. Gebhardi* Gesch. aller wendisch-slaw. Staaten. Halle 1790. 4°. 4 č. — *K. G. Anton* Versuch üb. die alt. Slawen. Leip. 1783. 8°. 2 č. — *A. Linhart* Gesch. v. Krain. Laibach 1788—91. 8°. 2 č. — *J. Ch. Gatterer* An Russor. Polon. cet. pop. slavic. orig. a Getis sive Dacis liceat repetere? dissert. 1791 in Comm. soc. reg. scient. Gött. T. XI., německy od *Schlichthorsta* v Bremě 1805. 8°. — *F. Durich* Biblioth. slav. 1. Budae 1795. 8°. — *J. Potocki* Fragments histor. sur la Scythie, la Sarmatie et les Slaves. Brunsv. 1796. 4°. 4 č. *Též.* Hist. prim. des peuples de la Russie. Petersb. 1802. 4°. *Též.* Atlas archaeol. europ. Rossii. S. Pet. 1812. 1823. F. — *A. Naruszewicza* Hist. nar. polsk. Warsz. 1824. 8°. 2 č. (obojí částky dílo pohrobní). — *J. Dobrovský* Hist. Krit. Unters. woher d. Slawen ihren Namen erhalten, im 6ten Bd. der Abhandl. e. Privatges. Pr. 1784. 8°. str. 268—298. česky: Slovou-li Slované od slávy čili od slova? v Čas. mus. 1827. sv. 1 str. 80—85. *Též.* Ueb. d. Begräbnissart d. alt. Slawen, in den Abhandl. d. böhm. Ges. d. Wiss. 1786. 4°. str. 333—359. *Též.* Ueb. e. Stelle im 19 Br. des h. Bonifac. d. Slaw. betreffend, eb. 1787. str. 156—160. *Též.* Ueb. d. ält. Sitze d. Slawen, in *J. W. v. Monse* Landesgesch. v. Mähren. Olm. 1788. 8°. č. 1 str. IX—LII. *Též.* Ueb. d. erste Datum zur slaw. Gesch. u. Geogr., in den neuen Abh. 1791. 4°. str. 365—370. *Též.* Gesch. d. böhm. Spr. u. Lit. 2. A. Pr. 1818. 8°. str. 1—11. *Též.* Bemerkungen üb. Serb. u. Chorw. in *J. Ch. Engel's* Gesch. der Serb. 1801. 4°. str. 153—161. *Též.* Slawin. Pr. 1808. 1833. 8°. Slowanka 1814. 8°. 2 č. a j. — *W. S. Majewski* O Sławianach. Warsz. 1816. 8°. — *N. M. Karamzin* Istor. gosud. ross. Pet. 1816—18. 2 vyd. 1819—29. 8°. 12 č. — *P. Solarić* Hieroglifika slovanská. Rkp. — *J. F. A. v. Schwabenau* Die ält. Slawen u. ihre Wohnsitze in *Andrée's* Hesperus 1819. Jän., česky od *J. M. Krále* v Hr. Kr. 1825. 8°. *J. M. Ossolińskiego* V. Kadlubek, ve Wiad.

hist. krit. Krak. 1819. 8°. č. 2, něm. od *S. B. Linde* Warsz. 1822. 8°. *Téh.* Początki Sławian v Čas. nauk. Lvov. 1831—34. 8°. *J. B. Rakowieckiego* Prawda ruska. W. 1820. 4°. 2 č. — *W. Surowieckiego* Sledz. pocz. nar. słowiańskich, v Roczn. tow. Warsz. T. 17, též o sobě W. 1824. 8°. — *P. J. Schaffařík* Ueb. d. Abk. d. Slaw. nach Surowiecki. Of. 1828. 8°. — *G. Dankovský* Fragm. zur Gesch. Pressb. 1825. 8°. *Téh.* Die Griech. als Verw. d. Slaw. eb. 1828. 8°. — *J. Ph. G. Ewers* Das ält. Recht d. Russ. Dorp. 1826. 8°. — *J. Kollára* Rozpr. o jmén. poč. i star. nár. slavsk. Bud. 1830. 8°. — *W. A. Maciejowskiego* Hist. praw. Słowian. Warsz. 1832—35. 8°. 4 č.

OKRES I.

Od Herodota až do pádu hunské i římské vlády.

(Od l. 456 př. Kr. až do l. 469—476 po Kr.)

ČLÁNEK I.

PŮVOD SLOVANŮV.

§. 4. Přístup.

Všickni zpytatelé starých dějin národův evropejských, kteříž posavad domnění své o pojití Slovanův a jejich nejdřevnějších sídlech a dějinách ve spisích tiskem vydaných na jevo pronesli, na dvě hlavní strany se dělí: někteří z nich drží Slovany za národ nový, teprva ve 4tém anebo v 5tém stol., v čas všeobecného stěhování národův, ve společenství Hunův, Avarův a jiných Asiatův na poli dějin se zjeviví; jiní je pokládají za kmen evropejský, prastarý, od nepamětných časův u prostřed jiných kmenů v Evropě bytující, a jen pod různými dřevními, později zašlými jmény ukrytý. A však co do místného určení samého původu a prvotních sídel týchže starých Slovanův i jedna i druhá strana učených dějepiscův opět valně se různí, an v obojí téměř tolik jest rozličných, nazvíce sobě odporných domněnek, kolik osobliých skoumatelův tohoto předmětu. Jsouť zajisté mezi těmi, kteříž Slovany za národ v Evropě nový udávají, někteří, jenž je pokládají za kmen příbuzný Hunům, Avarům a jiným vystěhovancům asiatským, jiní mají je sice za kmen zvláštní, ale předce teprva od Hunův anebo jejich nástupcův z původních

sídel svých v Asii anebo v severní Evropě vypuzený a hlouběji do střední Evropy vehnaný, jiní naposledy drží je za směsici různorodých ostatkův dřevních, v tom všeobecném stěhování zašlých a smíchaných národův. Podobněž i u těch, kteří Slovany za národ v Evropě dřevní a domácí pokládají, co do původu a prvotních sídel jeho, veliká neshoda panuje. Jiní je zajisté odvozují ode Skythův, jiní od Sarmatův, jiní od Getův a Thrakův, jiní od Celtův, jiní od Finnův, jiní od Venedův, a jiní zase odjinud, tak že naposledy téměř žádného staroevropejského kmene není, jemužby otcovství dnešních Slovanův od toho neb onoho spisovatele nebylo připsáno [1]). Z čehož každému patrné jest, že zdeť základ a hlava jest celé otázky o starožitnostech slovanských, bez jejíhož důkladného a konečného rozhodnutí k dalšímu vyložení dějin dřevních Slovanův bez znamenitých bludův a scestností naskrze přistoupiti nelze. Pročež i my, dříve než se dále pustíme, otázky ty: jsou-li Slované dřevní anebo noví obyvatelé Evropy? potom: pod kterými jmény předkové Slovanův ponejprvé v historii lidského pokolení se objevili? co nejbedlivěji ohlédati a určitě rozhodnouti musíme. Teprva po dokonalém vyjasnění původu Slovanův a odkrytí prvotních sídel jejich v nejstarší historické době bude možné k vypsání jejich dějin a národních starožitností s prospěchem přikročiti.

§. 5. Místo Slovanů v pořadí lidských plemen a kmenův.

1. O rozdílech lidstva vůbec.

Otázka, kterak pokolení lidské v rozličná plemena, kmeny a národy se rozšířilo, zaměstnávající za našeho času nemalý počet skoumatelův, máť trojí hlavní stránku: *přírodnou* totiž, *jazykovou* a *dějinnou*, jelikož v ní zření se obrací anebo na postavu lidskou a složení tělesné, aneb na jazyky, řeči a nářečí, kterýmiž se lidstvo od sebe dělí, aneb posléze na dějiny čili na proměny, které národové v obcování svém společném podnikli. Odpověď tedy na otázku tu z trojího pramene se

[1]) Srov. Abk. d. Slaw. str. 8—14.

čerpá: ze přírodozpytu, z jazykozpytu a z historie. Ze *přírodozpytu* čerpají se známky ty tělesné, kterými rozličtí na světě národové od sebe se dělí. Tuť arci některé hlavní sady a pravdy hned při prvním pohledu jsou na snadě; každý vida np. Evropčana vedlé Mouřenína anebo vedlé Kalmyka státi, rozdíl mezi nimi se vyskýtající na oko spatří. Rozdílové však mezi všemi národy vůbec jsou nesčíslní a často nepatrní; málo také národův tak čistě se zachovalo, aby s jinými sousedy svými se poněkud nepomísili, a tím i známek svých tělesných neproměnili. Přírodnými známkami národy jen tak říkaje na hrubo od sebe se dělí. K určitějšímu rozdělení jich potřebné jest skoumání *jazykův* a jejich mezi sebou příbuznosti. Není pochyby, že národové mluvící původně jazyky příbuznými také sami mezi sebou příbuzni jsou a že tak říkaje z jedné krve pošli. Zde však potřebí rozdíl činiti mezi příbuznosti *všeobecnou* čili *předpotopnou*, nacházející se ve všech jazycích, jelikož i nejvzdálenější a postavou tělesnou nejrozdílnější národové často užívají slov stejného i zvuku i smyslu, a mezi příbuzností *zvláštní* čili *kmenovou*, která jen mezi některými zvláštními národy a jazyky se jeví. Ona snad více náhodou, nežli původní příbuzností, v jednotlivých slovích se vyskýtá, a velice obmezená jest; tato ale základ má v historii národův a v celé soustavě jazykův spatřiti se dává. V obojí pak případnosti, jak ve příbuznosti všeobecné, jakováž np. mezi jazykem finským čili čuchonským a slovanským, tak i ve kmenové, jakováž mezi latinským a slovanským místo má, rozdíl činiti sluší mezi tím, co již od samého počátku oběma jazykům zároveň přináleží, a tím co teprva později ve společném obcování jeden národ ode druhého přijal. Takto np. v jazyku maďarském a valaském nad míru mnoho slovanských slov se užívá, kterážto Maďaři a Valachové od Slovanův do své řeči vzali; však proto mezi Slovany a Maďary žádné zvláštní čili kmenové příbuznosti, ovšem ale mezi Slovany a Valachy, ačkoli vždy velice vzdálenou, znamenati lze. [1])

[1]) **Příklady příbuznosti** *všeobecné* **čili** *předpotopné*: mandž. čečen (mamilla), maď. csecs, řec. τίτθη, čes. cecek, něm. zitze; čín. ma (equus), mandž. a mong. morin, slv. mrcha, něm. mähre, bret. mar; čín. pen, pün

Pročež ve skoumání příbuznosti jazykův zření se obraceti musí nejen na slova jednotná, která snad z jednoho do druhého přešla, alebrž na celý sklad etymologický a grammatický, na kořeny slov a jich formy. Poněvadž ale mezi známkami fysiologickými, z postavy tělesné, a linguistickými, z jazykozpytu čerpanými, někdy patrný odpor vzniká, tak že oba pramenové k dokonalému oddělení národův nepostačují, potřebí jest odpor tento, s užitím zdravé a soudné kritiky, třetím nálezem, *historickým* totiž, rozhodnouti a urovnati. Tak np. polovice kmene tureckého, po Evropě a západní Asii rozlehlá, ode druhé polovice, po střední Asii rozšířené, co do postavy tělesné, značně se dělí, ačkoli téhož jazyka užívá. Příčinu tohoto odporu historii vyskoumati a vysvětliti náleží. [2])

2. Rozdělení Blumenbachovo a Cuvierovo.

Seznámivše se povšechně s pravidly, jimiž znatelé člověkosloví, jazykův i dějin lidských při rozdělování lidského pokolení na plemena, kmeny a národy se řídí, vizmež již, což od nejslavnějších zpytatelův našeho věku v této třídě umění vyšetřeno a ustanoveno. [3]) Znamenitý Blumenbach,

---

(radix, truncus), samj. bon, sans. pun, pelv. bun, slv. peň; moug. gar (manus), lesg. cheir, maď. kar, řec. χείρ, sans. kara atd.; *zvláštní* čili *kmenové*: sans. brata, brader, pers. bruader, řec. φράτηρ, lat. frater, čes. bratr, něm. bruder, litv. brotis; sans. svastri, pers sister, lat. soror (stlat. sosor), něm. schwester, angl. sister, šved. syster, slov. sestra; sans. nava, pers. nau, nev, řec. νέος, lat. novus, čes. nový, něm. neu; lat. oculus, slv. oko, něm. auge; lat. nasus, slv. nos, něm. nase, atd. Pozdějšího přiosobení: slv. holub (pol. gołęb), maď. galamb; slv. středa, maď. szerda; slv. obruč (pol. obręcz), maď. abroncs; slv. seno, maď. széna; slv. lopata, maď. lapát; slv. kosa, maď kasza; slv. petruh (pol. pstrąg), maď. pisztrang; slv. pověst, val. povjeste; slv. poručiti, val, porunčesku; slv. hospodář, val. hospodaru; slv. pluh, val plugu; slv. rana, val. rane; slv. sláva, val. slave; slv. slanina, val. slenine; slv. veselím se, val. veselesku; slv. zabava, val. zebave; slv. černím, val. černesku; slv. písař, val. pisarju atd.

[2]) Obšírněji jakž o tom, co zde v krátkosti ponavrženo, tak i o tom, co neprostředně následuje, čti v pojednání *F. Palackého* o rozličnosti národů v Čas. česk. museum 1832. str. 257. násl.

[3]) Čelnější díla sem patřící jsou: *J. F. Blumenbach* De gen. hum. variet. nativa. Gött. 1776. 3 ed. 1795. 8°. — *G. L. de Cuvier* Leçons d'anat. comp. Par. 1805. 8°. *Též.* Le regne animal. Par. 1817. 8°. — *Lawrence*

Němec, patero hlavní plémě lidské stanovil: 1) Plémě *kaukaské*, pleti bílé, vlasův dlouhých, měkkých a náhnědých, na severu bělejších, na jihu černějších, tváři podlouhlé, mírně vysedlé, očí slušně otevřených, nosu vypuklého neširokého, rtův tenkých a vůbec urostlosti té, kterou mi za vzorné krásnou pokládati jsme uvykli. K tomuto plemenu počítajé se, podlé něho, všickni nynější Evropčané, pak západní Asiati před Obem a Gangesem a severní Afrikáni. 2) Plémě *mongolské*, pleti žlutohnědé, má vlasy černé, řídké a tuhé, tvář širokou a ploskou, lícní kosti vystouplé, oči malé šikmo proti sobě ležící, obočí ouzké, nos u kořene svého zvláště široký a plosky, uši veliké, od hlavy trochu odstávající, bradu krátkou, však vysedlou. Sem náležejí ostatní Asiaté na východu, v Evropě pak národové kmene čudského, v Americe severní Eskimové. 3) Plémě *aethiopské*, pleti černé, kůže na těle mastné a jako aksamitové, vlasův černých a kadeřavých co vlna, hlavy jako stisněné, má lícní kosti ku předu vysedlé, nos široký a krátký, chřípě splesklé, čelisti dlouhé a vystouplé, zvláště svrchní, rty tlusté a jako opuchlé, bradu krátkou a ustupující. Sem počítají se Afrikáni všickni, kromě severních. 4) Plémě *amerikánské*, jehožto známky jsou pleť červenohnědá, skořicová aneb měděná, vlasy černé, tuhé a nekadeřavé, čelo krátké, oči hluboce zapadlé, tvář široká, však neploská, nos vysoký, kosti lícní a brada vysedlé. Rozšířeno jest po celé Americe, kromě Eskimův na severu. 5) Plémě *malaiské*, rozlehlé na Malakce a na ostrovích australských, má pleť černohnědou, vlasy černé, měkké a kadeřavé, hlavu širší a lícní kosti i čelist méně vysedlé nežli u Aethiopčanův, nos široký a tlustý, rty a ústa veliké. Slavný Cuvier, Francouz, největší za naší paměti živočichův skoumatel,

---

Lect. on physiol. zool. and the nat. hist. of man. Lond. 1819. 8°. — *J. R. Prichard* Researches into the phys. hist. of mankind. Lond. 1826. 8°. 2. d. — *A. Desmoulins* Hist. nat. des races hum. Par. 1826. 8°. — *C. F. Heusinger* Grundr. der phys. u. psych. Anthropol. Eisenach 1829. 8°. — *W. F. Edwards* Des caract. physiol. des races hum. Par. 1829. 8°. — *F. J. H. Wagner* Naturgesch. des Mensch. Kempt. 1830–31. 8° 2 č. — *J. S. Presla* Šaawectwo. Pr. 1834. 8°. — Srov. *F. Ch. Schlosser's* Univ. Uebers. d. alt. Gesch. Bd. I str. 18—26. 58—64.

pokládal jen troje hlavní plémě lidské od sebe rozdílné, zvláště z ohledu na složení lbi, lícních kostí a čelistí a na podobu tvaře od toho složení závisící: 1) Plémě středmolebé, *kaukaské*, čili evropejsko-arabské, při němž horizontalní průsek temene činí podobu ovální, a lícní kosti tak střídmě vysedají, že když s hůry se na leben patří, sotva jich viděti. 2) Plémě úzkolebé, *aethiopské* čili *negerské*, kdežto průsek ten jest úzký, jakoby hlava s obou stran stisněna a čelo do zadu stlačeno bylo, čelisti vysedají, tvář jest sploštěna. 3) Plémě širokolebé, *mongolské*, kdežto témě jest široké a téměř čtyrhrané; lícní pak kosti tak dalece vysedají, že když se shůry patří, viděti je jako ze lbi ven vyniklé. Toto Cuvierovo rozdělení lidského pokolení na tři plemena, založené na pouze fysiologických známkách, od většího počtu skoumatelův našeho věku za pravé uznáno a téměř vůbec přijato jest. I sám Blumenbach se vyznal, že amerikánské plémě jeho může se považovati za prostřední a jako za přechod od kaukaského k mongolskému, malaiské pak za prostředek a za přechod od kaukaského k aethiopskému.

3. Neshody rozdělení těchto.

A však, jakžkoli toto rozdělení lidského pokolení buďto podlé Blumenbacha na patery, buďto podlé Cuviera na tři plemena, jsoucí založeno na různých a nepochybných známkách fysiologických, v ohledu člověkozpytném pravé a postačitedlné jest; však nicméně potřebám soudného historictví a jazykosloví jím samým ještě dost vyhověno není, jakž každý snadno sezná, kdokoli o podrobné roztřídění kmenův podlé jazykův a dějin národových se pokusí. Tak np. i Blumenbach i Cuvier ku plemenu kaukaskému počítají ze jména tyto kmeny a národy: Peršany, Indy, Židy, Habešany, Araby, Maury, Kopty, Berbery, Afghany, Ossety, Kurdy, Maďary, Turky, Finny čili Čudy, Lopary, Samojedy, Němce, Řeky, Vlachy, Slovany, Litvany a ostatní Evropčany; ku mongolskému pak Japance, Koreany, Číňany, Annamce, Butany, Tybetčany, Aleuty, Tungusy, Kalmyky a Burjaty; naposledy

k aethiopskému Negry v Africe a j.[4]) Kdokoli náležitě povědom jest dějin a jazykův asiacko-evropejských, zajisté vyznati musí, že toto rozřadění kmenův kaukaských, podlé něhož Indové, Židé, Maďaři, Turci, Slované, Litvané, Čudi a Samojedi takořka na jedné linii pokrevnosti a ve stejném od sebe vzdálí stojí, všem resultátům, jichž z jazykozpytu a dějepisu o příbuzenství asiacko-evropejských kmenův dobýváme, zrovna a docela odporuje. Neboť s jedné strany tak řečení Semitové, t. Arabové a Židé, s jiné Čudi a Turci, jazykem svým tak podstatně a valně se dělí od Indoevropejcův, že v tom ohledu naskrze není možné jich za kmeny téhož plemene s těmito uznati a do společného kola příbuzenství pojmouti. Nebezdůvodně se i to namítá, že názvy plemene kaukaského a mongolského nad míru jsou nepřihodné a téměř nesmyslné, z příčiny že v horách kaukaských lidé jiného plemene, nežli indoevropejského čili kaukaského, obývají, a že jména Mongolův v tak širokém smyslu, aby v něm všecky severoasiatské kmeny se zavírali, slušně užívati nelze.[5]) Prvnímu nedostatku by poněkud přijmutím prostrannější soustavy, již nejnověji dva Francouzové, Desmoulins a Bory de Saint-Vincent ponavrhli, a podlé níž lidské pokolení na patnáctero nebo šestnáctero rodův (espèces) se rozpadává, vyhověti se mohlo, kdyby proti ní odporu se strany přírodozpytcův nestávalo, a kdyby oddílové její s výpadky jazykozpytu i dějepravy lépe souhlasili. Druhé vadě zosobením přiměřenějších názvův plemen *indoevropejského* místo *kaukaského* a *severského* místo *mongolského* snáze spomoženo býti může. Tak tedy hlavní úloha na zpytatele přírody i dějin vložená, t. takové rozdělení lidského pokolení na plemena, čeledi čili podplemení, kmeny, národy atd., kteréžby netoliko na přírodozpytných, ale spolu i na dějinných a jazykoslovných zásadách pevně osnováno bylo, a v němžby

[4]) Od tohoto rozvržení nehrubě, co do výsledkův, liší se to, kteréž nejnověji Dureau de Lamalle předložil, ačkoli na jiných známkách, totiž vyvinutí člověckosti, se zakládá. Srov. *Balbiho* Zeměpis čes. přel. sv. I. str. 49.

[5]) *J. Klaproth* Asia polyglotta S. 137—138.

bližší nebo vzdálenější příbuzenství jednotlivých národův právě tak, jako ve přírodnické soustavě zvířat, rostlin a kovův, očitě spatřovati se mohlo, z větší částky ještě až posavad rozhodnuta není. My zde, prohlédajíce k cíli svému, neváháme se v ohledu tom nastoupiti cestu od největších jazykozytcův našeho věku, V. Humboldta, Abel-Rémusata, E. Raska, J. Klaprotha, F. Boppa, A. F. Potta a j., proklestěnou, a vážíce z výborných spisův jejich o povaze jazykův evropejských i asiackých, [6]) všecky kmeny lidského pokolení, o nichž by ve starožitnostech slovanských zmínka povstati mohla, v nový, snadně přehledný pořádek uvozujeme, jisti jsouce, že bylo-liby třebas v tomto soustavném roztřídění jich od nás někde v něčem pochybeno, to nikoli Slovanův a jejich nejbližších indoevropejských příbuzných týkati se, a tudyž ani historickým výsledkům našim, na tomto rozřadění založeným, překážeti nebude.

4. Roztřídění plemene kaukaského a mongolského.

Asia, Evropa i severní Afrika jsou nejstarší sídla vzdělanosti lidského pokolení. V ohledu tomto dvoje plemena Blumenbachova a Cuvierova, *kaukaské* totiž a *mongolské*, jenž v těchto zeměčástkách od starodávna přebývají, proskoumatele dějin a jazykův nejdůležitější a nejpamátnější jsou. My je zde, za příčinou lepšího seřadění jednotlivých kmenův podlé toho, co jsme výš o valném rozdílu jazykův jejich pověděli, na čtyři plemena rozdělujeme, totižto na *indoevropejské*, *semitické*, *severské* a *čínské*, kterýchžto názvův napotom stále užívati chceme. V oboru slovanských starožitností vlastně jen o kmenech prvního a třetího plemene, t. indoevropejského a severského, zmínka se činí, jelikož národy plemene semitického a čínského nikdy se Slovany bliž-

[6]) *Abel-Rémusat* Recherches sur les langues Tartares. Paris 1820 4°. — *E. Rask* Ueb. d. Zendsprache, übs. v. *F. H. v. Hagen*. Berl. 1826. 8°. Příloha o plemenech lidských str 61—80. — *J. Klaproth* Asia polyglotta. Par. 1823. 4°. — *F. Bopp* Vergleichende Grammatik. Brl. 1833. 4°. str. 105—113. — *A. F. Pott* Etymol. Forschungen auf d. Geb. d. indogerman. Sprachen. Lemgo 1833. 8°.

šich a trvalých spolkův neměli. Pročež i na místě tomto jediné o oněch, s pominutím posledních, zevrubněji jednáno budiž.

I. Plémě indoevropejské.

Plémě indoevropejské, jemuž někteří němečtí spisovatelé nepříslušně jména *indogermanského* přikládají, na celém oboru zemském nyní předčí a panuje, a to sice jak náboženstvím, zvláště křesťanským, tak i vzdělaností, zvláště novoevropejskou. Počátek a původ jeho, ukrytý v nevystihlém šeru dávnověkosti, ve střední Asii u velikého pohoří himalaiského se hledá. Klaproth se domýšlí, že plémě toto, na celém světě nejhojnější, neboť se v něm přes 360 mill. lidí počítá, již před všeobecnou čili noachickou potopou (podlé Klaprotha asi 3076, podlé Seyffartha pak 3446 př. Kr.) velice rozšířeno bylo, a že někteří kmenové jeho v oné záhubě na Kaukasu, jiní na Himalaji se zachovavše, odtud po přiležitých nižších krajinách se rozhostili, a národy jinorodé, v sousedství svém pozůstalé, jako np. v Indii původní negrovité Indy, sobě podrobivše, s nimi se pomísili. Při všem tom nesmírném rozptýlení kmenův a národův tohoto plemene po Asii a Evropě řeči jejich vždy jakousi původní a zvláštní příbuznost mezi sebou jeví, mnohem větší a znatnější, nežli to při kmeních severského plemene se spatřuje. Počítají pak se ku plemenu tomuto ze jména sledující starší i novější kmeny a národy.

A. V Asii.

1. Čeleď hinduská.

Kmenové čeledi této, pocházejí původně z velikého pohoří himalaiského, odkudž již v předhistorickém a docela neznámém času, podobně brzo po všeobecné potopě, dále na východ se rozšířili, a pomíchavše se s dřevními negrovitými obyvately těch krajin, na těle svém nemalou proměnu vzali. Tím to pošlo, že kmenové této čeledi, co do tělesných známek, postavy a pleti, ode sledujících dnes tak hrubě se liší, ačkoli jim jazykem velice příbuzni jsou.

a) Kmen *indický*. Lidé tohoto velikého kmene, nazývající sami sebe *Hinduis*, obývají ve dnešním Hindostanu a v krajinách přilehlých, na mnohé a lidnaté národy rozdělení, počtem přes 110 mill. osob. Indové jsou vesměs postavy štíhlé a outlé, pleti více méně hnědé, u vzdělanějších, zvláště ženštin, tytýž evropejsky bílé, u obecného lidu místy téměř docela černé a negrovité. Jakžkoli pak nesmírně veliký počet jest jednotlivých národův a odvětví tohoto kmene, podobou těla, sídly, živností a vzdělaností nad míru od sebe rozdílných, však nicméně všickni až podnes jednoho jazyka, ovšem na několikero nářečí rozděleného, užívají, jehož matkou dřevní onen vysoce vzdělaný a bohatý jazyk, pod jménem *Sanskritu* již vůbec v učeném světě známý, býti se pokládá. Jazyku tomuto, v národu samém tu dobu docela vymřelému, podnes jen kněží a jiní vzdělanější Hindové pracně se učí; u vyšších stavův řeč perská velice se rozmohla; lid obecný jiných domácích nářečí, kteréž vesměs *prakritskými* slovou, jak ve mluvě tak i ve psání užívá.

b) Některé menší, až posavad málo známé kmeny, jmenovitě tak nazvaní *Siahpuši* a *Kafiři* v horách Hindukuš, o jejichž ale jazyku s jistotou málo se ví, pak *Cikáni*, potomkové, jakž někteří za to mají, dřevních indických (dle Herodota medských) *Sigynnův*, jejichž nejstarší osada v Evropě blíž adriatického moře v sousedství *Venetův* již od Herodata se připomíná. Počtu lidu těchto menších kmenův zevrubně udati nelze; přes 6 mill. se jich nepočítá.

2. Čeleď areitská.

Aria čili Iran bylo původně všeobecné jméno krajin od národův medských a perských osazených; pročež nenepřihodně názvem tímto vyznačiti se může několikero v sousedství bydlících, co do jazyka, postavy těla a jiných známek nad míru příbuzných kmenův; jmenovitě

a) Kmen *medský* a *sarmatský*, obojí někdy v dějinách lidského pokolení proslulý, tu dobu pak až na některé chudé zbytky anebo vymizelý anebo aspoň přejinačený. Jakož

Hindustan a východní Persie od kmenův s Himalaie a Hindukuše sestoupivších obydleny byly, tak naproti tomu stará Medie a západní Persie první své obyvatele z pohoří kaukaského dostala. *aa*) Z památek dřevních *Medův*, obývavších v krajině Aria, od Peršanův Irak zvané, pro nás nejdůležitější jsou ostatky dvojího jejich nářečí, *Zend* a *Pehlevi* jmenovaného, zachované v náboženských spisích perských ohněctitelů v Indii, obvykle Zoroastrovi připsaných. Nářečí *zendské* bylo někdy v hořejší Medii, č. ve vlastně tak nazvané Arii (Irak), naproti tomu *pehlevské* v dolejší Medii čili Parthii obecné. Toto poslední patrné známky pomíchání dřevních Medů v dolejší Medii s nějakým neznámým národem na sobě pronáší, a mimo to i mnoho semitských slov v sobě zavírá. *bb*) Někdejší *Sarmati*, známí v dějinách evropejských pod částečnými jmény Jaxamatův, Roxalanův, Jazygův a Alanův, byli vlastně vystěhovanci medští, nejprvé na Donu a euxinském moři, potom v některých odnožech svých i v Dacii, v Uhřích a za Tatrami osedlí. Potomkové jejich, pod jménem *Alanův* čili *Asetincův* v cizině známí, v horách kaukaských v malém počtu (asi 32,000 osob) až podnes se udrželi, jmenujíce sami sebe *Iron* a zemi svou *Ironistan*, což samo již na medský jejich původ ukazuje, nadto pak výše řeč jejich bez odporu medská, ačkoli dnes již čudskými a jinými slovy hrubě promíchaná. (Srov. §. 16.)

b) Kmen *afghanský*. Na západu východní Indie od starožitných časův bydlí veliký a mocný národ, jenž u Peršanův *Afghan* neb *Aghuan* slove, sám pak sebe *Puštun*, ve množ. počtu *Puštanech*, nazývá, a v Indii pod jménem *Pitan* neb *Patan* znám jest. Arabové jmenují je *Solimani*, buď od pohoří Solimankuh zvaného, v krajině jejich ležícího, buďto že snad vůdcem jejich Soliman byl, když Arabové s nimi po nejprvé se seznámili. Původiště čili pravlast Afghanův jsou polední ramena pohoří Hindukuše a Paropamisu, odkudž se pomalu k východu po Pendžabu, k západu po východní Persii rozšířili. Domnění to, žeby byli potomkové desíti pokolení israelských v zajetí babylonském zůstalých, nemá nižádného

důvodu bytného; jazyk zajisté afghanský náleží ke třídě řečí indoevropejských. Aniž pravda jest, co pozdější spisovatelé armenští o nich bají, že prý pocházejí od někdejších Albanův na východu Kaukasu, odkudž prý je Čingischan byl vypudil; Armenové zajisté proměňujíce v jazyku svém *l* ve *ch* jméno obojího národu nerozumně smíchali. Afghanové, jichž se do 8 mill. počítá, dle jazyka i přirozeného rázu vlastně na rozhraní areitské a hinduské čeledi stojí, přechod od jedné ke druhé dělajíce.

Mezi krajinou afghanskou a Persií na samém přímoří obývají tak řečení *Beluči*, kmen polovičátný, jehož jazyk zvláště mnoho perských slov v sobě zavírá, a však nad míru porouchaných a opáčně pronášených.

c) Kmen *perský*. Národy tohoto kmene, jmenující sami sebe *Farsi*, již ve dřevní historii pod jménem Parthův se proslavili. Jazyk Parthův čili Peršanův od nepaměti dělí se na dvoje hlavní nářečí, jmenované *Deri* a *Chusi*, ono na dvoře králův perských a v zemi Chorasan i Fars, toto na poledním přímoří v krajině Susiana panující. Zdá se, že jedna větev kmene perského, uhodivši v dávní nevystihlé době v zátoce perské na Chušity, národ cizí, původu afrikanského, ačkoli nikoli negrovitý, s těmito se pomalu pomíchala, odkudž ta různost nářečí povstala. Lidu perského se dnes do 12 mill. počítá.

Řeč tak řečených *Bucharův*, čili obyvatelův měst veliké i malé Bucharie až ku pomezí Číny, jest vlastně novoperská, jen mnohými semitickými slovy, ačkoli bez újmy grammatického jejího skladu, divně nakvašená. Toto promíchání vysvětluje se jednak někdejším panováním Arabův a uvedením mohamedanského náboženství v Persii, jednak i dávnějším souseděním národův perských s kmeny semitickými v západních končinách říše perské. Počtu těchto po největší částce severní Asie rozptýlených Bucharův zevrubně udati nelze; Hassel je s gobskými smíchal a do $2^1/_2$ mill. načetl.

d) Kmen *kurdský*. Lidé tohoto kmene obývají v Kurdistanu a v některých krajích západní i půlnoční Persie, jsouce

mimo to i po Mesopotamii, Syrii a východních končinách malé Asie roztroušeni. Sami sebe jmenují *Kurd* čili *Kurdmandžei*, kteréžto slovo od perského *kurd* (silný, statečný) pocházeti a jak slovanskému *grd* č. *hrd*, tak i georgian. *kurd* (loupežník) příbuzné býti se vidí. Jazyk jejich, perskému co do kořenův a skladu nad míru podobný, mnohými semitickými, od sousedních Syrův a Chaldaeův přijatými slovy napuštěn jest. Počtem jich jen asi $1^1/_2$ mill. býti má.

e) Kmen *armenský*. Armenové, sami sebe jmenující *Haikan*, jsou národ povahou a jazykem, dle výpovědi domácích jejich učených Peršanům, dle zdání některých evropejských skoumatelův dřevním Pehlevitům nejpříbuznější: za kterouž příčinou je k Areitům počítáme, ačkoli je někteří od nich oddělují. Obývají v celé hornaté Armenii, podělení pod vládu ruskou, tureckou a perskou. Starý jejich jazyk, příčinou shluku mnohých jindy neslýchaných souhlásek trochu drsnatý, a však nad míru bohatý a vzdělaný jest: dnešní obecné nářečí ode starého již velice se různí, a nemálo finských i jiných severoasiackých slov v sobě zavírá. Literatura armenská, na historické a bohomluvecké spisy neubohá, teprva v novějších časích učeným Evropčanům lépe ve známost vcházeti počíná. Lidu toho asi 3 mill. se počítá.

B. V Evropě.

1. Čeleď thracká.

Všecky staré kmeny na polouostrově thrackoillyrském a italském obývající nejpříhodněji pod společným jménem čeledi thracké zahrnouti se mohou, ačkoli každému rádi použijeme, oblíbí-li sobě jiného přiměřenějšího názvu.

a) Kmen *thracký*. Staří Thrakové jak v Evropě tak i v Asii, k nimž někdy počítáni v Evropě Getové čili Dakové, Moesové, Macedoni, Epiroti, Cimmerové, Taurové atd., v malé pak Asii Phrygové, Lydové, Bithynové, Karové atd., druhdy tak mohutní a slavní, nyní až na ty chudé zůstatky Epirotův a Macedonův v říši turecké, docela vyhasli. Zůstatky tyto jsou tak nazvaní *Albančané* čili *Arnautové*, jenž ve svém

jazyku sebe *Škipy* čili *Škipetary* jmenují. Počítá se jich asi $1^1/_5$ mill. A však i dnešní Valachové v Pindu a ve Valachii, v Sedmihradsku, východních Uhřích atd., jsou míchanina z Dakův, Římanův a Slovanův.

b) Kmen *řecký*. Řekové čili Hellenové, národ co do vzdělanosti naukové, umělecké a občanské někdy přední a nejslavnější v Evropě, v potomcích svých na počtu velice zmenšený, asi $4^1/_2$ mill. osob, teprva od nedávna nově vydobyté občanské a národní samostatnosti požívají.

c) Kmen *latinský*. Latinici, obyvatelé Italie, a mezi těmi nejčelnější Římané, povšechně známi jsou. Rozšíření Římanův po všech končinách nesmírné říše jejich, a smíchání latiny s domácími jazyky dalo základ nynějším řečem vlaské, francouzské, portugalské, hispanské a valaské, kteréžto za dcery latiny považovati se mohou.

2. Čeleď celtoněmecká.

Jakžkoli na první pohledění kmeny od nás k této čeledi přičtené od sebe rozdílné býti se zdají, však nicméně kdokoli památky dějin a jazykův jejich bedlivěji ohledá, snadně sezná, že všecky tři sobě vespolek mnohem jsou příbuznější, nežli ostatním kmenům čeledi thrácké a vindické. [7])

a) Kmen *celtický*. Staří Celtové čili Gallové, druhdy obyvatelé středozápadní Evropy, t. Gallie čili dnešní Francie, části Hispanie a Britanie, Švycarska, severních Vlach, Švabska, Bavor, Čech, Rakous, Štyrska i Korutanska, slouli u Slovanův od nepaměti *Vlachové*. Národ tento, někdy tak veliký a mocný, v krátkém času téměř docela vyhynul. Podnes jen *horáci Skotští* č. *Kaledoni* a *Irové*, jenž sami se *Galové* jmenují, a jedné řeči, ačkoli ve dvou nářečích, užívají, potomkové jsou starých *Britův*, národu celtického. Počítá se jich asi 8 mill.

b) Kmen *cimbrický*. K němu přináležejí staří *Cimbrové* čili *Cimmrové*, nazvaní u Celtův *Belgové*, v nejstarších časích

[7]) Vážná jsou z ohledu příbuznosti těchto tří kmenův svědectví starých, jmenovitě Strabona — l. IV. p. 196. l. VII. p. 290. — Caesara, Tacita, Seneky, Plinia a j. Srovn. *Ukert's* A. Geogr. IV. 197. 200. 208.

sousedé Celtův na jich severovýchodní straně, zvláště v nynějším Nizozemsku. Někteří je pokládají za směsici z Celtův a Germanův, jiní za rozsochu kmene německého. Potomkové jejich v severozápadní Francii, v tak nazvané Bretanii, pak v nynější waliské zemi a v Korawallu v Anglii pod jménem Breyzarův a Walisčanův, v počtu asi 2 mill. lidí, při své národnosti a řeči se zachovali. [8])

c) Kmen *německý*. Národové tohoto lidnatého kmene dle přirozené povahy, jazyka a jeho nářečí, sídel a dějin rozličně v soustavu pořádáni bývají, jakož i o povšechné jméno spor jest. Důmyslný Rask, Dánčan, kmen tento nazývá gothickým, a na dvě hlavní rozsochy, germanskou i skandinavskou, s mnohými větvemi, jej rozlučuje. Počet lidu tohoto kmene udává se přes 60 mill., počítaje sem mimo 34 mill. vlastních Němcův, i Hollandčany, Dány, Švedy a Angličany.

3. Čeleď vindická.

Povšechně známá příbuznost národův kmene litevského a slovanského tak jest patrná a rázná, že mnozí zpytatelé obojí národy jen jedním kmenem býti pokládají. My je jako dvě rozsochy jednoho pně považujeme, jména kmenův pro lepší jich rozeznání jim ponechávajíce.

a) Kmen *slovanský*. Velikého kmene slovanského pojití z plemene indoevropejského a vlastní v pořadí jiných kmenův místo zpytatelům našeho věku naskrze pochybno není. Majíce o národech kmene tohoto v samém dílu obšírněji jednati, stavíme sem jediné popsání tělesné povahy podnešních, arci již s jinými kmeny značně pomíchaných Slovanův, jakovéž nám slovutný Edwards podal. Jest pak toto: „Podoba hlavy, patříc na obličej, blíží se ke čtverohranu, protože výška její málo větší nežli šířka, témě pak značně sploštěné a čelisti vodorovné jsou. Nos není tak dlouhý, jako dálka od jeho konce

[8]) *A. F. Pott* v knize Etymol. Forsch. I. XXXIII LXXXII. Celty, Kymry a Arnauty z plemene indoevropejského odlučuje, což my za pravé uznati nemůžeme. O celtickém a kymrickém jazyku v. *Conybeare's* Illustr. of Anglosax. poetry. Lond. 1826. 8°. p. LVIII. a srovn. §. 17. č. 1.

ke bradě; jest pak od kořene až ku konci téměř přímý, t. j. bez ohybu patrného, kteréžto však, byl-liby čitedlný, lehounce bylby poddutý, tak že na špici by se maličko vypínal; spodní částka nosu jest trochu širší, konec kulatý. Oči, trochu hlubší, dokonále přímočárně leží; a když něco zvláštního do sebe mají, zdají se býti menší, nežliby celý rozměr hlavy žádal. Obočí, málo husté, blíží se k očím zvláště u koutku vnitřního, odkudž často šikmo vybíhá. Usta nejsou vysedlá, ani rty tlusté, ale mnohem bližší nosu nežli konec brady. K těmto znakům ještě jeden zvláštní a dosti rozšířený se pojí, t. nehojnost brady, kromě vousův.“ [9])

b) Kmen *litevský*. Litvané a Lotyši, od některých spisovatelův neprávě za směsici z Němcův, Čudův a Slovanův vydávaní, národ před tím lidnatější a rozšířenější, dnes zmenšený a kleslý. K Litvanům náleželi nejen starodávní Prušané, jichžto řeč před stoletími vymřela, ale i některá jiná menší odvětví, o nichž níže řeč bude (srovn. §. 19.). Lidu kmene tohoto v ruské a pruské říši, počítajíc sem i Kuršaje čili Korsáky v Kuronech, jest asi 2 mill. duší.

II. Plémě severské.

Národy tohoto plemene sídly svými zaujímají nejen severní polovici Asie, ale i drahnou část nejpůlnočnější Evropy a Ameriky: pročež je slušně povšechným názvem Severanů vyznačiti můžeme. V době předhistorické některé kmeny tohoto plemene hlouběji do Evropy zasahovaly, jakž o tom na svém místě šířeji podotkneme. Povšechně o nich poznamenati se musí, že národové jich co do jazyku a na díle i povahy tělesné mnohem jsou jedni druhých vzdálenější, nežli to při národech indoevropejského plemene se spatřuje. My je na šestery čeledi dělíme.

1. Čeleď iberská.

Iberové a příbuzní jim Kantabrové v nejdávnějším věku nejen celý polouostrov Hispanský osadili, ale i západní částku

[9]) Časop. česk. mus. 1832. sv. 3 str. 280.

Gallie čili zemi Aquitanskou, též ostrov Sicilii, Sardinii, Korsiku atd., jsouce později všude od Celtův podmaněni a vyhubeni, tak že za našeho věku z celého tohoto kmene již nic nezbývá, než jediný národek na pohoří pyrenejském, mezi Hispanií a Francií, asi 650,000 duší, jenž sami sebe *Euskaldunak* nazývají, u jiných pak národův *Baskové* čili *Vaskové* slují. Řeč jejich, Euskara neb Uskera, dělí se znamenitě a podstatně ode všech řečí indoevropejských, a příbuzenství jakési jeví s jazyky plemene severského, zvláště čeledi uralské. [10])

2. Čeleď uralská.

a) Kmen *čudský* čili *finský*. Pravlasti Čudův pokládá se od Klaprotha veliké pohoří uralské, Evropu od Asie dělící, odkudž mnoholičné národy tohoto kmene již v předhistorické době po severní Evropě se rozsídlili. Nynější Čudové podlé jazyka nejpříhodněji na čtyři zvláštní haluze se dělí, t. na odpolu poněmčilé Čuchonce a Čudy ve Finlandu a Estonech, k nimž i Karelci a Olončané, na volžanské Čudy, k nimž Mordvíni, Mokšané a Čeremisi, na Permjáky, k nimž i Votjáci a Zyrjané čili dřevní Pečorci, a na uhorské Čudy, k nimž Voguli, Ostjáci a Maďaři v Uhřích přináležejí. O jednotlivých, zvláště starších národech kmene tohoto, někdy mnohem lidnatějšího, tu dobu pak, počítajíc k němu i $3^1/_2$ mill. Maďarův, jen asi $7^1/_2$ mill. vynášejícího, na svém místě (§ 14.) šířeji jednati budeme.

b) Kmen *loparský*, vlastně jen rozsocha hořejšího kmene, k samým Čudům asi v tom poměru, ve kterém Litvané ke Slovanům, stojí. Dnešní Lopaři čili Lopané, jmenující sami sebe Same, Sabme, Sabmeladz, obývají v nejzadnějších krajinách švedského i ruského severu, v počtu asi 20,000 osob.

3. Čeleď kaukaská.

Kaukaští národové slují sice u Klaprotha vlastně jen ti, kteří původně na Kaukasu bydlejí, aniž pak, jako Gruzové,

[10]) *V. Humboldt* v pojednání svém: Prüfung der Untersuchungen üb. d. Urbewohner Hispaniens 1821. 4°, ohledem příbuznosti Baskův s jinými kmeny nic jistého a určitého nepodává, připouštěje možnost jejich povšechné pokrevnosti s Celty (str. 179). *Rask* a *Pott* naproti Basky tyto k Severanům pojí, jichž jsme my následovali, dalšího té věci vyšetření a rozhodnutí jiným zůstavujíce.

Oseti a Baziané, později tam se přistěhovali; my však pro snadnější přehlédnutí i Gruzy k nim připojíme.

a) Kmeny vlastně *kaukaské*, dělí se na mnohé podkmení a národy. Východní Kaukazáci čili *Lesghi* neb *Leski*, po turecku tak zvaní, čili po gruzinsku a osetinsku *Leki*, po armensku *Leksi*, bydlejí v zemi Dagestan a Lesgistan zvané mezi Koisu, Alasani a rovinami na pomoří kaspickém. Záležejí ze čtyr hlavních národův: *aa*) *Avarové*, v několikero nářečí rozdělení, bydlící v krajích Chundzag neb Avar, Kezeruk, Hidatle, Mukratle, Anzokul, Karachle, Gumbet, Arrakan, Burtuna, Ancuch, Tebel, Tumurga, Achti, Ruthul, Čari, Belakan, potom též i u Andi a Kabuče, mezi Aksai a Koisu. *bb*) *Kazi-Kumuk*, také v rozličných nářečích. *cc*) *Akušinci*, a *dd*) *Kuralci*. Střední Kaukazáci čili *Micdžegové*, u Rusův obyčejně *Čečenci* zvaní, dělí se též ve čtvero kmenův: *aa*) *Galgai* aneb *Ingusi*. *bb*) *Karabulak*. *cc*) *Čečenci* a *dd*) *Tuši*. Západní Kaukazáci jsou *Čerkesové* i *Abasové*. Čerkesové jmenují sebe sami *Adigé*, oni jsou někdejší Zychové řeckých historikův, a byli někdy také ve Krymsku a v Kabardě usedlí. Někdy prý nazývali sebe sami *Kazachové* (v ruských kronikách Kasogové), a tak slují posavad u Asetincův i Mingrelcův Od nich později známé jméno Kozakův i na některé větve ruských Slovanův přenešeno. Abasové bydlejí od starodávna na pomoří černomořském až ku Kaukasu a Kubanu, a jsou řečtí Abasgové, u Gruzinův pak Abchasové slují. Dělí se na mnohé národy a nářečí. Všecky kmeny a národy kaukaské příliš malolidatné jsou.

b) Kmen *gruzinský*. Gruzini čili Georgiani jsou co do řeči a podoby tělesné národ zvláštní, v jižních zemích kaukaských, kdežto od řeky Alasani na západ až k moři černému se vztahují, na severu Kaukasem, na jihu pak Kurem a pohořími karabažskými, pambackými, čildyrskými a ponticky mi obmezeni jsouce. Sami sebe jmenují *Kartúli*. Původní sídlo jejich bylo pohoří pambacké, vrchy Alages, odkud se dále k severu a západu rozšířili. Kmen tento rozdělen jest ve čtyři národy od sebe velice rozdílné, jenž jsou: *aa*) vlastní

Georgiani čili *Kartúli*, na počet a vzdělanost nejpřednější, bydlící v krajinách Karthli, Kacheti a Imereti. *bb*) *Mingrelci* v Mingrelii, Odiši a Gurii. *cc*) *Suani*, jenž sami sebe jmenují Šnau, bydlejí v jižních holech kaukaských, v částce Imeretska, na západu hory Džumantav, okolo pramenův řek Cchenisckali, Eguri a Egrisi. *dd*) *Lazové* aneb *Lažové*, divocí a loupeživí horáci, jichžto sídla u Pontu od Trapezunta až do ústí řeky Čorochu se vztahují, jenž je od Gurie dělí. Prokop i Agathias ujišťují, že Lazové tito jsou starých Kolchův potomci.

4. Čeleď samojedská.

Samojedi, jmenující sami sebe rozdílnými jmény Nënec čili Neneč, Chazovo atd. pocházejí původně z okolí hořejšího Jeniseje a z východního ramene malého Altaie, odkudž přes řeku Ob až k ledovému moři se rozšířili. Dělí se na dva hlavní kmeny, t. *severní*, na ledovém pomoří, v podkrají řek Mezeně, Pečory, Obu, Tazu, dolejšího Jeniseje, Pjasiny a Chatangy, a *polední*, jmenované *Urianghai*, a *Sojoti*, v sousedství Mongolův u pohoří menšího Altaie i na hořejším Jeniseji obývající. Samojedi i jazykem i tělesnou povahou ode všech jiných kmenův tohoto plemene velice se různí. Počítá se jich jen asi 60.000 osob.

5. Čeleď turecká.

Nižádná čeleď plemene severského tak náramně se nerozmohla a sídel svých tak dalece nerozprostranila, jako turecká: neboť pásmo národův jejích od adriatického moře k východnímu severu až do vtoku Leny v ledové moře a dále se táhne. Původiště kmenův čeledi této v Asii u velikého pohoří Tangnu a Altaie býti se pokládá. Hlavnější kmenové a národové sem náležející jsou Osmani čili Turci, Turkmani, Uzbekové, Uigurové, Nogajci, Karakalpaci, Kirgizové, Baziané, Baškiři a Meščerjáci (poturčilí Čudové), Tatarové (nevlastně tak nazývaní) kazanští, astrachanští atd. Mnozí kmenové turečtí pomísili se již v dávní době s kmeny čeledi čudské a mongolské. odkudž povstali národy polovičátné,

jako np. Hunové, Avarové, Jugrové, Bulharové, Kozaři, Plavci čili Kumani, Pečenci atd. ve dřevnější, a Čeremisi, Baškiři, Meščerjáci, Čuvašové atd. v novější době, o jejichžto původu i národnosti mezi učenými skoumately posavad toliké spory se vedou. Jazyk těchto kmenův a národův turčinských dělí se sice na několikero nářečí, ale tak málo od sebe rozdílných, že carhradský Turek sibirskému a jenisejskému Turčínu a naopak, mluví-li poznenáhla a čistě, nenesnadně porozuměti může. Náboženstvím mohamedánským mnoho arabských a perských slov do turečtiny přimícháno. Lidu čeledi této asi 20 miłł. se počítá.

6. Čeleď mongolská.

Neméně pověstná v dějinách člověčenstva, ačkoli co do počtu méně lidnatá jest čeleď mongolská, obyčejně nazvaná *tatarskou*. Pravlast Mongolův jsou krajiny okolo jezera Baikalu, ve východní Sibiři, ležící; hlavní pak kmeny vlastně tak nazývaní *Tataři* čili *Mongoli*, *Burjáti*, *Ölöti* a *Kalmykové*. Vlastní Mongolové, ve skalnaté pustině Gobi řečené a na pomezí Číny, dělí se na mnohé jednotlivé haluze, mezi nimiž Chalcha-Mongolové a j. Burjáti, jenž Rusům Brackoji slovou, až podnes ještě, jako za dnův Čingischána v 13tém století, v okolí Baikalu kočují. Ölötové, na několikero větví podělení, ve střední Asii a na pomezí Číny se potloukají. Obývající v okolí Volhy pod ruskou vládou Kalmykové teprva okolo l. 1662 ze vnitřní Asie přes Jaik do Evropy přibyli. Zpytatelé dřevních dějin lidských nebezdůvodně se domýšlejí, že někdejší *Skythové* na Černomoří mezi Donem a Dněprem, jež Herodot osobně poznal a důkladně vypsal, byli národ této čeledi mongolské (srov. §. 14). Dnešních Mongolův jen asi 2 mill. osob se počítá.

Ostatní kmeny a národy plemene severského, jmenovitě Tunguzy, Kurily čili Aino, Jukagiry, Korjáky, Kamčadaly, Japance, Koreany, Tybetčany, tolikéž i plemene čínského (Číňany atd.), a semitického (Židy, Habešany, Araby, Maury atd.), jakožto starožitností našich příliš vzdálené, zde podrobněji vyčítati pomíjíme.

Stručný tento přehled dvou hlavních plemen lidského pokolení a jednotných kmenův i národův k nim přináležejících, sestavený dle resultátův nejnovějšího skoumání učených přírodozpytcův a jazykoznatelův, z té příčiny zde položen jest, aby hned u přístupu tohoto díla vlastní to místo, kteréž Slované v pořadí jiných lidských kmenův zaujímají, a tudy i příbuzenství jich s jinými národy zřejmě ode všech spatřino býti mohlo. Ačkoli pak při věci tak náramně těžké, jakéž jest určení vlastního místa jednoho každého národu v pořadí plemen a kmenův lidských, bez nedostatkův a pochybení, jakž snadno se domysliti, nikterakž býti nemůže; však nicméně předce na štěstí všecka nejistota, kteráž v tomto ohledu ještě onde i onde panuje, a celý spor, kterýž o příbuznosti kmenové toho neb onoho národu se vede, netýká se kmene slovanského, nýbrž jiných Slovanům naskrze nepříbuzných národův, aniž jakého vplyvu na rozhodnutí otázky naší, t. vyložení starožitností slovanských, míti může. Tak np. mezi dnešními Maďary v Uhřích o kmenovou jejich příbuznost ještě pořád hádka jest, ano jiní k Čudům (kamž v pravé pravdě náležejí), jiní k Turkům, jiní k Indům atd. ač velmi opáčně, je připojují; tak Samojedy, Berbery atd. rozličtí zpytatelé rozdílně s jinými kmeny slučují a rozlučují. Všecko to a tomu podobné není na závadě otázce před námi ležící. O Slovanech zajisté všickni novější skoumatelé přírody, jazykův a dějin lidských, jejichž slovo v této třídě umění váhu má, jednomyslně uznávají a svědčí, že jsou lid plemene indoevropejského, a tudy nejbližší příbuzní přede vším Litvanův, Němcův, Celtův čili Gallův, Latínův a Řekův, potom Indův, Medův, Peršanův, Afghanův, Kurdův a Armenův. Jen takoví písálkové, kterým v bídné obmezenosti obzoru jejich vědomostí svět slovanský ještě vždy neproniklou tmou zahalen jest, neostýchají se, navzdory osvětě našeho věku, kmen slovanský pořád ku plemenu mongolskému počítati a řeč slovanskou za příbuznou tatarčině vydávati! [11])

[11]) Nevelmi dávno jeden z učených pp. recensentův (W. Schütz) ve Vídeňských letopisech literatury Slovany a Vindy za lid mongolského plemene vyhlásil. W. Jahrb. d. L. 1822. Bd. 19. S. 54. *J. L. Parrot* ve knize Ueb.

Takovéto bludy zvláště u německých hloubálkův a čmarykářův až podnes často nás urážejí, z nichž mnozí o nejvzdálenějším některém národku v Africe anebo v Americe ku podivu učeně vypravovati umějí, naproti pak tomu o slavných sousedech svých Slovanech takořka naschvál nic nevědí. Ale s takovýmito zarytými nedouky potýkáti se, byloby zbytečné; časem svým bohdá sami zmoudřejí a spravedlivěji o nás souditi i psáti se naučí. My zde ve předsíni přestaneme na té předběžné zásadě, jakožto podstatné a základné pravdě, že národy slovanské oud jsou velikého pásma národův plemene indoevropejského, sahajícího od ostrovův britanských přes oušinu thrackou až do východní Indie, a zahrnujícího do sebe téměř všecky ty staré i novější národy, kteříž dějinami svými, náboženstvím a vzdělanostĭ uměleckou i naukovou největší slávy a nejtrvanlivějšího jména ve knize života lidského sobě vydobyli. Důvodův na to zde ani přednášeti, ani pohledávati nebudeme; celý tento spis, od začátku až do konce, obsahem a výkladem svým, bude důkazem této národoslovné, zde jen předběžně vytčené zásady.

Liwen, Letten und Esthen 1828. 8°. ujišťuje, že Slované národ jsou orientální a docela nový, kterýž prý teprva na konci 5ho stol., nevědomo odkud a jak, v Evropě se vypařil. Nejnověji jeden z německých publicistův rozumování své o obyvatelstvě Evropy zavřel těmito přepamátnými slovy: Nicht von den Slawen, sondern von Stämmen germanischer und romanischer Abkunft wird Europa bewohnt: *jene sind nur die Eindringlinge an den östlichen Gränzen.* (Z Turkestanu-li či z Mongolie? Škoda že nám toho nepověděl, abychom aspoň věděli, kde jest pravá vlast a otčina naše!) Allg. Zeit. 1835. Ausserd. Beil. Nr. 542. Dobřeť pak víme, že opravdová velikost a sláva národu v jiných docela věcech, nežli v pouhé případné příbuznosti kmenové, hledati se musí, aniž my proti pokrevnosti skythické, mongolské, čudské atd. vlastně proto se zasazujeme, žebychom ji za netnou a nešťastnou pokládali, jako raději proto, žeť ona na mamu a nepravdě založena jest. Jsouce přesvědčeni, že nižádnému lidskému vtipu pojití Slovanův ode Skythův a jiných původně severoasiatských kmenův podstatnými důvody a s dostatečnou jistotou provesti se nepodaří, za to máme, že kdokoli předky naše z oboru ostatních staroevropejských kmenův, t. Thrakův, Řekův, Latínův, Celtův, Němcův a Litvanův, vylučuje, ten jedním pera tahem zrušuje a zničuje celou naši starou historii, na níž nám předce něco záleží a záležeti musí.

§. 6. Starobylost Slovanů v Evropě.

1. Úvod.

Mnozí spisovatelé novější, zvláště jinonárodní, ve starých dějinách Slovanův nehrubě zběhlí, pokládali Slovany za národ docela nový, teprva v 5tém stol., ve společenství Hunův, Avarův a jiných asiatických cizojazyčníkův v Evropě se zjevivší. Kteréžto jejich domnění jakby velice bylo neprůvodné a mylné, soudný skoumatel starožitností slovanských, ohledne-li se v nejstarších pramenech a památkách jednak Slovanstva samého, jednak i jiných kmenův evropejských, a uváži-li věc bezpředsudně, všestranně a bedlivě, zajisté sám brzo a dokonále sezná. K dokázaní toho, že národové kmene slovanského jsou obyvatelé Evropy prastaří, od nepaměti, aneboli — což jedno jest — od předhistorické doby zde s jinými původními kmeny téhož plemene, jmenovitě s celtickým, německým, litevským, thráckým, řeckým a latinským, sídlící, celé přítomné pojednání, co do resultátův svých, posloužiti má, aniž možné jest, celé to v něm obsažené důvodův pásmo na potvrzení této zásadní pravdy již zde ouplně rozvinouti. Poněvadž ale věc sama předůležitá jest, a její, jakžkoli předběžné a krátké, však předce důkladné vyložení nám cestu k dalšímu skoumání otevříti musí, potřebí ovšem jest již na tomto místě aspoň povšechně o ní jednati, a některé hlavní důvody ke stvrzení jí přednesti.

2. Důvody obecné.

To předce všim jisto jest, že každý národ, který nyní v Evropě bytuje, nějaké předky míti musil, a z ničeho povstati nemohl. Nejeden sice národ v oběhu tisícileti tak dokonále vyhynul a zmizel, že po něm nic více, leda jeho jméno ve starých dějepisích, nepozůstalo: ale každý dnešní veliký národ musil své předky již ve hluboké starožitnosti míti. Dále i to na jevě jest, že každý nynější původní, čistý a samostatný kmen národův, jakový np. slovanský a německý jest, také již aspoň na začátku historické doby, t. asi předce třemi tisíci lety, zvláštním kmenem býti musel: nebo byl-liby te-

prva později, v době historicky osvětlené a známé, ze smíšení jiných kmenův povstal, tím samým by přestal býti kmenem původním, čistým a samostatným. [1]) Kdoby, medle, jsa zdravého rozsudku, tvrditi směl, že Slované nejsou kmen původní a přesný, jako Němci, Celtové, Latini, Řekové a j., nýbrž že teprva v novější době, asi po narození Kristově, z michanice jiných kmenův se zrodili, asi tak jako dnešní Valachové ze starých Getův a Římanův? Kdoby koli tak soudil, tím samým by se v tom vyzradil, že dějin starých národův, přirozené jak tělesné tak i mravní povahy Slovanův a nade všecko ryzího, samorostlého jazyka jejich naskrze povědom není. Nebo, ať již na ten čas nic nedíme o povaze Slovanův, jazyk slovanský, i materií i formou svou vidomý ráz neporušené původnosti na sobě nesa, jest nepřemoženým důvodem původnosti kmenové samého národu. Mohl ovšem některý starý kmen, bez utracení jiných známek původnosti své, osvojiti sobě jazyk anebo nový, anebo cizí, jakož np. Židé; ale tak původní, samostatný, čistý, mluvnicky dokonalý, bohatý, na tolikero nářečí rozvedený jazyk, jakýž jest slovanský, bez národu původního, samostatného, prastarého nikterakž povstati nemohl. Hlavní a kořenní jazykové jak evropejští tak i asiatičtí od časův Herodotových až po zjevení se Slovanů v krajinách řeckých, římských a německých v 6tém století jsou zpytatelům řečí lidských více méně známí: nechať se tedy kdo pokusí rozebrati Slovančinu, ač mní-li že jest, jako řeči romanské a valaská, nový zárod a smíšenina, tak aby z ní, po vyloučení jinorodých součástek, nic buďto materií buďto formou původně slovanského nepozůstalo. [2]) — Byliť jsou tedy Slované ode starodávna zvláštní kmen v pořadí ostatních původních kmenův evropejsko-asiackých, právě tak, jako jazyk jejich v pořadí ostatních původních jazykův

[1]) Srovn. slova *F. Palackého* v Monatschr. d. Gesch. d. vaterl. Museums in Böhmen. 1829. M. Juni str. 488 násl.

[2]) Míníme, aby zkoušku tu vykonali znatelé jazykův, jako np. neb. Rask, V. Humboldt, Klaproth, a z nynějších Grimm, Bopp, Pott a j., nikoli pak některý nevyspělý slovotepec, np. Parrot, Liebusch, Halling a j., nebo těmto posledním, v oboru jazykozpytu všemohoucím, ovšem všecko, co jen zachtějí, dokázati možné a snadné jest.

úsudkem všech nepředsudných skoumatelův své zvláštní místo zaujímá.

3. Důvod z lidnatosti a prostrannosti sídel.

Vědomoť jest, že národy slovanské podnes největší částku Evropy sídly svými obsahují, a že co do lidnatosti a počtu nižádnému v této části země osedlému kmenu neustupují. A však historie nás učí, že před tisíciletím ještě mnohem větší prostranství v Evropě zaujímali; nebo téměř polovice zemí ke dnešní jednotě státův německých přináležejících, jmenovitě celé severní Německo, dále celé dnešní Uhry před přijitím Maďarův, naposledy mnohé nyní od Turkův opanované krajiny na poloostrovu thrackém, ba i v samé malé Asii, jimi byly osazeny. Porovnáme-li známý počet lidu slovanského za našich časův s počtem lidu německého, jakožto kmenův co do množství lidu sebe nejbližších, nebo i jednoho i druhého se mezi 60—70 mill. počítá, nabudeme odtud jisté míry, mohoucí nám posloužiti k ocenění velikosti obojího tohoto kmene i v časích mnohem dřevnějších. To přede vším z hodnověrné historie patrné a dostatečně průvodné jest, že přede tisíciletím, t. asi 800 po Kr., kmen slovanský německému co do prostrannosti sídel a mnohosti lidu aspoň dokonale se vyrovnal, ač jestliže ho, což ovšem podobnější, poněkud nepřevyšoval. Postoupíme-li o tři století dále, t. asi do počátku 6ho století, ve kteréžto době Slované pod tímto svým jménem v dějinách Evropy známějšími se stali, tedy i zde téhož poměru lidnatosti obou těchto kmenův nebudeme moci zapírati. Čili snad domnívati se budeme, že jen krotcí, pokoje a rolnictví milovní, a proto ze všech stran potlačovaní a hubení Slované v oběhu těch tří století (500—800) naspěch se rozplodili a rozmnožili, naproti pak tomu mohutným, násilným, panování své na šíř a dál šťastně rozvinujícím Němcům v celé té době lidnatosti anebo nic anebo prachmálo přibylo? Takovéto domnění by nejen proti samé, na přirozeném běhu věcí založené, vnitřní pravdě podobnosti, nýbrž i proti výslovným svědectvím tehdejších dějepiscův čelilo. Spisovatelé zajisté 6ho věku, Jornandes a Procopius, s podivením mluví

o množství národův slovanských, onen krajiny za Tatrami, tento země na Černomoří ležící, nesčíslnými národy vindickými, antickými, slovanskými osazené býti udávajíce. Nedlouho potom vidíme v samém skutku národy tyto po všech krajinách mezi Labem, adriatickým, aegaejským a černým mořem rozvodněné, a sídla jiných předešlých národův jimi zaujata. Že pak toto tak mnohých a rozlehlých zemí zaujetí nebylo jen vojenské opanování, asi jako starého Ruska od Varjahův nebo Moesie od Bulharův, nýbrž skutečné jich zalidnění, toho důkazem jest povšechné uvázání se rolnického lidu v držení orných polí a dnešní národův slovanských v těch krajinách obývání, ty toliko vyjma, kteříž později tu od Němcův, onde od Maďarův, tam od Turkův vypuzeni anebo konečně vyhubeni byli. Takovéto rozvodnění národův slovanských po drahné části střední Evropy v krátkém oběhu 180 let (asi 460—638), nebylo možné bez nesmírné a v historii národův téměř bezpříkladné lidnatosti kmene slovanského. Tím spůsobem prošlakovavše náležitě a zřejmě množství národův slovanských a lidnatost tohoto kmene až do počátku 6ho století po Kr., proč bychom, stojíce na tak pevném a širokém základu, i dále pokročiti nesměli? Proč by se nám zdáti mělo nepodobným, že již nejen v době okolo narození Kristova, ale i ve mnohem dřevnější, původní a mnoholidný tento prakmen právě tak mezi jinými kmeny evropejskými se vyznačoval, jako v 6tém století po narození Kristově! Proč bychom za pravé pokládati nesměli, že již tehdáž na způsob jiných původních a lidnatých kmenův evropejských široko a daleko rozlehlé krajiny sídly svými zaujímal a v nich bytoval? Zajisté co o Němcích tohoto věku platí, i o Slovanech, chceme-li spravedlivě souditi, připustiti se musí. Jak veliké prostranství zemí ve dnešním Německu, v Nizozemích, v Dánsku, ve Skandinavsku a na ostrovech přilehlých národy německé, jejichž stará historie pro vojny s Římany světlejší jest, okolo narození Kristova zaujímaly, dostatečně ví se: o kmenu slovanském, jehož dřevní historie pro zvláštní příčiny mnohem temnější jest, rovným právem téže veliké rozšířenosti domýšleti se lze. — Byl tedy kmen slovanský, jináč nelze rozumovati,

již v nejstarší historické době, a jmenovitě již drahně před narozením Kristovým, kmen původní, veliký, lidnatý, a někde obšírná sídla zaujímati musil.

4. Ohled na svědectví řecká a římská.

Proti tomu se obyčejně namítá, že nám o té takové starobylosti Slovanův souvěká historie žádného svědectví nepodává. Řecká a latinská, aspoň pod tímto jménem, jakž se nám posavad zdálo, ovšem anebo tuze málo, anebo zhola nic; a však i zde, aby z nedorozumění omyl nevzešel, dobře se na pozoru míti sluší. Přede vším ani řecká ani latinská historie neobsahuje ouplného vypsání dějin všech země této národův a kmenův, ano odjinud dostatečně ví se, že nejeden národ ode starodávna v Evropě, zvláště v severní a západní její částce, obýval, o jehožto dějinách jak řecká tak i latinská historie docela mlčí. Dále i to nemožné není, že praotcové Slovanův někdejším Řekům a Římanům známi byli, jenom pod jiným starším, nikoli však pod nynějším jménem; nebo jména národův, jakož i národové sami, v prodlouženém času doma i v cizině mnohým proměnám podléhají, jiná zacházejí, jiná vznikají, jakž to z historie dokonale ví se. Naposledy, připustíme-li původnost, velikost a lidnatost kmene slovanského v 5tém a 6tém stol., jakž toho s dobrou rozvahou a při zdravém soudu nikdo zapírati nemůže, nelze nám jináč rozumovati, než že Slované naši anebo v 5tém stol. najednou z ničeho povstali, anebo ze vnitřní Asie nenadále a valně do Evropy přirazili, anebo již odedávna zde v Evropě, Řekům a Římanům buď docela neznámí, buď aspoň pod jinými staršími jmény zahalení, sídlili a bytovali. První jednak samo v sobě, jednak proto není možné, žeby tudy původnost kmene slovanského přestala, a národy k němu přináležející by za nový zárod, pošlý ze směsice jiných starších, jmíny býti musily, čemuž, jak již napovědíno, veškera lidu toho i jazyka jeho povaha se příčí. Nezbývá tedy nic, než anebo pokládati Slovany za přistěhovance z Asie, na způsob Hunův, Avarův, Kozarův, Bulharův a j., anebo je uznati za starodávní obyvatele Evropy.

5. Důvod z mlčení starých o příchodu Slovanstva.

Domněnka, žeby Slované ve společnosti Hunův, Avarův a jiných stěhovanců teprva v 4tém anebo v 5tém stol. z hořejší Asie do Evropy byli vtrhli, válčí s nepřemoženými závadami, a po nepředsudném, ostrém rozpytu sama od sebe v niveč se rozpadá. Spisovatelé řečtí a římští, podavší nám nejdřevnější zprávy o Slovanech na počátku 6ho stol. na pomezí někdejšího římského, tu dobu řeckého císařství nalézajících, jmenovitě Jornandes, Procopius. Agathias, Menander, Jan z Biclaru, Mauricius, Theophylactus a j., ani jen nejmenší zmínky o tom nečiní, odkud ti lidé vyšli? kde byla starodávní jejich sídla? z kterého pocházeli rodu a plemene? nýbrž naopak mluví o nich pořád co o národu povšechně známém. Důležitých těchto obzvláštností při žádném jiném v nově zjeveném anebo posud neznámém třebas nepatrném národu nejen mlčením nepomíjeno, ale nadto s velikou pilností původu a pojití jeho šlakováno v těch nejvzdálenějších stranách Skandinavie, v Kaukasu, ba i v samých neznámých krajinách severní Asie. Toto zamlčení příchodu Slovanův z Asie u spisovatelův 6ho stol. zajisté nepošlo mimo a náhodou, nýbrž důkazem jest, že za jejich věku Slované vůbec pokládáni za národ domácí, od starodávna v Evropě osedlý, nikoli pak nový, cizí, teprva v té době z Asie přibylý.

6. Důvod z kmenové povahy pozdějších přistěhovalcův.

K této bezpříkladné mlčelivosti souvěkých letopiscův o tom domnělém přitažení Slovanův z Asie přistupuje i jiný neméně vážný důvod. Všickni ti národové, co jich koli pod rozličnými jmény Hunův, Sabirův, Avarův, Bulharův, Kozarův, Maďarův, Pečencův, Plavcův čili Kumanův atd, od 4ho až do 12ho stol., buďto z vnitřní Asie, buďže z velikého pohoří Uralského, se vyrojilo, a Evropu na způsob hladových kobylek přikvačilo, přináleží, dle souhlasného úsudku nejčelnějších zpytatelův dějin a jazykův lidských, ku plemeni severskému, a jmenovitě k čeledi jeho mongolské, turecké a čudské, nikoli pak k indoevropejskému. Není příkladu, aby i jen jediný národ plemene indoevropejského v této pozdní době, t. v 5tém

stol. po Kristu, z Asie do Evropy byl se přistěhoval; jmenovitě pak všecky až posavad známé evropejské kmeny téhož plemene, t. thracký, řecký, latinský, celtický, cimbrický, německý a litevský, v dotčené době již zde obývaly, a na opak ze kmenův asiackých téhož plemene ani jeden v témže času prvotních svých sídel neopustil. Vímeť pak s dokonalou jistotou, že kmen slovanský jest oddíl velikého plemene indoevropejského, nemající žádných pokrevních svazkův s kmeny plemene severského, k němuž onino přistěhovanci středního věku náležejí. Můžeme tedy směle tvrditi, že přišel-li kdy tento kmen z Asie do Evropy, musilo se to státi v onom nevystihlém šeru prastarých a nepamětných časův, ve kterém ostatní kmenové plemene indoevropejského, šířice se pořád dál a dál od východu na západ, pomalu celou téměř Evropu, vyjma některé její nejzadnější končiny, čeledmi a rodinami svými zalidnili. K víře podobno jest, že kmen slovanský, jakož jej později u prostřed jiných příbuzných kmenův, jmenovitě thrackého a německého, osazený nacházíme, tak již i za starodávna, povšechně mluvě, tatáž sídla měl, a tudy ani dříve německých, ani později thrackých národů v Evropě se nerozhostil.

7. Důvod z povahy možných příchodišť.

A však by se ještě vždy smysliti mohlo, že jestli ne v době hunského stěhování, pro nahoře vyložené příčiny, tedy předce několikero věkův dříve, Slované od asiacké polovice svého plemene se odloučili a z Asie do Evropy připutovali, čímby se poněkud vysvětlilo, proč nižadné zmínky u starých dějepiscův ani o jejich dějinách ve vnitřní Asii, ani o jejich tažení do Evropy nenalezáme. Domnění to, na první pohled nenepodobné, při bedlivějším zpytování tratí všecku cenu a platnost. Slované od časův nám vědomých s nižádné jiné strany leč od východu, branou buď kaukaskou buď uralskou, do pozdějších svých sídel připutovati nemohli. Již pak víme, že od 6ho stol. př. Kr. celá ta strana, kdež se Evropa s Asií stýká, jinoplemennými, jmenovitě skythickými národy osazena byla, přes které žádnému velikému a mohutnému kmenu

nebylo možné vlámati se do Evropy bez náramného jejího ztřesení a bez povzbuzení zvláštní pozornosti všech staroevropejských kmenův. Mnohé osady řecké na černém moři a Maeotu, vedoucí kupecký obchod daleko na východ i půlnoc, byly svědkové všelikých tamějších příhod a proměn. Tytéž Massagety, Skythy a Sarmaty, kteří za času Herodota i výprav Alexandra Vel. obývali u kaspického moře, Kaukasu a Maeotu, nalezli a poznali zde i mnohem pozdější spisovatelé, Diodorus Siculus, Mela, Strabo, Plinius a j. Pokavád tito mohutní národové zaujímali všecka ta prostranství, až potud žádný jiný kmen bez branné moci a hřmotných válek nemohl se prodrati z Asie do Evropy. Stěhování tak lidnatého národu, jakýž dle vší podobnosti byl staroslovanský, musiloby se bylo díti anebo pojednou, v jednom ohromném roji, anebo po různu a v jednotlivých zástupích. V první případnosti výprava taková by rovně byla hlučná a hrozná, jako výpravy Hunův pod správou Balambera v 4tém anebo Tatarův pod správou Batuchana v 13tém stol., a krvavých následkův jejich by celá tehdejší Evropa jistotně byla pocítila. V druhé případnosti by těžké bylo, nerci-li nemožné, rozptýleným jednotlivým plukům a pokolením prodrati se mocí přes tolikéž šiky jinoplemenných národův, uhoditi na dříve vyšlé své bratry, najíti vedlé nich hotová pro sebe sídla[3]), a spojiti se s nimi v jeden kmenový celek.

8. Důvod z povahy jazyka slovanského.

Jestliže tedy Slované jakož v oné pozdější, tak i v této starší historické době, nebo o jiné dřevnější zde jednati nemíníme, ani mocí a válečně, ani kradmo a pokoutně z Asie do Evropy přesídliti se nemohli, náleží je držeti za starodávní obyvatele této části země, tím více, že domnění tohoto i jinými

[3]) Pravdivá jest výpověď *J. Lelewela*: „Tak wielky i liczny naród, jak słowiański, nieprzychodzi, tylko na miejscu wzrasta. Jego tedy przyjście słusznie do czasów bliskich arki Noego odnieść można.“ Dzieje Polski 1830. str. 14. A něco níž: „Owóż przed 2000 lat, i więcéj daleko, mieszkał pomiędzy wspomnionemi rzekami (t. Odrou, Vislou, Němnem, Buhem, Pripetí, Dnéprem, Dněstrem, Dunajem), naród ten sam, który i dotąd mieszka, którego dziś jeszcze słowiańskim nazywają. Naród bardzo liczny, tylko w całe inne nazwiska nosił atd.“ Tamže str. 29.

mnohými, neméně podstatnými a ráznými důvody dotvrditi lze. K takovýmto důvodům přináleží přede vším blízká příbuznost jazyka slovanského s jazyky jiných kmenův téhož indoevropejského plemene, ode starodávna v Evropě osedlých, jmenovitě s řeckým, latinským, německým a litevským. Nalézají se sice slova příbuzná slovanským i v jazycích kmenův asiackých téhož plemene, jmenovitě v sanskritském, medském, perském, armenském atd., ale příliš po řídku a jen zdaleka sobě podobná; ještě naproti tomu původní a kořenná slova řeči slovanské, řecké, latinské, německé a litevské až ku podivu se srovnávají. Celý jazyka slovanského kroj a grammatický sklad jest mnohem bližší kroje a skladu ostatních jazykův evropejských, nežli asiatických téhož plemene, jakž každý nenesnadně sezná, kdokoli je v tom ohledu pozorně a bezpředsudně mezi sebou porovná. Tvoření, odvození a skládání slov, skloňování jmen statných, stupňování přídavných, časování sloves, skladna, zvláště porovnají-li se starší formy slovanské se staršími řeckými, latinskými, německými a litevskými, tak jsou ve všech těchto paterých řečech evropejských veskrze sobě podobné a shodné, že nelze v nich nepoznati tolikerých sester, dcer jedné pramateře, poděliviších se teprva později, zde v Evropě, o své dědictví, jazyk společný, v nepamětném stěhování z Asie sebou přinešený. Znamenitá tato příbuznost hlavních jazykův evropejských zavdala příležitost některým příliš kvapným mluvozpytcům, aby hned, jako Dankovský, řeckou, hned, jako Solarić, latinskou, hned zase, jako Thunmann a j., litevskou řeč za odrod slovančiny, anebo, jako někteří cizozemci, naopak slovančinu za odrod některé z ončch čtverých, ovšem neprávě a nerozsudně, vydávali, majíce za příčinou odvarování bludu na vyšší hlediště vystoupiti a všecky tyto řeči jen jako dcery anebo vnučky jedné neznámé pramateře považovati. Kterýchžto domněnka, ačkoli na omylu založena jest, však vždy o rázném a znatném příbuzenství dotčených jazyků výmluvné svědectví vydává, jakovéhož příbuzenství v té míře mezi slovančinon a jazyky asiackými znamenati není, na důkaz, že ona zde v Evropě, vedlé řečtiny, latiny, němčiny a litevčiny, samostatně, ač ne bez vzájem-

ného vplyvu s těmito, se utvořila, a že tudy i národ slovanský v této částce země aspoň tak jest starý, jako řecký, latinský a německý.

9. Důvod z vzájemného přejímání slov slovanských, celtických atd.

Svědectví toto jazyka o souvěkosti kmene slovanského s příbuznými jemu kmeny v Evropě vztahuje se ovšem na nejstarší dobu. A však i v jiném ještě ohledu jazyk náš patrné známky toho na sobě nese, že národ náš mnohem dříve, nežli ve 4tém anebo v 5tém stol., v těchto stranách, kdež jej potom nalezáme, se osadil, s jinými staroevropejskými národy, a sice, mimo již jmenované, s Celty čili Vlachy a s Finny čili Čudy sousedil, od nich v dlouhotrvanlivém a mnohonásobném obcování mravy, obyčeje, obřady, pověry, zákony, jména osobní a jednotlivá slova do své řeči přijímal, a tolikéž i jim na vzájem všeho toho ze svého domácího sadu v nemalém počtu propouštěl, jakž o tom z pilného porovnání starožitností a řečí těchto dotčených národův přesvědčiti se lze. Jazyk náš, oupravný a bohatý, i v tomto ohledu nejpřednějším a nejhodnověrnějším jest svědkem. Slušíť však zde dobře rozeznati kmenovou řeči slovanské s jinými příbuznost, o níž nahoře mluveno, a postranní neboli případnou, kterouž tuto míníme. Ona po celém skladu řeči rozlitá soudnému skoumateli všudy jasně se vyskytá; tato, ukryta jsouc v jednotlivých slovích, nadto obyčejně již mnohonásobně přejinačených a zakrsalých, k dokonalému vyšetření jí nevšední známosti dřevních i novějších jazykův evropejských žádá. Pilné srovnání jazyka slovanského s jinými evropejskými, jmenovitě s celtickým, německým, litevským atd. může a musí nás o tom přesvědčiti, že v nejstarší slovančině nemálo slov z těchto teď jmenovaných jazykův, a naopak v nich ze slovančiny se nalezá. Ačkoli pak na jevě jest, že takovéto vzájemné zosobování slov mezi těmi národy i pozdější t. po 4tém a 5tém stol., místo míti mohlo a skutečně mělo, nicméně předce o všechněch sem náležejících příkladech toho tvrditi nelze. Tak np. slova celtická, nalézající se ve slovančině, jako obr (ambro), skála, báně, pavéza, chotár, brzda,

týn atd. (§ 17. č. 12) jistotně mnohem dříve, nežli v 5tém a 6tém stol., do ní se dostati musila, jelikož v této pozdní době, po vyhynutí dřevních Celtův, na rozhraní světa slovanského, ba téměř v celé Evropě, již žádného čistým a pravým celtickým jazykem mluvícího národu více nestávalo. Ještě jasnější věc jest co do gothických slov ve slovančině a slovanských v gothičině se vyskytajících jako np. got. ausahriggs (inauris) cyr. useręz, got. aúrtigards (hortus) cyr. vr'tograd, got. kaldiggs (puteus) cyr. kladęz rus. kolodjaz, got. ganisan (sanari) cyr. gonznô, got. bąka (liber) cyr. buky, got. farjan (ire) cyr. varati, got. garazds (disertus, od razda loquela) cyr. gorazd, got. staigs (platea) cyr. st'gna, got. skauts (fimbria) cyr. a srb. skut atd., a naopak slv. dl'g (debitum) got. dulgs, slv. plęsati pol. pląsać (saltare) got. plinsjan, slv. st'klo srb. staklo (vitrum) got. stikls, slv. župan (dominus) got. siponeis (domicellus), slv. kuzlo (praestigia) got. skôhsl, slv. děrka, dirka (foramellum) got. thairkô, slv. djel (pars) got. dails, slv. chljeb (panis) got. hlaibs, slv. trus (ruina, terrae motus) got. drus atd. (§ 18. č. 7.) Poněvadž slovanská tato slova již v Ulfilově gothickém přeložení bibli, shotoveném okolo r. 350, se čtou, patrné jest, že mnohem dříve, nežli v 5tém stol., ode Slovanův ke Gothům přejíti musila, což nikde jinde, než anebo na baltickém pomoří, anebo na euxinském, v okolí Dacie, státi se nemohlo, nebo Gothové vně Evropy nikdy neobývali. Zjevné tedy jest, že Slované již před 4tým stol. s Gothy v Evropě sousedili, aniž pak teprva s Huny a Avary do ní přibyti mohli. Totéž o slovanských slovích v jiných staroněmeckých nářečích, jmenovitě ve skandinavském a anglosaském, tolikéž v litevském a čudském jazyku zobyčejnělých průvoduě dokázati by se mohlo, kdyby nebylo slušné příčinou krátkosti toho k jinému příhodnějšímu místu poodložiti. A zase jsouť slova staroněmecká, litevská a čudská, užívaná ve všech téměř slovanských nářečích, na důkaz, že již mnohem dříve, nežli po rozptýlení Slovanův mezi 460 — 638 po Evropě, od těchto přijata byla, sic jinak není možné, aby tak byla zevšeobecněla. (§ 14. č. 8. § 18. č. 9. § 31. č. 1.)

10. Původ z jmen národních.

Mezi důkazy prastarého tovaryšství Slovanův s jinými staroevropejskými kmeny, vážených z přebohaté studnice jazyka našeho, neposlední místo vykázati sluší některým historicky důležitým slovům v jazyku našem zachovaným, jmenovitě pak jmenům národním. Povšechně vědomoť jest, že z obecních jmen povstávají jména vlastní, jako np. z obyvatelův polí, lesův a přímoří povstali Polané, Drevané a Pomořané; ale i naopak jména vlastní v prodleném času nejednou v obecní se proměňují, jako np. cikán u Slovákův podnes již znamená lháře, grk (řek) u Srbův kramáře atd. Zvláště pak znamenati lze, že jakož názvisko podrobeného lidu vítězitelům později začasté otroka, tak naopak násilného podmanitele jméno pokořeným nejobyčejněji obra, loupežníka atd. vyznamenává [4]). Na potvrzení a vysvětlení toho nepotřebí zde množství cizích příkladův shledávati; dosti budiž připomenouti Heloty (mancipia) u Spartanův, Teifaly (servi) v krajině Poitou, Sklavy a Slavy (mancipia) u Řekův a Novolatinův, Huny (gigantes), Vučky a Valahy (servi, rustici) u Staroněmcův, Vily a Vileny (servi, ancillae) u Anglosasův atd., kterážto všecka slova pošla od národních jmen Helotův, Teifalův, Slovanův, Hunův, Vlčkův a Vlachův. Domácí náš jazyk hojný počet takových historických jmen, buďto v původním a vlastním, buďto v přejinačeném smyslu, ještě až podnes v sobě zavírá. Sem mimo jiná přináležejí jména a slova Vlach, Němec, Rakousy, Krkonoše, Slezy, obr, vítěz, spolin čili ispolin, Soták, skomrach, sebr atd. Jménem Vlachů vyznačovali Slované lidi kmene celtického, zároveň Němcům, u nichž oni valah, vëalh, valr atd. slouli. Přenešení jména Vlachův na Latiny, jakožto národ vlastně za Vlachy obývající, důkazem jest, žeť Slované naši poznali Celty již tu dobu, když tito hořejší Italii drželi. Podobně a za touž příčinou nazvali np. Lotyši celou nynější Rus Kreevy, vedlé Krivičův, sedících

[4]) *J. Grimm* Deutsche Rechtsalterthümer. Götting. 1828. 8°. str. 322 ald. *F. J. Mone* Untersuch. zur Geach. der deutsch. Heldensage. Quedl. und Leipz. 1836. 8°. str. 86. §. 79.

mezi nimi a ostatními národy na Rusi, dřevní Čudové celé Skandinavsko Ruotsy, vedlé pomorských Ruotsův obývajících druhdy v Ruotslagu, Čuchonci ve Finlandu celé Estony a Livony Vironmaa, vedlé Virův, pokrajních druhdy obyvatelův Estonska[3]) atd. (§ 17.) Slovo Němec zdá se s národním jménem Nemetův, jež Caesar, Tacitus a j. připomínají, stejného původu býti. (§ 18. č. 10.) Názviska vytčených od Ptolemaea dřevních národkův Rakatů v podnešních Rakousích (§ 31. č. 1.) a Korkontů v podnešních Krkonoších (§ 22. č. 2.) u nižádného jiného národu, jediné u Slovanův, čistě se nezachovala, na potvrzení toho, že Slované v oné dřevní době bytem svým těchto končin dalecí nebyli. Totéž i o jménu Slez, Slezák, pošlém od někdejších Silingův, obývavších na řece Sleza blíže hory Sobotky (Zobtenberg), a již na počátku 4ho stol. odtud s Vandaly se vystěhovavších (r. 333 již v Pannonii, 407 v Gallii je nacházíme, kdež i zahynuli), rozuměti se musí. (§ 18. č. 5.) Slovce obr, pol. olbrzym, stpol. obrzym (ambro, gigas) rovným právem od celtických Ombronů, v 3tím stol. př. Kr. v jedné odnoži své až za Boji, na dnešní řece Obře v Poznansku, osedlých, jako od Avarův, odvozovati se může. (§ 17. č. 8.) Tolikéž i naše vitěz (heros, victor) se jménem mohutných Vitingův na pomoří baltickém, již od Trebellia, Sidonia, Aurelia Victora a j. připomínaných, právě tak se pojí, jako naše peníz cyr. pjenęz, pol. pieniądz se stněm. pfeninc, kněz cyr. knęz se stněm. kuninc, got. kuniggs, mosaz s něm. messinc atd. (§ 18. č. 8.) Namítající se v cyrillském přeložení biblí slovce spolin anebo s obvyklou rusinskou předsuvkou ispolin (gigas) pošlo vlastně od jména mohutného někdy národu na Donu a Černomoří Spali č. Spalei, o němž u Plinia a Jornanda se čte. (§ 15. č. 2.) Podobně cyr. čud č. ščud (gigas) s názviskem Čudův čili Finnův (§ 14. č. 8.), a srb. túđ (alienigena), rus. čužij, slk. a stčes. cuzí se stněm. a litv. jménem Němcův Thiuda, Tauta, spřízněno jest. (§ 18. č. 10.) Že jméno dnešních Sotáků v hořejších Uhřích pochází od někdejších Satagův, kteříž se již v polovici 5ho

[3]) *A. J. Sjögren* Ueb. Wohnsitze der Jämen, v Mém. de l'Acad. VI. Ser. T. I. p. 305—306.

stol. v těch stranách kladou, nelze pochybovati (§ 11. č. 10.) Někdejší Scamari, národ loupežnický, v 5tém a 6tém stol. na dolejším Dunaji zlopověstný, vznik a původ dali slv. skomrach, rus. skomoroch (sannio, nebulo), a spojenci Hunův Sabiri čili Seberi, oboje zajisté forma se čte, potomně od Bulharův a Slovanů ve služebnost podrobení, slv. sebr (servus, plebejus), kteréhožto slova ve starosrbských zákonech a jinde zhusta se užívá. (§ 15. č. 3. 6.) Takovéto a těm podobné příklady, jichž mnohem více, nežli zde uvoditi lze, před rukama jest, nejsou-li světlým a dostatečným toho důvodem, že národ ten, v jehož řeči tato historická, na dile staroevropejská jména se zachovala, nemohl teprva v 5tém stol. z neznámých pustin vnitřní Asie přibyti, nýbrž již ode starodávna zde v Evropě, a sice v sousedství Celtův a Němcův, obývati musel?[6])

---

[6]) Co zde leda zběžně a několika slovy o proměňování jmen vlastních v obecná podotčeno, to v prodloužení díla našeho širšího rozvinutí a potvrzení nalezne: pilnější zajisté vyšetřování přemnoho jiných sem náležitých příkladův na jevo vynese. Zdeť jen některé ještě k nahoře uvedeným připojeny buďte. Z biblí víme, že pozůstalí v horách praobyvatelé Kanaanští, Enakim a Refaim, slouli pozdějším Židům obrové. (5 Mojž. 2, 10. 11. 20. 21. Jos. 11, 21 sld.) U Řekův *οκνύθαινα* (famula) u Aristophanesa, t. Skythyně, *σκύθης* (barbarus) Coloss. 3, 11; *θρᾶττα* (serva) u Aristophanesa dle Svidasa, t. Thrakyně; *καῤ* (miles stipendiarius) t. Karský, obyvatel ostrova Karu (porovnej Davus a Geta jména sluhů v pozdější komoedii řecké § 11. č. 8.) U Němcův stněm. hüne (gigas) od Hunův; ags. ent, mn. č. entas (gigas), stněm. ent, enz, t. Anta, Slovenin (§ 25. č. 7.); skan, âs (semideus, heros), podlé Grimma jedno a též s hetruským aesares, aesi, podlé mého domnění spíše od národního jména Asi, t. Alané (§ 16. č. 10); skan. vanr, mn. č. vanir (genius), t. Vendové, Vindové (§ 8. č. 11.); skan. thurs (gigas), kteréž slovo Grimm od Tyrrhenův odvozuje, já s Thursy, národem severním, pojím (§ 20. č. 6); skan. iötunn mn č. iötnar, iotr mn. č. iötar (gigas) od Jutův čili Jetův, kmene čudského (§ 14. č. 8.); skan. trœll (servus) srovnává Grimm s *τράλλεις* (miles stipendiarius s. servus Thracicus); a snad i slůvko sřlat. litus, letus, latus (servus, colonus), frans. stsas. fris. lit, stsas. lat. stněm. laz, souvisí se jmenem Litvanův a Lotyšův (§ 19. č. 6.) U Litvanův milžins, milžinas, milžinas (gigas), u Lotyšův milzis, milzenis, milzu virs, jest vlastně jméno někdejšího slovanského národu Milčané, Milčené (§ 44. č. 10.); stsrb. neropch (rusticus) pochází od Neropsův, obyvatelův někdejší Paeonie čili jižního Srbska (§ 20. č. 4); srb. kursar. gursar, gusar (pirata, latro), vlas. corsaro, snad od Chorsarův, národu asiatského. Strus. smrd (rusticus), mordanica (servitus), porovnati dlužno se jménem národu Mordva, Mordvín (kořen obojího pers. merd. t. člověk, muž); rus. Kazak pošlo od Kasachův č. Kasogův, jinač Čerkesův č. Zychův (Turkům kazak znamená již loupežníka); a vědomo,že kresťanin, t. křesťan, v Rusku od tatarské doby podnes znamená tolik co chlap (o křesťanech užívá se cyrillská forma christijanin). U Drevanů v Polabí, dříve vyhynutí jich, slovo nemtjejnka (t. Němkyně) znamenalo slečnu, a nemec (t. Němec) mladého pána,

11. Důvod ze jmen osobních.

Neméně vážné v tomto ohledu jsou resultáty, jichž z pilného porovnání staroslovanských našich osobních jmen se jmény u jiných příbuzných kmenův evropejských, zvláště celtického a německého, užívanými nabýváme. Obecné zajisté a starodávní u dotčených kmenův užívání osobních jmen, buď dokonále stejných, buď aspoň dle rovné obdoby tvořených, nematným jest důkazem někdejšího jejich sousedění a společného, v míru i nemíru, obcování. Kdo o tom ouplnějšího přesvědčení nabyti žádá, tomu buď v samých historických pramenech, buď aspoň ve sbírkách prastarých osobních jmen těchto kmenův, jakýchž hojnost máme, piluěji se poohlédnouti dlužno: oučel náš podrobného skoumání věci na snadě postavené nepohledává. Pročež zde jen několika málo příklady výpovědi své potvrdíme. Nejstarší německá a na díle i celtická jména, vyskýtající se již u řeckých a římských spisovatelův, jsou složena se slovy *-gard*, *-hart*, *-gast*, *-man*, *mâr*, č. *-mêr*, *-rêds* č. *-rât*, *-valda*, *-vidr* a *-vît*, s nimiž staroslovanská na *-hrad* č. *-hrd*, *-host*, *-man*, *-měr* č. *mir*, *-rad*, *-vlad*, *-vid* a *-vit* se koncující dokonále souhlasí. Porovnejme np. jména stněm. Deganhart, Eburhart, Engilhart, Meginhart, Reginhart, skan. ž. Hrimgerdr, Valgerdr, Thorgerdr, stněm. ž. Adalgart, Hildigart, Irmingart, Madalgart atd. a stslv. Boljehrd, Podhrd, Radhrd, Soběhrd, Všehrd, Poligrad, Radigrad atd.; stněm. Alpigast, Arpigast, Hadugast, Halidegast, Liudigast, Nevogast, Potogast, Saligast, Visogast atd. a stslv. Boljehost, Budihost, Celihost, Dobrohost, Domahost, Chotěhost, Lutohost, Pirohost, Radohost, Velehost, Vitohost atd.; stněm. Charlman,

---

pasáčka. U Slovákův, Moravanův, Starosrbův a jiných Slovanů výraz Vlach, Valach užívá se místo pastýř, ovčák (§ 11. č. 5. § 17. č. 2.) Národní jméno Velet obráceno u Rusův na Volot (gigas), u Němcův na Vilt (totéž § 44. č. 8.) Albanské charput (barbarus, peregrinus) snad vzato od Chorvatův dalmatských, ve středověku pověstných loupežníkův morských. Známoť, že mnozí slovo kacíř od Kazarův, č. Kozarův, hnusnými židovskomohamedanskými obřady zprzněných, odvozují (jiní ovšem jinak); než kdo nám vykáže původ a pramen slov, jakáž jsou v jazyku našem np. rus. koldun (mendicus, srov. mad. koldús, národ Coldes u Jornanda), stčes. goledbati se (superbire, srov. Goljad, Goljadin, § 19. č. 5.), slv. ljudi (homines, srov. Ljudy, Leši, Lundi, větev čudská) atd.

Dioman, Engilman, Heriman, Marchman, Salaman, Sigiman, Waldman atd. a stslv. Bezman, Dragoman, Krman. Lubman, Lutoman, Radman, Spitiman, Venceman, Vukman atd.; stněm. Britomar, Chnodomar, Danchmar, Dietmar, Godomar, Gundomar, Reginmar, Suomar, Vadomar, Cattumer, Chariomer, Filimer, Gibimer, Ingviomer, Richomer, Walemer, Markomir, Segimir, Ucromir, Valemir atd. a stslv. Branimir, Budimir, Čestimir, Drahomir, Dobromir, Godemir, Chotimir, Chvalimir, Jaromir, Klonimir, Krasimir, Lubomir, Lutomir, Mezimir, Mojmir, Momir, Muntimir, Nedamir, Pretimir, Radomir, Ratimir, Spitimir, Stroimir, Tatomir, Tolimir, Trpimir, Velimir, Vitimir, Vladimir, Vlastimir, Volimir, Zvonimir atd.; stněm. Chunirât, Dancharât, Epurrat, Helfrat, Hugirat, Kundrat, Wielrat, ags. Älfred, Ädhelred, skan. Thackradr atd. a stslv. Ctirad, Domarad, Lutorad, Mezirad, Milorad, Mokurad, Mstirad, Načerad, Nerad, Obrad, Otrad, Pačerad, Podirad, Samorad, Soběrad, Vacerad, Všerad, Zderad, Zdirad atd. někdy i Domarat, Lutorat atd.; stněm. Adelvald, Ariovald, Cariovald, Catuvald, Chodovald, Gundovald, Hildevald, Modovald, Raginvald an. Arioald, Ansoald, Bertoald, Chadoald, Ructoald, Ermenoald, Grimoald, Magnoald, Radoald, Ragnoald, Richoald, ags. Osveald atd. a stslv. Dobrovlad, Duchovlad, Duševlad, Horovlad, Imivlad, Mnohovlad, Povlad, Převlad, Samovlad, Vševlad atd.; skan. Folkvidr, Arnvidr atd. a stslv. Ljutovid, Malovid, Pustovid, Snovid atd. a opět got. Vidicula, Viderik, Vidimir, a stslv. Vid, Vida ž., Vidáč, Vidák, Vidin, Vidoje, Viduš, Vidimir, Vidoslav atd.; stněm. Liudewit, Liutewit, Liutwit, ags. Angenvit atd. a stslv. Bohovit, Budevit, Dalevit, Dobrovit, Hostivit, Ljudevit, Radovit, Samovit, Svatovit atd., a opět stněm. Viterich, Vithgar, Vithicab, Vithimir, Vitiga, Vitiges, Vitiza atd. a stslv. Vita, Vitan, Vitas, Vitaša, Vitek, Vitko, Vitoch, Vitoň, Vitoš, Vitohost, Vitolid, Vitomil, Vitomir, Vitoslav atd. Podobným způsobem, obrátíme-li zření na první polovici skladu těchto jmen, nalezneme u obou kmenův celé řady stejně tvořených. Tak np. stněm. Leuba, Leubastes, Leubovera, Liubinzo, Liebgart, Liebtat atd. a stslv. Luba, Lubava, Luben, Lubičan, Lubiša, Lubuš, Lubhost, Lubislav, Lu-

bomir, Lubomysl, Luboslav atd; stněm. Leudegisil, Leudovald, Leutbald, Leutbert, Liuddag, Liudegast, Liudeger, Liudewit, Liutfrid, Liutolf, Liutprand, Liutsint, Liutwit atd. a stslv. Ludiša, Ludemysl, Ludevit, Ludhor, Ludmil, Ludomir atd.; stněm. Radagais, Radvald, Radulf atd. a stslv. Radimir, Radislav, Radivoj, Radobud, Radohost, Radomil, Radomir, Radman, Radoslav, Radovit atd.; stněm. Waldefred, Waldulan, Waldmunt atd. a stslv. Vladimir, Vladislav, Vladivoj atd.; stněm. Wildag, Wilidanch, Wilifrid, Wiliganc, Wiligart, Wiligis, Wilimunt, Wilinand, Wilipirc, Wilirat, Wilirih, got. Viljarith atd. a stslv. Volan, Volek, Volen, Volin, Volbor, Volhan, Volhost, Volimir, Volobuz atd.; stněm Folkdag, Folkarât, Folknand, Folkwin, Folkvidr atd. a stslv. Jaropluk, Svatopluk atd. A však zbytečné jest více příkladův uvozovati: věc sama jest patrna. Co zde o shodě německých a slovanských jmen ponavrženo, v rovnéž míře i o celtických by dokázati se mohlo, kdybychom těchto ze staré doby, původních a přesných, hojnější sbírky měli. I Celtové užívali jmen složených se slovcem *-mar* č. *mer;* a jména jejich na *-sir:* Kritasir atd. dobře se srovnávají se staroslovanskými na *-sir, sjer:* Gorasir, Gorasjer atd., později *-žir:* Neužir, Radžir, Vratižir atd. Tato tak zřejmá a rozšířená srovnalost a shoda ve tvoření jmen osobních u Slovanův, Němcův a Celtův — neboť o litevských, řeckých a latinských zde na ten čas slova šířiti nechceme [7] — nemohla zajisté nižádnou slepou náhodou povstati, nýbrž musela býti následkem dlouhotrvanlivého sousedění a společného obcování těchto národův. Taková shoda mezi osobními jmény tří dotčených kmenů v Evropě osedlých a mezi jmény jejich příbuzných, Indův, Medův, Peršanův, Armenův

[7] Řecká jména se slovanskými každý sám snadno porovnati sobě může; na litevských naschvál zde tuze zakládati si nechceme, protože starobylost Litvanů v Evropě ještě vábec uznána není. Ostatně i litv. jména skládají se s-*bund* (slv. *-bud*): Zivibund, *-but:* Jezbut, Korybut, Narbut, *-gird* (slv. *-grd*): Dolgird, Montigird, Olgird, *-munt* (slv. *-mut*: Olomut): Algimunt, Germunt, Narimunt, Pissimnut, Skirmunt, *-rog:* Svintorog, *-valde* (slv. *-vlad*): Navalde, *-vid:* Montivid, *-vit:* Zedzevit atd. Podobně prostá zakončením svým rovnají se slovanským, np. *at*, ž. *-ata:* Komat, Ponat, Trojnat, Pojata, slv. *-ata:* Benata, Bojata, Kojata, atd., *-ut*, ž. *-uta:* Javnut, Kjejstut, Biruta, Danuta, slv. Borut, Strelut, Boguta atd.

a jiných národův indoevropejského plemene v Asii obývajících věrně naskrze k nalezení není. Nahlédněme np. místo všech jiných do dřevních jmen medských a perských, a vyšetřujme, jsou-li, při vší příbuznosti samých jazykův, co do skladu svého jako onano slovanským podobna? Nalezneme je nejobyčejněji složená se slovci -bares (dignus) Artembares, Bubares, Ebares, Gobares, Sybares atd., an. -barzanes (fulgor) Mithrobarzanes, Nabarzanes, Satibarzanes atd., an. -bates: Artabates, Ixabates, Mithrobates, Norondobates atd., an. -bazos (lacertus? vires?) Aribazos, Artabazos, Megabazos, Pharnabazos, Orobazos, Tirabazos atd., an. -dates (datus) Abradates, Aridates, Asidates, Aspadates, Hormizdates, Madates, Mithradates, Nabdates, Oxydates, Pandates, Pherendates, Phradates, Sphendates, Spithradates, Tiridates atd., an. -merd (vir) Mardon, Mardontes, Ariomardos atd., an. -mitres (amicus; deaster) Amitres, Harmamitres, Simitres, Siromitres, Spamitres. Susamitres, Sysimitres atd., an. -phernes (deaster) Dataphernes, Intaphernes, Megaphernes, Orophernes, Phrataphernes, Tissaphernes atd, an. -aspes, spes (equus) Astaspes, Damaspes, Hydaspes, Hystaspes, Otaspes, Prezaspes, Sataspes, Teispes, Zariaspes atd., an. -tanes, tenes (corpus) Ostanes, Otanes, Catenes, Abten, Ruiten atd., an. -xes (rex) Xerxes, Artaxerxes atd., an. -xathres (miles dominus) Exathres, Oxathres, Pharnaxathres atd. Ve všem tom nic slovančině podobného není. Totéž platí více méně i o jménech indických, sarmatských, afghanských, kurdských a armenských. Nechať pak zde nikdo nenamítne, že slovanská jména, nejsouce německým a celtickým souvěká, jelikož vážena jsou jen z pramenův 5ho stol. mladších, ještě naproti tomu německá a celtická již ve starších se čtou, dobře mohla teprva od nově přišlých Slovanů, v 5tém stol. a následné době, z němčiny přijata anebo dle ní skrojena býti. Kdoby tak rozumoval, ten by povahy a zvyků velikých, samostatných národův špatnou měl známost. Uvedená nahoře slovanská jména tak byla, dle svědectví nejstarších pramenův historie naší, v 6tém a 7mém stol. u pospolitého slovanského lidu již zobyčejnělá a povšechně užívaná, že naskrze podobné není, aby teprva tehdáž byla z ciziny do slo-

vančiny přirazila. K dokonalému zapuzení domácích jmen a osvojení si cizích, jakž z historie Bulharů v Moesii a jiných národův víme, celá století nepostačují; u dřevních Slovanův ani jen nejmenší sledy asiatických jmen se nenalézají. Byla-li tedy záměna jmen mezi Celty, Němci a Slovany, jakož docela a naprosto zapírati ji nelze, byla ona jistotně jednak vzájemná a obapolná, jednak již mnohem starší, nežli doba hunského vpádu do Evropy. Český lech Heriman (872) měl německé, naproti tomu král německý Svatopluk, cís. Arnulfa syn (895), a král dánský Borislav (1167) slovanské jméno: což později místo mělo, mohlo a muselo i dříve míti. Tak ve skutku nejedno prastaré jméno nalezáme v nejdřevnější době np. u Normanův skandinavských, a totéž i u Slovanův pannonských a Srbův zadunajských; některá pak staroněmecká jména, jako Godomar, Liudewit, Radowald, Walemer, Waldemar, Cattumer, Visogast, Alamunt atd. se slovanskými Godemir, Ludevit, Radovlad, Volimir an. Velimir, Vladimir, Chotimir, Vsegost, Olomut atd. mnohem více, nežli jen obyčejně a povrchně, souhlasí. A však vždy větší počet jest jmen u národův obojího kmene původních, a jediné ze stejné látky a podlé stejných vzorův i pravidel tvořených. Buď jak buď, záměna jmen a srovnalost ve tvoření jich u Slovanův s jedné, a Němcův i Celtův s druhé strany jasné a hlasité vydává svědectví, že Slované po mnohá století, dávno před všeobecným svým na poli dějin vystoupením, sousedili s evropejskými Němci a Celty, nikoli pak s asiatickými Mongoly, Turky a Samojedy.

12. Důvod z mravův, obyčejův, náboženství a práva.

Obrátíme-li dále zřetel na mravy, obyčeje, náboženství, řád a právo starých Slovanův, pokud o tom o všem důkladné zprávy buď z hodnověrných písemných pramenův, buď z podání starých nabýváme, a srovnáme-li je pilně s mravy, obyčeji, náboženstvím, řádem a právy jiných starých evropejských kmenův téhož indoevropejského plemene, jmenovitě Thrakův, Celtův, Němcův a Litvanův, nalezneme takovou mezi nimi pří-

buznost, shodu a srovnalost, že nám jináč domýšleti se nelze, než že všickni tito sbratření kmenové od nepaměti spolu zde v Evropě sídliti, dle stejných vzorův ustavy a pravidla domácího i občanského života sobě utvořiti, a potomně jimi v dlouhé času koleji vzájemně se podělovati museli. I v tomto ohledu jsou Slované mnohem bližší kmenův evropejských, nežli asiackých téhož plemene, ačkoli předce těchto ještě vždy nekonečně bližší, nežli kmenův plemene severského, třebas později s některými z těchto sousedili, ba co více, i s nimi se pomíchali, jmenovitě s Čudy na hořejší Volze, s Bulhary v Moesii atd. Není možné podrobným uvozováním důkazův sem náležejících pravdivosti této výpovědi na místě tomto náležitě a všestranně potvrditi; to se teprva po dokonalém vypsání života jak domácího tak občanského starobylých Slovanů v druhé částce přítomného díla v celosti stane. Zde pozatím jen na některých příkladech přestaneme. Mythologie čili bájesloví dřevních Celtův, Němcův, Litvanův a Slovanův nad míru mnoho má společného. Tak u Celtův věřeno v Dusy, u Slovanů v Ďasy č. Děsy, slovanský Perun vzýván byl u Litvanův pod jménem Perkunas, u Lotyšův Pehrkons, u Staroprusův Perkunos, u Gothův Fairguns. Slovanská Prija (Venus) sloula u dřevních Skandinavcův Freya, příjmím Vanadis t. vendická bohyně. Skandinavská Sif (stněm. Sippia, ags. Sib?). lot. Seeva, jest naše Živa (Ceres) a Wöla naše Vila. Skandinavský Tyr (Mars) byl u Slovanův pod jménem Tura slaven, odkudž i svátky turice, podnes u Slovákův na letnice obrácené. Staří Skandinavci ctili zbožněného mudrce a hrdinu Kvasira z rodu Vanův t. Vendův. Litevský Pikulík jak dřevním tak i dnešním Slovanům znám jest. Český Plivník vyskýtá se u Prušanův co Pelvit, u starých Němcův Pilwiht, Pilwis, Belewitt; čes. pídimužík, u Prušanův parstuk, perstuk (srov. litv. pirsztas, t. prst), u Němcův Däumling; čes skret, skřítek, pol. skrzot, kor. škrat, stněm. scrat, scrato, něm. schrat, schretel. Naše Děvana, luž. Dživica, pol. Dziewana, nebezdůvodně porovnati se může s římskou Dianou. Nápodobně i jiná staroslovanská božstva a posvátné obřady nalezají svou roveň v mythologii německé, litevské, latinské, řecké, celtické, np. Dodola, Ku-

palo, Morena, Koleda, sobotky, omaja, zmok č. zmek atd. Nemenší shoda spatřuje se v národních obyčejích a zvycích těchto teď jmenovaných kmenův. Staří Slované v rozepři o meze vydávali svědomí držíce kus drnu čili trávy se zemí nad hlavou; totéž činili Římané i Němci. Na znamení postoupení roli jinému okušovali Němci vody, Slované medovce. Pomíjíme množství jiných příkladův. Žeby dřevní Slované po mongolsku a turecku kdy meč za Boha byli vzývali a na přísahách lidskou krev lokali, toho dokázati nelze. [8]) Podělení země u Němcův na sippa, sippia (got. sibja, ags. sib), Friede atd. podobá se slovanskému na župy, míry (v Pravdě Ruské) atd. Stupně a rozdíly mezi vojíny a soudci u Němcův a Slovanův, jakož již dříve u Římanů, vyznamenávány těmiž čísly: v gothických zákonech se připomínají millenarii, quingentenarii, centenarii a decani, a o velikém županu srbském Nemani se čte, že povolal na sněm všecky důstojníky a vladaře panství svého, všecky desátníky, padesátníky, setníky i tisícníky. [9]) Jména hodností a ouřadův u Thrakův, Latínův, Celtův, Němcův, Slovanův atd. začasté tatáž jsou, np. get. zoapan slv. župan; lat. rex celt. rix got. reiks čes. rek; got. kuniggs stněm. chuninc cyr. k'nęz čes. kněz atd. Nadto Slované v čas svého vystoupení v historii všeobecné na počátku 6ho stol., podlé svědectví Prokopia a Mauricia, obývali, podobně Řekům, Římanům, Celtům a Němcům v městech a vsech [10]), stavěli domy, obírali se orbou, řemesly a kupeckým obchodem, bojovali jezdecky i pěšky, užívali štítův do obrany atd., aniž pak zároveň Skythům a Sarmatům, dřepěli pořád pod plstěnými stany, anebo na vozích a koních z pastviska na pastvisko se

[8]) Výpověď Prokopiova: „že Slované prostě a způsobem Hunův živi jsou," vysvětluje se jednak tím, že on, jako pyšný Řek, oba za barbary a tudy za rovnomravné pokládal, jednak zase, že Hunové mnohé slovanské obyčeje přijali, np. medovec m. kumisu, pohřební hody strava řečené atd. Pravda tedy jest naopak.

[9]) Životopis sv. Symeona od Dometiana l. 1264: I prizva (l. 1195) vse vlasti car'stva svojego velikyje i malyje, desetniky i petidesetniky i s'tniky i tysuštniky. (V rkp. mém list 37.)

[10]) A sice v chalupách a domech porůznu rozestavených (διεσκηνημένοι), jakž praví Prokop, kterýžto živobytí způsob až podnes u zadunajských Srbů v Turecku a Lotyšů v Rusku spatřovati se může, což opět na někdejší společnost a sousedství těchto teď vzdálených národův ukazuje.

potloukali, jediné po loupeži a kořisti dychtíce. Všecko toto a tomu podobné, chceme-li spravedlivě a zdravě souditi, k tomu nás vede, že Slované v 5tém stol. nebyli ostatních Evropčanův tak vzdálení a cizí, jakž obyčejně, ačkoli mylně, za to se pokládá.

13. Důvod ze starých jmen místních.

Dále i to jest okolnost předůležitá a pozoru hodná, že právě v těch krajinách, kde později, t. v 5tém a 6tém stol., najednou nesčíslné množství Slovanův, s rozličnými národními jmény, před očima našima se pojevuje, t. v krajinách okolo Tater ležících, již ve mnohem starší době u spisovatelův řeckých a latinských vyskýtají se jména měst a řek tak patrně ráz slovančiny na sobě nesoucí, že jich bezpředsudnou mysli za takové neuznati a jinojazyčným národům přičísti naprosto nelze. Nemíníme zde uvozovati slov jen poněkud na slovanské zvuky se ponášejících, a nejistému etymologickému vykládání podvržených; nýbrž rozumíme slova světlá, rázná, názorně slovanská, od nepaměti až podnes co jména řek, hor a měst u Slovanův užívaná, u jiných pak národův neobyčejná, slova taková, která i materií i formou naprosto a bezodporně jsou domácí, a v nižádné jiné evropejské řeči se nenalézají. Taková slova jsou np. Srb, Črna č. Černa, Brzava, Pleso, Pleva, Morava, Chrbet, Sjever, Pjena, Potisí atd. Položíme zde jen některé příklady pro lepší věci vysvětlení. *Sirbi* čili Serbi národ dle Plinia (př. 79 po Kr.) a Ptolemaea (ok. 175) mezi Maeotem a Volhou, nedaleko dnešní řeky Serpy. *Serbinum* (Σέρβινον) město dle Ptolemaea v dolejší Pannonii, *Serbetium* dle Peuting. desk a Itiner. Anton. tamže, obojí snad jedno a též, nejpodobněji dnešní Srbac na Sávě. *Tsierna* dle římského mramorového nápisu (r. 157) někdy město, nyní zříceniny na dnešní řece Černé, vpadající na pomezí Uher a Valachie do Dunaje; v jiných souvěkých pramenech Zerna, Tierna. *Bersobis* dle zápiskův cís. Trajana (106) u Prisciana, Bersovia dle Peuting. desk a j., ještě ve středním věku známé město na dnešní řece Brzavě v polednovýchodních Uhřích. *Pelso* dle Plinia, Aurelia

Victora a j., největší jezero v Pannonii, potomně Blatno zvané, čisté praslovanské, v horách Tatrách, v Moravě, Slezsku i na Rusi známé pleso, t. jezero. *Pelva* dle Itin. Anton. město v dolejší Pannonii, až podnes městečko i říčka Pleva v Bosně. Maravios (Μαραβίος), dle Ptolemaea pobočni řeka Donu, nedaleko od sídel dotčených Sirbův. *Karpates* (Κάρπατης), dle téhož Ptolemaea a j. Tatry, t. Chrbet, Chrebet, jak podnes u Rusů vesměs podobné veliké hory slovou; přísedící Rusíni jmenují Tatry Horby, a Chorvatům i Vindům tolikéž slovce chrib č. chrb znamená vrch, horu. *Savari* (Σαύαροι) dle téhož Ptolemaea a j. národ za Tatrami v Sarmatii, totožný s Nestorovými Sjevery. Nechceme se zde šířiti o jiných jménech z téže anebo z jiné blízké doby, jako np. *Piena* (Piengitae), *Stulpini* an. *Stlupi*, *Patisus* č. *Pathissus* (Potisí), *Milareka*, *Streden* atd., rovně beze všeho rozpaku slovanských, přestávajíce na těch několika dotčených, a zůstavujíce toho každému nepředpojatému soudci na rozvážení, možné-li tato a těm podobná slova odjímati Slovanům a z některého jiného jazyka nenuceně odvozovati? Vždyť všecka tato slova Srb, Srbec, Černa, Brza, Brzava, Pleso, Pleva, Morava, Chrbet, Sjever atd. od nepaměti až po dnešní chvíli u všech Slovanův, i těch nejvzdálenějších, co jména týchže předmětův u všeobecném jsou užívání, ještě naproti tomu u jiných staroevropejských národův ani nejmenších sledův jejich dopídíti se možné není. I není-liž tedy opáčné a nerozumné, domýšleti se, žeby je Slované teprva po přijití svém z Asie v 5tém stol. od jiných národův byli převzali, ano jich u jiných nebylo, a nad to, třebas by jich bylo, ano možné není, aby tak na spěch a v takovém množství byla do slovančiny se nahrnula a v ní stále rozkořenila. Tato a jiná těm podobná zeměpisná jména nám tedy vším právem za vážné a nepodezřelé svědectví sloužiti mohou, že národ, od něhož ona původ svůj vzala, byl národ slovanský, od starodávna v Evropě osedlý.

14. Důvod ze svědectví středověkých.

Naposledy i to ještě považiti sluší, že ačkoli nám výslovných svědectví spisovatelův souvěkých, jmenovitě římských

a řeckých, o starobylosti Slovanů v Evropě nedostává se, nicméně předce patrné toho máme důkazy, že je v čas jejich vystoupení v dějinách 5ho a 6ho stol., v této nejpamětnější době, když vypuzeni jsouce ze sídel svých od Hunův a Avarův s těmito spolu ouprkem na hranice římského císařství naléhali, pokládáno za národ ne nový a cizí, nýbrž za starý a známý. Což jak vůbec z celého způsobu, kterýmž tehdejší spisovatelé o nich a jejich zjevení se na poli dějin vypravují, tak i z výslovných jejich tvrzení patrné jest. Prokop, podav nám nejstarší obšírné vypsání mravův a obyčejův našich předků, velecennou svou zprávu povšechnou výpovědí o starobylosti Slovanův zavírá v tato přepamátná slova: „Před tím i jméno Slované a Antové jedno měli; oboje zajisté *za starodávna* (τὸ παλαιὸν) jmenovali Spory, proto, mním, že roztroušeně po vesnicech svých bydlejí: za kterouž příčinou i obšírné země zaujímají; větší zajisté částka krajin na oné straně Istru v jejich jest držení.“ Byliť tedy Slované již za starodávna (τὸ παλαιὸν), t. aspoň před některými stoletími, nebo o časích onehdejších výrazu toho se neužívá, Řekům a Římanům pod jménem celému kmenu obecným, jakž Prokop dí Sporův, a jak my tomu rozumíme Srbův, známi. Poněvadž pak hned dále Prokop dokládá, že obšírné krajiny zadunajské jejich jsou sídla, aniž praví, žeby do těchto krajin odjinud byli vrazili, nepochybně i sám za to měl, že v těchto krajinách již za starodávna obývali, a tudyž i známi byli. Výrazu toho „od starodávna (ἐκ παλαιοῦ)“ i nahoře užívá, mluvě o národní vládě u Slovanův obvyklé, z čehož aspoň patrné jest, že se na starobylosti slovanské pilně doptával, a že o nich jakouž takouž zprávu, buď ze starších spisův, anebo z oustního podání, sobě zjednal. Není pochyby, že kdyby při tom svém skoumání o nedávním přijití Slovanův z Asie něco byl přezvěděl, toho by žádnou měrou byl mlčením nepominul. Nižádný ze spisovatelův toho věku Slovanův nedržel za asiacké vystěhovance, zároveň s Huny, Sabiry, Avary, Bulhary a j. Při čemž jediné toho litovati sluší, že týž písař řecký Prokop, v jazyku slovanském naskrze nezběhlý, právě toho starého obecného jména všech slovanských

národův nám v původní a přesné formě nepozůstavil. Neboť ačkoli soudný skoumatel starožitností našich, příkladem Dobrovského, snadno se přesvědčí, že Prokop své neslýchané slovo Spori z praslovanského jména Srbi utvořil (§ 7. č. 16.); však nic méně to samo zpotvoření slova u spisovatele téměř jediného toho věku o starožitnostech našich bude pořád dávati příčinu mnohým domácím i cizím mudráčkům k rozličnému slova toho natahování, překrucování a vykládání, a tudyž k vymyšlování rozličných potvorných domněnek a bájek o původu Slovanův. S Prokopovým o starobylosti Slovanů v Evropě svědectvím souhlasí výpovědi pozdějších hodnověrných svědkův jak domácích tak i přespolních. Sem přede vším přináleží památné svědectví Gvidona z Ravenny, obvykle nazvaného nejmenovaným Ravenčanem (anonymus Ravennas), žijícího v oběhu 9ho stol. (umř. 886), a sepsavšího z římských cestovních mapp a z jiných teď ztracených pramenův obšírnou chorografii, nám a našim časům arci jen v chudém výtahu dochovanou, ale předce mnohé velecenné úlomky a zprávy v sobě zavírající. Píšeť pak on o původu Slovanů v tato slova: „V okresu šesté hodiny noční leží vlast Skythův, z kteréž pošel kmen Slovanův: ale i Vites a Chymabes odtud jsou vyšli.“ [11]) Znamenati sluší, že zeměpisec náš Skythii tuto, z kteréž on národy slovanské povozuje, klade mezi vlasti Normanův, Finnův, Karpův a Roxolanův, a výslovně ji různí od staré Skythie, ležící dále na východ, v okresu desáté hodiny noční, nazývaje tuto „stepnatou a starou Skythii.“ [12]) Svědectví Gvidonovo tím jest pozoru hod-

[11]) *Anon. Ravenn.* l. I. c. 12. Sexta ut hora noctis Scytharum est patria, unde Sclavinorum exorta est prosapia: sed et Vites et Chymabes ex illis egressi sunt. Vites jsou Vithingové baltičtí, a Chymabes známá ratolest Němcův Chamavi.

[12]) *Anon. Ravenn.* l. c. Decima ut hora noctis grandis eremus et nimis spatiosa invenitur, cujus a fronte vel latere gens Gazorum adscribitur, quæ eremosa et antiqua dicitur Scythia. Podobným způsobem dolejí na přemnoha místech oboji tu Skythii, t. menší, z níž Slovany povozuje, a větší, v níž za jeho času Kozaři bydleli, výslovně odděluje; srov. l. IV. c. 1. 4. 11. 12. 46. l. V. 28. Z čehož dostatečné na jevě jest, že Gvidonova Skythie menší jest vlastně severozápadní strana Ptolemæovy Sarmatie čili země ležící mezi mořem baltickým, Tatrami, dolejším Dněprem, hořejší Volhou a Finlandem.

nější, že jest nepochybně váženo z dobrých a čistých pramenův, t. z latinských spisovatelův 6ho a 7ho stol. rodu německého, od něho ze jména vytčených, nyní však ztracených, a z oustního podání lidí zběhlých a zkušených. S Gvidonovou výpovědí poněkud souhlasí to, co v zeměpisných zápiskách jednoho rukopisu v Mnichově, pocházejících původně z konce 9ho stol., o Slovanech čteme: „Zeriuani (t. Serbjané), kterážto krajina tak jest veliká, že z ní všickni národové Slovanův pošli a svůj počátek, jakž (sami) ujišťují, vzali.“ [13]) Srovnání zajisté místa tohoto s jinými v týchže zápiskách k tomu vede, že tato veliká Srbův krajina pravlast a původiště všech tehdejších Slovanův, od Běloserbie cís. Constantina Porphyrogenety a menší Skythie Gvidonovy není rozdílná. [14]) Podobně i papež Jan X. (914—929) ve svém dopisu ku knížatům Tomislavovi chorvatskému a Michalovi Zachlumskému mluví mezi jiným v tato slova: „Kdož zajisté o tom pochybuje, že království slovanská mezi prvotinami apoštolův a všeobecné církve se počítají, přijavší hned v kolébce krmi kázaní apoštolské církve s mlékem víry, jakož Sasici v novějším času od předchůdce našeho blažené paměti Řehoře papeže atd.“ [15]) Tomu, nač zde papež naráží, výborně nasvědčuje to, co Nestor, nejstarší letopisec ruský, o původních sídlech Slovanův na Dunaji a ve starém Illyrikum, o kázaní apoštolův Pavla a Ondřeje mezi Slovany v Illyrikum a na Rusi atd., v letopisu svém vypravuje (§ 11. č. 3. sld.) Shoda tato dvou vzdálených, od sebe neodvislých svědkův o též věci jest jistě památná a pozoru hodná. Vímeť sice dobře, že to podání a obcování apoštolův Pavla a Ondřeje mezi Slovany nižádnými historickými důvody dokázáno a stvrzeno

---

[13]) Zeriuani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctæ gentes Sclavorum exortæ sint et originem, sicut affirmant, ducant. *Hormayr's* Archiv 1827. Nr. 49. 92—93. *Též.* Luitpold 1831. 4°. str. 24. Viz Přílohy č. XIX.

[14]) I slova *Helmolda* (l. I. c. 1.), pravícího: Hæc (t. Russia, kteráž za Helmoldova času přes Buh až k řece Sanu dosahovala) etiam Chunigard dicitur, eo quod ibi sedes Hunorum (t. Slavorum) primo fuerit, dobře vyložená, sem patří. Není zajisté pochyby, že slovem Huni u tohoto spisovatele, jako u Bedy a mnohých jiných, nikoli vlastní Hunové, nýbrž Slované, ovšem opáčně a nadužitím míněni jsou. Srov. § 15. č. 5. § 28. č. 1.

[15]) *Farlati* Illyr. sacr. T. III. p. 94. sq. *Katancsich* De Istro. p. 205.

býti nemůže: ale to nám není naskrze na závadě, abychom z těchto výslovných svědectví vždy předce aspoň toho, což ku přítomné příčině naší tak výborně se hodí, nedovozovali, t. že v první polovici středního věku všeobecné bylo mezi učenými domnění o původnosti a starobylosti Slovanů v Evropě. Ve kterémžto ohledu nám zvláště svědectví Nestorovo předůležitým býti se vidí. On byl rodilý Slovan, žil u prostřed nejrozšířenějšího národu slovanského, Rusův, psal na konci 11ho stol., a čerpal své zprávy z rozmanitých domácích pramenův, z podání starých, z národních rozprav a zpěvův atd. Zajisté není k víře podobné, žeby u Slovanův, kdyby jejich tažení do Evropy teprva v 4tém anebo v 5tém stol. bylo se přihodilo, památka tohoto stěhování aspoň v národním podání, v písních a zpěvích do 10ho anebo 11ho stol. se byla neudržela. Ale o tom nikde ani té nejmenší zmínky, nýbrž právě naopak patrné toho důkazy, že Slované sami sebe drželi za národ praevropejský, který již za časův apoštolských na Rusi obýval, a někdy, v prastaré době, některými odnožemi svými až daleko na jih do krajin podunajských, do někdejšího Illyrikum, zasahoval. [16])

15. Ohlavení.

Ze všech těchto až posavad vyložených důvodův, [17]) sebereme-li je dohromady, a oceníme-li je nestranně a soudně dle jejich vnitřního závaží, s neomylnou jistotou, jak se zdá, zavírati a za to míti můžeme, že kmen slovanský, již v nejstarší historické době mnohonárodný a lidnatý, nemohl te-

[16]) Že zároveň s Nestorem i ostatní naši nejstarší dějepisci, Kadlubek, Boguchval, Dalimil a j., o přistěhování Slovanův z Asie nic nevědí, nýbrž podlé pravého a všeobecného národního podání pravlast a původiště Slovanstva do střediny Evropy, do zemí podunajských, t. podnešních Uher, Pannonie, Korutan atd. kladou, níže v § 11., po hlubším vniknutí do svatyně dějin, shledáme.

[17]) Patrné jest, že důvodové takořka z jádra samé věci, o níž spor jest, vážení zde v propravě ještě přednešeni býti nemohli. Tak np. níže dokážeme, že Veltæ, od Ptolemæa (175—182) na pomoří baltickém vytčení, předkové byli slovanských Veletův čili Luticův, později v severní Germanii dostatečně známých. (§ 44. č. 2—5.) Větev-li kmene slovanského, jakž pochybovati nelze, byli Veleti rozpadávají se v niveč jalovi dúmy slové o připutování Slovanův z Asie do Evropy v 5tém stol.

prva v čas novějšího stěhování národův uralskočudských a tureckých, t. Hunův, Sabirův, Avarův, Bulharův, Kozarův atd., z Asie do Evropy vtrhnouti, nýbrž že již od starodávna zde mezi kmeny sobě příbuznými, t. Thraky, Celty, Němci a Litvany, své obydlí a stálé sídlo míti musil. Za kteroužto příčinou svědomitý zpytatel slovanských starožitností zajisté za neuchylnou svou povinnost uznati musí, aby původu a počátku novějších národův slovanských poprvé nikde jinde, leč v Evropě, nevyšetřoval, a kvapného octnutí se na poli staroasiacké historie zoumyslně se varoval. Tuto, zdáním naším, jediné pravou cestu i my zde nastoupiti míníme. Abychom pak při vstupování z jisté a světlé epochy dějepisu Slovanův do nejisté a temné s pravé cesty se neuchýlili a nezbloudili, potřebí nám přede vším pilný pozor na to dáti, pod kterými jmény slovanští národové v čas svého posledního rozšíření po Evropě v 5tém a 6tém stol. jiným okolním národům ve známost vešli, a které krajiny v Evropě od souvěkých spisovatelův za tehdejší anebo dřevnější jejich sídla vydávány bývají. Nalezneme-li s dokonalou jistotou vlastní a původní sídla Slovanův před 4tým a 5tým stol., snad se nám potom poštěstí, některé nové prameny světla ze starších spisovatelův řeckých i latinských a jiných památek na jevo vyvesti, a jimi posavadní tmu, nad prastarou a nejdřevnější dobou pranárodův našich ležící, konečně zapuditi.

§. 7. Prvotní jména Slovanů. Vindové a Srbové.

1. Přehled svědkův.

Nejstarší jisté, nižádnému odporu nepodvržené zprávy o Slovanech, tímto dnes povšechně přijatým jménem vyznačených, nalezáme ve spisích šestera dějepiscův z druhé polovice 6ho stol., t. Prokopia Řeka [552], Jornanda Gotha [552], Agathiasa Řeka [590], cís. Mauricia Řeka [582—602], Jana biskupa Biclarského Gotha [590] a Menandra Řeka [594]. Všickni tito spisovatelé, nevyjímaje ani biskupa Biclarského Jana, žili anebo v Byzantu a v zemi řecké, anebo v Italii, a čerpali svá návěští o Slovanech jednak z ústních zpráv a

z podání jiných národův, jmenovitě německých Gothův, jednak ale i z rozprav samých Slovanův, a nejednou též, zvláště Prokop a Mauricius, neprostředně z vlastní zkušenosti. Všickni poznali osobně jen Slovany jižní, tu dobu na dolejším Dunaji bydlící, a sídla svá již přes tuto řeku do někdejší Moesie a Pannonie rozprostraňující: cokoli o jiných severních národech tohoto kmene vypravují, to vše váženo od nich pouze z přezvědu a z pověsti. Svědectví jejich, jakožto spisovatelův souvěkých, jsou již sama v sobě vážná, a pro nás, majecí osnovati na nich celou soustavu svých badání, až nad to důležitá a všestranného uvážení hodna. Pročež je hned zde, aspoň co do hlavní věci, poslyšeti musíme.

2. Svědectví Jornandovo a Prokopiovo.

Jornandes hned z počátku své historie Gothův, mluvě o položení rozličných národův severní Evropy, jména a sídla tehdejších Slovanův takto popisuje: „Za Dunajem leží Dacia, na podobu věnce vysokými horami ohrazená, po jejichžto levé k severu obrácené straně, až od pramene řeky Visly, přes nesmírné prostranství (per immensa spatia) lidnatý kmen Vinidův (Vinidarum natio populosa) se rozsadil. Kterýchžto jména ačkoli nyní dle rozličnosti rodův a sídel se mění, však předce přede vším Slavini a Antové nazýváni bývají. Slavini od města Novietunského a jezera řečeného Musianské až do Dněstru a na půlnoc až do Visly obývají; těmto blata a lesy místa pevných hradův zastupují. Antové pak, jsoucí nejsilnější mezi nimi, na oklice Pontu ode Dněstru až do Dněpru, kteréžto řeky několiko dní cesty jsou od sebe vzdálené, bydlejí.“ [1]) A jinde, vypravuje o vojnách gothického krále Ermanarika mezi 332—350: „Ermanarik, po přemožení mnohých bojovných národův severních . . . a po zbití Herulův obrátil zbraň proti Venetům, kteřížto ačkoli v boji jemu nerovní, předce spoléhajíce na svůj počet, z počátku na odpor se postavili: ale samo množství ve vojně nic neplatí, zvláště když

[1]) *Jornand.* De Gothor. orig. c. 5.

na ně rovné množství branného lidu přitáhne. Tito pak, jakož jsme z počátku rozpravy čili ve přehledu národův podotkli, z jednoho kmene pošli a nyní trojí jméno mají, t. Venetové, Antové a Slavi (Veneti, Antes, Sclavi); kteřížto ačkoli nyní příčinou našich hříchův všudy zuří, však nicméně tehdáž všickni vládě Ermanarikově podmaněni byli.“ [2]) Prokop, mluvě o navrácení se Herulův okolo r. 494 z krajiny na levém břehu Dunaje, blíže oustí Moravy, k Varnům na moři baltickém a potomně k Danům, připomíná, že na této cestě „všickni národové slovanští (cuncti Sclavenorum populi) jim přes své končiny svobodného průchodu propůjčili.“ [3]) Dále, od počátku panování cís. Justiniana [527] „Hunové, prý, Slované a Antové sousedé Slovanův, přepravujíce se přes Ister, téměř každoročně s velikým vojskem do končin římských vpády činili.“ [4]) Potom „zátoka Maeotická do Pontu euxinského se vylévá. Obyvatelé tamější, před tím Cimmerové jmenovaní, již nyní Uturguri slují. Další krajiny na půlnoc zaujímají nesčíslní národové Antův (populi Antarum infiniti).“ [5]) Naposledy, vypsav povahu a mravy Slovanův, končí v tato slova: „Před tím i jméno Slované i Antové jedno měli; oboje zajisté za starodávna jmenovali Spory (Σπόρους) proto, mním, že σποράδην t. roztroušeně po vesnicech svých [6]) bydlejí. Za kterouž příčinou i obšírné země zaujímají; větší zajisté částka krajin na oné straně Istru v jejich jest držení.“ [7]) Pomíjíme zde svědectví Agathiasa, Mauricia, Jana Biclarského a Menandra, u nichž jen jména Slovanův, u Agathiasa i Antův, a zprávy o válkách s nimi vedených se čtou, o jejich pak sídlech, vyjmouc povšechnou zmínku u Mauricia krajin zadunajských, nic zvláštního poznamenáno se nenachází.

---

[2]) *Jornand.* c. 23.
[3]) *Procop.* Bell. Goth. l. II. c. 15. p. 421—422. ed. Par.
[4]) *Procop.* Histor. arc. c. 18. p. 54. 55.
[5]) *Procop.* B. G. l. IV. c 4. p. 573.
[6]) Rozuměj: v domích rozestavených, opodál jedni druhých, jakž to ještě až podnes u Bulharův, Srbův zadunajských a Lotyšův spatřuje se.
[7]) *Procop.* B. G. l. III. c. 14. p. 498.

3. Výsledky obou svědectví.

Z tohoto nahoře uvedeného svědectví Jornanda a Prokopia trojí přede vším věc zřejma jest. Předně, že národy slovanské asi od polovice 4ho stol. již tam bydlely, kde je v 5tém a 6tém stol. nalezáme, t. v krajinách zatatranských, nebo zde je sobě podmanil, anebo aspoň podmaniti usiloval, bojovný král Gothův Ermanarik mezi 332—350. (§ 8. č. 13.) Nemohly tedy tyto národy teprva s Huny [ok. 375] do Evropy vtrhnouti. Zadruhé, že kmen slovanský již tehdáž byl neobyčejně lidnatý a rozšířený. Slova dotčených dvou hlavních a souvěkých svědkův, mluvících důrazně a s jakýmsi podivením, o mnohosti národův slovanských jsou nade všecko důležitá a pozoru hodná Jornandes kmen Vinidův nazývá lidnatý, přes nesmírné prostranství (immensa spatia) rozšířený, co do počtu možný (numerositate pollentes); Prokop, jen o polovici kmene slovanského mluvě, užívá výrazu nesčíslní národové Antův [5]). Tak o žádném tu dobu z Asie přišlém, třebas jak bojovném národu, o Huních, Avařích, Kozařích, Bulhařích atd., nemluveno; jakož pak i nad míru brzké vyhynutí těchto přestěhovancův toho dosvědčuje, že loupežnické pluky jejich jen v malém počtu přijížděly, a teprva zde v Evropě podmaněnými národy se zmocňovaly, ješto naproti tomu Slované nejen ve svých starých sídlech se udrželi, ale nad to i mnohé jiné krajiny dokonále zalidnili. Zatřetí z těch hořejších svědectví patrno jest, že ačkoli tehdejší národové slovanští dle rozličnosti rodův a míst již rozdílných jmen užívali, a jimi jedni ode druhých se různili, nicméně že co do původu všickni pocházeli z jednoho kmene, jehož dřevní a všeobecné jméno bylo dle Jornandesa Vinidové, dle Prokopia pak Sporové čili Srbové. Nebo tak praví Jornandes: „Lidnatý kmen Vinidův, jejichžto

[5]) Souhlasí s tím výpovědi pozdějších svědkův, np nejmenovaného zeměpisce Bavorského okolo l 890: Sittici .. regio inmensa. Stadici... populus infinitus. Zeriuani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctæ gentes Sclavorum exortæ sint etc. (Pozoru hodné to výrazy o jednotlivých větvech a národech slovanských.) Též Matouše bisk. Krakovského v dopisu k Bernardovi Klarevallskému ok. 1150: Gens Ruthenica multitudine innumerabili cœu sideribus adaequata... Ruthenia quæ quasi est alter orbis etc.

jména nyní dle rozličnosti rodův a sídel se mění, však přede vším Slavini a Antové nazýváni bývají, a doleji: z jednoho prý kmene pošli, a nyní trojí jméno mají, t. Venetové, Antové a Slované." Bylo tedy dle Jornandesa obecné a starodávní všech tehdejších národův slovanských jméno Vinidové čili Veneti, Antové pak a Slované byly jen hlavní kmene vindického větve a ratolesti, později těmito jmény vyznačené. Naproti tomu Prokop za staré a původní jméno celého kmene pokládá Spory, místo něhož později částečná jména Slovanův a Antův zobyčejněla, jakožto názviska dvou hlavních ratolestí, nejdříve a nejvíce na vojnách s Řeky sebe proslavivších.

4. Záhady o jménech Slovanův.

Na svědectví těchto dvou souvěkých dějepiscův, Jornanda a Prokopia, ujišťujících, že kmen slovanský prvotně sloul dle onoho Vinidové, dle tohoto pak Sporové, zevnitř a na první pohledění ovšem sobě odporném, jelikož jim jednomu kmenu týmž časem dvoje docela rozdílné jméno se přikládá, osnuje se stěžejní otázka v celém oboru slovanských starožitností. Zde jest přejití z doby jisté a světlé do nejisté a nesvětlé krok odvážný, na němž všecko závisí. Pročež i na nás neuchylná zde povinnost vzložena jest, abychom přede vším vlastního a pravého smyslu obojího tohoto svědectví co nejbedlivěji vyskoumati, potom pak jevící se mezi nimi odpor, ač možné-li jest, dokonále odstraniti, a tudy pravdivost jejich potvrditi se přičinili. Tím způsobem otázka, k níž v tomto předsíní nade všecko prohlédati musíme, jest tato dvojí: 1) slouli-li předkové Slovanův, jakž Jornandes ujišťuje, Vinidové? 2) slouli li praotcové Slovanův, jakž Prokop tvrdí, Sporové?

A. Cizozemské dřevních Slovanův jméno Vinidové.

5. Doklady z 6—12 století.

Jornandes, jakž jsme nahoře viděli, Slovany a Anty, v dějinách věku 6ho proslulé, výslovně nazývá národy pošlé z kmene Vinidův (Vinidarum natio). Pozdější dějepiscové a

jiní spisovatelé, zvláště rodu germanského, latině i německy píšící, u nichž buď obšírnější zpráva, buď aspoň nějaká zmínka o Slovanech se nalezá, téměř všickni téhož jména Vindův čili Vendův Slovanům bez rozpaku přikládají. Příliš by obšírné bylo, kdybychom všecka sem náležející svědectví zevrub uvozovati chtěli; dosti budiž, vytknouti zde některá hlavnější. Tak Fredegar [ok. 650]: „Samo, prý, ke Slovanům příjmím Vinidům odešel.“ [9]) Jonas, opat v klášteře města Bobbio ve Vlaších v 7mém století, mluvě o sv. Columbanovi: „Zamyslil sobě, dí, navštíviti končiny Venetův, kteříž i Slované sluji.“ [10]) Nejináče slova toho užívá sv. Bonifacius, arcibiskup Mohucký [umř. 755], nazývaje v jednom svém psaní r. 745 Slovany, mezi Labem a Salou obývající, Vinedy, čili jak jiní čtou Venedy. [11]) V tak řečeném rukopisu Wessobrunském, nyní ve Mnichově chovaném, z 8ho stol., jméno Vinidi Slovanům se přivlastňuje. [12]) Tolikéž v listinách německých králův a knížat z 8—10ho stol. jména Vinidi, Vinades atd., stále o Slovanech se užívá; np. v listině c. Ludvíka l. 832 jmenují se Vinades, v listině kr. Ludvíka l. 846 Slované příjmím Moinvinidi a Ratanzvinidi [13]); v jiných z 10—11. věku čtou se jména okolí, městeček, vesnic, klášterův podlé Slovanův nazvaných Nabawinida [863], Winidesheim [889], Adalharteswinedem [905], Walahrameswinida [908], Bisenwinda [932], Winithiscunburg [936], Winethahusum klášter [937, 999], Wolfereswiniden [979], Winidon župa [979], Winediscun Salebizi [1036] atd. [14])

---

[9]) *Fredegar* Chronic. c. 48. „Samo in Sclavos cognomento Vinidos perrexit.“ c. 67. „Sclavi cognomento Vinidi.“

[10]) *Jonas* Vita s. Columbani c. 53. „Ei cogitatio in mentem ruit, ut Veneticorum, qui et Sclavi dicebantur, terminos adiret, caecasque mentes evangelica luce illustraret.“

[11]) *S. Bonifacii* Epist. ad Athelbaldum in *Serrarii* Bibl. max. patrum Lugd. 1677. T. 23. p. 77. „Et Venedi.... tam magno z-lo matrimonii amorem mutuum servant, ut mulier, viro propcio mortuo, vivere recuset.“

[12]) *Hormayr* Herzog Luitpold. S. 24.

[13]) D. Ludov. 846: In terra Sclavorum... qui vocantur Moinvinidi et Ratanzvinidi (na Mohanu a Radnici). „Sive Bojoarii, sive Sclavi vel Vinades.“ *Hormayr* l. c. p. 57.

[14]) *Böhmer* Regesta chron. diplom. Frkf. 1831—33. 4°. 2. č. *Raumer* Regesta Histor. Brandenb. Berl. 1836. 4°. *Leutsch* Markgraf Gero. Lpz. 1838. 8°. *Koch-Sternfeld* Beiträge I. 17. 166. *Wersebe* Beschreib. der Gaue an der Weser. 1829. 4°.

V letopisech germanských z 8—12. stol., známých pod jménem ročníkův sv. Amanda, Petavianských, Laureshamských, Moissiacenských, Bertinianských, Lobienských, Xantenských, Laurissenských, Guelferbytanských, Hinkmara Remského, Prudentia Trecenského atd., v životopisu Karla Vel. od mnicha Sangallského a v jiných těm podobných slovou národy slovanské napořád Vinedi, Vinidi, Vinitha, Vinethi, Vinnetes, Vinodi, Venedi, Hwinidi, Guinidini, Gunedes, země pak jejich Venedonia, Venedum. Gerbert (potom papež Sylvester II.), mluvě o tažení cís. Otty proti Slovanům polabským [př. 988], jmenuje je Gwinidy, t. Vinidy. [15]) Alfred ve přeložení Orosia [př. 900] užívá jména Winedaland o zemi Slovanův německých a Vinedas o národu slovanském. [16]) Wulfstan ve svém cestopisu [př. 890] nazývá celé to obřeží od ústí Visly přes Meklenbursko až k Vagrii podvakrát Weonodland a jednou Winodland. Podobně užívá Other, vrstevník jeho, slovce Vinedum. [17]) Staré zeměpisné zápisky Islandské, vydané od Langebecka a Werlauffa [18]), nazývají slovanskou krajinu, mezující s Prusy, Sasy a Dány, Vindland. Ve zlomku jedné staré listiny Livonské, vydaném od Bergmanna, země pomorská, Slovany osazená, slove Wentlande. [19]) Podlé Rühsa téže pomorské obřeží u Skandinavcův okolo l. 1000 pořád sloulo Wendland. [20]) Skandinavský dějepisec Snorro jmenuje Borislava, knížete pomorského, králem Vinlandu, nazvaného od Flodoarda králem sarmatským. [21]) Krajinka Vagria čili východní část Holstinska až k řece Travě, od Slovanův zaujatá, sloula u Dánův,

---

[15]) Legiones militum duxit (cæsar Otto III) in Sarmatas, quos ea lingua Guinidos dicunt. Bibl. max. patr. T. 17. *Gerberti* ep. XCI.

[16]) *Barrington* The Anglo-Saxon version from the historian Orosius by *Aelfred the Great*. Lond. 1773 8°. S. 19—21 Srov. *Schlözer's* Nestor II. 67—68.

[17]) *Dahlmann's* Forschungen Bd. 1. S. 422—430.

[18]) *Langebeck* T. II. p. 36. *Voigt* Gesch. Preussens I. 208. *Werlauff* Symbolæ ad geogr. med. ævi e mon. Islandicis. Havniæ 1821. 4°. p. 10. „Pulinaland, Vindland er vestast nest Danmörk," p. 15. „Saxland ok Vinland (Vindland)."

[19]) *Bergmann* Frsgm. e. Urk. d. ält. liefl. Gesch. Riga 1818. 8°. p. 25. *Voigt* I. 208.

[20]) *Rühs* Gesch. Schwed. Bd. I. S. 96.

[21]) *Snorro* Tryggwasons Saga c. 15. p. 227. *Kanngiesser* Gesch. Pommerns I. 38. 53.

jimž tytýž poplatna byla, Wanland.[22]) Ve glossaři Salomonově [z konce 9ho stol.] slovo Vandalus tlumočí se slovem Wint, a v rukopisu museum českého [1102] k tomuto připsáno Zlouenin t. Slověnin.[23]) Ve glossaři Trevirském čte se tolikéž Vinida Sclavi.[24]) V historických zápiskách z počátku 12ho stol. u Eichhorna a Raumera jméno Slavia vyloženo německy Winden.[25]) Nechceme zde ze jména uvozovati mnohé jiné dějepisce 11—13ho stol., o nichž vůbec vědomo jest, že téhož jména pořád a bez rozpaku Slovanům dávají, jako Adama Bremského, Helmolda, Arnolda a j.[26]) Není tedy pochyby, že v těchto pozdějších časích, t. v 6—12tém století, národové z kmene slovanského pošlí, u všech spisovatelův západních stran, jmenovitě německých a jejich příkladem se řídících italských pod obecným jménem Vinidův čili Venedův se zahrnují, aniž ještě komu na mysl tanulo, aby o tom, že tito Vindové praví byli Slované, pochyboval: neboť to věc sama v sobě zřejmá a makavá jest, že jen dvojího jména o jednom a témže národu se užívá, právě tak, jako když slovanský spisovatel o národech kmene německého píše: Němci, kteříž i Germanové slují. Proti této podstatné pravdě se vzepříti by pouhý byl nerozum a nesmysl.

6. Doklady z 1—4 století.

A však Jornandes, rozumíme-li slovům jeho dobře, užívaje jména Vinidův o všech národech slovanských vůbec, zdá se nám pokládati jméno to nejen za obecné celému kmenu, ale i za starší nežli jména jednotlivých jeho větví, Antův a Slovanův; nebo tak dí: „lidnatý kmen Vinidův, jejichžto

---

[22]) *Pischon's* Weltgesch. in Tafeln II. 12.

[23]) Vandalus Vint Zlouenin. Cod. mus. Boh. [1102] p. 359. col. 3.

[24]) *Hofmann* Althochd. Glossen. Bresl. 1826. s. h. v.

[25]) *Raumer* Reg. Brand. I. p. 121. No. 669 In Poloniam, Slaviam et Bohemiam, přeloženo německy zu Winden, zu Polandt und zu Behem. Podobně ve Stendalu ulice l. 1475 Slavorum platea, a táž l. 1567 německy Wendenstrasse.

[26]) Hojnější příklady užívání jména Winde, Wende předneseme v prodloužení díla, np. § 8. č. 15. § 28. č. 1. § 36. č. 1. § 38. č. 1. § 40. č. 1. § 42. č. 1. § 43. č. 3. § 44. č. 1. srov. § 18. č. 5.

jména *nyní* dle rozličnosti rodův a sídel se různí.“ To aspoň s jistotou tvrditi můžeme, že Jornandes tohoto jména ani sám nevymyslil, ani první a jako na zdařbůh Slovanům nepřikládal, nýbrž že je vzal buďto ze spisův starších, anebo z národního podání, anebo, což nejpodobnější, ze zkušenosti a ze života samého. Zde tedy přede vším slušně se tážeme: bylo-li jméno toto před Jornandem známé, a ve kterém smyslu se ho užívalo? Jméno Vinidův čili Venedův — nebo že obojé forma totožná jest, doleji (§ 8. č. 15.) dokážeme — bylo ovšem již starým Řekům a Římanům známé, a od nich o národu zatatranském, na pravém břehu Visly osedlém, a od hor Tater až k baltickému moři přiléhajícím, užívané. Pominuvše nejstarší šlepěje a sledy tohoto jména u Řekův a Latinův, o čemž doleji (§ 8.) zevrub jednati budeme, přestaneme zde na paterém výslovném a rázném o národu tomto svědectví, totižto tří nejčelnějších spisovatelův římských a řeckých 1ho i 2ho stol., Plinia [ok. 79], Tacita [ok. 100] a Ptolemaea [ok. 175], pamětního peníze cís. Volusianova [253] a zeměpisných desk Peutingorových [161—180; 423]. Plinius jméno Venedův uvodí v řadě jiných národů v tento způsob: „Někteří strany ty (mezi baltickým mořem a Tatrami) až k řece Visle od Sarmatův, Venedův, Scirův, Hirrův obydleny býti vypravují.“ [27]) Tacitus píše o nich v tato slova: „Národy Peucinů, Venedův a Fennův mám-li ku Germanům počísti, čili raději k Sarmatům, sám se rozpačím. Ačkoliv Peucini, jež někteří Bastarny jmenují, co do řeči, mravův, sídla a obydlí, Germanům se podobají. U všech panuje nečistota, u velmožův i lenivost. Míchajíce se manželstvím se Sarmaty, mravy své tudyž poněkud zprznují. I Venedové na mnoze mravův od těchto přijali. Nebo všecky lesy a hory, co jich koli mezi Peuciny a Fenny strmí, příčinou kořistování branně probíhají. A však tito raději mezi Germany se pokládají, poněvadž i domy stavějí, i štítův užívají, i pěchotě obvykli jsouce rychlosti noh předčí, čehož všeho u Sarmatův naprosto není, na vozích a na koni život provodících.“ [28]) Naposledy Ptolemaeus v popsání Sarmatie

[27]) *Plin.* Histor. natur. l. IV. c. 13 § 97.
[28]) *Tacit.* German. c. 46

třikrát jméno Venedův uvádí následujícím pořádkem: „V Sarmatii obývají největší národové tito: Venedové po celé zátoce venedské, a za Dacií Peucini a Bastarni, a po celém zábřeží Maeotu Jazygové a Roxolani, a ve vnitřní krajině za těmito Hamaxobii a Alauni Skythové;“ a doleji: „vedlé řeky Visly, níže Venedův, jsou Gythonové;“ a málo výš: „venedské hory.“ [29]) Na dvojím pak pamětním penízi císaře Volusiana [253] jméno národu venedského mezi jmény sousedních kmenů výslovně čte se v řeckém a latinském jazyku takto: „Samovládci císaři Vandalskému, Finskému, Galindskému, Vendskému (Vendico) Volusianovi Augustovi.“ [30]) Naposledy na zeměpisných deskách římských, jmenovaných vůbec Peutingerovými, shotovených podlé některých skoumatelův původně mezi 161—180, podlé jiných 276—280, a poopravených 423, jméno Venedův nejzáze na severu, mezi Lygiy (Lugiones), Sarmaty a Gety, dvakrát položené se nachází, poprvé psané Venadi, po druhé pak Venedi. [31]) Jiné buď souvéké s těmito, buď něco starší anebo pozdější zmínky o těchto Venedech na svém místě (§ 8.) oupliněji uvedeme. Zde tedy máme rázné a zřejmé svědectví patera rozdílných, od sebe neodvislých, nepodezřelých pramenův z 1—4ho stol. o skutečném obývání *velikého* národu Venedův — neboť Ptolemaeus je výslovně počítá mezi ἔθνη μέγιστα, t. největší národy, a klade je v čele těchto — za Tatrami, na břehu Visly, v krajinách mezi touto řekou, dotčenými horami a zátokou venedskou rozprostřených, a daleko na východ a půlnoc sahajících, právě tam, kde později t. okolo l. 550, Jornandes sídla svým slovanským Vinidům vykazuje.

7. Totožnost Vinidův a Venedův.

Nemohouce dokonále určiti, kterého času jméno Venedův do zeměpisných desk římských, nazvaných Peutingerovými, zapsáno bylo, stalo-li se to již v době prvotního jejich

[29]) *Ptolem.* Geogr l. III. c. 5.

[30]) *Vaillant* Numism. Imper Romanor. Par. 1694. 4°. T. . p. 351. *Ej.* Numism. aerea Imper. Paris. 1697. T. II. p. 220—221.

[31]) Tabula Peutingeriana, ed. *Scheyb.* Vindob. 1753. Fol. segm 5. 8.

shotovení mezi 161—180 (dle jiných 276—289), anebo teprva v čas poslední jejich opravy za panování císaře Theodosia II. Mi. [423], nechceme zde předběžně doléhati na váhu tohoto svědectví, přestávajíce na tom, že od l. 79 čili věku Pliniova až do l. 253 národ, Řekům a Římanům pod jménem Venedův známý, nepřetrženě za Tatrami obýval; neboť v tomto posledním roce plukové římští s pluky jeho skutečně na pomezí římské říše se potkali a vítězství nad nimi, aspoň před senátem a národem římským, sobě chlubně připisovali. S jiné strany Jornandes, píšící okolo l. 550, zná v těch stranách, jakž jsme již vyložili, kmen slovanský pod jménem Vinidův, o němž mezi jiným vypravuje, že mezi l. 332—350 od pyšného a vladobažného krále gothického Ermanarika krutou válkou byl nejen stíhán, ale i — což ovšem převýšeně řečeno — skutečně docela podmaněn. Od války císaře Volusiana s dřevními Venedy a jejich společníky až do bojův zavládivého Ermanarika přeběhlo asi jedno století. Hlavní tedy jest otázka: jsou-li Venedové Pliniovi, Tacitovi, Ptolemaeovi a Volusianovi s Vinidy Jornandovými jeden a týž kmen, dle svědectví Jornandova a j. slovanský? anebo jsou-li snad onino od těchto pojitím, jazykem a mravy docela rozdílný, neslovanský národ? Každý vidí, že na rozhodnutí této věci celá soustava slovanské starobylosti spoléhá, jelikož zde přejití jest z doby historicky jisté do nejisté, ana slovanskost Jornandových Vinidův na jevě jest a zdravým smyslem zapírána býti nemůže, naproti tomu o kmenové příbuznosti oněch od Plinia, Tacita, Ptolemaea a Volusiana připomínaných Venedův až posavad ještě vždy mezi učenými dějezpytci rozličné domněnky panují, z příčiny že staří o ní buďto zhola nic nepodotkli, buďto, jako Tacitus, sami na rozpacích byli. K rozhodnutí této předůležité otázky nám pouhá svědectví oněch tří spisovatelův nepostačují; potřebí tedy jinde světla a důvodův hledati. Ohlédneme-li se přede vším na to, co posavad skoumatelé dějin a starožitností národův o tomto předmětu vyšetřili a ve svých spisích na jevo pronesli, nalezneme neobyčejnou shodu téměř všech nejčelnějších učených v této třídě umění, jak u Slo-

vanův, tak i u Němcův a jiných, v tom domnění a nálezu, že Venedové Pliniovi, Tacitovi a Ptolemaeovi s Vinidy Jornandovými jsou národ docela totožný, tudyž obojí kmene slovanského. Tak o tom pokládali, ať zkrátka aspoň některé z novějších jmenujeme, mezi námi Naruszewicz, Karamzin, Surowiecki a j., mezi Němci Schlözer, Gebhardi, Mannert, Buhle, Wilhelm, Luden, Voigt a j. O totožnosti, co do původu, jazyka a mravův, obojího toho národu, starých Venedův a novějších Vinidův, pochybovati, souzeno ode všech téměř za neslušné a nesmyslné. A však předce na vzdor této shodě pojevil se v novějších časích proti tomu domnění i silný odpor s jiné strany, tím více pozoru hodný, že pošel od znamenitého znatele slovanštiny, slavného Dobrovského. Hlas jeho, co proroka a samovládce v oboru historictví i mluvozpytu slovanského, nejen daleko slyšán, ale i od těch, kteříž mu nerozuměli, za pravdivý přijat. Není tedy divu, že pod záštitou a korouhví takovéhoto vůdce, zapřevšího totožnost Venedův Pliniových a Vinidův Jornandových, a tudyž zničivšího jedním tahem celou starobylost Slovanů v Evropě, jiní tím drzeji a protřeleji dále postoupili, a Venedy hned za Celty, hned za Germany, hned za Litvany, hned zase za Čudy č. Finny, Slovany pak, k necti historického umění 19ho věku, za národ nový, mongolský, teprva v 5tém stol. do Evropy přišlý, vyhlásili! S nesmyslem a nerozumem těchto spisovatelův, mezi nimiž Němci Schütz, Parrot a Halling přední místo zaujímají, potýkati se pokládáme za zbytečné: sám Dobrovský, ne sice neomylný, ale však soudný znatel jazykův a příbuznosti národův, by se byl zhrozil té jejich nové, žádnými důvody nestvrzené smýšlénky, a ji s příslušnou pohrdou zamítnul [32]). Úsudek Dobrovského, znatele ja-

[32]) Jak daleko podobné bludy a scestnosti, směle do světa vystřelené a barvou důvodnosti přilíčené, sahají a co nějaká nákaza mnohé jiné, sic jinak střízlivé a důmyslné skoumatele v omyl zavodí, toho zde aspoň jeden příklad uveden budiž. Čtihodný spytatel a dějepisec *K. W. Raumer* nepochybně i sám tímto novým učením o novosti Slovanů v Evropě zapojen jsa, mezi jiným toto o Slovanech poznamenal, „že u Němcův prvotně nebylo otroctví a chlapství, aniž od těchto ke Slovanům přešlo, nýbrž že je prý Slované z Asie s sebou přinesli!“ *Raumer* Chur-Mark Brandenb. str. 18.

zyka i dějův slovanských, vymáhá od nás zvláštního, všestranného a zevrubního ohledání.

8. Mínění Dobrovského.

Slavný a vysoce zasloužilý náš zpytatel Dobrovský v první době svého spisovatelství o totožnosti oněch Řekům a Římanům známých Vindův a pozdějších Slovanův žádné pochybnosti neměl. Týž zajisté již l. 1788 v pojednání svém o nejstarších sídlech Slovanů v Evropě mezi jiným v tento smysl se pronesl: „Pomoří baltické, blíž ústí Visly, jest nejstarší vlast Venedův čili Slovanův. Zdeť byla od nepamětných časův, mnoha stoletími před Kristem, sídla jejich, poněvadž i jazykem jim nejpříbuznější Lotyši, Prušané a Litvané zde anebo v blízkém sousedství sídla svá měli.“ [33]) Podlé toho i neváhá se nejen svědectví Plinia, Tacita a Ptolemaea na Slovany obraceti, nýbrž starobylost těchto, na základu oněch svědectví, i dále až do času phoenického obchodu provesti a prošlakovati. S tím se docela srovnává, co několikos lety později [1791] na jiném místě v ohledu tom od něho za jisto uznáno a projeveno čteme v tato slova: „Ten prastarý kmen národní, od něhož dnešní veliké národy slovanské pošly, musel již v té nejzažší starožitnosti, asi dvěma tisíci lety před narozením Kristovým, od jiných příbuzných kmenův (t. Řekův, Latinův, Celtův, Germanův a Litvanův) se odtrhnouti, a vždy dále na půlnoc táhnouti, neboť již v 1ním stol. nalezáme Vendy na východním (baltickém) moři, kamž dozajista nezaletěli, nýbrž jen poznenáhla, rozličnými časy, z místa na místo postupujíce, se přistěhovali.“ [34]) Jináč, docela jináč soudil a psal týž učený osmnácte let později. Ve předmluvě zajisté ke své mluvnici české praví asi v tento způsob: „Sídla Slovanův již okolo l. 550 rozprostírala se od města Noviodunum při ústí Dunaje přes Dněstr až k Visle. Jornandes, vydávaje o tom svědectví, nazývá je nejen Slaviny a Anty, jako Řek Proko-

[33]) *Dobrovský* Ueb. d. Alt. Sitze der Slawen in Europa v *Monse* Landesgesch. d. M. Mähren Bd. II. S. XVII—XX.

[34]) *Dobrovský's* Vorr. zu *Tomsa's* böhm. deutsch-lat. WB. S. 17.

pius, ale i Vinidy a jinde Venedy, proto že za jeho času již v těch krajinách mezi Tatrami a východním mořem obývali, v nichž Tacitus *německé Vendy* umístil Tak přešlo *zeměpisné* jméno krajiny Vendův na Slovany, vězící až podnes na Vendích v Lužici, a na Vindích ve Štyrsku, Krajině a Korutanech, ačkoli sami Slované ve svém jazyku tohoto názvu neznají. Tolikéž platí o jménu Antův, od Prokopa na Slovany okolo černého moře osedlé vztaženém, ale již v 7mém století zmizelém.“ [35]) Totéž opakuje i později v uvedení k historii literatury české: „Někdy, prý, jsem i sám za to měl, že Slované již v 1ním stol. na Visle bydleli. Ale nyní již jména Visly neodvozuji od slovanského *viecti*, nýbrž od cizího *is*, *vis*, t. voda. V 6tém stol. Slované, dle Jornanda, sídlili mezi ústím Dunaje a Dněstrem, a odtud na půlnoc dackých hor až ku pramenům Visly. Ale ani tyto krajiny, do nichž se dříve dostati nemohli, leč po odtažení Gothů v 4tém stol., nejsou jejich prvotní sídla.“ A něco doleji: „Jornandes jest první spisovatel, který Slovany jmenuje Vendy a Vindy, poněvadž je za svého času tam našel, kde někdy Tacitovi Venedae bydleli. Tolikéž jim i zeměpisné jméno Antův dává, proto jediné, že v těch krajinách na černém moři se osadili, v nichž před tím a před nimi Antové bydleli.“ (Kdo medle tam před tím a před nimi Anty zpomíná? [36]) Domýšlí se potom, žeby všickni pozdější Slované od Pliniových a Ptolemaeových Srbů, v Asii blíže ústí Volhy bydlevších, pocházeli, přestěhovavších se prý buďto teprva s Huny a po Hunech z Asie do Evropy, anebo již něco dříve na severu okolo pramenův Dněpru a Volhy se osadivších. Tím způsobem zničil Dobrovský první nález svůj poslední protivnou výpovědí! Co mohlo pohnouti ctihodného toho skoumatele k takovému neočekávanému změnění lepšího svého dřevního přesvědčení v novou horší domněnku? Ačkoliv nám sám důvodův svých obšírně nepředložil, však nic méně ze slov jeho patrno jest, že to učinil zvláště pro tyto dvě příčiny: 1) po-

[35]) *Dobrovský's* Lehrgebäude der böhm. Sprache Vorr. S. III.
[36]) *Dobrovský's* Gesch. d. böhm. Sprache u. Liter. 2. Ausg. S. 8. 9.

něvadž Tacitus své Vendy za Němce vydává; 2) poněvadž slovo Venedové, Vinidové, není slovanské, nýbrž německé. Platnost těchto důvodův tedy především nestranně ohledati a oceniti musíme.

9. Rozsouzení prvního důvodu.

O Tacitovi, o pramenech a ceně jeho zpráv o národech německých a jiných sousedních, jakož o předmětech třebas v sobě důležitých, předce našeho cíle vzdálených a již v jiných zahraničných spisích dostatečně přetřásaných, šířiti se zde nechceme, zřetel svůj k samé výpovědi jeho o Venedech obrátíce. Nelze ovšem říti, že Tacitus Venedy k Germanům připočetl. Ale jak? Měl-li snad toho slušné, podstatné a dostatečné důvody? Kdo slov jeho bedlivě a nestranně váží, sám sobě na to snadně odpoví. Praví on: „Peuciny, Venedy a Fenny mám-li k Germanům počísti, čili raději k Sarmatům, sám se rozpačím (dubito),“ t. jsem v pochybnosti, váhám se, nevím co s nimi dělati, kam je podíti mám, nebo o nich dostatečné a důkladné známosti naskrze nemám. Soudil-li tedy Tacitus zde o věci jemu dokonále povědomé, nade všecku pochybnost vyvýšené? Nikoli: vždyť sám vyznává, že ve tmě šáná, a že nemaje potřebných návěstí a zpráv, jen na zdařbůh soudí. Může-li tedy takovýto nazdařbůh vyrčený soud míti neomlynou platnost, nepřemožené závaží? — A však Tacitus, jakožto muž rozvážlivý a historik svědomitý, sám oznamuje příčiny, pro které Venedi raději mezi Němce nežli Sarmaty se pokládají (referuntur, jak opatrně a nepochybně naschvál se vyjadřuje, k zastření se při tom nepevném soudu cizím domněním), „poněvadž prý i domy stavějí, i štítův užívají, i pěchotě obvyklí jsouce rychlostí noh předčí.“ Těmito známkami ovšem různili se Venedové od kočujících Sarmatův, a blížili se k Němcům: a však odtud ještě nenásleduje, žeby proto samé byli praví Germanové, a nikolivěk Slované. Nebo všecky tyto vlastnosti jsouť v též míře a týmž právem i výrazné a nezapřené znaky národův slovanských, a sice hned v té nejstarší době, ve které oni

pod tímto svým jménem v historii se pojevili, jakž na to, mimo mnohé jiné důkazy, výslovná svědectví hodnověrných spisovatelův dřevních, jmenovitě Prokopia, Mauricia a Leona, před rukama máme. Slovanské národy od nepaměti bydlely v městech a vesnicech, obírajíce se s orbou, hospodářstvím, plavbou, kupectvím, což vše bez stálých příbytkův býti nemohlo, užívali štítův a postupovali pěšky do bitvy. Celé toto místo právě tak dobře, ba snad lépe na Slovany, nežli na Němce, slyšeti se může; a srovnáme-li je s pozdější zprávou Prokopia, Mauricia a Leona, dle níž Slované v domích opodál sebe stavených, jako ještě až podnes v Srbsku, Bosně a Bulharích, bydleli, štítův, dle Prokopia malých, dle Mauricia velikých a těžkých, užívali, a pěšky do bitvy se vypravovali: nalezneme ve výpovědi Tacitově nejstarší a velecenné svědectví o spůsobích a obyčejích našich předkův, t. Vendův, jemuž on sice sám náležitě nerozuměl, a však vždy nám je předce aspoň zachoval, a skrze to sobě srdečné díky naše zasloužil. Tyto tedy napověděné známky nepostačují, aby Venedové proto jedině, bez jiných podstatnějších důvodův, za národ germanského kmene uznáni býti mohli: pročež omýlení Tacitovo zde na jevě jest. Kdyby Tacitus jazyka oněch od něho neprávě k Němcům připočtených Venedův aspoň jakouž takouž povrchní a mělkou známost byl měl, není pochyby, žeby se byl neváhal Venedy docela od Němcův odrůzniti, a je za kmen zvláštní vyhlásiti. Ale jazyku těchto Venedův on naprosto byl nepovědom. Podobným způsobem Tacitus i co do Fennův na omylu byl: nebo i o nich praví, že neví, má-li je k Germanům přičísti, čili nic. Vímeť zajisté s největší jistotou, že Fennové žádnou měrou nebyli a nejsou lid kmene germanského, aniž jím býti mohou. Připustíme-li zde pochybení Tacitovo, a nezpěčujeme-li se v tomto ohledu z nevědomosti jej viniti, proč totéž nečiníme z ohledu na soud jeho o Venedech, zvláště když sám Tacitus oboje národy na stejnou váhu klade, o obojích upřímně vyznávaje, že sám neví, kam je podíti, ku kterému kmenu počísti má. Římané toho věku měli ovšem dostatečnou známost o dvojím velikém kmenu národův, o Germanech na západu a o Sarmatech na východu; říše za-

jisté jejich již tehdáž s obojími hraničila, s Germany na Rénu a hořejším Dunaji, se Sarmaty na černém moři, odkudž i časté vojny s nimi vedli, a příležitost měli lépe se s nimi seznámiti. Jiné národy u prostřed mezi těmito a dále na půlnoc ležící, od moře více vzdálené, jim nebyly tak dobře známy; pročež i zpráva jejich o nich nemohla býti tak zevrub důkladná a pravdivá. Jména jejich a některé pověsti o jejich způsobu živobytí a mravích ovšem až k Římanům pronikly; ale o původu, jazyku a pokrevnosti jejich s jinými národy nic jistotného a pevného nevěděli, a snad ani známosti takové nabyti příliš pilni nebyli. Tacitus v tom nejvíce pochybil, že maje zprosta nevědomost svou o příbuznosti těchto národův vyznati, na tom nepřestal, ale se odvážil, je s jinými národy plésti, mylně za to maje, že jiné u prostřed mezi Germany a Sarmaty obývající národy ovšem nevyhnutně buď k těmto, anebo k oněm přináležeti musejí, ježto oni předce od obou valně rozdílní byli. [37]) Domnění Tacitovo ani ve slovích Plinia a Ptolemæa, ani v samé věci potvrzení nenalezá; a protož i svědectví jeho o Venedech té historické zásadě, žeby tito staří Venedové s Jornandovými Vinidy jeden a týž národ a tudy předkové Slovanův byli, nižádným způsobem na odpor není a býti nemůže.

10. Rozsouzení druhého důvodu.

Důležitější se zdá býti odpor druhý, ten totiž, že jména Vindův čili Vendův sami Slované nikdy neužívali, nýbrž jen Němci je Slovanům přilépali, a že tudyž i slovo toto není slovanské, nýbrž německé. A však i tento odpor, na oko tak mocný, po zdravém jeho rozvážení a nestranném rozsouzení, nenesnadně odveden býti může. Nemůžeme sice jistiti, ani žádným hodnověrným svědectvím tohoto stvrditi, žeby

[37]) Pravdivý a uhodný jest soud znamenitého skoumatele Lehrberga o Tacitovi: Tacitus přičítá Sitony k Germanům, anobrž i Aesty k těmto připojuje, ohledem pak jiných národů v nejistotě vězí, proto že záměr jeho při zpytování vlastně docela jiný byl, nežli roztřídění národův podlé jazyka a příbuznosti jejich (ethnographische Classificationen). *Lehrberg's* Untersuch. zur Gesch. Russl. 1816. 4°. str. 209.

nadřečený název někdy u samých Slovanův byl v obecném užívání býval; nebo poznamenání Pfeffingerovo, žeby Slované polabští svůj jazyk byli jmenovali *venský*, žádné platnosti nemá, jakožto z novějších časův a od Němce pošlé, z úst znuzilého a zněmčeného Slovana vypsané, a tudyž němčinou páchnoucí. [38]). A však z toho samého, že toho jména u samých Slovanův se nedostává, ještě s jistotou zavírati nelze, žeby ono nebylo vlastním a původním příjmím národův kmene slovanského Vímeť zajisté jak z dějepisu, tak i ze zkušenosti, že téměř každý národ, za příčinou svého obývání mezi jinými různorodými kmeny, obyčejně i více jmen má, jiným sám sebe nazývaje, a zase jiným od cizincův nazýván bývaje. Nechci zde uvozovati příkladův z dějepisův starých věkův, jichž by se celé kupy sehnati mohly, kdyby toho potřebí bylo; přestanu zde na některých novějších, bližších, známějších. Národové kmene čudského čili finského slovou doma vůbec Suomi, Suomalaiset, u Němcův Finnen, u Slovanův Čudi, a jmenovitě Estončané doma Somelassed, u Rusův Čudi, u Lotyšův Iggauni, u Čuchoncův Virolaiset; národové germanští doma Deutsche, u Slovanův Němci, u Francouzův Allemands, u Angličanův Germans, u Finnův Saksolaiset (Sasici), Skandinavčíci doma Sveoni, u Čuchoncův pak a Čudův Ruoci, obyvatelé Denemarku doma Dánové, u Čudův Juti; národové celtičtí doma Galli, Gaeli, u Němcův Wälsche, u Slovanů Vlachové; Rusové doma Rusi, Ruskije, u Čudův a Čuchoncův Vennelassed, Venäläiset, u Litvanův Gudas, u Lotyšův Kreevi, Slované polští doma Poláci, u Litvanův Lenkas, Slované podtatranští doma Slováci, u Maďarův Tótové; naopak Maďarové doma Maďaři, u Slovanův Uhří, u někdejších byzantských Řekův Turci; Samojedi doma Chasovo a Objondir, u Rusův Samojedi, u Vogulcův Jörgan a Jorankum atd.; kteroužto až podnes obyčejnou rozličnost jmen při těchto národech nalezáme již v těch nejstarších časích, do nichž hi-

[38]) *Dobrovský* Slovanka I. 26. Věrnější jest zpráva Henningova, žeť oni řeč svou jmenovali *slivenstja*, t. slovenská, nebo v nářečí Drevanův těchto jako v maloruském, prvozvuk *o* již zhusta do pazvuku *i* proměněný nacházíme, np. slivi m. slovo, tipa m. kopa, nic m. noc atd.

storie jejich sahá, žádné o tom pochybnosti nemajíce, žeby zde dvojí neb trojí názvisko jen jeden národ vyznamenávalo. Lidé kmene německého od té nejstarší doby slouli u Latinův Germani, u Slovanův Němci, a doma dle rozdílnosti národův rozličně, jako Gothen, Suaben, Sachsen, a potom povšechně Deutsche. Kdo pak by, jsa zdravého rozumu a mysli soudné, zapírati směl, že Germani, Němci a Deutsche hned od prvopočátku jen jeden a týž byli kmen národový? Mohlť tedy i Slované již ve dřevní době jinak slouti v cizině a doma jinak; v cizině Vindi čili Vendi, a doma Slované, Srbi, Chorvati atd. [39]) Nic tu není neobyčejného, nepřirozeného: tolikeří příkladové jiných jak starších tak i novějších národův, rozličnými názvy doma i v cizině pojmenovaných, nás k tomu závěrku vedou, že i u Slovanův tak býti mohlo; že v samém skutku tak bylo, historie a sama zkušenost nás učí.

11. Neněmeckost Tacitových Venedův.

A však tento odpor, od neslovanskosti jména Vindův vzatý, vlastně na jiném základu vystaven a upevněn jest, totiž na tom, že Slované teprva později, v 5tém a 6tém století, do někdejších sídel německých Venedův za Tatrami na Visle vtrhli, a že tudyž jméno těchto německých Venedův jen zeměpisně na ně přešlo, asi tak, jako jméno dřevních celtických Bojův na slovanské Čechy, později v Bojohému osedlé. Tato námitka by ovšem byla nejhlavnější a nepřemožená, kdyby na pravdě spoléhala; ale toho nic není. Odkud zajisté ví se, že dřevní Venedové za Tatrami a na Visle byli Němci? Z Tacita, jehož se Dobrovský dokládá, to,

---

[39]) Uhodná a rázná slova Thunmannova, pronešená ohledem na Variahy čili Rusy a Švedy, platí, s proměnou jmen, i v naší příčině: „Die Finnen nennen sich nicht Finnen, sondern Suomi; die Wlachen nennen sich Rumunje; die Lappen nur Same oder Sabme. Kein Deutscher nennt sich Niemec; kein Este Tschud. Aber wer wird dadurch beweisen, dass die Tschuden keine Esten sind; dass man die Niemci unrecht für Deutsche hält; und dass Leute, die sich selbst Suomi nennen, nicht anderswo auch Finnen heissen können? So beweist kein Kritiker, kein Geschichtgelehrter nicht.“ Untersuch. üb. östl. Völker S. 375.

jakž jsme nahoře viděli, naskrze nenásleduje; a věc sama, i jiná téměř souvěká svědectví, kteráž dole šířeji rozvineme, jsou tomu zrovna na odpor. Než dejme třebas tomu, že onino dřevní Venedové byli Němci: kdy pak a kam se vystěhovali? a kdy a odkud Slované na jejich místa přibyli? Na tuto hlavní otázku v celé historii staroněmeckých národův, která toho věku [79 — 550] věru již není temná, kusá a matná, nižádné odpovědi nenalezáme. Kde l. 175 Ptolemaeus *veliký onen národ Venedův*, schválně a s dobrou rozvahou od Germanův odrůzněný a k národům v tak nazvané Sarmatii obývajícím připojený, umístil a sídla jeho nám vykázal: tam l. 253 ozbrojené pluky Venedův a jejich společníkův bojovně dorážely na hranice římské říše blíže Dacie; tam desky Peutingerovy mezi 161 — 289 anebo aspoň 423 popořád osazují Venedy; tam dle Jornanda, již l. 332 — 350 násilný Ermanarik válčil se *slovanskými Vinidy*; tam naposledy l. 550 jmenovaný dějepisec Jornandes *lidnatý kmen Vinidův*, po nesmírném prostranství rozšířený, našel a sídla jeho nám náležitě a zevrubně popsal. V oběhu těch čtvera století, historicky dostatečně osvětlených, nemohl ani onen domnělý německý *veliký národ Venedův* kradmo a nevidomě ze svých sídel uklouznouti a v niveč se rozptýliti, ani tento *lidnatý kmen Vinidův* tajně a pokoutně do krajin od onoho opuštěných vlezti a celé to nesmírné prostranství zalidniti. O tažení malých národků, Gothův, Burgundův, Herulův, Gepidův, Langobardův a j. z pomoří baltického, ze vnitřní Germanie a Skandinavie až dolů ku břehům moře černého, do Dacie, podnešních Uher a dále historie toho věku obšírně vypravuje: o stěhování velikého národu Venedův nikde ani jen té nejmenší zmínky není. Jest tedy toto stěhování Venedův, nejináče než Antův, pouhý výmyslek: historie ale na dějinách skutečně stalých a historicky průvodných, nikoli na výmyslcích, domněnkách a bájkách, založena býti má. Aniž pak zde předstírati slušť, žeby jméno Vindův Slovanům po dřevních německých Vandalích, jejichž sídla oni zaujali, bylo zůstalo: nebo přede vším jméno Venedů v historii mnohem jest starší nežli Vandalův, potom pak Slované od

Němcův obyčejně, t. vyjmouc některé pozdější spisovatele, nebyli pojmenováni Vandali, ale Vindi, Vendi. Ovšem pak, jakž to na svém místě (§. 18. č. 3. 5.) šířeji provedeme, s tím názviskem Vandalův jest právě naopak. Dobrovský ujišťuje, že i Antové na černém moři původně byli Němci, a že jméno jejich jen zeměpisně na později tam osedlé Slovany přešlo. Ale zde vším právem ptáti se musíme: kde medle v dějinách celé širé starožitnosti, u zeměpiscův nebo letopiscův, jméno toho německého, předslovanského národu Antův se nalezá? Vždyť všickni spisovatelé od Prokopia až do Pavla Diacona, u nichž jméno Antův se čte, názviska toho jediné a výhradně slovanskému národu na černém moři a dále k severu osedlému přivlastňují (§. 25. č. 7.): o dřevnějších německých Antech nikde v celém oboru starožitnosti ani jen stínu nějaké zmínky domakati se nelze! Připouštíme, že název tento Antův u nás doma neznámý a jen v cizině běžný byl, a možné ovšem i to, žeť on jest původně a vlastně německý, jmenovitě gothický, t. od německých Gothův Slovanům nadaný: ale žeby kdy o německém národu užíván byl, toho naprosto zapírati musíme. Němečtí tedy tito Antové na černém moři jsou pouhý výmyslek a sen, jakož pouhý výmyslek a sen jsou i němečtí Venedové na Visle a pomoří baltickém. Což jestliže, jak nepochybujeme, dostatečně jest dokázáno, nechať napotom žádný bludu svého v té straně jménem vznešeného Dobrovského nezastírá, jemuž zde v podešlém stáří se přihodilo, co všem velikým a vznešeným předmětům k večerou se přiházívá, že dlouhé a veliké stíny za sebou obrážejí. [40]) A zdá se ovšem, že jinými, zvláště jazykozpytnými pracemi zanešen jsa, předmětu, o němž zde jednáme, t. starožitností slovanských, ačkoli o některých jeho částečkách ve svých spisích rozličným časem jednal, v celosti nikdy náležitě

[40]) Do počtu těchto jeho pobloužení klademe i nedůvodné a takového muže naskrze nehodné zapírání původnosti a přesnosti sněmův, zlomku ev. sv. Jana atd.

nevyšetřil [41]), jehož nezměřené pole ovšem za několik dní anebo měsíců dokonále zoráno a spracováno býti nemůže.

12. Vind č. Vend název Slovanův u Němcův.

Naposledy přenešení jména německého od Němcův na slovanské národy, příčinou proměny sídel, jest věc sama v sobě nad míru nepodobná. Při užívání jmen národních bedlivě rozeznávati náleží zvyk jednotlivých učených spisovatelův od obyčeje národův a sprostého, pospolitého lidu. Spisovatelé, zvláště středního věku, ovšem všeliká jména na zdařbůh přenášeti a hned tomu, hned jinému národu přilépati zvykli. Tak Jornandes Gothy jmenuje Gety, proto že za některý čas v končinách těchto se zdržovali; tak císař Konstantin Maďary nazývá Turky, proto že je za příbuzné a plemenníky Turkův pokládal; tak středověkoví historikové Danům a danské zemi, pro podobnost jmen, přezdělí jindy Danai, jindy Daci, Dacia; tak Slované u byzantinských letopiscův slují onde Avarové, onde Getové, onde Sarmati, onde zase Skythové. Jinak, docela jinak jest to u národu samého a sprostého lidu. Němci proto Gothův nikdy nejmenovali Gety, Řekové a Romaitové Maďarův nikdy Turky, ani Slovanův Avary, Sarmaty, Skythy, třebas onyno Jornandovi, ty c. Konstantinovi, tyto témuž a Janovi Kameniatě, Strabonovu vypisovači a j. tak pokřestiti se líbilo. Národové při dávání jmen se řídí jinými zákony, ne jalovými a slepými nápady toho neb onoho pisálka. Jména Vindův čili Vendův o Slovanech užívá se u všech německých národův od té nejstarší doby až do dneška. Z čehož patrné jest, že toto jméno nepošlo z pera některého kronikáře středního věku, nýbrž v lůně samého kmene německého se urodilo, a od nepamětných časův až podnes se udrželo. Všecky téměř národy, i ty prostranstvím a časem nejvzdálenější, počna od poloostrovu skandinavského, anobrž Islandu, přes celé staré i novější Německo, až daleko na východ k horám

[41]) Potahmo na Venedy jisto jest, že neb. Dobrovský byl jen ohlas J. Ch. Adelunga, jemuž on v historictví velmi mnoho dověřoval. Scestnou Adelungovu domněnku o Venedech a Slovanech jak jinde, tak též v jeho Mithridatu II. 654—655 čísti lze.

sedmihradským, někdy od celtických Bastarnův a Peucinův, potomně od saských osadníkův obydleným, nazývají Slovany, kdekoli s nimi sousedí a obcují, obecným jménem Vindův, Vendův (Winden, Wenden, Windische, Binden, Benden, Bindische). Svědectvím tomu jsou přede vším prastaré národní pověsti a zpěvy skandinavských skaldův, potom nesčíslná jména vesnic a osad v Němcích a v celé říši Rakouské, po někdejších slovanských, později vyhubených obyvatelích slovem „Windisch" pojmenovaných, a naposledy dnešní zvyk a obyčej. Ve skandinavských národních básních a rozpravách, zachovaných od normanských vystěhovancův na ostrově Islandu [ok. 875. a násl.], a původem svým čili látkou na díle mnohem výš, t. aspoň do 1—4ho stol. po Kristu, sahajících, neboť v nich opěvují se dějiny a příběhy před středověkým stěhováním východních národův, Hunův, Avarův, Bulharův atd. zběhlé, velmi často se připomínají Slované v sousedství jiných severních národův, jmenovitě Jotunův čili Čudův, a Asův čili Alanův. Slované tam slují popořád Vanové, země jejich Vanaheimr, řeka ji zavlažující a do Černomoří se valící Vanaquisl, bohyně Freya (t. Prije) od nich ke Sveonům přešlá Vanadis, mudřec z rodu Vanův povstalý Kvasir atd., jakž to doleji na svém místě (§ 8. č. 11.) šířeji vyložiti nepomineme. Průvodné pak jest, a jazykozpytcům dostatečně známé, že názvisko Vanův ze jména Vendův s výsuvkou souhlásky *d*, ve skandinavském, jakož i v čudském jazyku nad míru obyčejnou povstalo, jakž to níže se ukáže. Jiné skandinavské památky i o písmě a písních Slovanův zmínku činí, jmenujíce je Vendarunir.[42]) Zeměpisných, po Slovanech tam někdy bydlevších od Němcův slůvkem Winde anebo Windisch vyznačených jmen v Německu a v Rakousích takové množství se vyskytá, že jich zde zevrub vyčítati nelze. Z těch mnohá, jakž jsme nahoře podotkli, již v nejstarších písemných památkách středního věku se čtou, np. Winethahusum, Winedis-

[42]) I staří Hollandčané jmenovali Slovany naše Vendy, a zemi jejich Windischland. Viz letopis *Eggerika Beningy* (umř. 1562) a *Casp. van den Ende* Gazophylace 1654. 4°. Podobně Dánové místo latinského výrazu Slavi užívají slova Vendi, np. Duck Wende, t. dux slavonicus, u *Stephania* (umř. 1650) a j.

cum Salebizi, Windeschebore, Windischhayn, Windisch Ossig, Bisenwinda, Wolfereswiniden, Moinwiniden, Radanzwiniden Winidesheim, Nabawinida, Walahrameswinida, Winithusen, Winadahus, Winidon, Winethun, Winethe, Windehusinomarco, Winidohoheimonomarca, Winithiscunburg, Waleswinden, Wendeschen atd. [43]); jiná v obecné mluvě Němcův až podnes trvají, ačkoli i ty poslední zbytky Slovanův tam dávno již vyhynuly, np. Windehausen, Windischthal, Windbergen, Winden, Windelsbach, Windsberg, Windstetten, Windshofen, Windsbach, Windsheim, Windischletten, Windischgailenreuth, Windsgau, Windischland, Windischbüthel, Windischfeistritz, Windischmatrai, Windischgarsten, Windischsteig, Windischgratz, Windischlandsberg, Windischberg, Windischbaumgarten, Windischbleiberg, Windischwagram, Windischkappel, Windisch-Sanct-Michael, Wenden, Wendeberg, Wendgraben, Wendischbohra, Wendersheim, Wenddorf, Wendeburg, Wendessen, Wendhausen, Wendtorf, Wensburg, Wendischjena atd. Že lid německý sousedy své kmene slovanského všudy, kdekoli s nimi hraničí a obcuje, jmenovitě v Lužici, Pomořanech, Štyrsku, Korutanech a Krajině, potom v Uhřích, až podnes nejraději Vendy, Vindy, někde Bendy, Bindy, a jazyk jejich wendische, windische, tytýž bendische, bindische Sprache nazývá, vůbec vědomo jest, aniž toho dokazovati potřebí. [44]) Kdyby jméno Vendův, čili Vindův, původně prý Němcům náležité, jen některý letopisec z oumysla anebo

[43]) Ohledem na místní jména Wendisch v Marcích praví *Riedel* (Mark Brandenb. II. 8.): Noch jetzt kennt man in der Altmark ein Wendisch-Apenburg, ein Wendisch-Bodenstedt, ein Wendisch-Brome, ein Wendisch-Horst und ein Wendisch-Langenbek, und in dem Landbuche Ks. Karl IV. 1375 heissen die Dörfer Gross-Bierstädt, Klein-Chüden, Klein-Gischau und Klein-Gravenstädt: Wendeschen Bierstäde, Wendeschen Chuden, Wendeschen Gifthorn und Wendeschen Grauenstede. Auch gab es ein Wendisch-Venznow bei Anlosen, Urk. v. J. 1319, Wendisch-Wustrow bei Apenburg, Urk. 1361, welches so zum Unterschiede von einem andern Wustrow hiess an dem Drömmling auf der Heide (1473). Man hat nur dem Namen derjenigen Orte die nähere Bezeichnung durch das Wort Wendich hinzugefügt, in deren Nähe sich gleichnamige von Deutschen bewohnte Orte befanden, von denen man jene zu unterscheiden suchte. Der geringste Theil der wendischen Orte hatte diesen Beisatz.

[44]) Jak rozšířené jest to pojmenování, a jak hluboce v národu tkví, ukazuje příklad jednotlivých prastarých osad německých u prostřed Slovákův Uhřích, jakovéž jsou Dopšina, Metzenseif a j., jimž okolní Slováci ještě pořád Binden, Bindische, a jejich jazyk bindische Sprache slovou. Srov.

z nedorozumění na některý slovanský, v německé krajině osedlý národ byl přenesl, nikdy by nebylo mohlo tak hluboce v samém národu se ujíti a po všech jeho i těch nejvzdálenějších končinách se rozlezti, jakž to v samém skutku shledáváme. A žeby to jméno, původně, jak Dobrovský tvrdí, německému národu přináležející, sám lid německý na některý národ slovanský buďto omylem nebo naschvál byl přenesl, tomu ještě méně místo dáti můžeme. Národové ovšem zvykli cizím jménem cizí národy nevlastně a nepřípadně pojmenovati; tak přenesli Němci zeměpisné jméno Bojemcův od celtických Bojův na Čechy, též Němci a s nimi Slované jméno celtických Vlachův a Gallův v horní Italii bydlících na všecky Latiny a Italy: ale žeby některý národ svým vlastním jménem cizí kmen byl podaroval a podělil, toho žádného příkladu v celé historii nenacházíme, a to již samo v sobě jest nepodobné, nerci-li nesmyslné. Není zajisté podobné, nerci-li možné, aby sousední Němci, byli-li onino původní Venedové na Visle a moři baltickém, jak tomu chtějí, německého rodu, po vystěhování těchto odonud a přibytí tam národův slovanských, tyto týmže německým jménem Venedův byli podělili, skrze což by je za své příbuzné a pokrevníky, za lid téhož s nimi původu a jazyka byli uznali a vyhlásili. Takového nesmyslu a nerozumu by ovšem byl některý německý kronikář se dopustiti mohl, ale sám národ a prostý lid nikdy a nižádnou měrou. A byť třebas nějakým neslýchaným divem tito slovanští náměstkové německých Venedův na Visle od sousedních Němcův týmže německým jménem poctěni byli, jestli pak k víře po-

Bartholomaeides Memor. prov. Csetnek Neosol. 1799. 8°. p. 46. *Ej.* Not. com. Gömör. Leutsch. 1808. 4°. p. 103. 547. Ankunft d. Slaw. S. 62. *Kollár* Rozpravy str. 260. V též krajině nalezají se městečka a vesnice Winden, Windischdorf (mad. Tótfalu t. Slovenská ves), Windischprona, Windischlitta, Windischnussdorf, Windschendorf (mad. Tótfalu), anobrž i v Sedmihradsku Wendau, Windau atd., od Němců vedlé Slovanův tak pojmenované. Třebas teď Němci Čechův a Polákův i nenazývají více Vendy, však že to někdy činili, jisto jest. V nadací listině biskupa Vratislavského Tomáše II. r. 1295 Wendischborau jmenuje se „Borow polonicale.“ Takových příkladův jest mnoho. (*Worbs* Archiv II. 12. *Bandtkie* Dzieje król. polsk. 3 vyd. I. 33). V Otherově cestopisu se říká, že Visla vyplývá z krajiny Vendův; a Thiodulf u Snorry Sturlesona jmenuje Slovany ruské východními Vendy. Albericus (1241) a jiní nazývají Čechy Vindy.

dobné, žeby tudyž jména toho i všem ostatním třebas nejvzdálenějším národům slovanským na Dněpru, Donu, Tise, dolním Dunaji, adriatickém moři atd., bylo se dostalo? Neboť i tito všickni, jakž dokonále víme, od prostých Němcův jménem Vindův čili Vendův nazýváni anebo někdy bývali, anebo ještě až do dneška bývají. Věruž by cizí a nevlastní jméno, kdyby nějakou slepou náhodou v zeměpisném ohledu od německých Venedův na slovanský národ při Visle bylo přešlo, věčně na tom jediném národu bylo viseti zůstalo, jako jméno Bohemcův na Slovanech českých, aniž kdy všem, i těm nejvzdálenějším národům tohoto kmene za podíl se dostalo. Ne od krajiny jakoby druhdy od Němcův obydlené na později tam osedlé Slovany přešlo jméno Venedův, nýbrž právě naopak kdekoli Slované se vhostili, tam i prastaré a genetické názvisko Vinidi čili Venedi s nimi se stěhovalo, tak že np. celé to pomoří dřevní Germanie mezi oustím Odry a řekou Travnou, po osazení se v něm Slovanů v 5tém a 6tém stol., tudíž i nového jména nabylo, byvši od samých Němcův prozváno Winedum, Weonodland, Wanland, jehož hlavní kupecké město Volín podlé toho sloulo německy Winetha t. Vendův město. Letopisci středního věku rodu germanského, užívajíce o národech slovanských vesměs a naprosto jména Vinidi čili Venedi, řídili se při tom ne svou choutkou anebo slepou náhodou, nýbrž všenárodním a prastarým lidu svého zvykem. Považíme-li všecko toto bedlivě a nestranně, nabudeme, tím jsem jist, pevného a trvanlivého přesvědčení, že názvisko Venedův nemohlo jen zeměpisně ode starých jakoby německých Venedův na potomní Slovany v těch krajinách přenešeno býti, nýbrž že ono jest prastarý a původní jméno národův kmene slovanského u všech lidí kmene německého, a tudyž jméno vlastní a genetické, jen ne doma od Slovanův samých, ale vně a v cizině od Němcův, ba, jakž hned uvidíme, i od Finnův, Celtův a Lotyšův užívané.

13. Totéž u Čudův, Celtův a Litvanův.

Jména zajisté Vindův čili Vendův lidem kmene slovanského nejen od lidí kmene německého, ale, což nejdůležitější

jest, i od lidí kmene čudského, celtického a zvláště litevského dáváno. Čudové, Němcům Finnové, prastarý a široko i daleko po celé severní Evropě i Asii rozvětvený kmen velikého plemene severského, od nepaměti sousedili v půlnočních krajinách Evropy s národy kmene slovanského, jakož pak až podnes nematné jich zůstatky s těmito sousedí, a již téměř docela těchto vládě a panování podrobeny jsou. O starobylosti Finnův v Evropě žádné pochyby není: jméno jejich již spisovatelům římským a řeckým Tacitovi, Ptolemaeovi a j. ve známost vešlo, a nejedny závažné důvody historické k tomu domnění vedou, že rozšířenost jejich a tudy i vláda a moc v Evropě někdy mnohem byla větší, nežli podnes obecně za to máme. Dle svědectví Nestorova národy čudské, v 9tém stol. ještě mohutné a vládě Slovanův nepodlehlé, obcovaly s těmito v míru i nemíru co národy přísedící, a staly se dobrovolně účastníky losu Slovanův, založivše s těmito spolu novou říši na severu pod správou a panováním švedských Varjahův, od nich nazývaných Rusův. Tito tak staří a někdy tak lidnatí a mohutní Čudové nazývají od nepaměti sousedy své, lidi kmene slovanského v nynějším Rusku, vesměs Wäny čili Vendy, a sice Čuchonci ve Finlandsku jmenují, podlé svědectví hodnověrných mužů, lid slovanský na Rusi v jd. č. Wenelainen, ve mn. č. Wenelaiset, Slovana ruského Wenemees, ruskou zemi Weneje, Wenemaa, Wenahenmaa, Čudi pak v Estonsku Slovana ruského Wennelane, Wennemees, a ruskou zemi Wenne, Wennema atd. [45]). Jezero Ladožské slove u Čuchoncův Weneenmjeri, t. Vendické moře. [46]) Čudský tento název Wänův

[45]) Slova tato v rozličných prameních nestejně psána se nalezají, jinde Wene, Wenelainen, Wenelaiset atd., jinde Wenne, Wennelainen, Wennelaiset atd, jinde zase Wänä, Wänäjä, Wänälaeinen, Wänälaiset atd., což množstvím a rozdílností čudských nářečí se vysvětluje. Podlé Sjögrena, největšího znatele jazykův čudských, Čuchonci ve Finlandu jmenují zemi ruskou Wenäjänmaa, č. Wenäänmaa, t. Venův země. (Mém. de l' Acad. des scienc. de St. Pét. VI. ser. T. I. p. 303.). Slůvka mees, maa znamenají muž, země, sg. -lainen, pl. -laiset jest zakončení jmen přídavných rodových (adj. gentil.). Srov. *Tatiščev* Istor. ross. I. 369. §. 1. 490. *Thunmann* Dissert. de Stavanis in Act. soc. Jablon. T. IV. a. 1774. p. 68. *Geijer's* Gesch. Schwedens Bd. I. S. 36. *Sjögren* l. c. *Hupel's* Ehstn. Spr. nnd W. B. s. v. Wenne.

[46]) *Tatiščev* Istor. ross. II. 353. pozn. 14.

čili Venův s názvem skandinavských Němcův Wani, Wanaheimr jest totožný, a vlastně nic jiného, leč cizomluvná forma slova Vindi, Vendi. Vypouštění zajisté souhlásky *d* po souhlásce *n* jest čudskému jazyku přirozené a obecné; tak np. místo sans. und (madidum esse), lat. unda, stněm. undea, unda, undja, střněm. tinde, dan. wande, litv. vandů, praslv. onda (jakž nám to jména řek slovanských Onda, Ondava atd. ukazují), říkají Čudové jen *venna* t. voda, a vůbec jakož Čuchonci tak i vlastní Čudi *d* rádi vysouvají, říkajíce hanne (anseris) místo hande, känno (trunci) m. kändo, wenna (fratris) m. wenda, käen (manus) m. käden, koan (culinae) m. kodan, maon (vermis) m. madon atd. [47]). Za touž příčinou i město Venden v Livonsku tamější Čudi nazývají Wenno, Wönno-lin. [48]) Touž samou vlastností, t. vysouváním souhlasky *d*, i staroskandinavský a na díle i pošlý z něho švedský a dánský jazyk se vyznačuje, patrně tím od jiných německých nářečí se liše, v němž np. Skane m. Skande, Sweon, Swealand m. Sweden, Swedaland, Norrige, Norge, m. Nordweg, Normann m. Nordmann, unn (unda) m. undh, annar (alius) m. andhar, finna (invenire) m. findha, kunnr (notus) m. kundhr atd. se vyslovuje, jakž to níže šířeji vyložíme. Podlé toho staroskandinavské Wane a finské Wäne, Wene, Wenne, zřejmě a nezáporně nic jiného není, nežli germanské Wende, Winde: jest to jedno jméno ve dvojí formě. — Podobným způsobem máme toho jisté sledy, žeť i národům kmene celtického dřevní Slované pod názvem Venetův známi byli. Celtové čili Gallové, kmen mezi všemi z plemene indoevropejského pošlými v Evropě naší nepochybně nejdříve osedlý, a již v prastaré době nejen nad míru lidnatý a mohutný, ale i znamenitě vzdělaný, zaujímající sídly svými přes třetinu této zeměčástky, a v různých osadách svých v 3—2hém stol. před Kristem s jedné strany až k Visle, s jiné přes do-

[47]) Srov. *Strahlmann's* Finn. Sprachlehre S. 9 15. — Vysouvání toto souhlásky *d* nejšíře sahá v nářečí Karelském a Oloneckém. *Sjögren* v Mém. de l'Acad. des sc. de St. Pét. VI. ser. T. I. p. 279.

[48]) Sem náležejí mnohá místní jména v Estonech, np. Wenno mois (Wenden), Wönno (Wendau), Wennefer, t. Venův sídlo č. ves (srov. Kirefer, Runa-fer, Werre-fer, Tabbi-fer atd.), Venja, místo Vanaj, připomínané v Sof. Vremen. I. 295 a j.

lejší Dunaj až k Dněstru dosahující, na mnoha místech s národy kmene slovanského, od nich na díle utištěnými a z prvovlasti své vytlačenými, sousedili a obcovali. Důkazem toho jsou jednak některá slova z jazyku celtického ve slovančině zachovaná, np. obr, balvan č. bolvan, chotár, brzda, týn, skála, terč, pavéza, báně, hůl atd., jednak hlasy starobylého národního podání v nejstarších našich letopisech nás došlé a o vypuzení Slovanův z Podunají od Vlachův zjevně zvěstující, jednak i samo to přesné a významné jméno Vlach, nejen pradávno podlé domácího a původního Gall čili Vall utvořené, ale i na Italii za příčinou obývajících někdy v severu jejím Gallův od praotcův našich vztažené. Tito tedy, dřevním Slovanům, jakž na svém místě (§ 11. 17.) ještě zevrubněji dokážeme, tak dobře, ačkoli nevšelijak čestně známí Gallové čili Vlachové, tolikéž předky naše nižádným jiným, než obecným Venetův jménem nenazývali, jakž toho přede vším názvy Venetův adriatických a armorických, kteréžto národy, z částky v sousedství, z částky u prostřed Gallův osedlé, my z důležitých příčin za větve kmene slovanského, ve prastaré době od něho odloučené, pokládáme, potom pak i jména některých v sousedství celtických osad se nacházejících slovanských měst, np. Vindobona, Vindana, Vindilis atd., dosti světle dosvědčují. — Naposledy, což zde jen pro doplnění tohoto předmětu zkrátka připomenuto buď, jména Vende užívají o Slovanech i lidé kmene litevského, jak Lotyši, tak Litvané. Již Jindřich Lotyš, nejstarší dějepisec národu svého [1226], zmínku čině o Slovanech v těch stranách mezi Lotyši obývajících, nazývá je Vendy; a v zemi jejich až do dneška nalezají se porůznu městečka a vesnice, po někdejších svých obyvatelích Slovanech jménem Venden vyznačené, np. Vendoviški (t. Vendští č. Vendičtí), Vendzegola (t. Vendův konec, srov. Latygola, Prejsegola, rus. Ljudin konec v Novogorodě) atd. [49]) A však

[49]) Někteří, jmenovitě Lelewel, Ossoliński a j., i jméno Wedda čili Widsemme na Vendy potahovali, což však nejisto jest. Stender ve svém slovníku slůvkem Widsemme (podlé něho středozemí) tlumočí jméno Livland. Lelewel praví, že Livony podnes slovou u Lotyšův Vedda. Parrot jméno Widsemme připisuje Lettlandu. *Lelewel* Rzut oka na dawność lit.

o tom zde více šířiti se nechceme, kdež nám jen předběžně ukázati bylo, že jméno Vindův čili Vendův ani lidem kmene celtického a litevského nebylo docela neznámé.

14. Ohlavení.

Po ouplném rozvinutí celého pásma svědectví a důvodův, mohoucích posloužiti k určení pravého významu a platnosti jména Venedův čili Vinidův jak u starobylých národův Evropy, tak i u nynějších jejích obyvatelův, slušně se již ptáti můžeme každého nestranně soudného znatele dějin a jazykův lidských, možné-li uznati za pravdivé a průvodné to, nejnověji od našeho Dobrovského na kvap a nerozvážlivě pronešené, od některých pak německých spisovatelův urputně a slepě zastávané domnění, žeby Pliniovi, Tacitovi a Ptolemaeovi Venedové od Vinidův Jornandových docela rozdílní, onino Němci, tito pak Slované byli, a žeby jméno německých Venedův na Slovany jen v zeměpisném ohledu bylo přešlo, proto že tito prý později v oněch sídla se vedrali a je zaujali? [50]) Jestli

---

narod. Wilno 1808. 8°. str. 23. *Parrot* Vers. üb. Liven, Letten u. Esten. Bd. I. S. 5. — Město Venden v Livonech slove lot. Zehsen. — Z důvodův svrchu vyložených snadné již jest souditi jak hrozně zbloudili ti, jenž pokládají, že jménem Venedův u Řekův a Latiníkův rozumějí se Litvané a Lotyši, což mezi jinými Gramatinovi na mysli se zvrtlo. (Slovo o polku Igor. M. 1823. str. 105.) Litvané a Lotyši Němcům a skrze ně i Římanům od nepamětných časův známi byli pod zeměpisným jménem Aestův, t. východčanův. (§. 19.) Jornandes, maje dobrou známost jedněch i druhých, nikoli Litvany a Lotyše (jenž u něho Esti slovou), nýbrž Slovany jménem Vindův podělil. Severní Germanie na západ Odry po osazení se v ní Slovanův prozvána od Němcův Windland, nikoli Estland, aneb Lettland, Letauwen, ačkoli jména tato tehdáž již Němcům dobře známa byla; na důkaz, že u nich jméno Vindové ode Slovanův bylo nerozlučné. V oboru celé starožitnosti nenacházím ani jediného jistého svědectví, žeby Litvané kdy od někoho jménem Vindův byli vyznačeni. Jindřich Lotyš, jehož svědectví, co rodáka a obyvatele toho obřeží, zde největší váhu má, Lotyše č. Litvany, Vendy a Němce co tři rozdílné národy na několika místech své kroniky výslovně a určitě rozeznává. (A. 1205. p. 44. A. 1224. p. 173. 174.) Rozdíl ten za pravý uznal učený Lelewel (Rzut oka 21—22.): jest nám tedy s podivením, že na jiném místě zase se zviklal a dřevní Venedy za předky Litvanův vyhlásil (Wiadomość o narodach str. 21.) Plození domněnek učeným skoumatelům propůjčiti se musí; slušíť však i domněnky stavěti na rozumných důvodech.

[50]) Adelungova a Hallingova námitka, žeby Slovany od Venedův odvozovati proto neslušelo, poněvadž jméno Venedi jestiť pouze německé a

kde ve staré historii, zajisté zde, jak pravda s jedné, taktéž i blud a křivda s druhé strany rovně světle, názorně, nerci-li makavě na jevě jsou. Tacitus, váhaje se Venedy k Germánům připočísti, sám své neumění vyznává, a váhu svého svědectví podvrací, vydávaje známky národův slovanských za germanské; Ptolemaeus Venedy od Germanie a národův germanských výslovně různí, a první mezi velikými národy své Sarmatie jim místo vykazuje; historie o vystěhování se Ptolemaeových Venedův z původních svých sídel mezi Tatrami, Vislou a mořem baltickým, a o přibytí tam národův jiných, slovanských, docela mlčí; Jornandes svým slovanským Vinidům, mezi 332—350 od gothického krále Ermanarika válkou stíhaným, táž sama obydlí vykazuje, ve kterých je před tím ok. 175, Ptolemaeus byl umístil, a z nichž oni l. 253, za cís. Volusiana, na hranice říše římské doléhali; neslovanskost konečně slova Venedy na žádné závadě není, anoť vidíme, že téměř všecky národy země této rozličnými názvy, jinými doma, v cizině jinými, pojmenováni bývají; nad to pak všeobecné, od nepamětných časův až podnes trvající užívání jména Venedův, Vindův, Vanův, Venův, o národech slovanských u národův kmene německého a čudského, anobrž na díle i celtického a litevského, zjevné svědectví vydává, že toto tak rozšířené a hluboce do života tolikerých různých národův vkořeněné jméno nepošlo z pera některého neumělého kronikáře, aniž pouze náhodou nebo omylem od německého národu na slovanský přenešeno, nýbrž že již v předhistorické době v lůně oněch Slovanům sousedních kmenův uroditi se muselo, pro-

místné, od *vody* pošlé, kteréž na každý *pomorský* národ obrácino býti mohlo, jest skutečně směšná a nesmyslná. Nebo předně nikdo Slovanů od Venedův neodvozuje toliko příčinou jména, nýbrž za jinými podstatnými důvody, svědectvím Journandovým a výrokem celé starožitnosti (srov. 5—14. tohoto §); potomně mam a nepravda jest, žeby slovo Winde, Wende, bylo pouze německé, anoť ve všech téměř indoevropejských jazycích, i ve staroslovanském (srov. Ondava řeka atd.) se nachází, a nejisto, žeby všudy vodu vyznamenávalo, ješto np. v Indii veliké pohoří slove Vindhaja, a v Hispanii podlé Ptolemaea byla někdy hora Vindius jmenovaná (srov. § 8. č. 15.); naposledy, dejme třebas i tomu, žeť slovo to původně cizí a jméno místné jest, což to divného, jestli Celtové a Němci pojmenovali Slovany jménem a slovem celtoněmeckým?

čež i právem za vlastní jméno Slovanův u Němcův, Čudův, Celtův a Litvanův jmíno býti může. Z čehož patrně následuje, že cokoli v pramenech staroevropejské historie, ve spisích řeckých a římských dějepiscův a zeměpiscův, ve skandinavských pověstech a rozpravách, v letopisech středního věku a jinde, rozličných zpráv, pověsti a podání o Venedech čili Vinidech zatatranských porůznu zaznamenáno a našim časům dochováno jest, to vše co nejpilněji do hromady sebrati a za základ starožitnosti slovanských položiti povinni jsme. A však tím za pravé se nevydává a nejisti, žeby všickni jiní národové, jejichžto jména jen poněkud a zdaleka na jméno Vindův čili Vendův se ponášejí, a jejichž oddílné od Slovanův pojití hodnověrnými historickými svědectvími dokonále stvrzeno jest, jmenovitě Vandalové a Vindelikové, za příčinou samého tohoto jména ke slovanským Venetům přináleželi, a to, co o nich stará historie vypravuje, na předky Slovanův rozumíno býti mělo. Národnost Vandalův, jejichž jméno ovšem není bez příbuzných svazkův a potahův ke jménu Vendův, jakož i sídla a dějiny jejich se sídly a dějinami Vendův se stýkají, zvláštního kritického vyšetření zasluhuje; což zde na svém místě státi se má. (§ 18. č. 3. 5) Tolikéž dějiny Venetův adriatických a armorických č. gallických předběžně od historie Venetův zatatranských odrůzniti, a slovanskost oněch novými, nad ty posavadní podstatnějšími důkazy potvrditi radno, dříve nežli by jim vlastní místo ve starožitnostech slovanských s překonavou jistotou se vykázalo.

B. Domácí starobylých Slovanův jméno Srbové.

15. Přístup.

Z místnějšího rozebrání nahoře přednešených důvodův a svědectví o totožnosti starých Venedův zatatranských, co do původu a jazyka, s Vinidy Jornandovými dověděli jsme se sice s jistotou prvotního jména Slovanův u národův cizích jmenovitě německých, čudských a celtických; ale domácí jejich původní jméno, všem národům tohoto kmene obecné, na té cestě nám nikde se nevyskytlo. Chtějíce tohoto jména s do-

konalou, ač možné-li, jistotností, anebo aspoň s nějakou pravdě podobností vyšetřiti, nezbývá nám leč nastoupiti poznovu cestu již zkušenou, vedoucí nás po nepřetržené koleji od věcí známých k neznámým, z okresu století historicky osvětlených do hloubi věkův hustou tmou pokrytých. Jornandes, rodilý Alan, vychovaný mezi Němci, nejdříve písař na dvoře krále gothického, potom mnich a naposledy biskup gothický, bytem v Ravenně, váživší své zprávy o Slovanech, jak se zdá, nejvíce z pramenův německých, t. oustního podání Gothův a národních zpěvcův německých [51]) svědčí, že národy slovanské povšechně slouli Vinidové, a částečně Slované i Antové. Pod jménem Vinidův že Slované jen jiným sousedním národům známi byli, sami pak toho názvu neužívali, již jsme nahoře dokázali: jména Slovanův a Antův sám Jornandes zdá se pokládati za novější a částečná, tu dobu, když on psal, ne všechněm národům slovanským, nýbrž jen některým obecná. V samém skutku ani jednoho, ani druhého jména v pramenech starších od 6ho stol., aspoň v takové formě a patrnosti, při níž by žádné pochybnosti místa nebylo, nenalezáme; pročež jim předběžně a na místě tomto, bez místnějších důkazův, ani povšechné platnosti připsati, ani za jejich průvodnictvím do šera nevystižné dávnověkosti pustiti se nemůžeme, třebaš o starobylosti zvláště prvního z nich i nepochybujeme. Prokop, rodilý Řek, vůdce Belisara druh, rádce a písař, žijící 540—562 v Konstantinopoli, nepochybně osobně znal jak Slovany, tak též i Gothy a jiné Němce, a podlé některých sledů, ve spisích jeho zachovaných, ne bez příčiny domýšleti se lze, že to, co o Slovanech poznamenal, netoliko z rozprav vychloubavých Gothův, někdejších ouhlavních nepřátel Slovanův, nýbrž i z úst samých Slovanův slyšel a vypsal. Svědectví jeho o starobylých Slovanech a jejich prvotním jménu již z toho ohledu jest důležité a zvláštního uvážení hodné. Dovršuje pak on své vypsání mravův a povahy tehdejších Slovanův těmito přepa-

[51]) Co z těchto zpráv původně od Kassiodora pochází, jehož ztracené dílo o Gothech Jornandes na díle skrátil, na díle dále provedl, naskrze určiti nelze.

mátnými slovy: „Před tím i jméno Slované a Antové jedno měli; oboje zajisté za starodávna jmenovali Spory (Σπόρους), proto, mním, že σποράδην t. roztroušeně po vesnicech svých bydlejí.“ [52]) Zdeť ejhle máme výslovné svědectví nejstaršího zvěstovatele dějin Slovanův, pod tímto jménem se zjevivších, o prvotním a prastarém jménu jejich! Povšechné jméno těchto národův za starodávna bylo dle Jornanda Vinidi, dle souvěkého pak jemu Prokopia Spori; ono, jak jsme viděli, samým Slovanům neznámé, u lidí kmene německého, čudského, celtického a litevského bylo v užívání: toto tedy dle vší podobnosti, nelze jináč souditi, muselo býti domácí, přirozené, u samých Slovanův obvyklé.

16. Zkaženost jména Spori.

Na neštěstí radost naše nad vynalezením tohoto prastarého vlastního jména Slovanův není bez přimíšení žalu. Názvisko od Prokopia podané jest v historii neslýchané, neslovanské, anobrž neevropejské, a proto ani nemůže býti přesné, nýbrž musí býti zkažené. Nikde v celé té nejzažší starožitnosti ani jen nejmenších sledův a šlepějí domakati se nelze, žeby některý národ buďto doma, buďto vně a v cizině byl sloul Spori. Jméno to anebo bylo u Slovanův, anebo u Řeků v užívání. V první případnosti by předce nějaké zůstatky jeho, jako téměř všech jiných názvisk jednotlivých, třebas již dávno zašlých národův slovanských, někde ve jmenich měst, okolí, vesnic, osob atd., při nejmenším v jazyku samém, byly se zachovaly; ale toho nikde nic není, a mimo to jméno to jak látkou tak i tvárností svou obdobě slovanských národních jmen se příčí. [53]) V druhé případnosti, užívalo-li se kdy jména toho u Řekův, jakož pak sám Prokop význam jeho z řečtiny vykládá, není možné, aby, bylo-li jinak opravdu tak staré a obecné, jakž Prokop tvrdí, mezi tolikými tisíci národních jmen u starých Řekův a Římanův nikde, kromě u jediného Prokopia, se nečtlo; ať již nic nedím, žeby tím samým přestalo býti

[52]) *Procop.* B. G. l. III. c. 14. p. 498.

[53]) Bylť ovšem vykladači, a jsou ještě i podnes, kteří jméno to ode slova spory, spořiti, an. zbor, zbořiti (sněmovati) odvozovali, jimž té dětinské hříčky přáti se musí.

slovanské, ješto Slované sami sebe nemohli nazývati jménem řeckým. V takovéto tísni nezbývá, leč pokládati jméno to za zkažené a zpotvořené, a sice, jak z podaného od něho výkladu patrné jest, již od samého Prokopia, nikoli od pozdějších přepisovatelův spisu jeho. V samém pak skutku všickni soudnější skoumatelé našich starožitností již dávno je za takové uznali, v čele jejich náš slovutný Dobrovský, k jehož domnění zde, na poli jazykozpytu, tím ochotněji přistupujeme, čím dověrněji na jeho průvodnictví v této třídě věd spolehnouti a jeho nálezem bezpečiti se můžeme. Ke smíchu jsou, kdo svědectví a výpověď Prokopiovu v tak veliké vážnosti mají, že od výkladu jeho odstoupiti se neosmělují, nejsouce toho pamětlivi, kterak spisové byzantických letopiscův hojně mnoho příkladův podobného nesmyslného etymologizování nám poskytují; tak np. císař Konstantin jméno města Trebin, pošlé od treba t. oběť, odvodí ode slova tvrď t. tvrz, jméno řeky Buna, pošlé od bun t. vápno, ode slova bona, vykládaje je skrze κάλον, jméno národu Srb od servus, jméno okolí Konavlje ode slova kolo t. vůz, překládaje je skrze ἁμαξιὰ (via plaustralis, srb. kolnić), jméno dněprovského práhu Násyp ode slova nespi (noli dormire), Pachymeres jméno místa Polog od bog a lug, jakoby boholuh (nemus dei), Anna Komnenova jméno města Šumen, pošlé od šuma t. les, od Šimona krále, jiný jméno městečka Caribrod od caří brady (Caesaris barba) atd. V rozboru a výkladu staroslovanských jmen nám Řekové, jazyka našeho naskrze nepovědomí, učitelé a průvodčí býti nemohou. Ke smíchu jsou i ti, kdož, jako někdy Gebhardi a nejnověji Surowiecki, Prokopia z nezběhlosti v řečtině viní, ujišťujíce, že slovo to nepochází od σποράδην, ale od σπείρων rozsevač, a že tudyž vyznamenává národ rolnický, hospodářský. Takovéto jalové a neprůvodné domysly ani jen stínu podobnosti do sebe nemají, a mimo to, lpíce pořád na neslýchaném a nikde neužívaném slovu Spori, v historickém ohledu ani o píď nás dále z mraku na světlo nevyvodí.[54]) Důmyslný Do-

[54]) *Butkov* (Vjest. Evr. CX. 275) vysvětlil jméno Spori z jazyka armenského, t. Troglodytæ, jámožilci, odkryl slovanskost Herodotových Saspirův a vykázal prvotní sídla Sporův č. Slovanů v severní čili kavkazské Armenii. Jaké štěstí!

brovský již dávno své ku pravdě mnohem podobnější a průvodnější domnění pronesl v ten smysl, žeby v té porouchané formě Spori u Prokopia vlastně původní a domácí jméno kmene slovanského Srbi vězelo, od kteréhožto výkladu ani v nejpozdější době živobytí svého neupustil.[55]) A jistě domněnka tato tak jest sama v sobě přirozená, nenucená, nezběhlosti písařův řeckých v jazyku slovanském a odtud pošlé nemožnosti vyjádřiti bez přejinačení a zřečtění tvrdé, řeckým ústům neobvyklé slovo Srbi, Srbli, přiměřená, tak s pozdějšími svědectvími o všeobecném užívání jména toho Srbi, Srbové, u národův slovanských souhlasná, že ani o důkladnosti a pravdivosti její pochybovati, ani cos lepšího a průvodnějšího na jejím místě podati nemůžeme.

17. Pravé čtení Srbi m. Spori.

Jest zajisté věc uvážení hodna, že jméno Srbův, podnes již jen některým odnožem kmene slovanského, v hořejší i dolejší Lužici a na dolejším Dunaji i Sávě, v někdejším Illyrikum, osedlým, vlastní, před tím anebo všechněm národům téhož kmene, anebo aspoň většímu jejich počtu bylo obecné. Jméno to sahá do nejzažší dávnověkosti: nalezáme je zajisté v této původní, přesné, domácí formě již u Plinia [př. 79] a Ptolemaea [ok. 175], činících zmínku o Srbích v pořadí jiných národů mezi Volhou, Maeotem a Donem. Slova onoho jsou: „Od oužiny cimmerické dále bydlejí Maeotičtí, Vali, Serbi, Arrechi, Zingi, Psesii“ [56]), tohoto: „Mezi ceraunickými horami a řekou Rha obývají Orinaei i Vali i Serbi (v rkp. Σέρβοι i

[55]) *Dobrovský* Ueb. d. Urspr. d. Namens Čech in *Pelzel's* Gesch. v. Böhm. 1782. 1817. Bd. I. Vorr. S. XII. Abhandl. e. Privatges. in Böhm. Pr. 1784. VI. S. 280. *Monse's* Vers. e. Landesgesch. v. Mähren. Bd. II. S. XVI. Bemerk. üb. Serben in *Engel's* Gesch. v. Serbien S. 157. Časopis vlast. Museum v Pr. 1827. sv. II. str. 8. — V týž smysl i Schlözer se pronesl Nest. II. 74. Ein seltsamer Einfall, einen *alten* Namen der Nation aus dem Griechischen zu erklären. Vielleicht steckt der Name *Srbi* (Serbier) darin, wenn der Grieche diesen ihm unaussprechlichen Ton hörte, so wie ihn noch jetzt der Böhme (und der Serbe selbst) ausspricht: so konnte er sich wohl einbilden, etwas wie *Spor* zu hören.

[56]) *Plin.* H. N. l. VI. c. 7. §. 19.

Σίρβοι)." [57]) Jména Slovanův, aspoň tak čistě a zřejmě vyloženého, v žádném tak starém pramenu nenacházíme, ačkoli proto samé hned o jeho starodávnosti pochybovati nesluší. O velikém národu srbském, za Tatrami v krajinách dnešního Polska a Ruska osedlém, máme před rukama dvojí důležité svědectví z 9ho a 10ho stol., cís. Konstantina [př. 959] a nejmenovaného původce zeměpisných zápisků o Slovanech [na konci 9ho stol.] v rkp. Mnichovském z 11ho věku. Císař Konstantin na jednom místě připomíná národ *bílých* t. velikých a svobodných Srbův (*černí* slují diví, stepní, odtržení, aneb podmanění), za dnešními Uhry (u něho Turky), v krajině řečené Boiki (viz §. 31. č. 1.), v sousedství Bělo-Chorvatův. Na jiném místě uvodí ze jména národ Srbů v pořadí národův slovanských na Rusi obývajících a Varjahům poddaných, v sousedství Drevlanův, Drehovičův a Krivičův." [58]) Z čehož patrné jest, jak běžné a daleko rozšířené bylo ještě za času toho císaře užívání jména Srb. Čehož i slova zápisčíka Bavorského výborně potvrzují píšícího v tento smysl: „Zeriuani (t. Serbiani), kterážto krajina tak jest veliká, že z ní všickni národové Slovanův pošli a svůj počátek, jakž sami ujišťují, vzali." [59]) Svědectví toto tím památnější a pozoru hodnější jest, čím méně pochybovati sluší, že neznámý jeho původce, na konci 9ho stol. žijící, třebas rodilý Němec, naschvál a z oumysla po zevrubních zprávách o jmeních, sídlech a městech národův slovanských se sháněl, a to, co o tom předmětu zapsal, odnikud jinud, leč z oustního podání samých Slovanův, vyčerpati a do hromady sebrati nemohl. Pročež se neváháme slova jeho „sicut affirmant" na ten rozum „jakž sami Slované ujišťují" slyšeti, k čemuž jinak i spojení týchže slov a smysl celého místa přirozeně vede. S těmito svědectvími o někdejší rozšířenosti jména Srb u národův kmene slovanského souhlasí i jiná, jak souvěká, tak pozdější. Ve slovníku etymologickém

---

[57]) *Ptolem.* Geogr. l. V. c. 9.

[58]) *Const. Porph.* De adm. Imp. c. 9. 32. 33. Srov. níž §. 28. č 3. §. 31. č. 1. §. 38. č. 2.

[59]) *Hormayr's* Archiv 1827. Nr. 49. *Téh.* Herzog Luitpold S. 24. Srov. výš §. 6. č. 14. pozn. 13.

Mater verborum nazvaném, původem Kostnického biskupa Salomona [umř. 920] na konci 9ho stol. sepsaném, čteme mezi jiným, že obyvatelé dřevní Sarmatie slouli Srbi. Čech Vacerad, opsav l. 1102 dotčený slovník, a na mnoha místech ku původnímu textu český výklad přidav, dvakráte cizí názvisko Sarmatův jménem Srbův tlumočí, chtěje tím ukázati, že národy někdejší, od Ptolemaea jen zeměpisně tak nazvané Sarmatie, byly původně a vlastně jmenovány Srbi. [60]) Neznámý původce rýmované kroniky české, po Dalimilu nazvané Dalimilovou, složené okolo l. 1310, čerpaje nepochybně z pramenův mnohem starších, slova Srb v obšírném smyslu užívá, zpívaje: „V srbském jazyku jest země, jíž Charvati jest jmě," kterážto slova německý vykladač 14ho stol. takto přeložil: „Czu Winden ist ein Gegent, die ist Grauacia genent." Tyto Charvaty v krajině Srbův čili Vindův jsou vlastně Bělochorvaty císaře Konstantina, okolí tatranské nad Vislou a Dněstrem, odkudž zpěvec své Čechy vyvodí. (§. 28. č. 4. §. 31. č. 1. §. 38. č. 2. §. 39. č. 1.) Český básník tedy v užívání toho slova Srb s řeckým letopiscem Prokopiem docela se srovnává, a spisovatelé čeští věku 15ho i 16ho, překládajíce z němčiny nebo latiny, slovo Winde ne bez podstatných důvodův skrze slovo Srb tlumočili, řídíce se při tom zvykem prastarých věkův. [61]) Odtud lze pochopiti, kterak to národní jméno Srb u dvou větví kmene slovanského, co do nářečí podnes nejvíce od sebe vzdálených, t. u Srbův lužických a illyrských, dochovati se mohlo. Oba zajisté jméno to zdědili až z oněch prastarodávních časův, když ještě všecky nynější národy slovanské, pod společným jménem Srbův sjednocené, jen jediným obecným jazykem mluvili, z něhož potom, ve mnoholičném stěho-

[62]) „Sarmate..... Sirbi tum dicti a serendo id est quasi sirbntiu." Cod. Mus. boh. p. 303. c. 3. „Sarmathe populi Zirbi." ib. p. 471. c. 1. Na třetím místě názvisko toulavých a nevlastních mnichů východních krajin Sarabaitæ národním jménem Srbů vykládá, ovšem mylně: „Sarabaite proprie currentes vel sibi viventes Zirbi." ib. p. 302. c. 2.

[61]) Ovšem spisovatelé ti pokládali jména Winde a Vandal za totožná, pročež i tyto Srby prozvali; srov. *Kuthenovu* kron. u *Veleslav.* předml. str. XLV 12. 15. *Plácelovu* Hist. židovskou na str. 447. a v rejstř. pod sl. Srbi. *Buchholcerův* Rejstř. hist. př. od *Petřka* na l. 406. 439. 451. 486. 530. 1154. 1549. a j.

vání a v dlouhé věkův koleji, dvanácte rozličných nářečí, pokud je počítati můžeme, se vyvinulo a utvořilo.[62]) „Porovnáme-li výpovědi," dí Dobrovský, „dvou nejhodnověrnějších svědkův o Slovanech 6ho věku, Jornanda a Prokopia, shledáme jistotně, že Vindi a Spori (Srbi) jsou hlavní jména jednoho a téhož kmene. Vinidové Jornandovi jsou Sporové (Srbové) Prokopiovi a naopak."[63])

18. Závěrek.

Dáme-li této tak smyslné a průvodné domněnce, žeby v pokažené formě Spori u Prokopia vlastně staré jméno kmene slovanského Srbi tkvělo, za pravdu, jakož pak za důležitými příčinami jinak učiniti nemůžeme, toť již tím samým nová, prostranná a bezpečná cesta k vyškoumání pojití Slovanův a starobylých sídel jejich nám se otevře. Máme zajisté dvojí pranárodu tohoto jméno před rukama, cizozemské, t. Vindi čili Vendi, a domácí, t. Srbi: pročež potřebí jest jen všecka svědectví hodnověrných spisovatelův dávnověkosti o národech dvojím tímto jménem vyznačených pilně pohledávati, shledaná rozsudně oceniti, oceněná pak oustrojně spořádati, a tím samým prvotní sídla Slovanův a staré dějiny jejich z mraku nepaměti a nevědomosti na jasné světlo historické názornosti před očima našima vystoupí. Oumysl náš a obraný k dosažení jeho způsob toho ovšem vymáhá, abychom přede vším všecko to, cokoli v nejstarších pramenech a památkách dějesloví evropejského o těchto, od nás za neprostředné předky dnešních Slovanův uznaných, Vindech a Srbích roztroušené se nachází, co nejpilněji do hromady sebrali, a ocíděné z prachu vetchosti i dle vnitřního závaží oceněné v souhlasný celek spojili, jisti jsouce, že tudyž nabudeme základu pevného pro

---

[62]) „Die Aehnlichkeit des Namens der lausitzer Sorben od. Serben und der illyrischen Serben ist nicht zufällig, sondern stammt aus uralten Zeiten her. Unter diesem Namen waren *beide Ordnungen* der slawischen Völker, ehe noch der *allgemeine Name Slawen* aufgekommen, ehedem begriffen." *Dobrovský* ve Wien. Jahrb. der Liter. 1827. Bd XXXVII. S. 1—28.

[63]) *Dobrovský* Ueb d. Urs. des Namens Čech in *Pelzel's* Gesch. v. Böhm. Bd I. Vorr. S. XII—XIV.

soustavu starožitností slovanských. Dříve však, nežli bychom k tomu přikročili, uznáváme za potřebné, abychom jasnějším záměru svého vyjádřením vstříc vyšli možnému nářku, jímžby nás někteří vážitelé starožitností našich stihati mohli. Nejedněm to snad s velikým bude podivením, proč bychom my, dávajíce v historickém ohledu přednost jménům Vindův a Srbův, a kladouce je takořka za základ celé své soustavy, nejen dnešního povšechně užívaného předůstojného jména Slovanův, a vedlé něho všech ostatních, v dějinách našich neméně vážných a starých, jako Chorvatův, Lechův, Čechův atd., hned v předsíni svého badání tak málo sobě vážili, ale i mnohé jiné staré národy evropejské, jmenovitě Skythy, Sarmaty, Thraky atd., z rodiny slovanské vylučovali. K odvedení tohoto odporu zde předběžně jen toto povědíno buď. Nepříme se, že jména Slovanův, Chorvatův, Lechův, Čechův atd., jsou rovně tak proslulá, vzácná a jestli kdo chce i starožitná, jako jména Vindův a Srbův; nechceme nyní ani o to příliš urputně se zasazovati, žeby jméno Srbův dříve u národův kmene slovanského povšechně a obecně užíváno bylo, nežli jméno Slovanův; připouštíme, že předkové Slovanů v dávní Evropě i pod jinými ještě jmény, nežli samých Vindův a Srbův, ukryti býti mohli: a však na tom konečně a neustupně se ustavujeme, že nemohouce ani starobylosti národního jména Slovanův, Chorvatův, Lechův, Čechův atd., ani slovanství Skythův, Sarmatův, Thrakův atd., cestou historickou, z čistých pramenův a hodnověrných svědectví, dokázati, proto také ani žádnému z nich přednosti před oněmi pustiti a je za základ své soustavy obrati nemůžeme.[64]) Když všecky historické prameny, památky, podání o národech jmény Slovanův, Chorvatův, Lechův, Čechův atd. vyznamenaných před 6tým stol. mlčí, daremné jest každé usilování, nedostatek tento pouhými, nazvíce etymologickými domysly buďto o starobylosti a povšechnosti jména Slovan, buďto o slovanství

[64]) Níže (§. 10. č. 10. 11) vykážeme s největší podobností jméno Slovanův u spisovatele 2ho stol po Kr. Zde však, na počátku díla, slušíť nám stavěti soustavu svých starožitností na jistotě, nikoli na podobnosti.

Thrakův, Skythův, Sarmatův, Roxalanův, Jazygův, Hunův, Avarův a nevím kterých jiných národův vynahrazovati. Takovéto polovičátné, nerci-li převrácené počínání nikdy k žádanému cíli vésti nemůže, jakž toho tolikeří příkladové předešlých spisovatelův a jejich mozolných, však vždy daremných prací zjevně dosvědčují. Čas jest svrchovaný, abychom již konečně jednou těch skythicko-sarmatských pošetilostí a scestností výslovně, upřímně a stále se odřekli, a z toho etymologického bláta na pevnou historickou půdu vybředli. Soustava starožitností našich musí na nepohnutém základu historických svědectví osnována býti, má-li svou vnitřní cenou, věcnatostí a důsledností soustavám starožitností jiných evropejských národův aspoň poněkud se vyrovnati a před soudem nestranné kritiky ostáti. Známá a jistá historie dnešních slovanských národů, vesměs mluvě, počátek béře asi s koncem 5ho stol., neznámá a nejistá leží ve tmě minulosti, od nepaměti až do té teď vyměřené doby, pohřbena. Zdeť všecko záleží na přechodu z této pozdější jisté doby do oné dřevnější nejisté. Kdo zde výslovných, patrných a ráznych svědectví souvěkých spisovatelův, na Vindy a Srby, co předky Slovanův, a na krajiny zatatranské, co prvotní sídla a pravlast jejich, ukazujících, všetečně se spustí, a smělým letem, na křídlech etymologie, pomina desatera století, do střediny Skythův, Sarmatův, Thrakův a Celtův se vpeří, pak naposledy, stotožniv dříve etymologicky téměř všecka starobylých národův jména, i samy tyto národy stotožní a poslovaní, ten, podlé našeho zdání, z toho bezcestí nikdy pravé cesty ke vznešenému chrámu slovanských starožitností nenalezne. Uvarovati se této, jakkoli široké a na oko slibné, však nebezpečné dráhy, nastoupiti stezku novou, užší sice, ale pravou a neomylnou, a vystavěti starožitnosti slovanské na nepohnutém základu historické jistoty, bylo jediným cílem našeho badání. Teprva když starožitná sídla, příběhové a dějiny Venedův čili Srbův, jejichžto slovanství nade všecku pochybnost vyvýšeno jest, historicky vyšetřena, určena a vykázána budou, sluší obrátiti zření k národům pod jinými rozličnými jmény ve staré Skythii a Sarmatii, anebo v jiných krajinách evropejských, obývajícím, a

přináleží-li které z nich k velikému kmenu vindickému čili srbskému, bedlivě ohledati. Tím způsobem samo stavení starožitností našich, byť třebas i některé jeho částečky, mani a omylem k němu připojené, pozdější ostrou kritikou od něho odraženy byly, zůstane předce pevné a nezrušené; naproti tomu, vyhnané opačným způsobem nahoru, bude na písku státi a v krátkém času i bez větru se zboural.

ČLÁNEK II.

SÍDLA A DĚJE DŘEVNÍCH SLOVANŮV.

§. 8. Nejstarší svědectví o Vindech.

1. Obchod s jantarem a jeho cesty.

Nabyvše z předešlého pojednání, pokud možné, dokonalého přesvědčení o tom, že předkové Slovanův pod jmény Vindův a Srbův, oním přespolním, tímto domácím, ode prastarých časů ve krajinách zatatranských a jiných severní Evropy stranách bydleli, zbývá, abychom již sama svědectví starých historických pramenův o týchže Vindech a Srbech v celé jejich podstatě a váze obšírněji sobě předestřeli, a jich bedlivě i všestranně uvážili. — Nejdřevnější sledy Vindův, na pomoří baltickém, v sousedství Guttonův a jiných národův, osedlých, kryjí se v šeru a nepaměti nevystihlé dávnověkosti. Obchod s jantarem u někdejších Phoeničanův a Řekův prostírá první světýlko na tyto severní krajiny a tudyž i na Vindy. Vzácného toho plodu země dobýváno již ode starodávna, jak ještě až podnes, na břehu pruském, jmenovitě v Sambii čili Samlandu, a odtud ho vyváženo do krajin východních, kdežto ho jak k rozličným šperkům a okrasám, tak zvláště i ku kadění ve chrámích užíváno. Již ve spisích Hesiodových [750—700 př. Kr.] [1]), věříme-li slovům Hyginovým, zmínka byla o jan-

[1]) Hesiodův věk klade se na l. 900 př. Kr., básně však pod jeho jménem podnes známé nemohou v této své podobě starší býti, nežli z druhé polovice 8ho stol. př. Kr. *J. Lelewela* Badania starożytności we względzie

taru; ale tento ještě tehdáž nepochybně nepocházel z Prus, nýbrž z jiných krajin východních. Naproti tomu podobně již za časův Thalesa [ok. 600 př. Kr], ovšem pak jistotně za časův Aeschyla [490 př. Kr.], Sophoklea [449 př. Kr.] a Euripida [449 př. Kr.] dostávali ho Řekové z této severozápadní strany Evropy, jakž z rozličných domněnek, od těchto básníkův o jeho původu smyšlených, patrné jest, čemuž i slova souvěkého dějepisce Herodota [456 př. Kr] nasvědčují. Tento zajisté výslovně praví [2]), že jakož cín, tak i jantar za jeho času k Řekům z nejzažších končin Evropy dovážín byl, ačkoli o položení samé té vlasti, v níž řeka Eridanus do severního moře se vlévá, nic místněji říci se neosměluje, a téměř jméno této řeky, žeby bylo řecké, v podezření má. [3]) Později, okolo l. 320 př. Kr., řečtí osadníci v městě Massilii na břehu Gallie, založeném asi l. 600 př. Kr., s Phoeničany kupecký obchod vedoucí, vyslali znamenitého a učeného krajana svého, Pythea, na zvláštní lodí až do končin pruských, k tomu cíli a konci, aby jim o těchto vzdálených krajinách hodnověrnou zprávu přinesl. Památka této jeho cesty se zachovala ve spisích Řekův a Římanův, jmenovitě Strabona a Plinia [4]), podlé nichž týž Pytheas na břehu pruském nalezl Guttony národ germanský (kterážto poslední dvě slova však jen přípisek Pliniův býti se zdají), sbírající drahocenný jantar a jej dále sousedním Teutonům prodávající. [5]) V potomních časích, když Římané,

---

geografii. Wiln. 1818. 8°. str. 504—505. Tento učený skoumatel zamítá svědectví Hyginovo (Fab. 154) o jantaru u Hesioda, maje za to, žeť on místo to přejinačil a k Hesiodově Eridanu zmínku o jantaru sám ze své hlavy přidal. *Lelewel* str. 500. 503. *Téh.* Stosunki handlowe str. 17—18. Před tím vykladači i ve spisích Mojžíšovi a Homerovi přičítaných zmínku o jantaru nalezati se domnívali, což však novější jinak tlumočí.

[2]) *Herodot.* l. III. c. 115. *Ukert* A. Geogr. IV. 17. slova Herodotova jinak vykládá, pravě, že se ku Gallii vztahují, s čímž my nikterakž se nesnášíme. Herodot mluví o severu, nikoli o západu (*ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς βορῆν ἄνεμον.*) Již Plinius Herodotovi křivdu učinil, přičet ho k těm, kteří řeku Padus Eridanem jmenovali. *Plin.* H. N. l. III. c. 15.

[3]) Nejstarší zmínka řeky Eridanu, jakož Istru, jest u Hesioda, a však o položení onéno první nic jistého odtud dověděti se nelze, leda to, že ku půlnoci plyne. Theog. 338 Batrach. 20. *Hygin.* Fab. 154. Po něm ji jmenoval Pherekydes (520). *Lelewela* Badania 498. 514.

[4]) *Strabo* l. IV. c. 5. *Plin.* Hist nat. l. XXXVII. c. 2.

[5]) *Ukert* A. Geogr. IV. 32. 35. o cestě Pytheově jinak smýšlí, za to maje, že Pytheas leda k ouští Labe se dostal, a pruských břehů nikdy neviděl.

s Němci dlouhotrvánlivé války vedouce, o těchto severních krajinách ouplnější a místnější známosti nabyli, zvláště dva jejich výteční spisovatelé, Plinius a Tacitus, starobylé svědectví Pytheovo o dobývání jantaru a kupčení s ním, novými zprávami potvrdili a rozšířili. Však nicméně o smyslu některých slov Pytheových, zvláště o výkladu zeměpisných, ode starých spisovatelův podlé Pythea uvedených jmen nejedno panuje zdání, a mezi novějšími učenými o to až posavad mnohonásobný spor veden bývá.[6]) Poněvadž místnější rozebrání a rozhodnutí celé té rozepře ku předmětu a předsevzetí našemu naskrze nepřináleží, přestáváme zde na krátkém vyložení toho, co jako výnos nejbedlivějšího a všestranného zpytování o tomto předmětu ode všech čelnějších skoumatelův za pravé uznáno a vůbec přijato jest.[7]) Podlé toho tedy jest k víře podobné, že již za časův Thalesa [600 př. Kr.], a jistotně, že za časův Aeschyla, Sophoklea a Herodota [490—449 př. Kr.] jantar z krajin na pomoří pruském ležících do krajin východních, jmenovitě do Phoenicie a Řecka, se dostával, a že obchod tento s jantarem i za panování Římanův, až do konce 4ho stol. veden byl. Kupectví to provozovalo se troji cestou.

Domněnka tato nezdá se nám býti dostatečně provedena. Než dejme i tomu, že Pytheas sám Baltu a pomoří jeho se nedoplavil, zpráva jeho o těchto stranách nicméně vždy jest vážná a výnosná. Srov. §. 18. č. 7.

[6]) Srov. *Murray* de Pythea Massil. v Comment. Soc. Gotting. T. VI. p. 68. *J. C. Adelung* Aelt. Gesch. der Deutschen S. 58—60. *A. A. Arvedson* Pytheae Massiliensis Fragmenta. Upsal. 1824. *G. Voigt* Gesch. Preussens Bd. I. S. 17—28. — Nezralý a mělký spis jest: *M. Fuhr* De Pythea Massiliensi. Darmstadt 1835. 8°.

[7]) O tomto obchodu s jantarem, ohledem na pruské obřeží a přisedící Venedy, vesměs až podnes nesmírně mnoho psáno jest, ovšem pak tuze málo s ostrou a zdravou kritikou. Co *Schlözer* v Allg. Nord. Gesch. str. 8—9, 34—37 a j. po různu o předmětu tom napsal, ještě vždy jest plno zdravého zrna. Jiné čelnější sem náležející spisy jsou ze starších: *Th. S. Bayer* De num. Rom. in agro Prussico repertis. Lips. 1722. 4°. p. 4. sq. *Týž* De Venedis et Eridano fluvio v Comment. Acad. Petrop. T. VII p. 346 a v *Těh.* Opusc. ed. *Klotz* p. 523—535. — *J. M. Gesner* De electro veterum p. 88 sq. v Comment. Soc. Gotting. T. III. *Týž* De Phoenicum navigationibus extra columnas Herculis p. 426 v *Těh.* Orphica. Lips. 1764. 8°. — *M. Ch. Hanov* Vom Bernsteinhandel in Preussen v Preuss. Samml. Danz. 1748. 8° Bd. II. S. 133—175. — *Ch. U. Grupen* Orig. German. T. I. p 319—416. — Z novějších pak *J. H. Voss* Abh. üb. d alte Weltkunde in der Jen. Liter. Zeit. 1804. S. XXXI—XXXII. — *N. H. Brehmer's* Entdeckungen im Alterth. Bd. II. — *J. Voigt* Gesch. Preussens Bd I. str. 15—32, zvláště str 80—93.

První, jak se zdá, nejstarší cesta šla ode břehu moře baltického přes nepoznané země vnitřních krajin zatatranských, snad po řekách Pregle a Pripeti, anebo po Visle, Buhu a Pripeti, anebo naposledy, což ovšem nejpodobnější, po západní Dvině (Eridanu neb Rudonu), až k řece Dněpru, a po této přes kraje ode Skythův podmaněné až k osadám řeckým na břehu černého moře, jmenovitě k Olbii, tam již okolo l. 655 př. Kr. založené. [8]) Touto cestou dostávali plodu toho Skythové, u nichž on *sacrium* sloul [9]), a jiní Asiaté již v nejstarší době: touto cestou se dovážely, mimo jantar, i kožešiny a obilí k Řekům černomořským. Druhá rovně prastará cesta kupecká táhla se rovinami dnešního Polska, přes Tatry, oudolí Váhu, Pannonii až k moři adriatickému: města Calisia (dnešní Kališ), Carrhodunum (nedaleko Krakova), potom Celemantia a Carnuntum v Pannonii byla hlavní stanoviska na této cestě. Jisto jest, že již za času Herodotova obchod s jantarem touto cestou se provozoval, jakož i dlouhý čas po něm. Po ní se dostal i onen římský, od císaře Nerona [54—55] vyslaný rytíř z města Carnuntum do končin nadvislanských a na zábřeží baltické. [10]) Třetí, západní cesta směřovala přes krajiny německé do Gallie, jmenovitě do Massilie. Po ní jantar z okolí baltického nejprvé po moři až k oustí Odry neb Labe, anebo, jakž později, do Šlesviku, se vyvážel, a odtud dále po suché zemi anebo po řekách až do Massilie dodával, kdež od Phoeničanův a Karthaginců kupován a do východních krajin zavážín byl. Tento výnosný obchod, jak již řečeno, zavdal Massilianům příčinu k vyslání Pytheu pro lepší těch krajin, odkudž ten

---

[8]) O cestě této rozličné jsou učených skoumatelův domněnky. Jméno řeky Eridanus čili Rudon t. západní Dvina, a nalezené v okolí zátoky Rigaické starořecké peníze (viz §. 22. č. 7.) tomu ovšem nasvědčují, že nejstarší ta cesta tudyto šla, aniž tomu vzdálenost této řeky od Sambie na odpor jest, neboť směřování podobných kupeckých cest od rozličných okolností závisí.

[9]) *Plinius* Hist. nat. l. XXXVII. cap. 2. §. 39. *Schlözer* namítá čísti *satrium*, což ovšem s lotyšským *sihtars* zevrub se srovnává.

[10]) *Plin.* Hist. nat. l. XXXVII. c. 3. §. 45. — Nedávno (l. 1834) vykopané v podkraji městečka Šubinu blíž Bydgoščí v Poznansku prastarořecké peníze (39 kusů) vydávají jasné svědectví o vyvážení jantaru touto cestou a kupeckém obchodu Povislanův se vzdálenými národy. *Levezow* Ueb. e. im Grossh. Posen gef. uraltgriechiche Münzen. Berlin 1834. 4°.

drahocenný plod pocházel, vyšetření. Žeby Phoeničané sami s loďmi svými až do břehův pruských byli plavbu konali, jakž před tím téměř vůbec zato jmíno, není k víře podobné a nemůže dostatečně provedeno býti. [11]) Tak tedy již v té nejstarší době trojí cestou kupeckou za příčinou jantaru severozápadní strana Evropy s východní, jakož i s Asií, spojena byla; a všecky tyto cesty se dotýkaly i národův venedských, za Tatrami osazených, buďže běžely prostředkem jich, jakož o prvních dvou jisto jest, buďže se jich týkaly aspoň pobočně a postranně, jakož o třetí, z břehu baltického a ze zátoky venedické do Massilie se táhnoucí, domýšleti se lze. Neboť ačkoli ve zprávě Herodotově a v podání Pytheově jména národu Venedův výslovně doloženo není, však nicméně srovnáme-li všecka starožitnosti svědectví o tomto předmětu nestranně a rozsudně, o tom, že již v té době, t. za časův Aeschyla, Sophoklea a Herodota [490—449 př. Kr.], národy venedické vedlé jiných národův za Tatrami a na moři baltickém bydleli, naskrze pochybovati nemůžeme. Řekové od nepaměti měli podání, že jantar pochází z půlnoci, z krajiny Venedů, v níž řeka Eridanus do půlnočního moře teče. [12]) Ta pověsť nemohla býti smyšlená, ani nedůvodná, poněvadž se srovnávala i se sídly, i se jménem Venedův, o nichž, že zde od nepaměti bydleli, z pozdějších hodnověrných svědectví víme. Ale pověsť ta, od zištných a lakomých kupcův nepochybně chytře krytá, tajená a zpotvořená, ani povšechně rozšířena, ani ode všech náležitě rozumína nebyla. Herodot, jak jsme napově-

[11]) *J. Voigt's* Gesch. Preussens Bd. I. S. 15—16, 80—93. — *J. Lelewela* Stosunki handlowe Fenicjan a potém Karthagów s Grekami. Warsz. 1814. 8°.

[12]) O řece Eridanus nestejně smýšlejí vykladači. Žeby jménem tím někdy Visla byla vyznamenána, domýšlel se již Goropius, což po něm mnozí jiní za pravé uznali, jako Cluver, Olaus Hermelin, Rauschnik a j. Někteří malou říčku Radunu blíže Gdanska za Herodotův Eridan drželi, což ovšem neprůvodné jest, ačkoli vždy možné, že jméno této říčky z prastaré doby pochází; neboť opodál velikých řek obyčejně se nacházejí i menší téhož jména, np. Dvina a Dvinica v Rusku, Volha a Volhuša v gubernii Moskevské, Vilha v Podlaší atd., Wisloka v Polsku atd., Dunajec v Uhřích atd. Zase jiní jméno to na Rén, s velikým vtipu namáháním, ale jistě nedůvodně, obraceli. Srov. *Voigt's* Gesch. Preuss. I. 15—16. Nejpodobnější jest domněnka již od Bayera pronešená, t. že Eridanus jest pozdější Rudon, čili dnešní západní Dvina. Srov. §. 22. č. 3.

děli, o Venedech na moři baltickém již nic jistého nevěděl [13]), jiní, jak hned uvedeme, tyto Venedy s adriatickými pomíchali a smátli. To jediné pozůstalo v paměti Řekův: že jantar pocházel někdy od národu Venedův, že ho sbíráno na břehu moře půlnočního, do něhož vpadá řeka Eridanus. Zapomenutí týchže Venedův potomně mohlo povstati anebo z příčiny vtlačení se mezi ně jiných národův, jmenovitě Skythův na černém moři, Celtův nad Dunajem, Tatrami a Dněstrem, a Němcův nad Vislou, anebo, což podobnější jest, opanováním břehu jantarového ode skandinavských Guttonův čili Gothův, a odstrčením Venedův od něho. V obojí případnosti neprostředný obchod s nimi přestati musil, tak že naposledy i celá ta vědomost o nich proměnila se v pohádku. Již Aeschylus a Euripides řeku Eridanus s Rhodanem v Gallii smátli. [14]) Jiní, znamenajíce v tom podání patrné sledy jistotné pravdy, soudili, že věc tu vysvětlí, když ji přenesou na Venedy při moři adriatickém. Tak již Skylax [390—360 př. Kr.] učinil, tak i mnozí jiní po něm. Ale později, když Řekové a Římané znova lepší známosti o straně té půlnoční nabyli, neprůvodnost tohoto domnění byla na jevě: pročež zase ku pravému břehu jantarskému se navrátili. Poněvadž ale přísedící Venedové na ten čas již nebyli páni toho břehu, a obchod ten již nešel více přes jich ruce, zavírali odtud, že předce v tom podání musela býti řeč o Venedech adriatických, a že tudyž tito byli jen překupčí toho plodu. [15]) Zdržujíce se ode

---

[13]) Někteří novější i samého Herodota obviňují, že z kupecké zištnosti pravého položení řeky Eridanus chytře zamlčel. Srov. Wiener Jahrb. d. Liter. 1833. Bd. 63. S. 123.

[14]) Podlé svědectví Pliniova — Hist. nat. l. XXXVII. c. 2. §. 31. 32. — Aeschylus (490 př. Kr.) byl první mezi starými, kterýž dějiště bájky o Phaetonovi na Rhodanu v Gallii umístil, jakož, pokudž vědomo, Periplus Skylaxa Cariandického, sepsaný podlé některých již ok. 390, podlé Niebuhra teprva 360 př Kr, první jestiť dílo, v němž řeka Eridanus výslovně do vlaské Venetie se klade, nepochybně z příčiny změtení baltických Venedův s adriatickými: *μετὰ δὲ Κελτοὺς Ἐνετοί εἰσιν ἔθνος, καὶ ποταμὸς Ἠριδανὸς ἐν αὐτοῖς. Scylax Car.* ed. *Voss.* p. 6. Pozdější básníci a neuměli zeměpisci omyl tento ještě více rozšířili a dovršili, s Eridanem po rozličných krajinách Evropy se potloukajíce. *Schlözer* Nord. Gesch. S. 37. 123. *Ukert's* A. Geogr. IV. 10.

[15]) Co zde leda běžně a povrchně dotčeno, o tom místněji jedná a domněnky starších o vlasti jantaru předuáší *Plin.* H. N. l. XXXVII. c. 2. 3.

všelikých jiných úvah nad tímto zmateným a nedůvodným pozdějších Řekův a Římanův zdáním, to jediné zde připomeneme, že jakož podnes, tak nepochybně již i za starodávna nejmenováno plodův nevlastně podlé jejich překupníkův, nýbrž podlé jejich vlasti a původcův, že tudyž pojití jantaru jistotně starožitní nevyvodili od Venetův adriatických, kdež se ho nikdy nedobývalo, ale od baltických, u kterýchž se skutečně nalezal. Podobněž starožitní nevyvodili cínu ani od Phoeničanův, ani od Karthaginců, kteří jej dováželi; nýbrž od ostrovův kassiteridských, třebas málo komu známých, odkudž vlastně pocházel. Jakkoli tedy pozdější Řekové a Římané, vykládajíce ono starodávní podání o národu venedském a řece jeho Eridanu, rozličně se viklali a bloudili, to předce vždy zůstane patrnou a neomylnou pravdou: že i jantar i sbírající jej Venedové od nepamětných časův známi byli Řekům, a že tito jistotně nejprvé poledněvýchodní strany Evropy seznámili s oním plodem. Památka ta tak byla dřevní a trvalá, že třebas později, dávno před narozením Kristovým, za vtlačením se cizího národu Guttonův čili Gothův v prostřed Venedy, břehy jantarové již byly utraceny, předce Ptolemaeus, vážící nepochybně ze starých pramenův, jich a přiležícího moře nenazývá ani kodanskými, ani svevskými, ani sarmatskými, nýbrž břehy venedskými. [16]) — A totoť jest jistě ta nejdřevnější památka Venedův, praotcův potomních Slovanův, za Tatrami a na břehu

---

§. 30—51. K tomu ještě připojiti dlužno zmínky u pozdějších spisovatelův, Apollonia, Skymna, Dionisia a j.

[16]) *Surowiecki* Sledz. pocz narod. Slov. str. 41—44. — Čím víc a dále ve starožitnosti skoumám, tím více o tom se přesvědčuji, že posavadní naše představení o vztazích jihovropejských národův k severním, jmenovitě nadvislanským a baltickým, o divokosti, surovosti a bídnosti těchto posledních, a pošlé tudy pochybování o kupeckém obchodu jedněch s druhými, ohledem na tuto dřevní dobu, na mnoze mylné a nedůvodné jest Řekové již dříve před založením osad svých na Černomoří a v Gallii (655—600 př. Kr.) museli míti jistou, ze zkušenosti nabytou zprávu o tom, že v zemích severozápadních, v Gallii, Germanii a Zatatransku, nejen zboží do obchodu se hodící v hojnosti se nalezá, nýbrž žeť i možné jest s tamějšími národy pevné a trvalé spolky příčinou vzájemného kupčení zaraziti, sic jinak o to by se byli nepokusili. Vímeť pak, že Řekové v zakládání osad na západu jen následovníci byli Phoeničanův a Kartaginců. Někteří novější skoumatelé tento dřevní obchod jediné proto v pochybnost berou, poněvadž prý u řeckých zeměpiscův nikdež sledy důkladné známosti o pravém položení těchto

moře baltického osedlých, kteréž při bedlivém a nestranném skoumání všech okolností s dobrým svědomím nikterakž zapříti a nižádným záludným rozumováním vytrhnouti nám nelze. Tohoto domnění a výkladu našeho potvrzuje i téměř jednohlasná shoda všech nejčelnějších zpytatelův starožitností našich, jak přespolních tak i domácích, z nichž my zde, místo všech jiných, jen dva ze jména uvesti chceme, důmyslného Schlözera a rozvážlivého Surowieckého. [17]) Nalézali se sice, zvláště v nejnovějších časích mezi Němci, i takoví mudrákové, kteří starobylost Vendův na moři baltickém zapírali — nebo oč rozum čili raději nerozum lidský pokusiti se nesmí? — ujišťujíce, žeby břehy pruské, na nichž se jantar dobýval, původně od německých Gothův osazeny, a teprvé po vystěhování se těchto odtud, asi na počátku 3ho stol. po Kr., od přišlých ze severu Venedův opanovány byly. Kterážto domněnka jak jest jalová a jak ničemná, kdo třebas jen povrchně ve starých dějinách severní Evropy zběhlý jest, snadně se domaká, ješto z hodnověrných a souhlasných svědectví celé starožitnosti dostatečně a s největší jistotou ví se, že ani Gothové nebyli prvotní obyvatelé krajiny mezi Vislou a mořem baltickým, nýbrž jen přistěhovanci ze Skandinavska, ani jméno zátoky venedické teprva ve 3tím stol. nepovstalo, an je již u Ptolemaea okolo r. 175 čteme, kterýž je nepochybně již ze staršího pramene vážil. Sahalyť tedy někdy osady Venedův zatatranských až k samému moři baltickému a ku břehům jantarovým; v jejich držení byla vlast drahocenného tohoto plodu, v jejich rukou obchod s ním až do toho času, pokud silní podmanitelé a prošlí zkušení plavci, němečtí Gothové ze Skandinavie jich odtamtud nevytiskli a sami v držení i břehu toho i obchodu

severních zemí se nenalezají. Takovéto rozumování zdá se nám býti docela převrácené a neslušné. Kupcové kteréhokoli národu mohou po mnohá století do vzdálených zemí konati cesty, bez toho, aby ve vlasti jejich věrná a dokonalá známost o položení těchto zemí se rozšířila, jakž nám to příklad asiatských národův, jichž kupcové do Evropy naší přijíždějí, světle před oči staví.

[17]) *Schlözer's* Nord. Gesch. str. 8—9, 34—37 a j. *Surowiecki* n. d. m. I náš *Dobrovský* ve dřevnější době svého spisovatelství docela s tím se snášel. Srov. Ueb. d. ält. Sitze d. Slav. v *Monse* Landesgesch. d. Mkgf. Mähren II. S. XVII—XX. Ueb. d. Urspr. d. böhm. Sprache v *Tomsa's* Böhm.-deutsch-lat. WB. S. 17.

se vzácným jeho plodem se neuvázali, což nejpozději v 4tém stol. př. Kr. státi se muselo, poněvadž r. 320 řecký plavec Pytheas břehy jantarové již od nich osazené našel. (Srov. §. 18. č. 2. 3.) [18])

2. Svědectví Timaeovo.

Jakož sám národ Venedův, od nepamětných časů v krajinách mezi Tatrami a mořem baltickým osedly, nikdy z týchže krajin docela vypuzen nebyl, třebať i některé kraje a končiny nesmírného toho prostranství sídel svých jiným z ciziny přibylým národům postoupil; tak i jméno Venedův, čili dle skandinavského a čudského vyslovení Vanův, nikdy o národu tom z užívání nevyšlo, ačkoli za dlouhý čas, totižto až do Plinia a Tacita, jen některé nepatrné a nejisté sledy jména toho v řeckých a latinských spisích nalezti lze. K takovýmto prastarým zůstatkům obecného užívání toho jména přináleží dle vší podobnosti i jedno ze spisův Timaeových vážené, u přepilného sběratele Plinia náhodou zachované místo, důležité sice, ale nešťastnou neshodou rukopisův a ještě větší svévolností vydavatelův nad míru porušené, a protož starožitnostem vendickým téměř odcizené. Timaeus, rodilý Řek ze Sicilie, květl okolo 280 př. Kristem [19]): spisy jeho, pro nás ztracené, ještě Plinius před rukama měl, a z nich následující místo vypsal: „V té straně (v moři půlnočním) více ostrovův bez jmen praví býti; z těch jeden od Skythie, jmenované Bannoma, den cesty vzdálený býti Timaeus poznamenal, na nějž z jara jantar

[18]) Obšírnější rozjímání o Venedech baltických nalézají se v *J. Goropii* Origg. Antwerpianae. Antw. 1561. Fol. c. IX. Venetica p. 1009 sq. — *Ph. Cluveri* German. ant. l. III. c. 44 et c. 34. p. 633. — *Th. Bayer* De Venedis et Eridano v Comment. Acad Petropol. T. VII. a v *Téh.* Opusc. ed. *Klotz* p. 523 sq. — *F. Pubitschka* Diss. de Venedis et Antis v Act. Soc. Jablonov. 1772. *B. G. Schirach* De Henetis, Venedis et Vandalis ib. 1774. — *Ol. Hermelin* v *Scherer's* Nord. Nebenst. 1776. p. 212 sq.

[19]) Již staří, jmenovitě Polybius a j., velebili neobyčejnou známost zeměpisu tohoto muže, zvláště co do západních krajin. U něho jediného četla se jména starogallických národův Tylangii, Daliterni, Chabilci. Srov. *Ukert's* A. Geogr. IV. p. 40—41.

vlnami vyházín bývá.“ [20]) Slovce to Bannoma, nalezající se téměř ve všech rukopisích a starších vydáních Plinia, první proměnil Harduin [1685], nevím z jakých příčin, na slovce Raunonia; ačkoli ani jedno ani druhé s jinými z téhož Timaea vypsanými místy u Plinia se nesrovnává. Jindy zajisté týž Plinius takto píše: „Pytheas pravil, obřeží [21]) moře, řečené Mentonomon, osazené býti Guttony, národem germanským, zdělí šesti tisíců honův; od něhož vzdálí plavby jednoho dne nalezati se má ostrov Abalus, k němuž jantar z jara vlnami se přivážÍ, jsa odměškou moře zmrzlého; obyvatelé prý místo dříví k ohni ho užívají a blízkým Teutonům prodávají. Tomuto i Timaeus víru přidal, ale ostrov jmenoval Basilia.“ [22]) Zase něco dále, na týchže již dotčených místech, poznamenal Plinius, že ostrov ten nejen Timaeus, ale i sám Pytheas Basilia, Xenophon Lampsacenský pak Baltia a Mithridates Osericta jmenoval. [23]) Kterak novější vykladači spor tento, stotožňováním všech čtyř jmen ostrovu, t. Abalus, Raunonia (místo Bannoma), Basilia a Osericta, rozřešují, o tom místněji mluviti příliš by obšírné a k našemu cíli nepotřebné bylo: my, ať dime zkrátka, snášíme se s těmi, kteří místo Raunonia čtou Bannonia, Bannomana, lépe Bannoma, a slovo to jménem ne ostrovu, nýbrž země skythické býti pokládají. Tak místo toto četl a vykládal soudný Thunmann [24]); tak mezi jinými smýšlel

---

[20]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 13. §. 94. „Insulae complures sine nominibus eo situ traduntur. Ex quibus ante Scythiam, quae appellatur Bannoma (tak čísti dlužno, cod. Chiffl. Baunoma unam, codd. al. et edd. ant. Baunonia unam, ed. Harduini Raunonia!) unam abesse diei cursu, in quam veris tempore fluctibus electrum ejiciatur, Timaeus prodidit. — Kritický rozbor tohoto místa a rozdílův čtení viz ve Příloze č. II.

[21]) Aestuarium, jest vlastně stslv. lukomoří (srov. illyr. luka sinus maris), něm. tiefe Bucht. *Reichard* Samml. kl. Schriften str. 427—429.

[22]) *Plin.* Hist. nat. l. XXXVII. c. 2. §. 35. Pytheas Guttonibus, Germaniae genti, accoli aestuarium oceani, Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex millium; ab hoc dici navigatione insulam abesse Abalum, illuc vere fluctibus advehi et esse concreti maris purgamentum; incolas pro ligno ad ignem uti eo proximisque Teutonis vendere. Huic et Timaeus credidit, sed insulam Basiliam (cod. vet. Dalech. Baltheam) vocavit.

[23]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 13. §. 95. Xenophon Lampsacenus a litore Scytharum tridui navigatione insulam esse immensae magnitudinis Baltiam tradit, eandem Pytheas Basiliam (cod. Vatic. Balisiam) nominat. — L. XXXVII. c. 2. §. 35. 36.

[24]) Act. Societ. Jablonov. T. IV. an. 1774. p. 68.

i sám Harduin [25]), ačkoli on první jméno to kvapně na Raunonia proměnil; tak soudili nejnověji i Barth a Wilhelm, ovšem pravého smyslu slova toho se nedovtipíce. [26]) Důvody naše jsou následující. Přede vším zjevné jest, že ani jedno, ani druhé z těch dvou slov (Bannoma a Raunonia) jménem ostrovu býti nemůže, poněvadž týž ostrov dle Pythea Abalus čili Basilia (správněji Balthea), dle Xenophonta Lampsacenského Baltia, dle Mithridata Osericta sloul, a tolikéž i sám Timaeus, dle svědectví Pliniova na jiném místě [27]), jméno jeho Basilia (v rkp. i Balthea), ne Bannoma, psal. [28]) Daremné jest slov těchto nepřirozené a násilné stotožňování a ze všech jazyků vykládání [29]); jedno jen z nich může býti vlastní a původní, a sice dle vší podobnosti zachované od Xenophonta Lampsacenského jméno Baltia [30]), ještě naproti tomu Osericta nejdřevnější skandinavské jméno Estonska, t. Austrriki, býti se vidí. Potom z toho, co předchází, že totiž ve straně té více ostrovů beze jmen se nalezá, patrné jest, že sledující hned na to jméno Bannoma nemůže názvisko ostrovu býti; sic jinak povstane odpor hrubý a makavý. Dí zajisté: „několik ostrovů nemajících jména," a brzo potom „z těch ostrovů jeden." Jest-li ty ostrovy neměly svého vlastního jména, kterak může hned

---

[25]) *Plin.* ed. *Harduin* Par. 1723. T. I. not. CII. Miror viris doctis, Pelicerioque inprimis, in notis Mss. facile persuasum ibi insulae nomen latere, non continentis Scythiae, que ex adverso est etc. — *Voigt* Gesch. Preussens I. 47.

[26]) *Barth* Deutschl. Urgesch. Bd. I. S. 143. 150. *Wilhelm's* Germanien S. 328.

[27]) *Plin.* Hist. nat. l. XXXVII. c. 2. §. 35.

[28]) I *Ukert* A. Geogr. IV. 33—34. Timaeovy Basilia (= Baltia) a Bannoma (Raunonia) za dvé rozdílné výspy čili země pokládá.

[29]) *Voigt* Gesch. Preuss. Bd. 1. S. 632—649. srov. níž §. 19. č. 3.

[30]) To z porovnání obojího místa mezi sebou a z rkp. jasné jest. Podlé l. IV. c. 13. §. 95 jmenoval prý Pytheas ostrov ten Basilia, podlé l. XXXVII. c. 2. §. 35. týž Pytheas touž výspu Abalus, a Timaeus z něho Basilia! Jaký odpor! Pomníme-li, že A v barbarských jménech zhusta pouhý přídech jest (np. Abodriti=Bodrici, Agazziri=Kozari, Apenninae i Penninae alpes, Aspalatum i Spalatum atd.), dále, že místo Basilia v rkp. i Balthea, Balisia se čte, naposledy, že litery *l* a *f* zhusta se matou (srov. §. 44. č. 5 pod *c*), nebudeme dlouho na rozpacích, kterému čtení a výkladu přednost dáti máme. V rkp. Solina, vypisovatele Pliniova, čte se skutečně Abalcia m. Abalus. Máme tedy u Plinia ze Xenophonta Baltia, z Timaea Balthea (cod. vet. Dalech), u Solina Abalcia, t. A-Baltia.

na to jeden z týchže ostrovů jmenován býti? Naposledy všecken odpor a nesmysl zmizí, připustíme-li, k čemu nás věc sama vede, že slovem Bannoma od Timaea vlastně ne ostrov, ale přiležící pevná země vyznamenána byla. a že jen Plinius, nerozuměv dobře výpovědi Timaeově a psav nakvap, svým neurčitým vyjádřením smysl toho místa zatemnil. Považíme-li nadto, že Timaeus původně psal řecký, a že tudyž vlastně čísti dlužno Βαννομα, Vannoma [31]), tož pravý smysl místa toho na snadě a jevě postaven bude, t. že ostrov ten ležel před zemí skythickou [32]), kteráž u tamějších obyvatelů vlastně slove Vannoma. Již pak to jisto jest, že Vendové čili Slované slují u národův skandinavských a čudských Vannové, Vanové, a země vendická u Čuchonců a Čudů Wänämaa, Wennemaa, Wenahenmaa atd., t. Vendův země. (Srov. §. 7. č. 13. §. 8. č. 11.) [33]) K víře podobné jest, že sám Pytheas jméno toto země vendické z úst německých a čudských obyvatelův slyšel a do svých zápisků vtáhnul, odkudž je potom Timaeus vážil, ačkoli mu snad ani tento již, mnohem méně Plinius, dokonale nerozuměl. Cokoli zdravá a nepředsudná kritika, opřená na svědectví nejlepších rukopisův, strany tohoto slovce v potomním času určí, buďže potvrdí starší čtení Bannona (t. Vanomaa), buďto je konečně zamítne, to vždy

---

[31]) Ostatně proměna souhlásky *v* do *b* i jinak velmi jest obyčejná, np. u *Plin.* l. IV. c. 13. §. 97. místo Venedis čte se v některých rkp. a starých vydáních Benedis. Srov. §. 8. č. 15.

[32]) Ostrov Baltia jest poloostrov Sambia, Samland, jakž §. 19. č. 3. vyložíme. Proč jej staří jmenovali ostrovem, důvodně vysvětlili *Voigt* Gesch. Preuss. I. 23. 632 atd, *Reichard* Kl. geogr. Schrift. 1836. 8°. str. 437. — Pytheas pravil, že Celtové na severozápadu dosahují Skythie. *Ukert* IV. 33. Pozoru hodně jest, že touž zemi nadbaltickou (Litvu, Bělorus), později Jornandes, An. Ravennas a j. opět nazývají Skythií, dle starých-li pramenův? Srov. §. 6. č. 14. pozn. 11. 12. a níž §. 10. č. 11.

[33]) Se slůvkem maa, ma, t. země, krajina, skládají Čuchonci a estonští Čudi převeliký počet zeměpisných jmen. Čuchonci prodlouženě (má), Čudi zkrátka (ma) je vyslovují. Np. Suomenmaa (Finland), Hämeenmaa (Tavastland), Lapinmaa (Lappland), Wenäjänmaa (Russland), Saksanmaa (Deutschland), Juutinmaa (Dänemark), Ruottinmaa č. Ruotsinmaa (Schweden), Wironmaa (Estland, Livland), Ingerinmaa (Ingermanland); u Estonův Eestima (Estland), Livama (Livland), Lättima (Lettland) atd. I jiným čudským větvem slůvko ma známo jest: tak jmenují Votjáci zemi svou Ari-ma. Důkazové to starobylosti a rozšířenosti toho způsobu pojmenování, ve příčině naší důležití.

zůstane jisto, že jakož v první případnosti starožitnost Venedů ve krajinách zatatranských nabude nového znamenitého svědectví, tak ve druhé příčině taže starožitnost osnovaná na nepohnutém základu jiných hodnověrných svědectví a na podstatě historické pravdy, tudy nižádným způsobem zviklána nebude a nepadne.

3. Svědectví Corn. Nepotovo.

Památka přepodivného příběhu, t. přibytí Indův na pomoří Germanie ok. l. 58 př. Kr., zachovaná u dvou vzácných spisovatelů římských, záhadčivá sice a nad míru zatmělá, zasluhuje zde aspoň krátkého připomenutí, zvláště poněvadž se domníváme, že pravé-li jest naše věci té vyložení, tudy starožitnostem našim nemálo světla přibývá. Cornelius Nepos [29 př. Kr.], známý dějepisec římský, jest ten pramen, z něhož oba spisovatelé, podavší nám tuto pověst, t. Mela a Plinius, zprávu svou vážili, a však původní onoho spis, v němž to zapsáno bylo, nehodou času zahynul, pročež na poslyšení svědectví jeho vypisovačův přestati musíme. Píšeť pak o tom Mela v tato slova: „Cornelius Nepos ... připomíná, žeť Q. Metellus Celer vypravoval, kterak, když on byl prokonsulem Gallie, někteří Indové od krále Baetův jemu darem dáni byli, a kterak, vyptávaje se, odkud by do těch zemí byli přišli, se dověděl, že silnými bouřemi z Indického moře zachváceni byvše a změřivše cestu odtamtud až sem, naposledy na břehy Germanie vystoupili". [34]) A Plinius: „Týž Nepos o půlnočním oplavení země vypravuje, že Q. Metellovi Celerovi, kollegovi L. Afrania v konsulatě, tu dobu pak prokonsulovi Gallie, Indové od krále Svevův darem byli dáni, kteříž plavivše se z Indie příčinou kupectví, bouřemi do Germanie byli zachváceni. [35])

[34]) *P. Mela* l. III. c. 5. §. 8. „Cornelius Nepos ... Q. Metellum Celerem ... retulisse commemorat, cum Galliae pro consule pracesset, Indos quosdam a rege Baetorum (al. Boiorum) dono sibi datos; unde in eas terras devenissent, requirendo cognosse, vi tempestatum ex Indicis aequoribus abreptos emensosque, quae intererant, tandem in Germaniae litora exiisse."

[35]) *Plin.* H. N. l. II. c. 67. §. 170. Idem Nepos de septemtrionali circuitu tradit, Quinto Metello Celeri, L. Afranii in consulatu collegae, sed tum Galliae proconsuli, Indos a rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii causa navigantes tempestatibus essent in Germaniam abrepti.

Snadno jest domýšleti se, jak vítaným předmětem zámezné hloubavosti učených skoumatelů starožitností, zvláště Němcův, neobyčejná tato zpráva se stala a jakovému množství jalových domněnek ona původ dala. Hádáno se o slovo Baeti u Mely, neboť v některých rukopisech i Boti a Boii se čte. Ačkoli čtení Baeti, t. Batavi, nejprůvodnější se býti vidí; však předce, co do smyslu, i slůvko Boji připustiti se může, jelikož vždy jen národ v Germanii obývající se vyrozumívá. U Plinia bez rozdílu ve všech rukopisech čte se rex Suevorum. Hledáno jména zmíněného zde krále a obracíno to na Ariovista, v čemž ovšem jistoty naskrze dosíci nelze, aniž pak na tom mnoho záleží. Největší rozepře panuje u výkladu jména Indův: neboť jiní mermomocí dovozují, že skutečně Indové z nynější východní Indie přes ledové moře až ku břehům Germanie a Gallie se doplavili, nic se neohledajíce na věci té vnitřní nepodobnost, nerci-li zázračnost; jiní Indy tyto mají za Baktriany, Sogdiany a Samarkandy, kteříž z Asie přes moře černé a středozemní ruské řeky do baltického moře se dostali; jiní je pokládají za barvenotvárné Britance; jiní za Normany; jiní za Lopary; jiní za Afričany; jiní za Američany atd. [36]) Tak toulajíce se s nimi po celém téměř světě, žádný z těchto učených, pokudž mně vědomo, toho, což jest nejbližší a nejpřirozenější, posavad se nedotknul. Ať zkrátka dopovím, jsem přesvědčen, že buďto Metellus a Cornelis Nepos celou tu rozprávku sami vymyslili, buďto, zběhla-li se skutečně ta událost, zde bezodporně řeč běží o Vindech, obyvatelech pomoří baltického. Metellus a Cornelius Nepos jsou svědkové nadto vážní a nepodezřelí, by pouze pro tuto zprávu za bajkáře a lháře vyhlášeni býti měli. K víře podobné jest, že Cornelius Nepos tuto pověsť neprostředně z úst samého Metella, muže v každém ohledu důstojného a svědka hodnověrného, vypsal. Quintus Metellus Celer byl l. 695 po založení Říma čili 58 před Kristem prokonsulem Gallie. Z Melových slov patrné jest, žeť on pilně na vlast a národnost

[36]) Srov. *Mela* ed. *Gronov.* p. 546. ed *Veichert* p. 232. *Huet* Gesch. d. Handl. u. Schiff. 1763. 8°. S. 254. *Brehmer's* Entd. im Alterth. II. S. 215—224.

těchto nešťastných lidí se dotazoval, a buď od nich samých, buď od Němcův a Gallův zpraven byl, žeť na loděch z domova svého odplouli, a sice, jakž Plinius výslovně dokládá, za příčinou kupeckého obchodu, což zde nejdůležitější jest okolnosti. Podlé starobylého obyčeje národův přináležely koráby bouřemi a vlnobitím na břehy vyvržené obyvatelům a pánům týchže břehův. Takovýmtohle právem dostali se tito vindičtí kupci v ruce krále germanského v Batavii, kterýž je Metellovi daroval. Lidé tito, jakž my tomu rozumíme, od Němcův a Gallův vydáváni byli za Vindy; Metellus anebo teprvé vrstevník jeho Cornelius Nepos, nevěda nic o baltických Vindech a maje hlavu naplněnou starodávními pověstmi o spojení moře baltického s černým, chvalinským a velmořem indickým [37]), slyšel to, ovšem mylně, na Indy východní. Pomýlení takovéto tím snáze zběhnouti se mohlo, čím jest věc jistější, že vyslovení souhlásky *v* z počátku slov u dřevních Germanův a Gallův podobalo se pouhému přídechu, jakož skutečně ve přemnohých slovích západních jazyků *v* řecké a římské *h* zastupuje. [38]) Tudy pošlo, že i Marcianus Heracleota, anebo aspoň jeho přepisovač, mluvě o moři baltickém, místo Οὐινδικὸν κόλπον napsal Ἰνδικὸν. [39]) Což později místo mělo, nemohlo-li i dříve se přihoditi? Považíme-li k tomu jednak nemožnost aneb aspoň největší nepodobnost skutečného připlutí východně-asiatských Indův ku břehům germanským, jednak starodávní přebývání velikého kmene slovanských Vindův na pomoří baltickém a jeho obírání se kupectvím, jakožto věc i bez toho svědectví dostatečně průvodnou, té jsem naděje, že podstatnost tohoto našeho vyložení nenesnadně nahlídneme. A však já o tom rád kaž-

---

[37]) Srov. o tom. *Ukert's* A. Geogr. IV. 63. Jak špatný zeměpisec Corn. Nepos byl, patrno z jeho domněnky o vtékání ramene Istru do adriatického moře! *Plin.* H. N. l. III. c. 18. *Ukert* l. c p. 60.

[38]) Srov. §. 8. č. 15 *Schneider's* Latein. Gr. I. 197. 366. *Grimm's* D. Gr. I. 57. Tím se vysvětluje, proč np. jméno Vibiones jindy se čte Ibiones atd.

[39]) *Κατὰ τὸν Ἰνδικὸν κόλπον* m. *Οὐινδικὸν*. *Marc. Heracleotae* peripl. v *Hudson* Geogr. vet. scr. graec. I. p. 54. Co Cornelius podlé Mely jmenoval Indica aequora, sloulo vlastně podlé Ptolemaea a Marciana Vindicus č. Venedicus sinus.

dého skoumatele při vlastním jeho soudu zůstavují, sám vždy za to maje, že připluti Vindův na břehy germanské l. 58 př. Kr. jest historická událost (factum), za svědectvím Metella a Cornelia Nepota nade všecku pochybnost vyvýšená, a že pomíchání těchto baltických Vindův s asiatickými Indy jest pomýlení učeného vykladače zeměpisu, Cornelia Nepota, jímž ona zběhlost v samé své podstatě nikterakž se nevyvrací. Že forma jména Vindi původnější i starší jest, nežli Venedi, dole se dokáže.

4. Svědectví Pliniovo.

Jméno Venedův, již v nejzažší starobylosti příčinou jantaru od nich sbíraného a prodávaného, tak daleko známé a proslulé, v pozdějších písemných památkách Řekův a Římanův jen pořídku se vyskýtá. Národ zajisté Venedův, s jedné strany od Gothův a jiných Němcův na ousti Visly a břehu jantarovém zaskočený a hlouběji do středozemě vtlačený (§ 18. č. 2. 3.), s jiné pak strany ode Skythův a později od Sarmatův aspoň z částky podmaněný (§ 13. 16.), na jih zase od mnohočíslných národův celtických v čas jejich velikého stěhování v 4tém a 3tím stol. př. Kr. sevřený (§ 11. 17.), ztratil poněkud u jiných vzdálenějších národův své závaží, a zůstal jim buď ukrytý, buď obojetný, nejsa více v držení celého obřeží baltického, a neveda s nimi tak zhusta a svobodně, jako jindy, neprostředného obchodu a kupectví. K tomu i známost severních krajin Evropy u Řekův a Římanův zůstávala pořád kusá a nedokonalá, aniž po mnohá ta století od časův Herodota a Pythea až do časův Plinia a Tacita nějakého patrného rozšíření nabyla. Teprva když sobě světovládní Římané mečem cestu do vnitřností severní Evropy, především do Germanie, Pannonie a Dacie, otevřeli, tu dobu i ostatní severní krajiny z toho posavádního mraku poněkud na světlo vynikly, jakž toho spisové Plinia, Tacita a Ptolemaea, mimo jiné mnohé, důkazem býti mohou. Tu dobu i jméno Venedův zatratranských znovy se pojevilo, aniž potom kdy více z obzoru vědomostí zeměpisných a dějepisných zmi-

zelo. Výborný a veleobsáhlý Plinius [79] jest mezi spisovately této epochy nejdřevnější, kterýž nám ve své encyklopaedii, historií přirození nazvané, národní jméno Venedův čistě a věrně zachoval, a sídla jejich u protřed jiných severních národův, ačkoli poněkud neurčitě, vykázal. Uvodíť on v popsání končin severní Evropy, a jmenovitě pomoří baltického, jméno Venedův tímto pořádkem: „Někteří strany ty (t. mezi baltickým mořem a Tatrami) až k řece Visle od Sarmatův, Venedův, Scirův, Hirrův obydleny býti vypravují.“ [40]) Čteme-li toto místo u Plinia samého, srovnávajíce je s tím co předešlo a co následuje, smysl jeho a položení zde jmenovaných národův jasněji a zřejměji se nám vyskytne. Plinius v tomto pořadí jmen zdá se nám postupovati od východu na západ až k Visle a moři baltickému, tak že Sarmati, jakž to i odjinud s jistotou ví se, k východním stranám patří, u prostřed mezi nimi a mezi Sciry a Hirry Venedové sídla svá zaujímají, naposledy od oustí Visly opodál k severu na pomoří baltickém Scirové a Hirrové sedí. [41]) O národu Scirův z jiných pramenův a svědectví dostatečně průvodné jest, že byli odnože Němcův, dle vší podobnosti mocných Sveonův čili Normanův, osadivších se ve dřevní době, snad pojednou s Guttony čili Gothy, na břehu baltickém, ve dnešních Kuronech a na Žmudi (srov. §. 18. č. 8.). Jméno jejich i po vystěhování jejich odtud ještě ve 4tém a 5tém stol. ve spolku s jinými německými národy zhusta se připomíná. Totéž platí o národku Hirrův, o němž Lelewel velmi případně se domýšlí, že názvisko jeho přešlo na pomorský kraj Harria v Estonech, ačkoli odtud mylně dále zavírá, žeby lid ten původně přináležel ku kmenu litevskému, povstalému prý z odnárodněných německých Herulův. [42])

[40]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c 13. §. 97. „Quidam haec habitari ad Vistulam usque fluvium a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt.“

[41]) Domněnka Mannertova — German. str. 313—315 — jakoby Plinius z neumění národy tyto na západním pomoří baltickém, ve dnešním prý Pomorsku a Meklenbursku osazoval, jest mylná. Římané za času Pliniova měli mnohem dokonalejší známost o položení těch zemí, a jmenovitě o sídlech Sarmatův, aby učený Plinius tak hrubého omylu byl se dopustiti mohl.

[42]) *Lelewela* Rzut oka na dawność litewsk. nar. Wiln. 1808. 8° str. 23 sld. *Ossoliński* Vincent Kadlubek üb. v. *Linde* W. 1822. 8°. str. 463 sld.

Mnohem podobnější k víře jest, že Hirrové tito byli praotcové potomních Herulův, a že tudyž rovně, jako jejich bratří Gothové a Scirové, ze Skandinavie, na toto obřeží se přistěhovali, jakž o tom dole (§. 18. č. 8.) šířeji mluveno bude. Buď jak buď, svědectví Pliniovo o sídlech velikého a prastarého národu Venedův, u prostřed mezi možnými Sarmaty, na východu a černém moři panujícími, a mezi malými národky Scirův a Hirrův, na břehu baltickém osedlými, jestiť světlé a žádné pochybnosti nepodrobené; na čemž samém podstata a vrch věci od nás zde pojednané se zakládá.

5. Svědectví Tacitovo.

Na konci prvního století [ok. 100 po Kr.] důmyslný dějepisec římský Tacitus, váživší nepochybně z jiných novějších a hojnějších pramenův, nežli je předchůdce jeho Plinius před rukama míti mohl, ve knize své Germania nadepsané i k hořejším a vzdálenějším národům severní Evropy zření své obrátil, a některé, neobšírné sice, ale drahocenné zprávy o nich nám podal. Nezastavujíce se při tom, co u něho o národech kmene německého a čudského (finského) nového se nalezá, uvedeme zde ze spisu jeho jediné to místo, ve kterémž on o předcích našich Venedech mluví v tato slova: „Národy Peucinův, Venedův [43]) a Fennův mám-li k Germanům počísti, čili raději k Sarmatům, sám se rozpačím. Ačkoli Peuciny, jež někteří Bastarny jmenují, co do řeči, mravův, sídla a obydlí, Germanům se podobají. U všech panuje nečistota, u velmožův i lenivost. Míchajíce se manželstvím se Sarmaty, mravy své tudyž poněkud zprzňují. I Venedové na mnoze mravův od těchto přijali. Nebo všecky lesy a hory, co jich koli mezi Peuciny a Fenny strmí, příčinou kořistování branně probíhají [44]). A však tito raději mezi Germany se pokládají,

[43]) Tak podlé obecného čtení; a však Gerlach (Basil. 1835. 8°.) a J. Grimm (Gotting. 1835. 8°.), povozováni závažím lepších rukopisův, do svého vydání přijali formy Venctorum, Veneti. Srov. Přílohy č. III.

[44]) Tacitus dí: latrociniis pererrant. K určení pravého a vlastního smyslu těchto slov výborně může posloužiti, co pilný *Jordan* v Orig. slav. T. IV. p. 105—107 „ad vocabulum latrocinatio“ ze starých pramenů vypsal a poznamenal.

poněvadž i domy stavějí, i štítův užívají, i pěchotě obvyklí jsouce rychlostí noh předčí, čehož všeho u Sarmatův naprosto není, na vozích a na koni život provodících". [45]) Ačkoli světlost a ráznost svědectví tohoto za příčinou nejistoty a váhavosti, ve které Tacitus z ohledu národnosti Venedův se nalezal, poněkud zatemněna jest, však nicméně po dokonalém odstranění vší pochybnosti s této strany (§. 7. č. 9.), a po dokázání slovanskosti dřevních Venedův (§. 7. č. 5—14.), platnosti a závaží svědectví tohoto v naší příčině nic více v cestě ležeti nemůže. Proč nám na místě tomto nezbývá, leč smysl slov jeho v ohledu zeměpisném něco ouplněji povysvětliti. Sídla Peucinův a Fennův, u prostřed nichž Tacitus místo Venedům vykazuje, odjinud dostatečně nám známá jsou. Peucini čili Bastarnové, národ původně celtický, později, jak se zdá, s germanskými stěhovanci tuze pomíchaný, a proto od některých spisovatelův za Němce vyhlášený, obývali v horách dnešního Sedmihradska na pravém břehu řeky Dněstru, asi ode dnešní Bukoviny až dolů k moři černému a k ousti Dunaje (§. 17. č. 10.). Fennové pak čili Čudi od nepaměti sídlili v nejzažších končinách severní Evropy; jen některé jejich oddělené větve sahaly s jedné strany po zábřeží moře baltického dále dolů až do dnešního Estonska, s jiné pak strany až do spojení řek Volhy a Kamy: vnitřní země a krajiny okolo dnešních měst Novohradu, Moskvy, Smolenska, Kyjeva, Lvova, Varšavy atd., pokud paměti historické na hustou tmu dávnověkosti nějaké světýlko prostírají, již ve prastaré době, ovšem pak v okresu času, o kterémž zde jednáme, od národu finských čili čudských osazeny nebyly. (§. 14.) [46]) Zdeť tedy v nesmírném tomto prostranství, byla za časův Plinia

[45]) *Tacit.* German. c. 46. Viz přílohy č. III.

[46]) Ptolemaeus jmenuje sice Phinni v pořadí národů v Sarmatii obývajících mezi Gythony a Bulany; ale z toho zběžného a zmatečného, anobrž snad jen později tam vlepeného připomenutí na skutečné jejich v těch stranách poledních přebývání nikterakž zavírati nelze. Viz §. 14. č. 5. — *Lehrberg* v Unters. über ält. Gesch. Russl. str. 201—203 podstatnými důvody provesti usiluje, že Fenni, o nichž Tacitus známost měl a zprávu ve spisu svém podal, nikoli na Čudy v Estonech a Livonech, nýbrž na Lopary na severu rozumíni a slyšáni býti mají.

a Tacita sídla národů venedských, zde starobylá jejich vlast, ode mnohých se všech stran se hrnoucích národův obklíčená a stěsněná, ale nikdy docela neopanovaná a neroztrhaná. Plinius místo Venedům vykázal mezi Sciry a Hirry na baltickém, a mezi Sarmaty na černém moři a v jednotných odnožech na Dněpru i za Tatrami tu dobu sedícími; Tacitus naproti mezi Peuciny čili Bastarny v horách sedmihradských, a mezi Fenny v nejzadnějších končinách severní Evropy, v Estonech, ve Finlandu, na břehu hořejší Volhy a Kamy tu dobu obývajícími: onen nám mlčečky poukazuje na hranice vlasti jejich k západu a východu, tento zase na hranice k jihu a půlnoci. Za všemi těmito důvody a znameními meze tehdejších sídel národu, starým pod jménem Venedův známého, nadběžné asi takto se určiti mohou: počnouc od ousti Visly vedlé osad Esthův (t. Litvanův) a jiných menších národův, jako Scirův, Hirrův atd., přes dnešní Němen, Žmuď, Livony až do východních končin moře baltického, odtud severní stranou nedaleko dnešního Novohradu, okolo zřídel Volhy a Dněpru, na východ až téměř k řece Donu, odtud přes dolejší Dněpr k řece Dněstru, a přes hořejší Dněster k horám Tatrám a k řece Visle, a dále za Vislou až na rozhraní mezi ní a Odrou. Na břehu moře východního v Estonech a v podkrají hořejší Volhy Venedové sousedili s Finny čili Čudy, na Donu, Dněpru a černém moři se Sarmaty, jimž i některé větve Venedův podrobeny byly, na Dněstru s Peuciny čili Bastarny, mezi Vislou a Odrou byli pomícháni s Němci. [47])

6. Svědectví Ptolemaeovo.

Asi v polovici druhého století [zdáním některých ok. 161, jiných mezi 175—182] slovutný mathematik, hvězdář a zeměpisec Ptolemæus, sebrav dohromady a spořádav přepilně všecky jak starší tak i novější zprávy o zemích a národech

[47]) Zevrubnější vytčení hranic zemí ode Staroslovanův zaujatých teprvé po přehledu sídel cizích kmenův předsevzíti se může. Srov. §. 21. §. 27. č. 1. též tohoto §. č. 13.

severní Evropy, pozůstavil nám obraz těch krajin a ethnografický popis národův mnohem ouplnější, nežli který jiný z jeho předchůdcův a následovníkův. Nelze ovšem zapírati, že v tom neobyčejném množství jmen národův a národkův nemálo takových se nalezá, o kterých u jiných spisovatelův ničeho dočítati se nelze, a kterýchžto sídla a národnost dostatečně určena býti nemohou. A však s druhé strany i to s vděčností uznati sluší, že nám Ptolemaeus ve své bohaté sbírce mnoho národních jmen dochoval, kterážto dokonale rozebraná a srovnaná k vysvětlení starožitností nejednoho národu severní Evropy převýborně posloužiti mohou. Že Ptolemaeus z jiných pramenův čerpal, nežli Plinius a Tacitus, a že tytýž staré pověsti s novějšími zprávami míchal, o tom mezi učenými znately starožitností žádné pochyby není. Dávno před ním národ Sarmatův, pošlý z kmene medského, po vyhynutí dřevních Skythův mezi Dněprem a Donem, od Volhy hloub na západ do Evropy se vtisknul, a vládu svou nad mnohými národy týchže stran, tudyž nepochybně i nad některými větvemi Venedův, rozšířil (§. 16. č. 2—11.). Národové tito, od bojovných Sarmatův podmanění, tudíž i domácí a vlastní jméno své, jak to bývá, aspoň vně vlasti a před cizozemci ztratili: názvisko panujících Sarmatův jména služebných národův zatemnilo, a stalo se pomalu všeobecným jménem krajin a národův mezi Volhou, Tatrami a černým i baltickým mořem. Přenešením toho jména pouze v zeměpisném ohledu na celé to nesmírné prostranství severní Evropy v samé věci, co do rozličnosti národův tam obývajících, nic změněno není. Ptolemaeus této rozličnosti národův, co do původu, jazyka a mravův jejich, i sám bez pochyby dobře povědom byl, i výslovně ji vytknul, když ve svém popsání evropejské Sarmatie mluví v tato slova: „V Sarmatii obývají převelicí národové (ἔθνη μέγιστα) tito: Venedové po celé zátoce venedské, a za Dacií Peucini i Bastarni, a po celém obřeží Maeotu Jazygové i Roxolané, a ve vnitřní krajině za těmito Hamaxobii i Alauni Skythové“ [18]). Že tito čtyři hlavní národové nemohli větve

[18]) *Ptolemaei* Geogr. l. III. č. 5.

jednoho kmene býti, jednak samo sebou se rozumí, jednak také z jiných svědectví historických dostatečně průvodné jest. Peucini a Bastarni, ode starých hned mezi Celty, hned zase mezi Germany počítáni, zdají se býti, jakž jsme již napověděli a na svém místě šířeji dokážeme, původně Celtové, potomně po přibytí germanských stěhovanců na Černomoří a Dněster snad na díle poněmčení. Sídla jejich v horách dnešního Sedmihradska, na východ až dolů ke Dněstru, odjinud dostatečně známa jsou (§. 17. č. 10.). Jazygové a Roxolané byli vlastní a původní Sarmati, a přináleželi dle původu, řeči a mravův svých ku kmenu medskému. Hlavní sídla bojovného a smělého tohoto národu byla sice, jakž Ptolemaeus udává, na zátoce Maeotu, ale některé jeho pluky již mnohem dříve hlouběji byly pronikly, a na díle v Dacii a ve dnešních Uhřích, na díle za Tatrami a u prostřed Venedův se osadily, jejichžto vládě i veliká část severních národův podrobena byla (§. 16. č. 5. 6.). Alauni Skythae byli tolikéž ratolest mohutných Sarmatův, v neznámé době, nejpodobněji v 1ním stol. př. Kr., z původního sídla svého mezi Donem, Volhou a Kaukasem vyšlá, a na dalekém severu, blíž pramenů Volhy a Dněpru, osedlá, jakž na místě svém vyložíme (§. 16. č. 8—10.). Podlé toho tedy, ohledem na Plinia a Tacita, sídla Venedův za času Ptolemaeova již zevrubněji určena býti mohou. Ačkoli Ptolemaeus těmi slovy „Venedové po celé zátoce venedské“ jakož i následujícími: „vedlé Venedův Gythonové jsou,“ a „na východ vedlé Venedův jsou Galindi a Sudini a Stavani,“ pak „ostatek zátoky venedské drží Veltae,“ sídla Venedův na břehu moře baltického příliš těsně obmezovati se zdá, však předce není možné, aby všickni Venedové tehdějšího času, jakž někteří novější vykladači chtějí, jedině na břehu moře baltického byli obývali. Neboť přede vším toby ani s velikostí národu (ἔθνος μέγιστον dí Ptolemaeus), ani s jinými hodnověrnými svědectvími se nesrovnávalo. Tacitus, jakž jsme viděli, celé to prostranství mezi Peuciny a Fenny vyplňuje Venedy, a dle jiných hodnověrných podání, kteráž dolejí uvedeme (č. 11. tohoto §.), sahala sídla Vendův již v nejstarší době, okolo počátku našeho letopočtu, až ke

Dněpru a Donu. Mimo to Ptolemaeus, vykázav sídla těch čtyř hlavních národů, Venedův na zátoce venedské, Peucinův a Bastarnův v horách Peucinských a Bastarnských, Jazygův a Roxalanův na zátoce Maeotu, Alaunův pak daleko na severu, sám nám příčinu zavdává k té otázce: jací pak asi národové v nesmírném tom prostranství mezi Venedy na zátoce venedské, Peuciny a Bastarny u pohoří Peucinského, Jazygy a Roxolany na Maeotu a Alauny na severu bydleli a je vyplňovali? Na otázku tuto sám Ptolemaeus nám odpovídá, vyčítaje jedním douškem neméně než padesáte národův u prostřed mezi oněmi čtyrmi osedlých, a rozlehlé ty krajiny severní Evropy vyplňujících. Samo zběžné pohledění na jména a položení těchto národův k tomu nás vede, že naskrze možné není, aby všickni tito národové původem, jazykem a povahou rozdílní od sebe byli, poněvadž by tudyž padesátero rozličných kmenův povstalo, což nesmyslné jest. Na jevě tedy jest, že tito národové, co do pojití a jazyka svého k některému z oněch čtvero hlavních národův, anebo určitěji, k některému ze zdejších již odjinud známých kmenův, buďto k vendickému, anebo k německému, anebo k celtickému, anebo k sarmatskému, anebo naposledy k litevskému a čudskému nevyhnutně přináležeti musejí. Považíme-li, že ze všech těchto padesáti národův jediné Gothové, Burgiones i Avarini byli bezodporně německého (§. 18.), a jediné Ombrones a Anartophracti dle vší podoby celtického kmene (§. 17.), že Sarmati byli přistěhovanci, národ co do povahy silný a bojovný, co do počtu však malý a nelidnatý (§. 16.), že Finnové již tehdáž až do nejzažších končin severu byli vytlačeni (§. 14.), a že národky litevské od prvopočátku nade všecky jiné na severu byly chudší a nepatrnější (§. 19), nenesnadně se přesvědčíme, že drahná částka oněch od Ptolemaea vyčítaných jmen přináleží národům kmene vendického, a že jimi se vyznačují jednotlivé odnože a větve tohoto velikého kmene, již tehdáž po prostranných těch krajinách severní Evropy roztroušené a pod rozličnými místními názvy v nich přebývající. O některých, že byli kmene vendického čili slovanského, jako o Bulanech, Piengitech, Biessech, Stavanech, Veltech, Karvenech, Pagyri-

tech, Savarech, Karpianech, Jevinech, Bodenech, Navarech, Tyrangitech atd., z pozdějších pramenův jistotně ví se, o jiných, jakož o Arsietech, Igyllionech, Coestobocích, Tranomontanech, Boruscích, Akivech, Nascích, Ivionech, Sturnech, Karyonech, Amadocích atd., téhož se domýšleti lze, o čemž dole místněji jednáno bude (§. 10. č. 10.). Příčina této nesrovnalosti a nedůslednosti u Ptolemaea na snadě jest: on zprávy své vážil ze dvou veskrze rozdílných pramenův, jednoho západního čili německého, a druhého východního čili římského, zatím i jméno Venedův převzal západní cestou a od Němcův, u nichž ono obyčejné bylo, jména pak jednotlivých národkův, před tím nejvíce neznámých, dostal východní cestou od Římanův, kterýmžto ona po opanování Dacie a po mnohých vojnách se Sarmaty byla ve známost vešla. I položilť tedy jak cizozemské názvisko kmene celého, tak i domácí jména jednotlivých národův a větví vedlé sebe, o soustavné seřadění jich ohledem na národnost pečliv nejsa, aniž maje dostatek jazykozpytných a národoslovných známostí, k vykonání takového díla potřebných. Mimo jména samého národu Venedů ve knize jeho ještě i jméno zátoky venedské, kteroužto třikrát připomíná; „Sarmatia evropejská obmezena jest na půlnoc mořem sarmatským, vedlé zátoky venedské,“ a něco dále „Venedové po celé zátoce venedské,“ naposled „zase ostatek zátoky venedské drží Veltae,“ pak „hor venedských“ nám se zachovalo. [49]) Zátoka venedská, jejížto jméno, jakž nahoře připomenuto, sahá do nejzadnější starožitnosti, a nepochybně z těch časův pochází, když Venedové v držení byli břehův jantarových, jest částka moře baltického od Hely až do oustí Vindavy, kteráž u Němcův na díle Putziger anebo Pautzker Wyk slove, a do níž řeka Visla se vlévá, ačkoli Reichard Rigaickou zátoku, ovšem bez podstatných důvodův, jménem venedské od Ptolemaca vyznamenanou býti pokládá [50]). O horách venedských mnohonásobní mezi no-

[49]) *Ptol* Geogr. I. III. c. 5.

[50]) U *Reicharda* Orb. ant. Tab. XII. záliv vislanský slove Venedicus, napreti tomu Tab. XIII. XIX. již Rigaický. Důvody této změny, veskrze slabé, přednáší Reichard v Samml. kl. Schriften str. 432—433. — A však

vějšími učenými spor jest, předstírajícími, že v těch krajinách dokonce žádných hor není. A však Ptolemaeus řeckého slova ὄρος o každé patrnější lesnaté obvýšnosti, zvláště pak o takové, kteráž většímu počtu řek vznik dává, a rozhraní činí mezi řekami na různé strany běžícími, rád užívá. [51]) Takovéto rozhraní řek na různo tekoucích i zde se nachází, kteréž sobě Ptolemaeus dle věí podobnosti mnohem větší a hornatější představoval, nežli ono v samém skutku jest. (Srov. §. 22. č. 2.) Ostatně určité vyjádření Ptolemaeovo, že za jeho času a podlé zpráv jeho došlých Venedové v držení byli téměř celého baltického pomoří, kdež starší spisovatelé, Plinius a Tacitus, ještě Gothy a jiné národy osazují, tolikéž že Veltové, národ slovanský, již na témže pomoří obývali, o nichž na jiném místě dokážeme, že z gubernie Vilenské vyšli (§. 44. č. 2—5.), důkazem jest velikých proměn v položení národův za Tatrami, kteréž tu dobu, t. asi v polovici 2ho stol., počátek svůj vzaly. Převaha Němcův na pomoří baltickém pojednou klesati a Slovanův zdvíhati se začala. Vlastní příčiny tohoto tříbení a stěhování se rozličných národů v těch stranách snad nás na věky tajny zůstanou. Gothům Ptolemaeus již mnohem menší prostranství vyměřuje, nežli Plinius a Tacitus, a brzo potom vidíme je docela opouštěti krajiny povislanské a stěhovati se na Černomoří. K víře podobné jest, že Gothové, markomanskou válkou vyštváni a příkladem jiných Němcův k dorážení na hranice římského císařství pobídnuti jsouce, severní svá sídla pojednou opouštěti a dále na jih, až k samému Dunaji, stěhovati se začali, načež Slované spolčivše se s potlačenými od těch cizincův Litvany a Lotyši, na ztenčené jejich ostatky udeřili, a dlouhotrvanlivému jejich podružství v těch stranách konec učinili. Velikých a

---

Marcianus Herakleota dí výslovně: Hi fluvii (Chronus et Rhudon) exeunt in *sinum Venedicum, qui a Vistula flumine incipit, in immensum extensus.* Geogr. vet. scr. gr. min. I. 55. Věc jest na bílední, třebas Marcian ohledem na ousti Rhudonu v omylu byl. — Nejpodobnější jest, že staří zeměpisci zátoku Gdanskou s Rižskou pomíchali, obé za jeden veliký záliv držíce, a o velikém výsadku země mezi nimi nic s jistotou nevědouce.

[51]) Místnější a důkladnější vyložení této věci viz v §. 22. č. 2.

rozsáhlých dějin obyčejně i příčiny bývají rozličné a zapletené: pobouření mnohočetných národův Sarmatie skrze Římany, z Dacie za Tatry a Dněster panství své šířící, bažení po nových sídlech čili přirozená Germanům těkavost, tolikéž jejich po loupeži a bojích dychtivost. rozmnožení se Slovanů ve vnitřní Sarmatii, potud odevšad stěsněných a od moře odloučených, jiskra válčivosti v mohutném národu Veletův (Luticův) pojednou v silný plamen se roznítivší, tlačení severních, zvláště uralských národův (potomních Hunův, Bulharův, Avarův, Kozarův atd.) na Slovany, a mnohé jiné nám neznámé okolnosti mohly býti hlavními příčinami velikého stěhování národův německých na jih, k Dunaji, a slovanských na západ, přes Odru do Germanie, kteréž v 2hém stol. po Kr. se začalo a do počátku 5ho, z částky i déle, trvalo. Až posavad sice větší počet zahraničných spisovatelův toho byl domnění, žeby němečtí národové, Gothové, Gepidové, Burgundové, Vandalové a j., dobrovolně byli svá sídla na baltickém pomoří a v podkrají Odry opustili, pak Slované teprva později do uprázdněných, poustkou ležících míst bezbranně se vhostili; a však já, po dobrém věci té uvážení, tomu nijak za pravdu dáti nemohu, maje za to, že ani to vyhostění se Němcův z vlasti vindických tak veskrz dobrovolné, ani vkročení Slovanův do hranic německých tak naprosto mírné nebylo, jakž obvykle za to se pokládá. [52]) Místněji o tom níž, v okresu druhém, jednati se bude. (Srov. §. 18. č. 4. §. 43. č. 2.)

7. Svědectví Marciana Herakleotského.

S tím, co nám slovutný zeměpisec Alexandrinský, Ptolemaeus, o sídle velikého národu Venedův za Tatrami zapsal, srovnává se zevrub zpráva od pozdějšího spisovatele Marciana Herakleotského o témže předmětu nám podaná. O času, ve kterémž tento zeměpisec živ byl, nic s jistotou říci se nemůže:

---

[52]) *Voigt* Gesch. Preuss. I. 65—66. *Gaupp* Das Gesetz der Thüringer S. 46. Oba, zvláště pak poslední, k tomu se chýlí, že Gothův a jiných Němcův stěhování bylo na díle šířícími se Slovany vynucené.

Hudson a Dodwell, vydavatelé jeho spisu, ne bez slušných důvodův za to měli, že nebyl hrubě mladší Ptolemaea, a při nejmenším ve 3tím stol. květl; novější však zpytatelé věk jeho vesměs mezi 350—400 kladou. Buď jak buď, o tom všickni se snášejí, že Marcianus tento mimo Ptolemaea, jehož text on zajisté ve přesnější způsobě míti mohl, nežli my, i jiná teď ztracená zeměpisná díla ještě před rukama měl, a z nich své stručné, nás pod jménem periplu čili mořeplavby došlé zápisky vážil. V ohledu tom svědectví jeho, ačkoli téměř nic nového o Venedech neposkytá, předce jest poněkud důležité a závažné. Jmenuje i on, a sice třikrát, zátoku vindickou (οὐινδικὸν κόλπον) a doleji venedickou (οὐενεδικὸν) i vendickou (οὐενδικὸν), s tím výslovným doložením, žeť ona počátek svůj béře u řeky Visly, a odtud přes nesmírné prostranství dále se rozprostírá. Zprávu svou o Sarmatii zavírá těmito slovy: „Nalezá se v ní národů (ἔθνη) 58, měst znamenitějších (πόλεις ἐπισήμους) 53, hor znamenitějších 9, řeky znamenitější 4, předhoří znamenitější 3, přístavy znamenitější 3, zátoky znamenitější 4, totižto zátoka jmenovaná vendická a jiné tři". [53]) Co nám o některých řekách, od něho ze jména vytčených, jakož i o národech sarmatských a jiných, nového a posluhného podává, toho doleji na příležitém místě (§. 22. a j.) k cíli svému použijeme.

8. Svědectví desk Peutingerových.

Jméno velikého národu Venedův zachováno nám nevelmi dlouho po Ptolemaeovi, a snad ještě před Marcianem Herakleotou, i v jiném převzácném pamětníku římské starožitnosti, totižto v oné mappě římské, kteráž po někdejším majetníku svém dnes vůbec deskami Peutingerovými (Tabula Peutingeriana) slove, a jejížto jediný zkáze času ušedší exemplář, psaný, jak se zdá, l. 1265 [54]), v cís. král. dvorské knihovně ve Vídni se chrání. O původu, povaze, ceně a hodnověrno-

[53]) *Marciani Heracl.* Periplus v *Hudson* Geogr. veter. script. graeci min. T. I. p. 54—57.

[54]) *Katancsich* Orbis antiquus T. I. p. XIII.

sti tohoto zůstatku starožitnosti tak pilně v novějších časích od mužův učených a v této třídě umění zběhlých jednáno jest [55]), že zde přestati můžeme na stručném uvedení některých resultátův, o jejichž pravdivosti my po bedlivém vyšetření předmětu toho ouplně přesvědčeni jsme. Všickni novější skoumatelé srovnávají se v té výpovědi, že tato mappa římská, tak jakž ji máme, nemohla z pozdějšího exempláře, nežli za cís. Theodosia II. Ml. [423] zhotoveného, přepsána býti, a jen co do času prvotního skládání jejího poněkud ve zdáních svých se různí. Reichard ji jmenuje nejstarší ze všech mapp římských, před veřejným zavedením křesťanství zhotovenou [56]); Mannert se domýšlí, že ve druhém stol. povstala [57]); Katančić zhotovení její mezi l. 161—180 za panování cís. M. Aurelia Antonina Philosopha klade; Kruse naproti za to má, že teprva za cís. Aureliana Proba 276—280 dohotovena jest; naposledy někteří jiní ji pokládají za docela nový plod věku Theodosia II. Ml. 423. Mezi všemi zpytately, kteří o předmětu tomto jednali, podlé našeho domnění, výborný náš Katančić nejzdravěji a nejdůkladněji soudil, pokládaje, že mappa ta za císaře M. Aurelia zhotovena, a za císaře Theodosia jen některými přípisky opatřena a co do jednotlivých slov zjinačena jest [58]), a sice z mnohých příčin, jmenovitě, poněvadž *a*) mappa ta ještě na mnohých místech starší jména měst má, kde ve třetím a čtvrtém stol. již byla jiná novější uvedena (tak np. Plotinopolis dle Plotiny císařovny 98—117, nikoli ale Maximianopolis dle Maximiana 285—305, ani Diocletianopolis dle Diocletiana 284—305 atd.); *b*) poněvadž rozdělení krajin, jehož ná-

[55]) Krátkou, a však dobrou historickou zprávu o ní podal *J. F. E. Mosel* Gesch. d. kais. kön. Hofbibliothek zu Wien. Wien 1835. 8°. str. 305—306.

[56]) *Reichard* Orbis terrar. antiquus cum thesaur. topogr. p. 42: „Manifestum est, tabulam itinerariorum esse antiquissimam, atque, antequam religioni nostrae cultus publicus concessus erat, fuisse compositam."

[57]) *Mannert's* Geogr. d. Gr. u. Röm. Bd. I. V pozdějším uvedení k ní (Lips. 1824. p. 14. sq.) klade počátek její do věku cís. Severa Alexandra [222—235].

[58]) Sem přináležejí sledující výrazy, na křesťanství ukazující: „Ad. S. Petrum, Constantinopolis, mons Sinai in quo legem acceperunt filii Israel, desertum ubi quadraginta annis erraverunt filii Israel ducente Moyse."

sleduje, přináleží staršímu věku, nežli druhé polovici 3tího stol. (jmenuje Pannonii hořejší i dolejší, nikoli ale Dacii nábřežní a středozemní, od Aureliana 270 — 275 zřízenou atd.); *c*) poněvadž žádných Gothův, Hunův atd. na černém moři nezná atd. [59]). Buď jak buď, při vší rozličnosti zdání o času prvotního zhotovení této mappy to jedno všeobecně za pravé uznáno jest a zůstane jisto, žeť ona, co do posledního spořádání a opravení, pozdější od věku Theodosia II. [423] není [60]), a že v sobě zamyká zeměpisné zápisky a zprávy větším dílem ze starší doby pošlé. Na této tedy mappě jméno Venedův nejzáze na severu dvakrát položené nalezáme: jedno mezi slovy „Lupiones Sarmate" a „Alpes Bastarnice" takto: „Venadi Sarmatae," po druhé pak dále na východ mezi řekami „Danubius" a „Agalingus" (Kagalnik v Bessarabii aneb Kujalnik) v tomto pořádku: „Piti, Gaete, Dagae, Venedi." [61]) Nechceme se zde zapouštěti ve vykládání jmen ostatních tamže vedlé Venedův postavených národův, ano to, jakžkoli samo v sobě důležité, předmětu našeho neprostředně se netýká; spokojujeme se tím, což pro nás nejhlavnějšího jest, totižto výslovným svědectvím drahocenného tohoto pamětníka o skutečném přebývání Venedův jak ve krajinách za Tatrami, jmenovanými zde Alpami Bastarnskými, v blízkém sousedství národův lygických (tak zajisté rozumíme slovu Lupiones) [62]), tak též i dále na východ až k samému moři černému. Patrné jest, že co do prvního, podání desk Peutingerových s výpovědí Tacitovou, pravícího celé to prostranství mezi Bastarny a Fenny od národů venedských osazeno býti, dokonále se srovnává, a co do druhého, svědectví téže

[59]) Srov. *Katancsich* Orbis antiquus ex tab. Peut. T. I. p. XIII—XVII. *Reichard* Orbis terrar. ant. p. 42.

[60]) Že zběhlý v mathematice, astronomii a kreslení map cís. Theodosius skrze učené muže zeměpis podlé starých pramenův a památek opraviti a mezi jiným i podobnou mapu zhotoviti dal, na to důkazy viz v *P. Wesselingii* Vet. Roman. Itineraria. Amst. 1735. 4°. Praef. fol. 2., *P. Katancsich* Orb. ant. e tab. Peut. Bud. 1824. 4°. T. I. Praef. p. X., *Lelewel* Badania w geografii str 163—164, 475—476

[61]) Peutingeriana Tabula Itineraria ed. *Scheyb.* Segm. VII. VIII. *Katancsich* Orb. ant. I. 207.

[62]) O tom jménu viz §. 18. č. 3.

mappy v potomním blízkém času ve výpověděch Jornanda a Prokopia o rozšířenosti národů venedských a antických znamenitého potvrzení nabývá. Oba zajisté tito dějepisci výslovně ujišťují, že již v 5tém stol. ve krajinách nad mořem černým ležících nesčíslné množství národův slovanských a antických bydlelo, anobrž že již mezi 332—350, podlé Jornanda, bojovný král gothický Ermanarik v těch stranách dlouhé a krvavé války s nimi vedl (srov. č. 13. tohoto §.); z desk Peutingerových se učíme, k čemuž i jinak sama věc nás vede, že již mnohem dříve, totižto ve 2hém a při nejmenším ve 3tím století krajiny ty od národův kmene venedského osazeny byly. Tak jedno svědectví druhému světla podává, a rozvodnění se Slovanů v 6tém a 7mém stol. po Evropě přestává býti pohádkou.

9. Pamětní peníz Volusianův.

Všecka tato až posavad uvedená svědectví, vyjmíc ono nejstarší o obchodu dřevních Venedů s jantarem na moři baltickém, a poněkud i Tacitovo o povaze a způsobu živobytí týchže Venedů, podána jsouce od pouhých zeměpiscův, o vypravování dějin národových zhola nepečlivých, sloužila nám sice výborně k určení prvotních sídel starých Venedův, ale na děje a příběhy jejich téměř nižádného světýlka nevylila. Za touž příčinou svědectví, ku kterémuž nyní přistupujeme, tím jest velecennější, poněvadž ono, pokudž nám vědomo, téměř samojediné v celém oboru starožitnosti o tom nám zprávu dává, že již ve 3tím století, v dlouhotrvanlivých, krutých a záhubných těch vojnách mezi Římany, Němci a Sarmaty, i Venedové na bojišti se pojevili, a pluky jejich s pluky římskými se potkaly. Možné sice, ba k víře podobné jest, že již dávno před tím Venedové, ukrytí jsouce s jedné strany pod jménem Skythův a Sarmatův, s jiné pak pod jmény německých národův, aniž od Římanův, buďto z neumění, buďto z nedbánlivosti, od těchto náležitě rozeznáni, podíl a součastenství měli ve vojnách národův severních proti poledním [63]):

[63]) Jmenovitě Karpové, t. Chorvati. o nichž viz §. 10. č. 10.

ale výslovného svědectví nám až posud na to se nedostávalo. Krvavé a kruté války Římanův dosahaly bez pochyby aspoň prostředně až k obyvatelům krajin zatatranských a pomorských, jakož toho, mimo některé jiné sledy a šlepěje, zvláště zůstatky valův římských v Haliči a poledním Rusku, nazvaných od tamějšího lidu Trajanovými (srov. §. 22. č. 7.), osvědčovati se zdají. Venedové tedy, co pomocníci a společníci Sarmatův, nejednou, mníme, válčili s Římany, ačkoli toho historie o nich ze jména nezvěstuje; a císař Maximinus [237] nepochybně již patrné příklady krutých bojův s národy zatatranskými před očima měl, když mysli na tom se ustavil, žeby k ubezpečení hranic římských a zjednání říši pokoje neuchylně potřebné bylo všecky krajiny zatatranské až k moři baltickému vybojovati a národy v nich osedlé vládě římské podmaniti. K dosažení toho záměru císař ten skutečně, a jak se z počátku zdálo ne bez prospěchu přikročil, a však cíle dojíti nebylo mu dopřáno. [64]) Podobněž, při vší mlčelivosti římských písařův, domýšleti se lze, že i ve mnohých těch od nástupcův jeho Decia, Galla, Hostiliana [251—253] a jiných císařův s národy skythickými a sarmatskými vedených válkách branný lid venedský vedlé lidu sarmatského a německého v poli proti Římanům stál. A však to jediné s jistotou ví se, že za císaře Galla, okolo r. 253, zástupy Finnův, Galindův a Venedův proti náměstku císařovu (caesaru) Volusianovi, Gallovu synu, když válku vedl se Sarmaty, spolu s jinými nepřátelskými pluky do boje vytáhly, a jest-li svědectví vítězného nepřítele převýšeně o tom nemluví, od něho poraženy byly, pro kteroužto příčinu on potomně sebe vítězitelem Vandalův, Finnův, Galindův a Venedův chlubně nazýval. Pozdější spisovatel Zosimus o výpravě této vojenské „proti Skythům" jen zběžně něco připomíná [65]); ale zlaté a stříbrné pamětní

[64]) *Jul. Capitol.* Vita Maximini c. 13. „Pacata Germania Syrmium venit, Sarmatis inferre bellum parans atque animo habens, concupiens usque ad *Oceanum septemtrionales partes* in Romanam ditionem redigere; quod fecisset, si vixisset, ut Herodianus dicit Graecus scriptor." *Herodian.* l. VII. c 2. *Vaillant* Numism. Imp. Rom T. II. p. 291.

[65]) *Zosimus* l. I. c. 25 - 26. — Za války Decia s cizojazyčníky zadunajskými byl Gallus, otec Volusianův, hajitelem Dunaje. O něm praví Zosi-

peníze vydávaly Římanům hlasité svědectví o národech, jejichžto pokořením císařovic Volusianus římské říši s oné strany pokoj a mír zjednal. Z těchto až podnes zachovaných penězů jiné řeckým, jiné zase latinským nápisem opatřeny byly. Řecký nápis jest tento: „Αὐτοκράτωρ Καίσαρ, Γανδάλικος, Φίννικος, Γαλίνδικος, Οὐένδικος Οὐολουσιανὸς Σεβαστὸς"; latinský pak „Imperatori Caesari Vandalico, Finnico, Galindico, Vendico Volusiano Augusto."[66]) Žeby pokoření toto jmenovaných národův bylo jen marná, císařům římským obyčejná chlouba, nebráníme domýšleti se komu libo; ale proto jména těchto národův a vedené s nimi války za pouhé výmysly žádnou měrou pokládati nemůžeme. Takovéhoto nestydatého klamu, před očima římského národu a vojska téže vojny součastného, jemuž tyto pamětní peníze, v osadách římských bité, rozdávány byly, nižádný římský císař dopustiti by se byl nesměl. V podobné případnosti po třech stoletích císař Justinianus [552] takovéhoto chlubného nadpisu užíval: „Imperator Caesar Christi amans Justinianus Alamanicus Gothicus Francicus Germanicus Anticus Alanicus Vandalicus etc."[67]) To, že všech těchto národův, jichž vítězitelem sebe zde honosně nazývá, nepokořil, dostatečně ví se, ale i toho, že s nimi na vojnách dosti činiti měl, přiti nelze. Totéž tedy i o Volusianovi platí.

10. Svědectví Pavla Diacona.

Dříve, nežlibychom přikročili k ouplnějšímu vyložení svědectví Jornandova, prostírajícího na starožitnost Vindův pojednou neočekávaně jasné světlo, potřebí jest uvésti ně-

---

mus: His rebus in hunc modum gestis Romam Gallus venit, magnos ob constitutam cum Barbaris pacem spiritus gerens.

[66]) *J. Vaillant* Numismat. Imperat. Romanor. Par. 1674. 4°. T. II. p. 337. ed. 3. Par. 1694. T. II. p. 351. *Téh.* Numism. Imper. in coloniis, munic. etc. percussa ed. 2. Par. 1697. Fol. T. II. p. 220—221. — V nápisu jméno zkráceně takto: řec. *OYENΔ*, lat. VEND, což Vaillant četl *Ὀυενδίνικος*, Vendenico, správněji však čísti by se mělo *Ὀυένδικος*, Vendico, jako u Marciana, o čemž místněji ve Příloze č. VI.

[67]) Chronicon paschale p. 345. — Již dříve cís. Commodus [180—192] přijmí Sarmaticus sobě zosobil, proto že předchůdce jeho M. Aurelius nad Sarmaty svítězil.

která jiná hodnověrná svědectví o témže kmenu, vážená sice z pramenův něco pozdějších, nežli jest kniha Jornandova, však nicméně původem a předmětem svým sahající do časův mnohem dřevnějších. Jedno z těchto svědectví položeno jest ve knize Pavla Winfrida syna Warnefridova, jmenovaného obyčejně Diaconem, rodem Langobarda, mnicha na hoře Cassino [umř. 799], vypsavšího latině podlé staroněmeckých národních písní dějiny Langobardův, kdež se ono čte v tato slova: „Potom Langobardové, přitáhše do Mauringu, aby počet bojovníkův rozmnožili, vyvodíce mnohé ze jha služebného, svobodou jich nadali; by pak tato jejich svoboda za pravou jmína byla, vykonali při tom i obvyklý obřad se střelou a přidáním, pro lepší věci stvrzení, i některých slov v řeči přirozené. Hnuvše se Langobardové ze země Mauringie, připlouli do Golandu (t. buď do Gotlandu anebo do Galindie, ovšem do baltických Prus), kdež potom, jakž se vypravuje, za některý čas přebývali. Potomně za několik let vládli zeměmi Anthaib, Banthaib, Wurgonthaib [68]), o kterýchžto slovích na snadě jest domýšleti se, že byla jména těch krajin a okolí“ [69]) Srovnáme-li toto místo se svědectvím jiných spisovatelův o vyjití Langobardův z dřevních svých sídel nedaleko ousti Visly, shledáme, že to jejich stěhování z Golandu a podmanění krajin venedských připadá na r. 380 a následující. Nebo v letopisích Prospera Aquitanského čas toho jejich stěhování výslovně určen jest v tento smysl: „Za konsulův Antonia a Olybria [379] Langobardi, vystoupivše u velikém počtu z nejzažších končin Germanie a zábřeží oceanu i velikého ostrovu Skandie, a dychtíce po nových sídlech, pod správou vůdcův svých Iborea a Ajona nejprvé Vandaly [70])

[68]) V rkp. Anthaibos, Banthaibos. Wurgonthaibos a ještě jinak: zde jména ta podlé J. Grimma — Deutsche Rechtsalterthümer S. 496 — uvedena jsou.

[69]) *Pauli Diaconi* De gest. Langobard. v *Muratori* Rer italic. script. T. I. p. 413. *Jordan* Origg. slav. IV 180. sq.

[70]) Poněvadž tu dobu ve krajinách mezi Odrou a Vislou, o nichž na místě tomto řeč býti se vidí, již žádných Vandalů více nestávalo, an tito mnohem dříve, t. mezi 166—174 odtud byli vytáhli, nejpodobnější se zdá býti to domnění, žeby zde, jako později zhusta, slovem Vandali vyrozumívání byli Vendové, jež samé, nikoli pak Vandaly, Pavel Warnefridi jmenuje. A však o tom šířeji v §. 18. č. 5. 6. mluveno bude.

přemohli.“ [71]) Vyšli-li tito Langobardové původně ze Skandinavie nebo odněkud jinud, o tom sice mezi Němci hádka jest, a však to našeho předmětu se netýče; že na východním a západním břehu Labe, asi od Děvína až do Luneburku bydleli, a odtud po mnohém těkání přes země zatatranské, naposledy do Pannonie se stěhovali, jest věc průvodná a ode všech se připouští. A na této své cestě nemohli netáhnouti přes krajiny Vendův, tu dobu tam již na šíř a dál rozsedlých. Léta 487 (dle jiných 491) Langobardové byli již na Dunaji v zemi řečené Rugiland; tažení tedy to přes země Vendův musilo mezi 380—487 se zběhnouti. Národy od Pavla Winfrida jmenované Anthaib a Banthaib jsou bezodporně Antové a Venedové; ne tak jistý jest význam třetího jména Wurgonthaib, kteréž obyčejně na Burgundy [72]), lépe však a průvodněji na Bulhary se slyší. [73]) Co do jmen Anthaib a Banthaib, znamenati sluší, že podlé důmyslného jazykozpytce, Jak. Grimma, jednavšího mezi jiným i o tomto našem místu, složena jsou ze stněm. eiba, t. krajina, okolí, asi naše stalv. župa (pagus) atd. [74]) O názvisku Wurgonthaib učený dějepisec Thunmann a slavný jazykoznatel Klaproth jednostejně smýšlejí, žeby jím nikoli Burgundové, kteří již před l. 277 z krajin nadvislandských byli se vystěhovali, nýbrž Bulhaři se vyznamenávali, národ příbuzný Hunům, odnožÍ uralské, jmenovaný od Agathiasa a jiných Burugundi, kterýž podlé Mojžíše Chorenského již v 5tém stol mezi Donem, Volhou a Maeotem se potloukal, a l. 487 ponejprvé přes Dunaj přejíti se osmělil. [75]) A v skutku výklad tento tak jest smyslný a

---

[71]) *Prosper Aquit.* ad a. 379. *Jordan* IV. 180. sq

[72]) *Jordan* Origg slav. III 161. IV. 180. 182.

[73]) *Thunmann's* Untersu. üb. östl. Völker S. 32 - 34. *Klaproth* Tableaux historiques de l'Asie p. 249. *Buhle* Lit. d. russ. Gesch p. 207. *Agathias* tyto (bulharské) Burgundy, Burugundy, vydává za vítěz Hunův, l. V. p. 107. ed. Ven. cf. *Jordan.* IV. 197. — Jméno Bolgar zní v pověsti Wilkina Borgar, c. 281 ; srov. Vulger, Wlger, Wulgar v hist. misc. a u Anastasia, Wurgari u Manuele Malaksa a podnešních Řekův, dále Berghar, Burghar u Masudy, Elmacina a Bar-Hebraea

[74]) *J. Grimm* Deutsche Rechtsalterth S. 496, kdež spisovatel na příklad uvodí i wetareiba, wedereiba (dnes Wetterau zkažené), wingarteiba; k těmto příkladům připojiti možno Margiseibe z *Leutsch* Mgf. Gero S. 153.

[75]) *Thunmann* l. c. *Klaproth* l c.

k samé věci případný, že mu nelze přisvědčení odepříti. [76]) Ještě znamenati sluší, že v některých rukopisích slovce „Anthaibos" chybuje, a stojí pouze „Banthaibos, Wurgonthaibos;" kteréžto slovce, kdyby třebas potomně ostřejší kritikou z textu bylo vymýšeno, zůstane předce vždy jméno Venedův; nebo žeby slovcem Banthaibos Venedi vyznamenáni byli, o tom povědomému rozdílu a povahy nářečí staroněmeckých pochybovati nelze. Zdá se, že Langobardové v tom svém tažení, chtějíce na podobu jiných dobrodružných národův germanských vojenského štěstí zakusiti, nejprvé na východ táhli, a až ke slovanské odnoži Antů v okolí černého moře, anobrž, jakž týž Pavel Diaconus sám dále vypravuje, až do krajiny Bulharův za Don se prodrali: ale návalem uralských stěhovancův zahnáni jsouce, brzo potom zpátky do země řečené Rugiland, ve dnešní Moravě ucouvli [487, dle jiných 491]. Jediné letopočet nedá se s historickou jistotou určiti, což při spisovateli, váživším tuto svou zprávu pouze z podání a národních písní, nikterakž divno býti nemůže. [77])

11 Pověsti skandinavské.

K těmto i rozličným i rázným svědectvím o starožitnosti Vendův zatatranských, váženým vesměs z pramenův řeckých a římských, a z latinského spisu Langobarda Pavla, psavšího ve Vlaších, připojiti již nyní sluší i podání nejdřevnějších pověstí skandinavských. Svědectví s této strany vydobyté ve dvojím ohledu zvláštní cenu a váhu má, totižto předně že samostatné, od oněch nadřečených pramenův neodvislé jest, potom, že, ačkoli ono ve spisy něco později, nežli ona nahoře vyložená, uvedeno jest, předce původem svým sahá hluboko do šeré dávnověkosti, a na dějiny pranárodu našeho nové světlo prostírá. Národní to podání lidu normanského o Va-

[76]) Podlé neurčitých slov Pavla Diacona „quae nos arbitrari possumus esse vocabula pagorum seu quorumcumque locorum" souditi dlužno, že i sám jména ta pokládal za cizonárodní, nikoli za jména známých německých národů, Vandalův a Burgundův. Nadto pak týž spisovatel hned doleji c. 16 vypravuje o vojnách Langobardův s Bulhary. *P. Diac.* De gest. Lang. l. I. c 1—19.

[77]) Místněji o tom tažení Langobardův dole v §. 18. č. 6

nech složeno jest v tak řečených severních pověstech (nordische Sagen), o nichž zde, ačkoli jen mimochodem a zběžně, něco připomenouti musíme. Když totižto l. 875 Normaněik Ingulf nedávno před tím nalezený ostrov Island opanoval, stala se tato výspa i hned outočištěm svobody milovných norvežských knížat a pánův, nemohoucích ani jha služebnosti, od Haralda Halfagra na ně vzkládaného, snésti, ani jinak moci násilníka toho odolati. S nimi se vystěhovalo a na tomto, tehdáž mnohem mírnějšího podnebí, nežli teď, požívajícím ostrovu osadilo i množství skandinavských zpěvcův, jejichž svobodou nadšené zpěvy nepravým těm novým panovníkům nebezpečné se býti zdály. Zde na Islandu skaldové tito, pod záštitou svobodné správy občanské, nepřestali přes dlouhý čas býti, čím bývali před tím, opatrovníky a strážci dějin národu svého, ode dřevních časův u všech germanských pokolení v historických zpěvích slavených a potomkům pečlivě dochovaných. [78]) Z těchto takových národních zpěvův těch skandinavských skaldův, zavírajících v sobě prastaré pověsti a podání, a našemu věku na díle ve dvojí sbírce, v tak řečené starší a novější Eddě [79]), na díle po různu a v jednotlivých kusech dochovaných, znamenitý spisovatel 13ho stol., Snorro Sturleson [umř. 1241], složil svou, pod jménem Heimskringla povšechně známou kroniku starých králův skandinavských, jsoucí teď téměř jediným domácím a důležitým pramenem nejstarší historie skandinavské. [80]) V této své na takovém základu vystavené kronice Snorro Sturleson vypravuje hned z počátku obšírně o velikém bojovníku, podmaniteli, zákonodárci a potomním bohu Sasíkův, Danův a Skandinavcův, Odhinovi. My zde z rozprav jeho jen to uvedeme, co k našemu předmětu přináleží. „Z oněch hor, tak zní pověsť ta, kteréž

[78]) *Tacit.* Annal. II. 88. *Paul. Diacon.* Histor. Langob. I. 27.

[79]) Edda rhythmica s. ant. Hafn. 1787—828. 4° 3 voll. ed. *Finn Magnussen.* Hafn. 1821 8°. 3 č. Edda Islandorum, ed. *Resenii.* Hafn. 1665. 4°. 4 voll

[80]) Heimskringla edr Norega Konunga Sögar ed. *J. Peringskiöld.* Holm. 1697. F. 2 voll., op. *G. Schöningii* (1—2), *Thorlacii*, *Torkelini* (3) etc. Hafn. 1777—826. F. 6 voll. — Heimskringla, a. d. Isländ. übers. v. *G. Mohnike.* Stralsund 1835. 8°. 1. č, übers. und erläut. v. *F. Wachter.* Leipz. 1836. 8°. 2. č.

obydlený okršlek země na severu obmezují, vyplývá nedaleko ode hranic krajiny Swithiod mikla t. veliká Skythie řečené řeka Tanais, jmenovaná ve prastaré době Tanaquisl a Vanaquisl, a teče daleko k jihu do moře černého. Krajina rameny této řeky obsažená a zavlažená sloula Wanaland čili Wanaheim. Na východní straně řeky Tanais ležela krajina Asaland, v jejížto hlavním městě Asgard řečeném byla nejslavnější obětnice. V tomto městě panoval Odhin. Dvanáct pánův (Diarův [81]) čili Drottnarův), od lidu, jehož rozsudcové oni v rozepřech byli, vysoce vážených, stálo okolo něho a konalo oběti. Neproměnné štěstí sprovázelo Odhina na všech jeho vojenských výpravách, na kterýchž on někdy celá léta strávil, ani jeho bratří mezi tím spravovali království. Bojovníci jeho drželi jej za nepřemoženého, a mnohé krajiny poddaly se vládě jeho. Kdykoli lidi své někam na vojnu vysílal, vzkládal ruce své na hlavu jejich, a žádal jim dobrého štěstí. Tito zase, oddávajíce mu skoro boží poctu, ve všelikém nebezpečí, buďže na moři nebo na suchu, o pomoc k němu volali, aniž ho kdy nadarmo vzývali. S Vany Odhin vedl dlouhou válku, a však s nestejným štěstím. Po zavření pokoje daly sobě strany jisté osoby do zástavy. Vanové předního vojevodu svého, bohatého Niörda, a syna jeho Frey řečeného, Asové pak Hänera, muže důstojného, silného a spanilého, a s ním Mimera, moudrostí výtečného. Po přijití jejich do Wanaheimu Häner brzo dosáhnul vlády té země, a Mimer mu sloužil za rádce; ale nedlouho potom vypuklo zbouření nespokojených Vanův proti těmto cizincům, majících za to, žeby od Asův podvedeni byli; pročež Mimerovi sťali hlavu a poslali ji Odhinovi. Tento, namazav balsamem hlavy, mocí kouzedlných zpěvův svých tak ji očaroval, že mu mnohé tajné věci zjevila; Niörda a Freye ale ustanovil obětními kněžími, kterýmžto mužům nedlouho potom Asové božskou poctu přinášeti počali. Niördova dcera Freya, jsouci potomně obětní kněžna, vyučila Asy kouzedlni-

[81]) Se slovem diar mn. p. (principes, divi, jd. č. se nevyskytá, zdaž di?), a dis (nympha, diva), porovnati dlužno armen. di (heros semideus), stpers. div (jméno bojovných knížat), npers. div (běs), a stslv. dĭjej (heros, princeps). Sledy slova toho, přešlého nepochybně od Sarmatův ke Slovanům a Skandinavcům, i v nářečích čudských se nalézají.

ctví Seid řečenému, u Vanův nad míru obyčejnému, pos
však co pouhé trávení ženám diarským za podíl připadlé
Pokud Niörd u Vanův živ byl, měl, dle obyčeje toho l
svou vlastní sestru za manželku; ale u Asův něco takov
povoleno nebylo. Okolo toho času knížata římská — p
mluva k Eddě jmenuje Pompeje — vedouce kruté války v
lekých stranách, podmanila sobě všecky ostatní národy
mnozí panovníci příčinou těch válek opustili své krajiny.
Odhin, předzvídaje jistotně, že potomkové jeho v severn
zemích bydleti budou, postaviv dva bratry své, We a V
jmenované, za panovníky v Asgardě, sám s diary svými
s velikým množstvím poddaných stěhoval se odtud dále
západ do země Gardarik, potom dolů na poledne do kraj
Sasův, a odtud naposledy do Skandinavie.“ Tak zní st
bylé ono podání o praotci národu skandinavského Odhin
a jeho stěhování z východních zemí na poloostrov skandin
ský podlé smyslu a vypravování Snorry Sturlesona, vyp
vatele a tlumočníka zpěvův dřevních skaldův; v samých
těch zpěvích, pokudž je před rukami máme, mimo zevrubn
vyložení některých zde jen zběžně podotknutých zběhl
ještě mnohé jiné podrobnosti, jak na Asy a Jotuny, tak
i na Vany se vztahující, místy se namítají, z kterýchžto
sledních zde jen některé hlavnější připomenuty buďte.
nové v těch bajích líčí se vůbec co bytnosti u prostřed n
bohy a lidmi postavené, vysokou moudrostí obdařené [81]
nezlé povahy. Válejíce s Asy, počtem a silou jich dal
převyšovali, tak že tito, vidouce, že tolikým nepřátelům c
lati nemohou, pokoj s nimi zavřeli. Niördovy děti, Frey
Freyja, byly bytnosti dobrotivé, milované, velice ctěné. Fr
byl bůh slunce, ourodnosti, dárce deště a výsluní, obraz n
ské spanilosti, nakloněný k vyslyšení proseb lidských,
vodce bohatství a zboží. [83]) Freyja, kteráž i Vanadis [84])

[82]) Vani sapientes. Edda Saemundar I. 22—28. 76—77. 205—206
[83]) Slove numen Vanicum (Vanagod), Vanorum cognatus s. gn
(Vananidr), Vanigena s. Vanorum gente ortus (Vaningi) atd. Edda Saem
dar III. Lex myth. s. v. Freyr. *J. Grimm* Deut. Myth. str. 140
[84]) Vanadis (dea Vanica), Vanagod (numen Vanorum). Edda III. I
mythol. s. v. Freyja. *J. Grimm* Deutsche Mythol. str. 226. — *Geijer* Ge
Schwedens Bd. I. S. 37. *Rauschnik* Handb. d. Mythol. S. 441.

bohyně z rodu Vanův, sloula, byla bohyně milosti, nejkrásnější, nejctnostnější a nejkrotší mezi bohyněmi, hotova pořád vyplniti žádosti a prosby lidské, milovnice zpěvu, vesny a kvítí, přítelkyně básníkův, je k písněm podněcující a jim city vnukající.[85]) Z rodu Vanův byl i Kvasir, vznešený mudřec, schodivší zemi za příčinou vyučování lidí, umějící na všecky otázky bez rozpaku a zmatku odpovídati.[86]) Připomíná se i zvláštní písmo a zpěv těchto Vanův, jmenované Venda-Runir.[87]) Svecónští hrdinové a králové i po smrti Odhinově rádi zabíhali do vlasti Vanův a Asův, tudíž příčinou navštívení svých příbuzných, tudíž i na výpravách vojenských. Swegdir, druhý král Upsalský z třídy Ynglingův, navštíviv rodiny Odhinovy, pojal sobě na té cestě za manželku Vanu, z rodu Vanův. Jeho syn a nástupce, z této cizinky zplozený, sloul Wanland (Wandland). Ingwar, devatenáctý král z rodu toho, Iwar Widfamme, první král z rodu Iwarovicův, později Harald Hildetand, a naposledy Ragnar Lodbrok (v druhé polovici 8ho stol.) předsevzali vojenská tažení do krajin východních Austrvegr zvaných, a některé z nich prý sobě i podmanili.[88]) O původu, starobylosti a poměru k dějinám těchto básnických pověstí rozličná jsou byla až do dneška německých skoumatelův zdání. Někteří, jako Schlözer, Adelung, Rühs, Delius, Dahlmann, celý ten obor básní buďto naprosto zamítali, buďto aspoň velice znevažovali; jiní, zvláště Nyerup, Rask, Mone, Müller, Geijer, Finn Magnussen, a nejnověji bratří Vilím a Jakub Grimm ujímali se o ně s prospěchem, a naučili nás považovati je z pravějšího nežli posavad hlediště.[89]) Co jmenovitě do uvedené nahoře pověsti o stěhování Odhina z východních krajin do Skandinavie, veliká až podnes mezi učenými zpytovately panuje v domnění různost a neshoda. Někteří, jako Mone a

---

[85]) O mythologických bytnostech Freyr a Freyja čti *J. Grimm's* Deutsche Mythologie str. 135 sld., 189 sld. Skand. Freyja jest naše Prija (Mat. verb.).

[86]) *Rauschnik* Handb. d. Mythol. S. 391—394. 397. 400. 405. 411. 441.

[87]) *Thunmann* Untersuch. üb. d. nord. Völker p. 283.

[88]) *Snorro* Heimskringla c. 15. sq. *Geijer* Geech. Schwedens Bd. I. S. 35—36. 301—303.

[89]) Müllerovy spisy v tom ohledu jsou nejdůležitější: De Snorronis fontibus et auctoritate. Kopenh. 1820. F. Sagabibl. Del I. og III. etc.

Müller [90]), pokládají celou tu rozpravu za čistě mythologicko nemající žádného historického základu, ujišťujíce, že jmé Asův, Vanův a Jotův jsou pouhé smyšlénky a vidiny, a nikdy na okresu zemském národův toho jména nebylo; ačk tíž sami připouštějí, že jména Hegelingův, Wölfingův, Nib lungův a Hunův v týchže básněch na historické pravdě zal žena jsou, a že vyznamenávají Saicce, Gothy, Franky a Hur Jiní se domýšlejí, že báseň ta dochovala sice památku sk tečného stěhování Odhina s družinou svou, ale že se to taže dálo ne z východních krajin, nýbrž z Němec, asi ve stol před narozením Kristovým; zdáním jejich Odhin byl z pok lení Švabův, a všecka ta jména Asův, Vanův atd., jsou j pozdější výmyslky a příměsky, v historickém ohledu zhc žádného významu a platnosti nemající. [91]) Větší částka sko matelův starých dějin v celé té pověsti vidí a nalezá prast národní, od básníků vylíčené a přetvořené podání o původ rodu Odhinova z krajin východních, asiatských, vytčené p tamže známky zeměpisné a dějepisné, Tanaquisl čili Wanaqui Vany, Gardarik, Joty, Asy, Asgard atd., přijímá za jména někd ších skutečných řek, národův a zemí. A však i ti, kteříž přip štějí, že v podání tom dotčená jména Vanův, Asův a Jotův s historický význam mají, v jiném ohledu na dvě strany se dě jiní zajisté, ač dosti nedůvodně, celou tu bájeslovnou povíd drží za rozpravu historickou, spojují Odhina čili Vodi s Herodotovými Budiny, nalezají jeho sídlo Asgard ve dn ním Azově na Donu, nedaleko Strabonových a Peutinger ských, ovšem sem nenáležejících Aspurgianův, aniž o tom chybují, že týž hrdina tam skutečně, v čas válčení Pomp

[90]) *Mone* Gesch. d. Heidenth. im nördl. Europa I. 216 ff. *P. E. Mü* ve přídavku k Histor. reg. Norvegicor. T. VI. Hafn. 1826. — Srov. E Semundar T. III. Lex. mythol. s. v. Odinn p. 564. — Podlé zdání těc skoumatelův Vanaheimr znamená tolik co aer s. telluris atmosphaera, Va aeris vel terrestris atmosphaerae incolae atd. — A však Mone v nejnov ších spisích svých od předešlého domnění svého odstupovati se zdá, př maje alespoň jména Jötunn, Iötnar, Iotr, Iotar, Thurs, Thursar, za his rická. Unters. zur Gesch. der deutsch. Heldensage. Quedl. u Leipz. 18 8°. S. 86. §. 79.

[91]) S tímto výkladem teď nedávno se vytasil *Kufahl* Gesch. d. De schen. Berlin 1831. 8°. I. 57—73.

s Mithridatem králem Pontu, nad Sarmaty panoval, a teprva později, utíkaje panování římského, odtud s lidem svým do Skandinavie se vystěhoval [92]); jiní naproti tomu, jako nejnověji rozsudný Geijer [93]), smysluěji pokládají celou tu rozpravu, třebas původně snad na nějaké skutečné zběhlosti osnovanou, ačkoli i to nejisto jest, předce již za báječnou, nezapírajíce, žeby v té báji slova Tanaquîsl čili Vanaquîsl Vani, Vanaheim, Gardarik, Joti, Asi, Asgard atd., byla jména skutečných řek zemí a národův. Poslední toto domnění tak jest rozumné, střízlivé a průvodné, že není možné po bedlivém, nepředsudném jeho uvážení nepřidati mu víry. Pročež i my zde, přestávajíce všech dalších bádání a hádek o skutečnosti nebo smyšlenosti tažení Odhinova z Asie do Skandinavie [94]), obrátíme zření své jediné k tomu, co toto přepamátné národní podání v zeměpisném ohledu o národech severní Evropy v sobě zavírá. O starožitnosti této báje při nejmenším žádné pochybnosti není: všickni znatelé severních pověstí jednostejně smýšlejí, žet ona přináleží k okresu nejstaršich básní toho druhu, a sama věc zřejmě svědčí, že takovéto hlavní a rozšířené národní podání, sloužící za základ téměř všem ostatním národním bájím a zpěvům, nemohlo teprva po osazení se Normannův na Islandu [875] na tomto vzdáleném ostrově povstati, nýbrž že se urodilo v krajinách ostatní severní Evropy bližších, v samém Skandinavsku, a že původem svým sahá do hluboké starodávnosti. Povstalo-li národní to podání již v době před Kristem anebo teprva v 1ním nebo 2hém stol. po Kristu, toho zevrub a dokonále určiti ovšem možné není; a však doleji (§. 16. č. 10. §. 18. č. 9.)

---

[92]) Na tomto odcestí nejdále zabloudil ctihodný sic jinak skoumatel *Suhm* v historických svých spisích, jmenovitě v Histor. af Danmark. K. 1782—1812. 8°.

[93]) *Geijer's* Gesch. Schwedens übers. v. *Leffler*. Hamb. 1832. 8°. I. 8—36.

[94]) Zvídavého čtenáře odsíláme k nejnovějšímu spisu *E. G. Geijera* Gesch. Schwedens übers. v. *Leffler* Bd. I., kdež všecko, co předmětu tohoto se týká, stručně a s vyspělým soudem vyložené nalezne. — Že o Odhinovi *J. Grimm* ve své něm. mythol. (str. 94 sld.) nejdůkladněji jedná, samo sebou se rozumí. Tyž skoumatel zamítá historický výklad bájí o Odhinovi str. XXVII—XXVIII. 201—202.

po rozebrání starobylých dějin Sarmatův a Němcův, kterými důvody toho dolíčiti se vynasnažíme, že histori jména, do báje té vnešená, nejpodobněji na události stol. př. Kr. a po Kr. vztahována býti mohou; jakož co času prvotního skládání těch písní i sami nejčelnější zpy telé mezi Němci teď již jednomyslně za to mají, že pás pověsti a zpěvův o Odhinovi, Asech, Vanech a Jotun mnohem starší jest, nežli to, ve kterémž rozpravy a pově o národech Hegelingův čili Sasův, Wölfingův čili Goth Nibelungův čili Frankův a Hünův čili Hunův se zavírají. Nejhlavnější a nejdůležitější věc pro nás jest pravé vylož významu národních a zeměpisných jmen v oněch prastary básněch obsažených. Řídíce se zdáním a rozsudkem učen v této třídě umění mužův, Thunmanna, Raska, Geijera a díle Jak. Grimma, pokládáme za podobné, že jakož jm Gotthiod, Suithiod, Tanaquîsl a Gardhariki jsou historic tak i jména Asové, Asaland, Vani, Vanaheimr, Vanaquîsl, tuni, Jotunheimr atd., nejsou smyšlená, nýbrž názvy skut ných zemí a národův. O jménu Gardhariki, t. Slovany rus místněji níž (§. 28. č. 1.) jednati budeme. Co do náz „Suithiod mikla“ [96]), nelze naskrze pochybovati, že jím Snorry veliká Skythie se vyznačuje, ovšem nepřipad t. užíváním domácího slova Suithiod (Švedsko) místo ciz

---

[95]) O tom W. Grimm v tento smysl se pronesl: Zpěvy v Eddě ol žené v té podobě a způsobě, ve kteréž teď před námi leží, přináležejí ším dílem do 8ho stol. A však nejstarší a spolu největší částka jich v huje a odvolává se na starší zpěvy, tak že díl proto, díl pro jiné dův s největší podobností za pravé pokládati lze, že starší tyto zpěvy již v 6 stol. byly pohotově. Že pojitím svým do předkřesťanské doby patří, sa sebou i v nynější podobě své se vykazují. Výsledky tyto dlužni jsme v cennému a důvodnému skoumání P. E. Müllera v Sagenbibl. II. 17. 133. 134. *W. Grimm* Deutsche Heldensage str. 4.

[96]) Suithiod hin mikla, Scythia magna, u zeměpisce Ravenského mosa et antiqua, *μεγάλη Σκύθια*, velikaja Skuf u Nestora, sloula ve sti ním věku krajina na Donu a Volze, naproti tomu menší Skythia sev západní strana Ptolemaeovy Sarmatie, čili země ležící mezi mořem bi ckým a Tatrami. *Geogr. Ravennas* rozdíl tento na mnoha místech do nále vytknul, np l. I. c. 12. l. IV. c. 1. 4. 11. 12. 46. l. V. c. 28. *lauff* Symb. ad geogr. med. aevi e mon. Island. p. 9. *Schlözer* Nesto 123. III. 78. 79. Ostatně již *An. Rav.* p. 747 jména Suithiod a Scy zmátl: Magna insula antiqua Scythia ... quam Jordanus Scanzam appel

Skythia. Řeka Tanais slove Tanaquîsl a Wanaquîsl: slovíčko *quîsl* jest staroskandické, znamenající dle Grimma [97]) *rámě*, zvláště *rámě řeky*, zkrátka řeku. Řeka Tanais čili dnešní Don, dělící u starých Evropu od Asie, v severních pověstech národ Vanův od národu Asův (Venedy od Alanův). právě týmž způsobem se zde nazývá Wanaquîsl t. řeka Vanův, kterýmž později u Arabův Nehrer-Rusiet, t. řeka Rusův sloula, a kterýmž Rén až podnes u Němcův obyčejně řeka Němcův (deutscher Fluss) slove. [98]) Slovo Wanaheimr t. Vanův vlast, uvozuje Grimm [99]) ve své grammatice v pořadí jmen zeměpisných vedlé slov munar-heimr, suâva-land, hûna-land, flaemingja-land, dana-veldi, svia-veldi, frânka-ríki a j Jméno Vanů vzato jest od národu Venedův, a Vanaheimr od vlasti Venedův. Toho potvrzuje přede vším užívání jména tohoto u Finnův čili Čudův, nazývajících od nepaměti až pořád podnes národy kmene slovanského Wäni, Wänälainen, Wänälaiset [100]); potom shodnost toho názvu s obyčejným a známým národův slovanských jménem Vendi, Venedi, ješto rozdíl ten mezi formou Vani a Venedi čili Vendi v povaze jazyka čudského svůj základ má, jakž jsme již nahoře dokázali (§. 7. č. 13.); naposledy srovnalost svědectví jinostranných, přede vším Timaea, jmenujícího zemi k moři baltickému přiležící Bannoma (Βαννομα), t. Vanův země, pak Tacita, uměšťujícího Venedy mezi Peuciny a Fenny, potom desk Peutingerových, kladoucích Venedy na půlnoc za horami bastarnskými a dále mezi Dunajem a Dněprem, dále Jornanda, vypravujícího o vojnách Ermanarika, krále černomořských Gothův, s Venedy, sousedy jeho na Dněpru a hořejším Donu [332—350], naposledy Prokopia, uji-

[97]) *Grimm's* Deutsche Gramm. III. 385.

[98]) Srov. Ruskaja rjeka (rukáv Msty), Jemenga č. Hämehjoki, Kozara t. v Rjazanském ujezdě, Ruskoje more, Varjažskoje more atd., ve staroruských letopisech; Gutelfr (Gothalbis), dnes Götaelf ve Švedsku, Obra v Poznansku po Obrech čili Ombronech, Srba, Slovečna č. Slovenská řeka, též jezera Čudskoje, Litovskoje, Slovenskoje v Rusku atd. (Srov. §. 17. č. 8.)

[99]) *Grimm's* Deutsche Grammatik II. 603. V Mythologii jeho ohledem na toto jméno nic poznamenáno nenacházím.

[100]) *Geijer's* Gesch. Schweden's I. 36. Jiní píší Weni, Wenelain, Wenelaiset, anebo Wenni, Wennelainen, Wennelaiset, což pouze nářeční rozdíl jest. Srov. §. 7. č. 13.

šťujícího, že na západ Donu (Vanaquîsl) ve středních tě zemích „nesčíslné národy Antův," haluze, jak víme, z kme slovanského, obývají.[101]) Žeť i Normanci i Finnové jmé Vanův místo Vendů ve stejné formě o Slovanech užívají, to příčina na jevě jest, t. blízké sousedění a dlouhé společ obcování obojího onoho národu, ješto, jak víme, Finnové př časy nejen co držitelé drahné částky břehův a ostrovův mo baltického, u prostřed mezi Normany a Venedy postaveni by ale i v samé Skandinavii jindy mnohem hloub v zemi, ne nyní, sídlili a s Normany se míchali, čehož sledy i sám ski dinavský jazyk patrně na sobě pronáší.[102]) Žeby jméno . tunův (Jötnar) a Jättův (Jättar) v těch pověstech od Finn čili Čudů vzato a na báječné bytnosti přenešeno bylo, dotčený švedský dějepisec Geijer dostatečně provedl[103]), a i též doleji na případném místě toho stvrditi neopomineme (§. č. 6.). U skandinavských básníkův Jotuni tito slovou tyt obrové, horní vlci, synové skal, národ hor, národ podzemní doupat, protivící se Asům atd., což všecko ohledem na (věčné boje mezi Němci a Čudy v hořejším Skandinavs velmi případné a významné jest. Vůdce jejich místy slo Finnehöfdingen (t Finnen-Häuptling), a země, ode dřevnější zpěvcův jmenovaná Jötunheimr, nazývá se u novějších Fin marken. V jedné z těch pověstí král Jotunheimu sluje Fir Naposledy jméno Jätti (Jättar) ode slovce -getae, -γεται, v skýtajícího se ve prastarých názvích národův a zemí sev ních, jako Thyssagetae, Massagetae, Sargetae, Myrgetae, S mogitia, Samojedi atd., naskrze se nezdá býti rozdílné.[104])

---

[101]) *J. Grimm* ve své mythol. (str. 249) jmenuje Vanir (t. Vany) „ von den Aesir verschiedner, allein durch Heirathen und Verträge mit ihn in bestimmtes Verhältniss getretener „*Volksstamm*," o historický výk jména nikde se nepokouší.

[102]) Sem patří jmenovitě vysouvání souhlásky *d*: Skane místo Skan Svealand m. Svedaland, Norman m. Nordman, annar m. andhar, finna findha atd. Srov. §. 7. č. 13.

[103]) *Geijer* Gesch. Schwedens I. 36.

[104]) Obšírněji o tom předmětu v §. 14. č. 6. 8. — *Grimm* (Mythol. 2 připouští přenešení jména Iötnar, Iotar, od národu na mythologické bytno „Man ist berechtigt, den Namen Iotar, Iotland aus älteren riesenhaften E wohnern, die von nachrückenden Deutschen verdrängt wurden, zu erkläre O kmenové příbuznosti těchto Jotův mlčí; na str. 250 však zdá se, r umíme-li dobře, užívati výrazu finnisch místo iötisch.

O pokolení Asův, z něhož zbožněný Odhin pošel, podlé toho co novější skoumatelé, obzvláště zasloužilý Klaproth, o totožnosti dřevních Alanův a potomních Asův čili Asetův, důkladně na jevo vynesli, kdoby jim v těch pověstech míněn byl, nenesnadné jest domýšleti se. Snáším se s těmi, kdo původ a počátek jména Asů v Eddě odvozují od Alanův [105]), jmenovaných ve staroruských letopisech Jasi, Osi, jakož až podnes potomkové jejich v Kaukasu, nazývající sami sebe Iron a zemi svou Ironistan, u Rusův Asi, Asetinci (Osi, Osetinci), u Gruzův pak Osi neb Ovsni, a příbytky jejich Osethi slovou, pod kterýmžto jménem je již Plan de Carpin 1246 uvodí „Alains ou Asses." [106]) Nejdřevnější známá vlast těchto Alanův byly ovšem krajiny na moři chvalinském (kaspickém), na Maeotu a dolejším Donu; ale bojovné jejich pluky již ve prastaré době, t. aspoň v 1ním stol. před Kr, nedříve-li, daleko do severozápadní Evropy, až ku pramenům Dněpru a Volhy, pronikly a zde se osadily. Ptolemaeus, desky Peutingerovy, Marcianus Herakleota a jiní souhlasně vysvědčují, že tito alanští stěhovanci 150—300 sídlili nedaleko hor, z nichž Dněpr a západní Dvina vyplývají, prozvaných podlé nich horami alanskými (§. 16. č. 10.). Zdeť tedy, nedaleko tohoto lesu, v okolí Novohradu, na rozhraní světa slovanského i čudského, ve stolici sarmatských Alanův zdá se býti to okolí, v němž Skandinavci s Asy ponejprvé se seznámili. [107]) Ačkoli nepřím se, že již v této dávní době sveonští dobrodruzi až na Černomoří a za Don, do původní vlasti Alanův, dostávati se mohli. Již Nestor poznamenal, že dávno před příbytím Varjahův do Rusi [859] byla cesta z Varjah do Řecka a naopak z Řecka po Dněpru, Lovoti, Volchovu a Nevě do Varjah. [108]) Svědectví jeho potvrzují jednak letopisové franští, jednak dějepisci byzantinští, jednak také dějiny skandinavské, vypravující o cestování Normanův čili Sveonův do krajin východních, Gardhar,

[105]) Grimm naproti tomu porovnává (Mythol. str. xxvm. 17) slůvko âs, aesir, se jménem hetruských bohův aesares, aesi.

[106]) *Klaproth* Reise nach Georgien Bd. II. S. 437. sld. Asia polyglotta p. 82 sld. Tableaux historiques de l'Asie p. 180.

[107]) Místnější toho vyložení v §. 16. č. 10 §. 18. č. 9.

[108]) *Nestor* vyd. *Timkowsk.* str. 4.

Austrvegr, Ostragard, Gardhariki, Holmgardhr (t. dnešní Rusko) a Grikia, Grikkland (t. Řecko) jmenovaných.[109]) Nevcházíme na místě tomto v obšírná vysvětlování jmen thursar č. thussar a álfar, kterážto my od národu Thursův č. Thussův, a Loparův č. Lapův povozujeme (§. 14. č. 6. 8.).[110]) — Podlé všeho toho, co jsme posavad předložili, smysl náš o platnosti jmen Vanir, Vanaheimr, Vanaquîsl a jiných v Eddě obsažených ohledem na pravou historii dosti na jevě jest. Mnohem dříve, nežli ty pověsti a zpěvy u Skandinavcův povstaly, což dle vší podobnosti nestalo se později nežli ve 2hém anebo 3tím stol. po Kristu, museli obyvatelé Skandinavska míti dobrou známost, že na východ od Skandinavie, za Finny, hlouběji v zemi až k řece Donu, národ Vanův obývá, sousedící s jedné strany s národem Jotunův t. Finnův, s jiné pak strany s národem Asův t. sarmatských Alanův. — K závěrku tohoto rozjímání, dílem pro lepší hořejších věcí vysvětlení, dílem pro uvarování všelikého nedorozumění, zvláště poněvadž sami nejučenější Němci ohledem na původ a prvotní význam mythických jmen Vani, Asi, Thursi č. Thussi, Alfi atd., ve svém zdání na různo se dělí, jiní, jako Mone, Müller atd., pojití jich z dějin docela zapírajíce, jiní, jako J. Grimm, to sice poněkud připouštějíce, ale národy, od nichž ona pošla, určitěji vykázati se zpěčujíce, budiž zde k tomu, což jsme napověděli, ještě toto poznamenáno: *a*) Národní pověsti č. povídky (Volkssage) jsou vůbec dvojí, pouze mythologické čili bajeslovné (Göttersage) a dějinné č. epické (Heldensage, historische Sage). Ony prameni se z víry v nadpřirozené bytnosti, bohy, všem národům obecné, a za předmět mají věci smyšlené; tyto povstávají z básnického chování památky věcí skutečně stalých, dějův a příběhův lidských. Obojí náležejí do oboru básnictví, nikoli historie;

---

[109]) S tím, co zde v krátkosti přednešeno, porovnati sluší §. 18. č. 9. §. 27. č. 5. §. 28. č. 1.

[110]) *Grimm* (Myth. xxviii. 17. 297—299) porovnává slovo thurs (gigas) se jménem *Τυῤῥηνός, Τυρσηνός* (Hetruscus). Potahmo na Alfy praví (str. 255): „Alfové stanoví národ, jakž Edda výslovně dí. Možné-li z toho zavírati na historickou, v jisté určité straně položenou říši, zůstavuji zde nerozhodnuto.“

mohou však, dobře pojaté a vykládané, v jisté míře poskýtati historii pomocného světla. Neboť jakož dějinná pověst předměty své z říše přirozenosti, s pominutím zákonu času a prostoru, do říše zázračnosti a divův přenáší a zvidiňuje, z udatných mužův hrdiny, z hrdin polobohy a bohy tvoří, a naposledy na nejvyšším stupni svého zdokonalení cele v oboru bajeslovné pověsti se tratí; tak naopak bajeslovná pověst s výtvory a přeludy svými popořád zabíhá do říše skutečnosti, obláčejíc tyto své smyšlené bytnosti ve jména a vlastnosti skutečných lidí a národův. Z ouplného, rovnoměrného sloučení bajeslovné i dějinné pověsti povstává epos (np Ilias); jiné národní pověsti rozkládají se v nekonečném stupňování po obou jeho stranách. Čistě bajeslovné anebo čistě dějeslovné pověsti, bez přimíšení k oné živlův z historie, k této z obraznosti vzatých, nikdež není a nebylo.[111]) *b)* Ohledem na bajeslovné pověsti německé podávají nám novější z nich míru ku posuzování starších a nejstarších. V oněch zajisté jména, jako np. Ermenrek č. Jörmunrek (Ermanaricus), Svanhild (Suanahilt), Dieterich (Theodoricus), Frakland (Francia), Burgunden, Walsen, Wilzen, Wilzendiet (t. Weleti, §. 44. č. 2—5.), Latiwald (Litva, Lotva), Holmgard, Gardhariki, Riuzen, Polen, Peschenäre (Pečenci), Hûni, Hûnland atd, že z dějepisu do báje přenešena jsou, slušně pochybováno býti nemůže; o názvech v pozdějších zpěvích Eddy, jako np. Valland (Gallia, Italia), Danmörk (Dania), Gotthiod (Gothlandia), Rín (Rhenus), Atli (Attila), totéž pokládati lze[112]): slušně tedy i v těch nejstarších pověstech, zachovaných v Eddě a dílem ve Snorrově Heimskringle, téhož přimíšení dějinných jmen a věcí ke smyšleným domýšleti se a původ názvu aesir, diar, âlfar, iötnar č. iotar, thursar č. thussar, vanir, vanaheimr, vanaland, vanaquîsl atd. v pravdivé historii národův šlakovati můžeme,

[111]) O povaze a vespolním poměru bajeslovné i dějinné pověsti jedná sice *W. Grimm* Deutsche Heldensage str. 335—399, ale tak neobyčejně temně, že vlastního smyslu jeho dovtipiti se těžko jest. Jasnější a dle našeho zdání průvodnější jest, co o předmětu tomto přenesl *F. J Mone* Unters. zur Gesch. der deutsch. Heldensage. Quedl. u. Leipz. 1836. 8°. Einl. §. 4—8.

[112]) Pochybnosti *W. Grimma* (D. Held. str. 9) potahmo na jméno Atli a j. zdají se nám býti přepiaté.

zvláště vedou-li nás k tomu důležité příčiny, vážné hlasy rožitnosti a shoda jmen dějinných s těmito baječnými. zajisté jest, že národ při tvoření jedněch i druhých, sta i pozdějších pověstí, stejných zákonův mysli lidské nás val; a rozdíl jediné v tom jest, že vztahy novějších po k dějinám na jevě leží, starších naproti tomu před očima šima ve tmě ukryty jsou, ještě historie tak daleko do n losti na příběhy severních kmenův světla neprostírá. *c)* sové starobylých svědkův, přijímajících tato teď dotčená ji za původně dějinná, t. od osob a národův na bohy a bytnosti přenešená, jmenovitě Ethelwerda, Vilíma Malme ského, Alberika, Snorry, Saxona Grammatika a j., nejsou neomylní, ale vždy nad míru vážní důkazové pravdivo důslednosti tohoto způsobu vykládání. Patrno zajisté jes za jejich časův, nadto pak dříve, pověsť o prastarodá spolcích Skandinavcův se kmeny severovýchodními v ps národu anebo aspoň vznešenějších a osvícenějších jeho o ještě docela byla neutuchla. Hlas národu, jakož jinde, zde své zvláštní závaží a právo má, jehož tak naprost nic míti nelze. Žeby dotčení muži, křesťanským učením jeni jsouce, výklad tento příčinou zlehčení pohanského baje byli chytře vymyslili a podstrčili, za pravé přijíti nemohu *d)* Vysvětlení jmen vanir, vanaheimr č. vanaland, iötnar č. iotar, thursar č. thussar, álfar atd., z dějin km severních tak jest přirozené a nenucené, že mu těžko příti víru. Nic zde není neobyčejného, neskladného, po a podstatě jak těch bají, tak historie odporného. Při jmen dějinných v bajeslovné pověsti a záměna jmen ních, zvlaštních do obecných, podlé toho, co jsme zde v kosti podotkli, a nahoře (§. 6. č. 10.) o jmenech i slo Heloti, Teifali, Sklavi, Huni, Vili, Vlčkové, Obr, Vítěz, lin č. Ispolin, Čud, Cuzi (srb. túď), Skomrach, Sebr, Sky

[113]) Nevidím příčiny, pročby to zrovna s Odhinem byli učinili, ných, np. Donarovi č Thorrovi, Tirovi atd., o nic podobného se ne sivše. Ovšem pak za to mám, že v tom spojení Odhina s Asy, s Vany, temné a zahalené narážení nkryto býti může na přejití pocty bytnosti od Alanův a Vendův ke Skandinavcům.

ena, Thratta, Kar, Ent, Troell, Litus č. Letus, Milžins, Neropch, Kursar, Smerd, Kazak, Kresťanin, Nemtjejnka, Nemec, Valach, č. Vlach, Kacíř atd., vyložili, v žádnou pochybnost brána býti nemůže. Jakož později jména Hûni, Walsen. Wilzen a j., tak již dříve jména Vanir, Aesir, Iötnar, Thursar, Alfar a j., zajedno i v historii i báji se hlásala. *e*) Přijímajíce výklad tento co do původu a prvotního významu slov těch za pravý, nemíníme pospolu opírati historii na básnických pověstech co do věcí, dobře vědouce, že jména osob a národů v pověsti pravdivá, děje pak a vlastnosti jim tamže připisované smyšlené býti mohou. Ačkoli i toho zapírati nelze, že při všem přejinačení v bajeslovných těch pověstech nejeden původní tah a ráz severovýchodních národův, od nichž ta jména vzata jsou, věrně zachován jest. Zdaliž Odhin, jakž mnozí za to mají a není bezpříkladné, z hrdiny polobohem, z poloboha bohem v bajesloví německém se stal, čili, jak J. Grimm tvrdí, docela smyšlená bytnost jest, to ve příčině naší téměř jedno platí. Všecko, což my z Eddy a bajeslovných pověstí u Snorry pro starožitnosti slovanské dovozujeme, jest, ať zkrátka dopovíme, toto: jména Vanir, Vanaland, Vanaquîsl, pocházejí od národu Vanův, t. Vendův pročež již dříve, nežli je sobě bajesloví skandinavské přisobilo, bydleli na východu Skandinavců Vanové č. Vendové.

12. Zpráva zápisek římských z Plocka.

K tomuto tak památnému podání skandických pramenův připojíme zde i jiné, ne tak sice průvodné a světlé, ale předce pro svou podivnost krátkého připomenutí zasluhující. Podání toto pochází prý původně z nějakých římských zápisků, biskupovi Christianovi, nejstaršímu letopisci pruskému [okolo r. 1210], od Jaroslava, probošta kapitoly kanovnické ve Plocku v Mazovech, spolu s nějakou slovanskou, literami cyrillskými psanou [114]) kronikou ku použití poslaných,

[114]) To zajisté znamená výraz „ein buch in reuscher sprache, aber mit grekschen buchstaben geschrieben.“ Srov. *Voigt's* Gesch. Preuss. I. 33. 623—624.

nyní pak docela ztracených a neznámých. Podlé výtahu z těchto spisův od biskupa Christiana učiněného, a později do letopisův pruských Lukáše Davida vtěleného, obsah té pověsti jest zkrátka tento: „Za panování císaře Augusta v Římě, učení hvězdáři z města Salury v Bithynii, žádostivi jsouce vyskoumati, zdaliž v končinách sedmého a osmého kruhu nebeského země pro náramnou zimu ještě od lidí obydlena jest, vyslali příčinou vyšetření té věci z prostředku svého některé zběhlé muže. Tito, prošedše daleké země Tatarův, Roxolanii, velikou krajinu Moskevskou, dostali se naposledy do končin Venedův a Alanů v Livonech. Odtud přeplavivše se přes velikou vodu, přijeli do pusté krajiny, nemající jistého a stálého jména: sloula zajisté hned Sargatia (Sargatii, Sargetae u Ptolemaea a Ammiana Marcellina?), hned Gelida (Coldas u Jornanda?), hned zase Vatina (Vaf, Vof, Voď v ruských letopisech, čudsky Waddjalaiset). [115]) Putujíce semotam po zemi této, nemohli s nižádným člověkem mluviti, pokud několik Vendův ze Sarmatie k nim nepřišlo, jejichžto jazyku ač s těžkem, však předce poněkud rozuměli. Od těchto Vendův se dověděli, že lid ten jmenuje se Ulmigeri [116]), protože pod vrbami na řekách a v chalupách z rákosí bydlejí, z kteréžto rostliny i oděv sobě strojí, neznajíce domů, vesnic a měst, ani rolnictví; ryby že jsou jediným jejich pokrmem, nápojem voda; krajina ta že má mnoho vod, řek, jezer a zvláště lesův; obyvatelé její že jsou lid prostý, nevzdělaný, ku přespolním nad míru přívětivý a dobročinný. Místo bohův že cti slunce a měsíc. Psáti že neumějí, a jest jim to s velikým podivením, kterak možné jest myšlénky své písmeny poznamenávati a jiným v dalekých krajinách jsoucím ve zná-

[115]) *Karamzin* Istor. ross gos. II. B. 73 pozn. 125 Vaf VIII. 112.

[116]) Ulmerugi, u *Jornanda* Get. c. 4, mohou sice co do zvuku porovnáni býti; a však shoda ta nepochybně jen nahodilá jest, a v porušeném Ulmigeri docela jiné jméno ukryto. Podaný zde obraz národu toho a připomenutá výš jména zemí Sargatia, Gelida, Vatina, nasvědčují tomu, že v podání tomto řeč jest o nejsevernějším národu v nynějším Rusku, o Čuchoncech a ještě spíše Loparech. Sargatia sice jinak v okolí řeky a města Sergače, Jornandovi Coldas někde hluboko na severu, starobylá pak sídla Votjanův (podlé Sjögrena Ueb. finn. Bevölk. des S. Pet. Gouv. 1833. str. 26) v gubernii Petrohradské hledati se musejí.

most uvozovati. Počet dnův a proměny měsíce lidé ti že poznačují zářezy na rabuši (rováši) anebo uzlíky na šňůrkách. Přes dlouhou zimu že nejvíce anebo spí anebo v chalupě u ohniště dřepějí. Mnohoženství u nich obvyklé; ale dětí předce málo. Tolik se dověděli Bithynčané ti o způsobu a mravích toho národu. Zimní čas je přinutil zůstati v krajině; než když nastoupilo léto, upadše do nemoci, zemřeli všickni, mimo jednoho z nich, jehož jméno bylo Divones. Tento navracuje se umřel ve Plocku, kdež některé jeho zapisky pozůstaly, a potomně proboštu Jaroslavovi do rukou se dostali. Jaroslav tento jich spolu s kronikou cyrillskou [117]) biskupovi Christianovi půjčil." V nedostatku jiných starších pramenův, mluví Voigt [118]), není možné dokonále určiti, co v této rozpravě historicky pravdivého, a co baječného. Byloby ovšem příliš všetečné, zamítati ji naprosto, co pouhou bájku, jakž to někteří učinili; však nicméně upírati nelze, že dějepravná látka v podání tomto již rouchem povídky a bájky přiodína a tudy téměř nepoznalá jest. Domýšleti se lze, že základem té rozpravy jestiť snad změření celé římské říše, původem Julia Caesara z nařízení římského senatu započaté, a za císaře Augusta ve dvou a třidceti letech od mužův učených a zkušených vykonané, kteréžto změření, jakž tomu chtějí, přes země skythické až k moři baltickému se vztahovalo [119]). Možné ovšem jest, že onen Theodotus, kterýž až do desátého konsulátu Augustova rozměřování to v půlnočních krajinách vedl, není žádný jiný, než Divones. Tak o podání tomto soudí rozvážlivý Voigt, tak již dávno před ním o něm smýšlel učený Bayer [120]); a my, jdouce za jejich šlepějemi, neváháme se pověsti této místa ve starožitnostech slovanských propůjčiti, ničeho přitom stanovně a drze netvrdíce, ničeho slepě nezamítajíce. Našeho předmětu jen ta část rozpravy se týče, kde o Vendech ze Sarmatie pošlých zmínka

[117]) Jaká to byla kronika, Nestorova-li, čili jiná starší nebo souvěká, o tom dnes dohadovati se jest daremné.

[118]) *Voigt.* Gesch Preussens I. 32.

[119]) *Aethici* Cosmogr. ed. *Gronov.* p. 26, inter Geogr. edit. a *Henr. Stephan.* 1577. p. 107. — *Lelewela* Bad. w geograf. str 117. 122. 346—347

[120]) *Bayeri* Opuscula ed. *Klotz* p. 430.

[illegible] podání to dobře se srovnává s jiný- [illegible] jmenovitě s výrazem desk Peutin- [illegible] Sarmatae," pročež vším právem k těmto [illegible] býti může.

[illegible] Svědectví Jornandovo a Prokopiovo.

[illegible]-li bedlivou myslí celé to chronologické pás- [illegible] rozličných samostatných a hodnověrných svě- [illegible] skutečném obývání v oněch dávních časích velikého [illegible] venedského ve krajinách zatatranských, počna od [illegible] baltického až k Donu a na půlnoc až k Novohradu, [illegible] prastarému rozhraní národů venedských a čudských, [illegible] nám více s podivením slyšeti Jornanda spisovatele [illegible] věku [552], popisujícího rozšířená v týchže krajinách sí- [illegible] Vinidův, anebo vrstevníka jeho Prokopia, mluvícího o [illegible]islném počtu národův antických, na černém moři a v [illegible]krají Dněpru i Donu osedlých. Pro lepší jednotlivých Jor- [illegible]andových výrazův s předešlými svědectvími porovnání po- [illegible]bí jest celé to hlavní a klassické místo o starých Slova- [illegible]ech ještě jednou z historie jeho slovo od slova vypsati. Mluvíť pak on hned v úvodu ke své historii Gothův, jednaje o položení severních národův, o Vinidech v tato slova: „Za Dunajem leží Dacia, na podobu věnce vysokými horami ohrazená, po jejichžto levé, k severu obrácené straně, až od pramene řeky Visly, přes nesmírné prostranství (per immensa spatia) lidnatý kmen Vinidův (Vinidarum natio populosa) se rozsadil. Kterýchžto jména ačkoli nyní dle rozličnosti rodův a sídel se mění, však předce přede vším Slavini a Antové nazýváni bývají. Slavini od města Novietunského a jezera řečeného Musianské až do Dnéstru a na půlnoc až do Visly obývají; těmto blata a lesy místa pevných hradův zastupují. Antové pak, jsoucí nejsilnější mezi nimi, na oklice Pontu ode Dněstru až do Dněpru, kteréžto řeky několika dní cesty jsou od sebe vzdálené, bydlejí." [121]) A zase doleji, kde o vojnách Ermana-

[121]) *Jornand.* Goth. c. 5.

rika krále gothického ve 4tém století vypravuje, v tento smysl připomíná Vinidy: „Ermanarik, po přemožení mnohých bojovných národův severních .... a po zbití Herulův obrátil zbraň proti Venetům, kteřížto, ačkoli v boji jemu nerovní, předce spoléhajíce na svůj počet, z počátku na odpor se postavili: ale samé množství ve vojně nic neplatí, zvláště když na ně rovné množství branného lidu přitáhne. Tito pak, jakož jsme z počátku rozpravy čili ve přehledu národův podotkli, z jednoho kmene pošli a nyní trojí jméno mají, t. Venetové, Antové a Slavi (Veneti, Antes, Sclavi); kteřížto ačkoli nyní příčinou našich hříchů všudy zuří, však nicméně tehdáž všickni vládě Ermanarikově podmaněni byli.“ [122]). Podmanění toto stalo se mezi l. 332—350, ve kteréžto době Gothové, jsouce po mnohých porážkách od císaře Konstantina Velikého k zachování zavřeného míru s Římany donuceni, zbraň svou k severu obrátili, a s tamějšími národy, jichž Jornandes drahné množství vyčítá, váleli. [123]) Něco později, totižto v čas vpádu Hunův na Gothy, neprostředně po smrti krále Ermanarika [375], zběhlo se to, co týž Jornandes o výpravě gothického krále Winithara proti Antům vypravuje. „Ostrogothové prý po skonání Ermanarika krále svého, odděleni jsouce od Wesegothův a podrobeni vládě Hunnův, vždy v téže vlasti (na černém moři) zůstávali, majíce své domácí kníže Winithara z rodu Amalův, kterýž chtěje děda svého Athaulfa v hrdinských ctnostech následovati, ačkoli ve štěstí Ermanarikovi se nevyrovnal, však předce těžce nesa hunské panování, vyvaditi se pomalu z něho usiloval, a protož, z příčiny dokázání svého hrdinství, do končin Antův zbrojně vtrhnul, a udeřiv na ně v první bitvě pře-

[122]) *Jornand.* Goth. c. 23. Že zde Jornandes, pravě o podmanění *všech* Slovanův, převýšeně mluví, dokážeme níž §. 18. č. 7. Líčil on Ermanarika svého podlé národních zpěvův honosných Gothův; pravého, historického Ermanarika učíme se znáti z Ammiana Marcellina. *W. Grimm* D. Heldens. str. 8.

[123]) Srov. *J. Aschbach* Geschichte der Westgothen S. 18—23. Když Hunové do Evropy vrazili [375], byl Ermanarik již ve 110 letech, a k boji docela neschopný, pročež se v zoufání sám zavraždil; vojenské tedy jeho výpravy proti národům severním, přirozeným během věcí, dlužno přičísti mladší podnikavější době života jeho. — I *Gatterer* počátek vojen Ermanarikových se Slovany klade na l. 332. Abriss der Universalhistorie. Gött. 1773. S. 518.

možen byl (in Antarum fines movit procinctum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatur): potom ale zmužile sobě počínaje, krále jejich jménem Bože (Booz nomine) s jeho syny i sedmdesáti velmoži k ostrachu podmaněného lidu na kříž přibiti dal. Tím způsobem když sotva za rok panoval, hunský král Balamber, nechtěje mu toho svobodství propouštěti, jej válkou obkličil, a v bitvě na řece Erac svedené sám šípem zastřelil [376]."[124]) Ačkoli pak zde Jornandes Anty, nikoli pak Venedy, jmenuje, však nicméně můžeme bez rozpaku svědectví toto k ostatním o Venedech připojiti; z příčiny že dějepisec sám Venedy a Anty za jeden kmen vyhlašuje. — Podlé tohoto světlého a rázného Jornandova svědectví osady Vinidův sahaly na západ až ku pramenům Visly, odtud přes podkrají této řeky, mezi mořem baltickým a Tatrami, po nesmírném prostranství do nejzadnějších krajin severu, a dále na východ až k Donu, jakž obojímu tomu Prokop nasvědčuje, na poledne pak až ku břehu černého moře a k Dunaji. Souvěký Jornandovi Prokop doličuje a poněkud i dovršuje toto Jornandovo svědectví. Neboť mluvě o tažení Herulův z krajiny na levém břehu Dunaje k Varnům [494], ujišťuje, že na této jejich cestě všickni národové slovanští jim přes své končiny svobodný průchod dali.[125]) Tažení to z Moravy přes dnešní Čechy, a dále pořičím Labe do Danska konati se musilo. Odkudž patrné, že okolo l. 494 v krajinách na levém boku Visly, v západním Polsku a Slezsku, anobrž i v Čechách a Lužicích, již Venedové bydleli, což poněkud i z Jornandových slov průvodné jest, anoť, ohledem na křivolaký tok té řeky, téměř možné není, aby který veliký národ okolo pramenů Visly bydlel, a v držení krajin na levém břehu jejím nebyl. (Srov. §. 39. č. 1. §. 43.

---

[124]) *Jornand.* Get. c. 48. O králi Boozovi Kucharski se domýšlí, že k němu vztahuje se to, co v básni o výpravě Igora proti Plavcům o *Busovi* se čte. Týž učený za to má, že *Trojan* v též písni několikrát jmenovaný jest římský vůdce *Trojanus* od Gothův, a snad i společníkův jich Slovanův, l. 367 na hlavu poražený. *Stritteri* Memor. pop. I. Gothica ad a. 377. Srov. Dziennik powsz. Warsz. 1834. Rozm. Lwow. 1834. č. 40.

[125]) *Procop.* B. G. l. II. c. 14. 15. *Paul. Diac.* l. I. c. 20. (Srov. §. 18. č. 8. §. 43. č. 2.)

č. 2.). Podobným způsobem, ačkoli Jornandes rozšíření sídel Vinidův k severu určitě nevyměřil, to jedno udávaje, že po severní straně Tater od pramenů Visly po nesmírném prostranství bydlejí, a ačkoli Anty mezi Dunajem a Dněprem uměšťuje, však předce z Prokopia patrné jest, že ovšem již tehdáž sídla Venedův a Antův až k saménu Donu a na půlnoc přes neobmezené prostranství, t. při nejmenším až k jezeru Ilmenskému a pramenům Volhy, kdež Slovany v pozdější době skutečně nalezáme, se vztahovala. Prokop zajisté, vyčítav národy neprostředně na ousti Donu a na západním břeži zátoky maeotické sedící, končí těmito slovy: „Další krajiny na půlnoc obývají nesčíslní národové Antův,“ [126]) a pak teprva potom pokračuje v popsání národův na břehu moře černého, mezi oustím Donu a Dunaje, obývajících. Z čehož průvodné jest, že Prokop Antům svým sídla v podkraji Donu a hlouběji v zemích na západ i sever přilehlých vykazuje. Při kterémžto dvojím, vzájemně se doplňujícím a vysvětlujícím svědectví těchto souvěkých spisovatelův to nadevšecko přepamátné jest, že ačkoli za jejich časův národové slovanští již dávno byli Tatry a dolejší Dunaj překročili, a nejen s tehdejšími (východními) Římany kruté a mnohé války vedli, ale i v Dacii, Pannonii, ba v samé Moesii se osadili, předce ani Jornandes, ani Prokopius těchto teď jmenovaných krajin a zemí mezi vlastní jejich sídla nepočítá. Z čehož následuje, že obojí tito dějepisci onyno nahoře udané, mezi Tatrami, mořem baltickým, Pontem, Donem a nejzažším severem ležící krajiny pokládali za vlastní a původní sídla Vinidův, od nich před lidskou pamětí osedlá, považujíce brojení Slovanův na Tise a Dunaji jen jako nové, pomíjející vysutí jejich z onoho svého prvotního hnízda. Jak pravdivé a podstatné toto jejich domnění bylo, to nám vyložená nahoře mnohonásobná svědectví o Vendech nejlépe ukazují.

14. Ohlavení.

Tatoť jsou hle mně známá svědectví dřevních pramenův o sídlech Venedův, praotcův potomních Slovanů, v kraji-

[126]) *Procop.* B. G. l. IV. c. 4. p. 573.

nách zatatranských. [127]) Nejstarší podání Řekův o původu jantarů z krajiny Venedův na severním moři, řekou Eridanem zavlažené, kryje se v nevystihlé dávnověkosti, a jen tolik nám věstí, že již v oné době, v 6tém a 5tém stol. př. Kr., dávno před vystoupením Gothův ze Skandinavska, podkrají Visly a obřeží moře baltického od Venedův osazeny byly (č. 1). Z utracených spisův Timaeových [280 př. Kr.] zachovalo se nám u Plinia jméno krajiny severní Bannoma čili Vannoma, t. Vendův země (č. 2). Podlé svědectví Cornelia Nepota, vindičtí kupci, bouří mořskou na břehy Germanie vyvrženi jsouce, dostali se v moc králi Batavskému, jenž je prokonsulovi Mettellovi daroval l. 58 př. Kr. (č. 3). Plinius [79 po Kr.] místí Venedy vedlé Scirův a Hirrův na moři baltickém a v okolí Visly (č. 4). Podlé Tacita [ok. 100] prostranství to obšírných zemí mezi Peuciny a Fenny naplněno bylo Venedy (č. 5). Ptolemaeus [175—182] počítá Venedy mezi převeliké národy těch stran severních, připomíná zátoku venedskou i hory venedské, a vyčítá drahné množství jmen drobnějších větví kmene venedického (č. 6). Marcianus Herakleota [200—300, dle jiných př. 400], tolikéž o zátoce vindické čili venedické několikrát zmínku čině, svědectví Ptolemaeovo výslovně potvrzuje (č. 7). Římská mappa, prozvaná deskami Peutingerovými [zhotovená podlé starších památek l. 423], na dvojím místě vykazuje sídla Venedův, t. za Tatrami vedlé Peucinův, Lygiův a jiných národův, a mezi oustím Dunaje i Dněpru (č. 8). Pamětní peníz císařovice Volusiana [253] zvěčňuje památku války jeho s Venedy, Galindy, Finny a Vandaly (č. 9). Mnich z rodu Langobardův, Pavel Warnefridov, podává zprávu, dle starých národních pověstí, o tažení Langobardův do zemí Anthův a Banthův mezi l. 380—391 (č. 10). Prastaré skandinavské pověsti zvěstují o zemi Vanův čili Ven-

[127]) Na omylu jest Neumann (Gesch. d. arm. Lit. 1836. str. 48.), maje za to, že jméno bulharského vůdce Went, s lidem svým ok. 120 př. Kr. v Armenii osedlého, se jménem Vinidi, Venedi, souvisí, a že tudyž o Venedech u Mojžíše Chorenského zmínka. Dřevní Bulharové byli kmene uralsko-čudského, jejichž jméno ovšem později Slovanům v Moesii, jako Frankův Gallům, v podíl se dostalo. Srov. §. 29. č. 4.

dův, zvané Vanaheimr, obmezené na východ řekou Vanaquîsl čili Tanais (Don), o bohyni Freyi zvané Vanadis, o Vanech s Odhinem do Skandinavie přišlých, a o mnohých jiných Vanův čili Vendův se týkajících předmětech (č. 11.). Podobné jiné národní podání, od Prusův pošlé, mluví o Vendech co obyvatelích Sarmatie již za časův římského císaře Augusta (č. 12.). Naposledy Jornandes [552] sídla velikého kmene Vinidův nejen za svého věku, nýbrž dávno před pádem Hunův, t. mezi 332—350, právě v těch krajinách vykazuje, kdež oni v samém skutku, podlé oněch starých svědectví, již ve mnohem dřevnější době obývali. S jeho svědectvím i Prokopiovo [552] dokonale souhlasí, třebas u tohoto jen jméno Antův a Slovanův, nikoli pak Vinidův, se vyskytá (č. 13.). Celé toto pásmo svědectví nepodezřelých, jasných a různých, očitě dovozuje tu historickou pravdu, že praotcové Slovanů Venedové, pod tímto jménem jednak Němcům a Čudům, jednak Římanům a Řekům známí, od prastarých časův obývali v rozlehlých těch krajinách mezi Tatrami, mořem baltickým, Pontem, Donem a hořejší Volhou, že do těchto krajin v době historické ani odjinud, jmenovitě z Asie, nepřibyli, ani z nich před 5tým stol. po Kr. návalem jiných kmenův jinam vypuzeni nebyli.

15. Tvary a význam jména Vinidi či Venedi.

Majíce na mysli v této částce našeho badání jediné toho dokázati, že předkové Slovanův, pod cizozemským jménem Venedův čili Vinidův okolním národům známí, již ve dřevní době, dávno před Jornandem a Prokopiem, jejichžto výslovné svědectví o totožnosti Vinidův, Antův a Slovanův stanoví rozhraní mezi starší nejistou a novější jistou periodou č. dobou historie slovanské, v půlnočních krajinách obývali; pokládáme za zbytečné, uvozovati zde místněji všecka pozdějších spisovatelův svědectví o Vendech čili Vindech, příčinou utvrzování věci již dokonále provedené a nade všecku pochybnost vyvýšené. Některá z těchto svědectví, jichž počet mnohem větší jest, nežli jej posavadní naše sbírky toho druhu

udávají, již nahoře (§. 7. č. 5.) krátce podotknuta jsou; jiná případněji v pokračování samého díla místy svými se přednesou. Zdeť k závěrce něco o původu a významu jména Venedi čili Vinidi připomeneme. Jakož téměř všecka prastará jména kmenův a národův, co do původu a významu svého, nám vzdáleným potomkům nevystihlá bývají, tak i o přítomném jménu totéž platí. Všední mluvozpytec ovšem při každém takovémto jménu na sta výkladův pohotově má; kdo ale s potřebnými náznatky a zdravou rozvahou dílo toto předsevezme, ten právě naopak, kdež jiní méně váhaví a rozpačití na bílední se býti a v čistém povětří horovati mní, nic leč mrak a temnotu nevidí, a v nepřebrodných těžkostech vázne. K dosvědčení toho poslouží sledující rozjímání.

a) Jméno Venedi čili Vinidi již ve starých pramenech v těch nejrozmanitějších formách se vyskytá. Čte se zajisté takto *α*) s kořennou hláskou *e* a souhláskou *d*: Venedi u Plinia, Tacita (podlé obecného čtení), na deskách Peutingerových, v Annalích sv. Amanda; Venedae Οὐενέδαι u Ptolemaea, Vend. i Οὐενδ. (t. Vendicus i Οὐένδικος, nikoli Vendenicus i Οὐενδένικος, jak Vaillant čte) na penízi cís. Volusiana, Venedicus Οὐενεδεκὸς u Marciana Herakleoty, Venadi na deskách Peutingerových, Vendicus Οὐενδικὸς u Marciana Herakleoty, Wenedonia (země) v Annal. sv. Amanda, Wenedum (země) [128]) v Annal. Guelferbytan., Wendland (země) v zápiskách islandských, Wenda-Runir (písmo a zpěvy) v týchže zápiskách islandských, Weonodland (země) dvakrát u Wulfstana, Wendeschen v list. 1128, Wischweneden v list. 1152, Wendland ve kron. Engelhus. k l. 1163, Wendeschen Tornow ve starém rkp. k l. 1191, Rohrwenden v kron. Abelově k l. 1074, Wenden podnes u horních Němcův; *β*) s touže hláskou a změnou souhlásky *d* v *t*: Veneti u Tacita (podlé vydání Gerlachova a Grimmova), několikrát u Jornanda, Venetii u Jonasa opata, Wentlande (země) v listině livonské, Wentlant v kron. ryt. řádu něm. (z 13ho stol.), Wenethen ve starém rkp. k l. 936; *γ*) s kořennou hláskou *i* a souhláskou *d*: Indi místo Windi

[128]) Wenedum jest vlastně stněm. a ags. dativ mn. č. od nom. Wened.

u Mely a Plinia, Vinades v list. kr. Ludvíka 832, Winadahus, v Sarachonově registrum z 11ho stol., Vindicus Οὐινδικὸς u Maricana Herakleoty (v rkp. Ἰνδικὸς). Vindones v chronic. Moissiac., Windehusinomarco v list. 940, Windesleve v list. 1112, Waleswinden v list. 1194, Winde (homines qui vocantur Winde, Pflanzer neuer Feldmarken) ve spisu Acta Murensia, [129]) Bisen-Vinda v list. 932, Vinda-Kongur u Snorry Sturlesona, Vindland (země) v zeměpisných zápiskách islandských a u Snorry, Vindlandsfare (wendischer Städte Seefahrer, Kauffahrer aus dem Wendenlande) v list. dánského krále Abela 1251, Winedas a Winedaland (země) u Alfreda, Adalhartes-Wineden v list. 905, Winedi v Annal. Petavian., u sv. Bonifacia (rkp. Vid. z 10ho stol.), Winedar (jméno gothických biskupů v podpisech sněmovních z 6—7ho stol. [130]), Winediscum Salebizi v list. 1036, Winedum (země) u Othera, Vinidae u Jornanda, Vinida v glossách německých dle Graffovy Diutisky a v Trevirsk. dle Hoffmanna, Vinidi u Fredegara, v rkp. Wessobrunském, v Annal. Laureshan., Laurissen., Bertinian., Lobiens., chron. Moissiac., v Annal. Hincmara Remens., Sigeberta Gemblacens., v chron. Virdunens., u Hugona opata Flaviniacens. a j., Winidesheim (villa) v list. kr. Arnolfa 889, Winidon (župa) a Wolferes-Winiden v list. 979, Moin-Winidi, Ratanz-Winidi v list. kr. Ludvíka 846, Moin-Winida, Radanz-Winida v list. kr. Arnolfa 889, Naba-Winida (villa) v list. kr. Ludvíka 863, Winido hoheimono marca v list. kr. Karla z 9ho stol., Walahrames-Winida (locus) v list. kr. Ludvíka příjmím dítěte 908, Winidowa (locus) v list kr. Jindřicha II. 1003, Winodi v Annal. Xantens., Winodland (země) jednou u Wulfstana, Windisch taiche v Admontské urbarní knize z 13ho stol. (codex praediorum Admont.), Windilmann (jméno) v list. 1096, Windischmann (jméno) v památkách středoněmeckých dle Grimma, Winden, Windisch podnes u dolních Němců; δ) s touž hláskou i souhláskou, a s předsuvkou souhlásky *h* nebo *g*: Huinidy, Guinidy a Guinidini ve chron. Moissiac.,

[129]) *J. v. Müller's* Schw. Gesch Bd. I. C. 12. Anm. 179.
[130]) *Grimm's* D. Gramm. I. 58.

Guinidi [131]) v listech Gerberta (Sylvestra II. papeže), a jednou i Gunedes v Annal. Prudent. Trecens. ε) s touž hláskou a záměnou *d* v *t* a *th*: Winit a Wint v stném glossách Salomonových anebo Zuetlic. dle Hoffmanna a rkp. museum českého, Winethi a Winnetes v Annal. Petavian., Winithuscunburg v list. 936, Winetha-Husum (klášter) v list 937, Winitha-Husum v list. 999, Winithusen v list. 1022, Winethusen v list. 1062, Winethe v list. 1022, 1064, Wynithun v Tradit. Corbej. a Sarachon. registrum (z 11ho stol.), Winithem, Winethun v list. 1022, Altenwinetten v list. 1155, Wimetheburch (oprav Winethe an. Winnethe) v list. 1179 Wineta a Winneta (město) u Helmolda, v Anon. chron. slav. ap. Lindenbrog, v popisu Lubeckých radních pánů 1158, Winithi v Annal. Xantens. a u Helmolda Winithar (král) u Jornanda (Amm. Marcell. Vithimir); ζ) s kořennou hláskou *a*: Wanedonia v chron. Ademari; η) s výsuvkou souhlásky *n*: Widines v chron. Moissiac.; ϑ) s výsuvkou souhlásky *d*: Vanr staroskand. (Vendus), plur. Vanir (Vendi), Vanaheimr, Vanaland, Vanaquîsl, Vanadis, Vana (královna), Vanland (král) ve skandinavských pověstech, Wanland (země) u Danů dle Pischona, Winuli u Adama Bremského, Helmolda, Alberta Stadiens. a j.; Wenäläien, Wenäläiset (lid slovanský na Rusi) u Čuchonců ve Finlandu, Wänemees (Slovan ruský) u týchže, Wenäjänmaa (země ruská) u týchže, Wennelane, Wennemees (Slovan ruský) u Čudů v Estonech, Wenne (země ruská) u týchže, Weneenmjeri (jezero Ladožské) u Čuchonců, anebo, jakž jiní dle rozličnosti nářečí a vyslovování píší, Wänä, Wänäjä, Wänelaein, Wänälaiset atd.; ι) s proměnou souhlásky *v* do *b*: Bannoma (země) u Plinia ze spisův Timæových Banthaib (země) u Pavla Diacona, Benedi ve mnohých starých rkp. Plinia, a téměř ve všech nejstarších vydáních od l. 1469 do l. 1514, Benethe, Bennethe, v list. 1022, Benden, Binder, Bindische podnes u některých Němců atd. Ačkoli pak na první pohledění tyto formy daleko nad obyčej různiti se zdají, tak že by je snadno za názvy docela rozličné pokládal; však nicméně po bedlivějším jich rozebrání shledá se, že všecky z jednoho kořene pocházejí, a že nejsou nic

[131]) Čili Quinidi, jak v dávních výpiscích nalezám.

leč jazykové a nářeční odliky jednoho a téhož slova. Kořenné a základní slovo jest VIND, kteréž ale ve dvojí hlavní způsobě se vyskytá, *německé*, t. Winde, Wende, a *čudské*, t. Wene, Wäne. Všecky ostatní rozdíly jsou jen podřízené odstíny a jakoby odrůdy těchto dvou základních forem. Pokládám pak formu Winde býti nejstarší anobrž původní, z mnohých příčin, jmenovitě že hláska *i* sama v sobě jest starší a původnější nežli *e* [132]), potom, že ve příbuzných jazycích v Asii, jmenovitě v Sanskritu, totéž slovo s hláskou *i* se nachází (souhoří Vindhja, srov. doleji), naposledy, že proměna hlásky *i* na *e* ve staroněmeckém a celtickém jazyku jest pravidelná, nikoli ale naopak. [133]) Snáším se tedy s důmyslným Grimmem, majícím za to, že ve jménu Věnedi hláska *ē* na místě *i* stojí, právě tak, jako ve jménech Sëgestes, Sëgimērus, Sëgimundus, Hërmunduri, Hërminones, Fenni u Tacita atd., což vše zvláštním vyslovováním hlásky té v dolnoněmeckých nářečích dobře se vysvětluje. [134]) Anglosaská forma Weonodland, namítající se dvakrát u Wufstana, tolikéž pravidelně z původního *i* povstala. [135]) Jediné Wanedonia, u Ademara se vyskytající, od těchto forem se liší a k čudským blíží. Vedlé tohoto rozdílu nejdůležitější jest střídání souhlásek *d* a *t* neboli *th*, německým nářečím dle jistých pravidel obecné. Děje pak se ono po souhlásce *n* dvojím způsobem, totiž: α) kde v gothickém, starosaském, anglosaském a staroskandinavském *nd* se užívá, tam ve staro- a středoněmeckém *nt*, v novoněmeckém pak *nd* bývá, np. got. bindan (ligare), stsas. bindan, ags. bindan, skan. binda, stněm. a střněm. bintan, nněm. binden; a zase β) kde v gothickém *nth* stojí, tam ve starosaském *th*, v anglosaském *dh*, ve staroskandinavském *nn* (místo *ndh*, *nth*), ve staro-, středo- a novoněmeckém pak *nd* se klade, np. got. anthar (alius), stsas. other, ags. odher, skan. annar, stněm. střněm. nněm. ander. Jméno Winde, Wende, vlastně sice ani jedné ani druhé obdoby zouplna a veskrze

[132]) *Grimm's* Deutsche Gramm. I. 571. 594. II. vii.
[133]) *Grimm* G. I 80. 574.
[134]) Důkazy viz u *Grimma* D. G. I. 80. a j. — O jménu Fenni m. Finni viz *Lehrberg's* Untersuch. str. 200–201.
[135]) *Grimm's* D. G. I. 239 ff. 575.

nenásleduje, zdá se však vždy raději přináležeti ku první, tedy zníti got., stsas. a ags. Winda, Winida, Wineda, Weneda, staro- a střněm. Wint, Went (nepravidelně Winth, Wenth), nněm. Winde, Wende. Vkládání hlásek *i* a *e*, zřídka *o* neb *a*, mezi souhlásky *n* a *d*, np. Vinidi, Vinedi, Winedum, Winodi, Venadi Winades, t. jednak co pouhý přídavek latinských písařův, jednak též co nářeční zvláštnost německého jazyka (u Wulfstana, Othera a Alfreda) považovati se může, na níž co do jádra a významu jména toho málo neb nic nezáleží. Slůvko Widines, s výsuvkou souhlásky *n*, čte se toliko v některých rukopisích kroniky Moissiacenské a jest velice podezřelé. Známky čudských forem jsou změna hlásky *i* v *a* anebo *ä*, a výsuvka souhlásky *d*, odkudž povstalo Wane, Wäne. Staroskandinavské prameny poskytají nám jméno to v téže čudské formě, čehož příčina jest sousedění Normanův s Čudy a vplyv jazyka těchto na jazyk oněchno, jakž o tom jinde šířeji jednati budeme (§. 14. č. 6. §. 18. č. 9.). Již nahoře (§. 7. č. 13.) jsme podotkli, že vysutí anebo zpodobnění (assimilatio) souhlásky *d*, zvláště po *n*, ovšem i jinde kdekoli, čudskému jazyku jest přirozené a obecné, a že v tom ohledu staroskandinavské nářečí s čudským nejvíce se srovnává. Jakož Čuchonci a vlastně tak zvaní Čudi v Estonech místo wenda (fratris), hande (anseris), kändo (trunci), käden (manus) atd. říkají wenna, hanne, känno, käen atd., tak i ve staroskandinavském místo staroněmeckého andar (alius), findan (invenire), sundar (meridies), gund (bellum, pugna), unda (aqua, fluctus), kind (maxilla), mund (os), sind (momentum), lind (levis), zand (dens), kund (notus) atd. vyslovuje se annar, finna, sunnr, gunn, unn, kinn, munnr, sinn, linn, tönn (dentes), kunnr atd., což i ve vlastních jmenich místo má, np. Skane m. Skande, Sweon, Swealand m. Sweodan, Swedaland, Norrige, Norge m. Nordweg, Normann m. Nordmann atd. Výsuvka tato souhlásky *d* až podnes v nářečí dolnoněmeckém panuje. [136]) Něco podobného i v jiných jazycích, ač po řídku, se nachází, np. v latinském grunnio m. grundio, tennitur m.

[136]) O novohollandském viz *Grimm's* D. G. I. 537.

tenditur, dispennite m. dispendite, v cyrillském čili starobulharském pal, vel, sjel, vęną, pręną, v'zbną, jam', vjem' atd., [137]) v srbském Raosav, Raosava, Vlaisav, Vlaisava m. Radoslav, Radoslava, Vladislav, Vladislava atd., v novobulharském grozje, izvaat, klaiš, klaaš, edenaeset, dvanaeset, trinaeset atd., m. grozdje, izvadat, kladiš, kladaš, edenadeset atd. v ruském sem' (=sedm), semery, gljanu atd., a ještě častěji v jazyku albanském. [138]) Rozdíl mezi stskan. Vanr, Vanir, a vlastně čudským Wänälainen záleží ve hlásce *a*, kterouž Čudi zvláštním spůsobem vyslovují, asi jako Slováci své *ä* ve slovích mäso (caro), räd (ordo), knäz (sacerdos) atd. [139]) Tím a mnohostí čudských nářečí se vysvětluje, proč někteří místo Wänä, Wänäjä, Wänälaine, Wänälaiset píší Wene, Weneje, Wenelaein, Wenelaiset anebo Wenne, Wenneje, Wennelaein, Wennelaiset. Jakož čudské *ä*, tak i skandinavské *a* z původního *i* znenáhla se utvořilo, asi tak, jako z původního *i* ve staroněmeckém *ë* v ags. *ëo*, ve stsk. *ia* [140]), anebo z původního *é* (Ѣ) ve slovanských nářečích onde *i*, onde *ie*, onde *ia*, onde *ea*, onde naposledy *a* povstalo. [141]) Od staroskandinavského pravidelného Vanr, Vanaheimr, liší se pozdější dolnoněmecké Winuli, ohledem kořenné hlásky *i*, zde nepřetvořené. Zbývá vysvětlení přídechu *h* a *g* ve formách Hwinidi, Guinidi, Guinidini a Gunedes (toto snad omylem místo Guinedes), tolikéž záměny počátkového *v* na *b* ve formách Benedi, Banthaib, Bannoma atd. Přídech *h* a *g* nabývá svého výkladu z přirozenosti jazyka staroněmeckého a kymrického, též novějších, tak řečených romanských, t. z latiny pošlých nářečí, ve kterýchž on před *w* zhusta se namítá, i v těch slovích, kde v jiných jazycích nic toho není. Tak np. stálo v gothickém hla-

[137]) *Dobrovský* Inst. l. slav. p. 48.

[138]) Srov. *Leake's* Researches str. 260 sld.

[139]) Široké toto *ä* i u jiných Slovanův, jmenovitě záhorských Chorvatův, se nachází. O čudském *ä* čti *Strahlmann's* Finn. Sprachl. S. 4. *A. J. Sjegrön* Ueb. finn. Spr. SP. 1821. 8°. str. 15.

[140]) *Grimm's* D. G. I. 575.

[141]) Np. mrus. illyr vira, mira, vik, čes. víra, míra, hercegovinsky vijera, mijera, vijek, pol. wiara, miara, lato, las; ve Valachii a místy v Bulharsku *é* zní *ea*, což již v nejstarších pramenech se nachází (Prealub m. Přelub, Neaman m. Něman, Dolean m. Doleň atd.). Jsouť i jiné rozdílnosti, o nichž zde šířiti se nepříhodno.

han (ridere), hláibs (panis), hveitjan (albare), ve staroněmeckém hleitar (scala), hlûtar (purus), hvil (tempus) atd., kdež nyní lachen, Laib, weissen, Leiter, lauter, Weile atd. se vyslovuje.[142]) Z té příčiny jméno župy německé Werenofeld čili Werinofeld čte se v nejstarších rukopisích kroniky Moissiacenské Hwerenofelda, Hwerenafeldo, Guerenaveldo[143]), jméno Varnûv u Kassiodora Guarni[144]), místo Wodan u Pavla Diacona Guodan[145]) a místo Ulphilas u Byzantincûv tytýž i Gulphilas.[146]) V romanských jazycích jména a slova Guillaume, Guido, guarda, guerre a j. povstala z něm. Wilhelm, Wido, Warte, Werre atd. V některých alemanských listinách z 8ho stol. čte se *qu* m. *gu*, np. Quanzo, Quantoald, Quolwinus atd. m. Wanzo, Waldoald atd., a něm. weinen zní got. quáinôn[147]), čímž forma Quinidi u Gerberta se vysvětluje. Neméně rázně vyskýtá se předsuvka souhlásky *g* před *w* v jazyku waliském, pošlém z dřevního kymrického, jakž toho slova gwall (vallum), gwenwyn (venenum), gwiber (vipera), gwyder (vitrum), gwyrdh (viride), gwynt (ventus, Wind), gwared (custodire, wahren) a j., porovnaná s latinskými a německými, z nichž ona pošla, zřejmě dosvědčují.[148]) Tudyž pošlo, že Kymrové a Anglosasové zemi Venedů, v neznámé době na pomoří waliském osedlých, jmenovanou od latinských spisovatelûv Venedotia, prozvali Gwineth, Gwined a Gwentland.[149]) Nenepodobné německému a kymrickému zvyku jest předsouvání souhlásky *h* v chorvatském nářečí, ačkoli jen v několika málo slovích, np. hman, zahman m. man, zaman (gratis, srov. čes. maně, mani), hèrž, hèrdja, hèržem atd., též v dluž. a hluž., np. hobaj (oba), hokno (okno), hišče (ještě) atd., řídčeji v čes. Holomuc m. Olomúc atd. O záměně souhlásky *v* a *b* šířiti řeč jest bezpotřebné; ve všech

[142]) *Grimm's* D. G. I 72. 195.
[143]) *Pertz* Mon. Germ. I. Chron. Moiss. a. 805. 806
[144]) *Cassiodor* Var. III. 3.
[145]) *Paul. Diac.* l. l. c. 9.
[146]) *Grimm's* D. G. I. 58.
[147]) *Grimm* D. Gramm. I. 58. 139. *Diez* Rom. Gramm. I. 293.
[148]) *Cambden* Anglica etc. p. 882—883. *Adelung* Mithridates II. p. 147.
[149]) *Giraldi* Descript. Cambriae in *Cambden* Anglic. p. 882—883. *Sprengel* Gesch. v. Grossbrit. S 379. *Adelung's* Mithrid. II. 146. *Pischon's* Tafeln II. 11. *Kruse's* Atlas, Charte zur Taf. XIV. *Lappenberg* Gesch. v. Engl. Hamb. 1834. I. 122. sld. (porovn. i mapu).

zajisté jazycích změna tato jest jedna z nejobyčejnějších.[150]) Nejen ve dvou příbuzných jazycích souhlásky *v* a *b* se vzájemně zastupují, np. βούλομαι a volo, βιόω a vivo, βικίον a vicia atd., ale i v jednom a témže, np. sebum a sevum, ferbui a fervi atd. Tím se vysvětluje, proč vlastní jména, z cizích jazykův pošlá, u Řekův a Římanův tak nestejně se píší: čte se zajisté ve starých památkách Danubius a Danuvius, Cevenna a Cebenna (hora v Gallii), Avendo a Abendo č. Abendone, Viducasses, Βιδουκέσιοι a Οὐϊδουκαίσιοι (lid tamže), Βανδήλοι, Βανδαλάριος, Βαλάμηρος a Οὐανδάλοι, Οὐακις, Οὐισανδος, Οὐιλας, Οὐιτιγις atd. Není tedy divu, že místo původního Vindi, Vendi, anebo čudského Wannoma (Vindův země) již v klassických zřídlech čteme Benedi (u Plinia), Bannoma (u téhož z Timaca), Banthaib u Pavla Diakona atd.[151]), jelikož hrubé retní *v* s retním *b* snadně se míchá, a někteří Němci skutečně až podnes Binde, Bindisch m. Winde, Windisch vyslovují. (Srov. §. 7. č. 12.) Podlé toho nelze pochybovati, že všecky formy jména toho z původního Vinde přirozeně a nenuceně vyvoditi se dají.

b) Všecky nahoře uvedené formy jména Vindi váženy jsou pouze z těch pramenů, v nichž buď výslovně, aneb aspoň s největší pravdě podobností o Slovanech řeč jest. A však slovo to i jinde v památkách staré historie, co vlastní jméno národův, měst, řek a hor, dosti zhusta se čte. Nalezáme zajisté národy téhož jména vně pravlasti Slovanův ještě na třech rozdílných místech, totižto v půlnoční Italii na břehu adriatském, v Gallii armorické na břehu západního oceanu, a v nejdřevnější době v Paphlagonii blíže Pontu euxinského. Obyvatelé pomoří adriatického slovou Eneti (Ἐνετοί) u Herodota, Skylaxa z Caryandy, Jornanda a Pavla Diacona, Heneti (Ἑνετοί) u Strabona, Veneti (v řeckých pramenech Οὐένετοι a Βενετοί) u Polybia, Livia, Mely, Plinia, Curtia

[150]) Čti o tom zvláště *Grimm's* D. G. I. 57—58 *Schneider's* L. G. I. 227. ss. *Diez* Roman. Gramm. I. 186 sld. — U Plinia l. IV. c. 14. §. 100 místo Svevi čte se v rkp. Pražském Svebi; srov. něm. Schwab, čes. Šváb.

[151]) Bennedestorp (od muž. Beneda) v list. středního věku sem nepatří. Nevím, zdaliž jméno města Vibantavarion (*Οὐιβαντανάριον*) u Ptolemaea v Sarmatii vysvětlovati lze pozdějším *nb* místo *v*, np. Ubinedarius m. Vinedarius atd. *Grimm's* D. G. I. 58.

a j., země jejich Venetia (Οὐενετία) u Ptolemaea, Velleja Patercula, Flora, v Notit. dign. Imper., u Pavla Diacona atd., Venetiae na římských nápisech, u Jornanda, Procopia atd. Tolikéž obyvatelé Armoriku v Gallii Veneti (Οὐένετοι a Οὐενετοὶ) u Caesara, Strabona, Plinia, Ptolemaea, Diona Cassia, na deskách Peutingerových, a krajina jejich Venetia u Caesara. Naposledy obyvatelé pomoří pontického Heneti (Ἑνετοὶ) u Homera, Livia, Strabona, Plinia (z Cornelia Nepota) a j., Veneti u Mely. Neurčujíce teď nic o národnosti těchto Venetův a domnělé jejich se Slovany příbuznosti, o čemž níže (§. 11.) jednáno bude, to jediné máme za věc jistou a průvodnou, že jméno jejich se jménem Slovanův se srovnává, a že oboje z jednoho kořene pošlo. Ve všech jeho dotčených formách vyskýtá se ovšem jediné hláska *e* a souhláska *t*, nikde *i* a *d*, a však vážiti sluší, že prameny, z nichž ono čerpáno, jsou napospol řecké a latinské (Jornandes a Pavel Diaconus, ač rodilí Němci, slepě následovali Římanův), a že odtud o domácím jména toho vyslovení nic s jistotou zavírati nelze. Na potvrzení toho připomínáme, že příbuzný armorickým Venetům národ téhož jména, obývající v 4—10 stol. na západním pobřeží Waliska, v latinských spisích ovšem slove Venedi, a země jeho Venedotia, naproti tomu ale v anglosaských a valiských památkách Gwineth, Gwined, Guentland [152]), tak že kořenné *i* a *d* s proměnou na *th*, *t*, pak předsuvka *g*, i zde, jako tam nahoře při jménu Vindi, se nalezá. Důležitější jest rozdíl forem Eneti čili Heneti a Veneti co do zvuček začátkových, kterýž ale z přirozenosti řeckého digamma (*F*) se vysvětluje. Totižto Ἐνετοὶ a Ἑνετοὶ starořecky vlastně sloulo Fενετοὶ, místo něhož později psáno Ἐνετοὶ a Ἑνετοὶ. Kde staří Řekové své digamma, novější své ʽ aneb ʼ kladli, tam Latíni, Slované a jiní kmenové indoevropejského plemene nejvíce *v* anebo *w* užívají; srov. řec. ἑσπέρα lat. vespera slv. večer, řec. οἶνος lat. vinum slv. víno, řec. οἶκος lat. vicus slv. ves, v's, řec. εἴδω lat. video slov. vidím, řec. ἕλκω slv. vleku, a vnitř slova řec. νέος lat. novus slv. nový, řec. ᾠόν lat. ovum,

[152]) Srov. výš pozn. 149.

řec. αἰών lat. aevum, řec. νᾶες lat. naves slv. návy, řec. δαήρ lat. levir slv. dever, řec. λαιός lat. laevus slv. levý atd. [153]) Totéž i ohledem na jazyk sanskritský platí, np. sans. vidaha lat. vidua slv. vdova atd., nejináče i německý, np. stněm. aha (aqua) slv. -ava (Morava, Sazava, Ondava, Bregava atd.). [154]) Za tou příčinou Římané paphlagonské Henety, dle svědectví Pomponia Mely, jmenovali Venety. [155]) Není tedy žádné pochyby, že jméno Eneti čili Heneti se jménem Veneti, co do slovní a kořenné příbuznosti, jest totožné, jakož to již ode všech soudnějších skoumatelův dávno za pravé uznáno jest. [156]) Čtvrtý národ stejného jména se slovanskými Vindy byli Vindelikové v Germanii. Jméno lidu toho zní Vindelici u Horatia, Strabona a Velleja Patercula, Vindolici i Vindulici u Strabona, Vindelici i Vindi [157]) na římských nápisech, Vindici ve Chron. Eusebia, krajina pak jejich Vindelicia (Οὐϊνδελικία) u Ptolemaea a Sexta Rufa. Ve jménu tomto kořenné Vind nejčistěji se zachovalo. Mnohem větší počet jest jmen místných, t. názvisk měst, přístavů, hor a řek, z tohoto kořene pošlých, z nichž my zde pro krátkost jen některá patrnější pořádem krajin uvedeme. Nalezá se totiž v Hispanii: Vindius mons (τὸ Οὐίνδιον ὄρος) u Ptolemaea (Vinius u Flora); v Britanii: Venta Belgarům a Venta Icenorum v Itiner. Anton., u Ptolemaea a zem. Ravenn.; Vindobela v Not. dign. Imp.; Vindogladia v Itin. Anton.; Bindogladia u zem. Ravenn.; Vindolana v Not. dign. Imp.; Vindolanda u zem Ravenn.; Vindomara v Itin. Anton.; Vindomis tamže; v Gallii: Ventia u Diona Cassia; Vindalicus fl. u Flora (= Sulgas u Strabona); Vindalum (Θυίνδαλον) u Strabona, Vindalium u Livia a Orosia; Vindana přístav u Ptolemaea; Vindausca v Notit. civit. Gall. a Act. concil. Cabilonens. r. 650; Vindilis (insula Venetorum) v Itiner. marit. (Reichard [158]) se domýšlí, že i dnešní řeka

[153]) *Schneider's* L. G. I. 197. 366.

[154]) Místo *v* zjevuje se někdy *b*; tudyž řec. Ἴαρος, lat. Ister, Hister, Istria, Histria, a naše bystr (limpidus), bystrina (torrens), naposledy celt. is, vis (aqua) jeden a týž kořen jest.

[155]) *Mela* l. I. c. 2. §. 5.

[156]) Ἐνετος = Venetus, praví *Schneider* L. G. I. 197.

[157]) *Katancsich* Orb. ant. I. 255.

[158]) *Reichard* Thesaur. topograph. I. 144.

Vilaine někdy Vindana aneb Vindilis sloula, jakož přístav a ostrov u ní); Vindinum u Ptolemaea (= Suindinum v Notit. dign. Imper.); Vindomagus u Ptolemaea; Vindonissa na deskách Peutingerových, v Itin. Anton., u Tacit., v Notit. dign. Imp.; Vintium u Ptolem. a na římských nápisech; v Germanii, Vindelicii, Rhætii a krajinách přilehlých: Venetus lacus (hořejší Potamské jezero) u Mely a Ptolemaea; Venetae Alpes u Zosima, Amm. Marcellina; Vindinates u Plinia; A-Vendo na deskách Peutinger., v Itiner. Anton.; A-Vendates u Appiana, Vendus i Vendrus u Strabona, A-Bendone u Ravenn.; Vindobona na deskách Peuting., v Itin. Anton., Vindomana v Not. dign. Imper, Vendobona i Vidobona u Aurelia Victora, Vindubona u Agathemera; Vindo (řeka) u Venant. Fortun.; Virdo (v jiných rkp. Vindo) u Pavla Diacona atd., nepočítajíc sem přemnohých jmen, v nichž kořenné *d* vysuté býti se zdá, jako Venna, Vennonae, Vinovia, Vennones, Vinnones atd. Naposledy i v samé Asii, v krajině před Gangesem, vyskýtá se nám řeka Vinda č. Venda (Βήνδα), a znamenité souhoří Vindius mons (τὸ Οὐίνδιον ὄρος) u Ptolemaea [159]), jmenované ještě až podnes Vindhya, jakž Wilson, anebo Windhia, jakž Klaproth jméno to píše. V těchto jmeních původní forma Vindi příliš zhusta v celé své přesnotě se vyskýtá; a však i Vendobona místo Vindobona se čte, a místo Vindogladia i A-Vendone namítá se u zeměpisce Ravenského Bindogladia i A-Bendone (srov. nahoře Venedi=Benedi, Windisch=Bindisch). Z uvedených až posavad příkladův dosti patrné jest, že slovo Vindi, Vendi, nejen v těch krajinách se vyskýtá, o nichž, že od Slovanův obydleny byly, jistotně ví se, ale i ve mnohých jiných vlastech kmenův plemene indoevropejského. Jakož tedy k určení pravého smyslu jiných kořenův jazyka slovanského porovnání jich s příbuznými slovy, v ostatních jazycích indoevropejského plemene se nacházejícími, připouštíno bývá, tak ono i zde při tomto vlastním jménu slušným právem průchod míti musí, bez ohledu na kmenovou příbuznost samých národův, jménem tímto vyznačených, kteráž ovšem na jiných podstatnějších důvodech zakládati se musí, nikoli na pouhé souzvučnosti jmen.

[159]) *Ptolem.* l. VII. c. 1.

c) Porovnavše rozličné formy jména Vindův mezi sebou, nebudeme dlouho na rozpacích, máme-li pověstné jméno Vandalův k jednomu a témuž slovnímu kořenu přičísti čili nic? Dvojí ovšem z ohledu jména toho mezi učenými panuje domnění: neboť jedni, majíce za to, žeby Vandalové národ byli kmene slovanského, i jméno jejich za totožné se jménem Vendův pokládají, jiní naproti tomu obojí tu příbuznost naprosto zapírají. I zdeť opět, nežli se na něčem ustavíme, jména toho formy dříve náležitě ohlédati sluší. Čte se zajisté Vindili u Plinia (podlé obecného čtení), Vandili (Βανδήλοι, Βάνδιλοι) v některých rukopisích Plinia, u Diona Cassia, Flavia Vopisca, v Notit. dign. Imper., Vandilici v Chifflerově rukopisu Plinia, Vandalii u Tacita, Vandali (Οὐανδάλοι) u Julia Capit., Eutrop., Dexippa, Diona Cass., Zosim., Jornand., Procop., Prospera Aquit., Idatia, Vanduli na deskách Peutingerových, Vendil v památkách staroislandských [160]), Wendlaleod, Wendelsae, Wentilseo (mare Vandalicum?) u Othera a Alfreda [161]), Vinili, Vinuli u Pavla Diacona (omylem o Langobardích) atd. Z porovnání těchto forem s formami jména Vindův patrně vysvitá, že jméno Vandalův ode jména Vindův ne tak kořenem, jako raději skončením se liší; v obojím zajisté tytéž rozdíly Vind- Vend- Vand- a Vin- panují. Vědomoť pak jest, že koncové slohy -il, -ul ve staroněmeckém jazyku jsou formy zdrobnělé, obyčejně sice v dobrém smyslu a pěstěně, někdy ale i s příhanou užívané; srov. got. jména Vulfs, Atta, Tôta a Vulfila, Attila, Tôtila, Runô a Rumilô, barn (τέκνον) a barnilô (τεκνίον), magus (παῖς) a magula (παιδαρίον), stněm. Liup, Hûn, Hilt, Gunt a Liupilo, Hûnilo, Hildilâ, Gundilâ atd. [162]) Podlé toho

---

[160]) *Kufahl* Gesch. d. Deutsch. I. 10. Ottar Wendil-Kraka, slul 16tý král z rodu Inglingův. *Geijer* Gesch. Schwed. I. 301.

[161]) Srov. Wendila (fretum) u Adama Bremského, wendilmere stněm. u Grimma D. G. II. 508.

[162]) *Grimm's* D. G. I. 120. III. 666 ss. Důmyslný jazykozpytec rozdílu forem Vin-ili, Vin-uli, Vand-ali, Vand-uli jen běžně podotknul, a věci té, jak se nám zdá, náležitě nevyšetřil, zvláště co do poměru *i* a *u* ve tvořicím slohu -il, -ul. U starých čteme nejen Vistila, ale i Vistula, Visula, a že v názvisku Hëruli forma jest zdrobnělá, patrné ze staršího jména národu toho anebo jemu příbuzného Hirri u Plinia. Podobné střídání hlásek *i* a *u*

i neváháme se uznati jméno Vandalův za příbuzné jménu Vindův, anobrž nad to z důležitých příčin, kteréž dole na svém místě předneseme (§. 18. č. 3. 5.) domýšlíme se, že jméno toto vlastně od slovanských Vendův na německé Svevy přešlo, v oné dávní době, když tito do slovanské vlasti mezi Odrou a Vislou vtrhli, a osadivše se v ní s původními obyvately jejími se pomíchali. Tato příbuznost jména Vindův a Vindilův čili Vandalův byla snad mezi jiným též na příčině, že nejedni spisovatelé středního věku toto poslední na Slovany obraceli. [163]) A však nelpějíce na této totožnosti jména dvou sic jinak rozdílných národův, pokusíme se již několika slovy významu jména Vindův dotknouti.

d) O slovním čili kořenném významu jména Vindi, Vendi, nemálo ovšem až posavad rozumováno, a však jistého ještě vždy nic na světlo vyvedeno není. Nemínice se zde zanášeti opakováním nejedněch, někdy až zmíry nemotorných domněnek starších, zvláště německých dějepiscův a jazykozpytcův o pojití a významu tohoto jména [164]), to jediné připomeneme, že nejobyčejněji jméno to od slovce vinda, venda, vyznamenávajícího v jazycích indoevropejských vodu, se odvodí. [165]) Nelze říti, že slůvko to na první pohledění jménu Vindův ovšem nad míru se podobá; slove zajisté sans. und (madidum esse, fluere), lat. unda (odkudž vlas. onda, fran. onde), stněm. undea, unda, undja (fluctus), střněm. ünde, stsas. uthia, ags. ydh, skan. unn, stprus. unds, stslv. snad onda (soudě podlé jmen řek Ondava atd.), a zase sans. uda, udaka (aqua), řec. ὕδωρ (poet. ὕδος), lat. udor (udus), got. watô, stsas. watar, ags. väter, skan. vatn, stněm. wazar, slv. voda, litv. vandů, lot. uhdens, čud. venna [166]), dan. vand [167]), naposledy celt.

---

nacházíme i v otečné formě -ing, -ung, též u Slovanův -iči, -uči, np. Uliči, Uluči. — Nejtíž jest udati příčinu změny kořenného *i* do *a* ve formě Vandali, Vanduli.

[163]) Doložení toho viz níž §. 18. č. 5.

[164]) Viz *Kollára* Rozpravy o jmenách národu slavského str. 219—286.

[165]) *Jordan* Orig. slav. IV. 100. *Adelung's* Mithridates II. 471. 654. ss. *Koch-Sternfeld's* Beiträge I. 16—17. *Barth's* Deutsch. Urgesch. I. 109. *Wilhelm's* German. S. 87.

[166]) Rozdílné jest čudské wessi = magy. víz, celt. is, wis, něm. îs, wes, slv. jiz, jez (Jizera, jezero) atd.

[167]) Odtud někteří povozují wendila (fretum), wendelsae, wendilmere, atd., nikoli od Vandalův.

prý vand, vend, vond (fluvius), vin (aqua), von, vonan (fluere) atd. A však porovnáme-li zevrubněji jméno kmene s názvem vody, shledáme jistotně, že oboje slovo jinými zákony se řídí, a že co do grammatického skladu a tvaru svého stěžkem za stejnokořenné považovati se může. Mimo to jménem Vinda ve dřevní historii nejen města a národy vodám přísedící, ale i veliké vysoké hory vyznačené nalezáme, jmenovitě horu Vindius a Vindhya v Hispanii a Indii. Panující tedy obecně domněnka, teď nejnověji Hallingem opakovaná, žeby slovo Vindi, Venedi bylo pouze zeměpisné a nikoli Slovany, nýbrž vůbec kterékoli pomořany vyznamenávalo, v rozsudném jazykozpytu žádného pevného základu nemá. Někdy jsem se domníval, žeby jméno Vindi se jménem Hindův čili Indův [168]) mohlo spojeni míti [169]); a však i tato, sic jinak nenepodobná domněnka ve mluvozpytu dostatečné podpory nemá, protože pravidelná proměna sans. *h* v lat., něm. a slv. jestiť *z* a *s*, np. sans. hima (nix, odkudž Imaus mons = nivosus Plin. VI. 17, 64, Himalaja = nivis domus, Himavat = Emodus = nive praeditus), řec. χιών sans. hêmanta (hiems), řec. χειμών, χεῖμα, lat. hiems, pers. sime-stan, afg. zumy, oset. simej, slv. zima, litv. žiema, lot. seema; sans. hrid (cor), řec. κήρ, κέαρ, καρδία, lat. cor (cord-is), arm. sird, got. hairto, slv. srdce, litv. szirdis atd.; ačkoliv i některé příklady, kde sans. *h* v jiných jazycích v retní *v* se mění, se vyskytají, np. sans. vidaha, lat. vidua, slv. vdova atd. Podlé toho nevábám se vyznati, že ve kritickém slovozpytu ničeho nenalezám, coby k neomylnému vyložení prvotního významu jména Vindův platně posloužiti mohlo; pročež i ode dalšího předmětu toho vyšetřování upouštím, a rád celé té věci budoucím skoumatelům zůstavuji.

---

[168]) Jméno Hindův slove sans. Hindu, pers. Hind plur. Hunud, řec. ὁ Ἰνδός, Ἰνδικός, Ἰνδική lat. Indus, Indi, India, hebr. Hondu, arab. Hind, aethiop. Hendu.

[169]) Abk. d. Slav. S. 201.

§. 9. Nejstarší svědectví o Srbech.

1. Příčiny nehojných zpráv o Srbech.

Až posavad jsme se tou zásadou řídili, že všecko to, co ve starých nepodezřelých pramenech o Venedech čili Vinidech se nachází, přináleží k historii prakmene slovanského a stanoví základní částku jeho starožitnosti; za kteroužto příčinou jsme všecka sem patřící svědectví nahoře co nejpilněji dohromady sebrali, a pokud buď možné, buď zapotřebné uznáno bylo, vysvětlili. A však z toho, co jsme nahoře (§. 7.) o poměru a platnosti názvů Vendové a Srbové šířeji vyložili, již nám povědomo jest, že první z těchto dvou jmen u samých Slovanův, pokud toho sledy v historii a národním podání nalezáme, neběžné, jim jediné od národův kmene německého, celtického, litevského a čudského bylo přikládáno. Domácí zajisté a prastaré jméno Slovanův buďto všechněch, buď aspoň většího počtu národův kmen ten skládajících, bylo, jakž jsme výš dokázali (§. 7. č. 15—18.), Srbi, Srbové. Za kterouž příčinou, chtějícím počátky pranárodu slovanského náležitě a všestranně vyskoumati, potřebí projíti všecky prameny nejdřevnější historie Evropy, a bedlivě ohledati, zdali v nich nějaké zmínky a památky o předcích našich Srbech, pod tímto jejich vlastním a domácím jménem, se nezachovaly. Obojího zajisté druhu svědectví vztahují se k jednomu a témuž národu, právě tak, jakož všecky ty rozmanité zprávy u starých spisovatelův o Celtech a Gallích, anebo o Teutonech a Germanech jen jednoho kmene se týkají. Teprva když obojí tyto zprávy porovnány a v jeden celek sloučeny budou, naditi se lze, že mnohé, sic jinak zatemnělé strany starožitností našich dokonaleji se vysvětlí. Zde však přede vším s bolestí naříkati musíme, že na neštěstí a k nenabyté ztrátě staré historie naší, právě pod tímto vlastním a domácím pranárodův slovanských jménem nad míru málo zpráv nám v celém tom oboru historických pramenův staré Evropy, až do věku Jornandova a Prokopiova [552], zachováno jestiť. Příčiny tohoto přežalostného nedostatku jsou rozličné a nenesnadné k nale-

zení. Národy slovanské, jakž z toho, co jsme o Vendech pověděli, s jistotou víme, v době historicky známé, kteráž pro naši Evropu teprva s Herodotem [456 př. Kr.] se počíná, obývaly v severních krajinách Evropy, jiným vzdělanějším národům na jihu, jmenovitě Řekům a Římanům, téměř nedostupných a tudyž i docela neznámých. Od břehův moře černého byli oddáleni a hlauběji do horních krajin vytlačeni nejprvé, a sice již v 6tém a 5tém stol. př. Kr., od Skythův, potom, v 3tím a 2hém stol. př. Kr., od Sarmatův, naposledy, v 2hém a 3tím stol. po Kr., od Gothův, kterýmžto třem cizím, druhdy bojovným a násilným národům i veliká část lidu slovanského v týchže stranách ve služebnost podrobena byla. S této tedy strany staří spisovatelé řečtí a římští žádné důkladné známosti o kmenu srbském nabyti nemohli; nýbrž píšíce o národech té částky Evropy všecky tamnější kmeny, buď pro neumělost, buď pro pohodlnost, pod povšechnými jmény nejprvé Skythův, potom Sarmatův, potom obojích těchto zahrnovali, žádného rozdílu mezi panujícími cizinci a podmaněnými domorodci nečiníce. Na jihu Srbové obmezeni byli Tatrami. S této tedy strany ještě mnohem těžší bylo spojení s Řeky a Latíny, neboť víme, že jakož řeky a moře národy víží a spojují, tak hory je rozlučují a osamocují. Pobřeží moře baltického, aspoň polednější, kdež se jantár sbírá, Srbové nepochybně již v 4tém stol. př. Kr. postoupili Gothům, národu germanskému; v hořejší pak jeho polovici od nepaměti seděly národy kmene litevského, a dále k severu zůstatky velikého kmene čudského čili finského. S této tedy strany ani Řekové, ani později Římané žádné známosti o Srbech neprostředně z úst samého tohoto lidu nabyti nemohli, nýbrž cokoli o nich zaslechli, to vše přejali od Němcův, u nichž Srbové slouli Vindové; pročež všecky ty ve spisech jejich dochované staré zprávy jen o Vindech znějí, o Srbech pak téměř žádné zmínky v nich není. Mimo to Srbové, jakž nejen z Prokopiova a Mauriciova svědectví, nýbrž i z nejstarší historie ruské, polské a české s jistotou zavírati můžeme, od nepaměti žili pod národní vládou, poděleni jsouce na veliké množství svobodných obcí; pročež i k víře podobné

jest, že měli-li kdy, jakž se připustiti musí, obecné celému kmenu jméno, předce toto v hustém užívání nebylo, jsouc místnými jmény jednotlivých národův a obcí poněkud obmezeno a jakoby zatemněno. Že tato jména jednotných národův a větví kmene slovanského původem svým do nejhlubší starodávnosti sahají, toho mnohé důkazy dole na svém místě přivedeme. Sama povaha a způsob mravův i živobytí národův kmene srbského byly příčinou, že teprva později a méně, nežli ostatní národové severní, t. Skythové, Sarmati a Němci, jiným vzdělanějším národům na jihu ve známost vešli. Národové zajisté tito byli tiší, krotcí, k výboji nenáchylní, obírající se ve své vlasti větším dílem rolnictvím a hospodářstím: jen potřeba vlastní obrany vynutila na nich tytýž podivnou mužnost a udatnost, a jen nákazčivé příklady jejich potlačitelův, Skythův, Sarmatův a Němcův, porušovaly a zprzňovaly poněkud jejich čisté, labodné mravy. Takovýto národ, obírající se uměním pokoje ve vlasti své, po nájezdích a nápadích cizích zemí, po podmanění a vyhubení okolních národův nebažící, stranné a nevděčné historii věru málo příčiny k roztrubování svého jména zavdává. Naposledy i toho vážiti sluší, že jen některé zeměpisné a dějepravné spisy starých Řekův a Římanův až na tyto naše časy došly, a že větší částka jich zahynula, tak že vždy dobře možné, ba nad míru podobné jest, že se zahynutím těch tolikých spisův i mnohé památky a zprávy o kmenu srbském pro nás na věky zahynuly. Čemuž nenesnadně víru přidáme, pomníme-li na to, co Prokop o všeobecném užívání prastarého jména Sporův, t. Srbův, u Slovanův a Antů ve svém dějepisu poznamenal.

2. Svědectví Pliniovo a Ptolemaeovo.

A však, netekou-li třebas v této době, ve kteréž nyní zpytování naše se zavírá, prastarému jménu Srbův tak bohatí pramenové, jako jménu Vindův; máme předce na to dvojí výslovné a podstatné svědectví, že jméno toto ve své přesné formě již v onom dávním času, několika stoletími před Jornandem a Prokopiem, skutečně i užíváno i jiným národům

známo bylo. Svědectví toto nalezá se u slovutných spisovatelův Plinia Římana [79 po Kr.] a Ptolemaea Řeka [ok. 175.]. Plinius, vyčítaje národy obývající v krajinách nad zátokou Maeotickou, mluví v tato slova: „Od oužiny Cimmerické dále bydlejí Maeotičtí, Vali, Serbi, Arrechi, Zingi, Pscsii“. [1]) Podobněž Ptolemaeus v popsání Sarmatie asiacké mezi jinými připomíná i tyto národy: „Mezi Ceraunickými horami a řekou Rha obývají Orinaei i Vali i Serbi“. [2]) V rukopisích Ptolemaea čte se ponejvíce Serbi, řídčeji Sirbi, kterážto nejistota v původním vyslovení jména toho u Slovanův svůj základ má. Že zde na vykázání sídel a pravého položení těchto nejstarších Srbův, o nichž v historii zmínka, nejvíce záleží, to každý nahlíží: a však zrovna to jest záhadka až posud nerozřešená a zůstane jí nepochybně i po časy budoucí. K dokonalému zajisté rozhodnutí jejímu ani Plinius ani Ptolemaeus nám dostatečného světla nepodává, nad to pak jeden druhému zjevně odporuje. Plinius, počínaje u Bosporu Cimmerského, t. u podnešního průlivu Kerčenského, místí své Maeoty, Valy, Serby, Arrechy, Zingi, Psesiy na pobřeží Maeotu čili moře azovského, postoupaje, jak se zdá, k severu, nebo odtud ku Tanaitům přechází. Na jiném však místě [3]) i sám osazuje Valy podál odtud na straně východní, v severovýchodních odnožech Kaukasu, blíže tak řečené soutěsky kaukaské (portae Caucasiae). Ptolemaeus pak všecky dotčené národy, Orinaey, Valy i Serby, klade do těchto východních končin, mezi hory ceraunské a Volhu, tudy do pobřeží chvaliského. Ceraunskými zajisté horami u starých zeměpiscův slouly severovýchodní odnože Kaukasu, k řece Tereku se táhnoucí, o jejichž však směru a položení oni veskrze mylné ponětí měli, vydávajíce je jindy za polední výstřelky Kaukasu, jindy za severní, vybíhající až ku pohoří Ripejskému. [4]) Podlé Plinia tedy náleželoby Srbům vykázati místo na břehu Maeotu ne-

[1]) *Plin.* H. N. l. VI. c. 7. §. 19. A Cimmerio accolunt Maeotici, Vali, Serbi, Arrechi, Zingi, Pscsii.

[2]) *Ptol.* l. V. c. 9. *Μεταξὺ δὲ τῶν Κεραυνίων ὀρέων καὶ τοῦ Ρα ποταμοῦ Ὀρινταῖοι καὶ Οὐάλοι καὶ Σέρβοι* (al. *Σίρβοι*).

[3]) *Plin.* H. N. l. VI. c. 11.

[4]) *Mela* I. 19. *Strabo* XI. p. 501. 503. *Plin.* VI. 9. 10.

daleko oustí Donu, podlé Ptolemaea naproti tomu na břehu moře chvaliského, mezi Kaukasem a Volhou. Že ohledem na pravé položení národů v zemích tak málo známých, jakéž tehdáž krajiny na Donu a Volze byly, ani na Plinia, ani na Ptolemaea bezpečně spoléhati se nelze, znatelé dřevního zeměpisu dobře vědí. [5]) Oba tito slavní spisovatelé, čerpajíce z tisicerých rukopisův a míchajíce zprávy zastaralé s novějšími, nakupili v Sarmatii a Skythii hromady národních jmen dřevních i mladých, přesných i porušených, jednomu každému z nich místo a obydlí podlé zdání svého, ba často na zdařbůh nikoli podlé důvodné známosti o jeho položení, vykazujíce. [6]) Při tom takovém zmatečném vypisování a skupení pouhých jmen jestliže u Plinia a Ptolemaea sídla některého severního národu z pravého místa o sto nebo dvě stě mil dále posunuta a jinam přenešena jsou, to vždy za maličké pomýlení pokládati se musí. [7]) Nevšední zeměpisné a dějepisné vědomosti, nad to pak obrovská síla a vytrvalost potřebny k tomu, aby ta skythickosarmatská směsice těchto dvou spisovatelův nabyla světla a ladu, jehož jí posavad se nedostává. Co do Srbův, snáším se s Pliniem, osazujícím je blíže Donu, nežli moře chvaliského a Kaukasu. Mám pak na to tyto zvláště důvody. Předě vším starší zpráva zdá se býti sama v sobě jak pramene tak i pravdy bližší. Potomně i jiná, ovšem pozdější svědectví, sem, nikoli na východ, vedou. Památka Orinaeův, jakž za to mám, zachovala se v městě Orně, nedaleko oustí Donu, o němž Plan Carpin k l. 1239 zanímavé zprávy podává a kroniky ruské k l. 1346 i 1395 též zmínku činí. [8]) Nedaleko odtud, tam kdež Volha po svém zblížení

[5]) Pravdivý a všeho uvážení hodný jest úsudek *Lelewelův* o kompilací Pliniově Bad. w geogr. str. 145—147, 386 sld., a Ptolemaeově tamže str. 158—159, 437—440, 473—474. Srov. *Mannert* Nord. d. Erde str. 347. 356.

[6]) I zde platí to, co *Lehrberg* jinde dokládá: Man hatte von wirklich vorhandenen Dingen gehört, aber man dachte sich die Lage derselben nach einer unrichtigen Vorstellungsart. Untersuch. str. 202.

[7]) Bo, praví Lelewel, že co w jakiej jest u Pliniusza opisane krajinie, nie idze za tém, aby to do niej koniecznie należyć miało. Bad. w geogr. str. 147.

[8]) Sof. Wremen. I. 328. 407. U Plan-Carpina Orna, v ruských letopisech Ornač, podlé Karamzina buď Tana, nyní Azov, anebo Achas. Ist. ross. gos. IV. B. 4.

se k Donu najednou k východu se ohybuje, vyskýtá se řeka Sarpa, pramenící se blízko jezera Rusům Běloje, Tatarům Cagan řečeného, odtud pak podlé hor Irgeni jmenovaných [9]) upřímo k severu se vinoucí a blíže Sarepty do Volhy vpadající, kteréžto řeky jméno na Srby upomínati se vidí. Osada-li nějaká, teprva v tom věku, snad působením Sarmatův, tam založená, tito Srbové byli [10]), čili snad východní odnože a takořka pobočni výstřelek velikého kmene Srbův, sahajícího přes celou tehdejší Sarmatii evropejskou až k řece Donu, kdo to nyní rozhodnouti může? Prokop zajisté, jakž to nahoře od nás připomenuto, nedaleko těchto Srbů, v okolí a podkrají Donu, uměšťuje své „nesčíslné národy Antův.“ Možné tedy, ba tuze k víře podobné jest, že tito slovanští Antové již toho času, t. v 1ním a 2hém stol. po Kr., některými větvemi a výstřelky svými až k řece Sarpě (Srbě?) sahali, jejížto ousti není více než 10 mil od ohbí Donu vzdálené. Nicméně však přijímajíce toto vykázání sídel Pliniových a Ptolemaeových Srbů za podobné, nepříme se, že věc ta vždy ještě vší pochybnosti prázna není, ješto, jak řečeno, dotčení spisovatelé jméno Srbův, náležité národu tehdáž snad daleko odtud, v podkrají hořejšího Donu a dále na západ, bydlícímu, jen mání a omylem sem postaviti mohli. Jméno jest čisté, přesné; bytování národu Srbů v tehdejší Sarmatii pravdivé a skutečné: o vymezení sídel jejich podlé Plinia a Ptolemaea daremná hádka. A totoť jsou hle ti Srbové, od nichž někteří skoumatelé starožitností, a mezi nimi náš zasloužilý Dobrovský, všecky potomní Slovany odvoditi chtěli, kteréžto domnění jakby jalové bylo a proti všem historickým výpadkům o starobylosti velikého kmene Slovanů v Evropě čelelo, podlé všeho toho, což jsme až posavad o předmětu tom, jmenovitě o národnosti zatatranských Vendův z přesných pramenův přednesli, a v dalším běhu našeho díla ještě ouplněji rozvineme, širokou řečí dokazovati netřeba.

---

[9]) Velmi podobné jest, že horami, jež staří Hippici a Ceraunii montes jmenují, vlastně tyto obvýšnosti míněny jsou.

[10]) Zavedení přemoženého národu do vlasti panujícího bylo ve starých časích velmi obyčejné. Známéť jest zavedení Židův do Medie a Persie,

3. Svědectví Prokopiovo.

Dlouhý čas pozůstalé prameny historie dřevní Evropy jména Srbův nám neposkytují; teprva v polovici 6ho stol. byzantinský dějepisec Prokop k nemalému podivení, ale i k nemalému zarmoucení našemu podává nám porouchané slovo *Spori* místo původního jména Srbův, s tím doložením, žeť starožitný tento název někdy všem národům kmene slovanského obecný byl. „Před tím prý i jméno Slované a Antové jedno měli; oboje zajisté za starodávna (τὸ παλαιὸν) jmenovali Spory (Σπόρους)." [11]) Odvolávajíce se na to, co jsme nahoře (§. 7. č. 15—17.) k dokázání toho, že na místě pokaženého slova Spori rozuměti dlužno Srbi, pověděli, přestáváme zde ode všech jiných úvah, k čemuž sic jinak svědectví tak důležité nejednu příčinu zavdává. Zde jediné k tomu zřetel svůj obrátíme, že Prokop, připomínaje to jméno Srbův, sám je výslovně vydává přede vším za starožitné, potom za všeobecné. Svědectví tedy Prokopiovo, budiž ono odkudkoli vážené, vším právem přináleží ke starší temné době starožitností slovanských; protož od nás zde v řadě nejstarších podání a zpráv položeno jest. Pravdivosti vyrčení Prokopiova a starobylosti tohoto jména, tudyž i přesnosti pramenův, z nichž ono váženo, potvrzují přede vším Plinius a Ptolemaeus, spisovatelé od Prokopia onen o pět set, tento o čtyři sta let starší, kteříž nám je v původní a čisté formě zachovali. Nasvědčuje této starobylosti i sám zatemnělý jeho význam, důkazem jsa toho, žeť ono původem a vznikem svým daleko přes končiny známé historie jazyka a národu našeho sahá. Naposledy i samo rozšíření jeho a někdejší všeobecné užívání u kmene tak lidnatého, na tolikeré národy poděleného,

---

Paeonův od Daria Hystaspa skrze Megabyza do Asie atd. I Sarmati byli ode Skythův na Don přesídleni, jakž v §. 16. č. 2. vyložíme. Ovšem krajina ta na řece Sarpě nyní poustka jest a step, leda kočovníkům za obydlí sloužící, a však učený obyvatel toho okolí, H. A. Zwick v Sareptě, s dobrým důvodem praví, že poustky a stepy ty v pradávních časích mnohem byly vodnatější, tučnější, ourodnější a tudyž i obydlenější. Dorpater Jahrb. 1835. Bd. V. str. 273—296.

[11]) *Procop.* Bell. Goth. l. III. c 14. p. 498. ed. P. *Stritter* Memor pop. II. 29.

poněkud toho doličuje, žeť ono musilo býti původní a prastaré, anťby se tak zakořeniti, a i u těch dnes co do sídel, nářečí a mravův nejvzdálenějších odvětví udržeti bylo nemohlo. Co do všeobecnosti toho jména, výpověď Prokopiova tolikéž v pozdějších časích znamenitého potvrzení dochází. Ale poněvadž o tom výš na svém místě (§. 7. č. 17) již od nás obšírně jednáno, a svědectví v tomto ohledu přivedená dle času vlastně do pozdějšího okresu patří, naschvál zde od jejich místnějšího rozebrání se zdržujeme. Kdyby nám závistivý čas písemného toho pramene byl neshltil, z kterého Prokop svou zprávu o jménu Srbů vážil, jakož se domýšlíme, že kromě oustního podání Slovanův i takovéto prameny před rukama měl, jisté jest, žeby dřevní historie naše v tomto ohledu, t. co do národův pod jménem Srbův, nebyla tak chudá a nuzná, jakovou ji nyní spatřujeme. Takto nám vzácná ta zpráva Prokopiova předce vždy k tomu slouží, abychom, přesvědčivše se o starobylosti Slovanů v Evropě a vzájemnosti jmen Vindi a Srbi, ostatky dřevních svědectví o předcích našich snáze do hromady sebrati a k obecnému užívání pohodlněji v soustavný celek spořádati mohli.

4. Svědectví Vibia Sequestra.

K doplnění a dojištění nahoře uvedených svědectví náleží zde ještě předložiti jedno, pocházející od spisovatele, jehož věku sice zevrub určiti nelze, kterýž ale nejpodobněji za souvěkého Jornandovi a Prokopiovi jmín býti může, ač nebyl-li obou těchto starší. Spisovatel tento jest Vibius Sequester, původce skrovného sice, a však pro některé v něm zavřené nové zprávy vždy zanímavého popisu řek a pramenův ode dřevních básníkův připomínaných. Druhdy spis tento za plod z konce 4ho stol. pokládán byl; novější však ne bez podstatných důvodův za to mají, že teprvé po pádu římského císařství na západu, a sice nejpodobněji v běhu 6ho stol., shotoven jest. V tomto tedy spisu čteme mezi jiným následující zprávu: „Albis, řeka v Germanii, dělí Svevy od Srbův (v rkp. a Ser-

vitiis, Cervetiis) a pohřižuje se do oceanu". [12]) Bedlivější skoumání tohoto, ovšem kratičkého, leč ohledem na slovanskou historii předůležitého svědectví k dokonalému nás vede přesvědčení, že slovem Servitii (Cervetii) nižádný jiný národ, než Srbové zalabští, míněn není. Nejnovější vydavatel Sequestrova spisu, Oberlin, nevyrozuměv jménu Cervetii, kteréž nejen ve všech dosavadních vydáních se četlo, ale i ve všech podnes srovnaných rukopisích tak psáno se nalezá, změnil je všetečně a pouze z domyslu v Cherusci, ale dozajista nedůvodně. Neboť předně jednohlasná srovnalost všech starších vydání a rukopisův všeliké svévolné přejinačení toho slova, bez podstatných základův, jichž v nynější příčině naskrze nestává, dokonce zamezuje. Potom, ať již na ten čas nic nedím o tom, že jméno Cheruskův, ode spisovatelů 1ho a 2ho stol., ač dosti pořídku, připomínané, v této pozdější době nikde se nehlásá, anobrž, jak se zdá, docela ze zvyku vyšlo, položení obou národův, Svevův i Cheruskův, opravě Oberlinově naprosto se příčí. Oba zajisté, t. potomkové Cheruskův i Svevové, té doby, v níž spis tento povstal, obývali na levé straně Labe, a tudyž nemohli touto řekou na různo děleni býti. Cheruskové od prvopočátku byli obyvatelé levého nadbřeží Labe, na východ Hessův v okolí Harců, odtud jižně mezi Werrou a Salou, a možné že i dále odtud na východ a severovýchod až k Labi. Svevův částka ve prastaré době, aspoň podlé Tacitova roztřídění Němcův, přičítajíce Burgundy, Gothy, Vandaly a jiné mezi hořejším Labem a baltickým mořem sídlící větve ke Svevům, ovšem po pravé straně řeky Labe rozložena byla: a však po vystěhování se Gothův, Burgundův, Vandalův a j. z dotčených krajin, což již ve 2–4tém stol. po Kr. se zběhlo, jméno Svevův zůstalo jediné Němcům mezi Labem a Alpami bytujícím, t. Durinkům, Bavorům, Alamannům.

---

[12]) „Albis Germaniae Suevos a Cervetiis (al. cod. Servitiis) dividit: mergitur in oceanum. *Vibius Sequester* De flum., font., lacub., gent. etc." s. v. Albis. — Viz přílohy č. VIII. Zběžné a příliš povrchní zpomenutí o tomto svědectví jest u Antona, Dobrovského a Engela. Viz *Anton's* Vers üb. d. alten Slawen II. 111—112. *Engel* Gesch. v. Serb. 150. 157. (kdež i slova Dobrovského).

Poslední nepatrná hrstka Svevův, snad od Srbů vypuzená, přenesla se z krajin zalabských do Anhaltska v čas tažení Langobardův a Sasicův do Italie [568]. [13]) Vibius Sequester, píšící ve Vlaších anebo v Gallii, míní jistotně dva veliké, známé národy svého věku po obou protivných stranách Labe rozložené, a jmenuje přirozeným během nejprvé Svevy, jakožto jeho bližší, pak Srby, jako vzdálenější. Ohledem na pravopis toho jména (Servitii, Cervetii) dosti budiž zde podotknouti, že jsa pravidlům psání středního věku naskrze přiměřený, dle nichž od latině píšících v cizích jmenich *b* do *u*, *uu*, *w*, se měnilo (np. Wulgari m. Bulgari, Zeriuani m. Serbiani atd.), a *c* místo *s* i *z* psávalo (np. Cieruisti m. Srbiště, Cilensii m. Silensii = Slezáci, Pruci, Prucia m. Prusi, Prusia atd.), nic nemá do sebe nesrozumitelného a podezřelého. [14]) Podlé toho neváháme se svědectví toto rozuměti na Srby, na konci 5ho stol. ve krajinách od Němců vyprázněných mezi Odrou a Labem osedlé, a v potomních časich rozličnými částečnými jmény, jako Lužičanův, Milčanův, Hlomačův, Stodoranův, Žiticův, Suselcův atd., vyznačené. Mámeť pak za to, že v této dřevní době jména Srbův o všech Slovanech německých souhrnkem, tedy i o Luticích a Bodricích užíváno, k čemuž nás mimo jiné vede společné pojití všech těchto větví a národův z krajiny od Konstantina Porphyrogennety Běloserbií, od původce zápiskův Mnichovských pak Serviany nazývané [15]), jakž to na svém místě (§. 43. 44.) prostranněji vyložíme. [16]) Zdaliž na deskách Peutingerových slovem Crhepstini, postaveným nejseverněji v Němcích mezi jmeny staroněmeckých národův (Chauci, Chamavi, Varini atd.), Srbští, t. Srbové, čili jiný některý národ se míní, neosměluji se rozhoduouti. Někteří

[13]) *Witichind* in *Meibom.* Script. rer. Germ. I. 634 *Riedel* Mark Brandenburg II. S. 3—4. *Gaupp* Das Gesetz der Thüringer S. 34—35.

[14]) Místnější té věci vysvětlení níže, na dile v č. 5. tohoho §., na dile ve příloze č. VIII.

[15]) „Zeriuani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclavorum exortae sint et originem, sicut affirmant, ducant.“ Viz Přílohy č. XIX.

[16]) Kruse na mapě dřevní Germanie položil jméno Cervetii asi tam, kde později kraj Srbiště (Ciervisti) se připomíná, t. blíž města Zerbst (Srbiště), ale po levé straně Labe!

to uznávají za zkažené jméno Cherusci. Litery slovo to skládající jsou psány jednou rukou a černidlem, naproti tomu jména ostatních národův rumělkou, a pocházejí, jak se zdá, od samého přepisovače rukopisu Vídeňského. [17]) Rukopis tento z 13ho stol. (1265?) opsán jest snad z originálu v první čtvrti 5ho stol. shotoveného, ve kterémž takový přípisek ovšem již nalezati se mohl. Nebo šíření se Srbův přes Odru do Němec do něco starší připadá doby, nežli posavad vůbec za pravé pokládáno, t. při nejmenším do začátku 5ho století, ač ne-li do konce 4ho. A však, jakž řečeno, na zkaženém tom slůvku mnoho sobě zde nezakládáme.

5. Původ a význam jména Srb.

Předloživše výnos historického klasobraní o Srbech, k závěrce zde něco o původu a významu jména tohoto podotkneme. Jakož mezi nejstarší, tak rovněž i mezi nejzatmělejší národní jména přináleží bez odporu jméno Srb, o jehož vysvětlení nejedni spisovatelé, počnuc od cís. Konstantina Porphyrogennety a biskupa Salomona čili raději jeho pomocníkův až do těchto našich časův, se pokusili. [18]) Nejučenější a spolu nejstřízlivější mezi posavadními našimi jazykozpytci, Dobrovský, upřímně vyznal, že významu jména Srb, po všemožném přetřibení a porovnání nářečí slovanských, nikterakž domakati se nemohl. [19]) Nám se před některým časem zdálo, žeby jméno toto pocházelo ode slovního kořene znamenajícího vodu, k čemuž poněkud i sám Dobrovský se chýlil [20]), jednak proto, poněvadž jméno toto pořád vedlé cizího přetlumočení Vinde běží, kteréž obyčejně (ovšem mylně) od vody odvozováno bývá, jednak že několiko řek a u vody položených měste-

[17]) Na výtisku desk Peutingerových od university Budínské vydaném slovo toto, co do barvy a způsoby liter, není věrně vyobrazeno. Podlé Kopitara, nahlédšího do originálu Vídeňského, litery skládající slovo CRHEPSTINI jsou všecky černé. — Ostatně srov. *Katancsich* Orb. ant. I. 196 *Mannert* German. S. 213. *Gaupp* Gesetz d. Thüringer S. 79.

[18]) Výklady starších viz v *Kollárových* Rozpr. p. 180—184, kdež i vlastní domněnka spisovatelova šíře vyložená čísti se může, str. 137—180.

[19]) *Dobrovský* Inst. 1 slav. p. 154.

[20]) *Engel's* Gesch. v. Serb. p. 156. „Srb — eine niedrige sumpfige Gegend.“ Dobr.

ček i vesnic téhož jména se nachází, jednak a naposledy, že kořen srb a zrb v některých, zvláště východních jazycích skutečně tok vody vyznamenává. [21]) A však po opětovaném a pilnějším předmětu toho vyskoumání domněnku tuto, jako nedůvodnou, opustiti, a jiné, jakž se domníváme, pravější a průvodnější místo dáti přinuceni jsme. Pokládajíce v rozsudném slovozpytu cestu historickou za nejjistější, i zde, jako nahoře při jménu Winde, nejprvé všecky dřevní formy, v nichž se nám jméno toto předmítá, bedlivě ohledati musíme. Čteť pak se Serbi u Plinia; Serbi a Sirbi (Σέρβοι, Σίρβοι dle rozličných rkp.) u Ptolemaea; Spori (Σπόροι) místo Sorbi u Prokopia; Servetii čili dle jiných rukopisův Cervetii u Vibia Sequestra; Surbii u Fredegara; Siurbi ve chron. Moissiac.; Suurbi v pokračování Annal. Lauriss. od Einharda; Surpe a Surfe u Alfreda; Surbi u zeměpisce Bavorského a Reginona; Surbiensis prov. v kron. slezské u Sommerberga; Svurbelant v list. 1136, Surben (dvakrát) v Biterolfu, básni německé z 12ho stol. [22]); Sorabi u Einharda, u pokračovatelů v annal. Fulden. a Bertinian. Enharda, Rudolfa a Prudentia Trecenského, u Adama Bremského a Helmolda; Soavi (m. Soravi) u Petra Biblioth.; Sarbienis prov. u Kadlubka; Sarove prov. v list. ok. 873; Sarb (n. vir.) u Boguchwala; Sirbi v glossách biskupa Salomona jmenovaných mater verborum [23]); Sirbia u Sigeberta Gemblac.; Serbli (Σέρβλοι, o Srbech podunajských) a Serbii (Σέρβιοι, o Srbech zatatranských), Serbia (τα Σέρβια, město Srbica a okolí v Macedonii) u cís. Konstantina Porphyrogennety; Ciertvi (město Zerben, t. Srben) v list. 949; Ciervisti (župa) v základní listině biskupství Braniborského 949, Cervisti v list. 1161, Kirrusti v list. 975, Kiruisti v Cod. S. Mauric., Zorbiste v list. 1003, Ziruuisti (hlavní její město, nynější Zerbst) u Dithmara Merseburského, Zevirizke (tože) v list. 1147, Cherevist v list. 1196, Cherewist 1197, Zurbici (hrad, burgvardium, nyní Zörbig v Lipském kraji) v list.

[21]) Abk. d. Slav. p. 196—200.

[22]) *Grimm's* Deutsche Heldensage S. 138.

[23]) Máme za to, že slovo Sirbi ve větě: „Sarmate... Sirbi tum dicti a serendo," není přípis Vaceradův, nýbrž vyrčení původního spisovatele těchto gloss. Srov. Cod. mus. boh. p. 303. c. 2. 3. Vacerad psal Zirbi vedlé slova Sarabaite a Sarmathe. Ib. p. 302. c. 2 p. 471. c. 1.

961 (podezřelé), Zurbizi a Curbizi u Dithmara, Zurbike u Annalisty Saxona, Zorbvech v list. 1144, Sorbek v některých jiných listinách; Zribenz (místo, nynější Schrenz) u Dithmara a Annalisty Saxona; Zurba (župa) v list. 1040 (podezřelé); Serebez (hrad, burgvardium, nyní Schrabiz) v list. 1064; Serbii (Σέρβιοι) u Cedrena; Serbi (Σέρβοι) u Zonara, Anny Komneny atd.; Zeriuani (místo Serbiani) v rkp. Mnichovském z 11ho stol.; Zirbi (čti Srbi) v glossách Čecha Vacerada 1102, Zribia, Zribin (čti Srbia, Srbin) u Cosmasa; Sereb' a Serb' (oboje collect.) u Nestora podlé rkp. 1377; Srb', Sr'b'l', Sr'bin, Sr'blin, Sr'bli pl., sr'bskyj adj. (tytýž s proměnou *b* do *p* i sr'pskyj) v písemných památkách srbských z 12—14ho stol., np. v list. ok. 1195—1230 sr'b'skyje zemlje gen., v životopisu sv. Symeona ok. 1210 sr'b'skyje zemle, sr'bskyje zemlje, sr'b'scje zemli, v typiku sv. Sávy ok. 1210—1215 sr'b'ske zemlje i sr'b'skyje zemlje, v list. ok. 1216—1233 Sr'blin, Sr'blina, v list. ok. 1222—1230 sr'bske zemle, v jiné (náp. Žič.) sr'pskije zemle, v náp. Žičanském z 13ho stol. na stěně ve chrámě srbskije zemle i srpske zemle, v list. 1254 sr'bske zemle, v zavíce Theodora 1263 sr'b'skymi zemljemi, sr'b'skoju zemleju, u Dometiana 1264 sr'b'skimi zem'lami, sr'b'skich zeml', sr'b'skim zemlam, v list. ok. 1275—1321 srp'skje zeml' (sic), v Šišatoveckém evang. z konce 13ho an. začátku 14ho stol. sr'bskije zemlje, v nápisu klášt. Studenice 1314 srbskych zeml', v Šišatov. apoštolu 1324 sr'b'skyich zeml' (dvakrát), v list. 1347 Sr'bljem, v list. 1348 po Sr'bljech, po zemli sr'b'skoj, Sr'bljem atd.; Srbové u Dalimila atd. Podnes pak u Srbův podunajských jméno to vyslovuje se Srb, Srbin, Srbljin, Srbljak atd., u Srbův pak horno- i dolnolužických Serb, Serbjo pl., serbski a serski adj, serbske a serske pl. (np. serska rěč) atd. Na Rusi a v Polště ve středním věku i nynějšího času jména toho tyto formy nacházíme: serebszczyzna, sierbszczyzna, serepczyzna, sierpczyzna, podlé statutu Litevského [1529] jistá oplata roboty lidu poddaného, jak za to mám, od Srbův[24]);

[24]) Stryjkowski (p. 446, 750), Golębiowski (II. 50.) a Maciejowski (III. 262 266.) slovo to různě píší: do statutu Litevského nahlédnouti jsem nemohl. Výklad Czackého (od stříbra, rus. serebro) jest mylný. Co do formy

Bielski ve kronice své [1597] píše Serbowie, Serbia (saská), Blażowski ve překladu kroniky Kromerovy [1611] Serbowie, Serbin, Serby acc. pl., książę serbskie, atd.; podnes pak pojmenované po starých Srbech vesnice znějí v Rusku: Serben a Serbigal (t. Srbův konec) v Livonech, Serbino v gubernii Petrohradské, Sierby v Minské [25]), Serbovskij v Černigovské, Serbi a Serbinovka ve Volyńské; v Polště pak Serbentynie, Serbentyny, Serbentyszki ve vojevodstvě Augustovském (srov. illyr. Srbenda augm. od Srb), Serbinov v Sandomir., Sierbowice ve Krakov., Sarbice, Sarbicko, Sarbiewo, Sarbin ve voj. Krakov., Plock., Kališ., v západní Haliči atd. Pozdější porouchané latinské formy, jako Servi, Serviani v 13—15. stol. atd., nás zde zanímati nemohou. Ohledem na tyto odliky jednoho a téhož jména přede vším odděliti sluší zvyk a spůsob psaní domácí od cizího. Mezi Slovany u vyslovení a psaní dvojí znamenati rozdíl: Nestor podlé nejstaršího rukopisu psal Sereb' [26]), a na Bělorusi jistý poplatek Srbův sloul serebščizna, s čímž i mnohé cizozemské prameny, ovšem pak dnešní Lužičané, co do kořenné hlásky *e*, se srovnávají; polední naproti tomu Srbové psali i vyslovovali od nejstarší doby až podnes Srb, Srbljin, s vymezením hlásky *e*, k čemuž i český zvyk se pojí. Mnohem větší různost panuje ve formách jména toho podaných od spisovatelů řecky, latině a německy píšících, k nimž i Čechové Cosmas a Vacerad přináležejí: jiní zajisté je znamenali Sirbi, Sirbia, neb Zirbi, jako Ptolemaeus (podlé některých rkp.), náš Vacerad a Sigebert Gemblac, jiní Serbi, Serbli, Serbii, jako Plinius, Ptolemaeus (dle některých rkp.), dějepisci byzantinští, jiní Surbii, Surbi, Siurbi, Suurbi, Surpe, Surfe, Zurbici, Curbizi, Zurbike, Surben, jako Fredegar, Regino, zeměpisec Bavorský, Chronicon Moissiac., Annal. Laurisa.

---

srov. królewszczyzna, pańszczyzna, powołowszczyzna atd., co do věci srov. starb. cakonstvo, jistý poplatek, nepochybně se jménem Cakonův čili Čakonův souvisící, brus. mordanica (servitus, dipl. 1456), od národu Morda, Mordva (s čímž i smerd spřízněno), σκλαβόννειν, σκλαβοῦν atd.

[25]) Na mapě Šubertově 1829. l. 3. psáno Šerby, místo Sierby, podlé vyslovování sprostého lidu. V témže okolí i Šlovany m. Slovany.

[26]) *Nestor* izd. *Timkov.* str. 3. — V Sof. Vrem. (vyd. *Strojeva*) psáno I. 3. Serb'.

od Einharda, Alfred, Dithmar, Annalista Saxo, Biterolf, jiní Sorabi, Sorbek, jako Einhard, Enhard, Ruodolf, Prudentius Trecensis, Adam Bremský, Helmold, listiny, jiní Sarbi, jako Kadlubek, jiní Ciertvi, Ciervisti, Kirrusti, Ziruuisti, Zerbiste, Serebez, jako list. 949, 975, 1003, 1064, Dithmar, jiní Zribenz, jako Dithmar a Annalista Saxo, s čímž i Zribia, Zribin našeho Cosmasa souhlasí, jiní naposledy Zeriuani, jako rukopis Mnichovský. Potahmo na tyto mnohotvárné cizí formy povšechně znamenati sluší, že co do vyslovení samého ode domácích Srb, Serb, naskrze se neliší, co do spůsobu psaní ale jednak v trudnosti věrného vyražení neznámého slova, jednak v nepevnosti latinskoněmeckého pravopisu svůj vznik a tudyž i své vysvětlení mají. Slovanské *s* zde nejen literou *z*, Zirbi, Zurbizi, Zurbike, Ziruuisti, Zerbiste, Zribenz, Zeriuani, ale i *c*, Cervetii, Ciertvi, Ciervisti, Curbizi, jednou i Kirrusti, vyráží*no*, proto že je Němci časně rovnali se svým ostrým *z* čili *tz* [27]), jakož skutečně až podnes titíž Němci místní jména od Srbův pošlá nejvíce souhláskou *z*=*tz* náslovují: Zerbst, Zörbig, Zerben atd. Záměna retových *b* a *v* jest všední a světlá, *b* a *p* anebo *b* a *f* německému jazyku a poslední jmenovitě anglosaskému nářečí vlastní. Přiměšování hlásek *e*, *i*, *ie*, *o*, *u*, *uu*, *iu*, obyčejně před *r*, np. Serbi, Zerbiste, Zeriuani, Sirbi, Sirbia, Zirbi, Ziruuisti, Ciervisti, Ciertvi, Sorabi, Sorbek, Surbi, Surpe, Surfe, Zurbizi, Curbizi, Zurbike, Zurba, Suurbi, Siurbi, někdy ale i po *r*, np. Zribenz, Zribia, Zribin, anebo obojstranně. np. Serebez, za příčinu má snahu vylahoditi a zněmčiti to cizí bezhláskové a germanským ústům ovšem k vyslovení krušné jméno Srb. [28]) A však já za to mám, že u

---

[27]) O liteře *c*, m. *z*, *tz*, v němčině srov. *Grimm's* D. Gr. I. 163. Staří Němci psávali nejen cît, m. zeit, celt m. zelt, ci m. zi t. zu atd., ale i cuge (ductu) m. zuge atd. V listinách německých králův nalezáme Cedlisciani 993 m. Sedličani, Cidlotitz 1194 m. Sedlotici, Cilensis 1011 m. Silensis t. slezký, Cirimundi 986 m. obyčejného Serimund atd. Viz *Leutsch's* Mgr. Gero 1828. 8°. *Raumer* Regesta Brandenb. T. I. — U Ditmara Merseburského psáno Pruci, Prucia m. Prusi, Prusia. — Anobrž i *k* užíváno místo *z* a naopak, np. místo Nizici psáno brzo Nizizi, brzo Nikiki, Nikike, Nicici atd., místo Salebeke psáno Salebizi, místo Vuallibiki Wallebizi (beke, biki jest nněm. Beken) atd. *Leutsch* a *Raumer* l. c.

[28]) Srov. rozdílné formy jména Chrvat, Chorvat §. 10. č. 10. §. 34. č. 4.

Slovanů v německých krajinách osedlých, nápodobně jako na Rusi a v Podunají, dvojí panovalo jména toho vyzvukování, t. Serb a Srb, v kterémžto ohledu zvláště formy Ciervisti, Ciertvi, důležité jsou, jelikož v nich staropolské, běloruské a rusinské Sierbiště, Sierbi, ukryto mi se býti vidí. — Jméno tak prastaré, domácí, u Slovanův hluboko zakořeněné, u cizinců neběžné, původ a význam svůj nikde přirozeněji, nežli v domově svém, míti nemůže. A zdeť nám takořka ve středu jazyka slovanského v nářečí ruském, rusinském a staropolském, vyskýtá se příbuzné jménu tomuto slůvko rus. a mrus. *paserb* (puer, privignus), pol. pasierb, s několiko jinými, od něho odvozenými, jakož rus. a mrus. paserbok (privignus), paserbka, paserbica (privigna), pol. pasierbica (privigna), pasierbi, pasierbiczy, pasierbowy, pasierbny (vše adj.) atd. Pilně ší rozebrání slova tohoto nás k tomu vede, žeť ono jest *a*) složené, *b*) totožné se slovem pastorek (privignus), a *c*) odvozené od kořene *sir* (orbus). Složitost slova z předložky *pa* a samostatného jména *serb* znateli slovanského jazyka sama se namítá, a doličuje porovnáním slov podobně tvořených jednak domácích, np. rus. pasynok (privignus), padčerica (privigna), srb. posinak, pol. pasynek (pronepos), slk. parobek (juvenis, od kmene rob) atd., jednak cizích, np. litv. pósunis (privignus), podukrá (privigna) atd., nade všecko ale svědectvím příbuzných našemu jazyků východních, v nichž, jak hned uvidíme, oboje forma, složená i nesložená, paser i suar, se nalezá. [29]) Totožnost slov paserb a pastorek něco více jest zahalena a ukryta; a však sebereme-li všecky formy tohoto posledního do hromady, snadno se o ní přesvědčíme. Zní zajisté kor. pásterk (privignus), pásterka (privigna), místy i pástorik, pástorka, chrv. pastorek, pastorkinja, srb. pastorak, pastorka, čes. pastorek, pastorkyně, slk. pastorok, pastorka i pastorkynja; z čehož vysvitá, že *o* jen záměna jest hlásky *e*, jako v topl m. tepl, srov. lat. tepidus, v popel m. pepel, bober m. bebr (cyr. a bul., srov. lat. biber u Plinia, něm. Biber), Volyn' m. Velun'

[29]) Dobrovský spojil slovce pastorek s kořenem pásti, ale dozajista nedůvodně. B. Gr. 1809. p. 50, 1819 p. 46.

č. Velyn' (u Nestora podlé rkp. 1377) atd., *k* sloh tvořicí, jako v pasynok od syn, parobok od rob atd., a *t* přísuvka. jako v rozptýliti m. rozpýliti (dissipare, zerstäuben) od pyl (pulvis, Staub), stín m. sjen, stříbro, straka, středa atd. místo srebro, sraka, srjeda atd. Podlé toho pásterk čili ve své živly rozložené pa-ser-k rovná se dokonále ruskému a polskému pa-ser-b, mimo koncovku, kteráž ale zde též slohem tvořicím býti musí, jelikož se v sans. paser (puer [30]), pers. puser (filius, puer), pelv. poser (puer), kurd. suar (puer), a afg. suari, suai (puer [31]) nenachází. Tím spůsobem není pochyby, že ve slovci pa ser-b čili pa-ster-k jediné *ser* jest sloh základní a kmenový, ostatní pak ke složení a tvoření připočteni býti musejí, aniž šíře dokazovati potřebí, že kmen tento se slovy cyr. sir (orbus), rus. siryj, sirota, srb. chrv. kor. slk. sirota, čes. sirotek, sirůbě, siroba, dluž. sirota, hluž. sérota, sérotstvo, pol. sierota, sieroce, sieroci atd. z jednoho kořene vyrostl. Kořen tento nacházíme v sans. *su* (generare, producere, srov. prasûti progenies) v lat. sevi, satum od se-rere m. se-sere (sese reduplicatio [32]), v got. saian, skan. sôa (serere), slv. sjejati atd., kterýchžto slov význam všudy jest roditi, zplozovati, tak že obě slova *syn* i *sir* (sir-ota, sir-ůbě, serb) původně znamenají *zrozence, zrozeňátko*, nápodobně latinskému satus, natus, řeckému τέκνον atd. Z čehož patrno, jak velmi přirozeně a případně novější Rusové své zastaralé a temné paserb, paserbica, běžnějším a tudy světlejším pasynok, padčerica, dosadili. Smysl tedy národního jména Srbi, Srbové, coll. Srb', již na jevě jest: nemohloť zajisté slovo to původně a prvopočátečně nic jiného vyznamenávati, nežli *zrozence, rodáka, rod, národ*, lat. gens, natio, jakož i příbuzné jemu a z téhož kořene pošlé indické serim (natio) totéž vyznamenává. [33]) A tento způsob

[30]) *Heeren's* Ideen üb. Pol. usw. II. 45.

[31]) *Klaproth* As. Polygl. p. 67. 70. 78. *Pott* Etym. Forsch. I. 215. Zdali zend. posnam a pelv. posan sem přináleží, čili ke kmenu syn, rozhodnouti se neosměluji.

[32]) *Pott's* Et. Forsch. I. 216. *Grimm's* D. Gr. I. 927. *Eichhoff* Parallèle p. 177. 272.

[33]) *Malte-Brun* Gesch. d. Erdk. übs. v. *Zimmermann* II. 42.

pojmenování sebe povaze a prostým mravům prastarých, přírodě ještě neodcizených národův tak jest přiměřený, že není divu, nalezáme-li jej zhusta i u jiných nám příbuzných kmenův, jmenovitě u Němcův, jejichž domácí názvisko Thiutisk, Diutisk, Deusche, nejpřirozeněji od got. thiuda (natio, gens), stněm. diot, lot. tauta, se odvodí[34]), a dřevních Skandinavcův, kteříž krajinu svou v prastaré době nazývali Manaheimr, t. mužů vlast atd. Majíce teď původ a význam jména Srb na bílední, již snáze nahlédneme, za jakou příčinou čte se nejen u Plinia Serbi, u Ptolemaea Sirbi a Serbi, v glossaři Salomonově a u Sigeberta Gemblac. Sirbi, Sirbia, nýbrž i u Nestora Sereb', ve statutu litevském serebščizna, v germanských pramenech Serebez, Ciervisti (čti Sierbiště), u Kadlubka Sarbiensis provincia atd. Slované totižto již v prastaré době, jakož až podnes, i sami jméno to dle rozličnosti sídel a nářečí nepochybně vyzvukovali rozdílně, jako Serbi, Sierbi, Sirbi, Sarbi a Srbi, onde s vyslovením původní hlásky, onde zase s vysutím jí, anebo raději proměněním v jinou slabší, t. v cyrillské ь (=gall. e muet). Neboť proměňování a vysouvání hlásek ve slabikách před *r* a *l* stojících ve slovanštině tak jest obvyklé, že v té věci mnohými důkazy a příklady dokládati se byloby zbytečné; porovnání slov, jako brva, srdce, trn, vlna, plný v rozličných nářečích a ve příbuzných našemu jazycích, anebo v češtině slov kleji a klnu, pliji a plnu, dřevo a drvo, drvoštěp atd., každý sám předsevziti může. Za tou příčinou Nestorovo Sereb' (srov. Serebez v list. 1064), ruské Serbino, Serby, Serbinovka, polské Serbinow, Sierbowice, Sarbin, a lužické Serb, Serbjo, není horší, nežli české a illirské Srb, Srbljin; a podlé forem Ciervisti, Ciertvi bych soudil, že v 8—10tém stol. byly v Němcích rodově slovanšti, kteří jméno to právě tak pronášeli, jako Poláci podnes své pasierb a pasierbica.[35]) Byli-li ale kde v pozdější

[34]) Hall. ALZ. 1829. Nr. 215, *Grimm's* D. Gr. I. 108. 586. 630. III. 472. *Těh.* Rechtsalt. p. 229 a j. Viz níž §. 18. č. 10.

[35]) Rozdíl polských forem Serbinow, Sierbowice, Sarbin, pochází z rozdílnosti nářečí sprostého lidu. Neboť dnešní tak nazvaná polská řeč, tolikéž jako ostatní její posestřice slovanské, vlastně směs jest rozličných nářečí, jež jazykozpytci, nechce-li pořád v bludy ubíhati, bedlivě rozrůzniti dlužno. Mazur, Horal, Slezák, Kašubec, mluví rozdílným nářečím.

známe době Slované, kteříž jméno to vyslovovali Sirbi, sirbský, tvrditi nesmím; a však za nepodobné a nesmyslné to naskrze nepokládám.

§. 10. Větve Slovanů v zemi Vindův čili Srbův.

1. Rozhled obecný.

Ze všeho toho, co jsme v hořejších článcích, dle potřeby i možnosti, buď šířeji vyložili, buď jen běžně podotkli, vyplývají dvě hlavní a zásadné historické pravdy, mající nás provoditi při dalším vyskoumání původu a starožitností národův slovanských. Přední z těchto výsledkův jestiť ten, že kmen slovanský již v té nejzažší době byl i veliký a lidnatý, i od nepaměti v Evropě osedlý, t. od těch pradávních časův, od kterýchž příbuzní jemu kmenové thracký, řecko-latinský, celtický, německý a litevský v Evropě obývali. Tím jednak přibytí Slovanů v době stěhování barbarských národův z Asie do Evropy, čili v 4tém a 5tém stol., ve společnosti Hunův, Avarův, Bulharův, Kozarův a j., o němž pořád některým spisovatelům, zvláště zahraničným, se snívá, konečně vyvráceno, jednak též odvozování jich ode kmenův plemene severského naprosto odmrštěno jest. Druhý, s předešlým nerozlučně spojený výsledek záleží v dosažení jistoty o tom, že předkové potomních Slovanův, ukrytí pod jmény Vindův a Srbův, již ve dřevní době, od 5ho věku před Kr. až do 5ho věku po Kr., t. až do času Jornanda a Prokopia, zaujímali nesmírné to prostranství zemí; ležících mezi mořem baltickým a černým, mezi horami tatranskými, řekou Donem, hořejší Volhou a končinami Finnův za městem Novohradem. Posledního tohoto výsledku, osnovaného na pevných a nezviklaných důkazech svědectví historických, vydobyli jsme, držíce se s dobrou úvahou a zoumyslně ouzké sice ale tím bezpečnější cesty pouze historického dovozování, nenadouce u sebe místa nižádným domněnkám a pouhým domyslům, pro slušný strach, aby přimíšením věcí nepevných k věcem pevným celé stavení starožitností našich neosláblo, mohoucí tím snáze za příčinou

těch nedostatkův od outokův surové kritiky zbouráno býti. Pamatujíce na to, že ve příčině naší všecko záleží na přejití z jisté a světlé doby dějin našich do nejisté a temné, za potřebné jsme uznali ustaviti se neuchylně na výslovném, odevšad potvrzeném a nade všecku pochybnost vyvýšeném svědectví Jornanda a Prokopia o Vinidech a Srbech, co praotcích potomních Slovanův, a na tomto nepohnutém základu osnovati celé stavení starožitností našich. Pročež postupujíce ode svědectví ke svědectví, všecko to, co nám chudé pro naši starožitnost prameny o Vindech a Srbech poskýtaly, pracně a se vší pilností jsme do hromady sebrali, a porovnavše výpovědi rozmanitých svědkův mezi sebou, prvotní sídla Slovanů v Evropě s dokonalou jistotou odkryti jsme se vynasnažili. Což jak se nám podařilo, o tom již při rozumném čtenáři soud zůstavujeme. Stojíce na této tak pevné, široké, nemylné půdě, již nyní s vysokého tohoto hledistě dále očí povynesti, všecky končiny prvotní této Slovanů vlasti na novo prohledati, a vyskytující se v ní různojmenné národy co do původu a příbuznosti jejich vyšetřovati musíme. Při čemž za základ sobě klademe to všeobecné, z historie jiných národův podané a zkušeností stvrzené pravidlo, že jakož každý jiný původní a rozšířený kmen vedlé svého obecného jména i jiná zvláštní a částečná, a sice čím dál na zpět, tím v hojnějším počtu, míva, tak podobně i převeliký a lidnatý kmen Vindův již v prastaré době, dle rozličnosti sídel a obcí, množstvím místních jmen se vyznačoval. Což že ve skutku tak bylo, toho dovozují jak sama slova Jornanda, ujišťujícího, že jména Vinidův za jeho času dle rozličnosti rodův a sídel byla rozličná, tak též i neslýchané množství jmen národův slovanských, zjevivších se v potomním věku, v 6—9tém stol., na poli dějin, kterážto jména dle vší podobnosti pocházela z časův mnohem starších, nežli jest vystoupení těchto národův ze své prvotní vlasti. Nahoře jsme shledali, že tato stará vlast Slovanův byly krajiny zatatranské mezi mořem baltickým a řekou Donem, zahrnuté od Ptolemaea pod povšechným jménem Sarmatie evropejské. A však v tomto nesmírném prostranství, mimo již jmenované Vindy, předky Slovanův, staří dějepravci a

zeměpisci, jak Řekové tak Latiníci, jmenovitě Herodot, Strabo, Plinius, Tacitus a Ptolemaeus, veliké množství jiných, rozličnými jmény vyznačených národův a národkův osazují. Tudy vzniká otázka, nejsou-li pod těmito jmény i větve velikého kmene vindického ukryté? Nelze ovšem pochybovati, že tak jest: soudná kritika po dobrém uvážení a vyskoumání všech okolností mnohé z těchto národův kmenu slovanskému přičísti musí. Poněvadž ale důkladné rozebrání tohoto předmětu podrobného přehlednutí a přetřídění celé té zeměpisné a dějepisné zásoby, dochované v pamětech Řekův a Římanův o krajinách severní Evropy, vymáhá a požaduje, kterážto ohromná práce zde předsevzata býti nemůže, podáváme na ten čas jen resultáty svých badání v této straně, s vyložením zásad, kterých jsme se při tom drželi, a důvodův, podlé nichž jsme příbuzenství jednoho každého národu rozhodli. Především počátek první, jakkoli ještě vždy kusé a temné historie těch krajin klademe do věku Herodota, kvetoucího okolo 450–444 př. Kr, o starší době jediné to připouštějíce, co z výslovného svědectví tohoto hodnověrného dějepisce dovozováno býti může. Tudyž všecka báječná jména odjinud neznámých severních národův, celý ten strakatý zárod domnělých Hyperboreův, Makrobiův, Abiův, Cynocephalův, Androphagův, Hippopodův, Amazonek, jednookých Arimaspův, spolu s ostrovy blaženců (Μακαρίων νῆσοι), jakožto předměty mythického zeměpisu, z okresu našeho badání naprosto a docela vymezeny buďte. Naše starožitnosti z mezí historické pravdy vystoupiti nesmějí; lapání hyperborejských světýlek okolo cimmerických bahen jiným, kdo v tom zalíbení mají, rádi pouštíme. Potom uznáváme to za věc jistou a nade všecku pochybnost vyvýšenou, že ačkoli, jakž jsme o tom nahoře se přesvědčili, kmen venedský byl největší a nejrozšířenější v oboru evropejské Sarmatie (kteréhožto zeměpisného výrazu jediné příčinou krátkosti užívati míníme), však nicméně předce i národy jiných kmenův buďto u velikých zástupích a hromadách na pomezí krajiny Venedův, buďto rozdrobené na malé pluky u prostřed samých Venedův bydlely. V řadě těchto cizích kmenův, řídíce se jednak výpo-

vědí nejčelnějších zpytatelů v této třídě umění, jednak svým vlastním soudem, počítáme následující: *a*) kmen skythický, plemene severského; *b*) kmen čudský čili finský, téhož plemene; *c*) kmen sarmatský, plemene indoevropejského; *d*) kmen celtický, téhož plemene; *e*) kmen německý, téhož plemene; *f*) kmen litevský, téhož plemene, a naposledy *g*) kmen thracký, téhož plemene. Všecky nevindické národy, obývající v evropejské Sarmatii ve starší době našich starožitností, t. od Herodota [459 př. Kr.] až do Jornanda [552 po Kr.], k některému z těchto teď vyčtených kmenův přináležeti musejí. Při určení příbuznosti kmenové národův ode starých v Sarmatii osazených řídíme se přede vším výslovnými svědectvími dřevních hodnověrných spisovatelův, pokud ona s historickou odjinud seznalou pravdou se srovnávají, potom přirozenou povahou a mravy i obyčeji jednoho každého národu, pokud o tom starobylé zprávy před rukami jsou, dále zeměpisným položením národu a porovnáním starších jeho sídel s novějšími, naposledy i pozorným a střízlivým ohledáním jména jeho.

A. Slovanské národy u Herodota.

1. Budini.

2. Svědectví Herodotovo o národech ve Skythii.

Herodot, rodem z Halikarnassu v krajině Dorův [nar. ok. 484, umř. ok. 400 př. Kr.], obchodem jak se zdá kupec na ostrově Samos, muž učený a zdravého rozsudku, sjezdiv, příčinou poznání národův a jejich dějin, a snad i v důležitostech obchodu svého, drahnou část Asie, Afriky, severní Řecko atd., navštívil i krajiny na severozápadním břehu černého moře přiležící, kdež ode dvou století několik řeckých osad, mezi nimiž nejslavnější Olbia na ústí řeky Bohu, se nalezalo. Tu dobu, když Herodot u krajanův svých v Olbii meškal, okolní krajiny na černém moři byly v držení Skythův, národu, jak již podnes s jistotou víme, plemene severského, příbuzného pozdějším Mongolům čili Tatarům. Herodot zde zprávy své o půlnočních národech vážil *a*) z vlastní zkušenosti a z přezvědu

mluvil zajisté a obcoval s tehdejšími Skythy, měl známost s domovním správcem jejich krále Ariapitha atd.; *b*) z ústního podání týchže Skythův, panujících tehdáž dosti široko a daleko nad národy hlouběji v prostřed země osedlými; *c*) z rozprav a pověstí řeckých osadníkův na Pontu, vedoucích kupecký obchod nejen se Skythy, ale i s jinými národy těch stran. Odkud patrno, že svědectví Herodotovo v této příčině zvláštní váhu a cenu do sebe má. [1]) Podlé něho říše Skythův byla takto obmezena: na východ sahala až k ústí Donu a k oklice této řeky u jejího zbližení se k Volze; na půlnoc se vztahovala asi ku vtoku řeky Psolu do Dněpru, a odtud dále dle podobnosti až ku pramenům Bohu a Dněstru; na západ panování jejich podrobeny byly národy, jak se zdá, jinoplemenné, až do hor Agathyrsův, t. dnešního Sedmihradska, a dále až do ústí Dunaje. Tím způsobem vlastní a genetičtí Skythové, přistěhovanci ze vnitřní Asie a podmanitelé národův na černém moři, zaujímali sídly svými neveliké krajiny bezprostředně na moři černém přiležící. Hlouběji na půlnoc a západ bydleli, jakž Herodot výslovně ujišťuje, jiné neskytické národy; ba i v samé říši skythické, tak nazvaní rolničtí Skythové na Dněpru a v dnešním Podolsku [2]) byli nepochybně národ ode Skythův různý a jinoplemenný, nejpodobněji slovanský, od těchto však podmaněný, u prostřed něhož vítězitelé jen co panovníci a šlechta se zdržovali. [3]) Mezi neskythickými národy vně Skythie jmenuje Herodot tyto nejčelnější: Budiny, Neury, Agathyrsy, Melanchlaeny, Androphagy, Taury. Gelony a Sauromaty. [4]) Z těchto národův první dva, s vy-

[1]) O *Herodotovi* obšírně a soudně jedná *Dahlmann* Forsch. a. d. Geb. d. Gesch. Bd. II. Herodot, a. s. Buche s. Leben. S. 1—236. Srov. *Niebuhr's* Kl. hist. Schr. Bd. I. S. 354 ff.

[2]) *Herod.* l. IV. c. 17. 18. *Σκύθαι Ἀροτῆρες* na pravém, a *Σκύθαι γεωργοί* na levém břehu Dněpru. Srov. §. 13. č. 2. *Mannert* Nord. d. Erde 1820. 8°. S. 102—103. — *Reichard* sídla rolnických Skythův až ku Smolensku rozšiřuje, slova Herodotova (IV. 18. 53.) v jiný, než Mannert, vykládaje smysl, Srov Hertha Bd. XI. Hft. 1. S. 3 ff.

[3]) *Niebuhr* Kleine hist. Schriften, Bonn 1828. 8°. Bd. I. S. 352 ff. Srov. doleji §. 13. č. 2.

[4]) *Herodot* l. IV. c. 102. Když Darius vytáhnul proti Skythům, vstoupili správcové hlavních národův severních v radu: Erant autem, qui convenerant, reges Taurorum et Agathyrsorum et Neurorum et Androphagorum et Melanchlaenorum et Gelonorum et Budinorum et Sauromatorum.

loučením šestera ostatních a odkázáním k cizím kmenům, o nichž doleji jednáno bude, přináležejí dle vší podobnosti ku kmenu vindickému čili srbskému. Poslyšmež dříve Herodota mluvícího o jednom každém z nich, a potom suďme.

3. Sídla Budinův.

Budini, mluví Herodot, kmen veliký a lidnatý, očí nad míru sivých a vlasu světlohnědých, jsou původní obyvatelé své krajiny, vedou život pastýřský, a samojedini v těch stranách i šišky smrkové za pokrm užívají. [5]) Od Gelonův, lidí původně z řeckých osad na moři pocházejících, a u prostřed Budinův, v městě dřevěném Gelonus řečeném osedlých, Budini se liší postavou, pletí, jazykem a spůsobem živobytí. Geloni zajisté mluví z částky řecky, z částky skythicky, obírají se rolnictvím a zahradnictvím, a živí se žitem. [6]) Jen Řekové zvykli i Budinům jméno Gelonův přikládati. Země Budinův oplývá dřívím; v nejhustějším lesu nalezá se jezero a bláto, okružené rákosím. V tomto se loví vydry, bobři a jiná zvířata čtverhranotvárná (kuny), zjejichžto kožích se kožichové dělají.[7]) O položení země Budinův podání Herodotovo není docela pevné a jisté. Praví zajisté na jednom místě, že národ Neurův nedlouho před ta-

---

[5]) *Herod.* l. IV. c. 108. *Βουδῖνοι δὲ, ἔθνος ἐὸν μέγα καὶ πολλὸν, γλαυκόν τε πᾶν ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ πυῤῥόν* c. 109. *οἱ μὲν γὰρ Βουδῖνοι, ἐόντες αὐτόχθονες, νομάδες τέ εἰσι καὶ φθειροτραγέουσι*, což jindy vykládali mylně „hmyzožerci"; Ritter z Tzetzesova vykladače dokázal, žeť znamená „šiškojedci." *Ritter* Vorhalle eur. Völkergesch. Berl. 1820. 8°. p. 459. Gött. gel. Anz. 1820. Dec. St. 206. Lopaři a jiní obyvatelé severu podnes šišky za pokrm požívají.

[6]) O Gelonech, jejich původu a sídlech, mimo to, co Herodot poznamenal, nic přistotou říci se nemůže; co pozdější spisovatelé o nich připomínají, zdá se býti pouhé opakování slov Herodotových, ještě nad to opak rozuměných. Možné, že název Geloni u Slovanův a Čudův povstal ze slova Helleni. Takových smíšencův hellenských bylo na Černomoří veliké množství, kteříž snad odtud do rozličných krajin se rozlezli. Na pomníku Protogenově [218—201 př. Kr.] slovou Mixhelleni. Srov. §. 13. č. 2.

[7]) *Herodot* l. IV. c 108—109. Nevědomo, co *θηρία τετραγωνοπρόσωπα* vlastně znamená. Obracejí to na losa, ačkoli kůže jeho ku kožešinám se nehodí. *Brehmer's* Entdeck. I. 487. Jiní to na tulena (phoca vitulina) slyší; tento ale v moři živ jest. Nejblíže pravdy vidí se býti ti, jenž to skrze kuny vykládají. *Eichwald* v Dorpat. Jahrb. 1834. Hft. VIII. str. 3—16.

žením Daria [513 př. Kr.], za příčinou rozplození se hadů v jeho krajině, opustiv dosavádní svá obydlí nových sídel u Budinův hledal a nalezl. [8]) Již pak tito Neuri za času Herodotova seděli od pramenův řeky Dněstru na sever a západ [9]), t. v podkrají dnešní řeky Buhu až k řece Nurci a Narvi, v okolí od nepamětných časův až podnes jmenovaném zemí Nurskou. Jestliže tito Neurové, jakž Herodot ujišťuje, obývali v končinách Budinův, následuje, že Budinové zaujímali sousední zemi, a sice dle vší podobnosti a svědectví potomních zeměpiscův od zřídel Dněstru na severovýchodní straně, ve dnešní Volyni a Bělorusi. Zdeť je zajisté v sousedství Neurův, Gevinův a jiných národkův osází Ptolemaeus [10]), dokládaje na jiném místě, že řeka Borysthenes, t. západní rámě Dněpru neboli Berezina, z hory Budinské (τὸ Βούδινον ὄρος) vyplývá. Okolo pramenův dnešního Bohu jméno jejich vyloženo i na mapě řecké, od Agathodaemona, umělce Ptolemaeovi souvěkého [11]), shotovené a k zeměpisu Ptolemaeovu připojené. [12]) Svědectví Ptolemaeovo největšího jest závaží, jelikož ze spisu jeho patrno, že podrobné zprávy o národech evropejské Sarmatie před rukami měl, jakových zpráv u žádného jiného spisovatele toho věku dočísti se nelze. Výpovědi jiných svědkův, ačkoli ohledem na sídla Budinův nic jistého v sobě nezavírají, však nicméně svědectví Ptolemaeovu naskrze neodporují. Připomínají pak se Budini, mimo již jmenované, ještě u Mely [13]), Plinia [14]),

---

[8]) *Herod* l. IV. c. 105.

[9]) *Herod.* l. IV. c. 51. 100. 125.

[10]) *Ptolem.* l. III. c. 5. *Καὶ πάλιν μεταξὺ Πευκίνων καὶ Βαστέρνων Καρπιανοί. ὑπὲρ οὓς Γηρυῖνοι. εἶτα Βωδῆνοί.*

[11]) *Heeren* Comment. de. font. Geogr. Ptolemaei. 1827. 4. p. 10—11.

[12]) Europ. tab. VIII.

[13]) *Mela* (ed. Tschucke et Weichert) l. I. c. 19. §. 19. Primi (Sarmatarum) Maeotidae gynaecocratumeni, regna Amazonum, fecundos pabulo, at alia steriles nudosque campos tenent. Budini Gelonon, urbem ligneam, habitant. Juxta Thysagetae Jyrcaeque (rect. Turcaeque, ut mss. et edd. ant.) vastas silvas occupant. alunturque venando. cf. ed. Gronov. 1722. p. 110. Patrno, že Mela vypsal Herodota, a Budiny s ním mylně mezi Donem a Volhau osadil.

[14]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 12. §. 88. A Taphris per continentem introrsus tenent Anchetae apud quos Hypanis oritur, Neuri apud quos Borysthenes, Geloni, Thussagetae, Budini, Basilidae et caeruleo capillo Agathyrsi. Super eos Nomades, dein Anthropophagi. A Buge super Maeotin Sauromatae et Essedones.

Ammiana Marcellina [15]), Julia Honoria [16]), Aethika [17]) a Stephana Byzantského. [18]) Podlé těchto svědectví nelze o tom pochybovati, že veliký a lidnatý národ Budinův někdy celou dnešní Volyň a Bělorus sídly svými zaujímal. Jedno pohlédění na tyto krajiny nás snadně přesvědčiti může, že žádná strana severních krajin k vypsání sídel Budinův u Herodota lépe se nehodí. Zdeť jsou lesy a blata, jindy nekonečné, podnes ještě nesmírné, zde blato jmenované Rokytno, zůstatek velikého někdejšího jezera (srov. §. 22. č. B.). — Všecko toto, co posavad o sídlech Budinův v sousedství Neurův dle Herodotova podání o stěhování Neurův do končin Budinských od nás řečeno, čelí proti vlastnímu domnění téhož dějepisce o vlasti týchže Budinův, kterouž on jim, zaveden jsa lživými zprávami o tažení Dariové proti Skythům, na východním břehu řeky Donu, nedaleko Sarmatův, vykazuje. [19]) Že toto jeho určení sídel Budinův na omylu založeno jest, o tom podnes mezi učenými vykladači spisův jeho a znately dřevního zeměpisu žádné pochyby není. Herodot psal svou historii v 80ti letech po Dariově tažení, dle rozličných odpolu báječných, divotvornost té války nad míru zveličujících podání a pověstí. K takovým pověstem přináleželo i to, že Darius v tom svém tažení až k Budinům proniknul, což se bez pochyby skutečně stalo; ale poněvadž bajka tažení to již byla nad míru zveličila, tedy i Herodot klade Budiny, jemu odjinud neznámé, hluboko za Don. Již pak naskrze není možné, aby Darius, jakž Herodot vypravuje, přes celý sever, počna od Dunaje až za Don k Volze, a odtud nazpět hořejšími krajinami až ku pramenům Volhy a Dněpru, pak dole přes krajiny na Berezině, Bohu a Dněstru byl vojenské tažení v čase dvou měsíců vy-

[15]) *Amm. Marc.* l. XXXI. c. 2. §. 14. Inter hos Neuri mediterranea incolunt loca, vicini verticibus celsis, quos praeruptos geluque torpentes aquilones adstringunt. Post quos Budini sunt et Geloni perquam feri, qui detractis peremptorum hostium cutibus indumenta sibi equisque tegmina conficiunt, bellatrix gens.

[16]) *Jul. Honor. Orat. Exc.* Bodiamo mons. *Mela* ed. Gronov. p. 691.

[17]) *Aethici* Cosmograph. Bodian. Ib p. 706.

[18]) *Steph. Byzant.* Gentilia per epitom. s. h. v. *Βουδινοί, ἔθνος Σκυθικὸν παρὰ τὸ δινεύειν ἐπάνω ἁμαξῶν ὑπὸ βοῶν ἐλαυνομένων. ἁμαξόβιοι γάρ οἱ Σκῦθαι.*

[19]) *Herod.* l. IV. c. 21. 123.

konal: ale ku pravým sídlům Budinův, jakž jsme je nahoře dle jiného svědectví u Herodota určili, t. až ku pramenům řeky Bohu, ovšem jakž takž prodrati se mohl (§. 13. č. 4.). Mimo to v okolí mezi Donem a Volhou, v těch bohopustých stepech, ani jezero a blata, ani veliké lesy k nalezení nejsou, aniž jich kdy pro panující tam silné větry býti mohlo, ovšem ale ve Volyni a Bělorusi, kdež až podnes nesmírná blata a bařiny Pinské ostatkové jsou převelikého někdy jezera. [20]) Gelonové prý původně z řeckých osad ku Budinům se vystěhovali. To ovšem z břehu černého moře do blízkých hrajin ve dnešní Volyni a Bělorusi státi se mohlo, ležících na kupecké cestě mezi mořem černým a baltickým, po níž, jakž jsme nahoře viděli, od nepaměti obchod s jantarem, kožešinami a obilím veden byl; ježto naproti tomu k víře nepodobné jest, aby někdy Řekové v severních stepech mezi Donem a Volhou byli se osadili. Naposledy to přenešení Budinův za Don odporuje onomu podání, dle něhož Neury bydleli v končinách Budinův; tito zajisté, jak s jistotou víme, obývali v podkrají řeky Buhu. Musili tedy Budini v jejich sousedství, na Volyni a Bělorusi, sídliti, kdež je Ptolemaeus skutečně sází, a Herodot byl strany nich na omylu. [21])

4. Důkazy o slovanskosti Budinův.

Postupujíce za průvodnictvím učeného Ossolińského, kteryž, pokud nám vědomo, první Herodotovy Budiny za předky

---

[20]) Eichwald, prof. Vilenský, dovozuje v Dorpat. Jahrb. 1834. sv. 7. str. 3—16, že na hranici Minské, okolo Pinska, za Dariova času jezero zvící azovského moře býti muselo. Krajina ta, jen 68 nitek č. 7 angl. střev. nad hladinou baltického moře zvýšená, i nyní každoročně z jara na způsob jezera zaplavena bývá. Na týž smysl pronesl se i jiný přírodozpytec v časopisu Ausland 1834. Nr. 185.

[21]) Reichard Budini místí mezi Dněprem a Donem, z příčiny jmen říčky Budky a města Budickoje v Poltavsku. Ale říčky, města a vsi téhož jména i jinde se nacházejí. Srov. č 4. t. §. Brehmer dvojí větev Budinův různí: jedna prý seděla vedlé Neurův na Dněstru, druhá u jezera Ilmenského v okolí Velikého Novohradu. Domněnka tato, sama v sobě nenepodobná, k důstojnosti historické pravdy ovšem stěžkem povýšena býti může, nad to pak to, co dále spisovatel tento o osadách Budinův na vrchu Volhy, u vtoku Kamy atd., více způsobem básníka než historika, blaboní. *Brehmer's* Entdeck. I. 485 ff. 536 ff.

Slovanův uznal, a domnění své rozumnými důvody stvrditi usiloval [22]), neváháme se Budinův těchto počísti mezi národy kmene vindického čili srbského. Vímeť sice dobře, že již přede dosti dávným časem sic jinak zasloužilý skoumatel starožitností Mannert [23]) tyto Budiny za praotce Němcův a za nejstarší teutonský národ, jehož se v historii domakati lze, vyhlásil, a že nejedni pozdější spisovatelé, jmenovitě Brehmer, Kufahl a Halling [24]), této jeho domněnky, co nějakého zvláštního a vzácného historického objevení, s plápolavou horlivostí se přichytili; a však důvody od těchto spisovatelův na potvrzení tohoto učení přednešené tak jsou malovážné, jalové a ničemné, a celá ta domněnka vůbec tak jest sama v sobě nesmyslná a všem odjinud vydobytým, i ode všech soudných vážitelův uznaným pravdám o počátku i prvotních sídlech německého kmene na odpor čelící, že slušně pochybujeme, aby i mezi těmi nejkovanějšími Němci dlouho ve cti a vážnosti udržeti se mohla. Naše důvody jsou z krátka následující: *a*) Herodot pokládá Budiny za národ veliký a lidnatý (ἔθνος μέγα καὶ πολλόν) a za autochthony, t. za takový národ, který pokudž vědomo, od nikudž jinud do své vlasti nepřibyl, nýbrž od nepaměti v ní stálá a pevná sídla zaujímal. Takovýto ale veliký a lidnatý národ za Tatrami a v tom okolí, kde Herodotovi Budini seděli, byli jediné Vindové čili Srbové, prakmen indoevropejský, od nepaměti v Evropě mezi

[22]) *Ossoliński* Wiadomości historyczno-kryt. II. 487—494.

[23]) *Mannert's* Germania S. 17—24. Nord. d. Erde. S. 138—139.

[24]) *Brehmer's* Entdeck. I. 482 ff. 536 ff. *Kufahl* Gesch. d. Deutsch. I. S. 4—5. *C. Halling* Exerc Herodot. specim. s. de flava gente Budinorum dissert. Ber. 1834. 8°. p. 1—40. Kufahl německost Budinův leda mimochodem a s jakousi stydlivou bázní připomíná: ostatní dva se do ní takořka cele zanořili. Jediný jejich aspoň na oko slibný důvod jestiť ten, že Budini měli jako Němci modré oči a bělorusé vlasy (tak oni, ovšem netrefně, řecké *γλαυκός πυῤῥός* vykládají), ostatní důklady jsou pouhé etymologické motlachy. Takovéto spisy, jakýž jest onen De flava gente Budinorum, byť jich bylo na tisíce, předce pravdy nevyvrátí a nepravdy nedovedou, aniž pak, jakkoli nezažitou učeností našpikované, čím jiným jsou, leč chodcovskými odránkami, ledakde na smetiští sebranými, jimiž oni nebožáci nahotu svou nadarmo přikryti usilují, ať tato předce všemi dírami ven se tiskne a křičí. Což zde naschvál pro výstrahu připomínáme, aby rozumy našich čtenářů těmito a těm podobnými nerozumy, jakkoli drzími a protřelými, másti se nedali. Neboť bezstoudnost a protřelost těchto lidí obvykle jejich neumění se rovná.

kmeny Thrakův, Celtův, Germanův a Čudův osedlý. *b*) Jmenovitě v tom okolí, kdež Budini obývali, t. mezi Peuciny a Finny, později Tacitus sídla Venedův vyměřuje, pravě, že všecky ty lesy a hory, co jich koli mezi Peuciny a Fenny se nalezá, v držení Venedův jsou. Již pak s jistotou víme, že ani Budiny z té vlasti jinam se nevystěhovali, nebo je Plinius a Ptolemaeus ještě vždy tam znají, ani Venedi do ní odjinud teprvé později nepřibyli. Z čehož dosti patrné jest, že Budini byli vlastně s Venedy národ totožný, a tudyž jedna a sice hlavní ratolest velikého kmene Srbův. *c*) Herodot ujišťuje, že Gelonové mluvili jazykem skythickým i řeckým, a že jazyk Budinův od obojího toho byl rozdílný. Z čehož vysvitá, že měli Budinové svůj zvláštní jazyk, od jazykův plemene severského docela se lišící. Takový jest zajisté jazyk slovanský. *d*) Přirozená povaha, jak ji Herodot líčí, nejlépe k Venedům se hodí. Oči sivé neboli modré (γλαυκόν) a vlasy světlohnědé neboli náhnědé (πυῤῥόν) jsou neomylné, přirozené znaky lidí kmene slovanského.[25]) O Germanech již Prokop poznamenal, že mají vlasy rusé neboli náčervené (ὑπέρυθρος, subrufus). *e*) Budini byli větším dílem skotopasci; chování dobytka bylo u starých Slovanův nejoblíbenější zaměstknání. O Němcích jinak znějí dřevní zprávy: vojenské výpravy, těkání po všech končinách Evropy a zbíjení cizích vlastí bylo téměř jediným jejich řemeslem. Důkazem toho jest každá stránka historie prvních patera století po Kristu. Co dále Herodot o rolnictví a zahradnictví Gelonův připomíná, k víře nepodobné jest, aby to jediné na Gelony vztahovati se mělo. Vždyť předce sám praví, že Řekové i Budinům jméno Gelonův přikládali. V takovéto nepevnosti jména mohlo snadno, což se i Budinův týkalo, výhradně Gelonům přičteno býti. Budini, národ veliký a rozšířený, dle rozdílné povahy země nepochybně rozdílné provodili živobytí, obírajíce se jinde rolnictvím, jinde pak skotopasectvím. Vůbec to podání o původu všech Gelonův z Řeků velmi podezřelé jest. Vždy možné, ba nad míru po-

[25]) „Słowianie mieli włosy nie czarne, ani płowe, ale ciemne czyli brunatne, z któremi łączy się zwyczajnie oko siwe, to jest niebieskie mieszane ze szarem, i skóra rumiana.“ *Surowiecki* Sledz. pocz. Słow. p 124.

dobné, že Geloni byli zvláštní větev Budinův, v jejichžto hlavním městě a sídle se řečtí kupci zdržovali. Domýšlíme se, že město to sloulo Budy č. Budin.[26]) *f)* Jezera, bahna, lesy, obydlí dřevěná atd. nám připomínají oblíbený starých Slovanův spůsob živobytí, jakž nám jej Jornandes, Prokop, Mauricius a j. vypisují. U starých národův, přivázaných ke stálým obydlím a vedoucích život domácký, rolnický anebo pastýřský, v době nevzdělanosti spůsob živobytí tak snadně se neměnil, jako později anebo dokonce za našich časův u národů v osvětě a vzdělanosti napořád pokračujících. Živobytí n. p. národův mongolských, tureckých, arabských, Arnautův, Rumunův atd., jest nazvíce až podnes takové, jakéž bylo před tisíci lety. Není tedy divu, že obraz Budinův u Herodota obrazu Venedův u Jornanda, Prokopia a Mauricia ve mnohém ohledu nad pomyšlení se podobá. Zvláště pak popsání města od Budinův obydleného patrné známky města slovanského v sobě zavírá. Bylo‘ť ono čtyrhranné, veliké, po každé straně asi $^3/_4$ míle zdélí, docela z dřeva vystavěné a dřevěnou zdí obehnané. Taková byla jistotně města slovanská v nejstarší době, velikoprostranná, příčinou spojení orných polí a zahrad s domem jedné každé rodiny, z dřeva zbudovaná, a valem i zdí dřevěnou upevněná. Tak nám je vypisují životopisec sv. Otty, Nestor, Helmold, Saxo Grammaticus a j.[27]). Podobně popis dřevěného chrámu a dřevěných rytin i řezeb v něm až na vlas se podobá popisu chrámů slovanských u životopisce sv. Otty, Dithmara, Saxona Grammatica a j.[28]). Tato podobnost

---

[26]) Podobně jmenovali Slované města svá Chyzy, t. Chyže, Izby atd. Hlavní město Chyžanův, odvětví Luticův, sloulo Chyzy (§. 44. č. 6.); v Rusku pak, v Polště a jinde městečka a vsi Chyzy, Chyzna, Chyžiny, Chyziny, Chyžov, Chyžovica, pak Izba, Izby, Izbiště, Izbica, v hojném množství do dneška se nacházejí

[27]) *Nestor* ed. *Timkov.* p. 30—31 (o vypálení hradu Drevlanův). *Saxo Gramm.* l. XIV. p. 319. l. 40. ed. *Stephanii* 1644. Fol. Ještě v 13tém stol. málo bylo kamenných měst a hradů na Rusi. V popisu hradův ruských v let. Nestor. (rkp. Poletikově, Voskres. a j.) zhusta čte se „gorod drevjan, n. p. Kyjev drevjan, Novgorod velikyj drevjan, a po řídku „gorod kamen“ (adj. kamený, od kořene kam), n. p. Ladoga kamen, Orješok kamen atd. *Schlözer* Gesch. v Litt. p. 17—19. *Téh.* Nestor III. 354—356.

[28]) *Anon.* Vita S. Ottonis p. 316 ss. *Dithmar* l. III. p. 149 ed. *Wagner.* *Saxo Gramm.* l. l.

tak jest rázná, že sám Brehmer v obrazu města Budinův, jak jej Herodot vykreslil, vypodobnění pozdějšího města Velikého Novohradu spatřovati se domníval, cožby jej od té domnělé německosti Budinův bylo odvrátiti mohlo, kdyby pravdě byl u sebe průchod dal.[29]) Nebot o starých Němcích svědčí Tacitus, že měst na mnoze neznali a v nich neobývali.[30]) *g)* I samo jméno Budinův jest jméno makavě slovanské. Bydleli-li Budini, jakž z toho jejich od Herodota připomínaného dřevěného města zavírati lze, ve dřevěných městečkách, vesnicech a budách[31]), jak snadno mohli proto od okolních spoluplemenníkův svých, obývajících pro nedostatek dříví ve hliněných nebo rákosových a slaměných chalupách, Budiny nazváni býti? Odvození zajisté jména toho od slovce voda a stotožnění se jménem Vindův, Ossolińským ponavržené, zamítáme naprosto, jakožto neprůvodné.[32]) Buď jak buď, zevnitřní ráz jeho jest dokonále slovanský, srov. jména Srbin, Rusin, Mordvin, Litvin, Kozarin atd.[33]) *h)* Naposledy, ačkoli jména toho v pozdějších pramenech co názvu národu slovanského nikdež se domakati nelze, však předce proto samé mysliti nesluší, žeby ono bylo docela zahynulo a z národního jazyku vymizelo. Jen co obecné jméno celého toho velikého národu se sestaralo a místa jiným novějším postoupilo; ale co částečné jméno okolí, měst, rodin a jednotlivých osob se ono udrželo u všech téměř Slovanův od nepaměti až posud. Slovo zajisté Budin v tomto ohledu jest u Slovanův jedno z nejobyčejnějších. Ku potvrzení

---

[29]) *Brehmer's* Entdeck. I. 481 ff. 486.

[30]) *Tacit.* German. c. 16. Podlé tohoto dějepisce měst naprosto neměli žádných; což však svědectvími Julia Caesara a Ptolemaea poněkud obmeziti se musí.

[31]) Buda, búda (srov. něm. Bude) jest. slůvko praslovanské, po všech našich nářečích rozhaluzené. Srov. *Karamzin* Ist. III. primječ. p. 15. (kdež spisovatel slovce buda opačně vykládá), *Jungmannův* Slovník český s. h. v. a j.

[32]) Podobné jménu Budini co do významu jest jméno Chyžané, známá ratolest Veletův čili Luticův, o nichž viz §. 44. č. 6.

[33]) Ovšem že národní jména na -in odvrhnjí teď ve mn. p. toto zakončeni, Srbin, Rusin, Srbi, Rusi atd., prvotně však to mohlo býti jinak. Pozoru hodné jest jméno vsi Budani v gub. Novohradské, pošlé od osobního Budanin (srov. čes. Milčany, Slovany atd.). Od města Budin nebo Budy pravidelně tvořené národní jméno zní stslv. Budjanin, mn. č. Budjane. Budjene.

toho zde jen některé doklady stůjte. Na Rusi, nedaleko někdejších sídel Budinův, nalezá se řeka Buda v Mohylevsku (kraji Mstislavském) s příležící osadou Budice [34]), jiná říčka Budka blíže Poltavy, pak městečka a vesnice Buda, Budajeva, Budaki, Budani, Budavici, Bude, Budeniči, Budeviči, Budimlja, Budina, Budiniči, Budiskoj, Budišče, Budišči, Budka, Budki, Budkova, Budne, Budnica, Budniki, Budnova, Budovka, Budviški, Budy atd. ve převelikém počtu v celém jihozápadním Rusku, nikdež však hojněji a hustěji, nežli v Bělorusi, vlasti prastarých Budinův. Ruské letopisy připomínají vesnici kněžny Olhy Budutinu, tolikéž vojevodu ruského Budy. Ve království polském podobně pojmenovaných míst (Buda, Budy, Budky, Budne) do sta sedmdesáti a osmi, v Haliči přes padesáte se počítá. [35]) U někdejších Slovanův západních vyskýtá se nám jméno řeky Buda (podnes zněmčeně Boda) v list. 965 [36]) a u Dithmara, s příležícím městem Budizi (v list. 937, jindy Budizco, Budsez, nyní Grimmisleba u stoku Body a Saly), rovněž jako tam na Rusi řeka Buda s městem Budice; dále městečka a vesnice Budinisvelt v list. 833 (Budinifelde v Tradit. Corvej.), Budusin hlavní město Milčanův u Dithmara, Budegast v životopisu Dithmara, Butenstide v list. 1112 a správněji Budenstede v list 1116 („villae, quarum incolae adhuc Sclavi . . . Budenstede", podnes Wendisch-Boddenstedt). [37]) Sem přináleží i jméno slovanské rodiny Buzici (tribus Buzici) u Dithmara, z níž onen slovutný Dedi čili Dedo (t. Děd), arciotec královského domu saského, pošel.[38]) V Čechách do osmi, v Uhřích přes třidcet měst a vesnic téhož jména se počítá, mezi nimiž prastaré a slovutné, někdy sídelní město Budin (Ofen). V Bulharích a Srbích jich tolikéž nemalý počet, a v čele jejich Budin, jakž ve starých památkách se čte, podnešní Vidin na dolním Dunaji, Budva v Dalmatsku,

[34]) *J. A. B. Rizzi Zannoni* Carte de la Pologne. 1772. 24. l.

[35]) Tabella miast, wsi, osad atd. król. pols. 1827. I. 50—54. *Crusius* Top. Postlex. von Galiz. I. 95—99.

[36]) *Böhmer* Regesta ad h. an.

[37]) *Wersebe* Beschreib. d. Gaue p. 249—250.

[38]) *Dithmar* l VI. p. 168. ed. *Wagner*. Hloubaví Němci to, co na bílední jest, ovšem jinak obracejí a do tmy zahalují.

již od cís. Konstantina Porphyrogennety jmenovaná, Budiml', někdy stolice knížecí v Hercegovině atd. Tolikéž platí o jménech osobních Budin (u Byzantincův Bodinos), Budim, Budny, Budek, Budiša, Budoň, Budov, a o skrácených Bud, Buda, Budy, kterážto se jménem Budinův z jednoho kmene pošlá býti se zdají. [39]) Podobně i některých jiných odvětví slovanských jména n. p. Duljebův, Dregovičův, Krivičův, Milčanův, Tivercův, Uličův atd., co národní názvy dávno vyhasla a z užívání vyšla, co jména měst a osob ale ještě mnohem později, ba z částky až podnes se zachovala. [40]) Těmito všemi důvody donuceni jsouce pokládáme Herodotovy Budiny s největší jistotou za národ vindický, nemalého odtud nabývajíce potěšení, že již v tak staré době, u spisovatele tak hodnověrného, nematná památka pradávního národu se nám vyskýtá, jejž po zdravém uvážení všech okolností každý soudný Slovan za větev kmene svého směle a bez rozpaku uznati může.

2. *Neuri čili Nuri.*

5. Sídla Neurův.

Podobněž i o sousedním a příbuzném Budinům národu *Neurův* ne bez důležitých příčin domýšleti se lze, že přináležel ku kmenu vindickému. Herodot mluví o něm na několika místech [41]), z čehož patrno, že dobrou známost o něm měl, nabytou buďto z oustních zpráv Olbiopolitův, buďto na cestách, které v okolí Dněstru vykonal. Neuri, dle vypravování jeho, bydleli v krajině od pramenův Dněstru k severozápadu ležící [42]), následovně v podkrají řeky Buhu, okolo Nurce a Narvi, v zemi potomně v historii polské, ba ještě až podnes Nurskou jmenované. Prvotní jejich sídla byla někde

---

[39]) Odvozování jich od budu (ero) jest nedůvodné, od buditi (excito) pochybné. Ve slovu budu, cyr. бѫдѫ, pol będę, jest nosový zvuk, buditi pak pochází od jerovaného b'd: ve jménu Budin nic toho.

[40]) Níže, kdež o větvech těchto jednati budeme, nematné toho důkazy předložíme.

[41]) *Herod.* . IV. c. 51. 100. 105. 125.

[42]) *Herod.* l. IV. c. 51.

jinde; ale asi jedním věkem před taženim Dariovým proti Skythům [513 př. Kr.], příčinou rozmnožení se hadův, z částky ve vlasti jejich zplozených, z částky z půlnočních pouští přibylých, přinuceni byli starobylá svá sídla opustiti a přítulku u příbuzných i blízkých Budinův hledati. [43]) Krajina nad Buhem přináležela tedy původně Budinům, kteréž oni Neurům postoupili, kdež tito již za času Dariova a Herodotova bydleli. [44]) „Mravy jejich, mluví Herodot, poněkud skythickým se podobají. (Νευροὶ δὲ νόμοισι μέν χρέωνται Σκυθικοῖσι). Pokládají pak se lidé tito za čarodějníky (γόητες). Rozprávějí zajisté o nich Skythové a Řekové ve Skythii přebývající, že každý z těchto Neurův jednou v roce za několik dní stává se vlkem, a potom zase předešlý svůj spůsob na se béře Mně sice vypravujíce to a takové přesvědčiti o tom nemohou; ale nicméně předce oni tak vypravují a přísahou toho dotvrzují.“ [45]) Tolik Herodot o Neurech. Památka jejich i potomně z dějepisu a zeměpisu nevymizela. Pomponius Mela následuje šlepějí Herodotových, připomíná, že řeka Dněster pramení se u Neurův, t. blízko jejich země, pak opakuje bajku o jejich proměnování se na vlky. [46]) Plinius v pořadí jiných severních národův jmenuje sice i Neury, ale omylem přidává, že se Borysthenes u nich prýští, chtěje bezpochybně říci s Melou „Tyras“ t. Dněster. [47]) Jméno Navarův (Ναυάροι) u Ptolemaea, umístěních v Sarmatii, jest nepochybně totéž, co Neurův, jen trochu na řecko ohnuté a zjinačené. „Pod vlastními horami prý bydlejí Amadoci a Navari.“ [48]) Že hory u Ptolemaea v těchto stranách vlastně jen takové obvýšnosti a zvláště lesy vyznamenávají, ze kterých větší řeky se prýští, již nahoře řečeno jest. (Srov. níž §. 22. č. 2.) Těžko ovšem z Ptolemaea samého sídla Neurův určiti, a však poněvadž dle něho z jezera Amadoky vyplývá západní rámě

[43]) *Herod.* l. IV. c. 105.
[44]) *Herod.* l. IV. c. 100 125.
[45]) *Herod.* l. IV. c. 105
[46]) *Mela* l. II c. 1. §. 7. „Tyra ... surgit in Neuris. § 13 Neuris statum singulis tempus est, quo, si vellint, in lupos iterumque in eos, qui fuere, mutentur.
[47]) *Plin.* H. N. l. IV. c 12. §. 88.
[48]) *Ptolem.* l. III. c. 5.

Borysthenu t. Berezina, nebudeme na omylu, položíme-li i hory a národ téhož jména sem, a Navary v sousedství ku poledni, tedy do země Nurské. Menšího jest závaží, co jiní spisovatelé řečtí a latinští o Neurech připomínají. Skymnus Chius je jmenuje Neurutae, Dionysius Periegetes Neury.[49]) Nejmenovaný původce mořeplavu euxinského je osazuje na severu za Karpidy, obývajícími v Tatrách, dokládaje se při tom Ephora.[50]) Tolikéž Ammianus Marcellinus Neury a Budiny vedlé sebe místí: Neuri prý v prostředzemních okolích bydlejí; za nimi pak jsou Budini a Geloni zmíry divocí.[51]) Zná je i Sidonius Apollinaris.[52]) O některých z těchto spisovatelův ovšem domýšleti se lze, že jména toho užívali pouze podlé starých pramenův, nemajíce žádné novější známosti o národu samém; a však o všech, jmenovitě o Ptolemaeovi, toho nikterakž tvrditi nelze. Lid ten ze svých prvotních sídel nikdy se docela nevyhostil, a na samém vstupu do jistější historie slovanských národův nalézáme Narevjany čili Nurjany, t. obyvatele země Nurské, v pořadí jiných větví slovanských, ve společenství Uličův a Tivercův. Ve Mnichovském zajisté popisu slovanských národův čte se takto: Unlizi, národ lidnatý, měst 318; Neriuani (t. Narevjané) mají měst 78; Attorozi mají měst 148, lid neokrocený atd.[53]) Nelze tedy pochybovati, že dřevní Herodotovi Neurové obývali v zemi později Nurskou zvané, a že slovanští Nurjané 9ho věku toto své názvisko po nich zdědili.

6. Důkazy o slovanskosti Neurův.

Hlavní příčiny, proč my Neury za národ kmene vindického čili srbského pokládáme, jsou tyto: *a*) Neuri byli dle vší po-

[49]) *Dion. Perieg.* v. 310. "Ἐνθα... Νευροὶ θ' Ἱππόποδές τε, Γελωνοί τ', ἠδ' Ἀγάθυρσοι.

[50]) *Anon.* Periplus pont. Eux. Primos ad Istrum habitare Carpidas (Καρπίδας) Ephorus tradidit: deinde juxta Arotera ulterius Neuros (Νευρους) esse usque ad terram gelu iterum desertam.

[51]) *Amm. Marcell.* l. XXXI. c. 2. §. 14.

[52]) *Sid. Apoll.* Carmen ad Avitum Aug. „Chunus, Bellonotus. Neurus, Basterna, Toringus."

[53]) *Geograph. Bavar.* Unlizi, populus multus, civitates 318, Neriuani habent civitates 78. Attorozi habent civitates 148, populus ferocissimus etc. Srov. Přílohy č. XIX.

dobnosti souplemenníci Budinův; cizincům by veliký a lidnatý, následovně i mocný národ Budinův zajisté nikdy dobrovolně částky své země v držení byl nepropustil Co Herodot o mravích Neurův, poněkud na skythické se ponášejících, připomíná, z toho jen tolik s podobností zavírati lze, že Neuri tito dříve někde blíže ji ke Skythům bydleli, a že onino hadové, před nimiž ušli, byli vlastně Skythové, násilníci a utiskovatelé jejich.[54]) Vždyť i Tacitus o Venedech vypravuje, že měli mravy na díle germanské, na díle sarmatské, ačkoli víme, že proto ani Germani ani Sarmati nebyli. Neuri jsou zajedno s Budiny ratolesti jednoho kmene. *b*) Jméno země Neurův, jejížto položení dle Herodota nade všecku pochybnost jest jisté a světlé[55]), udrželo se v té straně pořád, a bylo ještě v prostředním věku, i jest z částky až podnes u Poláků v užívání. Co Herodot τήν Νουρίδα γῆν jmenoval, sloulo a sluje u Slovanův zemia Nurska.[56]) Vímeť pak z domácích dějin, že v zemi té obýval od nepaměti lid pokolení slovanského, aniž kdy odtud konečně se vyhostil. Že pak země ta již za prastarodávna byla slovanská, odtud spolu zavírati můžeme, poněvadž ležela v samém jádru a srdci zemí původně od Vindův osazených. *c*) Národní povídka, u Herodota zachovaná, o proměňování lidí v zemi Nurův na vlky, jest až podnes všeobecná rozprava lidu slovanského v zemi Nurské a krajích přilehlých, zvláště na Volyni a Bělorusi. Sprostý lid ji ještě vždy právě tak víru přikládá, jako za oněch prastarých časův. Zdeť, v sousedství někdejšího mohutného, ne-

[54]) Podobné pověsti o hadích jsou často jinotaje (allegorie). Tak u dnešních Turkův kazanských hadi v národních pověstech vyznamenávají Peršany. Srov. Tatišč. Ist rusk. I 110. pozn. 49. U našich Illyrův Turci začasté jmenují se zmije, a již v jednom starém rkp. bulharském nacházím mezi jiným tyto památné vyrazy: Turčin zmija, Rusin vidra, Litvan tur, Blgarin byk, Srbin vlk atd. (Viz přílohy č. XXVI.) Jiní, jako Reichard, to ovšem na přirozené hady slyší, ač méně trefné. Ostatně připomenouti zde ještě musíme, že mythologie staroslovanská plná jest pověstí o hadu, zmiji, zmoku (zmeku) čili smoku atd.

[55]) *Herodot.* l. IV. c. 51. *Τυρης — ὃς ἀπὸ βορέω μὲν ἀνέμου ὁρμᾶται, ἄρχεται δὲ ῥέων ἐκ λίμνης μεγάλης, ἣ ὁυρίζει τήν τε Σκυθικὴν καὶ τὴν Νευρίδα γῆν.* Tedy nad prameny Dněstru bylo teprvé rozhraní země skythické, t. Skythům poddané, a svobodné země Neurické, řečené podnes Nur. Věc na bílední jest.

[56]) Swięcki Opis starożytn. Polski I. 293. Někdejší hlavní země té místo podnes slove Nur, jakož i řeka Nurec.

skroceného národu slovanského, Vlkův čili Luticův, obývavšího v krajině Vlkomira řečené (srov. §. 44. č. 2—4), jest spolu prvotní hnízdo našich domácích povídek o vlkodlaku.[57]) Ačkoli zajisté po rozptýlení Slovanův po krajinách západní i poledni Evropy i rozpravy o vlkodlaku čili vlkolaku s nimi se tam stěhovaly, však nicméně na povrchu jest, žeť ony přirozeným během věcí nikdež časněji povstati a hlouběji vkořeniti se nemohly, nežli v samé vlasti vlkův, jakouž byly někdy země Nurská, Wolyń a Bělorus. Jestliže ale zde, ve svém domově, ona prastará pověra tak živě a čistě se zachovala, směle můžeme zevírati, že nepřetržené pásmo lidí jednoho jazyka a kmene v těch stranách od našich časův až do oné pradávní doby dosahuje, sic jinak podání to střídáním rozličných cizojazyčných národův a kmenův by dozajista již dávno bylo vyhynulo.[58]) *d*) Jméno země Neuris, jak Řek, čili Nur', jak Slověnin ji jmenoval, jest čistě slovanské. Slovce totiž *nur* vyznamenávalo ve staroslovanském jazyku zemi.[59])

---

[57]) Pamatné a čtení hodné jest, co v tomto ohledu vypravuje Golębiowski v knize: Lud. polski str. 173—176. Srov. i Tatiščev Ist. rus. I. 110. pozn. 50. Lékaři původu té bajky hledají v jisté nemoci jmenované lupina (*λυκανθρωπία*). — Ostatně co zde o předmětu tomto leda zběžně a povrchně dotčeno, níže v §. 44. č. 2—4., kdež o přijmí Veletův čili Luticův, Vlci, jednati budeme, místněji se vyloží. Erman se domýšlí (Reise um die Erde I. 232), že bajka o proměňování se Neurův do vlkův tudy povstala, poněvadž prý se v zimě do vlčích kožešin obláčeli, čemuž já přisvědčiti nemohu. Staří, prostořecí, jinotají nad míru milovní národové jmenovali lidi silné, loupežné, *vlky*; srov. něm. Vargus, Vargiones (exul, praedator, latro, vlastně warg = vlk, mad. farkas), georg. Kurd, Kurdi (lupus, latro) atd. Z Herodota patrno, že již za jeho času příjmí Vlci o Veletech a Luticech bylo běžné. K nim nejblíže se vztahuje, co Tacitus o loupežnictví (latrocinatio) Venedův připomíná (viz §. 44. č. 2—4.). Zmužilost, vytrvalost a udatenství ve vojně připodobňovali staří, přírody nás nekonečně bližší, ku přirození vlka. Odtud výraz „vlk mazovecký" t. muž: odtud oblíbené přezvisko Vlk u bojovníkův a hrdin, zvláště v Polště a západní Rusi. Důkazův na mnoze poskytá Niesiecki v koruně polské, Slovo o pulku Igorove atd. (*Chodakowski* O Słowiańszczyznie Krak. 1836. 8°. str. 4—5.)

[58]) Míníme zde pověsti o vlkodlaku, pokudž ráz slovanské původnosti na sobě nesou, dobře vědouce, žeť ony spolu u jiných evropejských kmenův panují. (*Grimm* D. Mythol. str. 620 sld.)

[59]) Slovník akademie ruské: „nur, ra, s. m. starin. zemlja." Odtud ponuryj, nyriště, nora a j. Příbuzné stslv. nur jest skan. niórunn (*Grimm's* D. G. I. 298) t. země, s pravidelnou záměnou hlásky *u* na *io*; srov. slv. tur, skan. thior, šved. tjur, dan. tyr, lat. taurus, slv. lud (homines), skan. liod, ags. lëode,

Z obecného slova *nur* (masc.), t. země, povstalo jméno vlastní (nom. propr.) Nur' (fem.), znamenající krajinu i národ, právě tak, jako Rus', Srb', Čud', Dan' (Dania), Ves', Perm', Jam' č. Jem', Kors', Lib' č. Liv', Lop', Sum', Ter', Vad' č. Vod', Sibir' atd. Jsou to všecko jména skrácena, a ' neboli *j*, cyrill. ь, zastupuje zde *i*, cyrill. и; tedy Nur' atd. jest vlastně tolik co Nuri (lat. Nuria, země nurská), srov. mati, pani, sestri, neti, dšči (dci) atd. [60]) Člověk z rodu Nurův sloul Nurjanin, anebo Nurin, jako Slovjanin, Poljanin, Rusin Čudin atd. Skracování osobních a národních jmen jest sprostému lidu neuchylně potřebné, a proto u Slovanův, jakož i u všech jiných národův, každodenní. Podlé smyslu jméno Nurinův příbuzné jest jménu Polanův (od polí), Drevjanův (od dřeves), Livonův (od písku) atd., a ještě více názvu Lechův a Zemanův. Řecká forma Neuri od slovanské Nuri jen na oko se liší. Řecké zajisté ευ příbuzné jest slovanskému a latinskému *u*; srov. γεύω, žuji, gusto; πλεύμων, plušče (plíce), pulmo; ἐρεύγομαι, rúhám (říhám), rugo, ructo; νεύω, nuo, innuo; φεύγω, fugio atd. Slované a Latinici čisté hlásky, Řekové a Němci dvojhlásky sobě oblibují. Tím se vysvětluje, proč Řekové psali np. Λεύκιος m. Lucius, Λεύκουλλος (Strabo) m. Lucullus, Πευκη, Πευκῖνοι m. Bučesk, Bukovina, a Němci Reusse m. Rus, Preusse m. Prus, Leubuzi m. Lubici, Leutici, Leuticii m. Lutici, Eutin m. Utin atd. Jakož tedy Reussi a Rusi, anebo Leutici a Lutici, co do věci, od sebe rozdílní nejsou, tak ani Neuri od Nurův různiti se nesmějí. Vážíce všecko toto náležitě a zdravě na mysli, nerozpakujeme se Neurům místa v pořadí starých národů vindických čili srbských vykázati a je mezi předky Slovanův počísti. [61])

---

stném liut, slv. bludo (discus, mensa), skan. biódhr, got. binds a j. Možné ba k víře podobné jest, že slovce toto, jako mnohá jiná, ze Slovanstva do Skandinavska se dostalo. Podlé Eddy hrdina Niord pocházel z kmene Vanův čili Vindův. Jméno toto, změněním skandinavského *io* ve slovanské *u*, sloulo snad původně Nurin, t. muž ze země Nurské.

[60]) O formě této viz Časop. česk. mus. 1835. sv. IV. str. 376.

[61]) Na bublině domněnku svou stavějí, kdo mysli, žeby Neurové byli Litvané, proto prý že řeka Vilija slove litevsky Neris! Gött. Gel. Anz., 1815. N. 126. S. 1244.

B. Slovanské národy u Ptolemaea.

7. Povaha zpráv Ptolemaeových.

Přes dlouhý čas známost národů v severní straně Evropy obývajících jak u Řekův tak i u Římanův zůstala kusá a temná. Co skoumavý Herodot o národech skythických i neskythických v těchto stranách z vlastní zkušenosti a z jistého přezvědu poznamenal, to opakováno po něm od Řekův i Římanův, ovšem s přimíšením některých bajek, s porušením a změtením starých zpráv, a však bez přičinění nových známostí, vážených z přesného pramene, t. z ohledání zemí, k oněm dřevnějším a již zastaralým. Mela a Strabo o krajinách zatatranských zhola nic nového a platného neposkýtají. Pilný Plinius z rozličných, na díle ztracených spisův shromáždil sice drahné množství národních jmen, z nichž některá bez pochyby k národům zatatranským, zvláště na Černomoří a v okolí Dněpru bydlícím, se vztahují; ale jména ta u něho tak jsou nahá a osamocená, všech zeměpisných příznakův prostá, a na mnoze i tak porouchaná, že s nimi bez světla odjinud nabytého, jehož naprosto není, nic v historii počíti nelze.[62]) Výborný Tacitus, nepochybně i sám důkladné a podrobné známosti o národech zatatranských nemající, vytknul sice rázně a dosti zdařile povahy některých národův severních, jako Venedův, Fennův, Bastarnův, Peucinův a Sarmatův, ale v místnější vyčítání a popsání všech se nevydal. Teprva po dobytí Dacie za cís. Trajana [106 po Kr.] a po vniknutí Římanův až do krajin zatatranských[63]) otevřína polední Evropě brána do nového toho světa, do vnitřní Sarmatie, naplněné převelikým množstvím jednotlivých národův, a národkův, až potud neslýchaných a nevídaných. Tyrskému Marinovi [130] a postupníku jeho alexandrinskému Ptolemaeovi [175—182] bylo zůstaveno, sebrati celou tu zásobu v nově nabytých zeměpisných vědomosti o této straně Evropy do hro-

---

[62]) *Plin.* H. N. l. VI. c. 7. Srov. přílohy č. II.

[63]) Důkazem toho jsou valy římské za Dněstrem a Volusianův peníz. O tomto již nahoře jednáno; o valech římských viz níž §. 22. č. 7.

mady a spořádati v soustavný celek. Jedno pohledění na Ptolemaeovo vypsání krajiny, od něho evropejskou Sarmatií nazvané, každého přesvědčí, že takovéto množství určitých a pravdivých zeměpisných podrobností nemohlo odjinud, než z nových, až potud nedostupných pramenů vážíno býti. Tyto prameny, jak již dotčeno, poskytlo skoumavým zeměpiscům přede vším opanování Dacie skrze Římany. Mohutní tito světovládci, třebas i zoumysla nepečovali o rozšíření vědomostí zeměpisných, čehož se však do nich nadíti lze, předce v čas svého dlouhotrvanlivého přebývání v Dacii, z obchodu a obcování s lidmi sousedních kmenův, z vypravování Dakův, naposledy na vojnách a taženích proti cizojazyčníkům za Dacií, mnohých nových věcí o národech v těch stranách obývajících dověděti se i mohli i museli. Ty vědomosti, od Ptolemaea pilně sebrané, za jeho časův bez pochyby u Římanův byli povšechně známé a rozšířené. K tomuto tak bohatému pramenu přistoupily ovšem i mnohé jiné. Války Římanův na černém moři s králi sarmatskými a těchto podmanění, tolikéž s Germany na Rénu a Dunaji, plavba až do moře baltického a obnovený obchod s těmi stranami příčinou jantaru a kožešin, ostatky starších zpráv a zápiskův, sebraných od Řekův a Římanův na cestách v témže obchodu konaných, všecko to poskytlo Ptolemaeovi hojnou zásobu zeměpisných známostí, kteréžto pilnost jeho v soustavný celek spojila. Ptolemaeus nazval severní tuto krajinu evropejskou Sarmatií, ovšem jen v zeměpisném ohledu a pouze proto, poněvadž v té straně, s které on ji nejlépe poznal, a s které větší částku zpráv svých dostal, dříve jeho času panujícím národem byli Sarmati, kmen medskému příbuzný, neveliký sice, ale bojovný a nad míru násilný. Kdyby Ptolemaeus byl za času krále Ermanrika psal, k víře podobné jest, žeby tu svou krajinu byl nazval velikou Gothií, ačkoli Gothové sotvy padesátou část prostranství jejího sídly svými zaujímali. Mnoho, přemnoho z toho co Ptolemaeus o této Sarmatii přednáší, jest nejen nové, ale i přesné a pravdivé. Až potud nám sotva patera nebo šestera národův jména v těch stranách ve známost byla vešla; Ptolemaeus jich vyčítá přes padesát. Až potud o horách, jeze-

rech a řekách těch krajův anebo zhola nic, anebo aspoň nic s jistotou nevědíno; Ptolemaeus je líčí a vyměřuje v nemalém počtu, a někdy, jako np. běh Volhy, s podivu hodnou určitostí. Nad to on i jména a položení některých měst udati uměl, ačkoli ponejvíce jen v blízkosti moře černého, na důkaz, že mu vnitřní krajiny předce tak dokonále známy nebyly, jako tyto. A však předce toto Ptolemaeovo, samo v sobě a ohledem na věk, ve kterémž povstalo, tak výborné a velecenné vypsání Sarmatie pro nás ve mnohém ohledu jest pohádkou a jakoby list z knihy Sibylliny vytržený, k jehož dokonalému srozumění nám klíč zchází. Příčiny této zatmělosti jsou rozličné, hlavnější pak následující: *a*) Ptolemaeus jest z ohledu zeměpisu Sarmatie samojediný spisovatel v celé dávnověkosti, k jehož vysvětlení ani předchůdcův, ani postupníkův užiti nelze. Mimo Ptolemaea nám jen Herodot a Nestor hodnověrné, ze skušenosti a z jiných přesných pramenův čerpané zprávy o národech vnitřní Sarmatie podali; ale od Herodota až do Ptolemaea uplynulo 630, a od tohoto až do Nestora 940 let. Příběhy a proměny národův tamějších v proudu tolikých století zběhlé hustá tma přikrývá. Po utracení Dacie a klesnutí vlády římské všickni římští a řečtí spisovatelé navrátili se zase ke starým povídkám o Skythech a Amazonkách, o Hyperborejcích a Makrobiich, o Hippopodech a Kynocephalích a jiných smyšlených obludách; nových, věcnatých a pravdivých zpráv nám, vyjmuc některá zrnečka u Jornanda[64]), nižádný z nich nepodal. Kdyby v potomní době každé století aspoň jednoho Ptolemaea bylo zplodilo, Sarmatie alexandrinského zeměpisce by nám tak byla známá, jako jeho Italie, nebo Gallie, nebo Řecko. *b*) Není pochyby, že mezi těmi padesáti jmény rozličných menších národků v Sarmatii jsouc i mnohá jména jednotných malých a nepatrných žup neboli okolí. Takováto jména častým proměnám podrobena bývají, a v tom stěhování národův, kteréž nedlouho po Ptolemaeovi

---

[64]) *Jornandes* — de Goth. or. c. 23. — na jeden doušek patnáct (dle jiných rkp. dvanáct) severních národů vyčítá, s nimiž ovšem v historii a zeměpisu těžko co počíti. Srov. §. 14. č. 5, §. 18. č. 7., a přílohu IX.

nastoupilo, snadno jinými dosazena býti a v zapomenutí přijíti mohla. *c*) Ptolemaeus nám národních těch jmen nepodává v jejich čisté a domácí formě, nýbrž v cizí, zkažené, na díle zřečtěné, na díle zlatiněné. Jakož Hamaxobii a Melanchlaeni na severu jiné domácí jméno míti musili, tak též i Tranomontani za Tatrami, ona zajisté řecká jsou, toto latinské, a jakož jména Gythonův, Stavanův a Alaunův vidomě zkažena jsou, tak téhož i o mnohých jiných právem domýšleti se lze. *d*) Při vší slušné vážnosti a úctě k zásluhám Ptolemaeovým zapírati nelze, že v zeměpisu jeho místy i mnoho hrubých omylův a chyb se nalezá, a nikdež snad více, nežli v Sarmatii a Skythii. Ptolemaeus byl ohledem na ethnografickou částku zeměpisu pouhý kompilator. Stará jména zašlých národův stojí u něho v pořádku s novými, běžnými, mnohá omylem dvakrát i třikrát na rozličných místech opětována, jiná nedorozuměním do krajin postavena, do nichž naskrze náležeti nemohou.[65]) Odkrytí těchto pomýlení a ocídění toho, co přesného a pravdivého jest, od lichých příměskův, jest úkol nad pomyšlení těžký, o nějž posavad ještě žádný učený se nepokusil. *e*) Naposledy text Ptolemaea, jakž jej nyní máme, jest z míry nekritický a porouchaný. Tento výborný zeměpisec v novější době nezaslouženě jest zanedbán; od r. 1619 žádného statečného vydavatele jemu se nedostalo Kdyby text jeho podlé dobrých rukopisův, jichž předce takové množství před rukama jest, poopraven byl, není pochyby, žebychom mu na mnohých místech dokonaleji vyrozuměli.[66])

8. Znění zpráv Ptolemaeových.

Poněvadž ale krajina, od Ptolemaea zeměpisně evropejskou Sarmatií nazvaná, od nás, podlé hodnověrných svědectví

---

[65]) Důkazy toho viz níž č. 11, a srov. *Lelewela* Bad. w geogr. str. 437—440.

[66]) Vědomo, jak drze a urputně Schlözer Ptolemaeův zeměpis zamítal, ačkoli průvodné jest, že se s ním málo obíral, a tudyž jeho náležitě neznal. Teprva novější zpytatelé počínají cenu jeho spravedlivě uznávati. Srov. *Brehmer's* Entdeck im Alterth. Bd. I. S. 1—13. — Nové, správné vydání zeměpisu Ptolemaeova již ode mnoha let chystá *C. F. A. Nobbe*, prof. na universitě Lipské.

a důkazův napřed vyložených, za starobylou vlast kmene vindického čili srbského uznána jest, musíme již pilněji přehlédnouti pásmo národův, od zeměpisce v této vlasti umístěných. K tomu cíli potřebí přede vším vyslyšeti jeho samého. Mluvíť pak on, vykázav nejprvé hranice země té mezi mořem baltickým, dolejší Vislou, Germanií, Tatrami, mořem černým, Donem a neznámým severem, a vyčítav některé řeky i hory [67]), o národech Sarmatie v tento smysl: „V Sarmatii obývají největší národové tito, Venedové po celé zátoce venedické, a za Dacií Peucini a Basternae, a po celém pomoří Maeotu Jazygové a Roxolani, a u vnitřní krajině za těmito Amaxobii (Hamaxobii) a Alauni Skythae. Menší pak národy přebývají v Sarmatii tyto: na řece Visle pod Venedy jsou Gythones, potom Phinni, potom Bulanes (v některých rkp. a vydáních Sulanes), pod nimi Phrugundiones, potom Avareni vedlé pramene řeky Visly, pod nimi Ombrones, potom Anartophrakti, potom Burgiones, potom Arsietae, potom Saboci, potom Piengitae a Biessi u hory Karpatu. Od těchto východnější jsou pod Venedy sice zase Galindae a Sudini i Stavani až k Alaunům, pod těmi Igilliones, potom Coestoboci a Tranomontani až k horám Peucinským. Zase ostatek zátoky venedické na moři zaujímají Veltae, nad nimiž Ossii (Hossii), potom Karvones ze všech nejsevernější. Od těchto východnější jsou Kareotae a Sali, pod nimiž Agathyrsi, potom Aorsi i Pagyritae, pod nimiž Savari a Borusci až k horám Riphaeům, potom Akivi a Nasci, pod nimiž Iviones (Vibiones) a Idrae, a pod Iviony až k Alaunům Sturni. Mezi Alauny pak a Amaxobiy jsou Karyones a Sargatii, a při oklice řeky Tanais Ophlones a Tanaitae, pod nimiž Osili až k Roxolanům, mezi Amaxobiy pak a Roxolany Rakalani (v jiných rukopisích Reukachalci a Racanali) a Exobygitae. A zase mezi Peuciny a Basterny jsou Karpiani, nad těmito Gevini, potom Bodini. Mezi Basterny pak a Roxolany jsou Chuni. A pod vlastními horami Amadoci i Navari. Na jezeru Byces pak jsou Torekkadae, a na oužině Achilleum Tauroskythae. Pod Basterny pak podlé

[67]) O těchto, jakož i o městech, níž §. 22.

Dacie jsou Tagri a pod nimi Tyrangitae.“ [68]) Titoť hle jsou národové v Sarmatii evropejské u Ptolemaea!

9. Roztřídění národův Ptolemaeových.

Že tato zběř národův na nesmírném tom prostranství krajin rozhoštěných nepřináležela k jednomu kmenu, ba ani jen k jednomu plemenu, to na první pohledění zřejmé jest, a Ptolemaeus sám, postaviv čtyry veliké a různorodé národy v čele ostatních, tím na kmenovou rozličnost těchto ukazuje a upomíná. Ale s protivné strany i to také na jevě jest, že není možné, aby tyto ostatní stanovily národy a národky tolikero rozdílných kmenův, anby tudy přes padesát rozličných kmenův povstalo, což samo v sobě nesmyslné jest. Otázka tedy jest, ku kterému kmenu každý z těchto menších národkův přináleží a kam jej počísti dlužno? Ačkoli dokonalé a a všestranně bezpečné rozřešení této otázky, z příčin nahoře dotčených, věc přenesnadná jest; a ačkoli zdařilejšího vysvětlení hlavních částek této národní tabule přede vším od učených obyvatelův těch krajin, majících zevrubní známost i vlasti své i dějin domácích, očekávati přísluší: však předce za příčinou obraného předmětu neuchylno i nám pokusiti se o vydobytí aspoň nějakého světélka v této nerci-li cimmerické ale aspoň sarmatské noci. Jdouce za svým přesvědčením, že hlavní částka a takořka jádro krajin zatatranských v době historické (t. od časův Herodota) od Venedův čili Srbův osazena a jen končiny a některá okolí ve středozemí od jinokmencův buďže domácích nebo z ciziny přibylých zaujata byla, a držíce se jistotných odjinud vydobytých resultátův o národnosti mnohých zde jmenovaných odnoží, neváháme se celou tu strakatou směsici na tyto hlavní kupy národův rozmísiti a rozřaditi. Na západu v končinách Venedův seděli národy kmene germanského Gythones, Burgiones a snad i Avarini (srov. Varini v Němcích). Tamže a dále na poledni i východu, v horách sedmihradských a na Dněstru, obývali přistěhovanci celtičtí Ombrones, Anartophrakti, Basterni a Peuciny, s Germany již

[68]) *Ptolem.* l. III. c. 5.

v nepamětné době pomíchaní. Na břehu baltickém a hlouběji v Litvě bytovali nepatrné větve malého kmene litevského: Phrugundiones, Galindae, Sudeni a snad i některé jiné. Dále k severu za těmito na moři a hlouběji v zemi národy kmene finského: Ossii, Sali, Phinni, a neznámého kmene Agathyrsi. Na východ u Pontu a Maeotu Jazygové i Roxolani, kmene sarmatského, podmanitelé mnohých národů v Sarmatii, aspoň ve východní její polovici. K těmto, co do pojití a jazyka, přináleželi i Alauni Skythae v prostředzemí a Amaxobii od těchto na východ k Volze přisedící. Ostatek Sarmatie mezi zátokou Tanaickou a Maeotickou a v podkrají Volhy vyplňovaly různorodé národy, jichž kmenovou příbuznost určiti nesnadno, jmenovitě Sargatii, Ophlones, Tanaitae, Osili, Rheukalani, Exobygitae, Chuni, Torekkadae a Tauroskythae. Tyto zdají se nám z částky přináležeti ku plemenu severskému, a jmenvitě kmenu uralských Čudův, jako Sargatii, Chuni, Ophlones, Rakalani atd., z částky ku kmenu sarmatskému, jako Tanaitae, Osili, z částky naposledy i k neznámým docela kmenům, jako Exobygitae (= Trans Bygen fl.), Torekkadae a Tauroskythae. K těmto neznámým národům počítáme i Aorsy, snad jen omylem vnitř Sarmatie osazené a do Asie přináležející. S vyloučením těchto byli všickni ostatní, u prostřed oněch ve středu země sedíci, zdáním naším lidé kmene vindického čili srbského, jmenovitě tito: Venedae, Bulanes, Arsietae, Saboci, Piengitae, Biessi, Stavani, Igilliones, Coestoboci, Tranomontani, Veltae, Karbones, Kareotae, Pagyritae, Savari, Borusci, Akivi, Nasci, Iviones, Idrae, Sturni, Kariones, Karpiani, Gevini, Bodini, Amadoci, Navari, Tagri a Tyrangitae.

10. Vytčení národův slovanských.

Pro lepší domnění svého i vysvětlení i potvrzení připomenu zde něco o jednom každém z těchto ode mne za slovanské uznaných národův obzvláště, ačkoli abych všudy pravdy se dopídil a chyby uvaroval. toho ani pro povahu věci, ani pro vědomí své nedostatečné síly naditi se nemohu. O Venedech, Bodinech a Navarech již nahoře jednáno jest; ostatní přehledněme tím

pořádkem, ve kterémž je Ptolemaeus vyčítá. *a*) *Bulanes*, Βούλανες, podlé Erasma (v některých rkp. a vydáních stojí Sulanes, Σούλανες) [69]), jsouť nejpodobněji Poljane, větev Lechův, obývavší na Visle, ve východní straně dnešního velikého knížetství Poznanského a v končinách pruských. Tam je zajisté pozdější historie, dávno před 9tým stol., nalezá. Nestor výslovně různí dvoji větev Polanův, t. Polany Ljachy na Visle [70]), a Polany Rusy na Dněpru [71]), mluvě ne o svém věku, nýbrž o nejstarším položení národův slovanských. Západní tyto čili leské Polany jmenují Annal. S. Gallens. maj Pulani, Hepidanus Pulanes, Dithmar Polenii, Adam Bremský Polany, a zemi jejich zápisky islandské z 12ho stol., tolikéž pověst Wilkina, Pulinaland, Ademar Polliana atd.; naproti tomu staroněmecké glossy z 9—12. stol. Bolana, Bolânen, Bolânin, Wippo Bolani, krále Vratislava dopisy ku papeži 1085—1086 Bolonii, Hermanus Contractus Boloni, kronika u Boysena [na l. 1058] Bolani atd. Gothové bezpochybně nevyslovovali Pulana nýbrž Bulana, Bolana, jakž patrno ze slov Pulgaraland, Surpe, Apdrede a j. v anglosaském nářečí u Alfreda místo Bulhaři, Srbi, Bodrici; z čehož naopak na pravidelnou změnu souhlásky *P* v *B* zavírati lze. [72]) Nářečí zajisté gothické a anglosaské co do souhlásek *b* a *p* stejné jsou povahy. [73]) Podlé toho domýšleti se lze, že u Ptolemaea forma jména toho go-

---

[69]) Jestliže by pozdější kritika mimo nadání čtení *Σούλανες* za pravé přijala, náleželoby je slyšeti na Sulany, obyvatele řeky Suly, nikoli větší v gub. Poltavské (tito zajisté sluli původně Severané, a jen později pořídku Posulané, Posulci), nýbrž menší v gub. Vilenské.

[70]) *Nestor* vyd. *Timk.* s. 3: Slovjeniže prišedše sjedoša na Vislje i prozvaša sja *Poljane*. Ljachove druzii Lutiči,ini Mazovšane, ini Pomorjane.

[71]) *Nestor* vyd. *Timk.* str. 3. Takože i ti Slovjene prišedše i sjedoša po Dnjepru, i narekoša sja *Poljane*, a druzii Drevljane i pr A níž str. 16. Poljane, jaže nynje zovamaja Rus' (t. Polané dněprovští, kyjevští). — Tedy jiní Polané na Visle, jiní na Dněpru. Věc na bílední jest. Srov. *Lelewela* Dzieje Polski str. 34 a mapku 1. *Těh.* pojedn. v Ossolińského Kadlub. od Linde p. 532—533

[72]) Ostatně záměna slohu *p* do *b* u Němcův jest nad míru obyčejná; tak v památkách vindických rkp. Mnichovského čte se gozbod m. gozpod, bovvedal, izbovvedati m. povvedal izpovvedati, bod m. pod, bo m. po; v zeměpisných zápiskách jiného rkp. Mnichovského Bruzi m Prusi, Zabrozi m. Zaprozi čili Zaporozi atd.

[73]) Hláskou *u* rovná se slůvko Bulanes slovci Guttones u Plinia místo Gothones, Gothi.

thická se zachovala, tím více, poněvadž Gothové sousedili s Polany. Ostatně o leských těchto Polanech, nejináče než o ruských, obšírněji v okresu druhém (§. 28. č. 9. §. 38. č. 4.) *b*) *Arsietae*, Ἀρσιῆται, podlé položení a jména, pošlého snad od řeky R's, Ras, vždy za Slovany přijati býti mohou, ačkoli bytování jejich v pozdějších časích s jistotou vypátrati nesnadno. *c*) *Saboci*, Σαβῶκοι, Σαβόκοι, kdeby vlastně hledati se měli, nebudeme dlouho na rozpacích, považíme-li, že jméno to jest složené ze dvou živlův, t. ze Sa (m. San) a -boki, právě tak, jako Kostoboki (o němž níž), a místní jména polská i ruská Naliboki, Četyrboki, Białoboki, Wisłoboki atd. Podlé toho přebývalif oni v podkrají řeky Sanu ve východní Haliči, kdež i nèkdejší stolice zemí vojevodstvo ruské skladajících, Sanok, se nalezá. Jest pak to zvláštní, pozoru hodný úkaz u Ptolemaea, že ve složených jmeních v Sarmatii a Germanii poslední sloh prvního slova začasté se vysouvá, np. Phrugundiones m. Phrusgundiones, t. Prusi, Prusův rod (§. 19. č. 5.), Terakatriae m. Teja-Rakatriae, t. Rakušané na řece Dyji, na rozdíl od Rakatův na řece Kampu, Visburgii m Visla-Burgii, t. Burgiové blízko pramenův Visly, na rozdíl od jiných Burgionův, jež nedaleko odtud osazuje, anobrž i Bugunti m. Burgundi atd. [74]). Vlastně a původně župa čili vlast lidu toho sloula Sanoboky [75]), což však cizinci na lid obrátili. *d*) *Piengitae*, Πιενγῖται, kterézto jméno za složené jmíno býti musí: Pien-gitae, a obyvatele řeky Pieny ryznamenává. Zeměpisec zajisté tento menší národky podlé řek a hor, jimž příseděli, s přidáním slovce -γῖται, t lat. -colae, stněm. -vari, slov. -zemci anebo -žitelé, pojmenovati obvyknul. Tak np. v Indii s oné strany Gangesu jmenuje řeku Besynga (Βήσυγγα) a vedlé ní místí národ Besyngitae (Βησυγγῖται) [76]), v Arabii šťastné

[74]) *Grimm* (D. Gramm. II 343) jméno Burgundi vydává za prosté, odvozené od slova burg, což však mně nezdá se býti pravé. Slovouť zajisté jindy i Gunde-badi, Gund-badingi, země jejich Gunde-balda *(Phillip's* D. Gesch. I. 308. II. 11.). Podobně jména Getae, Thursi a j. o sobě i ve složení se užívají (§. 14. č. 8. §. 21. č. 6.). — Ostatně vysouvání to i jindy nepořídku se namítá, np. u Pavla Diacona Golanda m Gotlanda (?), v listinách středověkových Sifridus, Wibertus, Wibaldus, Liucardis m. Sigifridus, Wicbertus, Wicbaldus atd.

[75]) Slůvko bok znamená zde tolik co břeh (ripa).

horu Melan (Μέλαν) a vedlé ní národ Melangitae (Μελαγγῖται) [77]), tak v též samé Sarmatii řeku Tyras (Τύρας) a vedlé ní národ Tyrangitae (Τυραγγῖται). [78]) Zdaliž slovce -γῖται čili -γεῖται (oboje zajisté se čte) jestif skrácené řecké γηῖτης (incola, accola), pošlé od kořene γέα = γῆ, od něhož i γείτων = soused, čili jen zakončení rodových jmen -ίτης s přísuvkou slohu γ, toho vyšetření jiným zanechávám. Slovansky jméno to znělo Pěňané. Pjena neboli podlé dnešního vyslovení Rusinův, proměnujících ѣ na и, Pina, jest známá pobočni řeka Pripeti, vpadající do této u města Pinska, v gubernii Minské. Toto položení ku podání Ptolemaeovu není nepřihodné. Pinjané, zvláštní slovanská větev, již velmi časně v letopisech ruských se připomínají. [79]) V městě Pinsku byla někdy stolice knížecí i biskupská (srov. §. 22. č. B.). *e*) *Biessi*, Βίεσσοι, jméno toho národu upomíná na městečko Biecz ve východní Haliči pod Tatrami. Možné, že někdy celá župa tím názvem byla vyznačena. Město Biecz pořád bývalo stolicí svého kraje čili povětu. I sám Ptolemaeus sídlo Biessů vykazuje u hory Karpatu. Domýšlím se, že Biephi, od Ptolemaea v hořejší Dacii osazení [80]), od Biessův nejsou rozdílní, a jen omylem tam postavení. Se jménem Běsův i názvisko Beskydův [81]), části Tater, porovnati sluší. *f*) *Stavani*, Σταυᾶνοι, Σταύανοι, za Slovany-li, čili raději za Stavjany (obyvatelé jezer, od pol. stav = jezero) jmíni býti mají, od několika století mezi učenými hádka jest. Uváživ všecky okolnosti, snáším se s těmi, jenž v porušeném tom slovu jméno Slované pátrají, za to majíce, že původně psáno bylo ΣΤΛΑΥΑΝΟΙ, t. Stlavani, z čehož, změtením litery Λ s Α a vynecháním jí, povstalo Sta-

---

[76]) *Ptolem.* l. VIII. c. 2.

[77]) *Ptolem.* l. VI. c. 7. Při jménu národu připomíná hory Marithy, ale horu Melan jmenoval již dříve, a obě byly na blízce.

[78]) *Ptolem.* l. III. c. 5

[79]) *Karamzin* Ist. gos. ross. I. B. 100. pozn. 192. [l. 1099]. Pin'sk hrad l. 1097. Sof. Vrem. I. 178 183.

[80]) *Ptolem.* l. III. c 8. *Βίηφοι.*

[81]) Dle Bielského Beścidy mn. č muž., dle Blažowského Beściad. Beściady, dle Staszice Bieszczady, Bieskidy, nad Rabau, Dunajcem a Bělou.

vani.[82]) K tomu pak mne vede udání Ptolemaeovo, že Stavani tito až k Alanům se vztahovali. Nebo na jiném místě[83]) týž zeměpisec podruhé výslovně místí Svoveny, t. Sloveny, vedlé Alanův (srov. č. 11. tohoto §.). Vážil on totiž zprávy své o těchto zemích z dvojího pramene, západního, zápisků v Germanii, a východního, zápisků v Dacii a na Pontu shotovených. Za tou příčinou omylem téhož národu jméno ve dvojí formě a na dvojím místě v zeměpisu svém vytknul. Stlavani zajisté jest německá forma jména Slovan (šved. slaf, dsas. ags. slave, holl. slaef, slave) s latinskořeckou přísuvkou sesilujícího slohu *t* (srov. §. 25. č. 8.). Sídel těchto Slovanův určitě vyznačiti těžko: nejpodobněji na západní Dvině až k jezeru Ilmenskému pokládati se mohou. Byla to větev Vindův čili Srbův jistotně veliká, rozkladitá a mohutná. *g) Igylliones*, Ἰγυλλίωνες, Ἰγιλλίωνες, nepochybně obyvatelé řeky Iga č. Iča ve Vitebsku (srov. Jegel ř. v Livonech, Eglon pobočni ř. Dviny záp. v Kuronsku, a Jega ř. na pomoří Azovském), odkudž Iglané, Igulané, Igolané atd. Na Rusi až podnes mnoho osad a vesnic jménem Iga, Jega atd., se nachází. Ve příbuzném slovanskému jazyku litevském *egle* znamená jedli, eglinas jedličí; srov. slov. igla, čes. jehla, jehličí (něm. Nadelholz). Odtud i jméno říčky v Čechách Jihlava (sčes. Iglava), a potoku Jehelen.[84]) *h) Koestoboci*, Κοιστοβῶκοι, z Celtův-li, čili Getův, čili Slovanův pošli, poněkud pochybno[85]); soudě však podlé jména, kteréž

---

[82]) *Uphagen* Parerga p. 535: Stawani, ut nunc id nomen nobis sistitur, sed Ptolemaeus indubie aliter scripserat; pro incognitis Stavanis enim Sthlavani s. Sthlaveni sunt reponendi. Hartknoch a Schlözer četli Σλαύανοι.

[83]) *Ptolem.* Geogr. l. VI. c. 14.

[84]) V pověstech litevských slyne hrdinské jméno m. Igellon, Gellon, ž. Iglona. *Narbutt* Dzieje nar. lit. Wiln. 1835. 8°. I. 157—158. Snad i to příbuzné názvu Igylliones

[85]) K celtické příbuznosti vedou sídla jejich vedlé Bastarnův a Peucinův, jméno porovnané se jménem Tribocci v Gallii atd. A však poslední tato srovnalost může jen náhodná býti, neboť i v Germanii hora Melibokus se připomíná. Getickému příbuzenství nasvědčuje poněkud jméno králíka Kostobokův, Pieporus A však již skythičtí a sarmatští králíkové libovali sobě cizí jména, onino medská a perská, tito thracká: o našich pak Staroslovanech praví Tacitus: Venedi multum ex moribus (Sarmatarum) traxerunt.

jako hořejší Saboki, Naliboki, Čtyrboki, Białoboki, Visłoboki, ze jména řeky Kosta a slova boky (ripae) složené jest, přijímám je za Slovany. Byliť oni tedy obyvatelé podkrají řeky Kosty, jichž někdy ve Slovanech více býti mohlo, mně podnes jen řeky Kosta, Kostica a Kostobobr v gubernii Černihovské známy jsou. Prvotní jejich sídla mohla zde býti: později je nalezáme něco jižněji v končinách Bastarnův a Peucinův. Plinius snimi, jakož i se Srby, až k Donu se octnul, kdež jich snad nikdy nebylo.[86]) Ptolemaeus je podruhé, nepochybně omylem, i do Dacie postavil[87]), ačkoli i Dion Cassius praví, že vandalští Astingové, v čas markmanské války [174], naměřivše osaditi se v Dacii, na Kostuboky udeřili a je vyhladili.[88]) Na římských nápisech jméno jejich zhusta se čte.[89]) Ammianus Marcellinus je posléze připomíná, ale jistotně ze starých pramenův, ant jich tu dobu již zde nebylo.[90]) i) *Tranomontani*, Τρανομοντᾶνοι[91]), jejichž jméno žeby od Latiniků v Dacii nebo v Pannonii místo Záhorci, Horali, pocházelo, každý snadno se domyslí.[92]) Slůvko záhoří u starých Slovanův bylo jedno z nejoblíbenějších.[93]) Eustathius, vykládaje Dionysia Periegeta, připomíná za Tatrami národ Zagari (Ζάγαροι).[94]) Sídlili nepochybně v Tatrách. Příbuzné jest jménu jejich

---

Mezi celtickými králi Walliska jmenuje se u Giralda Vortiporus. Manželky kostobockých králíkův byly Dakyně. Jiná jména Kostobokův na římských nápisech jsou muž. Natoporus, Sabituus, Tiatus, Tarscana, ž. Zia, Drigisa, Lupa atd.

[86]) *Plin.* II. N. l. VI. c. 7. §. 19. Costobocci.

[87]) *Ptolem* l. III. c. 8. V severní Dacii počnouce od západu obývají Anarti, Teurisci a Cistoboci

[88]) *Dion Cass* l LXX. c. 12

[89]) *Katancsich* Geogr. epigraph. II. p. 238. 287. Jak zde, tak i jinde jména toho rozličné jsou formy: Coestobocae, Cistabocae, Costubocae, Cistoboci, Costobocae atd Katancsich je vydává za Gety čili Daky, a však Getové platí u něho tolik co Slované.

[90]) *Ammian. Marcell* l II. c 8.

[91]) Mannert, nevím podlé kterých pramenův, píše Tramontani, *Τραμοντᾶνοι*, což ovšem správnější býti se zdá.

[92]) Srov. Trabunii u Const Porphyr., t Záchlumci, níž §. 32 č. 4.

[93]) Srov. Zagorje, *Ζαγόρια* v Haemu u Cedrena a j., v Perundahu blíž Melenika u téhož, v Srbsku atd

[94]) *Eustath.* ad Dion Perieg. v. 310. *Ἔνδα.... Νευροὶ θ', Ἱππόποδες τε, Γελωνοί τ', ἠδ' Ἀγάθυρσοι.* K tomu Eustathius poznamenal: *Καὶ Ἱππόποδες, οἱ κατά τινας Ζάγαροι.*

názvisko města Azagarion u Ptolemaea, vlasti Zagarje nedaleko Moskvy v list. 1371 [95]), a lesu Zagurina ve staroruském popisu zemí. *k*) *Veltae*, Οὐέλται, jméno někdy mohutného a v historii středního věku nad mnohé jiné proslulého národu slovanského Veletův čili Luticův, příjmím Vlkův, od zeměpisce alexandrinského ponejprvé na světlo vynesené a vzdálenému potomstvu šťastně dochované. Nelze zajisté pochybovati, že tito Ptolemaeovi Veltae předkové byli oněch Veletův (Viltův Vilzův) čili Luticův, později na obojím břehu Odry a na ostrovech u jejího ouští, anobrž i v samé Batavii a Britanii osedlých, o jejichž mohutnosti, udatnosti, zběhlosti v plavbě a slávě nám souvěké letopisy germanské tolik vypravují. Chtějíce o nich dole na svém místě (§. 44. č. 2—6.) podrobnou a důkladnou zprávu v celosti podati, zdeť jen to v krátkosti připomeneme, že jméno jejich, jenž v německých, anglických a skandinavských pramenech v těch nejrozmanitějších formách se vyskýtá, jako Weltae, Wilti, Wiltai, Vulti, Vylt, pl. Vylte, Weltabi, Welatabi, Wiltzi, Wilzi, Wilsi, Vulsi, Wulzi, Wulzi, Wlzi atd., znělo vlastně stslov. Velet, mn. č. Veleti, prus. a lit. Velot, rus. Volot. Co do sídel jejich, zjevné jest, že je Ptolemaeus na venedické zátoce, v sousedství Ossiův (Ostiův) sází, ačkoli nejisto, ve kterém vlastně místě a okolí. Níže však dokážeme, že původní vlast jejich, z níž vyšli, hlouběji ve středozemí, v sousedství Neurův a Budinův, v gubernii vilenské hledati se musí, tolikéž že litevským městům a krajům Vilkomir (t. Vlkův svět čili kraj), a Vilda (Vilna) po nich tato jména zůstala. Tam i přivěšené jim bezpochyby od cizincův příčinou jich bojovnosti přezvisko Vlkův náležitě se vysvětlí (srov. §. 44. č. 2—6.). *l*) *Karvones*, Κάρβωνες, mám za Krevy, předky potomních Krevičův čili Krivičův. K Řekům a Římanům zpráva o nich nepochybně z německých úst došla, vyslovujících jméno to Kreeven, Kraaven, Karven; pročež také od nich psáno Karvones, jako Guttones, Gothones, Burgundiones, Lugiones atd. místo Gutti, Burgundii, Lugii atd. Kreviči bydleli v sousedství Lotyšův, v okolí dneš-

[95]) *Karamzin* Ist. ross gos V. B. str. 57.

ního Pskova, a odtud dále na východ i poledne, kdež i hlavní jejich stolice Izborsk, Pleskov, Polotesk, Smolensk, Krevy č. Krevo a Novogrodek stály.[96]) Tudy se vysvětluje, proč Lotyši až podnes všecky ruské Slovany jmenují Kreevy.[97]) O pozdějších Krevičech čili Krivičech v okresu druhém (§. 28. č. 5.). *m*) *Kareotae*, Καρεῶται, kde vlastně sídlili, trudno určiti. Reichard jich hledá u města Karoče v gub. Kurské, jiný u Karačeva v Orlovské, což ovšem zmíry nejisto. Určitějšího vyšetření jejich sídel budoucích skoumatelův pilnosti zůstaveno buď. *n*) *Pagyritae*, Παγυρῖται, zdají se býti Pahuriči, t Pohoráci[98]), ačkoli, kdeby byli obývali, vykázati přenesnadné jest.[99]) Nejen Poláci až podnes vyslovují gura m. hora, ale i některé haluze Slovanův ruských druhdy tak vyzvukovali, nebo v nejstarším ruském popisu zemí jmenovaném Bol'šoj čertež jméno hory blíže Perejaslavla čte se Zagurina.[100]) Co hora v jazyku ruských Slovanů vlastně znamená, již řečeno jest, a dole šířeji se vyloží (§. 22. č. 2.). *o*) *Savari*, Σαύαροι, vyd. Schotta 1520 Sauri, u Gvidona Ravenského Saurices, u Nestora Sjever, Sjevera, Sjeverane, Sjeverene, slovutný někdy národ kmene slovanského, obývající na řekách Desně, Semi i Sule, s hlavními městy Černihovem a Ljubečí. V okolí Donu místí Peutingerovy desky krajinu Saurica.[101]) Gvido Ravenský činí o nich zmínku v tato slova: „Tolikéž vedlé oceanu jest vlast, kteráž slove Roxolanův, Suarikův, Sauromatův".[102]) Nestor

---

[96]) *Chodakowski* Vjestnik Evropy 1819. Nr. 20. str. 287. *Karamzin* Ist. ross. gos. I. B. 34. *Rakowiecki* P. R. I. 242—243.

[97]) *Schlözer* N. G. 321. 421. *Thunmann* Unt. üb. nord. Völk. S. 193. *Tatiščev* Ist. ross. II. 355. pozn. 21, kdež mylně položeno Litva m. Lotva („Litva vsjech Russov imenujut Kribitani" *sic.*). Týž omyl po něm opětuje *Karamzin* I. B. str. 34. *Stender*: Russland = Kreewusemme, ein Russ = Kreews.

[98]) Srov. rus. Goryniči t. bydlitelé hor, Nizoviči t. bydlitelé nízozemí, nížiny.

[99]) *Plin.* — H. N. l. VI. c. 5. §. 16. — nevědomo z jakého pramene, osazuje Epagerity, národ sarmatský, v Kaukasu. Že na omylu byl, patrno z Ptolemaea, ač není-li shoda jmen těch pouze náhodná.

[100]) Tatiščev Istor. II. 176. pozn 65.

[101]) Tab. Peut. ed. *Scheyb* Segm. VIII. *Katancsich* Orb. ant. I. 210.

[102]) *Anon. Ravenn.* l. IV. c. 4. Item juxta oceanum est patria, quae dicitur Roxolanorum, Suaricum, Sauromatum.

národ slovanský jmenovaný Sjever na několika místech uvozuje[103]), o čemž níž více. Hlásku Ѣ vyslovovali někteří Slované dle rozličnosti nářečí jako *ea*, *ia*, *a*: srov. stbul. Prosjak m. Prosjek, Praslav m. Prjeslav, strus. Perejaslav' m. Prjeslav, Nejasyť m. Njesyť, polb. Rjacane m. Rjecane, Pana m. Pjena, pol. kviat, viara, slk. calý, sňah atd. A však i mimo to Řek slovanské Sjever snadno v Savar změniti mohl, jakož i místo starého Neuri u Ptolemaea Navari se čte. (O Sjeveranech srov. §. 28. č. 10.). *p*) *Borusci*, Βορυῦσκοι, od Sjeveranův, dí Ptolemaeus, na půlnoc až k ripejským horám sedící, dle podobnosti v okolí dnešního krajského prastarého města Borovska na řece Porotvě čili Pratvě, v gubernii Kalužské. Podkrají řeky Pratvy ode dávna bylo městy a hrady vysazené, jakž toho ještě později mnohé ostatky dosvědčovaly. [104]) *q*) *Akivi* čili *Akibi*, Ἄκιβοι, snad obyvatelé proslulého ode starodávna lesu Okovského, z něhož řeka Dněpr a západní Dvina se pramení. [105]) *r*) *Nasci*, Νάσκοι, kde bytovali, určiti neumím; jméno jejich na řeku Načí (Načа) v Minském ponášeti se mi vidí. *s*) *Iviones*, Ἰβίωνες (dle jiných rkp. Vibiones, Οὐιβίωνες)[106]), mám za to, že seděli někde na řece Ivě, Ivici, Ivině, jichž v Rusku několiko se nalezá, np. Ivinka, pobočná řeka Teterevu v gub. Volynské, u jejíhož temeniště osada Ivnica, Ivoť ř. s městem Ivotem v gub. Černihovské, Ivina v gub. Olonecké, Iva v gub. Penzenské atd. [107]) V povětě Ošmanském jest městečko Ivje, od Novogrodku ku půlnoci nad Niemnem. [108]) *t*) *Idrae*, Ἴδραι, snad lépe Hidrae, Ἴδραι, docela neznámého sídliště; nalezáť se sice řeka Uhdra v Kuronech, a v Rusku Sidra, Žizdra a j., ale drobet podaleko od Ptole-

[103]) *Nestor* vyd. *Timkov.* str. 4. 6. 7. 8. 12. atd.

[104]) Tatiščev Ist. II. 478. pozn. 417.

[105]) *Nestor* vyd. *Timkovsk* str. 4. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I 4. Později zkaženě Volkovskij ljes. Tatiščev II. 4. 353. pozn. 15. *Karamz.* I. B. 205. pozn. 515.

[106]) Anobrž i Ἰνίωνες, Οὐινίωνες, Οὐιμίωντες se čte. Vibiones upomíná na ř. Vabla, Vabiš, město Vibli atd.

[107]) Od iva = salix alba, jako ř Březnice, Daubrava, Trnava, Dřína, Klenice a j.

[108]) *Zannoni* Mappa pol. l. XI. Podrobn. Karta l. 15. *Chodyniecki* (3, 143.) praví Ivje býti pod Slonimem, majetnost Ogińských, čehož na mapách není.

maeova vyměření. Nedra, pobočni řeka Trubeže v gub. Poltavské, též porovnati se může, položíme-li náslovní *n* za předsuvku ve slovančině dosti obyčejnou *u*) *Sturni*, Στοῦρνοι, rovněž neznámí. Řeka Styr nejlépe souhlasí, ale příliš jest vzdálená. *v*) *Karyones*, Καρύωνες, nevím, kde vlastně hledati se mají; jména řek Karavka v gub. Grodenské, Korna v Kostromské, Kornja v Orlovské, Koreň ve Slobodsko-Ukrainské (Charkovské), Kura a Koreň v Kurské a j. snad k názvisku jejich nezle se hodí. *x*) *Karpiani*, Καρπιανοί, u jiných Karpi, podlé Ptolemaea mezi Peuciny a Basterny, nepochybně, jak samo jejich jméno ukazuje, pod Karpaty čili Chrbty, t. Tatrami, ve dnešní východní Haliči, podlé Katančiće na Bystrici, říčce do Seretu tekoucí. [109]) Nejstarší jejich památka jest u Ephora, kterýž je za Istrem, nevědomo jak daleko na severu klade. [110]) Okolo r. 180—192 vymáhali od Římanův roční plat, a od r. 237 často až ku břehům Dunaje vpády činili. [111]) Na jednom římském nápisu se čte: G. Valerius a Carpis liberatus. A cís. Philippa Araba [248] peníz má tento nápis: Victoria Carpica. [112]) Císařovic Galerius, chtěje na nich těch ustavičných nájezdův mstiti, zdvihnul r. 295 válku proti nim, a r. 305 větší jich část násilně do Pannonie a snad i Dacie přesídlil. [113]) Krátká latinská kosmografie, obyčejně Aethikovi připisovaná [360], klade jméno Carpicoti vedlé jména Basternae. I Guido Ravennas mohutný tento a bojovný národ v týchže místech zná, ačkoli jej mylně za sarmatský pokládá. [114]) Poněvadž Karpy zhusta ve společnosti Bastarnův, domnělého německého národu, a potomně Gothův, na bojišti se pojevili,

---

[109]) *Katancsich* Geogr. epigr. II. 287.

[110]) *Anon.* Peripl. Ponti eux. p. 3. Primos ad Istrum habitare Carpidas (*Κάρπιδας*) Ephorus tradidit: deinde juxta Arotera ulterius Neuros esse usque ad terram gelu iterum desertam.

[111]) *F. Vopisc.* 39. *Aur. Vict.* 39. 43. *Eutrop.* 9. *Petri* Mag. Exc. de leg. p. 24. *Zosim.* I. 20. 27. *Jorn.* 16.

[112]) *Katancsich* Geog. epigr. II. 287.

[113]) *Aur Vict.* 39. 43. *Jorn.* 16. Odtud snad pošlo jméno Karpodakův u *Zosima* IV. 38. A. však Prokopius i v Thracii, vyčítaje tvrze a hrady, jmenuje Karpudaemon.

[114]) *Anon. Ravenn.* l. I. c. 12. Septima ut hora noctis, Sarmatum est patria; ex qua patria gens Carporum, quae fuit ex praedicta, in bello egressa est.

tudíž je Němci za svůj lid vyhlásili. ale do zajista nedůvodně. Karpiani byli Chrvati čili Chorvati, obyvatelé Chrbův, t. Tater. Chrby, Chrbty čili Tatry byly od nepaměti hory slovanské. Slovany obydlené. Císař Konstantín Porphyrogenneta, rozpráveje o dobytí Solinu r. 449 od Hunův, jež on Avary zove, mluví: Chrvati (křestění, illyrští) *tehdáž* [r. 449] bydleli, kde nyní [949] Bělochrvati jsou. Tito Bělochrvati, z nichž některá částka do Illyrikum se vystěhovala [ok. 634], bydleli na severní straně Tater, ve dnešní východní Haliči, jakž z Nestora a j. průvodné jest. Tam je zajisté r. 885 kníže ruské Oleg, a r. 993 Vladimir Veliký válkou stíhali. (O horách Chrbech viz níž §. 22. č. 2.) Nelze však příti, že se Karpiani nejprvé s Bastarny, potom s Gothy plichtili, anebo snad i jim za čas podáni byli, pročež je Římané s těmito národy míchají. Že Karpové byli vendického kmene, i odjinud se domýšleti lze. Zosimus na r. 252—253 toto o nich zapsal: „V tom nezřízeném římské říše stavu opět Gothi i Borani i Vrugundi i Karpi města po Evropě plenili, ale vévoda Aemilianus tyto Skythy na hlavu porazil.“ A Pomponius Laetus na týž čas poznamenal, že když Skythové krajiny římské hubili a drancovali, cís. Gallus, vyhlásiv syna svého Volusiana za spolucísaře, vypravil jej proti týmže Skythům, kterýž je pomocí vévody Aemiliana porazil a z římských hranic vyhnal. [115]) Zosimus mezi těmi Skythy ze jména udává Gothy, Borany, Vrugundy a Karpy, jakž již napřed řečeno: peníz na památku tohoto vítězství a ke cti Volusiana [253] bitý naproti tomu, jakž jsme nahoře viděli, jmenuje Vandaly, Finny, Galindy a Vendy čili Vindy (srov. §. 8. č. 9.). Bojovalit tedy již ve 3tím a 4tém stol. Slované pod jmény Venedův a Karpův s Římany na Dunaji, ale ve společnosti Němcův, jakož později ve společnosti Hunův a Avarův; pročež i památka těchto bojův od nevděčné a stranné historie jim vyrvána a nespravedlivě oněm cizojazyčníkům výhradně přivlastněna jest. [116])

[115]) O této válce srov. *Jordan* Orig. slav. IV. 49—50.

[116]) Pocházejí-li tak řečení Kurpové v Polště od těchto Karpianův a mají-li po nich své jméno, na ten čas určiti nemohu.

y) *Gevini*, Γηουῖνοι, vyd. Schotta 1520 Geivini, obyvatelé, jak se domýšlím, řeky Gojvy (eston. Koiwajöggi, u Grubera Orig. Liv. Goiva, lotyš. Gauja) v Livonech. Pravdať sice, že podnešní zemkové té strany Lotyši jsou: za času však Ptolemaeova mohli býti Slované, jakž nasvědčují jména míst Wenden, Serben, Serbigal a j. Jest i řeka Gavija, pobočí Niemna, v gub. Vilenské, jménem a položením svým snad ještě připadnější. *z*) *Amadoci*, Ἀμαδόκοι, seděli nepochybně u jezera a hory (t. lesu) téhož jména, ačkoli, kdeby oboje tyto hledati se měly, nesnadno říci, poněvadž sám Ptolemaeus sobě odporuje, když národ, horu a jezero téhož jména na tři rozličná místa od sebe rozsazuje. Reichard je místí u pramenův Bereziny, kde podnes městečko Dokšice, a někdy i veliké jezero téhož jména.[117]) (Šířeji o tom níž §. 22. č. 3.) Nevědomoť ovšem, z kterého původního slova Řekové a Latiníci své porouchané Amadoka vytočili. Počteme-li *a* za pouhou, velmi obyčejnou předsuvku, porovnati se mohou i Medyngiany a Medyngianský pověť v Litvě (od litev. medys = dřevo = Drevjané?), Medyn', město i oujezd, též řeka v Kalužsku, Mada řeka v Nížegorodském, a co do jména i Medoka na rozhraní Srbska i Arnautska a j. Ostatně Amadokův památka ve Skythii jest prastará; neboť již Hellanicus [asi 460 př. Kr.] o nich se zmínil.[118]) *aa*) *Tyrangitae*, Τυραγγῖται, mám za to, že i tito sousedé Bastarnův a obyvatelé horního i středního Dněstru, druhdy Tyras zvaného (odkudž i jméno Tyrangitae, t. Tyro-žilci) byli raději rodu slovanského nežli geteckého. Nestor v okolí řeky Tyras ze jména klade Tirevce čili Tiverce (tak rozdílně jméno toto v rukopisích se čte), národ slovanský, co do počtu veliký. Až posavad řeka Tyras od tamějších ruských bydlitelův tytýž nazývána bývá Tyral[119]),

---

[117]) Hertha Bd. III. S. 468. XI. S. 3. ff. *Reichard's* Samml. kl. Schrift. str. 427.

[118]) *Stephan. Byzant.* s. h. v. *Lelewela* Bad. w geogr. str. 545. Snad i národ Modocae čili Modacae (*Μοδόκαι* i *Μοδᾶκαι* v rkp.) v asiatské Sarmatii není od Amadoků v Evropě rozdílný, a jen omylem tam přenešený. *Ptol.* l. III. c. 5. V. 9. *Plin.* H. N. l. VI. c. 7. Modacae (v některých rkp. Imaduchos m. Modacas!)

[119]) *Heeren* Ideen I. 884. *Barth* Deutschl. Urgesch. I. 110 Anm. 3. Multanci (Moldavci) a Turci jmenují řeku Turla.

a jména tří vesnic ve východní Haliči, Tyrava, tolikéž snad se jménem řeky souvisí. Z čehož patrno, že Slované na té řece dříve se nalezali, nežli jí od Sarmatův jméno Danastrus (t. Dan-ister, Dnester) dáno, což již před 4tým stol. po Kr. se stalo. [120]) U Strabona slují tito obyvatelé řeky Tyras Tyregetae (Τυρηγέται), u Plinia pak Tyragetae, kteréžto poslední je na velikém ostrovu řeky Dněstru místí, jakéhož tam zhola není. [121]) Ze jména Tyragetae dovozují novější zeměpisci, že byli Getové, což z toho samého naskrze není průvodné, sic jinakby i Massagetae, Thussagetae, Piengitae, a naposledy i Samogitae (Žmudini) a Samojedi museli býti Getové. Slovce -gitae v těcho a těm podobných jmenich znamená pouze žitele, obyvatele. Z pozdější historie víme, že Slované multanští teprva v 14tém stol. z podkrají dolejšího Dněstru od Valachův vytištěni byli. [122]) *bb*) *Tagry*, Τάγροι, snad jen oddíl anebo zvláštní čeleď byli Tyrangitův. — Tolik o národech těchto.

11. Napravení některých mylek Ptolemaeových.

Týž Ptolemaeus na jiném místě ve své tak nazvané Skythii před horami Imauskými, v severozápadních jejich končinách, osazuje některé národy, o nichž z důležitých příčin domýšleti se lze, že jen omylem a z nedopatření buďto od předchůdce jeho Marina, buďto od něho samého, buďto od některého jiného opravovatele a doplňovatele tam postaveni jsou, opravdu pak do evropejské Sarmatie náležejí. Poněvadž věc ta ohledem předmětu a cíle našeho jest předůležitá, potřebí ovšem jest, abychom o ní zde něco místněji jednali. Již dávno učení vykladači, obírajíce se kritickým rozborem Ptolemaea a vysvětlením jeho bohatého zeměpisného staviva, znamenali, že ve knize jeho na mnoha místech,

---

[120]) *Amm. Marc.* XXXI. 3. §. 3. Danastus. *Jornand.* c. 92. Srov. §. 22. č. 3.

[121]) *Strabo* VII. p. 306. podlé opravy Niebuhrovy v Kl. hist. Schr. I. 393. *Plin.* H. N. l. IV. c. 12. §. 82.

[122]) O zvalašení Multan (Moldavy) čti *Dlugoss* Hist. pol. l. IX. p. 1122. *Karamzin* Istor. IV. *A.* 292—294, *B.* 245. pozn. 389. *Engel* Gesch. d. Val. u. Mold. II. 102.

zvláště pak v popsání severní Evropy, vnitřní Libye a j., též věci, někdy s nepatrným rozdílem, se opakují, tak že nelze jinak smysliti, než že to zjevné, makavé opětování z omylu pošlo. Příčinu tohoto nedostatku a zmatku v rozličných okolnostech hledají. Někteří se domnívají, že Ptolemaeus, předělávaje a opravuje dílo předchůdce svého Marina, z jiných pramenův mnohá jména řek, měst a národův podruhé do něho vnesl, buď z nedopatření, buď tomu věře, žeby od oněch rozdílná byla. Jiní myslí, že o této straně světa dvojnásobní, z rozličných časův a rukou pošlé prameny měl, kteréž se poněkud od sebe různily, a že tudyž čerpaje z obojích ve mnohé omyly uběhnul, pokládaje věci stejné na rozdílné, a stavěje je podvakráte do své knihy. Ještě jiní naposledy za to mají, že po jeho smrti rozličtí pokračovatelé a opravovatelé, užívajíce na mnoze týchže pramenův, kterýchž i původce sám, knihu jeho mnohými zbytečnými přípisky proplátali. [123]) Buď jak buď, to jest jisté a všem na zřeteli vystavené, že dílo Ptolemaeovo v tomto ohledu patrné vady a pochybení na sobě pronáší, a že nade všecko potřebuje kritického vysvětlení, kteréhož mu bohužel vždy až posavad ještě se nedostalo. Vážíce to na mysli, nyní již zřetel obrátíme na Ptolemaeovo rozřadění národů v evropejské Sarmatii a přední Skythii. Zdeť pak se nám vyskýtá totožnost jmen tak neobyčejná a rázná, že pomýlení zeměpisce i hned takořka dohmatati se musíme. Pro snadnější přehlednutí toho předmětu klademe zde jména národův po dvakrát osazených, jakž u Ptolemaea jedni po druhém následují, vedlé sebe.

Sarmatia europaea. L. III. c. 5.	*Scythia intra Imaum.* L. VI. c. 14.
Alaunus mons.	Alani montes.
. . . . .	Syebi (Sycbi) montes.
Alauni Scythae.	Alani Scythae.
Stavani. (Stlavani?)	Suoveni (Σουοβηνοὶ).
Agathyrsi.	Agathyrsi.
. . . . .	Syebi (Sycbi).
Aorsi.	Aorsi.
Zacatae. (Sarm. as. l.V. c. 9.)	Zaratae.

[123]) Srov. o tom o všem mimo jiné Schöninga v *Schlözer* Nord. Gesch. 172 202., a *Lelewela* Bad. w geograf. 437—440, kdež i hojné příkladův

Pohled na tato jména snadně každého soudného skoumatele přesvědčí, že není k víře podobné, aby pouhá toliko náhoda tyto stejnojmenné hory a národy na dvou rozdílných místech tak pořádně vedlé sebe byla skupila, nýbrž že toto zdvojnásobnění jich skutečně na omylu zeměpiscově založeno jest. Již zasloužilý skoumatel Reichard omylu, co do těchto jmen, se domakal, a ve svém vyobrazení dřevního světa jen jednou je, a sice v evropejské Sarmatii, kamž náležejí, umístil [124]), sčítaje ve zvláštním pojednání ostrými slovy vinu hrubého toho omylu na hlavu ubohého Ptolemaea. [125]) A v skutku, ohlédneme-li se v ostatních pramenech severního zeměpisu, a srovnáme-li dobře všecky okolnosti, o tom, že jména Alani montes, Alani Scythae, Suoveni, Agathyrsi a j. nikoli do Skythie, ale do Sarmatie přináležejí, dokonále se přesvědčíme. [126]) O horách alanských a národu alanském věc jest jistá: nejen sám Ptolemaeus je v pořadí jiných jim přisedících národů v evropejské Sarmatii. mimo vyložení jejich jména a sídel na svém místě, ještě třikrát připomíná [127]), a naproti tomu ve Skythii jen mání a na zdařbůh, beze všech těchto určitých okolností, klade, nýbrž i Marcianus Herakleota mající jak Ptolemaea tak i všecky jeho prameny před rukama, oboje, hory i národ, v Sarmatii místí, dokládaje nad to, že řeky Rhudon a Borysthenes (západní Dvina a Dněpr) z alanských hor vyplývají; naposledy pak i desky Peutingerovy a

---

bludného opětování a do vzdálených krajin přenešení týchže zeměpisných jmen vytčeno jest, kteréž bychom i my ze svého skoumání snadně rozmnožiti mohli, kdyby zde místo k tomu bylo. Bludy a chyby ty tak jsou zjevny, rázny, makavy, že jen slepí, vší kritiky prázdní ctitelé Ptolemaeovi zapírati je mohou.

[124]) *Reichard* Orb. antiqu. Tab. XIII. Sarmatia.

[125]) *Reichard* Ueber Darius Hystaspis Feldzug im Lande der Skythen v čas. Hertha B. XI. Hft. I. 1828. S. 3—81. Srov. zvláště str. 65—67. Ačkoli co do jmen Alani, Suoveni, Agathyrsy atd, docela se s učeným zeměpiscem snášíme; však nicméně co do jiných, zdá se nám, že je příliš nakvap a bez dokonalého věci vyšetření ze Skythie do evropejské Sarmatie přenesl, i s nynějšími jmény ruských měst a míst stotožnil. Zevrubnějšího rozebrání a vyšetření toho předmětu jiným zůstavujeme.

[126]) Naopak jméno Aorsi ne do Sarmatie evropejské, ale do Skythie přísluší. V Asii domov Aorsův. *Mannert* Nord. d. Erd. 148. 158. 164. 271. 350.

[127]) *Ptolem.* l. III. c. 5. Alaunus mons. Alauni Scythae. Stavani usque **ad Alaunos.** Sub Ivionibus usque **ad Alaunos** Sturni. Inter Alaunos et **Amaxobios sunt** Caryones.

skandinavské pověsti, rozumíme-li jim dobře, k těmto sídlům Alanů vedou (srov. §. 15. č. 8. 10.). Tolikéž o Agathyrsech [128]), že nikoli do Skythie, ale sem náležejí, s jistotou tvrditi lze. Marcianus Herakleota je zajisté výslovně jmenuje jedním z národův evropejské Sarmatie, a na řece Chesynus osazuje, s čímž i všeliká jiná svědectví o dřevních sídlech ostatkův prastarého toho národu se srovnávají (srov. dole §. 20. č. 3.). Jestliže ale Alané a Agathyrsové do evropejské Sarmatie náležejí, dlužno tam přenesti nejen Suoveny, u prostřed mezi nimi osazené a omylem do Skythie vepsané, nýbrž, jakž aspoň já soudím, i mnohé jiné. Co do Suovenův, na jevě jest, že od Alanův a Agathyrsův odloučeni býti nemohou. [129]) Mám za to, že tito Ptolemaeovi Suoveni nejsou rozdílní od jeho Stavanův t. Slovanův sousedících s Alany. K tomu mne vede i jméno národu toho, i místo a položení jeho v řadě jiných. Jméno, kteréž v lepších a starších rukopisích [130]) správněji Suoveni, řecky Σουοβηνοὶ, Σουουηνοὶ, naproti tomu pak v některých zkaženě Susobeni [131]) se čte, ode domácího, nám z Nestora a z jiných starých pramenův dostatečně známého Sloveni, Slovjeni, jen proměnou souhlásky *l* ve hlásku *v* se liší: kterážto proměna ale pravidelná a na vyslovování hrubého *l* založena jest. Vědomoť, že až podnes mnohé národy slovanské hrubé *l* nejen, jako Srbi, Slovenci, Moravané a Slováci v Uhřích, na *u* anebo *o* (vuk, vuna, vouna, dau, spau an. dao, spao atd. m. vlk, vlna, dal, spal atd.), ale, jako Lužičané, pruští Poláci, ba prostý lid polský vesměs, i na *v* proměňují, říkajíce: svovo, Svovan, vava,

---

[128]) Mnohé rkp. čtou Alanorsi; co do tohoto jména zdá se mi však býti čtení rkp. Fetichova, z něhož Erasmus 1533 Ptolemaea vydal, správnější.

[129]) Již Reichard je v okolí Suzdale mezi Volhou a Okou umístil, ovšem následuje mylného čtení Susobeni, a nejsa naskrze povědom jazyka slovanského.

[130]) Np. Cod. Rom. Camald., Paris. reg. no. 1401 et 1042, Venet. no 388, Paris Coislin, Vindob. Caesar. Σουοβηνοὶ; Venet. no. 516 Σουουηνοὶ. Též ed. Ulm. 1482. Argent. 1513 a 1520. Venet. it. Malombrae 1574. Basil. 1545 a j. Místo *o* píše Ptolemaeus jindy *β*, jindy zase *ου*, ve kterémž ohledu i rkp. se různí; np. v Benátském no. 516 psáno Σουουηνοὶ, Οὐιουίωνες, Ἰουίωνες (m. Οὐιβίωνες, Ἰβίωνες) atd.

[131]) Ed. Erasmi 1533 z rkp. Fetichova, což od pozdějších přijato.

hvava, m. slovo, Stovan, lava, hlava atd. [132]) Rozdíl hrubého a měkkého *l* ve starší době u všech Slovanův, za přirozenými příčinami a svědectvím nejstarších pramenův jazyka našeho, mnohem byl ráznější a znatnější, nežli podnes jest, tak že Řek nebo Latinik, slyše Slovana říkati Stoveni místo toho snadno mohl napsati Suoveni. [133]) Sídla národu tohoto nedaleko alanských hor, t. známého z Nestora okovského lesu, v podkrají buďto hořejší Volhy, buďto Dněpru, buďto západní Dviny, potvrzují se pozdějšími svědectvími o Slovanech v těch stranách. Jisto zajisté jest, že Slované vlastně tak nazvaní, ti totiž, kteří na počátku 6ho stol. v Moesii a Thracii se osadili, původně z okolí mezi Dněprem a Donem vyšli (srov. §. 30. č. 7.). Mimo to Nestor ještě okolo r. 860 a násl. vyměřuje sídla Slovenův κατ' ἐξοχήν tak jmenovaných v okolí Novohradu, co s podáním zeměpisce Alexandrinského výborně se srovnává. Nalezámeť tedy u Ptolemaea jméno Slovené dvakráte: jednou v porušené způsobě Stavani m. Stlavani, ale na pravém místě (č. 10.), podruhé ve přesnější formě Svoveni, ale na nepravém místě. Ono váženo ze zpráv na západu mezi Germany, toto ze zpráv na východu v Dacii nebo na Pontu sebraných. V obojí případnosti kladou se Slované vedlé Alanův a u hor alanských, což zde okolnost jest nejdůležitější, sloužící za důkaz totožnosti obojího jména, Stavani i Svoveni. [134]) Možné, že již předchůdce Ptolemaeův, Marinus, původem toho pomýlení byl;

[132]) V čes. svoboda, kvočna a j. stojí *v* místo *l*; srov. rus, slk. sloboda sleboda (kmen sleb, něm. selber, got. silba), lat glocio, got. klaka, klôk, něm kluke, gluke atd. V srb. čověk, osoj, prisoj (odsluní, přísluní), stsrb. pod, poditi (plod, ploditi) u Dometiana 1264, *l* nejen do *v* zaměněno, nýbrž i vysunto jest.

[133]) Že *Σουοβηνοὶ* znamená Sloveny, přijímá za pravé i *B. Kopitar* Glagolita Clozianus p. LXXVI; „Ptolemaei *Σουοβηνοὶ* sunt Slovini. Audi rusticos non solum Carniolae et Lusatiae, sed et Poloniae."

[134]) Týž Ptolemaeus místí ve Skythii i hory a národ Syabi, Sycbi, Symbi — tak rozličně zajisté jméno to v rkp. se čte. Někteří to slyší na Svevy (Švaby)! Kdo ví, nevězí-li ve slovu tom zkažené Syrbi, Surbi? Srov. s tím, co praví *Aethic.* cosmogr. ed. *Gronov.* p. 719. Fluvius Tanais nascitur de monte Hyperboreo, qua sunt Riphaei in monte *Surdo*: fluit in paludibus Maeotidis etc. Něco níž ovšem čte se: Europae incipit initium sub plaga septemtrionali a fluvio Tanai, qua Riphaei montis *ardua* Sarmatico adversa oceano Tanaim fluvium fundunt. Ib. p. 723. Správnější vydání jak Ptolemaea tak Aethika věc tu rozhodne.

možné, že i sám Ptolemaeus, čerpaje z různých pramenův, starých i nových, řeckých i latinských, z baltického i černomořského zábřeží pošlých, v té věci pochybil; možné naposledy, že teprvé jeho pokračovatelé a opravovatelé toho se dočinili. Než já myslím, že původ a počátek toho změtení bylo převracené užívání dvojího jména, t. Sarmatie a Skythie, o jedné a též severní straně Evropy, které již za času Ptolemaeova se začalo, a že Ptolemaeus anebo některý z jeho pokračovatelův nalezna v jednom pramenu pod nápisem Sarmatie Stlavany, alanské hory, Alany, Agathyrsy, položil je do Sarmatie, a zase v jiném pod nápisem Skythie téže alanské hory, Alany, Sloveny, Agathyrsy atd., zapsal je znovy do Skythie. nejsa svědom, žeby v pramenech těmi dvěma jmény Sarmatie a Skythie jen jedna a táž krajina se vyznamenávala, nejsouc tak určitě na dvé poddělená, jakž ji sobě on sám ve své zeměpisné soustavě, ovšem libovolně, byl rozdělil. [135]) Pomýlení takové tím snáze přihoditi se mohlo, čím méně celá ta půlnoční strana Evropy a národy v ní obývající alexandrinským zeměpiscům z blízkého náhledu známy byly.

12. Závěrek.

Tito jsou národové v evropejské Sarmatii, jejichž pokrevenství s Vindy s větší nebo menší jistotou dokázáno býti může. Po Ptolemaeovi na nové, ouplnější zprávy o těch stranách a kmenech v nich obývajících ani jen pomysliti nelze. Všecko, co pozdější Římané o těchto krajinách po-

[135]) Že krajiny k baltickému moři a čudskému zálivu přilehlé, Litva, Bělorus atd., druhdy, a sice dávno před Ptolemaeem, též Skythií slouly, věc jistá jest (srov. §. 8. č. 2.). Jmenoval je tak Pytheas a po něm Timaeus i j, buď přenešením jména od černomořských Skythův na toto obřeží (staří za to měli, že kaspiské moře souvisí s baltickým, jeho blízkým), buď příčinou Čudů v končinách té země, v Estonech atd, bydlících, jejichž jméno se jménem Skythův totožné býti se vidí (§. 13. č 8.). O pozdějším užívání jména Skythie o této straně viz svědectví v *Jordan.* Orig. slav. IV. p. 49—50 a j, též i nahoře §. 8. č. 10. pozn. 96. Jest tedy výraz Skythia o této zemi starší nežli výraz Sarmatia. Při čemž mi na mysl tane, že Ptolemaeus jméno to Svoveni vyšťáral snad ze spisův řeckých Timaeovi souvěkých, v nichž Skythií míní se Anon. Ravenského Skythia minor (srov. §. 6. č. 14. pozn. 11. 12). t. Litva, Bělorus atd., pak je do své uralské Skythie přenesl.

znamenali, záleží leda z několika jmen národův, sebe odtamtud navzájem vytlačujících a vyhánějících, a z odměnných názvův měst i řek; místnějšího vypsání krajin, nových zeměpisných vědomostí u nich se nedohledáš. Herodot a Ptolemaeus jsou jediní dvá spisovatelé z celé starobylosti, kteříž nám pravdivé a zevrubní zprávy o krajinách zatatranských ve spisích svých zachovali, osnované na přezvědu a zkušenosti. Jest-li že zprávám jich všudy dokonále nerozumíme, toho vinu netak jim, jako raději nedostatku jiných posloupných svědectví, za jejichž pomocí bychom příběhy a proměny národův těch stran čas po času pořádně přehlednouti mohli, přičísti dlužno. Již v 5tém a 6tém stol. všickni dějepisci jména Skythův a Sarmatův, jednak z neumělosti, jednak z převráceného vkusu, národům severní Evropy bez rozdílu přikládati počali, a tudyž historii toho věku k nenabytné naší škodě zmoutili a zmotali. Ammianus Marcellinus [390], spisovatel, co do vypravování dějin, jimž byl souvěký, neposlední, kdykoli řeč o krajinách severní Evropy vzejde, neumí nám nic jiného předložiti, leč splácené odránky ze starých spisův, jimž on sám, jak se zdá, náležitě nerozuměl. [136]) A Prokopius, maje Gothy a jiné Germany, nejináče než zbytky dřevních Sarmatův, před očima a obcuje s nimi, nestydí se vydávati onyno za totožné se Skythy, Melanchlaeny a Sarmaty, ujišťuje, žeť se ničím, kromě jména, od těchto neliší. [137]) U Jornanda něco více dobrých zpráv o národech severní strany Evropy, a zvláště větší počet nových národních jmen, k historii toho věku příhodných, se vyskytá [138]); však nicméně jednak krátkost a nezřetelnost těchto zpráv k zapuzení vší tmy nepostačuje, jednak posavadní text Jornandův tak jest nesprávný, a snad i sama tato jména již prvopočátečně tak zcuchána, že tím i tato chatrná pomůcka odpolu na zmar přichází. Tak chumelice tato jmen nemotorných a bezsmyslných přemílala se přes devět století, až do času našeho Nestora, kterýž nám znovy bránu do vlasti

---

[136]) *Amm. Marcell.* l. XXII. c. 8. XXXI. 2.

[137]) *Procop.* De bello goth. l. IV. c. 5. De bello Vandal. l. I. c. 2.

[138]) *Jorn.* De reb. Goth. c. 5. 23. Srov. §. 14. č. 5., §. 18. č. 7.

národův půlnočních, od Ptolemaea až do jeho doby zamčenou, otevřel, a s národy kmene slovanského, čudského i litevského ouplněji nás seznámil. [139])

§. 11. O Slovanech v Podunají a Venetech na Adrii.

1. Potaz o zprávách domácích.

Až posavad skoumání naše prvotních sídel Slovanů v Evropě osnováno bylo jednak na výslovných svědectvích spisovatelův jinojazyčných, jmenovitě Řekův, Římanův a Němcův, jednak na podání starých skandinavských pověstí a zpěvův. Postupujíce za průvodnictvím těchto cestovodův, a od jejich výslovních výpovědí nikam se neuchylujíce, shledali jsme s dokonalou jistotou, že sídla Vindův čili Srbův v době historicky osvětlené, t. od Herodota až do Jornanda a Prokopia, rozprostírala se v krajinách zatatranských od moře baltického až k černému, od rozhraní Visly i Odry až k Donu, a na sever až k jezeru Ilmerskému. Přesvědčili jsme se, že toto vymezení sídel starobylých Slovanův není pouhá domněnka, založená na ledajaké nedůvodné etymologii toho neb onoho jména, nýbrž že jest názorná historická pravda, osnovaná na podstatě věcnatých důvodův, na nepřetrženém pásmě různých svědectví celé starožitnosti, pravda, kterou nepředpojatému soudci anebo bezprostředně za takovou uznati, anebo nad starobylostí Slovanů v Evropě naprosto zoufati nutno. Při této tak pořádně nabyté jistotě o předcích našich a jejich prvotních sídlech v Evropě jen jediný ještě rozpak na mysl soudného Slovana, střízlivého skoumatele starožitností, vystupuje, kalící nějakým mračínkem pochybnosti to tak jasné jeho přesvědčení, rozpak tak přirozený, pravý a důležitý, že po dobrém uvážení místa mu u sebe nedati není možné. Rozpak ten, ať dím zkrátka, jest následující. Všecka tato, tak zní

[139]) Wulfstan a Alfred o národech ve středozemí dřevní Sarmatie bydlících žádné zmínky nečiní; jediné Konstantin Porphyrogenneta a ještě více nejmenovaný zeměpisec Bavorský mezeru tu mezi Jornandem a Nestorem dobrými a důležitými zprávami poněkud vyplňují. Co východané poskytají, tuze mladé, nepřesné a malovážné jest.

náš odpor, různá svědectví, ačkoli rázná a jistá, pocházejí od cizinců, a učí nás předky naše nazvíce pod cizími jmény znáti: což nemáme nikde doma, v samém národu našem, aspoň sledy nějakých důkazův o pojití a o starobylých sídlech jeho? Každý prastarý, původní a veliký kmen národový, jakýž slovanský bez odporu jest, zachoval, jest-li ne jinde, aspoň v národních zpěvích a podáních nějaké pověsti a památky své starožitnosti, od potomních historikův starostlivě sebrané a v čele jeho dějin postavené: což Slované jediní na světě ze všeho toho vyzuti a obnaženi jsou?

2. Povaha zpráv domácích.

Slovanům, nejinače nežli jiným staroevropejským národovým kmenům nenedostává se domácích pověstí a památek, mohoucích posloužiti k vysvětlení starožitností jejich; a ovšem zvláštní k nim zření míti i slušné i potřebné jest. Neboť nevystačí-li třebas za příčinou své nepevnosti a nehojnosti k osnování celého stavení starožitností na nich samých, předce vždy k utvrzení a rozšíření pravdy odjinud vydobyté výborně se hodí. Všecky domácí prameny, z nichžby nějaký paprsek světla k vyjasnění původu pranárodu našeho vážiti se mohl, rozvrhují se na tyto dvě hlavní třídy: na hmotné památky života národu, kteréž sama země od něho obydlená poskýtá, a na oustní podání, pověsti, zpěvy, obřady a obyčeje u něho zachované. Poněvadž tyto teď vyčítané předměty vyplňují drahnou částku mravopisného oddílu starožitností, tedy i resultát z nich dobytý v celosti a ouplnosti své teprva při zavírce onoho oddílu, po náležitém vyšetření všech jednotlivých předmětův jeho předložen býti může. [1]) Zde v historickém

---

[1]) Horlivý Polák Zorijan Dolęga Chodakowski, obětovav poslední dobu života svého [1813—1825] skoumání starožitností slovanských k tomu cíli a konci, aby zvěděl, byl-li kmen slovanský někdy všudy a ve všelikém ohledu jedinoobrazný, domníval se nalezati jistou a nemylnou známku této jeho jednorodosti v tak řečených *hradištěch* (gorodišče). Resultát svého badání v té příčině vystavil on asi v tento smysl: Hradiště, něm. garten, mordovsky keremeti, prostírala se od řeky Kamy na západ až do Labe, od

oddílu tohoto podjednání, nám především k výpověděm domácích zvěstovatelů dějin o prasídlech Slovanův pozornost obrátiti sluší.

3. Zprávy Nestorovy.

Ohlédneme-li se po svědectvích o starobylosti kmene slovanského, podaných nám od nejdávnějších našich domácích dějepiscův, tuť nám přede vším ruský Nestor [psal ok. 1100—1114, umř. ok. 1115], český Dalimil [1282—1314] a polský Kadlubek [psal ok. 1220] i Boguchwal [umř. 1253] se vyskýtají, nebo jiných zvěstovatelův starožitností z rodu domácích, u nichžby nějaká zmínka o původu a prvotních sídlech Slovanův se dála, nám na neštěstí nestává. Z těchto Nestor daleko nad ostatní tři vyniká, a důležité podání, mohoucí k objasnění jinorodých zpráv posloužiti, o původu Slovanů v letopisu svém přednáší; u ostatních tří ovšem jen matné návěští o věci té se nalezá, samo v sobě temné, ve spojení však s jinými svědectvími vždy dobře platné a smyslné. Nestor tedy, ačkoli nikde o původu Slovanův a starobylých jejich sídlech zoumyslně nejedná, však nicméně předce na rozličných místech a říkaje mimochodem v letopisech svých

severní Dviny až do hor balkanských (Haemu) a do adriatického moře, a téměř tolik jest jich, kolik bylo čtvercových mil obydlených od Slovanův. Jsou to nepatrné, přiokrouhlé valy (okopy, šance), opatřené často u prostřed kotlinou čili okrouhlou jamou, a branou čili vchodem ponejvíce k východu slunce obráceným. Valy tyto, pokud jich ještě stává, byly napořád sobě rovné, téměř bez výminky nasypané z černé země, a nalezaly se obyčejně v těch nejkrásnějších místech, v určité, ačkoli ne ve všech krajinách stejné vzdálenosti od sebe. Z národních písní, sebraných mezi Dněprem a Sanem, Chodakowski dovozoval, že tyto hradby byly někdy zasvěcené zahrady, takořka farní místa, kdež se vykonávaly sňatky a svatby, i jiné obřady pohanských Slovanův. Objevení Chodakowského, jakožto pouhý mam, vyvrátiti usiloval K. Kalajdovič, dokládaje, že dotčená hradiště nejsou nic jiného, než obyčejné, všudy se nacházející rumy a sutiny staroslovanských hradův (oppida, castella, ve smyslu římském). A však největší znatel starožitností zemí ruských, Pet. Köppen, domněnku Chodakowského vždy za hodnou dalšího uvažování a skoumání uznává, připomínaje, že i sám cos podobného k těm hradištěm v některých okolích Ruska, jmenovitě v gub. Tverské, spatřoval. Místněji o tom v oddílu mravopisném. Srov. *Z. D. Chodakowski* O Słowiańszczyznie przed chrześciaństvem Krak. 1835. 8°. *P. Köppen* Materiały dlja istor. prosvješč. Rossii, S. Pet. 1826. II. 563—564. *K. Kalajdovič* Pis'ma k A. Th. Malinovskomu. M. 1823. 8°. str. 48 sld.

tak zřejmě a světle se v tomto ohledu vyjádřil, že nás smýšlení jeho o původu a starobylosti Slovanův naskrze tajno býti nemůže. Měl pak on, ať zkrátka povíme, v tom ohledu dvoje podání před rukama: podlé jednoho měl za to, že Slované, za jeho času na severu bydlící, byli od nepaměti obyvatelé týchže svých krajin, a že v době Kristově i apoštolské již tatáž sídla, kteráž v 11tém stol., zaujímali; podlé druhého se domýšlel, že tiž Slované sídly svými ve prastaré době mnohem dále na jih, t. přes hory Tatry až do Illyrikum a k moři adriatickému se vztahovali, odkudž Vlachy neboli Celty vypuzeni byvše, ty krajiny na čas utratili a Tatrami obmezeni zůstali. Že Nestor Slovany na severu, jest-li ne za autochthony čili prvobytele, aspoň za prastarý národ pokládal, toho důkazem jest vypravování jeho o přibytí sv. Ondřeje do Slovan ruských, jmenovitě do okolí Kyjeva a Novohradu, a obcování jeho se Slovany.[2]) Nestor nebyl v letopočtu nezběhlý, a věděl dobře, kolik věkův od času Krista a apoštolův až do přibytí Varjahův do Slovan anebo do panování Svatopluka II., za jehož času on své letopisy psal, uplynulo, ať je sám všudy určitě udává, aniž byl tak nesoudný a drzí, aby byl něco slovanským čtenářům svým přednášel, cožby zrovna proti lepšímu jejich přesvědčení bylo čelilo. Domnění to, že Slované v době apoštolské již v Rusi obývali, bylo za času Nestorova nepochybně všeobecné věření lidu slovanského na severu. Za touž příčinou Nestor i neváhá se opakovati s celou důvěrou křesťanské své upřímnosti a sprostnosti starobylou pověsť o přibytí sv. Ondřeje do Ruska a obcování jeho se Slovany, tak, jakž ji sám z podání starších byl přijal, povědom jsa všenárodního v tom ohledu smýšlení.[3]) Věřil tedy

---

[2]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* M. 1824. str 4—5. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 4—5. *Schlözer* II. 93—95. *Müller* 67—69.

[3]) Viz *Buhle* Lit. der russ Gesch. str. 228—230. Schlözer a Dobrovský měli tu křchkost do sebe, že všecko, co v Nestorově letopisu do soustavy domněnek jejich se nehodilo, i hned buďto za bajky a legendy, buďto za podvržené a za pozdější vstavky vyhlásili. Oba tito hyperkritikové chtěli míti Nestorovy letopisy takové, jakéž by je asi oni sami ve své době byli sobě napsali. Pročež jak tento článek o sv. Ondřeji, tak i následující o Methodovi a mnohé jiné z Nestora vyvrci chtěli, ujišťujíce jindy, že jsou bajky, jindy zase, že nejsou starší než z 15ho stol., a že kdyby se rkp

lid slovanský na Rusi, a s ním i ctihodný mnich Nestor, že předkové jejich za času apoštolův již na Rusi obývali. A toť jest jediné, co ohledem na předmět a cíl náš jest důležité a pozoru hodné: pověsť o sv. Ondřeji se nás dále netýká. Ale s druhé strany ani o tom pochybovati nelze, že Nestor krajiny podtatranské, t. dnešní Uhry s přiležícími zeměmi, za slovanskou vlast držel, odkudž Slované vytlačeni jsouce ode Vlachův čili Celtův nazpět přes Tatry ucouvli a k ostatním svým bratřím se připojili. Hlavní místa, kdež Nestor toto své domnění přednáší, jsou tato. Hned z počátku svých letopisů, v popisu národův dle řeckých spisovatelův, zvláště Cedrena, vedlé slova Iljurik klade slovo Slovjene, čehož v řeckém není, na důkaz, žeť on původní obyvatele Illyrie za Slovany pokládal.[4]) Slovíčko to není pozdější vpisek (interpolace), jakž Schlözer ujišťoval, nýbrž Nestorův výklad slova Iljurik, t. Illyrikum.[5]) Doleji praví týž letopisec: „Ot sich že 72 jazyk bysť jazyk Slovjenesk ot plemeni Afetova Narci (čti Iljurci)[6]), ježe suť Slovjene. Po mnozjech že vremjenjech sjeli suť Slovjeni po Dunajevi, gdje jesť nyne Ugor'ska zemlja i Bolgar'ska. Ot tjech Slovjen razidoša sja po zemlje i prozvaša sja imeny svojimi, gdje sjedše na kotorom mjestje. Jako přišedše sjedoša na rjecje imjanem Marava, i prozvaša

---

ze 14ho stol. našli, tam žeby jich prý nebylo. Ale skutek znepravdil tyto jejich jalové výmyslky. Neboť rkp. Trojický ze 14ho věku (bohužel shořelý l. 1812, a Lavrentijevský r. 1377 psaný, všecky ty jejich domnělé vstavky v sobě zavírají. A rukopis 1377 opsán „z knih zvetšelých," čemuž i proběly, t. místa pro nečetlnost originalu nedopsaná, posvědčují. Není-liž lépe smýšleti takto: Nestor nebyl hyperkritik Schlözer anebo Dobrovský, nýbrž prostosrdečný křesťanský mnich 11ho věku, kterýž spolu s lidem ruským věřil tomu, že sv. Ondřej byl skutečně na Rusi. — Kdyby všecko to z Nestora vyvrženo bylo, co ledakomu za podvržené a za pozdější vstavku vyhlásiti se zachce (np. úmluvy Rusův s Carhradem), mním, žeby naposledy z celého letopisu jeho málo co pozůstalo. Kačenovský, Senkovský a jejich postupníci jest-li ne soudnější, aspoň důslednější jsou, zamítajíce celého Nestora, jakožto balamutnou plácaninu mnichův 14. či 15ho stol.

[4]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 2. Sof. Vrem. izd. *Strojev* l. str. 2. *Schlözer* II. 9. Abkunft d. Slav. S. 153.

[5]) *Schlözer* II. 21. Naproti tomu *Müller* S. 181. Anm. 4. (podlé Dobrovského).

[6]) Rkp. čtou zkaženě Norici, Norci a Narci m. Iljurci. Již Dobrovský slovo Iljurci za pravé uznal; v. *Müller* S. 182. Anm. 9. Naše v té příčině důkazy v. Abunnft d. Slawen p. 153—155.

sja Morava, a druzii Česi narekoša sja; a se tiže Slovjeni: Chrovate bjelii, i Sereb', i Chorutane. Volchom (al. Volochom) bo našedšem na Slovjeni na Dunajskija, sjedšem v nich i nasiljaščem im, Slovjeni že ovi přišedše sjedoša na Vislje i prozvaša sja Ljachove; a ot tjech Ljachov prozvaša sja Poljane, Ljachove druzii Lutiči, ini Mazovšane, ini Pomorjane. Takože i ti Slovjene přišedše i sjedoša po Dnjepru, i narekoša sja Poljane; a druzii Drevljane, zane sjedoša v ljesjech; a druzii sjedoša mežju Pripet'ju i Dvinoju, i narekoša sja Dregovičí; rječ'ki radi, jaže vtečet' v Dvinu, imjanem Polota, ot seja prozvaša sja Poločane. Slovjeni že sjedoša okolo jezera Ilmerja, prozvaša sja svoim imjanem, i sdjelaša grad, i narekoša i Novgorod; a druzii sjedoša po Desnje, i po Semi, po Sulje, i narekoša sja Sjever. Tako razide sja Slovjen'skii jazyk; tjemže i gramota prozva sja Slovjen'skaja." [7]) A zase doleji: „Slovjen'sku že jazyku, jakože rekochom, žiušču na Dunaji, pridoša ot Skuf, rekše od Kozar, rekomii Bolgare, sjedoša po Dunajevi, naselnici (al. nasilnici) Slovjenom byša. Posem' přidoša Ugri bjelii, nasljediša zemlju Slovjen'sku." [8]) Potom: „V ljeto 6406 (= 898) idoša Ugri mimo Kijev goroju, ježe sja zovet' nynje Ugor'skoj, přiše'dše k Dnjepru, [1] staša věžami; bješa bo chodjašče aki se Polovci. Přišed ot vstoka i ustremiša sja čeres gory velikija, i počaša vojevati na žiuščaja tu Volchi i Slovjeni. Sjedjachu bo tu preže Slovjeni, i Volochove přijaša zemlju Slovjen'sku; posem že Ugri prognaša Volchy, i nasljediša zemlju, i sjedoša s Slovjeny, pokorivše ja pod sja: ottole prozva sja zemlja Ugor'ska. I načaša vojevati Ugri .... na Marau i na Čachi. Bje jedin jazyk Slovjenesk: Slovjeni, iže sjedjachu po Dunajevi, ichže přijaša Ugri, i Marava, Česi, i Ljachove, i Poljane, jaže nynje zovomaja Rus'." [9]) Naposledy, po vypravování o přeložení biblí a bohoslužebných knih od Cyrilla a Methoda do jazyka

[7]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 3—4. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 3. *Schlözer* II. 66. *Müller* 63

[8]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 6—7. Sof. Vrem. I. 6 *Schlözer* II. 112. *Müller* 72.

[9]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 15—16. Sof. Vrem. I. 17. *Schlözer* III. 107. *Müller* 89.

slovanského, zavírá těmito slovy: Tjemže Slovjen'sku jazyku učitel' jest' An'dronig apostol; v Moravy bo chodil i apostol Pavel, učil tu; tu bo jest' Iljurik [10]), jegože dochodil apostol Pavel. Tu bo bješa Slovene pervoje; tjemže i Slovensku jazyku učitel' jest' Pavel." [11]) Tatoť jsou místa v Nestorových letopisech, ve kterýchž o dřevních sídlech Slovanův pod Tatrami a na Dunaji světleji nebo zatměleji zmínka se činí. Porovnáme-li je všecka, nepomíjejíce ani jednoho, s náležitou bedlivostí a soudností mezi sebou, shledáme s neomylnou jistotou, že domnění Nestorovo o Slovanech podunajských bylo asi toto: *a*) Předně Nestor věřil, že Slované již v té nejstarší době, t. po rozdělení národův a zalidnění Evropy, bydleli v krajinách podunajských, od něho jmenovaných Illyrikum, t. ve dnešních Uhřích a krajinách přiležících [12]) Toť jest patrné z výrazův jeho: Iljurik Slovjene, Iljurici ježe sut' Slovjene, po mnozjech vremjenech sjeli sut' Slovjeni po Dunajevi, Volochom bo našedšem na Slovjeni na Dunajskija, Slovjen'sku jazyku žiušče na Dunaji, Slovjeni iže sjedjachu po Dunajevi, v Moravy [13]) chodil i apostol Pavel, tu bo jest' Iljurik, jegože dochodil apostol Pavel, tu bo bješa Slovjene pervoje. Všecka tato místa dovozují spolu, že Nestor názvem Iljurik vyrozumívá nejen vlastně tak řečenou Illyrii, ale vůbec země podunajské ve dnešních Uhřích. *b*) Dále Nestor udává, že Slované z této své vlasti vypuzeni byli od národu, kterýž slul Vlachové. Dí zajisté: Volochom bo našedšem na Slovjeni na Dunajskija... sjedjachu bo tu preže Slovjeni, i Volochove prijaša zemlju Slovjen'sku. Za kterouž příčinou Slované, utíkajíce Vlachův, z těch stran dále k severu se vystěhovali a s tamějšími bratry spojili. *c*) O času, kdy se to zběhlo, Nestor nic určitě a jistotně neví. Dle jeho zdání bydleli za času apoštolův Slované ještě na Dunaji. *d*) Tak po-

[10]) Zdeť v rkp. Lavrentijevském 1377 nestává několik listův: ostatek z vydání Schlözerova.

[11]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 17—18. Sof. Vrem I 19. *Schlözer* III. 225. *Müller* 93—94. Schlözer tuto zavírku, Dobrovský, jak již řečeno, i celou zprávu o Cyrillovi a Methodovi za podvrženou vyhlásil! —

[12]) O rozličném významu zeměpisného jména Illyrikum srov. č. 10. tohoto §.

[13]) O Moravách, jichž v 8—9. stol. bylo tré, srov. §. 30. č. 3. §. 42. č. 1.

dobně i o národu Volochův nic jistého na jevo nevynáší, anobrž zdá se, že jej s dnešními Valachy míchá. Praví zajisté, že Uhři, podmanivše sobě Valachy a Slovjeny, onyno prohnali, tyto pak, tam již dříve osazené, sobě podrobili (pokoriša, prijaša) a společně s nimi v zemi přebývali. Ze všeho toho zavírati dlužno, že Nestor rozličná podání o Slovanech podunajských, příčinou srovnalosti jména Vlachův (Gallův, Celtův) a Valachův (Dakův) v jedno zmíchal. Podlé jednoho, staršího podání bydleli Slované v prastaré době na Dunaji v zemi řečené Illyrikum, ale odtud od Vlachův (Celtův) docela vypuzeni byli; podlé druhého, novějšího, Slované již podruhé osedlí ve dnešních Uhřích a v Moesii, podmaněni byli od Uhrův a Bulharův. [14]) Nám zde přede vším ku prvnímu podání, svědčícímu o starobylosti Slovanů v zemích podunajských a o vypuzení jich odtamtud od Vlachův, pozornost obrátiti a je všestranně ohledati sluší.

4. Pramenové zpráv Nestorových.

Přistupujíce k uvažování této jednak předůležité, jednak ale spolu přezatmělé historické záhadky o starobylých sídlech Slovanův na Dunaji a o vypuzení jich odtamtud od Vlachův, rozvrhujeme celý ten předmět na tři otázky: *a*) Odkud vážil Nestor tuto svou zprávu? *b*) Kdo jsou Vlachové? *c*) Co historie o pravdivosti nebo nepravdivosti tohoto podání vysvědčuje? — Ohledem na první otázku odpovídáme, že Nestor tu zprávu odnikud jinud vážiti nemohl, leč z národního podání, a jmenovitě z národních pověstí, zachovaných v písních a zpěvích lidu slovanského. Poslyšmež ale i hlasu jiných soudců. Polák Gołębiowski, postupuje za Schlözerem, Karamzinem, Danilovičem a Lelewelem, takto o pramenech Nestorových se pronáší: „Počátek své kroniky, ve kterémž o rozdělení země mezi syny Noe mluví, vypsalť on docela z letopiscův byzantských. Ba i to, co o stěhování a rozsázení se Slovanův připomíná, mimo jeho vlastní místnou známost, dle podobnosti spolehá na písmech

[14]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* 6—7. 15. Sof Vrem. I. 6 17. *Schlözer* II. 112. III. 107. *Müller* 72. 89.

řeckých a byzantských, kterýmž Nestor i rozuměl i užiti jich uměl.“ [15]) Naproti tomu mluví metropolita Evgenij: „Nestor, následovav byzantských dějepiscův, počíná sice letopisy své příliš zdaleka od stavění věže Babylonské, a až odtud odvozuje Slovany: ale dostav se k popsání severu, najednou pojevuje takovou známost národův severních, jakéž ani v jednom spisovateli před ním dočísti se nelze. On s určitostí vyznačuje jejich sídla, odděluje pomezné i vzdálenější národy ode Slovanův, připomíná jejich stěhování a spojování se, a potom přistupuje obzvláštně k historii severních Slovanův. Prameny jeho vypravování o starých příbězích těchto národův nám známy nejsou. A však on mohl míti nějaké zápisky předkův. O mnohých věcech se dověděl, jakž sám oznamuje, od tovaryše svého, mnicha Jana, umřelého l. 1106 v 90tém roce věku svého, atd. Při tom on letopisy národu svého vede nezouplna přes tři století nazpět od svého času, a proto i mohl míti ještě dosti věrné podání.“ [16]) — Úsudkové tito díl pravdivý jsou, díl beze všeho základu. Zprávy o stěhování Slovanův z Podunají Nestor z byzantských spisovatelů vážiti nemohl, poněvadž jich tam naprosto není. Srovnání letopisu Nestorova s řeckým textem jeho průvodcův právě naopak svědčí, že Nestor sám těmito zprávami co přípisky řecký text proplácel a rozhojňoval, a tudy že e odjinud bral. — Ale k čemu to kroucení a vinutí se po samých snadech, možnostech a podobnostech? k čemu domýšlení se starších letopisův slovanských, když jich sledy nikde k nalezení nejsou, anebo dokládání řeckých, když tito o původu kmene našeho mlčí? Proč bychom se váhali vyznati i hned čistou čirou pravdu, kteráž před rukama jest, t. že Nestor ty zprávy o starobylých Slovanech odnikud jinud, leč z národních pověstí, vážiti nemohl? Ústní historie každého velikého, samostatného ná-

[15]) Gołębiowski O dziejopisach polskich. Warsz. 1826. 8°. str. 58—59. Na týž způsob mluví o počátcích letopisu Nestorova i *Rosenkampf* Obozrjenije kormčej knigi. Mosk. 1829. 8°. Primječ. str. 2—3, pokládaje za podobné, že letopis ten původně sepsán v Bulharích podlé Byzantincův, od Nestora pak a jiných bezjmenných Rusův jen rozličnými přísivkami proplátán a porozšířen! Jaký nesmysl!

[16]) *Evgenij* Slovar' istorič. o ross. pisateljach duch. čina II. 90—91.

rodu mnohem jest starší, nežli psaná. Tak bylo u Řekův, Římanův, Němcův: tak musilo býti i u Slovanův. A jakož u Řekův a Římanův domácí dějepisci národních pověstí, písní a zpěvů výborně užiti uměli; tak toho i do rozvážlivého a pilného Nestora naditi se lze. Stará historie řecká téměř všecka vážena z národních pověstí a bají; Římané své starožitnosti osnovali na oustním podání předkův; u Němcův národní písně a zpěvy byly od nepaměti zásobnice domácích dějův a událostí: [17]) což jen sami Slované, nejzpěvnější a co do prostonárodního básnictví nejpřednější národ v Evropě, žádných historických zpěvův o dějinách předkův svých neměli? Ba věruž není to pouhé zdání, že jich kdy bylo, a nekonečně více bylo, nežli bychom dnes snadně uvěřiti chtěli, nýbrž průvodná, nerci-li makavá pravda. Plné jsou památky dávnověkosti svědectví k tomu vedoucích. Tří Slované, l 590 z nejzažšího pomoří baltického vyslaní k avarskému chaganovi a od Řekův zajatí i k cís. Mauriciovi doprovození, osvěčili před ním, „že nezvykli obírati se s oružím i toliko hrají na houslech, že neznají vojny, nýbrž provodice hudbu, milují život tichý a pokojný“. [18]) Bylť to vyslanci, „vyučení věšťbám vítězovým.“ Když l. 590 řecký vévoda Priscus Slovany ve dnešní Valachii noční dobou oukladně přepadnul, nalezl je „po skončení avarských — t. slovanských, nebo Theophylakt slůvka avarský v tom smyslu užívá — zpěvův spěcí.“ [19]) Domýšleti se lze, že v těchto zpěvích, na výpravě vojenské, od lidu válečného zpívaných, netak něžné city lásky a jiné hříčky, jakož raději památky slavných činův a příhod

---

[17]) Již *Tacitus* praví o Němcích: Carmina unum apud illos memoriae et annalium genus. German c 2. Jinde: Arminius — liberator haud dubie Germaniae — caniturque adhuc barbaras apud gentes, Graecorum annalibus ignotus. A *Paul Diac.* H. L. I 27. Alboini ita praeclarum longe latoque nomen percrebuit, ut hactenus etiam tam apud Bajoariorum gentem, quam et Saxones, sed et alios ejusdem linguae homines, ejus liberalitas et gloria, bellorum felicitas et virtus in eorum carminibus celebretur. Této jejich výpovědi potvrzují jak skandinavské tak i germanské pověsti a hrdinské zpěvy, na díle z prastaré doby pošlé a před rukama jsoucí.

[18]) *Theophyl.* l. V. c. 2. *Stritter* II. 53—54

[19]) *Theophyl.* l VI. c 8. *Stritter* II. 61. Quibus (Slavis) etiamnum ex avaricis (i. e. slavicis) cantilenis consopitis etc

národních se rozléhaly. Co řecký letopisec o zpěvích pozdějších Řekův a Slovanův [1326] praví, že zvelebovali slávu starožitných hrdin, jejichž jenom pověsti potomstva došly, ale vykonané skutky nikomu více známé nebyly, to platí již o nejstarších zpěvích lidu slovanského. [20]) Ještě podnes v těch kusých ostatcích někdejších národních pověstí a zpěvův nalezají se mnohé původem svým do hluboké dávnověkosti sahající. Ať nic nedím o mythologických, pošlých z doby předkřesťanské, rozpravné písně u Rusův opěvují předměty až z věku Vladimirova [980—1015], u Srbův některé zvěstují příhody z 13ho a 14ho stol., u samých znuzilých Slovákův ještě památka tažení do sv. země, Kumanův a j. zběhlostí z 12ho a 13ho věku v písních prostého lidu se ozývá. Že takovéto zpěvy brzo po ději, v času jeho čerstvé památky vznikají, o tom povědomý ducha národního básnictví pochybovati nebude, a příklady před rukama jsoucí tomu hlasitě nasvědčují. [21]) Bez písní a zpěvů by s památkou děje i jméno hrdiny brzo docela vyhynulo; teprva pomocí jejich zvěčňuje

---

[20]) Nicephorus Gregoras, řecký letopisec, vykonal 1326 poselství do Srbska ku králi Štěpanu Dečanskému, kteréžto sám vypsal. Když jeli noční dobou lesinami Macedonie, někteří z komonstva jeho, záležejícího nejen z Řekův, ale i ze Slovanův („erant nonnulli e nostris sermonis eorum — Slavorum Strumicensium — non plane rudes," ed. Par. I. 233.), nevšímajíce sobě přítomného nebezpečí, prokřikovali a pronikavými zpěvy zvelebovali slávu starobylých hrdin, jenom dle pověsti, nikoli dle vykonaných skutkův známých („at in famulitio, quod pone sequebatur, nonnulli praesentia pericula parum metuentes, vociferabantur et tragicis cantibus celebrabant laudes veterum heroum, quorum famam solam audivimus, res autem gestas non vidimus." Ed. Par. I. 232.

[21]) Když l. 1568 kníže Trapezuntské Alexius Komnenus z přístavu Slanského u Dobrovníka se sedmi ozbrojenými loďmi odplouL a brzo potom s loďstvem i se vším sprovázejícím jej lidem illyrským na moři přešalostně zahynul, památka toho neslýchaného neštěstí i hned od národu srbského svěčněna byla. „Inter adjacentes (Ragusae) incolas usque adhuc asservatur memoria tragici casus, illumque rustici nostri vetustis cantilenis, a nobis Illyricis *popjevkinje* dictis, maxima auscultantium commiseratione in dies recolunt," mluví Eusebius Caboga, dejepisec Dubrovnický, umřelý 1590. *Appendini* Notiz. istor. crit. II 18—19. Tak podobně i podnes hrdinské děje vůdcův srbských Jiřího Černého a knížete Miloše již se v národních písních hlásají a zvelebují. Totéž platí o novějších rozpravných písních černohorských. Později, po vyhynutí čerstvé památky těchto dějův z paměti souvěkých svědkův, by ovšem učený básník, nikoli však sám národ písně o nich skládati mohl.

se pověst o obojím. Jestliže národní básnictví Slovanů v nynější době, po svrchovaném přejinačení, nerci-li zrušení národního života a po vyhynutí tolikerých památek starožitnosti, ještě tak patrné důkazy někdejšího bohatství zpěvů historických v sobě zavírá; čehož medle domýšleti se lze o časích Nestora blízkých? Kdyby nám někdo Nestoru souvěký aspoň nejhlavnější rozprávné a hrdinské zpěvy tehdejších Slovanův asi tak byl do hromady sebral, jakož tu dobu slovutní muži Karadžić, Kollár, Čelakovský, Maksimovič, kn. Certelev, V. z Oleska, Chodakowski, Kirjejevskij a j. plodiny novějšího národního básnictví sebrali a vydali; jakým neoceněným pokladem by se národy naše honositi, jak hojně by spisovatelé starožitností našich z něho čerpati mohli! Ale nám se nedostalo Eddy slovanské, kterouž ještě Nestor za živobytu svého tak říkaje před očima měl [22]), a z kteréž tedy, nemaje jiných pramenův o původu a starodávních dějích Slovanův, chtěj nechtěj. vždy něco přibírati musel. Z tohoto pramene vážil zprávu o vystavení města Kyjeva, o výpravě Kyje na Carhrad, o panování tří bratří a sestry jejich Lybedi, o stěhování dvou bratří Radíma a Vjatka z Lechův do Rusi [23]), o ukrutenství

---

[22]) Nestor psal jen asi 120 lety po křestu Vladimirově; pročež se domýšleti lze, že tu dobu ještě staropohanské národní zpěvy byly nevyhynuly. Podlé kronik a biskupských psaní byla Rus ještě v 12—13tém stol. plna pohanských obřadův a obyčejův, a mnohé jich ostatky trvají ještě onde i onde až podnes. Vůbec trvácnost národních dějinných zpěvů za staropohanské doby, kdežto je zvláštní třída pěvcův pěstovala, neslušíť měřiti loktem našich časův, za nichž užívání písemného historictví a veskrze zjinačený stav lidu zpružnost národní paměti náramně oslabily, ano téměř celé to jindy plodistvé a kvetoucí pole národního podání v pustinu obrátily. Mohou-li prostí Litvané podnes ještě, po šestnácti stech letech, památku utiskovatelův svých Gothův zažehnávati v písních, jako: Perkunas Diewáitis, Ne muszk Zemiáytis, Bet musz Gudu, Keip szunin rudu (§. 19. č. 6), a mohou-li ubohé Slovanky tatranské teď, po tisíci letech od svého obrácení, ještě vždy prozpěvovati o Ladě, Vesně, Vilách, Rusalkách, Mořeně, Pikulíkovi, Koledě atd., mohli ovšem Slované v jihozápadních Rusích, v této středině a takořka prvostudnici Slovanstva, za věku Vladimirova, anobrž i Nestorova připomínati sobě v písních jméno vlasti Dunajské a nepřátel svých Vlachův. Říše národních pověstí vyprostěna jest z těsných mezí přísného letopočtu.

[23]) Schlözer, maje takovéto pověsti vykládati, byl hned hotov: on to všecko a tomu podobné nazval buďto „Einschiebsel" anebo „Unsinn" Nestor II. 122.

Obrův a některé jiné, kteréž v idomě ráz národnich rozprávek a pověstí na sobě pronášejí. [24]) Z tohoto pramene vážil i zprávu o události mnohem starší, o přebývání Slovanův na Dunaji, o potlačení jich od násilných Vlachův a stěhování otcův slovanských s čeleďmi svými odtamtud za ochrané Tatry. Jméno ukrutných a násilných Vlachů v nejstarších pověstech a zpěvích lidu slovanského tak se nepochybně ozývalo, jako v pozdějších jméno ukrutných Obrův, upřahujících ženy slovanské před své telegy (srov. mad. taliga), a jako ve dnešních srbských jméno krvežíznivých Turkův. [25])

---

[24]) Protož nikde času zběhlosti těchto neudává, v národních zajisté pověstech letopočtu není; protož užívá výrazu „jakože skazujuť," a při rozpravě o Kyjovi sám praví, že dvoje rozdílné podání o něm před sebou měl.

[25]) Ostatně, což zde pro doplnění toho, co nahoře povědíno, ještě kratičce připomenuto buď, téměř všickni letopisové o Staroslovanech, cizí i zahraniční, zavírají v sobě patrné sledy historických zpěvů staroslovanských. Z historických zpěvů váženo to, co Konstantin Porphyrogenneta [ok. 949] o přitažení chorvatských plukův z Bělochorvat do Illyrikum [l. 634] pod zprávou pěti knížat bratří, mezi nimiž i Chorvat, a dvou knížen sester, zapsal. (§. 31. č. 1. §. 33 č 1.) Z týchže pověstí bráno všecko to, čímž Gallus a Kadlubek předsíní své historie polské vyplnili, jmenovitě zprávy o Krakovi, Vandě, Leškovi, Popelovi, Piastovi atd. (§. 37. č. 2. 3.). Národních dějeprávných zpěvů měl jakouž takouž známost i Cosmas, jakž patrno z toho, což o otci Čechovi (pater Bohemus) lehce dotýká, a z jiných rozprav (srov. *Palacký* Würd. d böhm. Gesch. str. 20—23), ačkoli jim v letopisu svém, jak se zdá, zoumyslně širokého místa nepřál. Veliké, celého národu se týkající příhody, nade všecko vítězství nad nepřátely vlasti, nátisk od cizincův snášený a stěhování se do vzdálených zemí byly u Slovanův, nápodobně jako u jiných kmenův, hlavním předmětem těchto zpěvů. V tom nejstarším nám dochovaném rozpravném zpěvu slovanském, v českých Sněmích, psaných mezi 875—900, ačkoli o jiném docela předmětu se jedná, však nicméně památka přibytí českých plukův do Bojohému [451—495] po třikráte se hlásá a velebí: „Jenže pride s pl'ky Čechovými V sježe žirne vlasti pres tri rjeky (v. 25. 26. 96, 97), Juže (pravdu) prinesechu otci naši V sježe atd. (v. 120.) Podlé toho souditi lze o jiných zpěvích, jejichž předmětem byli bojové a válečná tažení. Srovnalost staroslovanských dějinných pověstí s jinokmennými, jmenovitě se staroněmeckými, mezi jiným i v tom se shledá, že v obojích neznámí vůdcové a náčelníci národu v osudných jeho příhodách od vděčného potomstva jménem celého n rodu se vyznačují a co otcové slaví: tak np. u Lechův Lech č. Lešek, u Čechův Čech, u Chorvatův Chorvat, u Radimičův Radim, u Vjatičův Vjatko, u Kyjanův Kyj atd., jakož ve stněm. pověstech arciotec Švábův Suáp, Vandalův Vandal, Sasicův Saxneat, Westfalcův Westerfalcna, Herminonův Hermin atd. (*Grimm* D. Myth. Anh. str XIX. XXVII.) Jisto jest, že u Staroslovanův zvláštní třída zdělaných a učených pěvcův vyšší národní básnictví pěstovala. Až jednou ušlechtilý vlastenec Pet. Vas. Kirjejevskij s přebohatou svou sbírkou ruských zpěvů a písní, zavírající v sobě nepřeplacené poklady národního našeho básnictví, na světlo vystoupí, potom o mnohých sem náležitých věcech, o nichž teď leda temné tušení máme, dověrněji a jistěji souditi moci budeme.

— „Stará vlast Slovanův byly země Dunajské [26]), a potlačitelé Slovanův na Dunaji byli Vlachové," tyto dvě hlavní sady vydobyl Nestor z národních pověstí a zpěvů [27]), ničeho nepřičinčje, kromě že zemi Dunajskou, zaveden jsa učeností z Byzantincův nabytou, nazval Illyrikem.

5. Vlachové tolik co Celtové.

Vykázavše pramen, z kteréhož Nestor své podání o přebývání Slovanů v zemích podunajských a o vypuzení jejich odtamtud vážil, náleží nám již vyšetřiti toho národu, kterýž u letopisce jménem Vlachů se vyrozumívá Vykladači Nestorovi, a v čele jejich učený Schlözer, rozličná o významu tohoto slova zdání na jevo pronesli, ponejvíce k tomu se chýlíce, žeby jim u Nestora mínil se dnešní národ Valachův, jakž vědomo, ve Valachii, v Sedmihradsku a v jihovýchodních Uhřích obývající. Kteréžto tlumočení jest naskrze nedůvodné a mylné. Jméno Vlachův u národův slovanských jestiť nejen mnohem starší, nežli národ Valachův, povstalý teprva v 5tém anebo 6tém stol. ze směsice Getův, Římanův a Slovanův v Dacii, ale i obšírnější a obecnější; neboť se ho užívá od nepaměti i o Italii a národech v ní obývajících, ba o všech bez výminky národech kmene celtického čili gallického. A domněnka ta, žeby Valachové byli kdy Slovany z krajin podunajských vytlačili, mimo to i samé historii se příčí, ještoť z dějin věkův pozdějších, již historicky dostatečně osvětlených, s jistotou ví se, še Slované od malého a slabého národu Valachův nikdy přemoženi nebyli [28]), ani příčinou jejich násilí krajin podunajských, v 5tém a 6tém stol. znova zaujatých,

---

[26]) Dunaj ještě až podnes jest mythická řeka Rusínův. V písních jejich zhusta se zmínka děje o zemi na Dunaji, a táže-li se kdo lidu, kdeby ta řeka Dunaj byla, odpovídají, že „daleko, pane, předaleko!"

[27]) Dobrovský smyslil, že Nestor Vlachy z Justina přimíchal, čemuž nelze místa dáti. Kdyby Nestor to návěští byl ze spisův řeckých nebo latinských vážil, četlibychom u něho jméno Gallův nebo Celtův, nikoli Vlachův

[28]) Zvalašení někdy cele slovanských Multan, jakožto teprvé po Nestorově času zběhlé, sem nenáleží. Viz §. 30. č. 2.

více neopustili.[29]) Prastaré slovo Vlach původně není jiné než známé národní jméno u Němců Walh, Vëalh, Wälsche, znamenající člověka kmene gallického čili celtického. Slované, jako každý prastarý národový kmen v Evropě, měli od nepaměti své zvláštní domácí a národní, historický předúležité názvy, kterýmiž jinojazyčné kmeny okolo sebe vyznačovali: Vlachové slouli u nich lidé kmené gallického čili celtického, Němci lidé kmene germanského a Čudi lidé kmene finského.[30]) Sami Gallové čili Celtové kterého vlastně jména doma užívali, nesnadné ovšem jest říci. Řekové a Římané je jmenovali Galli, Celtae, Celti, Galatae, Caledonii, Caletes, Celtoscythae, Celtiberi atd. U Němcův dle rozličnosti nářečí slouli rozličně: stněm. Walh, Walah, ags. Vëalh, skan. Valr, Valland (Gallia), střněm. Walch, Walhes, nněm. Wälsche atd. (srov. §. 17. č. 2.) Slovanský název německému, co do kořene, se rovná; oba však od původního Gallus, Galata, Celta, Galedin (Belga), Gaoidheal (Hibernicus, Irlandčan) atd. lišiti se zdají.[31]) Každý národ, když cizí slova ve svou řeč uvádí, beře jim poněkud cizí ráz, a skrájí je podlé jiných známých slov své řeči, aby tudy domácí tvářnosti nabyla. Tak povstalo z cizího, jak se zdá, Val slovanské Vlach, předně přeložením souhlásky *l* podlé obdoby hlas a Hals,

---

[29]) S tou jalovou a převrácenou myšlénkou, žeby všickni nynější severní Slované teprva v 7mém anebo 8mém stol. od Valachův (Rumunův) byli z krajin podunajských za Tatry vyhnáni, vytasil se ponejprvé Thunmann (Unters. üb. nord. Völk. str. 161), potom Ossoliński (Wiad. hist. kryt. II. 501 sld.), a od té doby ona již mnohých, zvláště velepsavých Němcův (*Voigt* Gesch. Preuss. I 112 sld.), co nějaká nákaza se přichytila. U Rusův blud tento rozsívati počal Gr. matin: Slovo o polku Igor. str 104. sld., ačkoli u nich již dříve Buhle (Lit. d. russ. Gesch. 228—230) a Karamzin proti tomu důvodně se zasadili.

[30]) *Dobrowsky* Gesch. d. böhm. Liter. 2. A. S. 4. — V témž smyslu i sám Nestor dvakrát slova toho užívá, pravě na str. 2 vyd. Timkovsk. „do zemlje Agnianski i do Vološ'ski" a níž „Galičane. Wol'chva (Sof. Vrem. Volosi), Rimljane." Galičané slovou zde Hispanci, a zemlja Vološska, Vol'chva Gallie, Gallové, na rozdíl od Franků a Rimljanův, jež oba jmenuje.

[31]) Ve kronice anglosaské r. 640 str. 515 čte se *Galwalas*, t. Gallové. Podlé toho by slůvka *Gal* a *Walas*, *Walh* byla rozdílná, ač rádno-li tato dvě poslední (walas, walh) za totožná počísti (srov. Rumvalum Romanis, v Travellers song 138 u Kemble a snad i fala ve jmenich Vestfali, Ostfali, Victofali atd.). Nalezá se sice i forma *Gwal*, *Gvëalh*, ale zde *g* pouhá předsuvka jest. Srov. pozn. o *Gwined* m. *Wined* §. 8. č. 15.

sláma a Halm, brada a Bart atd. [32]), potom připojením koncovky *ch*, osobním a národním jménům obecné, np. ženi-ch, jino-ch, bra-ch m. bratr, kmo-ch m. kmotr, ho-ch m. holek, Pe-ch m Petr, Zde-ch m. Zdeslav, Sta-ch m. Stanislav, Če-ch, Le-ch a na sta jiných. Ačkoli pak původně Slované, zároveň Němcům, jménem Vlachův podělovali jediné národy kmene celtického, však předce, poněvadž ve dřevní době severní Italie a drahná částka polední Germanie osazena byla od Gallův, stalo se, že oba kmenové, Slované i Němci, jméno Vlachů, Wälsche, pomalu na celou Italii a národy za Gally obývající, jmenovitě Římany, přenesli. [33]) Že toto přenešení jména již ve staré, gallické době se zběhlo, snadno se domýšleti můžeme; po vyhynutí zajisté Gallů v hořejší Italii ono již místa míti nemohlo. Odkud i starobylost národův slovanských ve střední Evropě, ve blízkosti Gallův a Němcův, průvodná jest. Podobným způsobem později totéž jméno Vlachův i na Římany, z Vlach do Dacie převedené a tam osazené, od Slovanův bylo vztaženo, tím více, že tito snad již dříve obývající v horách sedmihradských národy celtické, Bastarny a Peuciny, jakž se domýšleti lze, Vlachy jmenovali. Sem i to poznamenání přináleží, že až podnes ještě malá krajina v Srbsku, mezi Ibrem a Drinou, sluje u Illyrův starý Vlach [34]), nepochybně od gallických Skordiskův druhdy tam osedlých. [35]) Před tím i krajina na pomezí Dalmatska, Chorvatska a Bosny, kdež rovně Gallové se byli rozhostili, sloula Vlachy. [36]) Z čehož dosti patrné jest, že jménem Vlachů u Slovanův původně Gallové čili Celtové se míní. Že ale to podání o podmanění Slovanů ve krajinách podunajských

[32]) *Dobrovský's* Etymologicon S. 78.

[33]) Totéž i u jiných starých národův spatřujeme, nazývajících jménem nejbližšího okolí celou krajinu za ním ležící. Tak Lotyši podlé někdejších Krivičův, sousední jim větve Slovanův, jmenují všecky Rusy *Kreevy*, a zemi jejich *Kreevusemme*. Tak Čuchonci celé čudské Estony *Virromaa* podlé estonského krajiště tak nazvaného a j. Srov. §. 6. č. 10.

[34]) *V. St. Kararadžić* Srbski rječnik s h. v. *Téh* Danica 1827. str. 56.

[35]) *Strabo* l. VII. p. 318. *Justin* l. XXXII. c. 3. Ptolem. l. II. c. 16. *Liv.* Epit. c. 56. 65. *Appian.* Illyr. c. 3 *Vellej.* II. 19. *Florus* III. 4 Minucius Scordiscos toto vastavit Aebro (ibar, či Hebrus — Marica?) *Eutrop.* l. IV. Scordisci et Triballi. Srov. *Mannert* German. 496—499. *Jordan* Orig. slav. IV. 19—20.

[36]) *Farlati* Illyric. sacr. IV. p. 63. Srov. §. 17. č. 7.

a vypuzení jich odtamtud od Vlachův ani na Římany, ani na pozdější Valachy se nevztahuje, to jak ze mnohých jiných důvodův a okolností, tak zvláště z toho průvodné jest, poněvadž, bylo-liby něco takového teprva v pozdějších, historicky dokonále známých časích se zběhlo, souvěká historie římská a řecká by nám jistotně dostatečné o tom zprávy byla zachovala, čehož však u ní naprosto není. Nezbývá tedy nic jiného, než abychom za to měli, že podlé nejstaršího domácího podání, jehož sledy nám Nestor zachoval, starobylí Slované ve pradávní době od Celtův čili Vlachův ze krajin podunajských vypuzeni byli, a drahná jich část ku příbuzným sobě národům za Tatry se přestěhovala. [37])

6. Zprávy Kadlubkovy, Boguchwalovy a Dalimilovy.

Podobné podání o bojích starých Slovanův z Vlachy ve krajinách podunajských zachovali nám i staří dějepisci polští, jmenovitě Kadlubek a Boguchwal. Kadlubkovo, jakožto staršího a původnějšího, svědectví nám zde nad jiná důležitější jest. Jsouť pak slova jeho o tomto předmětu tato. Podotknuv něco o nejstarší nejisté době Slovanův a o nesčíslném jich množství ve krajinách zatatranských, mluví dále: „Pověst dí, že Vlachové tu dobu téměř všemi královstvími země této zavládli, jichžto mnoho tisícův tito naší plukové v rozmanitých bojích a bitvách porazili: ostatek pak, dlouho týraný, k vespolné zámluvě se sebou pohnali, tak aby všeliký buďto náhodou, buďto udatenstvím jim se dostalý nábytek cizích zemí rovnou měrou mezi ně podělen byl. Vlachům tedy se dostalo celé Řecko. Těmto pak končiny odsud až ku Plavcům, od onud až k Bulharům a Korutanům přiležící za podíl při-

[37]) Že slůvko Vlach u Nestora znamená Galli, již Dobrovský za pravé uznal v Müllerově Nestoru str. 183, a ještě výrazněji ve Wien. Jahrb. d. Liter. 1827. Bd. 37. S. 13—14: „Unter Wlachen, denen die Slawen an der Donau weichen mussten, verstehe Nestor Gallier, die in Illyrien einfielen. Nestor hatte das versacrum der gallischen Colonien beim Justinus im Sinne?“ A však Dobrovský podlé svého obyčeje i zde Nestora z omylu viní a zprávu jeho naprosto zamítá. Srov. tohoto §. č. 3. pozn. 3.

padly.“ [38]) Co potom následuje o Gallích z Troga Pompeja, jest pouhé rozumování samého spisovatele, chtějícího to temné podání o bojích Slovanův s Gally poněkud vysvětliti a se známými historickými ději a příběhy ve spojení uvesti. Spisovatel pramen svůj těmi slovy „pověst dí“ (fama est) sám výslovně a dosti určitě udává Na jevě jest, že Kadlubek z takovéto, v národních písních a zpěvích až do jeho časův dochované pověsti to jediné, že Slované z Vlachy v krajinách podunajských bojovali, zvěděti mohl; ale učenost jeho pobídla jej, aby stvrzení této z národního podání čerpané pověsti v latinských spisích hledal. Za tou příčinou praví dále, v osobě Jana, rozmlouvajícího s Matoušem: „Není zde nic baječného, nic smyšleného, nýbrž cokoli pravíš, pravdivé a skutečné býti ze dřevního se shledá dějepisu.“ Načež uvozuje svědectví Troga Pompejovo o stěhování Gallův do Italie a Pannonie. Slova „pověst dí“ (fama est) a zase „zde“ (hic) t. v té pověsti, pak „cokoli pravíš“ (quidquid asseris), stojí naproti slovům z dějepisu Troga Pompejova uvedeným. Ostatně na bíledni jest, že zpráva Kadlubkova od Nestorovy, co do vítězství Slovanův místo ustoupení jejich, valně se liší, budiž že nepevné podání jeho došlé skutečně tak znělo, buďto že jediné on sám, což podobnější jest, tento smysl do něho vnesl. Podobné podání o pojití Slovanův ze zemí podunajských měl před očima i Boguchwal, když v čele kroniky své poznamenal, že podlé svědectví nejstarších knih Pannonie (t. nynější Uhry) za pravlast a původiště všech slovanských národův se pokládá. [39]) — Čtvrté neméně vážné a s oněmi hořejšími dobře se srovnávající svědectví o sídlech starých Slovanův nedaleko moře, v blízkosti Řekův, tedy v krajinách illyrských, vydává nejstarší kronikář v jazyku českém, povšechně pod

---

[38]) *Kadlubek* l cp. 2., ed. 1711. II. 604, Vars. 1824. 8°. I. 12. Srov. *Ossolińského* Vincent Kadlub. str. 32 násl. 128 násl. Ve Krausově vydání čte se: isthinc usque Ungariam, naproti ve varšavském případněji: usque Bulgariam.

[39]) *Bojuchwali* Chron. Polon. ap. *Sommersberg* Script. rer. Siles. T. II. p. 19. Scribitur enim in vetustissimis codicibus, quod Pannonia sit mater et origo omnium Slavonicarum nationum.

nem Dalimila známý, skládavší kroniku svou mezi l. 1282—1314 a čerpavší mnohé, jinde nepoznamenané věci z prastarých národních pověstí a zpěvů. [40]) Slova jeho jsou sledující. Podotknuv o stavění věže Bábel, změtení jazykův a pošlém odtud rozptýlení národův, pokračuje dále takto: „Každý sobie vlast tiech ustavi, Ot tiech vznidechu rozličnì nravi; Osobichu sobie zemie, Tak jich každá má své imie; Mezi jinými Srbové, Ottud kdež bydlé Hřekové, Vedlé moře sie usadichu, Až do Říma sie rozplodichu.“ [41]) Podlé těchto slov domýšleti se lze, že prastaré to podání, jež zde kronikář před očima měl, tolikéž k jižním zadunajským krajinám co pravlasti Slovanův poukazovalo.

7. Čeho k dotvrzení starých pověstí třeba.

Národní podání o důležitých dějích, příbězích a proměnách některého kmene, z proudu minulosti vytonulé a v prostonárodních zpěvích dochované, může ovšem býti pomůckou při dějepisných badáních, zvláště pak v době starší a takořka předhistorické, ale jediným pramenem pravdy, bez pomoci jinorodých svědectví, nikterakž býti nemůže. [42]) Pročež i Nestorovo podání, má-li mu víra přikládána býti, vymáhá všestranného potvrzení odjinud, a nade všecko dokázání jeho srovnalosti s historickými resultáty o prastarých obyvatelích krajin podunajských, vážených z nepodezřelých souvěkých pramenův. Slušíť tedy předc vším ohledati věci dvojí: předně, opanoval-li národ Celtův skutečně krajiny podunajské a vytisknul-li odtamtud jiné prvotnější národy? podruhé pak, může-li s nějakou aspoň podobností dokázáno býti, že Slované

[40]) Že Dalimil staré národní pověsti před rukama měl, ze mnohých příznakův a okolností domýšleti se lze. K takovým přináleží i užívání slov sic jinak za jeho času již neobyčejných a neznámých, np. *lech*, *batia*, *lada*, *naw* atd. Srov. *Palacký's* Böhm. Geschichtschr. S. 112. 116.

[41]) Tak podlé textu od Hanky pozpraveného. V jednom rkp. místo Srbové a Říma čte se Slované a Rýna. A však Dobrovský i Hanka ono první podlé nejstarších rkp. za pravé uznali.

[42]) O důležitosti národních pověstí pro historii a o střízlivém i rozsudném jich užívání závažná slova čísti lze v Hall. Allg. Lit. Zeit. 1827. Jan. S. 106 ff.

již před onou povšechně známou dobou svého stěhování do krajin podunajských (v 6tém a 7mém stol.) v těchto zemích obývali? Teprva když tyto dvě předúležité otázky náležitě vyskoumány a rozřešeny budou, i Nestorovo a Kadlubkovo podání o starých sídlech Slovanů v krajinách podunajských čili v římském Illyrikum a o vypuzení jejich odtud skrze Vlachy s dokonalou jistotou buďto potvrzeno anebo vyvráceno bude.

8. Výprava Celtův na Podunají.

Povšechně vědomo jest, že veliký a prastarý kmen Celtův čili Gallův v nejdřevnější historické době v západních končinách Evropy, jmenovitě v Gallii, Hispanii, v půlnoční Italii a v poledních Němcích obýval, odtud v rozličných časích mnohočíslné své pluky na východ i západ ku podmanění a zalidnění okolních krajin vysílaje.[43]) Staří spisovatelé, očití svědkové těch zběhlostí, s podivením vypravují o velikosti, síle a udatenství tohoto kmene a o vojenských jeho taženích po větším dílu ostatní Evropy. Julius Caesar, nejlepší znatel národu toho, ujišťuje, že někdy v prastaré době Gallové množstvím a udatenstvím daleko nad Germany vynikali, a protož, nemajíce ve vlasti své dostatečné země k obývání, přes Rén se vysuli a drahnou část vnitřní Germanie opanovali.[44]) Totéž opakuje po něm i Tacitus, neméně soudný vážitel dějin národův svého věku.[45]) V dlouhém oběhu času dotčení Celtové čili Gallové tak se rozmohli a postupujíce vždy dál a dále končiny svého držení tak rozšířili, že osady jejich s jedné strany až dolů k moři adriatickému a přes Illyrikum k hoře Haemus řečené, s jiné pak strany přes řeku Odru a Vislu, sněžky Bastarnické až k ústí Dněstru sahaly. Ve které době a jakým způsobem toto jejich nesmírné rozšíření nastoupilo, o tom nám historie starého věku dostatečné

[43]) Zdeť přede vším všecko to, co o národech celtických níže v §. 17. místněji vyloženo jest, čísti a srovnati sluší.

[44]) *Caesar* B. G. VI 24.

[45]) *Tacit.* De mor. Germ. 28.

zprávy nepodává. Nalezáme nicméně v ní hodnověrné a jisté svědectví o velikém tažení a takořka všenárodním stěhování Celtův do Italie, Germanie a Illyrikum, podlé něhož i o vyrojení se jich do jiných stran, o němž historie mlčí, s nějakou aspoň k víře podobností souditi můžeme. První veliké tažení Celtův připomíná Livius v tento smysl: „Ambigat, prý, panovník třetího dílu Gallie u Biturigův, chtěje umenšiti počet lidu svého nad míru rozmnoženého, povelel synovcům svým Bellovesovi a Sigovesovi, aby částku toho lidu do ciziny převedli. Podlé rozlosování věštcův připadlo Bellovesovi táhnouti přes Alpy do Italie, Sigovesovi přes Rén do lesův Hercynských v Germanii. Oba tedy velicí zástupové, v nichž do tří set tisíc lidu se počítalo, nastoupivše pouť tu osudnou, brannou rukou sobě dráhu do vlastí nových proklestili. [46]) Pověst tato, pošlá ode starých druidův gallických, na skutečné zběhlosti se zakládá, a však co do času, kterýž Livius udává, t. panování římského krále Tarquinia Prisca čili 600 př. Kr., soudem novějších zpytatelův, jmenovitě Niebuhra, chybná jest. [47]) Nejen zajisté světlá i svorná svědectví starých spisovatelů, ale i uvážení přirozené spojitosti a zavinutí se všech tehdejších dějin [48]), nedají o tom pochybovati, že Gallové teprvé asi l. 388 př. Kr. Alpy mocí válečnou překročivše, hořejší Italii sobě podrobili. Dajíce tomu, jakž slušno, místo, nyní již poslyšme Justina, čili raději průvodce jeho, Troga Pompeja, mluvícího o téže zběhlosti. „Gallové, dí on, zrostše v takové množství, že jim domácí země, v nichž se urodili, nepostačovaly, vypravili do ciziny

[46]) *Liv.* l. V. c. 34.

[47]) *Niebuhr* Röm. Gesch. Berl. 1830. Bd. II. S. 574—583 *Ukert*, A. Geogr. IV. 203—205, ohledem letopočtu nic určitého nepodává, odsílaje čtenáře k vypsání Italie ještě nevydanému.

[48]) *Appian* — in Celticis 2. — pokládá vpád Gallův do 97 olympiady; *Diodor Sicilský* — XIV. 113. — v čas obležení města Rhegium skrze Dionysia Syrakuského, t. nedlouho před r. 387, kdežto se Rhegium poddalo; *Polybius* — II. 17. 18. — staví onen vpád a vzetí Říma (l. 382) nedlouho po sobě; sám *Livius* jmenuje — V. 17. 35. 37. — Gally onoho času gens inusitata, novi accolae, gens nova, inusitatus atque inauditus hostis atd. Také to pamatné jest, že *Herodot* ještě nic o Celtích v Norikum nevěděl, ačkoli mu ty končiny nebyly docela neznámy. (*Herod.* II. 33. IV. 49.)

třikrát sto tisíc lidu, co nějaký prvotinný bohům obětovaný zástup za příčinou hledání nových sídel. Z těchto jedna částka v Italii osedla, kteráž i město Řím dobyté zapálila; druhá částka, zbihavši zátoku Illyrskou, za průvodnictvím ptákův, neboť v hádactví Gallové nad jiné národy pocvičenější jsou, po zbití tamějších cizojazyčníkův, naposledy v Pannonii se osadila.... a pokořivši sobě Pannony, odtud po mnohá léta se sousedními národy rozličné války vedla.“ [49]) Nezastavujíce se při tom, žeť zde Trogus Pompejus příběhy rozličných časův, jakž bedlivější skoumání učí, t. vpád Gallův do Italie i ztečení Říma [388—382 př. Kr.] a tažení Celtův do Illyrikum [ok. 350 — 336 př. Kr.] v jedno smíchal, upřeme mysl jediné na tu částku jeho svědectví, kteráž k opanování krajin illyrských a jmenovitě Pannonie, ke zbití a vyhubení tamějších národův a dlouhotrvanlivým vojnám s okolními kmeny se vztahuje. Tatoť zajisté jeho výpověď ohledem nejstaršího našeho podání o sídlech Slovanů v Pannonii a v ostatních krajinách podunajských, jak každý snadně nahlídne, jestiť nade všecko důležitá. Podlé tohoto výslovného a rázného svědectví, doličeného i jinými neméně vážnými výroky dřevních spisovatelův o vylití se Gallův v 4tém a 3tím stol. př. Kr. na východ i jih [50]), nelze pochybovati, že Gallové brannou mocí do Pannonie a Podunají vtrhše, prvobytele z ní vybili. Ačkoli pak Trogus Pompejus o času, kdy se to stalo, nic jistého nenamítá, však předce z jiných případností s jistotou se domýšleti lze, žeť se to dálo nedlouho před nastoupením panování Alexandra Macedonského. Herodot zajisté, byv národův na dolním Dunaji, v Thracii a Illyrii osedlých dobře povědom, ani je ze jména uvozuje, ještě nikde ani té nejmenší zmínky o Celtech čili Gallích v těch stranách nečiní. Naproti tomu, když Alexander Veliký l. 336 vojenské tažení přes Thracii až k Istru pře dsevzal, a př

[49]) *Justin.* l. XXIV. c. 4.

[50]) *Polybius* praví, že okolo 300 př. Kr. chtíč vojen a stěhování národy gallické jako nějaká nákaza byla posedla, a že těkání jejich na všecky strany nebylo míry ni konce. *Polyb.* l. II. Srov. *Ukert* A. Geogr. IV. 189—190. 202.

dnešní Srbsko do Macedonie se navracoval, předstoupili nenadále před něho vyslancové Celtův, národu před tím neznámého, od západu, z okolí moře adriatického.[51]) Za kteroužto příčinou novější skoumatelé pokládají příbytí to Gallův do podkrají Drávy, Sávy a Dunaje asi mezi l. 350—336 př. Kr., kterážto doba s něco dřevnějším vystoupením Gallů v Italii a s tehdejším všeobecným stěhováním toho národu[52]), naposledy i s jinými okolnostmi nejlépe se srovnává. Jak násilné bylo to vtrhnutí Gallův do zemí illyrských a jak velice jím všecky předešlé svazky a položení tamějších národův najednou přerušeny býti musily, jednak z bojovného, ukrutného a loupežnictvím posedlého ducha Celtův, jednak také z toho, co potomně od nich v Thracii, Macedonii a Thessalii pácháno bylo, a nade všecko z výslovného svědectví Justina, ujišťujícího, „že zbíhavše zátoku illyrskou, po zbití tamějších cizojazyčníkův, naposledy v Pannonii se osadili, a pokořivše sobě Pannony, odtud za mnohá léta se sousedními národy rozličné války vedly," nebezdůvodně zavírati můžeme. Před divokou a neskrocenou jejich zuřivostí utíkali všickni národové okolní, jmenovitě Illyrové, Triballové a Getové, opouštějíce starobylá svá sídla; a však ani tak smrti, zajetí, otroctví a jiné bídy docela neznikli. Neboť od té doby, asi od 338 př. Kr., pojevilo se najednou v celém Řecku takové množství otrokův z národu Getův, prodávaných od celtických Skordiskův a Bojův přes Illyrii a Macedonii, že v novější řecké komedii [338 sld. př. Kr.] jména Geta a Davus u slouhův již všední jsou, čehož ve staré a střední [500 - 338 př. Kr.] naskrze nebylo. O tom, kterak po smrti Alexandra Macedonského vybujnělí a výtržní Gallové, pozorujíce malátnost jeho nástupcův, v Thracii, Macedonii a Thessalii zuřili, a kterak potomně, osadivše se pod jménem Skordiskův hlouběji v podkrají Sávy a triballské Moravy, dlouho okolním národům k ostrachu a hrůze byli, až jim meč Římanův toho, co na jiných páchali, vrchovatě odměnil, obšírně vypravují souvěké letopisy, k nimž čtenáře

[51]) *Arrian.* De exp. Alex. l. I. *Strabo* l. VII. p. 302. 305. *Athenaeus* VI. p. 234. cf. ibi *Casaubon.* Srov. *Ossoliński* Wiadomości II. 466. *Mannert's* Germania 494—495.

[52]) Srov. *Polybia* l. c.

odsíláme. Co jsme zde připomenuli, jen k tomu sloužiti má, abychom se přesvědčili, že Gallové skutečně krajiny na Dunaji přiležící brannou rukou opanovavše, původní obyvatele z nich na díle vyhladili, na díle sobě v poddanost podrobili. Z tohoto tedy ohledu podání Nestorovo o vypuzení starých Slovanův z Pannonie a Illyrikum od Vlachův, jakž každý vidí, vážného, nerci-li nepřemoženého potvrzení nabývá. Podlé Nestora obývali národové slovanští v šeru nepoznalé starobylosti [53]) na Dunaji, v krajinách potomně Pannonie a Illyrikum řečených, a však z těchto svých sídel od Vlachův, národu velikého a bojovného, vyhnáni a dále na půlnoc do Tater a krajin zatatranských vypuzeni byli; podlé římských a řeckých spisovatelův Gallové skutečně mezi 350—336 př. Kr. do Illyrikum, Pannonie a ostatních krajin podunajských válečně vtrhli, osedlé tam národy z částky zbili, z částky v porobu a služebnost uvedli, sprodali, z částky pak vypudili, vyhnali a vytiskli: i nelze tedy jinak se domýšleti, než že dochované až do Nestora národní podání na pravdě založeno bylo [54]), a že Slované před Gally z Podunají ucouvli, třebas staří mezi vypuzenými odtamtud národy Slovanův ze jména neuvozují [55]) Zamlčení toto jména Vinidův čili Slovanů v této příčině u vzdálených spisovatelův řeckých a římských bylo přirozené. Jim jen bližší, u roviny podtatranské s polední strany rozložené národy, Pannonové, Illyrové, Getové, ze jména známy byly; o vzdálenějších, za těmito obývajících v oné staré době málo co místněji vypravovati uměli.

9. Slovanská stará jména na Podunají.

Neobyčejná tato shoda dvou neodvislých, z rozličných časův i pramenův pocházejících svědectví o jedné a též zbě-

[53]) Podlé pravého smyslu toho podání, v němž žádného určitého letopočtu nebylo: neboť Nestor, jakž jsme nahoře viděli, zběhlost tu do mnohem pozdější doby klade.

[54]) Podání to u Slovanův tím snáze zachovati se mohlo, že jim Celtové, posunuvší se pomalu až za Tatry, kdež je pod jmény Ombronův, Kotinův, Anartův, Tauriskův, Bastarnův a Peucinův ještě v 2hém stol. po Kr. nalezáme, pořád byli před očima, a paměť dřevních s nimi bojův nově vedenými válkami se zotavovala. Od Ombronův zůstalo Slovanům slovce Obr. O těchto Celtech zatatranských šířeji v §. 17. č. 7—10.

[55]) Stěhování národův pannonských za Tatry dojišťuje příklad Osův, o nichž viz *Tacit* Germ. c. 43, a srov. níž §. 17. č. 9. I Agathyrsové ze Sedmihradska dále na sever od Celtův byli vypuzeni. Srov. §. 20. č. 6.

hlosti tím větší vážnosti u nás nabude, považíme-li, kterak i mnohé jiné okolnosti tomu patrně nasvědčují, že v prastaré době, dávno před přibytím novějších Slovanův do dnešních Uher a krajin přiležících, lidé tohoto kmene v těchto dotčených zemích obývali. K těmto pobočním důvodům někdejšího přebývání Slovanů v krajinách podunajských počítáme přede vším jména hor, řek, jezer a měst pošlá z jazyku slovanského, potom ostatky slovanských národů v 4tém a 5tém stol. pod Tatrami pod jménem Satagův a služebných Sarmatův se vyskytající, naposledy sousedství příbuzných Venetův na moři adriatickém. Věc sama toho požaduje, abychom o každém z nich něco obšírněji promluvili. — Co přede vším místních jmen a jejich významu se dotýče, těchto svědectví v naší případnosti tak jest jasné, rázné a neopovržené, že i ten, kdo sic jinak v historických důležitostech slovozpytnému hloubání nerád ucha půjčuje, důrazu a závaží jeho pocítiti a k němu chtěj nechtěj své zření obrátiti musí. Anižbychom my sami, vědouce dobře, jak nejisté a klamavé jsou historické resultáty z pouhého slovozpytu vydobyté, důvodu tohoto sobě hrubě všímali, kdyby on buď samojediný byl, buďto jiným historickým pravdám se příčil: ale kde hlas jeho tak zjevně a srozumitedlně k nám mluví, a s výpověďmi jiných svědkův tak krásně se srovnává: tam nám vnuknutí jeho dvojitou váhu do sebe míti se zdá, a tam mu rádi víru přidáváme. Z drahného počtu takových jmen, která na slovanský původ ukazují, připomeneme zde jen některá patrnější. Sem přináleží přede vším staré jméno pannonského jezera *pleso*, u Plinia vinou přepisovačův zkaženě *Peiso* m. *Pelso*, litery zajisté *l* a *i* v písmě přesnadně změteny býti mohly, u Aurelia Victora Pelso, u Jornanda Pelsodis lacus, u Gvidona Ravenského Pelsois [56]), u nejmenovaného Karantance [ok. 873] Pelissa. [57]) Pozdější, v novém stěhování v 6tém stol. do Pannonie přibylí

[56]) „In qua Pannonia est *lacus maximus*, qui dicitur Pelsois" jsou slova Gvidona Ravenského, ed. Gronov. p. 779. Není tedy pochyby, že tím jménem Blatno se míní.

[57]) *Anonym. Salisburg.* ap. *Kopitar* Glagolita Clozianus p. LXXIII. Partem Pannoniae circa lacum Pelissa inferioris, ultra fluvium. qui dicitur Hrapa. Odkudž též patrno, že Blatno míněno jest.

Slované nazvali je Blatnem, od blata, odkudž již u Mnicha Chrabra, spisovatele asi z 11ho věku, čte se „Kocel' knjaz' Blatenský.“ [58]) Slova pleso m jezero užívají až podnes Moravané a Slováci tatranšti, aniž jiným Slovanům, jmenovitě Slezákům a Rusům, jestiť neznámé [59]), jakž jména mnohých jezer, řek a osad jim přiležících po všech téměř krajinách slovanských vysvědčují, np. v Rusi Nikol'skaja Plesa (mn. č.), jezera v gub. Novohradské, Pljusa, Plisa řeky, Pleso, hrad na řece Sure [60]), Pleso, městečko na řece Mokši v gub. Penzenské, Pleso, ves v gub. Vologžanské, Plesa, ves v gub. Pskovské, Ples, městečko na Pljuse; v Čechách Ples, Plesy; v Illyrii Ples na Soči; v Chorvatech Pleso, Plesmo osady atd. Pelso jest obdobné vyslovení římské a německé našeho pleso; srov. pleva = palea, slama = culmus = halm, krátek = curtus = kurz, brada = barba = bart, chlum = culmen = Kulm (n. pr.), breg = berg atd. — *Tsierna*, město na dnešní řece Černa, srbsky Crna, vpadající na rozhraní Uher a Valachie do Dunaje, podlé nápisu mramorového, na němž se čte: „Valerius Felix miles coh. IV. stationis TSIERNEN.“ Kamen ten položen za konsulův Barbata a Regula 157 po Kr., a podnes se v Mehadii nalezá. [61]) Netak věrně jméno to u jiných vyloženo: u Ptolemaea Δίερνα, na deskách Peuting. Tierna, u Ulpiana Zernensium colonia; byloť zajisté trudné řecky neb latině slovo Črna, Černa, napsati. [62]) Rozvaliny města toho až podnes se spatřují, jakož i jméno v názvu řeky trvá. — *Pathissus*, omylně i *Parthiscus*, u starých jméno podkrají Tisy, užívané i o samé řece, a sice u Plinia Pathissus [63]), u Ptolemaea Partiskon (město na Tise), u Ammiana Marcellina

---

[58]) *Kalajdovič* Joann Exarch. str. 192 Ze jména Blatno povstalo mad. Balaton, a něm. Plattensee.

[59]) Pleso slove jezero na Štrbském Hrádku v Tatrách. *Staszic* O Tatrach v Roczn. Tow. Warsz. 1810. T. VI. p. 139. *Palkovič* Český Slovník s h. v. — O ruském plesu viz Slovník akad. ruské (IV. 879) a j.

[60]) *Schlözer* Gesch. v Litt. p. 19. *Též.* Nestor III. 356. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 453. II. 145.

[61]) *Katancsich* Geog. Epigraph. II. 233. 294. 312. *Též.* Orbis ant I. 373, *Caryoph.* Th. II. I. p. 26. *Murat.* CCCXXXII. 3.

[62]) Podobně ve skandinavské pověsti Knytlinga Saga jméno staroslovanského běsa Čr'noglav psáno Tjarnaglófi. Fornm. Sögur Bd. XI. S. 386.

[63]) Parisus u Strabona snad omylem psáno místo Patisus?

Parthiscus atd., t. Patisí čili Potisí [64]), jako Pomoří, Polabí, Pomoraví (v rkp. sv. Sávy ok. 1210), Podunaví (Podunavije, tamže), Polesí, Pokutí, Pořičí, rus Povoložje, Posulje, Porosje, chrv. Pokupje atd. Vlastní jméno řeky Tisa vyskýtá se u Jornanda Tisia, Tysianus, u Theophylakta Simokatty Tissus, u Gvidona Ravenského Tysia, u Konstantina Porphyrogennety Titza, u Einharda Tiza, v nejstarších domácích listinách Thyscia a Tyscia atd. Staří, slyšíce o Patisí čili Potisí, t. podkrají řeky Tisy, obrátili jméno okolí na řeku. Zdeť máme patrný příklad složeného slova slovanského z 1ho stol. po Kr. — *Serbinum* Σέρβινον, podlé Ptolemaea, a *Serbetium*, Servitium na deskách Peuting., v Itiner. Antonini, u Gvidona Ravenského, dvě města pannonská, ač nejsou-li obě totožná, z nichž jedno dnešní Srbec na Sávě býti se zdá. — *Bersovia*, osada v krajině Sarmatův příjmím Limigantův (Sarmatae Limigantes) podlé Peutingerových desk a Gvidona Ravenského, Berzobis podlé Prisciana, vypsavšího jméno to z vlastního rkp. cís. Trajana, ve středním věku městečko Berza, na dnešní řece Berzava čili Brzava v Banátě v Uhřích. Jména tohoto mnoho řek, potokův a osad v Rusku, v Čechách, v uherských Slovanech a jinde až podnes se nachází. — *Granua* řeka, ve spisích cís. Marca Antonina Filosofa [180], nyní Hron, původně jistotně Hran, jakž ves Hranovnica u pramene jejího svědčí, od slova hrana, hranice (něm. Gränze). I v Čechách teče potok Hraničnice. — *Pelva*, dle Antoninova Itinerarium městečko v dolní Pannonii, kdež až podnes, a sice v krajišti Bosenském, osada i řeka Pleva, bosensky Pliva, se nalezá. Pelva m. Pleva jest zlatině, jako Pelso m. Pleso. V Rusku říčka Pleva, v Bulharích potok Pleva i město Pleven, v Uhřích osada Plevnik atd., důkazem jsou domácnosti toho jména. — *Bustricius*, řeka v Pannonii, podlé

---

[64]) Vědomo, že ve slovanských nářečích oboje forma předložky, t. *pa* i *po*, se nalezá, np. pamět, pamlsky, parohy, patoky atd., a pomyje, pometlo, popluží atd. Ona starší, tato novější jest. Odtud Patareni v 11—12. stol. v Bosně t. obyvatelé řeky Tary, a Paradantani (v rkp. Parantani) v životopisu sv. Emmerama v Němcích na řece Radnici. Předložka *pa* v žádné jiné evropejské řeči se nenalezá, kromě ve slovanské a litevské.

starořímských map a cestopisův, z nichž Gvido Ravennas jméno její vypsal [65]), ač neznámého položení (srov. §. 22. č. 3.), jest slovanská Bystrica; naše zajisté široké *y* Latíni nejobyčejněji hláskou *u* vyráželi.[66]) — Mám zato, že řecké jméno *Karpatus*, t. Tatry, u Rusinův tytýž ještě Chorby, Horby, jest ze slova Chrbet, Řekům a Latinům ovšem nevyslovného, podlé jména známého jim ostrovu Karpathos, skrojené. Slovo chrb, chrib (hrib), vindickým Slovanům až podnes vyznamenává horu [67]), Chorvatům břeh (ripa), a chrebet sluje u Rusův každé vysoké pohoří, np. Jablonoj-Chrebet, Ural'skoj-Chrebet. Kamčatskoj-Chrebet, Stanovoj-Chrebet atd. (§. 22. č. 2.). — Nechtěje dalším rozborem vlastních jmen čtenáře přítomného spisu obtěžovati, při němž obyčejně i nejtrpělivějšímu tytýž předce se stýská, pomíjím zde množství jiných, v dávnověkých památkách se vyskýtajících, neodporně slovanských jmen [68]), přestávaje na těchto několika příkladech, mohoucích sloužiti za vzor ostatních. [69]) Možné-li, ptám se konečně, aby soudný a jazyka i věci dobře povědomý čtenář o slovanskosti těchto a těm podobných jmen pochyboval? Z které medle evropejské řeči jména, jako Pelso čili Pleso, Tsierna čili Černa (Slovák do dnes vyslovuje Čierna), Patisus čili Potisje, Serbinum čili Srbin, Serbetium čili Srbec, Bersovia čili Berzava, Granua čili Gran (dnes Hron), Pelva čili Pleva, Bustricius čili Bystrica, Karpatus čili Chrbet atd., tak přirozeně a nenuceně vyložiti se dají, jako ze slovanské? Kde slova tato o týchže předmětech tak

---

[65]) *Anonym. Rav.* ed. *Gronov.* p. 779.

[66]) Np. Lindemuslus u Einharda, Nedamuslus v list. 837, Tabomiuzl a Gotzomiuzlus v Annal. Fuld., Nezemuiscles u Dithmara, insula Chotiemuizlis v list. 993. Buistrizi (t. Bystrica v list. 1068 atd.

[67]) *Dobrovsky* Inst. l. slav. p. 214. *Jarnik's* Etymolog. p. 229. s. v. herb. Odtud Slovenski hribi = Windische Bühel ve Styrsku. Slovencům, jako Chorvatům a Srbům, *h* zastupuje místo stslv. *ch*.

[68]) Srovnalost jmen místních, zvláště řek a jezer, v Pannonii a za Tatrami ve Slovanech nad to jest patrná a všelikého uvážení hodna. Zdeť ještě některé příklady: v Pannonii řeka Arabo Tab. Peut., Araba Ann. Fuld., nyní Raba a Rabca, v Haliči Raba, pobočni ř. Visly; v Pann. Dravus (Drava), v Polště ř. Drawa a jez. Drawsko, v Pann. ř Colapis (Kulpa), v Rusku Kolp', Kolpinka atd.

[69]) Úplnější vyčítání a objasnění jmen sem náležejících viz v mém pojednání: Abkunft der Slawen S. 158—180.

povšechně jsou užívána, jako u Slovanův? Možné-li při dobré známosti dějin dřevních národův Evropy a při nestranném rozvážení všech okolností tvrditi, že tato slovanská jména jen náhodou a mani v 1ním a 2hém stol. po Kr. v zemích pannonských se nám vyskýtají, a že v nižádném nejsou svazku s dějinami národův slovanských? V příbězích a osudech národův, rovněž jako i v proměnách přírody, nic se neděje mani a náhodou, jen slabému zraku našemu začasté známých úkazův příčiny a původy neznámé jsou. A protož nelze nám jinak než domnívati se, že i tato slovanská jména od slovanského národu původ vzala. a že tudy, jakž Nestor vypravuje, již ve předkřesťanské době Praslované v zemích podunajských skutečně obývali.

10. Důkazy o národech slovanských na Podunají.

Slované ti, od nasilujících Vlachův potlačení a z dřevní své vlasti vypuzení, větším dílem, jakž svědčí Nestor, ke spolukmenovcům svým za Tatry se přenesli, a však, jakž to obyčejně při takovém stěhování bývá, vždy některé jejich zbytky u poledního návahu týchže Tater, v podkrají Váhu, Hronu, Iplu, Šajavy, Hernadu, Torisy, Ondavy a horní Tisy, sídliti zůstavše, v arkadických těch dolinách, ohraženi jsouce nesčíslnými holemi proti outokům krutých nepřátel, život pastýřský a rolnický až do příchodu jiných bratří z půlnoci v pokoji a v míru provodili. Což nám novým jest důvodem starobylosti národu toho v krajinách podtatranských. K dokázání toho nechceme se odvolávati k oněm nahoře dotčeným slovanským jmenům řek a míst, dobře vědouce, že tato i od neslovanských nástupcův, po vypuzení prvotních obyvatelův, zděděna a užívána býti mohla; nýbrž přivedeme na to jistotné a historické důvody, dostatečné k tomu, abychom o pravdě hořejšího vyrčení se překonali. Sem přede vším přináleží to, že v čas panování Jazygův, národu sarmatského, v podkrají Tisy ve dnešních Uhřích, nalézal se tamže i jiný domácí, od oněch ve služebnost a porobu uvedený, a tudy starší národ, o němž, že byl kmene slovanského, téměř jistotné jest. Přibytí Jazygův

do Uher zběhlo se za panování cís. Claudia [ok. 50 po Kr.], a tažení jejich šlo od západního břehu černého moře poříčím Dunaje, na jehož břehu, po vypuzení odtud Dakův [70]), v čas Ovidiova vyhnanství, oni se zdržovali. Ti, kteříž, proskočivše soutěsky polední Dacie, v tučných rovinách uherské země, mezi Daky s jedné a Pannony s druhé strany, se osadili, sluli u Řekův a Latiníkův Jazyges metanastae, nepochybně k rozdílu od jiných Jazygův, osedlých ve dnešním Polesí mezi Polany a Litvany. A však obyčejněji jmenovali je Sarmaty Limiganty (Sarmatae Limigantes), dělice je na svobodné a služebné (Sarmatae liberi, Sarmatae servi). [71]) Kdokoli všecka svědectví starých, jmenovitě Diona Kassia, Ammiana Marcellina, sv. Hieronyma, nejmenovaného životopisce Konstantina Vel. a j., s náležitou bedlivostí srovná, ten neomylně nahlídne, že sarmatští Jazygové, mimo Gety v Dacii a na dolním Dunaji, i jiný negetický národ v Potisí a pod Tatrami zastihše, jej sobě násilně podmanili. Tento národ, ode starých jmenovaný služební Sarmati, častokráte proti násilníkům svým, svobodným Sarmatům čili Jazygům, se pozdvihnul a kruté války s nimi vedl, chtěje jho těžké poroby se sebe svrci. [72]) Poražení Jazygové hledali l. 334 pomoci u německých národův Victofalův a Quadův. I jest tedy napovrchu, že panující a podmanění nebyli lidé jednoho národu, jednoho kmene, třebas je cizinci oba pod obecným jménem Sarmatův zahrnovali. Jazyk, mravy, obyčeje a obydlí svobodných i služebných Sarmatův, jakž ze mnohých náznakův patrné jest, byly veskrze rozdílné. Jazygové byli divocí, smělí jezdci, obývali v tučných rovinách mezi Dunajem a Tisou, provodili celý život na koních, nemajíce žádných měst a vesnic, bydleli popořád v leženích, chovajíce rodiny své na vozích, s nimiž dle líbosti i potřeby semotam se stěhovali. Služební Sarmati naproti přebývali ve stálých sídlech, v dřevěných domích a vesnicech, ba nadto

---

[70]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 12. §. 80.

[71]) Ammianus Marcellinus jen služebné Sarmaty jmenuje Limigantes (kteréž slovo mylně se vykládá = limitanei, hraničáři); sv. Hieronymus nazývá svobodné čili pány Arcaragantes.

[72]) *Ammian. Marcell.* XVII. 12. 13. *Eusb.* Vit. Const. IV. c.

měli i města, jež Ptolemaeus a jiní ze jména uvozují, bojovali více pěšky nežli na koni, dělali lodě atd., byli umělí plavci, což všecko patrné jsou vlastnosti starých Slovanův.[73]) Že tito služební Sarmati nebyli ani Getové, ani Němci, s jistotou se tvrditi může; oboje zajisté tito poslední uvozují staří napořád pod tímto jejich vlastním jménem Slovanův ale jméno proto se nevyskýtá, poněvadž brzo po opanování jejich krajiny od Sarmatův jméno panujících, jakž to obyčejně bývá, i na podmaněné přešlo. Po vyhynutí Jazygův v těchto stranách zachovali se předce původní Slované v hornatinách podtatranských, vždy raději hotovi jsouce jiným loupežnickým, na ně napadajícím národům daň platiti, nežli pokojný svůj život, orbu a pastýřství opustiti, a obyčejem jiných dravců na zbojnictví a loupežnictví se vydati. Na důkaz toho přivedeme zde světlé a nepodezřelé svědectví očitého svědka Priska. Když tento učený dvořan, jsa od řeckého císaře vyslán, l. 448 k Attilovi, ve stanovišti svém v okolí dnešního Tokaje v půlnočních Uhřích se zdržujícímu, poselství s družinou svou konal, byloť mu na té cestě v každé vesnici dodáváno na potravu místo žita proso, místo vína pak med čili medovec, jakž prý jej obyvatelé tamější jmenovali, sluhové pak jej provodící (Hunové-li jemu vstříc vyslaní?) též s sebou nesli proso, nápojem od cizojazyčníkův (Hunův-li?) kamos zvaným posluhujíce.[74]) Nechtějme nyní vyšetřovati, ve slově *kamos* vězí-li mongolský nápoj *kumys* až podnes u východčanův oblíbený[75]), čili snad něco jiného: zůstaňme zde

---

[73]) Abkunft d. Slav. S 102. 111. — Není-li jméno Limigantes složené Limi-gantes, což ovšem podobnější (srov. Arcara-gantes), domýšlelbych se, že jest příbuzné jménu rusinských Lemkův (rusn. Lemki) v Sandeckém kraji v Halíči. *Lewicki* Ruth. Gramm. V.

[74]) „Congerebantur vero nobis ex vicis (κατὰ κώμας) commeatus, pro frumento milium, pro vino medus, sic enim locorum incolae vocant (ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος); servi quoque, qui nos comitabantur. milium secum portabant, potionem ex hordeo praebentes, quam camum (κάμον) barbari appelant." *Prisci* Exc. de legat. ed. *Niebuhr* Bonnae 1829. 8°. p. 183.

[75]) Tatarský *kumys*, kalmicky prý *čigan* (?). Tatiščev I. 133. pozn 44. U Batuchana, podlé Rubruquisa. pijeli jen velmuži *kumys*. I Plavci lokali *komuz*. Kar. III. B. 49. pozn. 73 srov. IV. B. 26. pozn. 45. „Černoje moloko, naše pitije, kobyljej kumus" mluví Batyj. — Jiní při slovu κάμος na slovanský *kvas* mysli.

při samém slově *med*, za jisto vážíce, žeť ono v této čisté formě a v tomto spojení dosti patrně na slovanský původ toho lidu ukazuje. Po prosu a medu kdo medle nepozná Slovana? Znamenati pak sluší, že Priscus o domácím, po vesnicích (κατὰ κώμας) osedlém, od Hunův, kteréž on cizojazyčníky (οἱ βάρβαροι) nazývá, rozdílném národu mluví, pravě ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος (medum locorum incolae vocant). Ačkoli pak dobře víme, že i ve staroněmeckém nalezá se *meth*, však nic méně přesvědčeni jsme, že jakož strojení a užívání medovky, tak ani pojmenování ji nepovstalo u Němcův, národu vojenského a loupežnického, nýbrž nejpodobněji od Slovanův, národu hospodářského, k nim přešlo; za kterouž příčinou i slovo to v jazyku oněch ojedinělé, v těchto pak hluboce vkořeněné a rozšířené jest. Mimo to u Priska řeč jest o národu domácím, osedlém, hospodářském [76]), kterýž proso i medovec vzdělával a jimi se živil, nazývaje tento poslední ve své přirozené řeči medem [77]); jižť pak víme s jistotou, že jakož Sarmati, Hunové, Avarové, Bulhaři, Kozaři, Plavci atd., tak též i Gothové, Burgundi, Vandali a Quadové, napadše na Slovany, v těchto cizích krajinách s orbou a hospodářstvím naskrze se neobírali, nýbrž jen z uložených na tyto poplatkův a robot, a tudy z cizích mozolův živi byli. Kdyby v těchto krajinách nebylo žádného domácího, orbou a hospodářstvím se zanášejícího lidu stávalo, nikdy by do nich s jedné strany sarmatské a čudské, s jiné germanské dobrodružné pluky tak valně byly nevrážely, a navalivše se tak dlouho v nich nevytrvaly, nejsouce navyklí v cizích zemích pole a roli vzdělávati, ovšem ale, jako kobylky, plody cizích potův, pokudž tito postačovali, požírati, pak ztrávivše je tá-

---

[76]) Ohledem na rozličnost a množství národův tehdáž v Uhřích obývajících důležité jest svědectví *Jornanda* Get. c. 43. „Ab Daciae et Pannoniae provinciis, in quibus tunc Huni *cum diversis subditis nationibus insidebant*, egrediens Attila etc.“

[77]) Srov. cyr. a rus. med (mel, hydromeli), srb. med (mel), kor. med (hydromeli, mel), pol. miód (mel, hydromeli), hluž. měd (mel) atd.; rus. a srb. medovina (hydromeli), chrv. medica, čes. medovec, medovina, slk. medovka atd. Z čehož patrno, že starobylý význam slova med = medovec (hydromeli, meth) u Rusův, Slovencův a Polákův ještě se zachoval.

hnouti dále. O blízkosti Slovanův u stolice Hunův, v podkraji Tisy, svědčí i slůvko *strava*, t. pohřební hody (slk. podnes *kar*, pol. *stypa*), připomenuté od Jornanda v rozpravě o pohřebu Attilově l. 454. [78]) Naposledy, a toť jest jistě nelichý důvod k věci naší, mám za to, že onino Satagové, o nichž v letopisech 5ho stol. zmínka se děje, byli Slované, předkové dnešních Sotáků v půlnočních Uhřích. Satagové tito v dějinách ponejprvé okolo l. 454, a sice v horních Uhřích a dále na poledním Dunaji, se pojevili. Jornandes nám samojediný jména jejich zachoval. Zpráva jeho o nich jest sledující. Po smrti prý Attilově veliká jeho říše dostala se za podíl rozličným národům. V Pannonii se osadili Gothové; v Dacii Gepidae; v menší Skythii a dolní Moesii Sciri, Satagarii a jiní z Alanův [79]); ostatní v jiné krajiny se uvázali. A však nedlouho potom, r. 469, tytéž Satagy již v hořejší Pannonii (interiori Pannonia) nalezáme, kdež je Gothové válkou sklíčiti a sobě podmaniti umínili, ale sami od pozůstalých Hunův přepadeni byvše, musili od nich upustiti. [80]) Slova „qui interiorem Pannoniam possidebant" vykladači obyčejně slyší na severozápadní krajiště Uher [81]): možné však, ba k víře podobné jest, že Jornandes pod názvem Pannonie celé Uhry mezi Danajem a Tisou zahrnul, a že tedy Satagové již tu dobu tam pod Tatrami bydleli, kdež podnes potomci jejich, slovanští Sotáci, sídlí. Byli-li Satagové Alani, jakž k tomu slova Jornandova natahovati lze, anebo raději Slované, jakž již Mannert pokládal [82]), o tom ovšem na obě strany hádati se možné. Já však se k tomu domnění chýlím, že Satagae byli národ původně slovanský, od Alanův a Hunův podmaněný, a do víru tehdejšího stěhování zachvácený. Že dnešní

[78]) *Jornand.* c. 49. O slovci *strava* srov. Abk. d. Slav. S. 131. V jedné listině l. 1090 u Grimma (Rechtsalt.) připomíná se „genus cibi quod vulgo *struva* (čti *strava*) dicitur."

[79]) Sciri et Satagarii et ceteri Alanorum cum duce suo nomine Candax. *Jornand.* c. 50.

[80]) *Jornand.* c. 53.

[81]) *Jordan.* Orig. slav. IV. 175.

[82]) *Mannert's* Germanien S. 588.

Sotákové čistí Slované jsou, jisto jest. — Připustíme-li všecko toto, jak sluší, k mysli, a srovnáme-li nepředsudně všecky okolnosti, nelze nám leč v tom domnění se utvrditi, že již mnohem dříve před novějším stěhováním Slovanův do Pannonie [v 6tém stol.] lidé tohoto kmene pod Tatrami bydleli, v různých časích nasilujícím je Sarmatům čili Jazygům, Gothům, Quadům a Hunům poplatni, a tudy v historii pod jmény těchto cizích národův zahaleni jsouce. Jestliže ale Slované zde skutečně obývali, dlužno je pokládati za ostatky oněch dle Nestora z krajin podunajských čili z Pannonie a Illyrie od Vlachů vypuzených Praslovanův.

11. Národnost starých Illyrův.

Přicházím k historické záhadce, v celém oboru starožitností slovanských nejzavilejší a k rozhodnutí nejnesnadnější, totižto té, byli-li vlastní Illyrové a sousedé jejich Veneti adriatičtí tolikéž národy kmene slovanského čili nic? Záhadky této již ve zvláštním dříve vydaném spisu o pojití Slovanův všestranně vyskoumati a náležitě vysvětliti jsem se vynasnažil, aniž pak nyní, po novém téhož předmětu přetřídění, něco lepšího a jistějšího povědíti umím. Jsouť ovšem patrné sledy, že v té směsici národův, kterouž Řekové a Latini pod povšechnými a jistě pohodlnými jmény Thrakův a Illyrův zahrnovali, i některé národky, nepřináležející ke hlavnímu kmenu Thrakův, se nalezaly; však nicméně k ouplnému dokázání toho, žeby tyto národky byly kmene slovanského, prameny před rukama jsoucí dostatečných důvodův neposkýtají. Pouhé slovozpytné výklady národních a místních jmen, bez podpory jiných historických, výslovných a různých svědectví, ač u lehkověrného a chtivého čtenáře vždy dobře víry dosíci mohou, na skoumavém a rozsudném historikovi dokonalého přesvědčení vymoci předce nemohou. K víře ovšem podobné jest, že po vypuzení starých Slovanův ze dnešních Uher od Celtův některé větve jejich hlouběji do Thracie a Illyrie se uchýlivše, v tamějších nepřístupných horách dlouho při národnosti své se zachovaly. Tomu nasvědčuje přede vším svědectví

starých, podlé něhož v těchto krajinách lidé rozličných jazykův bydleli [83]); potom jména některých národův, jako Krovyzův, Korallův, Triballův, Bessův a j., kterážto jmenům známých slovanských národův na severu, Krivičův, Goralův, Srbův, Běsův a j. příbuzná býti se zdají; naposledy hojnost místních názvů, domnělé slovanský původ i ráz na sobě pronášejících, jako Babas, Badziania, Ballesina, Banes, Bebii, Bora, Budva, Bylazora, Calybe, Catari, Cattarus, Cavetza, Clesvestita, Conisco, Debre, Drinus, Labaea, Labutza, Metubaris, Miletes, Mucaris, Oseriates, Scaplizo, Scopentziana, Scrina, Streden, Struas, Stulpini, Stlupi, Vederiana, Velas, Veriniana, Vetza, Vodas, Vratzista, Zdebrin atd. [84]) A však s druhé strany zapříti nelze, že z pouhého svědectví o rozličnosti jazyků v Thracii a Illyrii o slovanskosti tohoto nebo onoho z nich nic tvrditi se nedá, a že ani srovnalost národních jmen dostatečným důkazem příbuznosti vzdálených národův není, mohuci vždy býti anebo náhodnou anebo jen zdánlivou. Co do souzvučnosti místních jmen, zdeť ovšem tytýž velmi znatné a rázné, znamenati sluší, jednak že původně kořeny všech téměř jazykův více méně se srovnávají, odkudž někdy tatáž jména v nejvzdálenějších zemích se vyskýtají (jako np. město Nitra v uherských Slovanech a v Africe), jednak též, že některá z uvedených nahoře jmen, čerpaná z Prokopiova popsání těch zemí, rázu nepochybně slovanského, jako Cavetza, Labutza, Streden, Vodas, Vratzista atd. [85]), pocházejí nejpodobněji již z oné pozdější doby, když Slované, dle našeho domnění na konci 5ho a z počátku 6ho stol., v tichosti přes Dunaj do Thracie přecházeti a v ní se osazovati počali. — Co zde o

[83]) Jazyk np. Bessův, jakožto zvláštní a od jiných rozdílný připomíná se ve Vita S. Theodos. ap. *Pay.* T. II. p. 9.

[84]) Větší počet jmen sem náležejících viz v Abk. d. Slav. S 158—180.

[85]) V popisu měst a hradův u Prokopia veliké množství se nalezá jmen, co do formy, tuze na slovančinu se ponášejících, jako na *-ana*, *-ina*: Kesiana, Besiana, Titiana, Priniana, Usiana, Tuttiana, Genzana, Mariana, Veriniana, Makkuniana, Badziania, Ballesina atd.; na *-aza*, *-etza*, *-ita*, *-iza*, *-utza* (místo *-itza*): Capaza, Getmaza, Vetza, Kavetza, Klesvestita, Skapliza, Tzerzenuza, Labutza atd.; na *-asta -ista -eston*: Stranvasta, Vratzista, Rabeston atd. U Bulharův a Srbův až podnes jména míst větším počtem se koncují na -ani, -ec, -ica, u prvních i na -išta místo -iště.

národech v Moesii a hluběji v Thracii obývajících řečeno, platí i o jiných dále na západ v zemi dřevních Illyrův usídlených. I zde z důležitých příčin domýšleti se lze, že některé ode starých pod povšechným jménem Illyrův obsažené národy byly větve kmene vindického čili slovanského, ale k historické, nade všecku pochybnost vyvýšené pravdě domyslu toho povynesti nelze. Největší a téměř nepřemoženou závadou v té příčině jest jméno Illyrův a Illyrie, kteréhož staří tak nestejně, onde v užším, onde zase v širším smyslu užívají, že není možné dnes s náležitou určitostí vykázati, kdo a kde byli původní, vlastní, kořenní Illyrové? V nejdřevnější době Illyris čili Illyrikum slula krajina ležící na břehu moře adriatického mezi řekami Neretvou (Naron) na půlnoc a Drinem (Drilon) na poledne, obmezena vlastí Triballův za východ. Totě Illyrikum v nejužším smyslu. Potomně jméno Illyrie vztaženo bylo na všecky pomořské národy, počna od celtických Tauriskův až dolů k Epirotům a Macedonům, a na východ až k Moesům, jmenovitě na Venety, Pannony, Dalmaty, Dardany, Autariaty a mnohé jiné. Totě Illyrikum v širším smyslu, v němž slova toho užívají spisovatelé po Kristu až do 2ho století. Naposledy, po rozšíření hranic římského císařství až k Dunaji [v 2hém stol.], a po novém rozdělení krajin k němu přináležejících, Illyrikum obsahovalo následující tak řečené provincie: Norikum dvoje, Pannonii dvojí, Valerii, Savii, Dalmatii, Dacii dvojí, Moesii a Thracii. Toto rozdělení trvalo až do času císaře Konstanstina Velikého, kterýžto, odděliv dolní Moesii (nikoli však horní) a Thracii od Illyrikum, místo nich jiných sedmero krajin k němu připojil, totižto: Macedonii, Thessalii, Achaji, Epir dvůj, Praevallis a Kretu. Totě Illyrikum v nejširším smyslu, obsahující sedmnáct rozličných krajin a zemí. V tomto smyslu slova toho užívají mnozí pozdější spisovatelé, jmenovitě Sextus Rufus, Auctor Notitiae Dignitatum Imperii, Zosimus, Jornandes a j. Po rozpolení římského císařství na východní a západní i Illyrikum rozdvojeno, a částka jeho pod jménem východního (Illyricum orientale) byzantskému císařství přivtělena, částka pod názvem západního (Illyricum occidentale)

při římském zůstavena. K tomuto poslednímu přináležely krajiny Norikum dvoje, Pannonie dvoje, Savia a Dalmatia; ostatní všecky počteny k císařství východnímu. Některé menší krajiny zvláštní svá jména ztratily. [86]) Nestor, zmínku čině o vyhnání Slovanův z Illyrikum, užíval slova toho, obyčejem pozdějších, jmenovitě byzantinských letopiscův, v nejširším smyslu. Slova jeho „sjeli suť Slovjeni po Dunajevi, gde jesť nyne ugorska zemlja," a doleji „slovjen'sku jazyku... žiušču na Dunaji," naposledy „v Moravy ho chodil i apostol Pavel, učil tu, tu bo jest Iljurik, jegože dochodil apostol Pavel, tu bo bješa Slovene pervoje," všecku pochybnost v tomto ohledu vymezují. Praví sice Nestor na jiném místě, že v Illyriku byli Slované, a opět na jiném, že Illyrci jsou Slované [87]); ale zdeť vážiti sluší, nesmíchal-li Nestor dvojí věci do hromady, a nesoudil-li asi takto: podlé domácího všenárodního podání bydleli Slované v krajinách podunajských, k nynějším Uhrům atd. přináležejících, podlé řeckých pak spisovatelův bydleli tam Illyrové, tedy Illyrové byli Slované; ježto předce, jakž každý vidí, původní Illyrové dobře Neslované býti, a nicméně vedlé nich a s nimi spolu, v prostranných zemích někdejšího Illyrikum, odnože slovanského kmene bydleti mohly. K dokázání toho, z kterého kmene původní Illyrové pošli, potřebí předc vším ohledati, byli-li dřevní Epirotové stejného s nimi rodu a jazyku, a jsou-li dnešní Arnauti potomkové těchto Epirotův, čímž my zde zanášeti se nemůžeme. Staří nejen Illyry, ale i všecky jiné k Illyrům příčítané národy za stejnokmenné s Thraky pokládali, podlé čehož příbuzenství Illyrův se Slovany ovšem místa míti nemůže. Poněvadž ale mnohá jména hor, řek a měst v krajinách illyrských, v širším slova toho smyslu, světlé a nepodezřelé svědectví vydávati se zdají, že v nich někdy lidé slovanského kmene obývali [88]), nejbezpečněji bude, jestliže, s vyloučením

[86]) O různočasovém rozsahu i obsahu zemí jmenovaných Illyris, Illyricum, jedná důkladně *Farlati* v Illyric. sacr. Venet. 1751. Fol. T. I. §. 1.

[87]) Iljurik Slovjene. Vyd. *Timkovsk.* str. 2. Byst jazyk slovjenesk ot plemeni Afetova Narci (čti Iljurci), ježe suť Slovjene str. 3.

[88]) Popis takových jmen s vysvětlením jich a srovnáním s jinostrannými viz v Abk. d. Slav. S. 158—180.

otázky o příbuzenství původních Illyrův, tomu jediné víru přidáme, že v oné dřevní době, když národy slovanské v krajinách podunajských obývaly, některé odnože jejich až do zemi potomně illyrskými zvaných, t. do dnešních Chorvat a přímoří adriatického zasahovaly, dříve nežli ve stranách těch od Celtův potlačeni a na sever zapuzení byli, což jakž jsme viděli, okolo 350—336 př. Kr. se zběhlo. Možné ovšem, ba k víře podobné jest, že i mnohem později po tomto davu ostatkové prvotních Vindův, vytlačení z tučných sídel podunajských do nepřístupných hor illyrských, mezi jinorodými národy při jazyku svém se zachovali, pokud zachváceni jsouce všeobecným osudem malých, podrobených národkův, i sami v čas římského panování v oné nově povstalé směsici, co řička v moři, utonuli a docela se ztratili.

12. Národnost Venetův adriatických.

Z podobných příčin a téměř s větší jistotou domýšleti se lze, že dřevní Venetové na moři adriatickém byli jednorodci Venetův podunajských a zatatranských. Hlavní důvody domnění tohoto jsou následující. Přede vším jméno Venetův adriatických totožné jest se jménem Venedův zatatranských, a na společný původ obojího národu upomíná.[89]) Ačkoli zajisté někteří z novějších, jmenovitě Adelung a jeho postupníci[90]), tvrdí že srovnalost ta pouze náhodná jest, a jméno to pomořany vyznamenává[91]), však proto touto námitkou žádný se nezviklá, kdokoli cenou a trvácnost národních jmen z vlastního bedlivého skoumání dobře poznal. Tak prastará, rázná, druhdy proslulá jména, jako Vendové, Řekové, Římané, Gallové atd., nikde se nevyskytají mani a náhodou, ačkoli zhusta spojitost národův jimi vyznačených před očima našima ve tmě ukryta jest Ve středním věku nalezáme np. Vandaly na Odře, na Černomoří, v Pannonii, v Gallii, v Hispanii, v Africe a jinde; což, kdyby nám historie zprávy o tažení

[89]) Důkazy totožnosti slov Veneti a Venedi viz §. 8. č. 15.
[90]) *Adelung's* Mithridates II. 364
[91]) Že výklad tento nedůvodný jest, výš (§. 8. č. 15.) jsme dokázali.

jejich byla nezachovala, zdaliž bychom nemuseli s Adelungem souditi, že totéž jméno Vandalův na Odře a v Africe jen mani se vydařilo, jsouc místní poněvadž oba národy blízko vody (dán. wande = voda) bydlely? Máme-liť pak ouplnou historii všech národův a věkův? Nemohlo-liť podobné rozptýlení a rozdrobení národů vindických již ve dřevní nevystihlé době se zběhnouti, jakéž později u Celtův, Germanův, i samých Slovanů v 5tém a 6tém stol. nastoupilo? Dále, že Venetové tito nebyli kmene gallického, na to máme výslovné svědectví Polybia, pravícího: „Venetové... od Gallův jazykem se různí.“ [92]) Herodot a Appian je ovšem k Illyrům počítají, ale jak bez kusa důvodu, všeobecně ví se. Jestliže tedy Venetové tito nebyli ani Thrakové, ani Illyrové, ani Gallové, ani Latini, nelze než za to míti, že byli příbuzní Vindům čili Slovanům. Naposledy i jména jejich řek a měst patrný ráz slovanského původu na sobě pronášejí, jako np. Plavis, Tergeste, Pola, Gradus (dnes Grado) atd. [93]) Snášíme se tedy se ctihodnými skoumately starožitností Mannertem a Surowieckým, majícími za to, že v šeru nevystihlé dávnověkosti veliký a prastarý kmen Vinidův čili Venedův od moře baltického až k adriatickému sahal, a že tudy drahocenný jantar od krajanův baltických k adriatickým dostačován, odtud pak dále na východ rozvážín byl. [94]) Byliť pak Venetové, dle Polybia, prastaří obyvatelé té krajiny, již od Herodota [95]) a jiných jmenovaní. Za časův Aeschila, Sophoklea a Euripida častěji, než před tím o nich v Řecku se vypravovalo i psalo. [96]) Jméno jejich u starých rozličné se píše; u Herodota slovou Eneti (Ἐνετοί), tolikéž u Jornanda a Pavla Diacona, u Strabona Heneti (Ἐνετοί), u Plinia a Curtia Heneti i Veneti, u Livia, Mely,

---

[92]) *Polyb.* II. 17. V čas vpádu Brennova strojili se pomáhati Římanům proti Gallům.

[93]) Více jmen sem přináležejících uvedeno a vysvětleno v Abk. d. Slav. S. 158—180. — Obšírné a důkladné vypsání krajiny Venetie viz v *Katancsich* Orb. Ant. I. 422—433. *Téh.* Geogr. Epigraph. I. 231—261.

[94]) *Mannert's* Germanien S. 526—528. *Surowiecki* Sledz. pocz. narod. słow. str. 180—183.

[95]) *Herodot.* l. I. c. 196. l. V. c. 9.

[96]) *Ukert's* Geogr. d. Griech. und Röm. IV. 14.

Polybia Veneti, krajina pak jejich u Livia, Ptolemaea, Patercula, Flora a j. Venetia, na římských nápisech Venetiae atd. (srov. §. 8. č. 15.). V pozdější římské době docela se, nápodobně jiným národům, polatinili. Někteří spisovatelé, za příčinou srovnalosti jména jejich s Henety asiatickými, obývajícími v Paphlagonii, blíž moře, v krajině teď řečené Kastamun, jakož i s Venety armorickými, bydlícími v Gallii, jednak od těchto, jednak zase od oněch je odvozovali, což vše nad míru nejisto jest. [97]) Jméno Henetův ode názvu Venetův a Venedův, jakž nahoře dokázáno, ovšem rozdílné není, ano Mela je výslovně jmenuje Veneti [98]): a však bytí toho národu pohřižuje se v mrákotě věkův bez dějepisného světla utonulých, pročež na pouhém jeho jménu neudobno stavěti pevné historické resultáty. [99]) — Někteří skoumatalé starožitností se domýšlejí, že i Vindelikové, bydlevší druhdy v krajině na východu jezera Venetského čili dnešního hořejšího Potamského [100]), nebyli Celtové, nýbrž Slované, jakoby pobočni výstřelek velikého stromu Vindův, větvemi svými od baltického moře až do Adrie rozloženého. [101]) Tolikéž, soudice podlé názvu a položení města, za to mají, že dřevní Vindobona čili dnešní Vídeň původně od lidí kmene vindického založena a obydlena byla. [102]) Oboje to není k víře nepodobné, nemohuci však, příčinou nedostatku jinorodých svědectví, k důstojenství historické názornosti povýšeno býti, zů-

[97]) *Ukert's* Geogr. IV. 185.

[98]) *Pomp. Mela* l. I. c 2.

[99]) Slovutný národ Henetův obýval za času války Trojanské v Paphlagonii, jehož vůdce Pylaemenes se u Homera připomíná. *Hom.* Il. II. 851. V. 576. XIII 643. Srov. *Heyne* k těmto místům, tolikéž i *Eustath.* ad *Dionys. Perieg.* 380. Tito Henetové po smrti vůdce svého, jakž podání o nich vypravuje, do Thracie a odtud do Italie prý se vystěhovali. *Strabo* Geogr. V. c. 1. p. 325. XII. c. 3. XIII. p 608. *Heyne* Exc. VII. ad Virg. Aen. I. Mimo to srov. *Liv.* l. I. c. 1. Plin. l. VI. c. 2. a j. — Srov. Abk. d. Slav. p. 184.

[100]) *Ukert's* A Geogr. IV. 157 Anm. 23.

[101]) *Mannert's* German. S. 526. Naproti *W. Humboldt* slovanský původ Vindelikův zapírá ve spisu: Prüf. d. Untersuch. üb. d. Urbew. Hispaniens 1821. 4°. S. 105—106.

[102]) Jméno města toho zní Vindobona na desk. Peuting a v Itiner. Anton., Vindomana v Not. D. Imp., Vindomina u Jornanda, Vendobona i Vidobona u Aurel. Vict., Vindubona u Agathemera, Juliobona u Ptolemaea atd.

stane věčně předmětem hádek a rozepří učených skoumatelův. — Totéž platí o Ventech armorických, o nichž nám, mimo jména některých jejich měst a ostrovův, mimo zmínku o jejich zběhlosti v plavbě, a mimo podání o příbuznosti jejich s Venety adriatickými, starší spisovatelé příliš málo podrobných zpráv pozůstavili, k dokonalému a žádným pochybnostem nepodléhajícímu určení jejich národnosti ovšem nepostačných. Veneti tito obývali v Galii armorické, blíž oceanu, na poloostrovu těsně zálivy moře otočeném, tak že v čas přítoku po suchu k nim dostupu nebylo. [103]) Mezi všemi národy těch krajin bylo jméno jejich za času Julia Caesara nejzvelebnější příčinou kvetoucího obchodu jejich na moři, zvláště do Britanie, a převahou nad ostatními plavci, kteříž všickni jim byli poplatni. [104]) Osady jejich nalezaly se i v Britanii, v krajině později Venedotii a Gwineth jmenované: jméno pak země jejich v Galii ještě v 8mém stol. u Einharda se připomíná, vypravujícího o zpátečném tažení britanských Venetův do Gallie. [105]) Města v krajině jejich byla Dariorigum (Vannes, bretonsky Venet i Gwenet), Duretie (Rieux), a Sulim (Josselin) Hlavní přístav Osismiův, sousedních a příbuzných Venetům, slul Vindana portus (Dourarnez). K ostrovům venetským (insulae Veneticae u starých) počítali se Vindilis (Belle Isle), Siata (Isle de Houat), Sena čili Sina (Sein), Axantos čili Uxantis (Quessant), Riduna (Isle d'Aurigny), Samia (Guernsey) a Caesarea (Jersey). [106]) V Belgii Venetův nebylo žádných; jediné Strabo na jednom místě [107]) omylem Venety armorické vydává za Belgy, proto že onino nedaleko hranic belgické Gallie obývali. [108]) Podlé toho sídla jejich nenesnadno jest

[103]) *Caes.* B. G. II. 34. III. 9. *Strabo* IV. p. 194. 195. *Dio Cass.* XXXIX. 40.

[104]) *Caesar* B. G. III. 8.

[105]) *Einhardi* Annal. ad a 786 ed. Pertz: In ultimis Galliae finibus Venetorum et Coriosolitarum regiones

[106]) Srov. *Ukert's* A. Geogr. IV. 334—335. 485. 557.

[107]) *Strabo* l. IV. p. 195. V Belgii obývali Morini s městem Gesoriacum, jež Surowiecki omylem za Venedy položil. Srov. *Ukert's* A Geogr. IV. 376. 552.

[108]) *Ukert's* A. Geogr. IV. 237. 334.

určiti [109]): o národnosti však na obě strany spor veden býti může. Činíce rozdíl mezi historickými pravdami, na jasných a podstatných svědectvích nepodezřelých pramenů osnovanými, a mezi historickými domysly, spoléhajícími na pouhé pravdě podobnosti, váháme se gallické tyto Venety bez rozpaku vyhlásiti za Slovany, přejíce ostatně rádi jednomu každému zpytateli vlastního o té věci soudu a domnění. Že tito Venetové byly z kmene Vindův, možné ovšem, ba poněkud k víře podobné jest; ale možnost a podobnost ještě není jistotou. Pozdější osady slovanských Veletů v Batavii a Britannii, pokudž nyní o tom souditi můžeme, nezdají se s těmito dřevními Venety žádného svazku míti. [110]) — Dějepisec slovanský, hledaje kolébky národu svého, pořád se na pozoru měj, aby, chtěje vystihnouti věcí nevystihlých, do krajin povětrných se neoctnul, a opustiv stříbrné a zlaté doly před nohama jsoucí, po dýmu a páře se nesháněl. Pročež i my zde schválně se vystříháme všeho dalšího vyšetřování věci již dosti, ač vždy s malým užitkem, tříbené, a zavíráme v tento smysl. Jesliže Venetové adriatičtí, Henetové paphlagonští, Vindelikové alpejští a Venetové armoričtí byli skutečně národy kmene vindického čili slovanského, jakž se

---

[109]) Dnešní jméno krajiny Vendée nepochází od těchto dřevních Venetův, ani od později v Gallii osedlých Vandalův, nýbrž od soujmenné říčky, poledníjejí třísloprotékající. Sloulaf ona až do nedávna Dolní Poitou (terra Pictonum).

[110]) O těchto Veletech srov. §. 44. č. 5. Ostatně vyznati sluší, že stará historie kmenův západní Evropy nad to úlomková a temná jest, nežli abychom dřevní spolky Venetův gallických s baltickými Vindy naprosto zapírati mohli. Obchod s jantarem nejen po suchu, nýbrž i po moři již v nejdřevnějších časích vázal slovanské Vindy s Gally (§. 8. č. 1.). Vindičtí kupci, bouří na břehy Germanie vyvržení a zde jatí [58 př. Kr.], nejpodobnéji směřovali do Gallie (§. 8. č. 3.). Pravdivé-li jest domnění moje, že onino Letové, Litové (zvláštní třída lidu, u prostřed mezi svobodnými a sluhy, o níž místně jedná *J. Grimm* D. Rechtsalt. str. 305—310) původně povstali z podrobených Litvanův čili Lotvákův (Letuvis, Latvis), osedlých za Rénem v západní Gallii, kdež je Ammianus Marcell. (XX. 8), Zosimus (II. 54.) a Jornandes (c. 36. Litiani) co zvláštní národ připomínají (srov. §. 19. č. 6), nebezdůvodně by se pokládati mohlo, že těch'o Letův zjevení se v Gallii s bytem Venetů v ní souvisí. Sem i to případné potahováno býti může, co Tacitus o příbuznosti jazyka litevského s britanským (Venetů v Britannii) poznamenal (Germ. c. 45.). Jsou to domysly a podobnosti, na nichž sice na ten čas rozhodně a s jistotou nic stanoviti nelze, jež ale bedlivému skoumateli tohoto předmětu napořád před očima míti náleží.

z některých důvodův domýšleti lze, s radostí jim propůjčujeme místa ve svàtyni předkův našich, pakli ale nebyli, a dlužno-li se odříci docela příbuzenství jejich, bez lítosti je vidíme opouštěti pořadí praotcův našich a ubírati se ke svým spoluplemenníkům. Obraz starožitností našich, osnovaných na pevném základu historické pravdy, v celosti a v samé své podstatě, tím anebo nic, anebo prachmálo se mění. Myť přestáváme na tom, co již s historickou jistotou víme, že předkové naši pod vněšným názvem Vindův čili Vendův, a pod domácími jmény Srbův, Slovanův, Polanův, Chorvatův, Severanův, Veletův, Krivičův atd., v historické době od časův Herodota, obšírné krajiny za Tatrami i před Tatrami, s jedné strany od baltického moře až k uherskému Dunaji, ba až k samému břehu Adrie, s jiné strany od pramenův Volhy a Donu až k rozhraní Visly a Odry, sídly svými zaujímali, pokud je z krajin podtatranských napadající Celtové čili Vlachové větším dílem nevypudili a dál na půlnoc ustoupiti nepřinutili.

13. Mínění Mannertovo a Surowieckého.

K zavírce tohoto uzlovatého, ale neuchylně potřebného zpytování věci téměř na nedostupné výšce postavené ještě několik obranných slov. Výpověď naše, že v šeru dřevnosti haluze velikého kmene slovanského daleko přes Tatry dolů, až k samému moři adriatickému sahaly, nemohouci na tak rázných a mnoholičných svědectvích, jako starobylost Vindův za Tatrami, nýbrž jen na historickém výčtu (inductio) osnována býti, potká se nepochybně s nejedním odporem jak cizincův slovančině nepříznivých a v zastaralých předsudcích ohledem na původ kmene našeho šámajících, tak i našincův, po oněch tytýž slepě postupujících a důvodné, z vlastního skoumání nabyté známosti starých dějin nemajících. Proti tomu já, k obraně své, žádné lepší záštity nevím nad tu upřímnou radu a prosbu, aby každý, komu věc ta nepodobná se býti zdá, sám cestu od nás vykonanou nastoupil, a starožitnost slovanskou ze tmy vetchých pramenův na světlo historické pravdy vyvesti se pokusil. Zviklání a podvrácení jedné

nebo druhé podpory této naší výpovědi ohledem podunajské vlasti Slovanův k obořeni celé soustavy nepostačuje; ještě vždy býti může, že věc sama v sobě pravdiva a jen od nás nedostatečně provedena jest. Za kterouž příčinou potřebí anebo zapříti celek, anebo přijíti za pravé jedno s druhým. Kdo rady naší užiti, a sami práce té podnikouti nemohou anebo nechtí, těm nechať poněkud k uspokojení poslouží to osvědčení, že podaný zde od nás resultát, ovoce nejstřízlivějšího skoumání, srovnává se s resultátem mnohých jiných veleučených, dříve nás a neodvisle od nás v předmětu tomto pracujících mužův. Nechceme zde uvozovati výpovědí a domněnek svědků věku středního o někdejším obývání Slovanů v krajinách podunajských, k nimž i ono nahoře uvedené psaní papeže Jana X. přináleží (srov. §. 6. č. 14.); mlčíme o úsudku Schlözerově a mnohých jiných [111]), považujících země podtatranské za pravlast Slovanův, dobře vědouce, že domnění jejich ne tak na všestranném vyskoumání tohoto předmětu, jakož raději na dohadkách a na domnělé příbuznosti Jazygův a Slovanův osnováno jest: přestáváme na vážném v příčině naší výroku dvou soudných skoumatelův starožitností mezi souvěkými, cizozemce Mannerta a krajana Surowieckého. Slova Mannertova, uvažení hodna, jsou tato: „Kdo obýval ve dnešních krajinách uherských na Dunaji až k řece Sávě v oné dávní době, dříve nežli národy celtické do nich vrazily? Byly-li ony snad prázny všech obyvatelův, jakož i v přilehlých krajech horních Uher pod Tatrami před přibytím Quadův o žádných obyvatelích nic se neví? Sotvy kdo tomuto domnění místa u sebe dá, považ-li, žeby sousední, potloukající se zástupové jistotně byli neobmeškali, v tyto ourodné prázné země aspoň způsobem kočovníkův se uvázati. Jisto tedy jest, že tam lidé již v oné dřevní době se nalézali; ale medle kteří? Dějiny nám žádné zprávy neposkytají, ač nechceme-li z pověstí Herodotových o tom se zpraviti. U Thrakův Herodot o obyvatelích zemí na horním Istru ničeho se doptati nemohl; co odjinud přezvěděl, to nám zapsal v tento způsob O

[111]) *Schlözer's* Nestor. II 77. *Buhle* Liter. d. russ. Gesch str 225.

končinách této krajiny (thracké) k severu obrácených, dí Herodot, žádný nemůže zajisto zpraviti, jací lidé by v nich obývali; a však zdá se býti okolí to zaistranské lidu prázné a bohopusté. Jediní obyvatelé za Istrem, o nichž jsem já co přezvěděti mohl, jsou tak řečení Sigynnové, užívající oděvu medského. Praví je míti koně po celém těle chlupaté od srsti pěti palcův zdýlí, malé a zakrnělé, nespůsobné k jízdě, ale u vozu náramně rychlé; pročež jich domorodci ke spřeži užívají. Meze vlasti jejich prý až k Venetům na Adrii dosahují: sami pak vydávají sebe za osadníky Medův; kteřížto kterakým způsobem by osadníci Medův býti mohli, já sice nepochopuji; a však v prodlouženém času všelicos se zběhnouti může. [112]) Tuto Herodotovu pověst nám anebo co bajku docela zavrci, anebo připustiti dlužno, že tito jeho tak jmenovaní Sigynnové byli prvotní obyvatelé Uher s obojí strany Dunaje. Jiného prázného místa nikde pro ně není, z něhožby sídla jejich až do sousedství italských Venetův byla vztahovati se mohla, nebo v půlnočních Alpách seděli nad Venety Rhaetové. [113]) Sigynnové jsou větev Slovanův, užívající svých chlupatých psův k zapřáhnutí, nepochybně jenom v zimě. [114]) Domnělé jejich medské pojití snad více pravdy v sobě zavírá, nežli Herodot domysliti se mohl; nám zajisté podnes blízké příbuzenství mezi perským a německým i slovanským jazykem známo jest. Ne bez podobnosti za pravé přijíti se musí, že v oné prastaré době pořadí slovanských národův z nejzadnějších krajin Polska dolů na poledne až k Venetům v Italii se táhlo. Jediné tím způsobem lze pochopiti, kterak tito Venetové výnosné kupec-

[112]) *Herodot.* l. V. c. 9. Co potom následuje: *Σιγύννας — δόρατα* pozdější jest přípisek. — Jméno Sigynnův pojí *Ritter* — Asien Bd. II. S. 660 — se jménem hindostanských Činganův, nazývajících sebe Sinti, nejdřevnějších prý sběratelův zlatých zrnek v pořící dolejšího Indu. Co do národnosti Sigynnův, podané od Herodota známky k určení jí ovšem sotnè postačují.

[113]) *Ukert* se domýšlí, že Sigynni vyplňovali prostranství nad Istrem, počna od italských Venetův až k Neurům a Agathyrsům. A. Geogr. IV. 18.

[114]) A však Herodot výslovně mluví o koních neobyčejně malé postavy a chlupatých, jacíž skutečně zde onde až podnes se nalezají, a není naskrze potřebno na psy mysliti. Pročež Katančić mněl — Comment. in Plin. Pannon. p. 87 — že Mannert zde jen žertem z koní psy udělal; já mním, že se lépe znal na klassiky, nežli na koně.

tví s jantarem tak dlouho sami sobě osobiti mohli, žeť Řekové nejinak mněli, než žeby u nich na řece Eridanu byla pravá vlast jantaru. Příbuzní a jednorodci jejich dostačovali jim z velikého vzdálí toto tak řídké a vzácné zboží, posílajíce jim příčinou převážení po suché zemi jenom veliké kusy. Obchod tento po suché zemi ještě i v pozdějších časích, když spojení slovanských národův již dávno přetrženo bylo, dlouho se zachoval, a podobné jest, že i onen římský rytíř, kterýž za cís. Nerona od Dunaje k Baltiku se vypravil, příkladem dřevních Venetův k této své cestě ponuknut byl. Pověst ta o Sigynnech jistotně od Venetův Herodotovi se dostala. Nikoli od očitých svědkův, nýbrž z doslechu nabyl on temné známosti o tomto národu; kupecký jeho obchod jemu zůstal tajemstvím. Z doslechu tedy donešena k němu tato zpráva, nejináče nežli ta, že řeka Alpis u Ombrikův se prýští a do Istru vpadá. A však od Venetův musela ona pocházeti; nebo u Thrakův ničeho o těch stranách doptati se nemohl: jiného pramene pro ni naprosto nezbývá. Mimo to z návěští toho jediné tolik se dověděl, že neznámý ten národ až blízko k Venetům dosahoval: o ostatních jeho hranicech nižádné neměl vědomosti. Nepochybně přitažením Celtův prvotní onen národ odtud vypuzen byl. Zpátky-li přes Dunaj na půlnoc? čili k západu do hor Rhactův?“ [115]) Až potud ctihodný Mannert, jemuž všenárodní naše podání zachované u Nestora, Kadlubka, Boguchvala a Dalimila, o přebývání Slovanův na Dunaji i blíž moře a o vypuzení jich odtud od Celtův docela neznámé bylo. K témuž resultátu, ačkoli cestou docela jinou, dostal se i mezi našinci důmyslný skoumatel starožitností slovanských, Polák Surowiecki. Výpověď jeho, jakožto na všestranném, bedlivém a střízlivém skoumání založená, zde zvláštního uvážení zasluhuje. I on pokládá krajiny podunajské za pravlast Slovanův, a Venedy nejen adriatické, nýbrž i armorické, za odvětví tohoto prastarého a druhdy velikého kmene v Evropě, a tím jediné od nás se liší, že zacházeje myslí mnohem dále do nevystihlého

[115]) *Mannert's* Germanien S. 499—501.

šera minulosti, všecky severní Slovany, ačkoli již v 6tém věku př. Kr. a dříve za Tatrami osedlé za vystěhovance z této jejich pravlasti drží. [116]) Slova jeho, na kterýchž své zhloubání tohoto předmětu končí, zde stůjte. „Pomníme-li, při tak patrných sledech příbuzenství těchto národův, že Veneti adriatičtí nebyli ani Thrakové, ani Celtové, ani Germanové, ani Skythové, ani Epiroti, ani vlastní Italové, směle můžeme zavírati, že byli též Venedi, co baltičtí a jiní, že při jednakém jménu všickni jednoho byli rodu, a že veliká jich částka, odtržená přemocí od ostatku, hluboko na půlnoc byla zapuzena. Toto zapuzení nelze zapírati: neboť jakož Venetové adriatičtí a armoričtí [117]) žili u prostřed národův celtických, tak i u baltických dochovaly se nepochybné sledy téhož jejich někdejšího sousedění s Celty. Jejich jazyk i náboženství měli vždy mnohé patrné zůstatky, pošlé ze vplyvu jazyka a náboženství lidí poledních, a méně půlnočních, třebas oni mezi těmito již nejméně let tisíc obývali.“ [118]) Vytlačení Slovanův z krajin poledních do půlnočních klade Surowiecki, jakž vidíme, do časův předhistorických, nemaje žádného o národním našem podání tušení, anebo jeho sobě dokonce nevšímaje. My této strany jeho resultátův při své váze necháváme, jisti jsouce, že jakož prvotní osazení Slovanů v krajinách zatatranských do předhistorické doby sahá, tak vypuzení jejich z krajin podunajských nemohlo dříve, nežli v době posouvání se Celtův od Gallie přes dnešní Uhry až k ousti Dněstru, t. v 4tém stol. př. Kr., se zběhnouti. — Tolik o tom k naší slušné ohradě. Ačkoli pak dobře víme, že většina hlasův sama v sobě ještě pravdy nepojišťuje, ano všickni na omylu založeni býti mohou, však nicméně předce tato teď vyložená srovnalost dvou učených, od sebe veskrze neodvislých skou-

[116]) *Surowiecki* Sledz. pocz. narod. słow. 178—133. Srov. Abk. d. Slav. S. 47—49.

[117]) *Surowiecki* jmenuje zde i Venety belgické, jichž nebylo, an Strabo jen nedorozuměním armorické tak jmenoval, jakž již nahoře dotčeno.

[118]) *Surowiecki* — str. 183 — toho potvrzuje srovnáním slovanských slov s latinskými, řeckými a celtickými; při čemž však vždy pamatovati sluší, jednak že mnohá z nich příbuznosti jazykův kmenové připsána býti mohou, jednak též, že Slované i později v okolí Tater s Celty spolu přebývali, a tudy vzájemná směna slov mezi nimi místo míti mohla.

matelův starožitností s naší vypovědí o Slovanech podunajských aspoň k dokázání toho bude prospěšná a poslužitelná, že tento náš resultát není pouhým domyslem, pošlým leda z přepiatého vlastenectví, nýbrž žeť on svůj původ a základ má v podstatě věci, v historických svědectvích starobylosti, kteráž mysl nestranného skoumatele bezděky k jednomu a témuž cíli vedou a nastrojují.

ČLÁNEK III.

PŘEHLED KMENŮV S VINDY ČILI SLOVANY MEZUJÍCÍCH.

§. 12. Přístup.

K dokonalejšímu upevnění přednešených nahoře resultátův o prvotních sídlech Slovanů v Evropě, jakož i k lepšímu vysvětlení starožitností prakmene tohoto co do dějin, stěhování, mravů, obyčejův, proměn jazyka atd., potřebí jest skaumavým okem přehlédnouti a osvědomiti sobě hlavní dějiny ostatních staroevropejských kmenův, se Slovany buďto jen vně sousedivších, buďto u prostřed nich a říkaje v pravlasti jejich se osadivších. Teprva když určitým vykázáním míst a sídel jednoho každého kmene, se Slovany v oné době se stýkajícího, ouplně provedeno bude, že skutečně onino jinojazyční kmenové ve vyměřené době krajin a zemí od nás za pravlast Slovanův uznaných nikde tak nezaujímali a lidem svým nevyplňovali, aby v nich pro Slovany žádného místa nezbývalo, odpor s této strany možný a již mnohokráte vložený docela se odstraní a zamezí. Ale i v jiném ještě ohledu dějiny těchto cizích národův na starožitnosti slovanské mnoho světla vylévají, zvláště proto, že nám dřevní historie mnohem více pamětí zachovala o bojovných a loupeživých národech, jakoviž byli Celtové, Sarmati a Germané, nežli o pokojných a

rolnických, jakoviž byli Slované, tak že jediné za pomocí historických zpráv o dějích oněchno mnohých sic jinak nevystihlých věcí o příbězích a proměnách těchto dovtípiti se můžeme. Mimo to, jak již dotčeno, mravy, obyčeje, náboženství, vzdělanost, obecný řád, jazyk atd., Slovanův s jedné a ostatních kmenův s druhé strany v tak ouzkém jsou spojení, a tak mnoho v tomto ohledu již v oné nejdávnější době od jedněch ke druhým přecházelo, že bez osvědomění si dějin oněch cizích kmenův nelze ouplné známosti o starožitnostech tohoto domácího nabyti. Za tou příčinou podáváme zde stručný přehled jinorodých, se Staroslovany v dotčené době obcovavších kmenův a národův, zvláště co do obydlí a dějin jejich, přestávajíce na sestavení resultátův, podaných od nejčelnějších skoumatelův našeho věku, od rozsudné pak kritiky za pravé přijatých, a vystříhajíce se při tom, pokudž možné, všeho podrobného hloubání a tříbení předmětův této třídy, jakožto věci k našemu cíli nenáležité. Všecky národy, kteříž v oné dřevní době, t. od 5ho stol. př. Kr. až do 5ho stol. po Kr., se Staroslovany buď sousedili, buď vlastí společně se podělovali, z ohledu pojití a jazyka jejich na sedmero kmenův rozděliti lze, totižto na skythický, čudský čili finský, sarmatský, celtický, německý, litevský a thracký. První dva přináležejí ku plemenu severskému, a sice Skythové k čeledi jeho mongolské, Čudové pak k čeledi uralské; ostatní všickni přisloučhají ku plemenu indoevropejskému, a sice Sarmati ku polovici jeho asiatské, čeledi areitské, Celtové, Němci, Litvané a Thrakové pak ku polovici evropejské, čeledím rozličným, jakž již nahoře (§. 5.) vyloženo jest a též doleji se shledá. Pročež i zde v tom pořádku o nich na krátce jednáno budiž.

A. Plémě severské.

I. Čeleď mongolská.

1. Kmen skythický.

II. Čeleď uralská.

1. Kmen západočudský čili finský.

2. Kmen východočudský čili vlastně uralský: Spali, Skamari, Hunové, Sabiri.

B. Plémě indoevropejské.

I. Čeleď areitská.
   1. Kmen sarmatský.
II. Čeleď celtoněmecká.
   1. Kmen celtický.
   2. Kmen německý.
III. Čeleď vindická.
   1. Kmen litevský.
IV. Čeleď thracká.
   1. Kmen thracký.

§. 13. Národy kmene skythického.

O Skythech, národu někdy v Asii a potom v Evropě na černém moři mezi Donem a Dněprem mohutném a proslulém, tak mnoho ode dějepiscův novějších tří století hloubáno, tříbeno a psáno jest, že chtějícímu v krátkosti podati vyspělé ovoce těchto takových úsilných a mnoholičných prací počíná teskno býti, pro strach, aby jako Tantalovi a Danaidám při největší hojnosti nebylo mu nouzi trpěti a naprázno z hodův odejíti. Tak zajisté rozdílná jsou učených mužů o národu tomto zdání, že není snad dvé spisův, v nichžby ohledem jeho stejné se předkládaly resultáty. [1]) V takovýchto okolnostech

[1]) Přehled starší literatury o Skythech viz v *Buhle* Liter. der russischen Geschichte str. 153—163. Hlavnější spisy sem náležející jsou: *Th. S. Bayeri* De orig. et priscis sedib. Scytharum in Ej. Opusc. ad hist. ant. Hal. 1770. 8°. — *Eichhorn* Hist. ant. e Gr. I. p. 4 5 ss. — *F. W. Beer's* Erläut. d. v. Herod. und Plin. gegeb Beschreib. des alten Skythiens in den Zus. zu allg. W. H III. 11. ff — *D'Anville* Exam. crit d'Hérodote sur ce, qu' il rapporte de la Scythie, v Mém. de l'Acad. d. Inscr. XXX., 573 ss. — *De Guignes* Mém., dans lequel on entreprend de fixer la situation de quelques peuples Scythes, tamže 539 a n. — *J. Pinkerton* Dissert. on the origin and progress of the Scythians or Goths (sic). Lond 1787. 8°. — *Mannert's* Der Norden d. Erde 1820. 8°. S. 100 ff. — *Rennel's* Geogr. System des Horod. cap. 4. ff. S. 403 ff in *Bredow's* Unters üb d alte Gech. Th. II. und Cap. 10. S. 469 ff. — *Heeren's* Ideen I. 879 ff. — *Malte-Brun* Abriss d. Geogr. I. S. 66 ff. — *Lelewel* Opis Skythii Herodota v *Téh.* Pisma pomniejsze geogr. histor. Warsz. 1814. 8°. — *Surowiecki* Sledz. pocz. nar. slow. str. 107—123. — Nejlepší, co do Skythův (nikoli co do Sarmatův) jest pojednání *B. G. Niebuhra* Untersuch üb d. Gesch. d Skyth., Geten und Sarmaten v *Téh.* Kl. histor. Schriften. Bonn 1828. 8°. Bd. I. S. 352—398.

kvapné odvážení často více platí, nežli přebíravé okorování a bahnění mysli, jimž se snadno chuť nakvašuje a síly oblomují. Pročež i my zde neváháme se, s pominutím všech těch v novějších časích nakupených hromad knih a spisův o Skythech a Skythii, za průvodnictvím výborného Niebuhra, odvážným krokem probrati se až k samým čistým pramenům, ke svědectvím souvěkých spisovatelův, Herodota a Hippokratesa, abychom se od nich zpravili, kdo a kde byli vlastní, původní Skythové? Herodot navštívil osobně osady řecké na černém moři, jmenovitě Olbii (ačkoli dále na půlnoční východ neproniknul), poznal Skythy a mluvil s domovním správcem jejich krále Ariapitha [2]), zoumyslně sbíraje věrné zprávy jak o nich tak i o jiných přísedících národech. Svědectví takovéhoto muže, třebas jednoho, více platí nežli hlasové pozdějších řeckých a římských písálkův, třebas jich bylo tisíc, kteří Skythův nikdy neviděli, nýbrž jen z doslechu ledacos o nich bájili. Herodot znal národ Skythův z vlastní zkušenosti; pozdější Řekové a Římané, zvláště od 2ho až do 6ho stol., znali jen jméno Skythův, a sedíce doma v Řecku a v Italii, názvisko to, po vyhynutí vlastních Skythův, dle líbosti hned tomu, hned onomu jim odjinud neznámému půlnočnímu národu přilépali. Jejich neumělostí v prodleném čase ze jména Skythův, rovně jako ze jména Sarmatův a Celtův, povstalo pravé změtení bábelské.

2. Skythové kočovní, královští, rolníci a oráči.

Herodot, popisuje krajiny okolo Olbie, i o sídlech tehdejších Skythův zevrubně jedná a je dosti určitě vyznačuje, řídě se při tom oustními zprávami Olbiopolitův a jiných řeckých osadníkův. Olbiopolité bez pochyby znali dobře krajiny na Dněpru, Bohu a Dněstru, po kterýchžto řekách k nim

— S tím porovnati sluší *A. Böckh* Corpus inscript. Graecar. Vol. II. Fasc. I. Berol. 1832. Fol. (Pars XI. Inscriptiones Sarmatiae. p. 80—117.) — Nani chodné jest: *K. Halling's* Gesch. d. Skythen. Berl. 1833. 8°.

[2]) *Herodot* l. IV. c. 76. — O Exampaeu na řece Hypanis vypravuje Herodot co očitý svědek. l. IV. c. 52. 81. — O zásluhách Herodotových v historictví nejsoudnéji jedná *Dahlmann* Forschungen Bd. II. S. 1—236.

ze vnitřní země kupecké zboží k trhu se dováželo, třebas jim další krajiny západní a půlnoční i neznámy byly. Podobněž na východ, nepochybně až ke hlavní ordě na Donu, ba snad až do zlatonosného kraje ve dnešním Orenbursku cestovali, ačkoli snad s tamnějším národem obyčejněji Bospořané kupčili. Podlé Herodota říše Skythův toho času vztahovala se přes krajiny na černém moři ležící ode vtoku Donu až ke vtoku Dněstru, na půlnoc pak až k řece Psolu, a odtud až ku pramenům Bohu a Dněstru. Národové v tomto prostranství obývající byli dvojího plemene: vlastně tak řečení Skythové, a Skythové rolníci čili oráči. Vlastně tak řečení Skythové zdržovali se mezi Donem a Dněprem, v rovinách černému moři přilehlých, poddělení jsouce na dvě hlavní ordy čili třídy, jež Herodot jmeny kočovníkův a královských Skythů vyznačuje. Kočovní Skythové (νομάδες Σκύθαι) potloukali se v té částce nogaisko-taurické stepi, která mezi dolejším Dněprem a poloostrovem Taurickým se rozprostírá, provodíce život opravdových nomadův (kočovníkův) a rolnictvím se naprosto neobírajíce. [3]) Královští Skythové (βασιλήϊοι Σκύθαι) čili zlatá orda, považující jiné Skythy za podlejší a jakoby své poddané, stanovali od kočovních dále na východ, v pustinách mezi Doncem a Donem až k azovské zátoce a samému poloostrovu Taurickému. [4]) Na severu nelze sice končiny jejich vlasti zevrub udati; a však se zdá, že dále přes pramen Donce nezasahovala. [5]) Mezi Doncem a Donem byla stolice skythických králův, pročež i tato země jejich slula sídlo královské (τὰ καλεόμενα βασιλήϊα), hrobky (mohyly) pak králův nalezaly se ve straně jmenované Gerrhus (Γέρρος), na rozhraní Skythův kočovníkův a rolníkův t. podlé vyskoumání Potockého [6]) níže posledního Dněprovského prahu (vodospádu), kdež ony i podnes ještě se spatřují.

[3]) *Herodot.* l. IV. 19. 56.

[4]) *Herodot.* l. IV. 20.

[5]) Skythické kurhany, praví Köppen, vně mezí Herodotické Skythie nikde se nenalezají. Takovéto kurhany nejseverněji objevil Köppen blíž města Obojanu (v Kurském na Psolu nevelmi daleko od pramenů Donce), což s mezemi Skythův rolnických od nás vytčenými (pozn. 7.) souhlasí. *Köppen* Kunst u. Alt. p. 5.

[6]) *Potocki* Archeol. Atlas. 8. P. 1823. fol. 2.

Podlé toho dnešní veliká nogaisko-taurická step, vztahující se ode dolejšího Donu až k dolejšímu Dněpru, přes azovské a černomořské nábřeží, byla sídlem těchto vlastně tak jmenovaných, původních čili opravdových Skythův. Nevlastně tak řečení Skythové, čili Skythové rolníci a oráči, obývali hlouběji v zemi na sever od oněch, v podkrají Dněpru až ku pramenům Bohu i Dněstru a nad to dále. Herodot je na rozdílných místech dvojím vyznačuje jménem, t. Skythové rolníci, a Skythové oráči. Skythové rolníci (Σκύθαι γεωργοί) podlé něho obývali severozápadně ode Skythův kočovních, počna u vtoku říčky Pantikapes čili dnešních Koňských vod vedlé Dněpru nahoru zšíří 3 a zdýlí 10 dní cesty. Podlé tohoto vyměření domýšleti se lze, že sídla jejich vztahovala se na půlnoc asi ke dnešní řece Psolu. [7]) Příbuzní jim Skythové oráči (Σκύθαι ἀροτῆρες) zaujímali prostranství krajin vnitřních ode dolejšího Dněpru až ku pramenům Bohu a Dněstru. [8]) Lidé tito, obírající se rolnictvím a vyvozováním obilí v takové hojnosti, že v něm s přísedícími národy znamenitý obchod vedli, byli nepochybně jiného, neskythického, dle vší podobnosti slovanského kmene. Aspoň sídla jejich určitě do zemí od nás podlé hořejších článkův za pravlast Staroslovanův uznaných padají. K víře podobné jest, že vlastní Skythové, podmaniv̌še je sobě a ve služebnost uvedše, mezi nimi jen co šlechta a páni se zdržo-

[7]) *Herod.* l. IV. c. 18. 53. Co do tohoto punktu veliká mezi vykladači panuje různost. Mannert — Nord. d. Erd. 123 — míru tu obrací na dýlku ode vtoku Dněpru až ku prahům jeho, ale dozajista mylně, jakž každý nahlídne, kdo pozorně Herodota čte. Tentoť zajisté Skythy rolníky výslovně na půlnoc ode Skythův Nomadův a řeky Pantikapes (Koňské vody) místí, na jejichž rozhraní, ve straně Gerrhus, mohyly skythických králův se nacházely. Mimo to doleji na poledni step jest, v níž nikdy nebylo rolnictví. Reichard — Hertha Bd. XI. Hft. I. S. 3 ff. — vesměs 21 dnů cesty počítá, rozuměje, že Herodot v rozdílném ohledu a rozměru v kap. 53 o jiné míře (11 dnů), o jiné zase v kap. 18. (10 dnů) mluví, jež obě do hromady sčísti dlužno. Podlé toho on sídla těchto rolníků v podkrají Dněpru od Smolenska až ku prahům řeky, v guberniách Mohylevské, Černihovské, Kyjevské, Poltavské, Chersonské a Jekaterinoslavské vykazuje. — Výklad náš průvodnější nám býti se vidí. Na severozápadu, až do Smolenska, ovšem dobře oráči a rolníci bydleti mohli: ale Herodot mluví vlastně jen o poddaných Skythův.

[8]) *Herodot.* l. IV. c, 17.

vali. [9]) Škoda že nám Herodot vlastního a domácího jejich jména nezachoval. Řekové olbiopolitanští jmenovali je Borisstheneity (Βορυσθενεῖται), což nám novým důkazem jest slovanskosti těchto lidí, nebo jméno řeky Borysthenes (t. Berestina, srov. §. 22. č. 3.) pokládáme za čistoslovanské. Jižní oddíl těchto Skythův oráčův, rozhoštěný okolo středního Bohu, sloul Alazoni (Ἀλαζόνες). Na přímoří samém nalézala se města řeckými osadníky zalidněná, a okolo nich řečtí mesticové, jmenovaní Kallipidae (Καλλιπίδαι). [10]) V Budžaku čili ve dnešní Bessarabii nebylo žádných Skythův, třebas jim snad i tamnější národ (geticko-thrackého kmene?) poplatný byl.

3. Nejstarší o Skytech zprávy.

O pojití Skythův s jistotou ví se, že se z Asie do Evropy přistěhovali. Řekové pontičtí o nich vypravovali, že prý puzeni jsouce od Massagetův, přes Araxes [11]) na Cimmeriany udeřili [12]); a sám Herodot za pravé uznal, že z hořejší Asie do Evropy vtrhli. Podlé toho zdá se, že nám Aristeas [kv. ok. 540 př. Kr.], kterýž bez pochyby i sám u Řekův černomořských byl, nejpravdivější zprávu o jejich dřevních sídlech zachoval, pravě, že z půlnočního východu, z dnešního Orenburska, jeden národ druhý dále ku předu pudil, Arimaspové Issedony, Issedonové Skythy, tito Cimmeriany. [13]) Času jejich přijití do Evropy nelze dokonále určiti. Řekové teprva

---

[9]) *Niebuhr.* Unters. üb. d. Skyth v *Teh.* Kl. hist. Schr. I. S. 360. *Ritter* Vorhalle str. 316 sld. *Boeckh* Corp inscr. Graec. Vol. II. F. I. p. 110. Všickni tito zpytatelé za národ ode Skythův rozdílný je uznávají, ačkoli o kmenové jeho příbuznosti nestejně smýšlejí.

[10]) *Herodot.* IV. c. 17. Mixhelleni (*Μιξέλληνες*) slovou na čestném pamětníku Protogenesově

[11]) Dle nekterých Volha, dle jiných Oxus: slovo Araxes původně prý každou velikou řeku vyznamenávalo.

[12]) *Herodot.* l. IV. c. 11. Srov. *Diodor.* II 43 a j.

[13]) *Herodot* l. IV. c. 13. — Vedlejším důkazem stěhování Skythův branou uralskou z Asie do Evropy jsou i ostatky jejich u podnoží Uralu osedlé, o nichž Herodot IV. 22., neméně položení a směr hrobek, povšechně za skythické uznaných. Hrobky tyto, od sarmatských hrobek a vlastně tak řečených mohyl rozdílné, táhnou se ze Sibirie po různu přes gub. Penzenskou a Saratovskou k řekám Manyči, Kumě, Donci a Dněpru. *Zwick* v Dorpat. Jahrb. d. Lit. 1835. str. 284.

později na černém moři se osadili; Istrus po pádu assyrské říše [ok. 610 př. Kr.], Odessus za Astyagesa [ok. 558] atd. byl založen [14]): nemohli tedy nic jistého o přistěhování Skythův se dověděti, a proto mezi vyhnáním Cimmeriantův od těchto a jejich vpádem do Medie co do času žádného rozdílu nedělali. Ve verši od Eratosthena [196 př. Kr.] Hesiodovi [ok. 900 př. Kr.] připsaném: Αἰθίοπας Αἰγυάς τ' ἠδὲ Σκύθας ἱππημολγούς [15]), připomínají se ponejprvé konědojci Skythové mezi jinými po končinách země obývajícími národy. Od té doby Řekové pokládali Skythy za národ nejsevernější. Zdaliž Skythové Homerovi známi byli, o tom již staří Řekové nejednostejně smýšleli. [16]) Pindar ale a Aeschylus je ve svých básních ze jména uvozují. [17]) Novější zpytatelé přibytí Skythův do Evropy obyčejně kladou mezi 700—650 př. Kr., což ovšem velmi nejisto jest. Herodot vypravuje, že Cimmeriané, vypuzeni byvše ode Skythův, po břehu černého moře do Kolchidy, odtud přes řeku Halys do Malé Asie se přenesli. A však Niebuhr [18]) a j. se domýšlejí, že Herodot byl na omylu, zaveden jsa ostatky cimmerických měst a hradův na Bosporu, a jejich pozdějšími sídly v Sinopě, a že to tažení šlo na západ přes Dunaj a Thracii. Čehož důkazem že jsou hroby cimmerianských králův, padlých v poslední bitvě se Skythy, nalezající se dle Herodota na řece Tyras. [19]) Cimmeriané tito byli tolikéž konědojci a kočovníci, a vozové ti, s kterýmiž u Kaystru leželi [20]), byli nepochybně jejich obydlí v pustinách. Někteří z novějších, jako Mannert, je velmi nedůvodně za jednokmenné s Cimbry a za předky

---

[14]) *Niebuhr* Kl. hist. Schr. I. S. 365. A však Olbia prý již okolo 655 př. Kr. od Miletčanův založena čili dle jiných nově vystavěna byla. *Köppen* Nachr. v. ein. Alterth. Wien 1823. 8°. S. 6.

[15]) Podlé opravy Niebuhrovy v Kl. hist. Schr. I. p. 365. *Strabo* l. VII. p. 300. 301. 302. *Ukert's* A. Geogr. IV. 6.

[16]) *Ukert* l. c.

[17]) *Schol. Aristoph.* Av. v. 925. Fragm. ed. *Heyne* p. 126. *Strabo* l. VII p. 301.

[18]) *Niebuhr* Kl. hist. Schr. I. 366—367.

[19]) *Herodot.* l. IV. c. 11.

[20]) *Callimach.* H in Dian. v. 257. *Niebuhr* Kl. hist. Schr. I. 367.

Germanův vyhlásili, ještě naopak i oni, jako Skythové, všim právem k velikému severskému plemenu přičteni býti mohou [21]). Zdá se, že v Iliadě Homerově slovem Glaktophagi (Γλακτοφάγοι, mlékojedci) tito Cimmeriané se míní. Stěhování Cimmerianův do Asie zavdalo nepochybně příčinu některým národům thrackým, aby z Evropy do Asie přešli, jmenovitě Mysům, Bithynům, Trerům atd. Homer ještě žádných Mysův v Asii nezná. — Důležité jest, co nám ctihodný otec historictví o jménu Skythův poznamenal. Skythové prý jmenovali sebe Skoloty (Σκολότοι), a jediné od přísedících Řekův na Pontu nazývani byli Skythové (Σκύθαι). [22]) Peršané naproti tomu jmenovali je Saky (Σάκαι). [23]) Z jednotlivých skythyckých národův Herodot výslovně připomíná jen Katyary, Traspiy, Paralaty a Auchaty. [24])

4. Válčení Skythův s Asiaty.

Herodot dva zvláštní děje z historie Skythův připomíná: jejich vpád do Medie a podmanění Asie až do Aegypta, pak Dariovo tažení proti nim. [25]) Zprávu jeho o vpádu jejich do poledni Asie [26]) potvrzují všeobecné podání v Asii, jména některých měst, np. Skythopolis v Syrii, a svědectví pozdějších spisovatelův, ačkoli v některých nepodstatných okolnostech od Herodota se vzdalujících. Podlé těchto zpráv král sky-

---

[21]) *Niebuhr.* I. 367—368. *Boeckh* Corp. inscr. Graec. Vol. II. Fasc. I. p. 85.

[22]) *Herod.* l. IV. c. 6. Skoloti prý sluli po králi svém, jejž Justinus — II. 4. — jmenuje Scolopitus; což ale spíše naopak podobné jest, an slůvko Scolopitus podlé složení svého Skythův pána vyznamenává. Srov. č. 7.

[23]) *Herod.* l. VII c. 64. Srov. *Plin.* H. N. l. VI. c. 17. §. 50. Ultra sunt Scytharum populi. Persae illos Sacas in universum appellavere a proxima gente, antiqui Aramaeos. Scythae ipsi Persas Chorsaros, et Caucasum montem Groucasum, hoc est nive candidum. Sakové ve čřevní historii dosti zhusta připomínají se ve dnešním Malo Bucharsku anebo vlastněji v čínském Turkestanu. O nich srov. *Beck's* Welt- und. Völkergesch. I. 655.

[24]) *Herod.* l. IV. c. 6.

[25]) Méně důležitá ohledem našeho cíle jest zpráva jeho o třetím ději, t. neprospěšném utečení se před buřiči a bratrem svým skythického krále Skylesa k Sitalcesovi, králi Odrysův, nedávno před začetím vojny Peloponeské [431]. *Herod.* l. IV. c. 80.

[26]) *Herod.* l. IV. c. 11. I. 103.

thický Madyes, syn Prototthyův, prodrav se přes soutěsky kaukaských hor do vnitřní Asie, opanoval a vyhubil malou Asii, poplenil a vydrancoval Syrii a Palaestinu až do Aegypta a krále Medie i Phrygie sobě v poplatnost uvedl. Stalo se to podlé vypočítání novějších ok. 633 př. Kr., a panování Skythův nad touto částí Asie trvalo za 28 let. Naposledy podrobení Medové, nemohouce déle loupežnictví a ukrutenství Skythův snášeti, způsobem národův východních, u nás leda v Němcích (Gero l. 939), v Sicilii a v Paříži vídaným, jich se zhostili, t. pozvavše přední z nich na hody, zbili je opojené, ostatek pak za Kaukas vyhnali. V čas svého přebývání v Medii přijali Skythové mnohá slova medská, ačkoli to i sousedstvím a smíšením jich se Sarmaty, národem medoperským, dobře vysvětliti se může, jakž doleji ukážeme. O Dariově tažení proti Skythům Herodot poněkud baječně vypravuje, čemuž se diviti nelze, považíme-li, žeť on teprva asi v šedesáti letech po tom tažení ústní zprávy sbíral, kteréž tu dobu již nebyly čisté a věrné. Podlé Ktesia, jemuž v tom víry odepříti nelze [27]), Skythové častými vpády, jako potomně Gothové za času římských císařův, půlnoční zábřeží Maloasie hrozně hubili. Náměstek Kappadocie, z povelení Dariova učiniv outok na Skythy, množství jich zjímal a zajal, načež král skythický rouhavým psaním Daria k válce vybídnul. Darius, chtěje pohany té odemstíti a svou čest vyvaditi, vypravil se přes Thracii a Dunaj do Skythie l. 513 př. Kr., ale nic zvláštního nedovedl. Jak daleko do Skythie proniknul, nelze určiti. Herodot praví, žeby byl až za Don táhnul, což však naprosto není k víře podobné; pozdější spisovatelé, np. Strabo a j. [28]), mněli, že sotvy ke Dněstru se dostal, což zase příliš málo jest. Daremné ovšem jest pravdy v pověsti baječné, jakovouž u Herodota čteme, podnes ousilně se dohledávati. [29])

---

[27]) *Schlosser's* Uebers. d. Gesch. d. alten Welt I. S. 260. Anm. t.

[28]) *Strabo* VII. p. 305.

[29]) *Reichard* v pojednání: Des Darius Feldzug im Lande der Skythen, Hertha Bd. XI. Hft. I. S. 3—81, a na mappě Orb. ant. Tab. XIII Dariovo

5 Pozdější děje Skythův.

V čas přebývání Herodotova na břehu euxinském všickni Skythové, zdá se, záviseli od ordy královské mezi Doncem a Donem. A však takové spolčení a sjednocení rozličných zástupův pod správou jednoho vůdce u národův mongolského kmene, jakž odjinud víme, nikdy trvanlivé nebývalo. Za času Thukydida [424 př. Kr.] říše Skythův již byla rozptýlena a rozkouskována. Tudy bylo možné osadám řeckým při mnohých dařích a placení hojné daně pod ochranou údělných (částečných) skythických chanův dlouho se v jakési neodvislosti udržeti, a v domácí správě svými vlastními zákony se říditi. A však nedlouho potom od západu nové, neočekávané nebezpečí Skythům zahrozilo, a jejich konečného pádu přispíšilo. Celtové, prodravše se mezi 350—336 př. Kr. do Illyrikum, Moesie a Thracie, a páchavše ve mnoholetých válkách neslýchané ukrutenství v těchto zemích, stali se příčinou vystěhování nejen národův slovanských z Podunají za Tatry, ale i Triballův do Moesie a Getův do Dacie. O proměnách, které dle podobnosti z rozmnožení se Slovanův za Tatrami ve správě a vládě Skythův pošly, dřevní historie mlčí; o vysutí se však Getův na Skythy, jakožto o věci bližší a dostupné, řečtí spisovatelé více vypravovati umějí. V Dacii již i před tím obývali národy getické, na díle, jak se zdá, aspoň v podkrají Prutu, Skythům poplatné. Po přita-

---

tažení takto vyznačuje: Ode dolejšího Dněpru k ústí Donu, odtud po břiehu Donu a Volhy až k ohbí Volhy u vtoku Samary, odtud severem přes ohbí Oky u Kasimova (kdež Castella Darii místí!) až k jezeru Ilmenskému, odtud jihozápadně přes podkrají Vilny a Pinska k hořejšímu Bohu u Pikova a dolů k ústí Dněstru i Dunaje. Takovéto válečné tažení ve dvou měsících některý ohnivý básník ve svém románu ovšem dobře vykonati mohl, nikoli však perský král s 700,000 vojska. — Drobet stoudnější vyměřuje obvod tažení toho *Klaproth* v Tableaux histor. de l'Asie p. 24—25 a na mappě č 2., totiž asi takto: Ode Dněpru až téměř k ústí Donu, odtud asi u vtoku Choperu přes Don k Volze u Saratova, odtud zpátky přes Don u Voroneže, odtud vedlé Černihova, a dále přes Dnepr a Pripeť výš jejich stoku, odtud až k Tatrám u Kamence a Chotimu a dále dolů k Istru. Co *Eichwald* v Dorpat. Jahrb d. Lit. 1834. str. 3—16 o tažení Dariově do okolí Pinského vykládá, pouhé jsou až nad to nedůvodné domysly. — Nejsoudněji o předmětu tomto jedná *Dahlmann* Forschung. II. S. 159—164. — Srov. i *Niebuhr* Kl. hist Schr. I. 372.

žení jednokmenců svých z Moesie, rozmnoživše a sesilivše se, počali na Skythy, tu dobu již na malé pluky rozdrobené a kleslé, brannou rukou napadati. Okolo l. 340 př. Kr. připomíná se slabý, malatný králík skythický Ateas. [30]) Něco později, l. 313, čteme o nepodlehlých Skythech, spolčených s Thraky, pomáhajících Istrianům proti Lysimachovi. [31]) Byly to nepochybně ostatky dřevních Skythův Dněprovských, potloukajících se někde v pustinách dnešního Budžaku čili Bessarabie. Po dvadceti letech, r. 293 př. Kr., Lysimachus král macedonský i s vojskem zajat byl mezi Istrem a Tyrasem, v poušti jmenované již getickou, nikoli více skythickou. [32]) K víře podobné jest, že tehdáž Getové dobře daleko na východ panství své rozšířili, ačkoli, žeby tak řečené thracké království v pomoří Hylaey bylo vlastně getické, dostatečně provedeno býti nemůže. [33]) Takovým způsobem nepřestala-li vláda západních Skythův mezi Dněprem a Dněstrem docela, byla aspoň načitě ztenčena a umenšena. Okolo r. 218—201 pojevili se v hořejším podkrají Dněstru a Bohu Galatové čili Celtové, nepochybně příbuzní celtických Bastarnův anebo s těmito jeden a týž národ, pleníce okolní krajiny a řeckým osadám na Euxinu neméně nežli východním Skythům zhoubou hrozíce. Titoť východní Skythové jsou nepochybně onino Σκύθαι, jmenovaní na čestném kameni Protogenově ok. 218—201 př. Kr., hrozivší Olbii. Oni, a s nimi spolu Thisamatae a Saudaratae, chtěli v pevnost olbickou jen proto se uvázati, aby se v ní proti Galatům ubránili; z čehož patrné, jak již tehdáž byli slabí. [34]) Mezi tím v dalších stranách na půlnočním východu ještě pořád trvalo panování Skythův, kdežto jejích králík Agarus [325 př. Kr.] se připomíná, k němuž bosporanský král Paerisades I., Satyrův bratr (po-

[30]) *Justinus* IX. 2. *Strabo* VII. p. 307.

[31]) *Diodor.* XIX. 73.

[32]) *Strabo* VII. 305. 306.

[33]) Toho domnění byl Niebuhr; proti tomu však čelí mnohá výrazná svědectví, o čemž viz *Boeckh* Corp. inscr. Graec. Vol. II. F. 1. p. 84., a srov. § 16. č. 3. §. 20. č. 3.

[34]) Olbisches Psephisma, h. v. *Köppen.* Wien 1823. 8°. *Köhler* Zwei Aufschr. d Stadt Olbia S Pet. 1822. 8°. *Boeckh* Corp. inscr. graec. V. II. F. 1. p. 117—125.

dlé Niebuhra syn), byl utekl.[35]) A však i je brzy potřela převaha Sauromatův čili Sarmatův, pořád dál a dále přes Don do Evropy z Asie se tisknoucích. Času potření Skythův od Sarmatův zevrub určiti nelze. Herodot znal Sarmaty ještě za Donem v Asii; Skylax[36]) a Ephorus ale již na pravém čili západním břehu Donu. Z vojny synův Paerisadesa I. patrné jest, že tu dobu, l. 311 př. Kr., sídla Getův a Sarmatův, Skythy na různo oddělených, ještě se spolu nestýkala.[37]) Mezi 218—201 v okolí královských Skythův panoval Saetapharnes, jakž se zdá, král Saïův, jenž byli dle vší podobnosti větev Sarmatův, jemuž Olbiopolitští dary a poplatky odvozovali.[38]) Tolikéž později, ok. r. 94 př. Kr, nalezáme Roxolany, národ sarmatký, mezi Dněprem a Donem, pomahající Scilurovicům, skythickým králíkům, proti Mithridatovi VI. Eupatorovi, králi Pontu.[39]) Palakus a padesáte bratří jeho, synové Scilurovi, slovou sice ještě vždy Skythové u Strabona, ale snad jen omylem, nebo tehdáž i Taurové Skythy slouli. Jen Agarové snad byli opravdoví Skythové, umějící hadí uštknouti léčiti.[40]) Okolo l. 60—55 př. Kr. poplenili Getové Olbii a jiné řecké osady na Černomoří; brzo potom vystoupili Sarmati v rovinách mezi Dněprem a Dunajem. Ovidius [ok. 1—17 po Kr.], jsa ve vyhnanství v Tomích (ve dnešním Mankale na černém moři), neznal za Dunajem jiných národův leč Sarmaty Jazygy: Strabon, třebas něco pozdější, čerpaje z pramenův zastaralých, ještě pořád místí Tyregety na Dněstru a Sarmaty Jazygy za Bohem (Hypanis), ačkoli onino těmito již dávno odtamtud byli vypuzeni. Nejpozdější hodnověrnou zprávu o Skythech v okolí dolejšího Dněpru podal nám Dio Chrysostomus, svědek očitý, rozdílu mezi Skythy a Sarmaty dobře povědomý. V čas jeho pobytu v Olbii

---

[35]) *Diodor.* XX. 24.

[36]) *Hudson* Geogr. gr. min. I. 30. Opravu čtení viz u Niebuhra Kl. hist. Schr. I. 382. Anobrž i něco starší od Skylaxa Auctor Hippocraticus de aëre, aqua etc. (p. 291 Foës.) již je zde místi.

[37]) *Diodor.* XX 22.

[38]) Olbický čestný pomník u Köppena, Köhlera a Boeckha (str. 117—125). Srov. *Boeckh* str. 84.

[39]) *Strabo* l. VII. c. 3.

[40]) *Appian.* Mithrid. 88.

[81—90 po Kr.] kočovali Skythové zároveň se Sarmaty na Černomoří, nepokojice osady řecké, a stálých sídel nikde nemajíce, anobrž jedni druhé z těch tučných pastvin popořád vytloukajíce.[41]) K víře podobné jest, že nedlouho potom tito ostatkové Skythův od Sarmatův díl vyhubeni, díl nazpět do Asie vypuzeni byli, anebo naposledy do Sarmatův, jejichž mravy a jazyk již dříve na mnoze byli přijali, cele se přelili. Pročež pravdivá jest Pliniova výpověď: „Jméno Skythův již docela přešlo na Sarmaty a Germany, aniž kde jinde zastaralý ten název se zachoval, kromě u těch národův, kteříž v nejzadnějších končinách, jiným lidem téměř docela neznámí, obývají.“ [42]) Národ vlastních Skythův sice v Evropě vyhynul, ale jméno jeho teprva později stalo se oblíbeným řeckých a římských spisovatelův břinkadlem, kteréž oni jednak z neumělosti, jednak z nedbanlivosti, jednak z převráceného vkusu a zle zažité učenosti, k nenabyté škodě dřevní historie, téměř všem cizím, známým i neznámým národům, na severu od 1ho až do 12ho stol. po Kr. vystupujícím, přilépali. Ne tak skoumavý a rozvážlivý Herodot! On, jakož národ skythický od jiných náležitě oddělil, tak i vlastní Skythii určitě obmezil na východ řekou Tanais čili Donem, a Melanchlaeny Thyssagety, Issedony, Sarmaty a j z ní vyloučil. Potom, za časův Alexandra Velikého, chloubaví Řekové vymyslili druhou asiatickou Skythii. Stalo se to vlastně omylem, proto že vojíni Alexandrovi na svém tažení přišli na řeku Jaxartes čili Tanais, nynější Sihun [43]), a tudy vůdcové jejich tím se chlu-

---

[41]) *Dio Chrysost.* Or. Borysth. XXXVI. p. 76. 81. T. II. ed. *Reisk.* Srov. *Boeckh* Vol. II. F. I. p. 83.

[42]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 12. §. 81. Scytharum nomen usque quaque transit (Niebuhr opravuje transiit) in Sarmatas atque Germanos, nec aliis prisca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium horum ignoti prope ceteris mortalibus degunt.

[43]) Řeka Jaxartes sloula za starodávna též Tanais. Blíž řeky té obývali národové sarmatští, jmenovitě Alanć, v jejichž jazyku slůvko *don*, *dan* vůbec řeku vyznamenává. Povšechně za to jméno, žeby Řekové omylem jméno Tanais na Jaxartes čili Sihun byli přenesli. Ale spor se tím odstraňuje, že dvůj byl Tanais, východní č. Jaxartes, a západní č Don. Národové na obojí řece bydlící byli téhož kmene a jazyka, t. Sarmati. Důkaz viz u *Klaprotha* Tabl. de l'Asie p. 180—181.

bili, že prý až do Skythie pronikli! Jiní jich v tom následovali, tak že smyšlené to jméno Skythie asiatické u samého národu a spisovatelův jeho se ujalo. Strabo jen tuto asiatickou Skythii zná, naproti tomu evropejská u něho již slove Sarmatia.[44]) Podobným způsobem ve stoletích věku našeho bližších jméno Sibirie se rozšířilo. Bedlivému dějezpytci prvotního významu takovýchto jmen pilně vyšetřovati a od pozdějšího nevlastního jich užívání přísně rozeznávati dlužno, ač chce-li odvarovati hrubých omylů, z nešetření toho pocházejících.

6. Národnost a mravy Skythův.

Vlastní a původní Skythové byli, jakž jsme napověděli, národ z hořejší Asie do Evropy přibylý, a tudyž evropejským kmenům plemene indického cizí. Jakož původ a kolébka jeho, tak i příbuznost s jinými známými kmeny v oné vykázané části země naší, jmenovitě ve vlasti Sakův a Massagetův, spoluplemenců jeho, hledati se musí. Původu a kolébky nehledáme; o pokrevnosti dlouho nebudeme na rozpacích, považíme-li povahy a mravů dřevních Skythův, jak nám je souvěcí svědkové Herodot a Hippokrates vypisují. V obraze dřevních Skythův, připatříme-li mu se dobře, nelze nám neviděti podobenství pozdějších Hunův, Avarův, Kozarův Pečencův, a nade všecko Mongolův čili Tatarův: všude, třebas časové nestejní, úkazové stejní jsou. Čemuž se hrubě diviti nepotřebí. Vnitřní historie kočovných a loveckých národů v horní Asii jest sobě veskrze podobna, hunská mongolské, obě massagetské. Dnešní nomadové jsou obraz a podobizna těch, co byli přede tisíci lety. Takovou jednotvárnost i u zvířat znamenáme. Vzdělanost zplozuje nepře-

[44]) Spisovatelé středního věku, zvláště 8—10. stol., též dvojí rozeznávají Skythii, velikou čili asiatickou, ode Donu na východ, a malou čili evropejskou, ode Dněpru na západ. Viz o tom nahoře §. 6. č. 14. pozn. 11. 12. §. 8. č. 11. pozn. 96. §. 10. č. 11. pozn. 135. Jiná jest malá Skythia u Byzantincův 6—10. stol., t. dnešní pomoří Dobruč v Bulharích, od Mankale až k ústí Dunaje Srovn. §. 15. č. 4. pozn 26.

hlednou různost a rozmanitost národoživotných forem. Hippokrates poznamenal, že všickni Skythové postavou a obličejem byli sobě rovní, právě jako dnešní Mongolové. Skythové byli národ čeledi mongolské, plemene severského: o tom nám podlé zpráv dotčených dvou souvěkých spisovatelův pochybovati nelze. Hippokrates, líče podobu jejich, praví, že měli tělo tlusté a oduřilé, hnáty v tučném masisku obalené, břicho napuklé, vlasy řídké [45]); tváři pak a postavy že byli všickni stejné: což všecko nerci-li lidem kmenův plemene indoevropejského, np. Slovanům a Němcům, ale nad to ani lidem západních kmenův plemene severského, jmenovitě Turčínům a Čudům, naprosto nepřisluší. Totě pravý a věrný obraz domácích kmenů v severní Asii, kterýchž nelze ouhrnkem a vesměs příhodnějším názvem vyznačiti, nežli jménem kmenův čeledi mongolské. Této příbuznosti dosvědčuje tvářnost kamenných podobizen, nalezajících se na hrobkách skythických v Rusku, již Klaproth za čisté mongolskou, Zwick naproti za polomongolskou, t. mezi mongolskou a tureckou (Kirgizův i Nogajův) u prostřed stojící, vyhlásil. [46]) K této příbuznosti kmenové nás vede čínsko-mongolský způsob léčení vypalováním [47]), u Skythů všeobecně užívaný; k téže naposledy i ostatní jejich významné a rázné zvyklosti, obřady a způsoby živobytí. Vzývaní boha vojny v obrazu posvátného meče [48]) jest právě a vlastně mongolské, napotom u Attily a ještě později v čas povýšení Čingischana na důstojenství královské znovu se vyskýtající; plstěné stany, svinská nečistota, těsto, jímž se ženy jejich obkládaly, aby jim čas po času přischlé bláto a špinu

[45]) *Hippocrat.* p. 292. b. c.

[46]) Skythické tyto hrobky, táhnoucí se ze Sibirie přes gub. Penzenskou a Saratovskou dolů k řekám Manyči, Kumě, Donci, Dněpru, čím jižněji tím hustěji se vyskýtající, zmiňované již za časův Ammiana Marcellina (Klaproth I. 264.) záležejí z nasypaných a nepálenými cihlami dlážděných kopců, v nichž zezdola zbytky koster a rozličná měděná, stříbrná i zlatá, pořídku železná nářadí, zezhora pak kamenné podobizny čili sochy se vykopávají. Sochy tyto jsou vesměs nemotorné polosochy, jen s jedné strany vypracované, v podobě sedícího. Byly to hrobky celých rodin. *Zwick* Die Gräber in den kaukasischen, Don- und Wolgasteppen, v Dorpat. Jahrb. d. Lit. 1835. str. 273—296.

[47]) *Hippokrat.* l. c.

[48]) *Herodot.* l. IV. c. 62.

s kůže sklidily [49]), zahálčivá lenivost a mimo vojnu i loupež, zmrtvělost (komu zde povaha starých Maďarův na mysl nepřipadne?), všecko to jest sibirské a mongolské, nikoli pak turčinské a čudské, nerci-li slovanské a germanské. Sibirské jest i opájení se kouřem konopného semene na řeřavém kamenu v pevně zavřené jurtě čili stanu [50]), jen že Herodot podkuřování to s pární koupelí míchá, jíž tamnější jinojazyční národové, dle Nestora Slované již za času apoštolův, užívali, a snad někdy i obojím způsobem, domácím i cizím (skythickým) tělu svému hody strojili. Jakož mužové skythičtí celičký den viseli na svých koních, tak ženy i děti jejich pořád dřepěly ve plstěných staních, na kolách čili vozích roztažených. [51]) — Tolikéž i mezi obyčeji Sarmatův a Skythův valný jest rozdíl. Sarmati byli ovšem bojovní, neohrožení jezdci, a k víře velmi podobné jest, že i oni, bydlíce vedlé Skythů v pustinách, přivykli své stany vždy na vozích pohotově držeti, aby jich nemuseli skládati a rozbíjeti [52]): a však ve všem jiném mravy jejich ode mravů vlastních Skythův patrně se liší. — Ostatní, větším dílem hnusné, nerci-li hovadské obyčeje a obřady Skythův, np. zabíjení lidí při pohřebu králův [53]), pití kyselého kobylího mléka (kumisu národův mongolských) [54]), oslepování sluh a otrokův, jichž ku polním i domácím pracem užívali [55]), lokání krve zabitých nepřátel, odírání kůže jejich a vyrabění jí k rozličným domácím potřebám, užívání lbův zabitých nepřátel místo číší [56]) atd., naschvál zde běžně dotýkám; ať o nich čte, komu libo,

---

[49]) *Herod.* l. IV. c. 75.

[50]) *Herod.* l. c.

[51]) *Hippocrat.* p. 292. d. e. Takovéto obydlí slouло stslv. kolimaha (t. vozní dům, srov. srb. kola = vůz, a lot. mahja = dům). *Kalajdovič* Joann Exarch str. 182, v kolimozi, v otči kolemozi. *Karamzin* Ist. ross. gos. III. 92. IV. 43. 45., z Volyn. letop. kolymog, kolymagy.

[52]) Takové stany byly velmi lehounké — Aeschylus je jmenuje πλεκτὰς στέγας, t. lísy z vrbového proutí pletené, na něž plstěné pokrovce věšeli.

[53]) *Herod.* l. IV. c. 71.

[54]) *Nicol. Damascen.* p. 141. Orell.

[55]) *Herod.* l. IV. c. 2.

[56]) *Herod.* l. IV. c. 64. *Clearch.* ap. *Athen.* p. 524. *Valck.* ad *Her.* p. 328.

u jiných, a po nich Skythy buď s Pinkertonem za Gothy, buď s Hallingem za Germany, buď s Mannertem za kirgiské Kozáky uznává, jen Slovanův nechať žádný více se Skythy neplete a nemíchá. [57]) Vímeť sice, že někteří pozdější spisovatelé řečtí mravy Skythův schvalovali, ale dozajista nepravdivě. Co staří o Abiích, smyšleném národu thrackém, a jiných bájili, žeby měli býti lidé nejspravedlivější, to jejich nástupcové, zvláště Ephorus a j., na Skythy přenesli, pokládajíce ctnost za následek a nerozlučnou společnici jejich prostého, nevzdělaného života. Stalo se to, jak každý vidí, teprva když řečtí mudráčkové počali vzdělanost a učenost, jakž i podnes chátra lidu u nás, za pramen vší nepravosti a bídy pokládati. [58]) Herodot a Hippokrates, znajíce Skythy a jejich hovadskou divokost z vlastní zkušenosti, by se tomu byli zmíry smáli. Vždyť i podnes věrnost Beduinův a dobročinnost Kalmukův se vychvaluje; právem-li čili neprávě, o tom zde hádati se nechceme. Z Aeschylova Promethea víme, že Skythové byli loupežníci, a z Thukydida, že pro svou surovost, podlost a vnitřní rozmíšky nemohli sobě dokonále pokořiti okolních národův, jmenovitě Thrakův, a jakž se domýšlíme i Vindův čili Slovanův, třebas byli v počtu hojní a v síle udatní.

7. Jazyk Skythův.

O jazyku dřevních Skythův nelze nic s jistotou určiti, poněvadž sotvy několiko málo skythických slov, nazvíce osobních jmen, nad to ještě ve zkažené způsobě, nám se zachovalo. K takovýmto slovům přináležejí np. jména kmene Skoloti a větví jeho Katiari, Traspies, Paralatae, Auchatae, potom mužův, zvláště králův, Targitaus, Lipoxais, Arpoxais Kolaxais, Sagillus (u Justina), Panasagorus (tamže), Proto-

---

[57]) Stručnou a na mnoze dobrou zprávu o mravích Skythův podává *Beck* Welt- und Völker-Gesch. I. 667—671. *Surowiecki* Sledz. pocz. nar. słow. p. 107—123.

[58]) *Schlosser's* Uebers. d. alt. Gesch. I. 28—31. *Niebuhr's* Kl. hist. Schr. I. 369.

thyes, Madyes, Gurrus, Saulius, Anacharsis, Idanthyrsus, Skopasis, Taxacis, Ariantas, Ariapithes, Skyles, Opoce (žena), Oktamasades, Ateas, Skolopitus (u Justina), Sparethre (žena), Agarus, Scilurus, Palakus, Toxaris (u Luciana), Abaris atd., pak jména bohův a bohyň, Tabiti, podlé Herodota Vesta, Papaeus = Jupiter, Popi (podzemní sochy bohův), Apia = Gaea čili Tellus, Octosyros = Apollo, Artimpasa = Aphrodite. Thamimasadas = Neptunus, naposledy slůvka vlastní i obecná Exampaeos, jméno hořkého pramene, Enarees = vymuženci, Oeorpata = muževrahyně (ἀνδροκτόνος), Arimaspi = jednookáči od arima = jedno a spu = oko, Groukasus = sněžka (nive candidus), Silis = Jaxartes (u Plinia), Temerinda = mořemáti atd; Jest věc podivení hodna, že při povrchní zběhlosti v jazyku zendickém, medském a perském ve slovích těchto patrná a rázná příbuznost s jazykem zendickým a medským se vyjevuje. Tak rp. skythická jména Ariapithes, Ariantas, rovnají se s medskými Ariobarzanes, Ariavarta. Arizanti, Ariamlečha, Ariana, kdežto aria, ari vyznamenává dobrý, čestný. Koncovka -xais ve jmeních Lipoxais, Arpoxais, Kolaxais jestiť zendické kšeio, staroassyr. čili zápodomed. (pelevské), khšaéhié, novpers. šah, t. král, u Řekův ξης (srov. Artaxerxes = magnus regum rex, Xerxes = regum rex, na nápisech vanských z doby assyrské a medské [59]) khšaéhié iéré = král statečný, khšaéhié khšaéhiéamaa = král králův atd.). Koncovka -pithes v Ariapithes, Skolopitus [60]), jest zendické paitis, sans. patis = pán, arm. bed = náčelník, goth. faths = vůdce, pán, litv. patis, pats = pán, slv. poď, podin se slově gospoď, gospodin, odkudž i zend. višpati, stprus. vaispatin, litv. vieszpats, pol. vaćpan, t. vsi-pán, ze slůvka ves, v's = vicus a patis = pán. Podlé čehož snad i Artimpasa = Aphrodite, Venus, vykládati se může Velepaní nebo Bělepaní, srov. sans. arthja = čistý, skvělý, a medská jména Artembares, Artabanus, Artabazus atd. [61]), -pasa jest snad ženské pithes

---

[59]) Podlé Saint-Martina; srov Wien. Jahrb d. Liter. 1828. Bd. 44. Anz. Bl. S. 28.

[60]) I král Agathyrsův sloul Spargapithes, dle *Herod.* l. IV. c 78. —

[61]) *Pott's* Etymol. Forsch. I. LXIX—LXX.

(srov. řecké πόσις = sans. patis vedlé řeck. δεσπότης). Skythické Enarees = vymuženci, mrzáci, řeck. ἀνανδρίεις [62]), zvláštní druh neduživých, až podnes mezi Tatary zhusta se nacházající (slovou tatarský *chos*), jest tolikéž čistoperské od kořene nar, ner = muž. Ve slůvku Exampaeos nevím nevězí-li indoevropejské pani, peni = voda. [63]) Ve jménu boha Thamimasadas a krále Oktamasades [64]) jistotně poslední slůvko, Masades jestiť zendické mazdâo = bůh, srov. zend. Ahurômazdâo, pers. Or-muzd. [65]) Podlé Plinia a Dionysia Periegeta, vážívších to snad od starších, jmenovali Skythové záliv maeotský Temerinda, což prý se vykládá mořemáti. [66]) Dáme-li tomu, že zde Teme čili Temer = Thami, budeť Thamimasadas = mořeboh, což s Herodotovým Posidon čili Neptunus výborně se srovnává. Konečně ve jménu Oetosyros = Apollo, Phoebus, t. slunce, vyskýtá se středoasiatské σεὶρ, syr. t. podlé Suidasa slunce. Naproti tomu Oeorpata = muževrahyně, t. Amazonky, jest podlé Herodota [67]) složeno ze slůvka οἰόρ = muž, srov. sans. víra, lat. vir, celt. ver, got. vair, mad. férj, a πατὰ = zabiti, srov. παττάσσω, batuere, bíti atd. Nevím, zdali ve jménu Idanthyrsus, ač dobře-li psáno (nebo u jiných, ovšem pozdějších, čte se Idanthuras i Jancirus), porovnaném s národním názvem Agathyrsi, koncovka thyrsus nevyznamenává vítěze, hrdinu, velikána, srov. skan. thurs (gigas), řeck. Θάρσος, Θρασύς i Θράσος, slv. drzí atd. Míním, že uvedené nahoře příklady dostatečné a jasné vydávají svědectví o příbuznosti slov skythických s medoperskými. Podivný tento úkaz vysvětluje se jednak dávním přebýváním Skythův hluboko v Asii, snad v sousedství Medův a Peršanův [68]), jednak zdržováním se jich přes 28 let v Medii [633—

[62]) *Herod.* l. I. c 105.

[63]) *Herod.* l. IV. c. 52. Řekům prý slouly Ἱεραὶ ὁδοὶ (sacrae viae). Jiní čtou Ἐννέα ὁδοί (novem viae). Řecké jméno nevidí se mi býti přeložení skythického.

[64]) I u Slovanův byla někdy jména, složená se slovem bůh, obyčejná, np. Modliboh, Ctiboh atd. V řeckém jmen s θεός bez počtu.

[65]) Sic jinak zakončení -sades vyskýtá se nejhustěji ve jmeních thrackých, np. Paerisades, Berisades, Maesades, Medosades atd.

[66]) *Plin.* II. N. l. VI. c. 7. § 20. *Dion. Per.* v. 165.

[67]) *Herod.* l. IV. c. 110.

605 př. Kr.], jednak naposledy souseděním se Sarmaty, kmenem medským, s nimiž po mnohá století obcovali a mravy i jazykem se podělovali. Anobrž zdá se, že v posledních časích bytu svého ostatkové Skythův na Donu a dolejším Dněpru celc do Sarmatův se přelili. Pročež zprávě Herodotově, žeby Sarmati mluvili zkaženým jazykem skythickým [69]), jakožto vážené od chlubných Skythův a tudyž podezřelé, já naopak rozumím, t. že Skythové mluvili zkaženým jazykem sarmatským. Surové národy zbohacují mluvu svou názvy z jazyku vzdělanějšího přiosobenými [70]); vyložená nahoře slova větším dílem vztahují se k hodnostem a náboženství, a jistotně spíše od Medoperšanův ke Skythům, nežli od těchto k oněm se dostala. [71]) — Otázka jest, přešlo-li z jazyka skythického něco do slovančiny? Domýšleti se lze, že přešlo, neboť Slované sousedili se Skythy; ale domyslu toho příklady a jinými důvody doličiti nemožné jest, protože téměř nižádných slov nenáme, o nichžby s jisotou tvrditi se mohlo, že opravdově skythická, a nikoli odjinud k nim přišlá jsou. Za touž příčinou slůvka, jako kurgan, bugor, bugaj a j., raději povozují ze sarmatského, nežli ze skythického jazyka. A však o jménu Skytha (Σκύθης) jsem přesvědčen, žeť se srovnává se slovanským Čud, kterýmžto názvem Slované původně všeliké národy čeledi uralské čili finské vyznačovali. O čemž k závěrce ještě několik slov.

8. Skyt totožné se slov. Čud.

Skythové evropejští, jakž jsme nahoře (v č. 3.) poznamenali, jmenovali sebe Skoloty (Σκολόται), a jen u pontických

---

[69]) Sakové, až byli-li opravdu předkové těchto Herodotických Skythův, ode starodávna sousedili s Medy, jakž řečeno výš v č. 3.

[69]) *Herod.* l. IV. c. 117.

[70]) Příklad toho budiž řeč maďarská, v níž snad polovice slov, t. všecka, jimiž se předmětové cvičnosti, vzdělanosti a osvěty vyznačují z ciziny pochází. Bulhaři a Varjazi mezi Slovany původní svůj jazyk docela opustili.

[71]) Ostatně s:ovnalost jmen, zvláště vyšších osob, králův, královen atd., u různokmenných národův povstává a vysvětluje se začasté i příznením se manželskými sňatky panujících rodin; tak se vyskytá np. Spargapithes u Agathyrsův (*Herod.* IV. 78.), Spargapises u Massagetův (*Id.* I. 211.), Targitaos u Skythův (*Id.* IV. 5.), Tirgatao u Jaxamatův (*Polyaen.* VIII. 55.) atd.

Řekův Skythové, u Peršanův pak Sakové slouli. Jména Skythův odvozováno posavad téměř ze všech země této jazykův; jak nepřípadně a tytýž nesmyslně, toho zde mnohými slovy dovozovati neminíme.[72]) Považíme li, že vlastní Skythové podlé Herodota jen krajinu černomořskou mezi Donem a Dněprem sídly svými zaujímali, a že odtud na půlnoc a západ mnohé jinokmenné, od Herodota výslovně jmenované a za neskythické uznané národy, z částky, jako na dolejším Dněpru a Dněstru, pod vládou Skythův, z částky neodvislé, obývaly; nenesnadně se přesvědčíme, že tyto okolní neskythické národy již dávno před osazením se Řekův na Pontu, což teprva ok. 655—610 př. Kr. se stalo, nějaké domácí jméno pro cizoplemenné Skoloty míti musili, kteréž potomně Řekové od nich převzali, a zřečtivše je co do zvuku, zároveň s nimi na Skoloty obrátili. Takovýto domácí název soudím byti jméno Čud, Čudin, Čudi, Čuď f. collect. (vir čudicus, homines čudici, gens čudica), kteréžto u Slovanův severních od nepaměti o lidech čeledi uralské, zvláště kmene finského v užívání jest. Slované těch stran, kde Skoloti kočovali, blízcí, jmenovitě Budini, Neuri čili Nurjané, Piengitae čili Pienjané, Savari čili Sjeverané, Tyrigetae čili Tirevci (Tiverci) a snad, jakž se domýšlím, i tak řečení Borystheneitae, nevlastně jmenovaní Skythae georgi a aroteres a j., staré a obvyklé to jméno Čud, Čudin, Čuď, od vlastních Čudův čili Finův na mongolské Skoloty přenesli, buďto proto, že Skolotové tito z horních krajin zauralských, z pravlasti Čudův, na Dněpr a Černomoří přitáhli, buďto že je drželi za pokrevní a spoluplemenníky Finnův, jakož v pravdě oba, Mongolové i Finnové, k jednomu a témuž plemenu severskému přináležejí. Řekové, osadivše se na černém moři, od Slovanův[73])

[72]) Učený Bayer od livonskočudského skitta, kyta (sagitarius), Scyth. p. 66; Murray od sceot = střílеti, sceota = střelec, a Skoloty od sculas, sceola = střelec, II. 223; Beer od Saki-tha t. Sakův země, a Skoloty od Skol-tha t. držitel země; jiní od řec. *οκύθεσθαι* m. *οκύζεσθαι* hněvati se atd. Vše to bez kusa důvodu.

[73]) Od Finnův čili Čudův jméno to k Řekům již proto dostati se nemohlo, že tito slova Čud nejen neužívají, ale nadto ani jen vysloviti nemohou, říkajíce místo něho Tutu, Tuti. *Tatiščew* Ist. ross. I. 262. pozn 9. II. 373. pozn. 77.

přijali již hotové jméno Čud a udělali z něho Σκύθης (Skytha), čehož důvodem jest jednak to, že slovo Σκύθης v řeckém jazyku žádného kořene a významu nemá, jednak také, že obědvě slova, Čud čili rusky Ščud a Σκύθης = Skytha, podlé zákonův jazykozpytu totožná býti se shledají. Mimo prostého Čud zajisté nalézáme ve dřevních ruských rukopisech zhusta i složené Ščud (gigas), ščudo (portentum) [74]), což vlastně nic jiného není, než totéž slovo s přídechem čili předsuvkou *s* anebo *š*, ve všech indoevropejských jazycích, tedy i ve slovanském, nade všecko pak v ruském a rusinském nářečí velmi obyčejnou, srov. np. ruské ščiryj (purus) a mor. slk. čirý, litv. czyras, rus. ščupaju a srb. čupaju, rus. škura = skora, kora, dále slk. šúriti a srb. túriti, slk. šmařiti a čes. mařiti, šlechta a lech, škopiti, skopiti a kopiti, skuditi a kuditi, skřižal a křizalky, skot a kotiti, šklubu, škubu, skubu a glubo, γλύφω atd, v řeckém σμικρός, σκεδάννυμι, σμίλαξ, σμάραγδος, Σκάμανδρος m. μικρός, κεδάννυμι, μίλαξ, μάραγδος, Κάμανδρος, atd. [75]) Řekové, nemajíce v řeči své zvuku *č*, zaměnovali jej v jiné, nejobyčejněji v τ a κ; jmenovitě ve stejnokořenných slovích místo indického a slovanského *č* stojí v řečtině σκ, σχ. np. sans. čhad. sčhad (tegere, obumbrare), slv. sčit, lat. skutum, litv. skydà [76]); sans. čhaja, sčhaja (umbra), řek. σκότος, σκιά, σκηνή, got. skadus, skan.ský (nubes) atd.; sans. čhid, sčhid (scido, scindo), slk. šťjet (abietes decussae), šťep (lignum fissum. Scheite) řec. σχίδη (assula), att. σκανδαλμός, σκιδνήμι, lat. scido, scindo, got. skaidan atd. [77]) Místo slovanského *ť* nalézá se

---

[74]) Šćudové (gigantes) Isai. 14, 9 Ostrog. Šćudov Jos. 12. et. 17. Šćudove Bar 3. Šćudskii 1 Par. 20. Šćudo (portentum, monstrum) 3 Esdr. 5, 8 Srov. *Dobner.* Inst. l. slav. p. 174, kdež však rozdílní kmenové čud = šćud a túď — štuží — čuží změteni (viz. §. 14. č. 8). *Miklošič* Cerk. slov. s. v. Šćudo et čud.

[75]) *Kühner* Griech. Gramm. I. 51. § 51. — O německém přídechu *s* jedná *Grimm* D. Gr. II. 701., o romanském *Diez* Gr. I. 261. kdež věc ta hojnými příklady vyjasněna.

[76]) *Lassen* Ind. Bibl. III. p. 51. *Bopp* Gramm. sanscr. r. 60. *Též.* Vergl. Gramm. s. 14.

[77]) *Pott's* Etymol. Forsch. I. S. 82 88. 243. *Bopp's* Vergl. Gramm. p. 128 11.

v řeckém velmi zhusta υ, np. šklubu (glubo) γλύφω, sluju κλύω, kuditi κυδάζω, kupka, kubek κύπελλον atd., kteréžto υ Aelové a Dorové vyzvukovali jako ου = *u*. [78]) Tudy místo původního Aestui, Guttones, Elusii, Lugii, Thule, psali Řekové Aestyi, Gythones, Elysii, Lygii, Thyle [79]), a srbské Medjureč napsal Konstantin Porphyrogenneta Μεγυρέτους. Naopak řeku Στρυμών jmenují Slované bulharští i srbští Struma, vedlejší pak říčku Strumica (srov. pol. strumień). [80]) Podlé toho, buďže dřevní Slované říkali Čud anebo Ščud, oboje zajisté pravé, staré a domácí jest, Řekové, chtějíce to jméno vysloviti, pravidelně a podlé zákonův jazyka svého nemohli nic jiného z něho udělati, než Σκύθης, Σκύθαι. [81]) Dobře tedy již učený Bayer pověděl: Což pak jiného jest Čud, nežli jméno Skythův. Ačkoli on, jsa jazyku slovanského naskrze nepovědom, pravého základu této totožnosti jmen, na oko ovšem sobě nepodobných, dopíditi se nemohl, pokládaje mylně slovanské Čud za zkažené z řeckého Σκύθης, ješto pravda jest naopak. A však o jménu Čud a prvotním jeho významu na konci následujícího §. obšírněji jednati budeme.

§. 14. Národy kmene čudského.

1. Příčiny chudých zpráv o starých Čudech.

Čudové [1]) přináležejí k nejstarším obyvatelům Evropy, zaujímajíce sídly svými drahnou částku zemí severní Evropy

---

[78]) *Schneider's* Lat. Gramm. I. 33. ff. 38. ff. 77.

[79]) *Schneider* l. c.

[80]) Záměna slohův *v* a *u* ve dřevním děje i zeměpytu zvláštního uvážení zasluhuje. Herodotovy Thyssagety jmenuje Mela i Plinius Thussagety. U Ptolemaea místo Agathyrsi stojí ve mnohých rkp. Agathursi. V Aethikově kosmografii čte se fluvius Strumon p 695.

[81]) Za touž příčinou a podlé též obdoby i mnohem později latině píšící Adam Bremský [ok. 1056] totéž slovanské jméno Čudi t. obyvatelé Estonska napsal Scuti. *Ad. Brem.* c. 222.

[82]) *Bayer* De Scyth. in ej opusc. p 373 Quid autem Czud est aliud, quam ipsum Scythicum nomen? — Srov. *Schlözers* Nestor. II. 39.

[1]) Slůvka Čudi užíváme zde v nejširším smyslu, zahrnujíce v obor významu jeho všecky severní národy téhož kmene, buďtež oni staří nebo noví, jenž jsou Čuchna, Merja, Muroma, Ves', Mordva, Perm', Pečera,

a severozápadní Asie. Poněvadž ale z prostředku tohoto, od mohutnějších novoevropejských kmenův do nejzadnějších končin ledového severu vytlačeného kmene ve dřevní římské a řecké době, až do vpádu Hunův a Avarův do středu Evropy nižádné bojovné národy na poli dějin se nepojevily a válkami i zprovázejícím je ukrutenstvím neproslavily, tím pošlo to, že stará historie jeho zůstala docela v temnosti, aniž co o příbězích a proměnách jeho v tomto okresu času s jistotou ví se. A však zprávy nejstarších spisovatelův řeckých a latinských, jmenovitě Herodota, Plinia, Tacita a Ptolemaea, o položení zemí a národův půlnočních, jakžkoli kusé a temné, vždy předce, porovnané se skandinavskými pověstmi a s pozdějšími zápisky dějepiscův, zvláště Jornanda a našeho Nestora, k osvětlení sídel tohoto kmene ve vykazané době, aspoň zhruba a vesměs, dosti dobře posloužiti mohou. [2]) V novějších časích mnozí skoumatelé starožitností evropejských z obzvláštní pilnosti zřetel svůj k těmto potlačeným a kleslým národům obrátili, vynasnažujíce se prvotních jejich sídel v Evropě i v Asii vyšetřiti a na dřevní historii jejich jakéž takéž světlo vylíti, z kterýchžto zde předě vším Schlözer, Lehrberg, Rask, Klaproth a Sjögren čestně jmenovaní buďte. [3]) Co od

---

Jam', Ižera, Korelja, Čeremisa, Jugra a j. Ve zvláštním smyslu jménem tím vyznačují se Estončané (Čud) a východní Jamové (zavolocká t. zálesská Čud). Tolikéž i Finnové ve Finnlandu již u Starorusův slouli Čuchna. Čuchonci, Čuchari (jd. č. Čuchar'), což vlastně od Čud. Čudi naskrze není rozdílné (srov. č. 8.) O roztřídění nynějšího čudského kmene čisti dlužno Klaprotha v Asia polygl. str. 182 sld., Schnitzlera La Russie str. 586 sld. a j. Rozdílu, od Adelunga Mithr. II. 776 a Lehrberga Untersuch. 146 sld. mezi vlastními Čudy (Estonci, Livonci, Karelci atd.) a Finny (Loparové, Čeremisa, Čuvaša, Mordva atd.) činěného, za pravý přijíti nemůžeme. Ostatně onstrojné spořádání přemnohých těch národův a národkův tohoto kmene potahmo na historii i příbuznost jejich ještě svého muže očekává: Sjögrenovi by náleželo, o tu palmu se pokusiti.

[2]) Stará historie Čudův všeho světla z domácích, přirozeným jazykem psaných pramenův naprosto jest zbavena: v ohledu tom jsou Čudové nejosiřelejší kmen v Evropě. Toť ovšem veliká nehoda!

[3]) O starobylostech čudských soustavného a úplného díla sice posavad nestává; než více nebo méně dobré přípravy a pomůcky nalezají se v rozličných spisích, np. *G. Schöning* Forsög til de Nordiske Landes, saerdeles Norges, Gamle Geographie etc. Kopenh. 1751. 4°, výtah v *Schlözerově* Nord. Gesch. 437—482. — *G. S. Bayer* Geogr. Russ. vicinarumque reg. e script. septemtr. v Comm. Acad. Petrop. Tom. X. p. 369—419.,

zpytatelův těchto, zvláště pak od vytečného Raska, za pravé aneb aspoň za pravdě podobné o dřevnosti čudské uznáno, toho zde, z příčiny vyjasnění i s této strany starožitností našich, krátký obsah předkládáme.

2. Prvotní rozšířenost kmene čudského.

„Finský svět čili finský kmen národův, praví důmyslný Schlözer [4]), rozšířeností svých sídel na svrchku země v nějakdejší staré době vrovnává se největším kmenům světa tohoto, o nichž nám dějiny národův a člověčenstva vypravují, a daleko převyšuje i samý kmen Slovanův, pokudž nám prvotní sídla tohoto známa jsou. [5]) Pohlédněme na mapu a změřme prostranství sídel jejich! Od západu na východ v nejzadnějších končinách severu, od Finlandu a Laplandu v Norvejích celé to nesmírné prostranství půlnočního a ledového pomoří až k Uralu; potom od půlnoci dolů k jihu s oné strany baltického moře někdy hluboko až do samého Švedska a Norvejska,

---

výtah v *Schlöz.* N. G. 491—512. — *F. Rühs* Finnland u. s. Bew. Leipz. 1809. 8°. — *Malte-Brun* Géographie, nouv. édit., t. VI. p. 91—101 et 170—197. — *A. C. Lehrberg* Unters. zur Erläuter. d. ält. Gesch. Russl. S. Pet. 1816. 4°. Ueb. d. Wohns. der Jemen str. 103—236. zvláště 199 sld. — *R. Rask* Ueb. d. Urspr. d. altnord. Sprache. Stockh. 1818. 8°. *Téh* Ueb. d. Alter d. Zendsprache. Berlin 1826. 8° str. 69 sld. — *P. Gerschau* Gesch. d. Grossf. Finnland. Odensee 1821. 8° — *G. Klaproth* Asia pollyglotta. Par. 1823. 4°. p. 182—202 *Téh.* Tableaux histor. de l' Asie. Par. 1826. 4°. p. 233—282. — *G. H. Schnitzler* La Russie etc. Par. 1835. 8°. L. II. Ch. II. Race ouralienne ou Finoise p. 586. sq. — *A. G. Sjögren* Ueb. d. ält. Wohnsitze d Jemen, v Mém. de l' Acad. d. Sciences de S. Pét. VI Série. T. I. Livr. 3 4. p. 263—345., *Téh.* Wann und wie wurde Zavoločje und die zavolokschen Čuden rusisch. T. I. Livr. 6 p. 491—526. *Téh.* Ueb. d. finn. Bevölk. des S. Petersb. Gouvern. T. II. Liv. I. p. 123—241. V důkladných pojednáních učeného a střízlivě skoumavého Sjögrena vzchází jazykozpytu i starožitnostem čudským nové slunce, kteréž bohdá tížící nad severním tímto světem temnotu časem svým cele zapudí. — Jiné starší sem náležité spisy viz v *Buhle* Liter. d. russ. Gesch. str. 298—306.

[4]) *Schlözer's* Nestor. III. 116—117.

[5]) Schlözer za to měl, že Praslované v 1—4. stol. po Kr. obývali pod Tatrami, mezi Dunajem a Tisou, a za Tatrami per immensa spatia. Nestor II. 76. Starších jejich sídel nikde neudává. Slušíť ovšem předc vším dobře oddělíti časy: asi 2000 lety před Kr. mohl kmen čudský třebas rozšířenější sídla zanjímati, nežli slovanský, ale o době pozdější, historické, t. od 500 př. Kr až do 500 po Kr., to již naskrze neplatí.

ve kterýchžto obojích zemích oni prvobytelé (aborigines) býti se zdají, s této pak strany přes krajinu čuchonskou (Finland) a čudskou (Estony) někdy až do kuronského zálivu: dále přes celé severozápadní Rusko, s této strany Volhy až dolů k Mordvinům; potom za touto velikou řekou, od Jugrův až k Voguličům, Permjákům a Baškirům dolů. Národové tito až podnes ještě bytují, až podnes svého vlastního jazyka, svých mravů a obyčejův užívají, ačkoli mnozí z nich od jinorodých, s poledne nahoru se posouvajících kmenův, onde od Němcův, tu od Slovanův, tam od Turkův a Tatarův, do horního severu vytlačeni jsou, někteří pak z nich, smisivše se s těmito přistěhovalci, již i národnost svou mezi nimi utratili.“ Mezi novějšími skoumateli starožitností evropejsko-asiatických zvláště učený jazykozpytec Rask domnění Schlözerovo o dřevnosti a někdejší rozšířenosti kmene čudského novými důvody stvrditi usiloval. Onť se domýšlel, že Čudové někdy, v nevystihlém šeru starobylosti, celé nynější Švedy, Norveje a Denemarky zaujímali. [6]) Podlé něho plémě severské, k němuž čeleď čudská přináleží, ve dřevní době mnohem dále bylo po zemi naší rozšířeno, nežli které jiné plémě lidské. Baskové, potomci dřevních Iberů v Hispanii, Čudi čili Finové, Lopaři i samojedi, Grönlandčané, Madaři, národové kaukašti, vyjmíce Osetince a Dugory, a hornoasiatičtí Turci, Tataři čili Mongolové a Tungusové jsou čeledi, kmeny a větve téhož plemene. „Odkudž, dí Rask, následuje, ze národy tohoto plemene, bydlící nyní nepřetrženě od Grönlandu přes severní stranu Ameriky, Asie a Evropy až do Finmarku, v nejdřevnější době mnohem hlouběji do vnitřní Evropy, s jedné strany až k řece Labi, do Britannie, Gallie a Hispanie, s druhé pak strany od bílého moře až za hory kaukaské zasahovaly. Zdá se, že v předhistorické době, před rozšířením se plemene indoevropejského drahná část nynější Evropy od lidí plemene tohoto ponejprvé osazena a dlouho obydlena byla, kterýž potom od národův

[6]) *Rask* Ueb. Urspr. der altnord. Sprache Stockh. 1818. S. 112—146 Domněnka Raskova o starobylosti Čudů ve Skandinavii a Denemarku potkala se u jiných s tuhým odporem. Zdeť upomínáme jen na *Dahlmanna* (Forsch. I. 397 sld.)

plemene indoevropejského, jmenovitě od Celtův v Gallii a Britannii, od Němcův v Germanii a Skandinavii, od Slovanů v krajinách zatatranských na díle vyhlazeni, na díle vytlačeni a do půlnočních krajin zahnáni byli. Severští kmenové zaujali a vyplnili, jakž řečeno, i celou půlnoční a prostřední Asii, kteréžto země za pravlast jejich považovati se musejí. Zdeť jim středoasiatické hory byly ohradou proti jiným plemenům, a nesčíslné jich množství v této pravlasti ochránilo jich před osudem, kterýž menší jejich větve v rovné, otevřené a odevšad dostupné Evropě potkal.“ [7]) Předkládajíce tuto domněnku o někdejší rozšířenosti a mohutnosti národův plemene severského, jmenovitě čeledi čudské, v půlnoční a západní Evropě, musíme pro odvarování přepiatého věci té nadsazování a stranných závěrkův o předmětě tomto, daleko za mezemi historické nauky ležícím, následující úvahy připojiti. Přede vším pamatovati sluší, že toto sídlení národův plemene severského hlouběji v západní a východní Evropě nemůže leč v době nejstarší, předhistorické, t. mnohými věky před Herodotem, a dle vší podobnosti před rozšířením se kmenův indoevropejských, jmenovitě Celtův, Germanův a Vindův čili Slovanův, připuštěno býti. V době historické, ve století Herodotově a nedlouho před tím, již položení hlavních kmenů v Evropě naší bylo totéž, kteréž několiko věkův později, v době římské, až do nového stěhování národů v 4—7mém století po Kr., v ní spatřujeme, t. již všecky hlavní evropejské kmeny a národy, Thrakové, Řekové, Latíni, Celtové, Němci, Vindové a Litvané, tatáž sídla zaujímaly, v jejichžto držení je potom nalezáme, když historie na ně plné a jasné světlo prostírati počíná. Ačkoliť pak o některých z nich, np. Němcích, Vindech a Litvanech, tak starých svědectví, jako o Thracích, Řecích, Římanech a Celtech, nemáme; však nicméně předce za jisto pokládati lze, že onino tři kmenové nejsou těchto čtyr mladší a pozdější přistěhovalci v Evropě, ještě

[7]) *Rask* v Nyerup Magazin. Kopenh. 1820. Bd. I. Wiener Jahrb. d. Liter. 1822. Bd. 15. *Eb.* Ueb. d Zendsprache nebst e. Uebers. d. gesammt Sprachstammes, üb. v. *F. H. v. d. Hagen.* S. 69—72.

není možné, aby se byli, bez jakých takých paměti toho v historii asiatské a řecké, přes tyto k západu prodrali, nýbrž naopak k víře podobné jest, že onino západní kmenové šířením se východních pořád dál a dále k západnímu oceanu posouvání, ba až na samy ostrovy jeho vytlačeni byli. Tím způsobem domnělé to obývání kmenův severských v prostřední Evropě nemůže býti předmětem našeho skoumání, protože daleko za mezemi časového oboru leží, v nichž naše starožitnosti zavříny jsou. Potom i toho vážiti sluší, že ačkoli mnohé důvody, zvláště vážené z jazykozpytného rozboru staroevropejských zeměpisných jmen, někdejšímu obývání lidí severského plemene v Dacii, ve Skandinavii, v Britanii, Hispanii atd. nasvědčují, předce odtud ještě nenásleduje, žeby tito lidé byli kmene čudského. Mezi jazyky plemene severského jest podobná příbuznost kmenová, kterouž mezi jazyky indoevropejskými znamenáme: kořenové slov téměř všudy stejní jsou. Pročež nalezají-li se np. některá slova dnešních Basků v jazyku čudském, neudobno i hned zavírati, žeby Baskové byli větev Čudův, poněvadž tatáž slova na mnoze i v jazycích čeledi turčinské a mongolské se vyskytají, a tudy na nejvýš jen toho dovozují, že předkové Baskův, Iberi, byli národ plemene severského, ač i tato domněnka více na gramatickém skladu celého jazyka, nežli na případné shodě jednotlivých jeho slov, zakládati se musí. Naposledy neslušíi na to zapomenouti, že jednak původně kořeny všech jazykův jsou více méně sobě podobné a příbuzné, jednak též, že jak podnes, tak již i od prvopočátku jazyky lidské přibíráním cizích slov se bohatily, a že tudy z několika slov některého prastarého, dávno vymřelého národu, mani zachovaných, o celém jeho jazyku a kmenovém příbuzenství souditi vždy jest nejisto a nebezpečno. Vyskytne-li se tedy některé prastaré getické nebo thracké slovíčko v nynějším jazyku čudském, an ho v jazycích indoevropejských není, neslušíť ihned nakvap zavírati, žeby v Thracii a Dacii byli sídlili Čudové. Možné zajisté jest, že slovce to buďto druhdy i v jazycích indoevropejských se nalezalo a v prodlení času zašlo, buďto z ciziny ke Thrakům a Getům se dostalo. K určení příbuz-

nosti kmenové všecky tři prameny, přirozená povaha tělesnosti národu, grammatický sklad jazyka, nikoli jednotlivá slova, a historie jeho zároveň důvodův dostačovati museji; kde se něčeho z toho tréhо nedostává, tam všecky kvapné dohadky i nejučenějšího skoumatelé, ač nemá-li se všemožně na pozoru, snadně v blud a bezcestí uluzují.

3. Zprávy Herodotovy o Čudech.

Po vyloučení předhistorické doby Čudův čili Finův z okresu našeho badání, přistupujeme k vyšetření jejich sídel v nejstarší známé historické době. S Herodotem počíná záře historické známosti zabřeskovati se nad půlnocí Evropy a osvětlovati tamnější národy; před ním jen básníci řečtí naplňovali tu stranu světa příšernými výmyslky své ohnivé obraznosti. Z Herodota, rozumíme-li mu dobře, nabýváme jistotného přesvědčení, že již za jeho časův předkové dnešních Čudův asi v týchže půlnočních krajinách obývali, kdež nám později Tacitus sídla jejich vykazuje, a kdež je, podlé Jornanda a našeho nevyrovnaného Nestora, v 4tém a 9tém stol. nalézáme. Herodot, pobyv v Olbii a v jiných řeckých osadách na Černomoří, a sesbírav u Řekův i Skythův všecky jejich pověsti o neskythických národech v půlnoční straně Evropy, pozůstavil nám následující o nich zprávu. Za krajinou Skythů, v nejzadnějších končinách Evropy, bydlejí prý neskythické národy Androphagové, Melanchlaeni a Thyssagetové. Od rolnických Skythův a neobydleného okolí za těmito [8]) na půlnoc, v dalekých stranách, sídlí divoký národ *Androphagův* (Ἀνδροφάγοι) čili lidožroutův. Za nimi na půlnoc rozprostírají se nekonečné pustiny, v nichž pro věčný, pořád se chumelící a povětří poletující sníh, pokudž vědomo, žádní lidé nebydlí. [9]) Androphagové tito jsou ze všech lidí nejsurovější, bez obecného řádu a prává, potloukající se se-

[8]) Rozhraním mezi rolnickými Skythy a jinými národy byla zahájená pustina, jakž později mezi Římany a Sarmaty anebo Germany a Boji na Dunaji, a nejnověji mezi Rusy a Turky na ostrovích v ústí Dunaje. Stávalo se to pro obdržení větší bezpečnosti a snadnějšího zachování pokoje mezi oběma stranama.

[9]) *Herodot.* l. IV. c. 18.

motam, nosící sice oděv skythický, ale svého vlastního jazyka užívající [10]) a nejsoucí Skythové, t. Skolotové. [11]) Oni jsou jediní mezi půlnočními národy lidožrouti. Z těchto slov patrné, že sídla Androphagův podlé domnění Černomorcův dosahovala až do nejzazšího severu, do zemí věčně sněžnatých: jak daleko dolů ku poledni, nelze ovšem určiti, já bych však ani s Mannertem blíže Kyjeva, ani s Potockým v kraji Černihovském a Kurském jich neosazoval. [12]) Při názvu řeckém Androphagi téměř bych se domýšlel, že Řekům Olbijským někdo Slovan z rodu Budinův nebo Neurův jméno Samojedcův (Samojedi), maje je mylně za složené ze slova sam, samec = ἀνήρ, a jed, jedec, jedlík = φάγος, tlumočil, ačkoli sobě na tom mnoho nezakládám. [13]) Od nich na východ, od královských Skythův na půlnoc [14]), dvadceti dní cesty od Tauridy a zátoky Macotické [15]), bytují *Melanchlaenové* (Μελαγχλαῖνοι). Za nimi jsou jezera a země lidí prázná, pokudž vědomo. Zdá se, praví Mannert, že Herodot snad něco o půlnočních jezeřích Ladoga a Onega zaslechnul, ale jen zaslechnul. O místu jejich přebývání nic důvodně tušiti nelze. Mannert je místí okolo pramenův Donu, Potocki v gubernii Tulské [16]); ale Herodot Donu z jejich krajiny nepovozuje, nýbrž z jiné východnější. Podlé toho bych za průvodnější pokládal, že Melanchlaenové vlastně dále na západ, okolo pramenů Volhy a výše, přebývali. Reichard jim zrovna mezi čudským, ilmenským a ladožským jezerem místo vykazuje, a věru nenepřípadně. [17]) Melanchlaenové, dle svědectví Herodotova, nebyli Skythové, t. Skolotové, ačkoli oděv skythický nosili a obyčejem skythickým živi byli. Od černého šatstva slouli prý Melanchlaeni: a však

[10]) *Herodot.* l. IV. c. 106.
[11]) *Herodot.* l. IV. c. 101.
[12]) *Mannert* Nord. d. Erde. S. 154. *Potocki* Atlas. Tab. I.
[13]) Jméno Suomajeti původně platilo tolik co Suomalaini, t. Čudi a Lopaři, od kterýchžto ono teprvé později přenešeno na Samojedy; titoť zajisté jmenují sebe Chazovo, Njenec.
[14]) Rozuměj „na půlnoční západ," nebo Herodot sobě Skythii a přiležící krajiny, co do položení, opáčně v mysli představoval. Srov. *Niebuhr* Kl. hist. Schr. S. 355—359.
[15]) *Herodot.* l. IV. c. 20.
[16]) *Mannert* Nord. d. Erde S. 134. *Potocki* Atlas. Tab. I.
[17]) *Reichard* Orb. ant. Tab. XIII.

když jméno to řecké jest, jehož oni sami v tom smyslu užívati nemohli, otázka jest, není-li ono původně z čudského zkaženo, a netkví-li v něm obyčejná čudská forma národních jmen — np. Suomalainen, Hämälainen, Wirolainen, Sawolainen, Wadjalainen, Sabmelainen, Wenalainen, Ruocalainen atd. Třetí neskythický veliký národ půlnoční, od Melanchlaenův na východ, daleko za královskými Skythy, jsou *Thyssagetae* (Θυσσαγέται), živící se lovectvím. V krajině jejich se prýští Tanais, a jiné tři veliké řeky, vbíhající do Maeotu. Herodot sice nad královskými Skythy, v okolí hořejšího Donu, klade Budiny; tito však, dle jiných jeho lepších zpráv bydleli v sousedství Neurův v podkrají řeky Bereziny (srov. §. 10. č. 2—4.). Odtamtud, t. ode domnělých donských Budinův na půlnoc leží prý pustina zšíří sedmi dní cesty, a za touto teprva k východní straně jsou sídla Thyssagetův. [18]) Podlé toho bydleli Thyssagetae mezi Volhou a Kamou, a s této strany Volhy v podkrají řeky Oky a Sury, kdež později čudské národy Merja, Mordva, Čeremisa a Votjáci vystupují. V jejich zemi skutečně veliké řeky tekou, třebas o jejich běhu do Maeotu Herodot mylně zpraven byl. Mannert sídla Thyssagetů v krajině Saratovské, Potocki ve Vladimirské, Nižehradské a Simbirské, Reichard nejpříhodněji mezi Volhou a Kamou vykazuje. [19]) Dáme-li tomu místo, jakož jináč učiniti nelze, nebezdůvodně souditi můžeme, že tito Thyssagetové, jež i Mela a Plinius, ovšem bez přidání novějších určitějších zpráv, připomínají [20]), byli v pravdě lidé kmene čudského, předkové a příbuzní potomních Merjanův, Mordvinův Čeremišanů, Votjákův a j., čemuž i samo jméno jejich poněkud nasvědčuje, jenž vidomě složené jest ze slov Thyssa, Thussa a Getae, rovnajíc se první svou polovící skan. thuss, mn. č. thussar (gigas, místo thurs, thursar), též národním jménům Thisamatae, Thusii, a snad i Aga-thyrsi, druhou pak

[18]) *Herodot* l. IV. c. 22.

[19]) *Mannert* Nerd. d. Erde. S. 140. *Potocki* Atlas. T. I. *Reichard* Orb. ant. T. XIX.

[20]) *Mela* l. I. c. 19. *Plin.* l. IV. c. 12. §. 88. Oba píší Thussagetae, což vlastně podlé příbuznosti hlásek *v* a *u* jedno a též jest.

národním gmenům Getae, Tyre-getae, Massa-getae, Myr-getae Sar-getae, Samo-jetae (Same-edna, Same-ednam, domácí název Loparův), Samo-gitia č. Žmuď, skan. Iötunn, mn. č. Iötnar, Iötun-heimr, atd. (viz dole č. 8.). Možné, že od těchto Thyssagetův řeka Ćusovaja [21]) toto své jméno dostala, snad že některá větev z toho národu později na ní osedla, ač nepošlo-li naopak jméno národu od řeky této. Nápis Protogenův [ok. 218—201 př. Kr.] připomíná mezi severními národy doléhajícími na Olbii, vedlé Galatův, Skirův, Skythův a Saudaratův, i Thisamaty (Θισαμάται) [22]), a ještě mnohem později vyskýtá se na severu národ Thusiův, kmene čudského. [23]) Složené jméno Thisamatův druhou polovicí svou souhlasí sice se jmeny sarmatských národův Sauro matae, Jaxa-matae, Chari-matae, Agamatae atd., a však nic méně, poněvadž tatáž jména v rozličných jazycích rozdílné formy si osobují, nebude odvážné, Herodotovy Thyssagety, Protogenovy Thisamaty a pozdější Thusiy č. Thussy aspoň dle pojití a kmenové příbuznosti za jeden a týž národ počísti. — Tytoť jsou národy za času Herodotova v půlnoční Evropě za krajinami Budinův i Neurův, lidí, jakž jsme dokázali, kmene slovanského, a za končinami říše Skythův čili raději Skolotův, lidí kmene mongolského, bydlící: o jiných Herodot nic nepřipomíná, aniž jich tam podlé pravdivé historie bylo. [24]) Považíme li, že Herodot národům těmto jednak určité sídla daleko na severu vykazuje [25]), v těch

---

[21]) Srov. Kozara, Ruskaja, Obra a j. §. 8. č. 11. pozn. 98.

[22]) Olbisches Psephisma, v *Köppen.* Wien 1823. 8° p. 9. *Boeckh* Corp. inscr. graec. V. II. F. I. p. 117.

[23]) V zeměpisu původně od Mojžíše Chorenského sepsaném, a však v 9. nebo 10. stol. předělaném. Edda Saemundar III. Lex. mythol. s. v. thurs.

[24]) Herodotovi Tyrcae (tak zajisté čísti dlužno, nikoli Jyrćae), přináležejí do asiatských končin. O Agathyrsích srov. níže §. 20. č. 6. Při národech obývavších v Tauridě se nezastavujeme.

[25]) Že sobě Herodot Skythii velmi opáčně, ve způsobu čtverhranu, představoval, a tudy rozestavení těchto národův za hranicemi Skythie u něho poněkud temné jest, vec jest vědomá; a však vysvětlení zeměpisu Herodotova, jakéž Lelewel na mapě své (Pisma pomn. geogr. hist. 1814. 8°) předložil, podlé něhožby Melanchlaeni na Donci, Thyssagetae, Budini atd. mezi Kaukasem a Volhou byli sídlili, na odpor čelí nejen zjevným výrokům dějepisce řeckého, nýbrž takořka i celé soustavě zeměpisných známostí u starých.

krajinách, kdež později, v 1ním stol. po Kr., Čudové pod německým jménem Finův se zjevují, jednak že je výslovně za lidi jazykem i mravy od Budinův, Neurův a Skythův rozdílné vyhlašuje, snadně tomu víru přidáme, žeť oni byli kmene čudského a praví předkové potomních Čudův čili Finův. Pro nás to jest nejdůležitější, že sídla jejich nikdež do těch krajin, kdež my za podstatnými důvody Staroslovany místíme, nesahala, a tudy mezi resultáty našimi a Herodotovými zprávami o národech severních žádného odporu není.

4. Mlčení o Čudech po Herodotovi.

Po Herodotovi dlouho všecky zprávy o této půlnoční straně mlčí. Jen o národech na hořejším pomoří baltickém bydlících některé kusé a matné pověsti dřevních Řekův a Římanův, nepochybně kupectvím v jantaru, pořád docházely, z nichž poněkud o přebývání národu čudského v týchže stranách tušiti se dá. Již nahoře (§. 8. č. 2.) jsme se domýšleli, že slovce Bannoma čili Vannoma, z Timaea [ok. 280 př. Kr.] u Plinia zachované, původně od Čudův čili Finův pošlo, a Wännä-ma čili Wenne-ma t. Vendův zemi, vyznamenává. Staršíť by ještě byla zmínka národu Ostiaei (Ωστιάιοι) u Pythea [ok. 320 př. Kr.], kdyby nebylo pravdě podobnější, že tímto názvem ve spisích jeho nikoli obyvatelé baltického pomoří, jmenovaní u pozdějších Aestyi, Ossii čili Hossii, a země jejich Osericta, u Skandinavcův Austrvegr, nýbrž raději obyvatelé poloostrovu venetického v Gallii, jmenovaní jindy Ostidamni, Osismii, se míní.[26]) Nepříme se sice, že jméno Aestův čili Aestyův, Ostiův, v této straně dle vší podobnosti rovně starožitné jest; a však když ono pouze jest zeměpisné, vyznamenávající obyvatele východního pomoří od čudské zátoky až k ousti Visly, z pouhého toho jména ovšem nic o národnosti osedlého tam lidu dověděti se nelze. Stejným za-

[26]) Důkazy viz v *Ukert's* A. Geogr. IV. 28. 335–336.

jisté právem na Čudy, Litvany a Slovany vztaženo býti může.[27]) Pročež nic jiného nezbývá, než abychom pohledávali svědectví, v nichžby o národu finském čili čudském výslovná se nalezala zmínka. Takovýchto zpráv, více méně světlých a jistých, nám poskytají teprva tři pozdější spisovatelé, Plinius, Tacitus a Ptolemacus, k nimž teď přistupujeme.

5. Zprávy Pliniovy, Tacitovy a Ptolemaeovy o Čudech.

U Plinia, majícího sic jinak dobrou známost o německých národech s obojí strany východního moře obývajících, nabytou v čas jeho přebývání v Germanii u mořeplavných Chaukův [28]), o národech čudských ještě nižádná jistá a neomylná zpráva se nenalezá; neboť jméno ostrovu Eningia, kteréž někteří na Feningia změniti chtějí, jest a zůstane předmětem hádek a rozličných domyslův učených vykladačův, z něhož s jistotou ničehož dověděti se nelze.[29]) Podobná temnost smyslu a nepevnost výkladu panuje v tom, co nám týž Plinius o národech půlnoční Evropy, mezi Donem a Volhou, z jiných, původně na Černomoří sebraných pramenův, dle svého způsobu pilně sice, ale příliš krátce poznamenal. Praví on: „Někteří jistí, žeby na řece Tanais tito národové obývali: Phatarei, Herticei, Spondolici, Synhietae, Amassi, Issi, Catazeti, Tagori, Catoni, Neripi, Agandei, Mandarei, Satarchei, Spalei.“[30]). Z těchto ledakde shrabaných a bez rozboru skupených, na mnoze snad i pokažených jmen ničeho o tehdej-

---

[27]) Teprva mnohem později okres významu jména toho soužen a na Čudy v Estonech obmezen jest, jimž až do dnes trvá. *Schlözer* Nord. Gesch. 302. 319. 495. *Ib.* Nestor II 40. *Thunmann* Unters. über einige Nord. Völker. S. 18—20 *Geijer* Gesch. Schwed. I. S. 87. *Voigt* Gesch. Preuss. I. 196. *Lehrberg* Unters. str. 202. 209. — Na omylu tedy jsou, kdož, jako Arndt (Urspr. d. eur. Spr. 319) a Schnitzler (La Russie 598) Tacitovy Aestye za praotce dnešních Čudů v Estonech vydávají. — O Aestyích viz níže § 19. č. 4.

[28]) *Plin.* Hist Nat. l. XVI. c. I.

[29]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 13. §. 96. „Nec est minor opinione Eningia.“ (Tak Sillig) codd. Hard. mají Epigia. *Kopitar* — Gesch. d. Deutsch. I 14. Anm. 33 — čte Epigia, a rozumí to na nynější Holmgard u Skandie.

[30]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 7. §. 22.

ším položení národův čudských a slovanských v těch stranách domakati se nelze, ačkoli podobné jest, že některá z nich ovšem lidem kmene čudského, jiná pak národům kmene tureckého a sarmatského přináležejí. Jediné jméno Spaleův i později ještě, v době gothické, u Jornanda na Donu se vyskytající, až podnes ve staroslovanském slově spolin, t. velikán, obr, násilník, trvá a někdejšího sousedění národu toho se Slovany dosvědčuje (srov. §. 15. č. 2.). — Výborný Tacitus vynesl na jevo ve svém popsání Germanie, první mezi Římany, německé jméno čudského kmene, t. Fenni, a pozůstavil nám nad to světlou a věrnou zprávu o národu tom, kterouž pro důležitost její v celosti zde klademe. „Národy Peucinův, Venedův a Fennův mám-li ku Germanům počísti, čili raději k Sarmatům, sám se rozpačím... Venedové.... všecky lesy a hory, co jich koli mezi Peuciny a Fenny vzhůru se pne, příčinou kořistování probíhají..... U Fennův podivná surovost, špinavá chudoba: ani zbraně, ani koní, ani domův; potrava jich byliny, oděv kožešiny, lože země; všecka jejich naděje ve střelách, kteréž, pro nedostatek železa, kostmi zostřují. I muží i ženy pouhým lovectvím se živí. Neboť i tyto v tom začasté oněm tovaryší, a s nimi kořist dělí. Dětem spletené větví před zvěří a nepočasím jedinou jest ochranou: v těchto košatinách meškají mládenci, outočiště nacházejí starci. Toť oni za blaženější věc pokládají nežli v potu zorávati pole, s prací stavěti domy, a mezi nadějí a strachem péčemi o vlastní i cizí zboží sužovati sebe bez přestání.“ [31]) Zpráva tato o Finech, vážená, jakž toho srovnalost její s povahou národův čudských, nám z pozdějších zpráv Jornanda, Prokopia, Pavla Diakona a j. známou, světle dokazuje, z dobrých pramenův, nepochybně z vypravování Němcův skandinavských, znajících Finy z vlastní zkušenosti, ve dvojím zvláště ohledu pro historii dřevních Slovanů vysoce důležitá jest. Předně z ní vidíme, že Finové již za času Tacitova byli národ chudý, nuzný, do zadních končin neourodného severu vytlačený, a tam bídný život

[31]) *Tacit.* German. c. 46.

v tichosti provodící, nikoli pak mocný, bojovný, panující. [32]) Podruhé z různých a významných slov ousečného Tacita, pravíciho, že Venedové všecky lesy a hory, co jich koli strmí mezi Peuciny a Fenny... probíhají (quicquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur), nebezdůvodně zavírati můžeme, že již za jeho času veliké to prostranství zemí a krajin mezi Tatrami s jedné a jezerem Ilmenským i hořejší Volhou s druhé strany Slovany bylo osazeno. Neboť o malé nějaké krajince by rozvážlivý Tacitus zveličujícího toho výrazu „quicquid silvarum ac montium erigitur . . pererrant" jistotně byl neužil. [33]) Tím způsobem nabýváme přesvědčení, že již v 1ním stol. po Kr. Finové na půlnoci jak co do povahy a mravů, tak i co do sídel a vlasti, cele se vrovnávali potomkům svým, Finům 5ho stol., o nichž nám Jornandes, Prokopius, Paulus Diakonus a j. [34]) hodnověrné zprávy pozůstavili. — U Ptolemaea nalezá se sice jméno Finnův (Φίννοι) v pořadí menších národův Sarmatie evropejské; ale v takovém spojení a na tak nepříhodném místě, že s ním v historickém ohledu nic počíti nelze. Praví on: „na řece Visle pod Venedy jsou Gythones, potom Phinni, potom Bulanes atd. [35]) Domýšlelbych se, že Ptolemaeus od západu na půlnoc postupuje, a podlé toho bych Finny jeho ve dnešních Livonech anebo nedaleko odtud místil, kdyby nebylo podobnější, že jméno to jen omylem sem vtrouženo. [36]) Mním totiž, žeť ono jej došlo ze západní končiny Evropy, ze Skandinavska; i nechtěje ho vypustiti docela, a neuměje sídel

[32]) O zprávě Tacitově o Fennech rozumný soud čísti dlužno u Lehrberga (Unters. üb. ält. Gesch. Russl. str. 201—203). Tento znamenitý skoumatel nalezá v tom obraze Lopary č. Lopany.

[33]) Ostatně připouštíme rádi, že sobě Tacitus prostranství to, od Venedův zaujaté, mnohem menší představoval a Fenny své v mysli jižněji místil, nežli to v skutku bylo, zevrubní známosti o položení těchto zemí ovšem nemaje. Viz o tom Lehrbergovy Untersuch. str. 201—204.

[34]) *Jorn.* Get c. 3. Rukopisové mají mylně Screrefennae místo Scretefennae. — *Procop.* Hist. Goth. II. c. 15. Scritofinni. *Paul. Diacon.* Langob. I. 5. Scritobini. — *Anon. Rav.* l. IV. c. 12. 46. — *Ad. Bremens.* p. 93. (srov. *Schlözer.* Nord Gesch. 498.)

[35]) *Ptolem.* l. III. c. 5.

[36]) Nesmírné bludy, z nesoudného kompilování pošlé, jimiž zeměpis Ptolemaeův naprznén jest, střízlivých skoumatelův tajny býti nemohou. Srovnej, co jsme o tom připomenuli výš §. 10. č. 11.

národu toho určitěji vykázati, vstavil je mani a na bůhzdař mezi jiné, kdež se mu za dobré vidělo. Reichard se neváhá přenesti je až za Volhu ku pramenům Mology [37]), s čímž i my nenesnadně se snášíme. Naproti tomu Kruse, pokládaje Tacitovy Fenny za totožné s těmito, sází oba na břehu Visly [38]), čehož naskrze za pravé uznati nelze. Kdokoli Tacita — kap. 43—46 jeho Germanie — čte ve spojení, nemůže nenahlídnouti, že Tacitus mluvě o Fenních nemíní nějaký národ na blízké Visle, nýbrž na nejzadnějším severu osazený, za nímž již končiny známé země přestávají a říše bajek se začíná. Pořádáť on národy od jihu na sever takto: Lygii, Gotones, Aestyi (t. východčané = Prušané, Litvané a Lotyši), Fenni. Aestyi u něho ještě vždy ve hranicech Germanie obsaženy jsou, ovšem mylně („hic—rozuměj za Aestyi—Sueviae finis"), nikoli ale Fenny. Jednav o Fenních mluví hned na to dále: „Cetera jam fabulosa, Hellusii et Oxiones etc.," t. dále za Fenny na severu již všecko baječné. Tacitus nebyl takový nevěda, aby krajinu nadvislanskou byl za zemi bajek držel: vždyť sám za Vislou třem národům sídla vyznačuje, Aestyům, Venedům a Peucinům, kteřížto by od něho, podlé nedůvodného Krusova výkladu, na půlnoc za Fenny byli posazeni! Pročež jméno Finny u Ptolemaea vedlé Gythonův a Bulanův buďto zjevný jest omyl, anebo jím se vyznamenává nějaká hrstka Čudův někde u prostřed Litvanův neb Slovanův osedlá, nejpodobněji v Samogitii čili Žmudi [39]), kterežto jméno ještě zůstatek dřevního přebývání lidu čudského v těch stranách býti se vidí, ač radno-li je spojiti s domácím názvem Čudův Suomi. Zajisté Ptolemaeus, čerpaje z rozličných, starých i nových pramenův, mnohé věci neskladně smíchal, jichž nám nyní v pořádek uvesti a vysvětliti

[37]) *Reichard.* Orb. ant. Tab. XIII.

[38]) *Kruse* Mappa German. 1822 F.

[39]) Staroněm. Sameite — Žmudín. *Grimm's* D. Gr. I. 778. Stholland. Samegyten, Sameyten. Chron. Equ. ord. Teut. ap. *Matthaeum* T. V. n. 199. Ve volynských letopisech lid žmudský slove Žemoič *Kar.* IV. 45—56. Obyvatelé toho kraje, v době historické, pokudž vědomo, byli Litvané a Lotyši; pročež letopisci polští a němečtí jménem Getae zhusta oba tyto národy vyznačují, vzatým od Samogetie čili Samogitie, nikoli od thrackých Getův. Srov. §. 44. č. 5.

naprosto nelze. Ještěby z národkův u něho vyčítaných, soudě podlé položení, aspoň tito dva, Osii čili Hossii (zdaž Ostii?) a Sali za odnože Finův jmíni býti mohli, ačkoli toho názornými důvody stvrditi nelze. Osiy obvykle pokládají za obyvatele buď Estonska, buď ostrovu Oesel, Saly pak za lidi na řece Salis, v kraji později Salet-sa řečeném. Někteří, jako Thunmann a Arndt [40]), se domýšleli, že i jméno Samlandu od Suomův čili Finův pochází, což ale průvodné není. O starých Kuršínech v Kuronsku a na ostrovech přilehlých dovozoval Thunmann, že nebyli kmene litevského, nýbrž čudského, a základy toho jeho domnění ovšem uvážení zasluhují, ačkoli jimi věc sama ještě vší pochyby prosta není. [41]) Livončíci na angerském nábřeží a Kreevingové na pomezí Žmudi mohou býti čudští přistěhovalci, aniž je za ostatky velikého národu Čudů v těchto krajinách držeti nutno. Ještě patrněji na omylu jsou, kdo smyslí, žeby Kreevingové a Kriviči byli jeden a týž národ a tudy tito poslední Neslované. [42]) Slovanskost Krivičův jest věc založená na nevyvratném základu historických svědectví, a nedostatek střízlivě skoumavého soudného ducha jeví, kdokoli v tom ohledu se mate a viklá. (Viz o tom §. 28. č. 5.) Kreevingův jméno buď jen náhodně souhlasí, buď není původní, buď Kreevingové tito jsou lidé odslovanění. [43]) Všecko to a tomu podobné na nejvýš k tomu vede, že některé hrstky estonských Čudův buďto ze starší doby zde na baltickém pomoří mezi sná-

[40]) *Thunmann* Unters. üb. nörd. Völk. S. 18—22. *Arndt* Urspr. d. europ. Sprachen S. 318. Naproti tomu *Voigt* Gesch. Preussens I. S. 179. I *Vater*, ovšem mělký a zřídka kdy jádra věci se dobírající spisovatel, zapírá vplyv čudského jazyka na staropruské nářečí. Die Sprache d. alt. Preuss. str. XXXI.

[41]) *Thunmann* Unters. üb. nörd. Völk. S. 18—23.

[42]) *Watson* v Jahresverh d. kurländ. Gesellsch. für Lit. II. a *Strahl*— Gesch. Russl. I 50 — vyhlásili Nestorovy Kriviče za Lotyše, bez kusa důvodu. Stat pro ratione voluntas.

[43]) O nich jedná *Thunmann* Unt. über. nörd. Völk. S. 19—20. *Stender's* Lett. Gramm. S. 3. *Schlözer* Nestor. Russl. II. 363. *Adelung's* Mithridates II. 766. W. *Dilmar* v Heidelberger Jahrbücher der Liter. 1817. *Vater* d. Spr. d. alt. Preuss. S. XXXI. *Lehberg* Untersuch. str. 146. *Bienenstamm* Geogr. Abriss d. Ostseeprovinzen. Riga 1826. 8°. str. 377. *Watson* Ostsee-Prov. Blatt 1824. Nr. 47. str. 201. Srov. *Köppen* O Litovsk. nar. v Material. III 204. Onif prý mluví doma a mezi sebou čudsky, s jinými ale lotyšsky (?) —

šelivými Slovany se zachovaly, buďto později sem se přistěhovaly. O velikém kmenu Čudův v této straně nikdež jistotného svědectví není; ovšem ale národy od Ptolemaea ve vnitřní Sarmatii od Tater až ku pramenům Dněpru a Volhy rozsazené, jakž jsme nahoře dokázali (§. 10. č. 7—12.), patrně se vyjevují býti kmene vindického čili slovanského. Naproti tomu velmi podobné jest, že krajiny k hořejší Volze přiležící, v nichž v pozdějších časích čudské národy Meru, Muromu, Čeremisu, Mordvu a Meščeru nalezáme, již i v této době od čudských národův zaujaty byly, a že mnohá z těch jmen, jež u Ptolemaea v Sarmatii a Skythii [44]) čteme, na tyto národy slyšána býti mají, ačkoli aby kdy všecka náležitě vyložena býti mohla, slušně pochybovati lze. [45]) Tak np. snadné jest domýšleti se, že Ptolemaeovi Sargatii [46]), Ammianovi Sargetae [47]), obývali v podkrají řeky Sergačky v Nížehorodsku kdež i město Sergač, stolice soujmenného kraje. Podobněž i některých jiných památka v pozdějších časích dosti dobře stopovati se může. — K doličení toho, co jsme zde o severním přebývání Čudův v 1ním a 2hém stol. po Kr. podlé svědectví u Plinia, Tacita a Ptolemaea obsažených přednesli, připomeneme ještě na krátce o čudských národech od Jornanda, při vypravování o válkách gothického krále Ermanarika s Venedy a jinými severany [332—350], ze jména vytčených. Mluvíť pak Jornandes v tento smysl: „Po smrti gothického krále Geberika nastoupil panování Ermanarik, nejurozenější z rodu Amalovicův, kterýž přemnohé a bojovné národy severní (arctoas gentes) pokořil a svým zákonům poddané býti přinutil, pročež jej slušně někteří z předkův Alexandrovi Velikému přirovnávali; mělť zajisté sobě podčiněné tyto národy, Golthes, Lythas (an. Letta?), Thiudos (an. spolu Scythathiudos?), Inaunxes (= Jacuinxes), Vasina, Broncas, (an. Beormas, čili spolu Vasinabroncas?), Merens, Mordens, Srem-

[44]) *Ptolem.* l. III. c. 5. l. V. c. 9. l. VI. c. 14.

[45]) Pokusil se o to *Reichard* v Hertho d XI. sv. 1. str. 3—81, a na mapě Sarmatie evropejské v Orb. antiq. Tab. XIII., ale jak zdařilé, jiným ku posouzení zůstaveno budiž.

[46]) *Ptolem.* l. III. c. 5. Σαργάτιοι.

[47]) *Amm. Marcell.* l. XXII. c. 8. §. 38. Sargetae.

niscans, Rocas (an. Rogans), Tadzans, Athaul, Navego, Bubegenas (an. Bumbegevas?), Coldas.[48]) Z těchto národův, jichž jména ovšem ohavně porouchána jsou, aspoň Thiudi, Vasina, Merens, Mordens a Sremniscans dosti světle spatřují se býti Čudi (v Estonech), Ves' (u Nestora a j.), Merja (u téhož a Adama Bremského), Mordva (u téhož a Konstantina Porphyrogennety), Čeremisa (u téhož), a snad i Broncas není jiné než skan. Beormas, t. Perm'. Ostatní buď jako Goljadi a Letta k litevskému, buď jako Jacuinxes, t. Jatvězi, k sarmatskému kmenu přináležejí, anebo naprosto neznámi jsou. Ze slov Jornanda, postupujícího v tomto vyčítání národův od západu severem na východ k Volze a Kamě, zvláště pak z výrazu jeho arctoae gentes patrné jest, že tu o nejsevernějších národech řeč běží, o nichž toho času černomořští Gothové známost měli, aniž budeme na omylu, uznáme-li za pravé, že tehdejší položení Čudův (v Estonech), Vesův, Merjanův, Mordvinův, Čeremišanův, Permjákův atd. od pozdějšího okolo r. 850, jež nám Nestor líčí, na mnoze se nerůznilo. Neboť hned potom vypravuje týž Jornandes o podmanění od Gothů v týchže stranách Venedův, Antův a Slovanův, kteříž, podlé něho od pramene řeky Visly k severovýchodu přes nesmírné prostranství (per immensa spatia) obývali, jakož i souvěký jemu Prokopius připomíná o nesčíslných národech Antův, zaujímajících krajiny od Černomoří na půlnoc. Neosadíme-li onyno Thiudos, Vasina, Beormas, Merens, Mordens, Sremniscans atd. daleko na severu, kde medle nalezneme nesmírné to prostranství pro nesčíslné tyto národy Slovanův, o němž obadva souvěcí a hodnověrní svědkové tito jednohlasně vyznávají? Ba věru, považíme-li toho bedlivě, vším právem zavírati můžeme, že rozhraní Čudův a Slovanův již tehdáž při nejmenším tam se nalezalo, kdež je později v 9tém stol. nacházíme, ač ne severněji-li, čehož bychom podlé vystěhování se půlnočních Slovanů v 6tém stol. dolů na Dunaj a do Moe-

[48]) *Jorn.* c. 23. Viz Přílohy č. IX. Srov. *Thunmann* Unters. üb. östl. Völk. str. 370. *Schlözer* Nestor II. 30. 39.—41. 107. *Buhle* Lit. d. russ. Gesch. str. 292.

sie se domýšleli (srov. §. 30. č. 7.). [49]) Ostatně již nahoře (§. 8. č. 13.) zmíněno, že vojny Ermanarikovy mezi 332—350 po Kr. padají, tolikéž že Jornandes o skutečném podmanění severních národův převýšeně mluví; ale nám zde běží jediné o zeměpisnou jeho známost národův, nikoli o pravdivost vypravovaných od něho dějův.

6. Skandinavské pověsti o Čudech.

Mimo tato nahoře uvedená, více méně světlá a výnosná svědectví římských a řeckých spisovatelův o národech kmene čudského ničeho více ve starých pamětech historických domakati se nelze, čímžby známost naše o nich v tomto prostoru času doplněna a porozšířena býti mohla. Jediné v prastarých skandinavských pověstech a zpěvích nematné paměti o pranárodu tomto, ačkoli mythicko-básnickou rouchou zahalené, a tudy historii odcizené, se dochovaly, o kterýchžto

[49]) Slovozpytný rozbor místných jmen, zvláště menších řek a jezer, soudně vykonaný a s jinorodými svědectvími náležitě poměřený, platně by posloužil k jistějšímu vykázání někdejších sídel Čudů v krajinách ruských nyní od Slovanův zaujatých. Pokudž nám vědomo, tatáž jména řek a jezer prostá i složená, na severu u Čudův a na jihu u Rusův dosti zhusta se vyskytají. Na příklad budiž zde uvedena některá jména složená se slůvkem juga, jega, joga, ega, oga, jonga, jenga, onga, zkráceně ga, pošlém z čud. a lop. joki, jogi, jokka, juk, juch č. juh, samj. jahna, zyrjan. i perm. ja (srov. mad. jég=glacies), což znamená řeku: Andoga, Asuga, Čaga, Čavanga, Čuga, Dnuga (jez.), Doročnga, Idolga, Jemenga (čud. Hämmehjoki), Jerga, Jurenga, Karmanga, Kičmenga, Kokšaga, Kokšenga, Ladoga (jez), Lapšanga, Larga, Linga, Ljunga, Megrega č. Megrenga (čud. Mägräjogi), Mologa, Mudjuga, Nimenga, Onega (jez.), Osuga, Padenga, Penga, Pinega, Pokšenga, Pšega, Soga, Stviga, Svijaga, Šardenga, Šarhenga, Uftjuga, Uhtjuga, Urga, Uronga, Usvega (jez.), Vajenga, Vajmuga, Varzuga, Veduga, Verjuga, Vetluga, Viga, Vizenga, Vožga atd. Totéž platí o jménech končujících se na jar, jarvi, jervi, da, ma a j. Při tom však vážíce dobře na mysli, jednak velikou nepevností pouze etymologického dovozování v historii, ještě čím do starších časů vystupujeme, tím více stejnokořenných slov v rozličných jazycích nacházíme, jednak též nesmírnou trvalost podobných jmen, kteráž začasté zběhu mnoha tisíciletí a střídání se rozličných kmenův zdorují, nebudeme, zvláště co do vyměření času, na nich samých tuze ustavovati se a jimi nedávného přebývání Čudů v zemích nyní slovanských kvapně dolíčovati. Ve příčině naší to jediné průvodné a jasné jest, že někdy, v předhistorické době, dávno před velikým stěhováním celtických národův na východ, Čudové daleko na jih dosahovali, byvše odtud později šířícími se k severu Slovany vytlačeni. Tím se velmi případně potvrzují výsledky naše o pravlasti Slovanů v krajinách před- i zatatranských, odjinud vydobyté a ve spisu tomto na různých místech přednešené.

zde něco místněji připomenouti musíme. Již nahoře (§. 8. č. 11.) jsme dokázali, že ve dřevním skandinavském bajesloví smyšlené bytnosti, bohové, polobohové a obrové jmény rozličných národův, jež oni takořka představují, poděleni jsou. Co do Iötunův (jd. č. iötunn, mn. p. iötnar, též iotr, iotar), zvláštní třídy obrův, žeby jméno jejich od národu čudského vzato bylo, od mnohých skoumatelův dřevnosti skandinavských, zvláště pak nejnověji od soudného Geijera za pravé uznáno jest, a k důvodům od nich předloženým ještě i mnohé jiné neméně vážné připojiti lze. V prastaré době dvůj národ obýval na poloostrově skandinavském: totižto němečtí Gothové i Švedové, onino na jihu, tito ve střední straně, a čudští Finové i Lopaři na severu. Země těchto, vlast divokých potloukajících se národův, sloula Iötunheimr, a sám národ u básníkův Iötuni (Iötnar), Iättové (Iättar), obrové, horní vlci, synové skal, národ hor, národ zemních doupat, protivíci se Asům a shromažďující se okolo oltářův Forniotra (boha Jotův), vyvrácených od hřímatele Thora. Vůdce jejich tytýž slove Finnehöfdingen, t. náčelník Finův, a země od nich obydlená potomné Finnmarken. Ve dřevní pověsti nadepsané Fundin Noregur praví se, že Norvegr slove všecka země od Iötunheimu až dolů na poledne k Alfheimu; pozdější Snorre Sturleson [umř. 1241] již místo oněch jmen položil „od Finmarkův až do Göthaelfu;“ z čehož patrné, že jménem Iötunheimr ve starých pověstech vyznamenávaly se Finmarky. [50]) V jiné prastaré pověsti jmenuje se Finn král Iötunheimu. [51]) A však v nejstarší době, před velikým stěhováním uralských národův, do niž některé pověsti v Eddě původem svým a látkou svou jistotně zasahují, slovo Iötunheimr nepochybně ve mnohem širším smyslu se užívalo, t. o vlasti Čudův vůbec, rozprostřené po celém dnešním švedském a ruském severu. Vedlé Iötunův připomínají tytéž eddické zpěvy zhusta i Thursy čili Thussy (thurs, mn. č. thursar, thuss, thussar), obry, jmenujíce je po-

---

[50]) *Geijer's* Gesch. Schwedens Bd I. S. 29—30. 36 98

[51]) *Thorkelini* Poema danicum dial. anglosax. Havniae 1815. 2hé vyd. od *Grundtwiga* tamže 1820.

nejvíce Hrimthursy, zimoobry, mrazoobry, ledoobry, syny Ymira, někdy pak zprosta Thursy, čaroobry, z pokolení Jättův. Thursové přináleželi ke starší Forniótrově rodině bohův, an Iötunové více v novějším bajesloví o Asích, co protivníci těchto, se představují. [52]) Forniótr byl bůh Iötunův čili Finův, jejž Thor, Odinův syn, z rodiny Asův čili sarmatských Alanův, bůh hromoblesku, bijce Iötunův, zahnal, a spolu s rodinou jeho o božskou poctu připravil. Iötunové, synové obra Bergelmira, potomci ztopených Hrimthursův, byli mnohými krásnými dary jak strany duše tak i strany těla obdařeni, jichž oni ale nejvíce ke škodě bohův i lidí užívali. Připisuje se jim i umění run čili známost písma, a nade všecko zběhlost v kouzlech a čarách (skan. seid), ve kterémžto posledním umění oni daleko nad Asy vynikají, což s povahou Čudův, jimž v pověře a kouzlech sotvy který jiný národ na zemi se vyrovná, ovšem dobře se snáší. Nalezá se u nich množství pokladův a zboží (Čudi v Permii byli skutečně bohatí obchodníci a kupci, k nimž Skandinavci za příčinou loupežnictví často zajížděli), hojná stáda, krásné ženy, jež oni kradou a unášejí, kdekoli jen mohou. Světla nenávidějí, bydlíce v nepřístupných krajinách, zvláště pak ve tmavých skalnatých roklinách. Iötunové s Asy dlouhotrvanlivé kruté války vedli, do nichž i Vanové zapleteni byli. V těchto válkách zmínka se děje o třech čarodějných pannách z Iötunheimu, provdaných za Asy, kteréž potomně Asův posvátné runické desky, základ jejich vlády, ukradly, a tím příčinou se staly záhubné pro Asy vojny. [53]) Mám za to, že i samo jméno skan. álfr, mn. č. álfar, got. domněle albs, stněm. alp (genius), jménu Loparův čili Lopanův příbuzné a od národu na mythické bytnosti přenešené jest; aspoň jazyk podlé pravidel obdobné změny slohu v rozličných řečích tomu není na odpor, a geniové tito ve skandinavském bajesloví začasté co zvláštní národ vedlé Iötunův a Vanův se představují. [54]) Ačkoli pak v pochybnosti míti nelze, že

[52]) *Rauschnick's* Mythologie S. 375. 376. 378 407—408.

[53]) *Rauschnick's* Mythologie S. 379. 384. 407. 411—429.

[54]) *Grimm's* Deutsche Mythol. str. 248. sld. Spisovatel praví na str. 255: Die Alfar bilden ein *Volk*, wie die Edda ausdrücklich sagt (Sn. 21), daher auch im Alvîsmâl âlfar, helbûar und dvergar den Menschen, Riesen,

jméno Iötuni ve skandinavských pověstech původně od Čudů vzato jest, však proto kvapně domnívati se nesluší, žeby v bajeslovných oněch rozpravách pravdivá historie obsažena byla, vypravující nám o dějech skutečně zběhlých. Doleji toho podstatnými důvody dolíčíme (§ 18. č. 9.), že mezi německými národy, v polední polovici Skandinavska obývajícími a mezi Čudy (Iötuny), Vindy čili Slovany (Vany) i Sarmaty (Asy, Alany) již ve prastaré době, na kterouž žádná historie světla svého neprostírá, bylo nejen společné obcování, nýbrž nepochybně i dlouhotrvanlivé kruté válčení, kteréžto se předmětem stalo národních zpěvův, od skandinavských skaldův uměle tvořených a starostlivě zachovávaných; a však pravdivé příběhy s bájí v dotčených zpěvích a pověstech již tak jsou smíchány a sloučeny, že kdokoli tyto od oněch odděliti se snaží, ten o skutek nemožný a nerozumný se pokouší. Ani jen z ohledu času, do kteréhožby počátek těchto mythicko-historických bájí položen býti měl, nic s jistotou říci se nemůže; ačkoli dosti k víře podobné jest, že zpěvům o Odinovi a jeho Asech některé nám neznámé příběhy a války mezi zmáhajícími se a dále na západ vládu svou rozšiřujícími Sarmaty (Alany, Roxalany, Jazygy), a mezi Normany (Gothy, Švedy a dřevními Varjahy), v zemích Čudův i Vindův loupežnictví provodícími, snad již v 1ním stol. př. Kr., za základ sloužily.[55]) Neboť že tyto bajeslovné pověsti původem svým starší jsou, nežli hrdinské zpěvy, v nichž činové Hegelingův, Wölfingův, Nibelungův a Hünův se vypravují, o tom mezi soudnými znately staroskandinavského jazyka a básnictví nižádné pochybnosti není. Pro nás to jediné jest paměti hodné a k nynějšímu předsevzetí poslužitedlné, že i tyto nejstarší skandinavské zpěvy a bajepravné pověsti v Iötunich

Göttern, Asen und Vanen als besondere Classe, und mit ihren eignen Sprachen, zur Seite stehen. Ob man daraus ein historisches, in bestimmter Gegend gelegnes Reich folgern darf, lasse ich hier unentschieden.

[55]) Pravdivá jsou slova *F. J. Mone* — v Untersuch. zur Gesch. der deutsch Heldensage str. 86. — Wenn der Name eines Volkes in der Heldensage riesenhaft und für Riesen gebraucht wird, so liegen immer geschichtliche Thatsachen zum Grunde, welche die Vergleichung und Uebertragung veranlasst haben, aber die historische Verstehung dieser Sage ist nicht ihr Grund, sondern nur eine Anwendung ihres Inhalts auf ähnliche Ereignisse.

vystavují obraz lidu severního, s oné strany Vanův čili Vindův bydlícího. Kladou zajisté Iötunheimr výslovně do nejzazšího severu, a Vanaheimr níže, mezi řekou Vanaquîsl (Tanais) řečenou a mořem baltickým. Od Vanaheimu na východ leží Asgardr čili Asaland, t. země sarmatských Alanův za Donem.

7. Rozdílnost národův Čudy jmenovaných.

Z toho, co jsme až posavad o národech čudských z rozličných pramenů v možné krátkosti přednesli, dostatečně patrné jest, že sídla tohoto starobylého, a co do prostranství rozšířeného kmene v době historické, t. od Herodota až do Jornanda a Prokopia [456 př. Kr. — 552 po Kr.], vesměs a souhrnkem mluvě, již v týchže půlnočních končinách Evropy se rozprostírala, kde je v 6tém a 9tém stol. nalezáme, a že západní Finové již v 1ním stol. po Kr. byli kmen slabý, na mnohé jednotlivé národky rozdrobený, znuzilý a z divočelý. Vztahovala-li se pravlast Čudů ve starší době dále do Asie, a byli-li onino nyní od Rusův tak jmenovaní Čudové asiatičtí bratří a srodníci těchto evropejských, toho vyšetření do oboru starožitností slovanských nikterakž nepřináleží. Povšechně vědomo jest, že v hořejší Asii, v tom nesmírném prostranství od hor uralských a Volhy přes řeku Irtyš a Jenisej až k řekám Selenga a Amur řečeným, přes 500 mil zdélí, mezi 58° a 45° s. š., nesčíslné památky rozličného způsobu, zvláště pak náhrobky (jmenované majaky, slanci, kurhany), zmrsky čili rudní doly (slk. baně, rus. kopy), rumy a valy atd., zjevné svědectví vydávají o někdejším přebývání v těch krajinách národu mohutného a vzdělaného.[56]) Národové tam obývající sami vyznávají, že tyto ostatky nepocházejí od jejich předkův, nýbrž od neznámého pranárodu, jehož ostatní památka jinak již dávno docela vyhynula. Rusové, po rozšíření svého panství v těch stranách nazvali všecky dotčené památky

[56]) Stručná zpráva o těch věcech obsažena jest v *Ritter's* Erdkunde von Asien Bd. I S. 320—342. Srov. i *Schlözer's* Nestor I. S. 69 ff. — A však proti nezřízenému nadsazování a zveličování těchto památek a stavení na nich v historii povětrných čudsko-obrovských budov užívej léku podaného po *Klaprotha* v Asia polyglotta str. 184.

čudské, pravíce, žeť ony pocházejí od prastarého, vymizelého národu Čudův [57]): jak dobře a vlastně, to ovšem nelze tak snadno určiti. Neboť možné jest, že Slované ruští již ve prastaré době jména Čud nejen o Čudínech v Evropě za Volhou a před Uralem bydlících, nýbrž i o národech za Uralem v celé horní Asii až k řece Amuru rozsedlých užívali: takové zajisté přenešení jména od sousedního národu na jiný za ním sídlící v oné dřevní době velmi obyčejné jest. (Viz výš §. 6. č. 10. §. 11. pozn. 33.) V této případnosti by název Čudův asiatických ovšem byl starý; ale příbuznost kmenová obou národův tím by ještě naskrze nebyla dokázána. Dobřeť zajisté možné, ba k víře nad míru podobné jest, že onino národové asiatičtí byli kmen od Čudův docela rozdílný, třebas od Slovanův toto jméno na ně vztaženo bylo. Rozdílní tito kmenové byli vždy předce jednoho a téhož plemene, a jakási v oči bijící příbuznost mohla ovšem mezi nimi místo míti. Již nahoře (§. 13. č. 8.) jsme dokázali, že Slované borysteniští jmenovali Skoloty Čudy, třebas tito dle vší podobnosti mongolské čeledi byli. S jiné strany i tě myšlénky sprostiti se nelze, že snad to slovíčko Čud teprva v novějších stoletích omylem a nadužitím od ruských Slovanův, pokládajících je za totožné se slovcem čužij (peregrinus, alienigena), ačkoli oboje rozdílné jest, oněm neznámým národům přilepeno jestiť. A však pomníme-li, že, jakž řečeno, již dřevní Slované jména Čud, zřečtěně Σκύθης, o mongolských Skolotech užívali, snáze tomu přidáme víru, že přenešení toho slova na zauralské národy jestiť mnohem starší, nežli opanování Sibirie od Rusův. Buď jak buď, jen nechať napotom žádný z pouhého jména Čudi totožnosti obou těchto kmenův, t. známého evropejského a neznámého asiatického, nedovozuje, aniž smyslí, že slova Čud a čužij, jakoby z je-

---

[57]) Již *Falk* — Topogr. Beitr. Th I. str. 301 — napsal, že v čas svého cestování po Sibirii zmizelý ten národ pořád Čudy, Čudáky, Čudské lidi jmenovati slyšel. Totéž poznamenal *Müller* — Origines gentis et nom. Russor. Petrop. 1749. 4°. p. 13 — pravě, že lidé tamější na otázku: od koho by ty zůstatky byly? odpovídají: ne od Rusův, ale od Čudův, kteří před lidskou pamětí zde bydleli.

dnoho kořene pošlá, nic jiného nevyznamenávají, než neznámé prvobydlitele.[58]) Co se pak dotýče oněch hmotných památek a pozemných ostatků vymizelého národu v Sibirii, ty mnohem průvodněji dřevním Issedonům, Arimaspům a jiným podobným kmenům, nežli Finům připisovati se mohou.

8. Rozbor jmen Čudův.

Pozůstává, abychom k závěrce ještě ke jménu Čud zřetel obrátili, a je s jinojazyčnými názvy téhož kmene srovnali. Kmen Čudů v rozličných dobách a zemích pod rozličnými jmény, domácími i cizími, povšechnými i částečnými, vlastními i pouze zeměpisnými, nám se vyskýtá. Již v nejstarší době, u Herodota, nalezáme jméno Thyrsův a Getův čili Gitův, o nichž domýšleti se lze, že národům tohoto kmene přináležejí. Mám za to, že od obojího pozdější skan. thurs čili thuss, pl. thursar, thussar (cyclops), ags. thyrs, stněm. turs, mn. č. tursa, got. snad thaúrs, thaúrsis, a skan. iötunn, pl. iötnar (gigas), ags. ëoten, ëten, stsas. etan, eten, got. domněle itans[59]), šved. jätte, dan. jette, mn. č. jetter, stněm. ëzan, ëzzan, rozdílné není.[60]) V pozdějších časích zjevuji se jména Finův, Čudův a Suomalainův, první německé, druhé slovanské, třeti čudské čili domácí. Slovo Getae, Gitae, vyskýtající se ve jmenich mnoha prastarých národův, jako Getae, Massa-getae, Thyssa-getae, Thussa-getae, Myr-getae, Sar-getae, Samo-getae, Samo-gitae, Tyre-getae, Tyran-gitae, Pieu-gitae atd., coby původně vyznamenávalo, zevrub a s jistotou určiti sice neumím, a však se domnívám, že snad nic jiného, než co řec. γητ-της (od koř. γέα = γῆ země), lat. getes = colae (indi-getes t. tuzemci, domorodci)[61]), a podlé významu slv. vit, (-cola, vitati habitare)

[58]) „Tschud bedeutet in ganz Sibirien bis an die Gränze von Sina hin unbekannte Aborigines." *Schlözer* Nestor II. 39. „Czud als Appellativ heisst fremd (sic), czudo ein Wunder, was befremdet (sic)." Eb. p. 40.

[59]) Kam náleží jména gothická složená se slovem athana (Athanaricus Athanagildus atd.)?

[60]) Místnější vyčítání všech forem těchto jmen viz u *Grimma* Deutsch. Mythol. str. 296—299.

[61]) *Plinius* H. N. III. 3. §. 21) připomíná v Hispanii národ (nepochybně iberský) Indigetes (tamže i místo Ilergetum), jenž u Strabona Ἰνδιγῆται slove. Snad i ve jménu severního národu Matyketae u Hekataea (ve Sky-

něm. -vari (habitantes) atd.; aniž pochybuji, že se zachovalo ve skan. Iötunn, pl. Iötnar, šved. jätte, dan. jette, v zeměpisném jménu knížetství Samogitia (lot. skráceně Smuddu č. Smudszu semme, zpolštěně Žmudź), v domácím názvu země Loparův Suomeädne, Suomeädnä, Sameednam, a ve přespolním přijmí Njenecův Samojedi.[62]) Že ve skandinavských pověstech Iötunheimr vlast Čudův a Iötnar Čudíny vyznamenává, již nahoře dokázáno jest. Co do Samojedův, pravidelněji Samojetův, vědomoť, že oni jednak někdy mnohem blíže k Loparům bydleli, čehož památka v jejich národním podání ještě se zachovala, jednak též, že jméno Samojedi jen ruskými Slovany od blízkých jim Loparův a Čudínův na ně přenešeno jest[63]), nebo oni sebe jmenují Njenec (homines) a Chazovo (viri), naproti tomu Lopari sebe Samelats č. Sabmelads, mn. č. Samelatjeh, lid Sabme, Some, Suome, zemi svou Suomeädne, Suomeädnä, Sameednam.[64]) Lopaři jen od Čudův tímto místním jménem, znamenajícím doupňáky nebo krajišťníky (od slova lapp, lappa, t. doupě, krajiště), vytčení, přičítají sami sebe k Čudům, užívajíce stejného s nimi jména, k nimž oni vším právem i přináležejí.[65]) Byl tedy název Samojeti někdy Čudům, jmenovitě Loparům, vlastní, a teprva později od těchto k cizokmen-

---

thii) *k* místo *g* stojí (jako Dadagos i Dadaces, Pharnagos i Pharnaces u starých). Ostatně dlužno zde zřetel obrátiti i na rozdíl hlásek *ε* a *η* v těchto jmeních.

[62]) Rask dovozoval, že i Jutland v Denemarku, skan Jotland, od těchto Iötunův jméno má, ješto podlé jeho domněnky i tu někdy Iötuni čili Čudi obývati měli, jejichž jméno (Juti u Bedy I. 15, Jutnacynn v ags. chron. p. 14) na potlačitele a náměstky jejich Němce přešlo, proti čemuž však jiní skoumatelé, zvláště Dahlmann a j., mocně se zasazují. Rozřešení těchto záhadek německým učeným zůstaviti se musí. (srovn. Grimm. Deutsche Mythol. XXVIII 297.)

[63]) U Nestora Samojad' i Samojeď [1096 a j.]. *Kar.* Ist. ross. I. B. 43 pozn. 13. *Schlözer* Nestor. II. 62. Plan Carpin [1246] je jmenuje Samoyedes. V ruských letopisech slovou i Syrojed', Syrojadcy, což novější na syr (crudus) potahují; snad původně Syro-jeď—Zyrjané, složeno ze slůvek Syr = Zyr a jed' (gens, natio) Místo Semigola píšeť Nestor Zimjegola; mohlo tedy i naopak Syrojeď m Zyrojeď psáno býti. — Klaproth přenešení jména Samojedi od Loparův na Njenece zapírá, ale bez věcnatých a dostatečných příčin. Asia polygl. str 138.

[64]) *Arndt* Ueb. d. Urspr. d eur. Spr. 147. 322. 326. *Schlözer's* Nord. Gesch. 301. *Lehrberg* Untersuch. str. 211—212.

[65]) O jménu Lopar srov. *Lehrberg* Untersuch. str. 219—227. *Geijer* Gesch. Schwed. Bd. I. S. 91—93.

ným Njenecům přenešen jest. Jediná to až podnes ještě pozůstalá památka slovanského někdy jména Jötův a Jötunheimu. Dnešní národy čudského kmene ačkoli žádného všeobecného domácího jména nemají, předce většim dílem jmenují sebe Suomalainen, mn. č. Suomalaiset, coll. Suomi, a zemi svou Suomenma, jmenovitě pak Čuchonci ve Finlandu nazývají sebe Suomalaiset, Čudi v Estonech Somelassed, Lopari, jakž řečeno, Sabmelads, Sabme [66]), Some, Suome; jen menší odvětví jejich a Čudi za Volhou rozličných rodových jmen užívají. Slovo Suomalaiset němečtí zpytatelé mylně vydávají za složené ze suo (bařina, voda), mies (muž) a maa (země), jakoby Suomiehenmaa, skráceně Suomenmaa, t. vodo-mužův-země, a Suomalainen = vodomužův-zemák. [67]) Domněnku tuto podstatnými důvody vyvrátil výborný znatel čudských nářečí Sjögren, ačkoli sám o vysvětlení prastarého toho názvu pokusiti se neodvážil. [68]) Německé jméno Finne, skan. Finnr, ags. Finn, u Tacita Fenni, u Ptolemaea Phinni, u Jornanda Fennae, u Prokopia Finni, u Pavla Diacona Bini, u Gvidona Ravenského Feni, u Adama Bremského Finni atd. [69]), dle vší podobnosti příbuzné jest island. šved. ags. fen, fenne, což znamená luh, louku, pastvinu. [70]) Staroslovanské Čud, vyskýtající

---

[66]) V těchto formách *b* pouhá přísuvka jest. *Lehrberg* Untersuch. str. 212 pozn. 7.

[67]) *Arndt* Ueb. d. Urspr. d. eur. Spr. S. 322—323. *Geijer's* Geschichte Schwed. I. 90. Anm. 2.

[68]) *Sjögren* Ueb. Jämen v Mém. de l' Acad. des Scienc. de S. Pétersb. T. I. str. 303. Suomi jest původní, nesložené slovo, v gen Suomen, odkudž Suomen-maa, t. Sumův země. Ve slovanských pramenech jméno to dosti časně se vyskýtá, nebo již v Novohr. Letop. čte se Sumi [1240], a v Suzdalském Semi stojí místo Haeme, t. Jam'. Zdaliž i ve jménu Samogitia a Semigallia slůvko Suomi tkví, čili raději Same, Sabme, t. Lop', Lopaři, těžko rozhodnouti. Šlepěje loparských osad na baltickém přímoří zachovaly se ve jménu obyvatelův Narvy, t. Lapplakot, jichžto krajiště v listinách papežských ok. 1160 Lappia slove. *Sjögren* Ueb. finn. Bevölk. d. S. P. Gouv. str. 76. Místo Semigallia čte se u Nestora Zimjegola, Nest. vyd. Timk. p. 2. 6, a místo Žmuď v letop. volyn. i jinde Žemoit, což obé polští spisovatelé na slovanské *země* slyší, ovšem bezdůvodně. Aspoň v prvním kořenný živel jest *s*, nikoli *z*, odkudž skráceně lot. Smuddu.

[69]) Podobně i ve jménu Vinde, Vende, hlásky *i* a *e* se střídají. Srov. §. 8. č. 15.

[70]) Výklad jména Feni č. Fini podal Lehrberg v tento způsob: Diesen Namen (Feni, Fini; gaben ihnen die Germanier von den feuchten Niederun-

se v řecké formě Σκύθης již u Herodota, v latinsko-německé Thiudi u Jornanda, naproti tomu u Adama Bremského [ok. 1056] Scuti, z kteréhoby kořene pocházelo a kdeby své příbuzné mělo, nelze vykázati. Jen neumělost mohla posud dvě tak rozdílná slova, jako jsou Čuď, Čudi, a čuž, čužij (cizí) v jedno smásti, an mezi nimi nižádné pokrevnosti není. Slovo Čud v jazyku našem v následujících formách se nalezá: v cyrillském přeložení biblí u Izaiáše 14, 9., Bar. 3., Jos. 12. a 17., Par. 20.: Čud (gigas), čudov, čudskyj ve starobulharských, ščud, ščudov, ščudskij v ruských vydáních a rukopisích, srb. čudo (portentum, monstrum), chrv. čudo, kor. čúdo, bul. čudo, rus. a rusn. čudo i ščudo, ščudo (np. 3 Esdr. 5, 8.), pol. cudo i cud, slk. čudo; v českém, horno- i dolnolužickém, jakož i v polabském slova toho není, nachází se naproti tomu v maďarském poslé ze slovanského csuda (= čuda). V ruské formě ščud a ščudo sloh *š* (místo *s*) jen přídech čili předsuvka jest (srov. § 13. č. 8.); polské pak cudo, cud jest mazurské změnění slohu *č* v *c*, an nic jinak i Poláci říkají Čucko, Čuckie jezioro (Peipus-See). Od kořene čud pošlo sloveso čuditi sja (mirari, obstupescere), nacházející se v nářečích ruskobulharských, illyrských, v polském a slovácké, a scházející českolužickým. Slovce cizí (peregrinus, alienigena) z jiného pramene pochází, jinými zákony se řídí, a zní srb. túď, chrv. tuji, kor. ptuji (s předložkou *p*), cyr. čili stbul. štuždi, rus. čužij, rusn. čudži, pol. cudzy, dluž. a hluž. cuzi, stčes. cuzí, slk. cudzí. Od tohoto kmene odvozeno, mimo mnohé jiné, sloveso srb. túdíti se (alienari), chrv. tujiti se, vind. ptujiti se, cyr. č. stbul. štužditi sę, rus. a rusn. čužiti sja, pol. a luž. cudzyć się, stčes. a slk. cuziti se, nčes. ciziti se. Pohled na tyto formy a význam jejich každého znatele jazyka našeho snadně přesvědčí, že tato dvě slova co do původu a

---

gen, auf welchen sie umherstreiften, und ihre Heerden den grössten Theil des Jahres über weideten. Denn Fen oder Fenne heisst im Isländischen, Schwedischen, Angelsächsischen, Englischen, Holländischen, Ostfriesischen und Altfriesischen, so wie auch im Niedersächsischen: Weide, Sumpf, Wiese, niedriges Land u. s. w. Das Adjectiv fenny braucht Shakespear für morastbewohnend; das Zeitwort fennen bedeutet im Niedersächsischen: eine Wiese mit Vieh betreiben. Unters. str. 200—201. Lotyši nazývají Finland Pinnu semme, Čuchara Pinnis, Počudilce Pintains.

kořene svého docela jsou rozdílná. Slova čud, čudo, čuditi se, jehož č a d pravidelně se nemění, Čechové, Lužičané a Polabci neznají: slovo túdi, všem Slovanům známé, pravidelnou změnou slohův t a d [71]) projevuje původní měkké t čili výsuvku hlásky i, a přináleží k německému thiuda (gens) lot. a litv. tauta atd. (srov. §. 18. č. 10.). Ve slově Čud, čudo, zachovalo se prastaré jméno Čudův čili Finův u těch slovanských národův, kteříž někdy blíže s nimi sousedili, t. u Rusův, Bulharův, Srbův, Chorvatův, Vindův, totiž zajisté později z krajin zatatranských do Illyrikum přešli; též u Slovákův a Polanův: nestávať ho naproti u nejvzdálenějších větví, Čechův, Lužičanův, Polabcův. Čud' bylo jistotně někdy povšechné jméno národův finského kmene u půlnočních Slovanův: již Nestor rozdílné a vzdálené rozsochy, Čudy pomořské v Estonech, a zavolocké v zálesí nad Volhou, jim vyznačoval, zahrnuje menší větve pod obecným názvem jazyci (gentes), a pilné srovnání učí, že i staroslov. jméno Finův ve Finlandu osedlých, t. Čuchna, Čuchonec, Čuchař, z téhož kořene utvořeno jest. Souhláska *ch* jest oblíbená koncovka mužských jmen u Slovanův, přičiněná kmenům, tytýž odvržením původního koncového slohu zkomoleným; srov. np. kmoch, brach, m. kmotr, bratr, Stach, Vach, m. Stanislav, Václav, Lech, Čech, Vlach atd. Od těchto mužských jmen připojením slohu *na* odvozují se ženská: Bratochna, Črnochna, Milochna, Bolechna, Svatochna, Malechna, Radochna, Vladichna, Vacechna, Božechna atd. Tak povstalo ze slova Čud' vysutím souhlásky *d* a přičiněním mužského východu *ch*, nejprvé Čuch (homo čudicus) [72]), potom pak coll. f. Čuchna (gens čudica). Prvotní význam slovce Čud ve kterém by se jazyku hledati měl, do-

[71]) Porovnej np. slovo čado, čedo (proles), anebo čeleď (familia), jichžto č a d nezměnné jest, v rozličných slov. nářečích, a naproti slova illyr. medju, cyr čili stbul. meždu, rus. mežu, rusn. medžu, pol. miedzy, slk. medzi, čes. mezi, hluž. mjez atd., illyr. svjeća (candela), cyr. svješta, rus. svječa, pol. świeca, slk. svjeca, čes. svíce, atd.

[72]) Staročeské Čúch, vyskytající se mezi mužskými jmény (Časopis Mus. česk. 1832. str. 61.) nic jiného není než Čuchar, Čuchonec, Čudin, nápodobně jako i Prus, Rus, Rusin, Uhrin (tamže 65, 66) co mužská jména u Staročechův se užívala.

mysliti se nelze. Podlé Tatiščeva nynější národy finské jména toho naskrze neužívají, ba ani jen vysloviti nemohou, říkajíce Tuti místo Čudi, vyjmuc Čeremisu, kteří prý dokonále Čud, Čudi, vysloviti umějí. [73]) A předce bych se domýšlel, že ono původně i těmto bylo známé, snad domácí, a jen v prodlení času zašlé. [74]) Vyšetření toho jiným skoumatelům zanechávaje, upomínám zde jen na podivnou shodnost zákonův mysli lidské, jevící se i ve přetvořování slov a významu jejich. Jakož u Němcův skandinavských z národního jména Thyrsi, Thursi, povstalo obecné thurs, thuss (gigas), z Getae, Gitae iötunn (gigas), tak u Slovanův z národního Čud (Finnus) obecné čud (gigas) a čudo (monstrum). Jména tato, pošlá nepochybně z nevystihlé dávnověkosti, důkazem jsou, jak mnoho historicky důležitého sklad každého kmenového a starého jazyka obyčejně v sobě zamyká. Domýšleti se lze, že Slované a Čudi, sousedivše od nepaměti v nesměřeném prostranství na severu a obcovavše vespolně, již ve dřevní době mnohými slovy a obyčeji vzájemně se podělili, ačkoli toho pro nedostatek starých čudských pamětí ráznými příklady stvrditi nelze. Za tím srov. slv. čert s eston. kurrat, slv. kumir (idolum) s čud. kummardama, čuch. kumartaa (adorare, jako modla a modliti se), cyr. kap' (forma, idolum), kapište (fanum) s mad. kép, bálvány-kép (imago, idolum), slv. pakost'n (pravus) s čud. pahhast, cyr. vl'ch'v s čuch. wölho, wöllo (magus, Čudi byli mistři kúzlův), cyr. prť, prať, pripť, priprať s čuch. pörtte (domus), stněm. bord, casa. cyr. čij (magister, praefectus officio) v san-čij, strjap-čij, bir-čij atd. s ural.-tur. -dži v kapi-dži, bostan-dži, balta-dži, mune-dži atd., slv. oriti, arati (vastare, captivare) s čud. orri (mancipium),

[73]) *Tatiš.* Ist. ross. I. 262 pozn. 9. II. 373 pozn. 77. Týž spisovatel praví, že Čuvašům, jinde zas, že Sarmatům, t. dle jeho smyslu Finům, slovce čuď (čili tuttu?) vyznamenává souseda, známého. Škoda, přeškoda, že Tatišćev starých jmen Sarmati, Skythi, tak převráceně užíval a novějším národům přilépal! Naproti tomu podlé Lehrberga (Untersuch. str. 203) Loparové v opačném smyslu užívají slova Tjude, t. nepřítel, o jihovýchodních svých sousedech.

[74]) Již nahoře dotčeno, že skoumatel starožitností čudských z nižádných domácích, ve přirozeném jazyku psaných pramenův potřebného světla k nauce své dobývati nemůže.

orjama (servire), cyr. a srb. ml'nija s mad'. menydörgés, menykö (tonitru, fulgur, Mad'ari jsou uralští Čudi), cyr. ljet s mad'. lehet (licet, potest), strus. gobina s mad'. gabona (fruges), rus. rok (pauper) s čuch. rukka, rus. jar, slk. járok (řečiště) s hun. uar, lesgoavar. uar, or, hor (fluvius), mad'. árok=řečiště, árviz=potopa, povodeň, cyr. sopel' s mad'. sip (fistula), sipol (fistulâ canit), strus. oderen', odern', od'ren', dernovatyj s čuch. deren (firmus), man-deren (terra firma,) strus. lojva s fin. laiva (navis) atd., a naproti zyrj. ponda (ero) se slv. bądą pol. będę, čud. akken, čuch. akkuna se slv. okno, čud. vabbadus, čuch. vapaus se slv. svoboda, čuch. vari (aestus) s rus. var, čuch. tetri, čud. tedder se slv. tetrev, čuch. papu se slv. bob, čuch. pürü se slv. burja, čuch. setä se slv. zęť, čuch. lapio se slv. lopata, čuch. palttina se slv. platno, rus. polotno, čuch. porsas se slv. prasę rus. porosja, čuch. sirppi se slv. srp, čud. sata se slv. sto, čuch täti se slv. teta, tetka, čuch. tori se slv. torg, tr'g, čuch. leipä se slv. chljeb, čuch. aprakka se slov. obrok atd. [75])

§. 15. Odvětví uralských Čudův: Spali, Skamari, Hunové a Sabiri.

1. Prvotní vlast kmene čudského.

Připomenuli jsme nahoře, že větve kmene čudského jak druhdy tak ještě až podnes po obojí straně velikého pohoří uralského rozloženy jsou, a že důmyslný skoumatel dějin i jazykův národních, Klaproth, toto pohoří za kolébku a pravlast celého kmene pokládá, z níž on v prodlení času široko daleko na západ i východ se rozložil. Dřevní historie těchto uralských Čudův ovšem neproniklou tmou jestiť zahalena; a však z některých, u spisovatelův řeckých mani dochovaných zlomkových zpráv, ze hmotných památek, nacházejících se na povrchnosti těch zemí, a nade všecko z velikého stěhování národův uralských v 4—6tém stol. po Kr.,

[75]) Jiná slova porovnává *Lehrberg* Untersuch. str. 118 pozn. 2. 226. a *Sjögren* Ueb. finn. Spr. u. ihre Liter. S. Pet. 1821. 8°. str. 49—54.

s jistotou zavírati lze, že zde, v Předurali i Zaurali, bylo již v nejdřevnější době valné tříbení a míchání se národův co do síly velikých a mohutných, ačkoli co do mravů divokých a nevzdělaných. Jisto jest, že národové rozličných kmenův severských, jmenovitě čudského, mongolského a tureckého [1]), vysílali čas po čase buďto čisté a samorostlé, buďto polovičátné čili z vespolního smíchání vystřelené ratolesti své hluboko na jih, až do krajin černomořských, a že již ve dřevní době podobné stěhování národův severských nejednou se zběhlo, o jakémž nám dějiny pozdějších věkův obšírně vypravují. Cestu, kterouž někdy Skythové z Asie na Černomoří se přivalili, nastoupili za nimi mnohé jiné, starší i novější národy, jmenovitě Spalové, Skamarové, Hunové, Sabiři, Bulhaři, Kozaři a j. „Krajiny poduralské, praví Klaproth [2]), slušně se pokládají za tu bránu, skrze kteroužto kočovníci střední Asie, ponejvíce národy čeledi čudské, turecké a mongolské, do Evropy se hrnuli. Tažení jejich, jak co do počtu lidu, tak i co do síly a štěstí, jiná od jiných znamenitě se různila. Nejednou stěhovalci tito po mnohá století zdržovali se na pouti své v těch stranách východních, kde tučné pastviny pro svá stáda a zvěřiplné lesy i jiná pohodlí pro svou živnost nalézali. Tím způsobem ourodné krajiny s obojí strany pohoří uralského staly se jejich nejmilejším stanovištěm a obydlím, kdež obcujíce s domácími národy čeledi čudské, nejednou s nimi docela se pomíchali. Odtud povstali noví poloviční národové, kteříž potom buď v této své nové vlasti sídliti zůstali, buďto od jiných silnějších stěhovalcův z východu puzeni jsouce, započaté od asiatických předkův svých tažení dále k západu konali. Tento jest v nemnohých slovích výklad onoho povšechně známého velikého stěhování východních národův na počátku středního věku.“ Ačkoli pak původu a kmenové příbuznosti těchto národův nelze vždycky

[1]) Již Herodot jmenuje Tyrky (tak zajisté čísti dlužno, nikoli Jyrky) blíž Uralu, kdež je i Mela a Plinius místí. *Herod.* l. IV. c. 22. *Mela* l. I. c. 19. §. 19. *Plin.* Hist N. l. VI. c. 7. §. 19. Srov. *Evagrius* Hist. eccl. l. V. et I. ult. c. 14, kterýž je již blíž Kaukasu zná.

[2]) *Klaproth* Asia polygl. str. 182.

s dokonalou jistotou určiti, však nicméně podlé nejnovějšího skoumání mužů v této třídě umění zběhlých, zvláště Klaprotha, vidí se býti pravdě podobné, žeť jakož Hunové, Avarové, Bulhaři, Kozaři atd., tak i ostatní národové, jejichž historie méně známa jest, jmenovitě Spalové, Skamari a j., přináleželi ku kmenu uralských Čudův. Pročež i my zde o národech těchto co nejkratčeji připomeneme, majíce na zřeteli zvláště ony, jejichž dějiny v této staré době na Slovanstvo větší nebo menší vplyv měly. K takovýmto národům počítáme Spaly, Skamary, Huny a Sabiry, ostatních do druhého okresu odměšujíce.

2. Spalové.

Spalei, Spali, národ buď shythický buď čudský, a tudy, což nejpodobnější jest, příbuzný potomním Hunům, ačkoli pro nedostatek zpráv pravdivé pokrevenství jeho vždy nás zůstane tajno, obýval druhdy mezi Donem a Volhou. Plinius [3]) jej uvozuje v pořadí jiných, co do původu jejich nám docela neznámých národův a národkův, osedlých v podkrají Donu. Když Gothové mezi l. 180—215 z vandalských zemí a od ousti Vísly na břeh černého moře se přenesli, museli zde teprva o nová svá sídla se Spaly válčiti, a tyto odtamtud zapuditi. [4]) Odkudž patrné jest, že i tehdáž Spalové tito ještě vždy na břehu maeotické zátoky a v podkrají Donu co národ mohutný a bojovný se zdržovali. Ve staroslovanském slově spolin (gigas), jakž ono ve starobulharských a srbských rukopisech [5]) se čte, čili ispolin, s obyčejnou rusinskou předsuvkou *i* [6]), jakž je Rusové píší, nepochybně jméno těchto

---

[3]) *Plin.* H. N. l. VI. c. 7. §. 22. (V rkp. Spaleos i Spalaeos.)

[4]) *Jornand.* Goth. c. 4 (Spali.)

[5]) Tak np. i v tištěném Žaltáři Cetinském, od Crnojeviće pro Srby vydaném, 1495. 4°., též v bulharském od Imanuile Korcsi 1577. Fol., Žalm 18, 6. V'zradujet se jako spolin teči put. Žalm. 32, 16 I spolin nespaset se množ'stvom krjeposti svoje. (Zdeť Koresi má: I ispolin).

[6]) Předsouvání hlásky *i* nebo slohu *iz*, *is* před následní *z*, *s*, jest podnes vlastností rusinského č. maloruského nářečí; srov. izrada, izpraviti č. ispraviti, izjev m. zrada, spraviti, zjev atd. Již u Nestora čte se Izkorostjen

Spalův nás došlo; z čehož spolu patrně vysvitá, že je Slované znali, a s nimi činiti měli.

3. Skamarové.

Skamares (Σκαμάρεις), národ loupežnický, jehož pojití rovně nejisté, tolikéž s Huny a Avary na Dunaji vystoupil, pročež neneslušně k těmto přiřaděn býti může. Když l. 570 Avarové, učinivše mír s Řeky, do svých stanovišť se navracovali, od Skamarův ze záloh nenadále přepadeni, a z koní, stříbra a ostatního nářadí obloupeni byli. [7]) I Jornandes mluví o „abactoribus scamarisque et latronibus undecumque collectis“ [8]), a v životopise sv. Severina od Eugippia [mezi 450—500] se čte: latrones, quos vulgus scamaros appellabat. [9]) Ještě v pozdní době, okolo l. 764, připomíná je Theophanes v Bulharích. [10]) A však nejdřevnější zmínka o nich, pokudž mně vědomo, jestiť u Priska okolo l. 436, vypravujícího o pohrůžkách Hunův proti barbarským čili skythickým, k Římanům se vinoucím národům na Dunaji, t. Amaldsurům, Itamarům (čti Skamarům), Tankassům, Boiskům a Sorosgům [11]) Mám zajisté za to, že slůvko Itamari u Priska, podlé obecného čtení, omylem místo Skamari položeno jest. Byli tedy Skamarové podlé Eugippia a Priska v 1ní polovici 5ho stol. již jistotně ve dnešních Uhřích, nedaleko Dunaje. [12]) Gebhardi je bez kusa důvodu, podlé svého obyčeje, pokládá

---

m. Korostjen, istob'ka (gornica) m. stob'ka a j., a v ruské Pravdě Izgoj m. Zgoj. Naopak místo rusinského izba (v letop. novohradském ist'ba) píšeť Nestor zba, srov. srb a mad. soba, něm. Stube. Někdy, ač pořídku, Rusíni i před jinými souhláskami *i* předsouvají, np. ik m. k (ad) atd.

[7]) Exc. e *Menandri* hist. ed *Niebuhr* p. 313.

[8]) *Jorn.* Goth. ap. Lindenbr. p. 142.

[9]) *Eugipp.* Vita S. Severini c. 10.

[10]) *Theophanes* ed. Par. p 367.

[11]) *Prisci* Exc. de Legat. Roua Hunorum rex statuit cum Amaldsuris, Itamaris, Tancassiis, Boiscis ceterisque gentibus, quae Istrum accolunt, quod ad armorum societatem cum Romanis jungendam confugissent, bello decertare. Hned na to vypravuje o tažení Attilově proti Sorosgům. Srov. *Jordan* Orig. slav. IV. 155.

[12]) Ve východní Haliči čtvery vesnice Skomorochy, jedna Skomorocze a jedna Skomorosze se nalezají. Velmi podobné jest, že zbytkové loupežníkův těchto sem za Tatry se utoulili. Jsouť i v král. polském, vojev. Lubelském, tedy v končinách vých. Haliče, dvě vsi Skomorochy.

za směsici Hunův, Slovanův, Antův a Římanův [13]), Karamzin naproti, ještě nesoudněji, za čiré Slovany. [14]) Jméno jejich u Slovanův až podnes žije ve slově skomrach, rus. skomoroch, t. čtverák, šibal. [15]) U Němcův v zákonech Roth. kap. 5 znamená slovo scamera loupež anebo loupežníka. [16]) I v jiných latinských pramenech středního věku slůvka scamares, scamarae, scamerae, scamaratores atd. v témž smyslu zhusta se nalezají. [17])

4. Hunové.

Žádný národ v čas velikého stěhování na začátku středověku válečnými činy svými tak velikého jména nedošel, jako *Hunowé*, jenž povšechně za původy toho stěhování jmíni bývají. [18]) Nejstarší spisovatelé, u nichž jméno jejich se čte, jsou Ptolemaeus [175—182] a Dionysius Periegeta [ok. 200 po Kr.]. Ptolemaeus je místí v evropejské Sarmatii mezi Bastarny a Roxolany [19]), tedy asi na dolejším Dněpru; a však na zmatečném a nepevném udání jeho, snad jen pozdějším přípisku, v historickém ohledu naskrze nelze spolehnouti. Dionysius je uvodí v pořadí jiných národův na zá-

[13]) *Gebhardi* I 12. 89.

[14]) *Karamzin* Istor. ross. I. 58. B. 71. pozn. 128.

[15]) *Dobr.* Inst. l. slav. p. 165. Ruské slovníky s. v. skomoroch.

[16]) *Grimm's* Deutsche Rechtsalterth. str. 635.

[17]) Srov. *Du Cange* Glossar med. latin. s. h. v.

[18]) Výčet spisův o Hunech viz v *Buhle* Literat. d. russ. Gesch. str. 197—201. My připomínáme: *J. De Guignes* Histoire gén. des Huns etc. Par. 1756. 4°. 5. č., něm. *J. C. Dähnert* Greifsw. 1768. 4°. 5. č. — *J. G. Stritter* Memor. popul. Petrop. 1771. 4°. T. I. — *G. Pray* Annal. veter. Hunnor. Vind. 1763. F. 4. Voll. — (*J. Müller?*) Attila der Held des 5ten Jahrh. Berl. 1806 8°. — *F. Ch. Schlosser* Univ. Ueberblick d. Gesch d. alt. Welt. Frankf. 1826. 8°. Bd. 7. S. 373 ff. 8 S 215 ff 369 ff. — *J. Klaproth* Tableaux de l'Asie etc. Par. 1826. 4°. p 235—254. — Srov. *Palackého* Pojedn. v Časop. musejn. 1834. III. str. 307—318.

[19]) *Ptol.* l III c. 5 Tolikéž po něm Marcianus Herakleota. Oba píší Χοῦνοι. Srov. s tím jméno Chuni u sv. Ambrosia, Gregor. Turon., v Annal. sv. A manda, Chunigard, t. dnešní Rusko, u Helmolda, Conogardia u Saxona Gramm., Chundzag okolí v krajině Avarův na Kaukasu, mad. Kún, Kúnság a j. Podlé toho zdá se, že staré jméno Chuni a novější maďar Kún, mn. č. Kúnok (=Kumani), jest totožné. Možné, že tito pozdější Kúnové čili Kumani byli potomkové dřevních Hunův, ačkoli, jako teď čudští Baškiři a Meščerjáci, rusoplemenní (indoevropejští) Kirgizi a j., snad již v 10—11tém stol poturčení?

padním pomoří chvaliském, postoupaje od severu k jihu, takto: Skythové, Huni, Kaspiani, Albani. Již sice i Eratosthenes [ok. 238 př. Kr.] u Strabona tytéž národy a v témže pořádku vyčítá; ale na místě Hunův jmenuje Uitie, čímž Dionysiova zpráva velice se zatemňuje a znejišťuje. Jistějších svědectví poskytají nám staří dějepisci armenští, jimž národ tento pode jménem Hunk ode dávna znám byl. Kladouť pak místa přebývání jeho na sever Kaukasu, mezi Volhou a Donem, jmenujíce soutěsky Derbendské, příčinou hunských vpádův do zemí předkaukaských, valem (náspem) hunským. Mojžíš Chorenský, vypravuje o bojích krále Tiridata Velikého [259—312 po Kr.] s národy severními, vpadšími do Armenie, připomíná, že dotčený král, udeřiv na ně v rovinách karkerských (Gargareeni u Strabona, v severní Albanii, v části Dagestanu mezi Derbendem a Terekem), porazil je a zabiv chakana jejich ostatky až do země Hunk čili Hunské stíhal. A Zonaras připomíná, že podlé domnění některých císař Karus [284] ve válce proti Hunům zahynul. Z čehož patrno, že národ tento přede vpádem svým do Evropy nebyl docela neznámý, ačkoli jej Ammianus Marcellinus mezi národy ve dřevní době málo známé pokládá. [20]) O pojití Hunův týž spisovatel, a vedlé něho Zosimus a Jornandes, rozdílně se prohlásili, vydávajíce je za potomky královských Skythův, za potvory zplozené v poušti od běsův z čarodějnic aliorumen (alrûn) atd. [21]) V tom, že od Maeotu přes Don a Dněpr Evropu přikvačili, všickni se srovnávají. Podlé nich a Sidonia Apollinara [472] byli Hunové maloocí, pleskonosí, tlustohlaví, bezbradí, příčinou rozrývání kůže ve tváři u dětí, a barvy žluté aneb snědé. Zakládajíce se na tomto obrazu hunské tělesnosti, na díle, jak víme, umělé a proti přírodě vyvedené, na díle od tehdejších spisovatelův k ostrachu čtenářstva a z jiných přirozených příčin převýšeně šerednými barvami líčené, dovozovali Deguignes a jeho postupníci mongolský původ tohoto národu, ustrnuvše obzvláště na jménu národu

[20]) *Amm. Marcell.* XXXI. c. 2. §. 1
[21]) *Jornand.* Goth. c. 24.

Hiungnu čili Hiunyu, jenž jim v čínských letopisech mani se namítnul, a na etymologickém výkladu hunských jmen, při čemž ale velice s pravdou se chybili. Národ Hiungnu byl čeledi turecké, nikoli mongolské, ok. 91 po Kr. od Čínanův do konce poražený a do stepí kirgiských mezi řekou Irtyšem a jezerem Aralským vypuzený, kdež on ještě l. 448 se potuloval. Slovozpytní pak důvodové k doličení mongolského původu Hunův tak jsou marní, jalovi a nicoucí [22]), že touž měrou Hunové od kteréhokoli národu na světě odvozováni býti mohou. Podlé výpovědí hodnověrných dějepiscův řeckých, Menandra, Theophylakta, Nicety, Leona Grammatika, Georgia Monacha, Cinnama, Cedrena a j., svědčících o příbuznosti Hunův s Avary a Maďary, a podlé jiných neméně podstatných důvodův naopak s největší jistotou za pravé uznati lze, že jakož Avarové a Maďaři, tak i Hunové byli národ čeledi uralské, kmene východočudského, ačkoli snad již ve vlasti své s Turky pomíchaní. Vypsání tělesnosti hunské, podané od starých, dobře se obrátiti dá i na dnešní Vogulice, blízké příbuzence Maďarův. Mezi ostatky Avarů v Kaukasu, kteříž částku své vlasti jmenují Chundzag (srov. maďar. Kúnság), hunská a staromaďarská jména ještě až dodnes jsou v užívání, jako Attila avar. Adilla, Budak avar. Budach, Ellak avar. Ellak, Dingitsik avar. Dingačik, Eskam avar. Eska, Balamir avar. Balamir, Almus avar. Armus, Leel avar. Leel, Zolta avar. Solta, Bleda č Beled avar. Beled (t. náčelník) a j. Hunům podlé Jornanda [23]) slůvko uar znamenalo řeku; v nářečí lesgoavarském uar, uor, or, hor, též řeku vyznamenává. V některých vogulských nářečích slovo hum, chum, kum, znamená tolikéž co člověk. Podlé těchto a jiných základův [24]) pravdivé jest vyrčení očitého svědka Ruysbroecka,

---

[22]) Takovými bavil čtenářstvo své np. *Bergmann* Nomad. Streifer. unter d. Kalmüken. Riga 1804. I 129 a j.

[23]) *Jorn.* cap. 52.

[24]) Obšírné a důkladné rozvinutí těchto důvodů viz v *Klaproth* Tabl. de l'Asie p. 238—249, k nimž bychom my ještě některé jiné připojiti mohli, kdyby nám zde o to běželo. Srov. Časop. česk. mus. 1834. III. str. 307—318.

který navštíviv l. 1253 osobně krajiny uralské, seznal a vysvědčil, že tam jest vlast Hunův a Hungarův, jmenovaná veliká Hunie čili země Paskatir, t. Baškirská.[25]) Z tohoto původiště svého vystoupivše Hunové v neznámé době, potloukali se za některý čas, jak již řečeno, mezi Volhou, Donem a Kaukasem, vpády odtud do předkaukaských zemí činíce, až pak léta 374 opustivše Volhu, vedením krále svého Balamira, nejprvé Akaciry, národ jim příbuzný, nepochybně předky potomních Kozarův, sobě podmanili, pak na Alany Donské, jmenované Tanaitae, udeřili, jichž drahnou částku sobě připojivše, hned na to na Ostrogothy se obořili, kterýchžto sestárlý král Ermanarik, vida nezbytí, sám se mečem proklal. Po přemožení Gothův vylili se na způsob povodně přes jižní Rus, Polsko a Uhry, až do Skandinavska nájezdy činíce, a již l. 388 na východním císařství ročních poplatkův sobě vymohli. Jejich vpád byl příčinou nejen přesídlení se západních Gothův z Dacie do Moesie a pošlých tudy žalostných poklések římského císařství, ale i tažení různorodé zběři vojenské pod zprávou Radagaisa z okolí nynějšího Banatu do Italie. Domýšleti se lze, že nátiskem Hunův položení ostatních severozápadních národův, jmenovitě Slovanův a Němcův, značně změněno jest; tažení a šíření se těchto dvou kmenův, kteréž před tím k východu směřovalo, tím najednou zpátky k západu obráceno jest. Po smrti Theodosia Velikého [395] vpadli do římské Asie, a čtvery jejich zástupy rozlily se po Evropě, z nichž jeden pod správou Uldesa zahroziv Carhradu [400] a jednav o mír s Arkadiem [404], posléze dokonále potřín jest, druhý vedením Aspara [424] v Italii králi Janovi pomáhal, třetí pod náčelnictvím Roilasa Thracii plenil [432], ostatní lidnaté tlumy měly své stanoviště pod panováním Ruje v Pannonii, požívajíce znamenitého ročního platu od východních císařův. Po smrti Ruje vláda národu toho převedena na Beledu (Bleta) a Attilu, syny bratra jeho Munzuka. Attila sobě násilně, připraviv i bratra svého o hrdlo [443],

---

[25]) *Klaproth* Tabl. de l'Asie p. 247. *Schlözer* Nestor III. 112. Dnešní Baškirové se ovšem již, ač nevelmi dávno, poturčili.

cestu k samovládě prorazil. Jsa vůdcem 700,000 vojínův, z rozličných národův sebraných, v kázni a poslušenství, v loupežnictví a vítězství dobře pocvičených, panoval nad okolními národy z vojenského stanoviště svého v Uhřích (blíže Tokaje?), jednak hrůzou a ostrachem své zbraně, jednak odměrnou přísností, muž neobyčejné důvtipnosti a schytralosti v konání i jednání, plný důvěry ke svému štěstí, nepřístupný pochlebenství, pohodlím však a radovánkám nedocela odcizený, schytrale povolný a lahodný k bojovným knížatům a národům, hrozný a nenasycený násilník slabých a nestatečných. Persie se ho strachovala, a východní císařství mu platilo daň, po nešťastných vojnách [446] ze 700 na 2100 liber zlata povýšenou. Spolčen jsa s bojovnými národy od chvaliského moře až k Rénu, obzvláště pak se služebnými Gothy, Gepidy, Durinky, obrátil se neskrocený tento hrdina, domnělá metla boží, na pozvání Geisericha a pro stálý odpor Marciana do západní Evropy [450]. Po ukrutné bitvě na poli katalaunském [v podzim 451], zdá se, že jediné nepřízeň římského vůdce Aetia ke své vládě před konečnou záhubou ho ochránila. V následujícím roce [452] vpadnul do hořejší Italie, vyvrátil Aquileji, opanoval Mediolan, a však z Ravenny, ukojen jsa sliby a dary, snad i vystálou nesnází a pověrou pobídnut, naspěch zpátky se obrátil. Potomně ještě jednou do Gallie vtrhnul, a navrátiv se za Dunaj, po veselí svatebním puknutím žíly nenadále umřel [454], právě když na vojnu proti východnímu císařství se strojil. Tím způsobem udatný rek, jemuž se zdálo, že hřmotu jeho válečného i hvězdy se bojí, bídně zahynul, a dosti dlouhému soužení mnohých okolních národův konec aspoň umíraje učinil. Nebo po jeho smrti nesvornost synův hunskou říši brzo ku pádu přivedla. Národové na Dunaji osedlí, jdouce za příkladem Gepidův pod Ardarichem, jho hunského panství hned svrhli; Ostrogothové vyvrátili říši Dengezikovu v Bessarabii a v severovýchodní Bulharii (malé Skythii) [26]); ostatní menší hunské říše na Donu a Dně-

[26]) „Scythia parva" sloula u byzantinských spisovatelův 6—10. stol. krajina podnes u Bulharův Dobrič, u Turkův Dobrudža jmenovaná, od města Mankale čili druhdy Tomi až k ousti Dunaje.

stru sotva povstavše již se rozpadly. Léta 469 hlava Dengezika, syna Attilova, přenesena do Carhradu. Na Donu a Maeotu vždy ještě některé slabé ostatky Hunův pod jmény Onugurův, Hunogurův, Uturgurův a Kuturgurův [27]) se udržely až i je převaha sourodné jim zběři potřela. Těchto dějiny nás se dále netýkají; jakož i mravopisné líčení tohoto národu, podané nám ode starých spisovatelův, ač dosti zanímavé a památné, zde opakovati pomíjíme. [28])

5. Společenství Slovanův s Huny.

O tom, byli-li Slované poddaní Hunův a tudyž i společníci jejich ve vojnách s Římany a Řeky vedených, nejedny mezi učenými zpytately starožitností našich rozepře vedeny jsou. Tvrdili toho jiní, a jiní nazpět zapírali naprosto. Tito poslední pořád zvláště to předstírali, že souvěká historie nikde výslovně Slovanů ve společenství Hunův nepřipomíná. A však historie národův ne na zevnitřních maličkostech, případném připomenutí nebo vypuštění toho neb onoho jména, nýbrž na podstatě věci osnovati se musí. Tato pak podstata věci, t. přirozený běh lidských dějův a jejich vzájemné zavinutí se jedněch do druhých, k tomu nás vede, že Slované buďto všickni, buď aspoň větší jich částka byli poddaní a poplatníci Hunův, a tudyž i plukové jejich v pořadí Hunův, zároveň jiným podmaněným národům, se nalezali a v cizině bojovali. [29]) Předc vším zajisté již samo v sobě smysliti se nemůže, aby Hunové, národ jednak tak schytralý a převrhlý, jednak tak mohutný a dle okolností ukrutný, jakýž jej býti z historie známe, byli stanoviště své vlády v Dacii a východních Uhřích zarazili, nepokořivše a nepřipojivše sobě dříve lidnatých a bojovných Antův mezi Dněstrem a Dněprem. Výpravy jejich na jih a

---

[27]) Srov. *Klaproth* Tableaux de l'Asie p. 254—256. *Thunmann* Untersuch. üb. östl. Völk. str. 24. 27. sld.

[28]) Srov. *Klaproth* Tabl. de l'Asie p. 248—249.

[29]) V týž smysl, mimo mnohé jiné, prohlásili se *Karamzin* Istor. ross. gosud. I. 16—17. *Ossolińśki* Wiadomości histor.-kryt. II. 497—500. přelož. od *Linde* 154—158.

západ při takovémto nepříteli v zadu věru by více na všetečné drzosti nežli na prohlédavé zkušené opatrnosti byly spoléhaly, a sotvy kdy k tak zdařilému vykonání přišly. A však čteme-li rozvážlivě to, co Jornandes vypravuje o tažení gothického krále Vinithara proti Antům, a pomstě, kterouž jej vůdce Hunův Balamir pro tu výtržnost stihal [376] [30]), zajisté jináč se domýšleti nemůžeme, než že slovanští tito Antové Hunům tak cizí a obojetní nebyli, jakož obyčejně za to se pokládá. Není pochyby, že jak Antové, tak i ostatní Slované, volně nebo bezděky, vždy raději se vinuli k opatrným Hunům, nežli k nelidským Gothům, nelitujícím zvěšeti zajatého krále antického Bože i s nevinnými syny a sedmdesáti velmoži jeho, ješto u Hunův, pokud víme, takovéhoto hovadského ukrutenství bez potřeby nikdy nepácháno. Tím způsobem není nepodobné k víře, že Slované, spolčivše se s Huny, s těmito spolu do Dacie a Pannonie [378] tábli, a ve dnešních Uhřích, této dřevní vlasti své, v níž vždy ještě některé ostatky předkův jejich (srov. §. 11. č. 9.) nalezati se mohly, znova se osadili. Jornandes výslovně svědčí, že vedlé Hunův ve dnešních Uhřích i jiné jim poddané národy obývali. [31]) Porovnáme-li s tím zprávu Priska, řeckého vyslance na dvoře Attilově blíže Tokaje ve dnešních Uhřích, že domácí lid toho kraje, bydlecí po vesnicích za pokrm a nápoj užíval prosa a medovce, můžeme-li se ještě rozpakovati v obraze lidu tohoto uznati Slovanův? Přidejme k tomu hned to, co Jornandes poznamenal [32]), že po smrti Attilově slaveny pohřební hody, jimž prý strava říkají, a tolikéž co Prokopius o Slovanech zapsal [33]), že prý „jídel požívají hrubých a špatně připravených jako Massageti (t. Hunové u Prokopia), a že nejsouce zlobiví, a lstiví, nýbrž upřímní, i v tomto také mravy hunské (τὸ

30) *Jornand.* Goth. c. 28.

31) *Jorn.* Goth. c. 43. Ab Dacia et Pannonia provinciis, in quibus tum Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens (Attila) in Alanos movit procinctu. — K takovým národům přináleželi i Satagové, jež jsme nahoře §. 11. č. 10 za Slovany uznali.

32) *Jorn.* Goth. c. 49.

33) *Procop.* B. Goth. l. III. c. 14. „Hunni Slavis finitimi" — píšeť týž Prokopius B. Goth. p. 573. Srov. *Stritteri* Memoriae pop. T. II. p. 42.

σύννικον ἦθος) zachovávají.“ Z obojího tohoto svědectví, rozumíme-li mu dobře, vysvítá jasně jakási spřízněnost Hunův a Slovanův, pošlá nepochybně ze starodávního tovaryšení a trvanlivých vzájemných spolků obou těchto národův: ačkoli my slova Prokopiova na tu stranu vykládáme, že nikoli Slované od Hunův, nýbrž naopak Hunové od Slovanův, jakožto surovější od vzdělaných příkladem potomních Avarův, Bulharův, Varjahův a j., jazyk, mravy a obyčeje přijímali.[34]) Tím se vysvětluje, proč nejen spisovatelé byzantičtí, jmenovitě Theophanes a Cedrenus[35]), ale i západní, a mezi těmito již Beda Venerabilis[36]), Slovanům jména Hunův přikládají. Tím se naposledy rozumí, proč u Němcův, podlé svědectví jejich národních pověstí a jiných dřevních památek, jméno Huni o lidech kmene slovanského tak zhusta se užívá. Že slovem Huni u Bedy Slované v Němcích osedlí se míní, již Thunmann za pravé uznal[37]), a výklad tento jistě jest nejprůvodnější. Podobně v Eddě, ve zpěvu nadepsaném Quida Guthrúnar Giukadottr, názvem Hunův míní se Slované, jakž ze jmen vytčených tam hunských hrdin Jarizleifr, t. Jaroslav, a Jarizscár, t. Jarožír, dosti patrné jest[38]); v jiných pak pověstech město Valzborg, sídlo slovanských Veletův, jmenuje se hlavním městem Hunův.[39]) Helmold praví, že Rusko pří-

---

[34]) *Med.* pohřební hody *strava* řečené a j., jsou jistě věci čistě-slovanské. Viz §. 11. č. 10.

[35]) *Theophan.* p. 197. *Cedr.* p. 386 a 558. *Οἱ Οὖννοι οἱ καὶ Σκλαβηνοί. Stritter* II. 42.

[36]) *Beda* Histor. eccl. l V. c 10. Sunt autem (in Germania) Fresones, Rugini, Dani, Huni, antiqui Saxones, Boruchtuarii; sunt etiam alii perplures iisdem in partibus populi, paganis adhuc ritibus servientes. Srov. §. 43. č. 3

[37]) *Thunmann* Unters. üb. nord. Völk. p. 131.

[38]) Edda Saemundar II. 303—304, kdež vykladači na str. 882 takto o tom píší: In Germania boreali veteres regionum incolae vulgo Hunen vel Huinen ab hodiernis appellantur, et eorum tumuli sepulchrales Hunenbette seu Hunorum lectus vel cubilia. Slavos olim, et interdum Saxones (?), postea Vindos vel Venedos dictos, atavis nostris Hunos audiisse, probabile duco, quamvis non denegem Hunos proprie mongolicae originis fuisse. I Hunské děvečky (Húnskar meyiar), prostírající vyšívané koberce a hotovící blýskavé zlato, mohou dobře na Slovanky slyšány býti. Viz Edda II. 311, a srov. *Karamz* III. 167. 216 B. 116. pozn 167. 163. pozn. 259

[39]) Vilkinga Saga c. 58. Srov. §. 44. č. 6. I *Sweno Agonis* jmenuje tutéž Vinetu čili Volin (Julin, Jomsburg) *Ilymnisburg*, t. Hunův město.

činou Chunův tam někdy bydlevších i Chunigard slove, t. Hunův země (gardr ve skandinavském vyznamenává nejen hrad, nýbrž i zemi, krajinu, okolí).[40]) Posléze sem patří i to, že potomkové slovanských osadníků ve Švejcarsku, v kantoně walliském, blíž města Granges (Gradec), ve vsech Crimenza (Kremenica), Luc (Luka), Visoye, Grona atd., až do dneška ode tamějších Němcův jmenováni bývají Huni.[41]) Podlé těchto a mnohých jiných, zde pro krátkost pominutých svědectví[42]) nebezdůvodně souditi lze, že za nižádnou jinou příčinou, leč za delším souseděním a obcováním s Huny, Slované sami, ovšem nevlastně a nepřístojně, od cizincův Huni prozváni byli. Podobným způsobem a za týmiž příčinami jmenováni byli později od některých spisovatelův i Avary.[43]) Příliš tedy jest malovážné, co se obyčejně namítá, že jméno Slovanů v dějinách hunských u souvěkých spisovatelův se nečte. Staří spisovatelé zahrnovali pod obecné jméno Hunův

---

(*Thunmann* Unt. üb. nord. Völk. str. 131.) A však Langebek T. I. p. 51. a Suhm vydávají Hynnisburg za mylné psání místo Jomsburg. Srov. *Kanngiesser* Gesch. Pomm. st. 74. — O jménu Hún, Hüne, v německých pověstech srov. *Grimm* D. Mythol str. 299—301, zvláště závěrek: Wenn Hûni an Wenden und Slawen gemahnten, wird es gestattet sein entas und die alten Antes zusammen zu halten. — *Mone* v Anzeig. für Kunde des deutsch. Mittelalt. 1834. str. 217 sld celé pojednání o předmětu tom napsal, mohoucí, nápodobně onomu o Veletech (Wilzen, tamže str. 64 sld), dobře posloužiti k zatemnění věcí světlých, k vysvětlení temných ovšem nic. Po mnohém jmen a slov rozbírání a přebírání, odlučování shodných a slučování neshodných, po změtení historie s bajeslovím, skoumatel tento konečně na tom se ustavil, že Ptolemaeovi Hunové v okolí prý Kyjeva (!), od Attilových Hunův jakoby rozdílní, byli Němci!

[40]) *Helmold* l. I. c. 1. Haec (Russia) etiam Chunigard dicitur, eo quod ibi sedes Hunorum primo fuerit. Zde slovo Hunorum tolik platí co Slavorum. S názvem Chunigard srov. skan. Mittungard t. svět, Holmgard, Ostrogard t. Rusko, Novohradsko, lothr. Mergarte a j. Místo Chunigard píše *Saxo Grammat* l. V. ed Steph p. 89. Conogardia.

[41]) *Malten's* Bibl. d. Weltk. 1834. Bd. I. S. 28—50, kdež spisovatel lidi ty neprávě za skutečné Huny vydává. Srov. Česká Včela 1834. č. 9.

[42]) I *Helmoldův* výraz „Saxonum voce Slavi *canes* vocantur" (l. I. c. 16.) sem patří, t. Sasové jmenovali Slovany Huni, což někteří, ovšem mylně, vydávali za totožné se slůvkem skan. hun (catulus), něm. hund (canis). Viz §. 43 č. 3.

[43]) *Theophyl.* l. VI. c. 8. *Stritter* Mem. II 61. Avaricae cantilenae, t. slovanské zpěvy. *Const. Porphyrogen.* De Adm. Imp. c. 29. *Stritter* II. 22. — Aniž za jinými příčinami v rkp. Wessobrunském z 8ho stol. ve Mnichově v popisu národních jmen čte se: Istria, Peigiria, Sclauus et Auarus, Huni et Vinidi, jakoby bratří. Srov. *Hormayr's* Hzg. Luitpold p. 24.

obvykle všecky ostatní jim služebné anebo jinak s nimi spolčené národy, jejichž pluky v pořadí hunských bojovaly, nerozeznávajíce zvláštních jmen jednoho každého z nich. [44]) Podlé pána a hlavy obyčejně i čeleď jeho prozvána bývá. Tak vypravují Byzantinci o tažení Rusův do Řecka [906, 964, 971], a naši o vpádu Francouzův do Rusi [1812], ačkoli ví se, že tam vlastně Slované od Rusův, zde národové polovice Evropy od Francouzův vedeni jsouce bojovali. A však vždy k víře podobné jest, že schytralí Hunové uměli lépe s pracovitými a pokoje milovnými Slovany zacházeti, nežli jejich zhovadilí následníci Avarové, a tudy jich více k jiným rovně platným domácím službám, k orbě a hospodářství, nežli k vojně, užívali. Někteří novější se domýšlejí, že vpád Slovanův do Salony okolo l. 449, o němž Konstantin Porphyrogenneta vypravuje, vlastně na Huny a Slovany spolčené slyšeti se má. [45]) Leč domněnka tato jest bezdůvodná: nebo letopočet Konstantina Porphyrogennety zde jistotně chybný jest, a to, co on Slovanům připisuje, vlastně od Avarů v 6tém stol. anebo na počátku 7ho vykonáno jest. [46]). Tím však účastenství Slovanů v jiných výpravách Hunův naskrze se nezamezuje. Podlé toho nelze pochybovati, že vpád mohutných Hunů do Evropy na položení tehdejších Slovanův mnohem větší měl vplyv a působení, nežli nám dnes pro nedostatek výslovných a ráznych svědectví dopustiti ráno se vidí. Zdá se, že Hunové největší příčinou byli povšechného vystoupení Slovanův z dávných svých sídel, a pošinutí se s jedné strany blíže k dolejšímu Dunaji, s jiné pak strany k Odře, do krajin od Němcův již dříve opuštěných. Nenadálý pád veliké

---

[44]) *Sidon. Apollinar.* carm. 7 ad Avitum Aug. shání se po klassických jménech, a co básník nemůže historickým svědkem býti. Pročež sobě ani na jeho zpomínání Neurův, jež jsme nahoře za Slovany uznali, hrubě nezakládám: básník ten slovíčka toho snad jen k vyplnění verše použil.

[45]) *Ossoliński* Vinc. Kadlubek v. *Linde* S. 157.

[46]) *Constant. Porphyr.* De Adm. Imp. c. 29. 30. Dějepisec týž příběh dvakrát vypravuje: na prvním místě národ ten jmenuje „Avari čili Slovane," na druhém jen „Avari;" první zpráva jest starší návrh, omylem v rkp. zůstalý, druhá správnější a pořádnější věci vypravování. Avarové tito dobře mohli s podunajskými Slovany společně vpád ten učiniti.

říše Hunův, téměř jedním časem s konečným vyvrácením římského císařství na západu zběhlý, pojednou změnil položení všech tehdejších severoevropejských národův, zvláště pak těch, kteříž někdy hunské vládě podrobeni byli. S pádem Hunův nastala světlejší doba historie staroslovanské.

6. Sabirové.

V historii Hunův zhusta připomínají se *Sabiri* čili Seberi, o kterýchžto, poněvadž jméno jejich ve starožitnostech slovanských důležito jest, zde v krátkosti něco vyložiti se musí. Sabiri (Σάβειροι) byli nepochybně národ čeledi uralské, příbuzný Hunům.[47]) K víře podobné jest, že vlast jejich zauralská sloula původně Sibir, kteréžto jméno v prodlení času od Rusův i na krajiny za ní ležící přenešeno a v touž míru, jakž ho podnes se užívá, porozšířeno jest. Byl to lid divoký, za dlouhý čas dosti bojovný, na několikero větví rozdělený. Času jejich vystoupení z Pouralí zevrub určiti nelze: bez pochyby i je vichřice hunská, volně nebo nevolně, do víru všeobecného stěhování zachvátila. Okolo l. 456 bydlili Sabiri již u severní paty Kaukasu, společně s jinými plemenníky svými. Toho času, byvše vyhnáni od Avarův ze svého stanoviště, přinuceni byli obořiti se na Urogy čili Onugury. Po nedlouhé době [516] vtrhli přes bránu kaspickou do Armenie, plenili Kappadocii, Galatii, Pontus, až do Euchatie, jíž se ale zmocniti nemohli. Po dvanácti letech Boarex, vdova Balachova, panovavši nad nimi u paty Kaukasu, v sousedství Zychův, nadržovala Římanům; na odpor jiní jejich vůdcové Peršanům: odkudž domácí války mezi nimi vypukly. Potom l. 531 znova plenili Armenii, Cilicii a jiné krajiny římské. Okolo l. 546 sídla jejich ještě pořád vykazují se v Kaukasu vedlé Alanův, Abasgův a Zychův až k moři černému. Léta 555 pomáhali Římanům proti Peršanům, hned na to těmto

[47]) „Unni quibus Saber appellatio“ — „Unni Saber vulgo nuncupati“ *Theophan.* a. 516. 528. Hist. misc. etc. — Jmenují se tytýž i Sabinori Sabinugori atd.

proti oněm; a však síla jejich již byla na náklonku. Konečně l. 558 od ogorských Ouar-Chunův, pak 575 od Římanův na hlavu poraženi byvše, klesli docela, a po l. 585 památka jejich v zemích kaukaských se tratí.[48]) Naproti tomu pluky jejich téměř téhož času pojevily se v dolním Podunají, nevědomo, zůstatky-li oněch potřených v Kaukasu, čili jiné, dříve na západ poběhlé tlumy. Odtud pomáhali l. 622 císaři Herakliovi proti Peršanům.[49]) A však i zde nedlouho síla jejich květla: neboť byvše již dříve od příbuzných i cizích národův, Hunův, Avarův, Římanův a j., ztýráni a ztenčeni, naposledek padli pode jho Bulharův, mezi nimiž v těžké porobě brzo, až na to jméno své, docela se ztratili. Čteme zajisté u Theophana[50]), že když l. 678 Bulhaři z krajin černomořských, mezi Dněprem a Donem ležících, do Moesie vtrhli, a tam u prostřed Slovanův se osadili, Sebrům, jisto že tu zastihlým a podmaněným, mezi Haemem a ústím Dunaje na břehu Černomoří sídla vykázali. Za touž příčinou u Bulharův Sabiri čili Sebri slouli lidé služební a v porobě lpící, kteréžto slůvko v témže smyslu nejen u Slovanův bulharských, ale i sousedních Srbův zobecnělo, tak že ve dřevních zákonech srbských člověk prostý, poddaný (plebejus,

---

[48]) O těchto východních Sabiřích zmínku činí *Procop.* Pers. II. 29. Goth. IV. 11. *Priscus* ed *Niebuhr* 158. *Menander* ed *Niebuhr* 284. 317. 393—394. *Agathias* De gest. Justin. ed. Ven. l. III. p. 85. etc. Znáť je v Asii i *Jornandes* Goth. c. 5. (místo Aviri, Faviri v rkp. stojí Saviri). Srov. *Klaproth* Tableaux de l'Asie p. 256.

[49]) *Said Ibn Batrik* je jmenuje Saouariah. Srov. *Herbelot* Bibl. orient. s. v. Saouariah. — *Thunmann* Unters. üb. östl. Völker S. 108 to svědectví na slovanské Sjeverany slyší, ovšem mylně.

[50]) *Theophanes* p. 297—299. „Bulgari — cum locum omnem retrorsum ab amne Danubio, ante vero et ab utroque latere clusuris sive montium angustiis et mari Pontico probe munitum conspexissent, et Sclavinorum illic degentium septem generationes, quae dicuntur, in potestatem redegissent, Seberenses (τοὺς Σεβέρους) quidem ab anteriore Beregaborum clusura ad orientales plagas, meridiem vero et occidentem versus ad Avariam usque reliquas gentes septem sibi vectigales factas illuc transtulerunt ac collocarunt.“ *Stritter* II. 74. Ze slov Sclavinorum septem generationes a reliquas gentes septem patrné jest, že Sebrové nepřináleželi ke Slovanům a nebyli slovanští Severané, jakž i Mojžíš Chorenský v Moesii jenom sedmero pokolení slovanských připomíná. Viz Přílohy č. XIV.

rusticus) jinač se nenazývá než sebr [51]), a ještě podnes, za změněnými okolnostmi, v Srbsku a Dalmatsku sedlák tytýž sebar, sibor, cipor atd. slove. [52]) Tím způsobem z vlastního a národního jména Sabiri čili Sebiri povstalo obecné sebr (sedlák).

§. 16. Národy kmene sarmatského.

1. Přístup.

Historie dřevních Sarmatův ohledem na starožitnosti slovanské zvláště proto předůležitá jest, poněvadž křivé domnění, žeby nynější národy slovanské od Sarmatův pocházely, mnohem pospolitěji rozšířeno a hlouběji vkořeněno jest, nežli které jiné, tak že, má-li konečně jednou vyvráceno a odstraněno býti, zvláštní, ba takořka názorné důvodnosti k dokázání jeho nepravdivosti potřebí. I spisovateli těchto rozprav se přihodilo, že v dávnějším pojednání [1]) medské Sarmaty s vindickými Srby aspoň co do jména — nebo neslovanskost Alanův, Roxalanův a Jazygův od něho i tam již určitě byla uznána a vytčena — smátl, a tudy k upevnění bludného domnění o příbuznosti Sarmatův a Srbův poněkud i sám, ač nic toho neobmýšleje, přispěl. Tím více tedy jemu nyní zde

[51]) Syntagma Matth. Vlastaris cod. bulg. sec. XIV. Epitome Matth. Vlastaris cod. serb. cc. an. 1390 Leges Stephani Dušani [1349] cod. cc. 1390. (Na přemnohých místech.)

[52]) Dellabella, Stulli, Vuk Stef. Karadžić s. h. v. Jambressich s. v. Szeber. Bellosztenecz s. v. Rusticus (kdež omylem szrebar, szlelyanin, m. szebar, szelyanin). Možné, ba podobné jest, že slůvko *žebrák* jestiť zkažené *sebrák*; neboť cizí *s* v češtině, jako vůbec ve slovančině, tytýž v *ž* se mění; srov. Sold a žold, Sultan a žoldán, segnen a žehnali, Sumpf a slk. žomp a j. A však mezi staročeskými mužskými jmény i Seber se nalezá, nápodobně jako Bavor, Čúch (=Čuchonec), Lutvin, Dněpr, Rus, Rusin, Uhra, Uhrin, Vlach, Vlacheň, Vlachnik, a mezi starosrbskými Ugrin, Ugrinja ž., Chrvatin, Latinka ž., Njemičić, Vlachuša ž., Kuman, Fruginja ž. (=Frankyně), Grkinja ž., Jarmenin, Jarmenka ž., Sracin, Vlach, Vlachinja ž. a j. Srov. i jména Davus a Geta u Řekův. — Forma Sebrak, Sebrjak vyskýtá se ve jménu ruských vesnic Sebrjakův atd., Seber v Sebernja atd. V záp. Haliči jest též ves Siebierowice. Bylať i v polabských Slovanech villa Sibrovici podlé list. Otty I. 955. (*Wersebe* Gaue p. 105) Tato však snad od slovanských Sabrcův čili Sebrcův tak sloula, o nichž §. 28. č. 13.

[1]) Abkunft der Slaven. Ofen 1828. 8°.

na tom záležeti musí, aby, pokud možné, vzešlou z oné poklésky škodu napravil, a sobě i jiné dokonále z omylu vyvedl, podlé oné výpovědi starého zpěvce: Od ruky nás jedné došla i rána i lék. [2]) Což, nastoupíme-li jen cestu k tomu pravou a přiměřenou, nepochybně snáze, nežbychom se nadáli, nám se podaří. Neboť historie Sarmatů v tom poněkud historii dřevních Skythův a Celtův se podobá, žeť ona jen ve spisích novějších vykladačův, čerpajících z pramenův různých, starých i nových, čistých i zakalených, a míchajících bez rozvahy Sarmaty onde se Skythy, onde s Gothy, onde s Lotyši a Litvany, onde zase a sice nejčastěji se Slovany, jakž choutka nebo potřeba káže, zmotána a zanečištěna jest [3]), naproti tomu v samých čistých a nepodezřelých pramenech, ve spisích souvěkých a hodnověrných Řekův i Římanův, na bílední před očima bezpředsudného skoumatele odhalená leží. K těmto tedy zření své obrátiti musíme.

2. Svědectví Herodotovo a Diodora Sikula.

Herodot, v čas svého přebývání v Olbii a cestování na pomoří Euxinském, nabyv známosti z oustních zpráv Řekův o národu na východ ode Skythů, v pustinách asiatických mezi Donem a Volhou, pod jménem Sauromatův obývajícím, neobmeškal výnos zvídavého dotazování svého v dějepise svém věrně poznamenati. Jeho výpovědi, aspoň co do tehdejších sídel a mravů lidu toho, jakožto svědka i nejstaršího

---

[2]) Una manus nobis vulnus opemque ferat. *Ovid*

[3]) O Sarmatech celé haldy spisův a spiskův čili pojednání onde i onde vydány. Připomínáme zde jen *Jordan* Origg. slav. Vindob. 1745 F. 2. voll. *J. Ch. Gatterer* An Prussorum, Lituanor., cet. pop. Letticor. orig. a Sarmatis liceat repetere; in Comment soc. Scient. Götting. Hist. et Phil. Cl. T. XII. p. 116—272. XIII. p. 79—137. — *B. G. Niebuhr* Unters. üb. Skythen, Geten und Sarmaten, in *Eb.* Kl. hist. Schr. I. 352—398. — *Surowiecki* O pocz. nar. Słow. str. 115—123. — *A. Boeckh* Corp. Inscript. Graecar. Voll. II. Fasc. I. Berol. 1832. Fol. (Pars. XI. Inscriptiones Sarmatiæ p. 80—170.) — Jiné starší viz v *Bohle* Lit. d. russ. Gesch. str. 185—187. Výnos všech, co do národnosti Sarmatův, jest pára a dým: jako sbírky starých svědectví o kmenu tom vždy poněkud sloužiti mohou.

i nejpravdomluvnějšího, základ jsou vší naší jisté známosti o dřevních Sarmatech. Ode Skythův na východ, praví tento otec historictví, za řekou Tanais, bydlejí Sauromatae (Σαυρομάται), tři dni cesty vzdáli od téže řeky a tolikéž i od břehu zátoky maeotické. [4]) Od krajiště tohoto rozprostirají se sídla jejich patnácte dnů cesty zdélí přímo k severu. [5]) Stromoví v jejich zemi, dí Herodot, naskrze se nenalezá; jakož skutečně až podnes okolí na východu a jihu Donu pustina jest bezlesá, bydliště kočovníkův. Co do zpříma severního směřování sídel jejich Herodot ovšem poněkud s pravdou se chybil, mylně za to maje, žeby řeka Tanais kolmo od severu na jih tekla; sídla jejich směřovala vlastně ode břehu Maeotu ku půlnočnímu východu, až k tomu místu, kde se Don a Volha v toku svém nejvíce zbližují. Vesměs mluvě, Sarmati v době Herodotově sídlili v krajině mezi Volhou, Donem a maeotickou zátokou ležící. Z toho, co Herodot na jiném místě, dle povídek svých krajanův, o pojití tohoto národu z obcování Amazonek s jinochy skythickými vypravuje [6]), kteroužto nesmyslnou bájku i Hippokrates opětuje [7]), dosti patrné jest, že v čas pohostinství Herodotova na Černomoří Sarmati okolním národům, jmenovitě osadníkům řeckým na Pontu euxinském, byli nepřístupní a co do původu, vnitřní správy a obyčejův svých téměř docela neznámí: sic jinak skoumavý tento dějepisec, vypsavší nám tak věrně mravy a život Skythův, místo té nejapné báchorky jiné podstatnější zprávy o nich by nám byl podal. Ještě vždy prý ženy spolu s muži na lov i vojnu se vypravují, aniž která dívka dříve za muže se vdá, nežby aspoň jednoho nepřítele zabila, za kteroužto příčinou mnohé v panenství se sestarávají a umírají. [8]) Neví se, na pravdě-li zpráva ta založena, čili jen na bájce o Amazonkách. Totéž platí o výpovědi Herodotově o jazyku Sarmatův, kterýž on, nepochybně podlé nepřesných zpráv chloubavých Skythův,

[4]) *Herod.* l. IV. c. 116.
[5]) *Herod.* l. IV. c. 21.
[6]) *Herod.* l. IV. c. 110. ss.
[7]) *Hippokrat.* p. 291. a.
[8]) *Herod.* l. IV. c. 117.

za zkažené nářečí skythické vydává, jakoby odtud povstalé, že Amazonky jazyku skythickému dokonále se nenaučily. [9]) Zachovaná skythická slova naopak tomu nasvědčují, že Skythové, buďto již v čas svého přebývání ve starší vlasti své, v zemi Sakův, v sousedství Medův a Peršanův, buďto v čas svého podružství v Medii a Persii, anebo naposledy v obcování svém se Sarmaty na Donu, jazyk svůj sarmatskými čili medskými slovy nakvasili, ba snad, aspoň na dvoře královském, i vesměs zkaženého medského nářečí užívali. — Od kterého času Sarmati v krajině té, ve které je Herodot nalezl, obývali, a odkud do ní přibyli, o tom nás jediný Diodorus Sikulus [kv. ok. 8 po Kr.] poučuje, zachovavší nám předůležité svědectví o stěhování Sauromatův z Medie na řeku Tanais v čas skythického panování v Medii a Malé Asii [ok. 633—605 př. Kr.]. Ode skythických králův, praví dotčený dějepisec, mnohé podmaněné národy do ciziny zavedeny byly. Z takových přesídlení největší bylo toto dvoje: jedno národu assyrského do krajiny ležící u prostřed mezi Paphlagonií a Pontem, druhé pak z Medie k řece Tanais, kteřížto zde osazení národové Sauromati slouli. Tito po mnohých letech rozmohše se co do počtu i síly, drahnou část Skythie poplenili, a vyhubivše lid přemožený do posledního kolena, větším dílem zemi tu v poustku obrátili. [10]) Pravdivost podání tohoto potvrzuje se jednak svědectvími Pomponia Mely, Plinia a Ammiana Marcellina [11]), jmenujících Sarmaty národem kmene medského, co do povahy a obyčejův Parthům nejpříbuznějším (srov. doleji č. 11.), jednak jménem i jazykem dnešních Alanův,

---

[9]) *Herod.* l. IV. c. 117. Sauromatae adsueverunt linguae Scythicae, soloecizantes in ea jam antiquitus, quod eam non probe didicerint Amazones.

[10]) *Diodor. Sicul* II. 43. Slova jeho předůležitá jsou sledující: „Ὑπὸ δὲ τούτων τῶν βασιλέων πολλὰ μὲν καὶ τῶν ἄλλων τῶν καταπολεμηθέντων ἐθνῶν μετοικισθῆναι, δύο δὲ μεγίστας ἀποικίας γενέσθαι, τὴν μὲν ἐκ τῶν Ἀσσυρίων μεταστᾶσαν εἰς τὴν μεταξὺ χώραν τῆς τε Παφλαγονίας καὶ τοῦ Πόντου, τὴν δὲ ἐκ τῆς Μηδίας παρὰ τὸν Τάναϊν καθιδρυνθεῖσαν, ἧς τοὺς λαοὺς Σαυρομάτας ὀνομασθῆναι. Τούτους δ' ὕστερον πολλοῖς ἔτεσιν αὐξηθέντας πορθῆσαι πολλὴν τῆς Σκυθίας, καὶ τοὺς μεταπολεμηθέντας ἄρδην ἀναιροῦντας, ἔρημον ποιῆσαι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς χώρας.“

[11]) *Mela* l. III. c. 4. *Plin.* H. N. l. VI. c. 7. § 19. *Amm. Marcellin.* l. XXXI. c. 2. §. 17.

jmenujících sebe Iron a zemi svou Ironistan (srov. č. 9. 11.), a co do jazyku národův kmene medoperského nad míru blízkých, jednak naposledy shodou slov sarmatských s medskými a zendskými.

3. Přehled dějův sarmatských.

Nedlouho po Herodotovi [ok. 390; podlé Niebuhra ok. 360 př. Kr.] zvěstuje Skylax, že na pomoří maeotickém, na západním břehu řeky Tanais, vedlé Skythův, bydlí národ Syrmatae (Συρμάται), kterýž zajisté nebyl rozdílný od Sauromatův (Σαυρομάται), od téhož spisovatele na východním břehu Donu osazených. [12]) Na též řece vyznačuje sídla jejich i Eudoxus [379]. [13]) Po něm Euphorus [ok. 355 př. Kr.], jehož slova nám Strabo zachoval [14]), připomínaje surové a divé mravy Sauromatův, na jevo dává, že tu dobu již historická zpráva o národu tom k Řekům se byla dostala. Totéž vysvitá z výpovědi nejmenovaného spisovatele Hippokratického, Skylaxovi buď souvěkého, buď od něho něco staršího. [15]) Podlé svědectví těchto spisovatelův domýšleti se lze, že Sarmati brzo po Herodotovi přes Don do Evropy přecházeti a v končinách Skythův osazovati se počali. V čas vojny synův Parysadesa krále bosporanského [311 př. Kr.] obývali Sauromati pořád ve staré vlasti své v okolí Donu, a sídla jejich nikde se ještě netýkala Getův, tu dobu vládu svou na břehu černomořském za Dněster rozprostírajících. Ve 3tím ale stol. před Kristem již dokonále zavládli krajinou královských Skythův na Donci, anobrž pod jménem Saiův až blízko ke Dněpru se pošinuli, ač pravdivý-li jest výklad těch, jenž krále Saetapharnesa, na kamenu Protogenesově zpomínaného, za panovníka sarmatského uznávají. [16]) Převaha Sarmatův rostla

[12]) *Scylacis Car.* Periplus p. 30—31. Opravu čtení a výklad místa toho, u Hudsona velmi poruchaného, viz v *Niebuhr's* Kl. hist. Schr. I. 382.

[13]) *Eudoxus* ap. Steph. Byzant. s. v. *Συρμάται.*

[14]) *Strabo* l. VII. p. 302. l. XI. p. 492.

[15]) Hippocraticus scriptor de aëre, aqua, locis p. 291 Foës.

[16]) Olbický čestný památník (ok. 218—201) u Köppena, Köhlera a Boeckha (p. 117—125.) Srov. *Boeckh* Inscr. p 84. Níže uvidíme, že ohledem panství Saetapharnesova učení vykladači Niebuhr, Boeckh a j. se nesrovnávají. (§. 20. č. 3.)

co rok vzhůru. Když jeden z pozdějších králův skythických časté vpády činil do krajiny Bosporanův na poloostrově Taurickém, tito hledali a nalezli pomoci u Amaly, královny sauromatské, manželky Medosakka, kterážto s vybraným zástupem jezdcův přepadši nenadále stanoviště skythického krále, jej samého uškrtiti dala, a ustanovivši syna jeho za panovníka, přísně mu přikázala, aby spravedlivěji k sousedům svým se choval. [17]) Okolo l. 94 př. Kr. vyskýtají se Roxolani, národ sarmatský, pod tímto svým zvláštním jménem, mezi Dněprem a Donem, pomáhající pod náčelnictvím Tasia Palakovi synu Scilurovu, králi skythickému, proti vůdcům Mithridata Eupatora krále Pontu, ve kteréžto vojně ale na hlavu poraženi byli. [18]) Mezi l. 60—55 př. Kr. po vyplenění Olbie od Getův a brzkém pádu vlády getické v těch stranách, vystoupili Sarmatae mezi Dněprem a Dunajem, kdež je Ovidius [1—17 po Kr.] pod jménem Sarmatův a Jazygův uvádí. [19]) Od té doby historie Sarmatův a jejich rozsídlení v Evropě počíná býti jasnější a prostírá se až téměř do konce 4ho stol., kdežto národ ten, vyjma ostatky Jazygův v bařinách a lesích polského Podlaší č. Podleší (Podlachia) ukryté, najednou z pole evropejských dějin se ztratil. Jakož času konečného přejití Sarmatův z krajiny zadonské do Evropy a odtud přes Dněpr dále k Istru zevrub udati nelze, tak i příčiny stěhování toho před námi ukryty jsou; a však domýšleti se lze, že jednak vyhynutí oslablých Skythův, jednak zjevení se mocných Sirakův a Aorsův mezi Volhou a Donem, nade všecko pak chtíč loupeže a kořisti byly hlavní pohnútky, vypudivší Sarmaty z jejich prvotních sídel do Evropy. Z pozdějších dějin Sarmatův nabýváme vědomí, že pošinutím se sarmatské zběři, Roxalanův, Alanův a Jazygův, do Evropy,

---

[17]) *Polyaen.* l. *VIII.* c. 56. Srov. *Mannert* Nord d. Erd. S. 164.

[18]) *Strabo* l. VII. p. 306.

[19]) Do tohoto času, anebo něco staršího, položiti dlužno památník královny sarmatské na pravém břehu Bohu, o němž zmínku činí *Dion Chrysost.* Borysth. p. 75. Za jeho přebývání v Olbii [81—96 po Kr.] kočovali na Černomoří okolo ústí Dněpru Sarmati s některými ostatky Skythův, jedni druhé ze stanovisk vyhánějíce.

asiatská pravlast jejich mezi Donem a Kaukasem tím od nich nikterakž cele vyprázněna nebyla [20]): zůstalyť tam vždycky hlavní tlumy kmene tohoto, s nimiž onino evropejšti vyrojenci a osadníci neustále spolky měli, a byvše později tu v Evropě potřeni, k nim ucouvli, v nepřístupných oudolích Kaukasu ochrany hledajíce. — Sarmati již v čas kočování svého mezi Donem a Dněprem Římanům ve známost vešli; prodravše pak se až ke Dněstru a Dunaji počali bez přestání vpády do panství římského činiti. Podlé Flora již Appius a Lucullus [78 a 71 př. Kr.] proti nim vysláni byli; což ovšem na Sarmaty mezi Donem a Dněprem slyšeti se má. [21]) Římské popisy národních vítězství a triumfův (Fasti romani) zmínku činí l. 15 př. Kr. [739 po zal. Ř.] o vítězství L. Asinia Galla nad Sauromaty [22]); a Florus vypravuje, že téhož času, za cís. Augusta, Lentulus proti Sarmatům vyslán byl, aby je od Dunaje zahnal. [23]) Cassius Dio svědčí, že onino od Galla potření Sarmati společně s Gety do římského panství vpády činili; z čehož patrné jest, že tu doby již s Gety sousedili a na dolním Dunaji ve Valachii bydleli. I po přejití Jazygův do Uher větší částka Sarmatů ve Valachii a dále na Černomoří v dávních stanovištích svých zůstala, nepochybně až do přibytí Gothův do těch krajin [180—215 po Kr.]. Toho času jméno Sarmatův zhusta se užívalo i místo

---

[20]) *Plin.* Hist. Natur. l. VI. c. 7. §. 19. Dein Tanain amnem, gemino ore influentem, colunt Sarmatae, Medorum, ut ferunt, soboles, et ipsi in multa genera divisi. Sarmati, jež za Tiberiova věku zpomíná Tacit. Ann. VI. 33., nezáporně bydleli na Donu. Sarmatské Rhoxolany a Jazygy klade i Ptolemaeus l. III. c. 5. na Maeotu, podlé zpráv svého věku, jakž se domnívám. O Sarmatech na Donu připomíná též Lucian. Toxar. 39. Co Strabo o Sarmatech, snad podlé starších pramenův, poznamenal, l. II. p. 128, l. VII. p. 306, není dosti světlé.

[21]) *Florus* l. III. c. 4. Appius in Sarmates usque pervenit. — Lucullus ad terminum gentium Tanaim lacumque Maeotim pervenit.

[22]) L. Asinius Gallus de Sauromateis.

[23]) *Florus* l. IV. c. 12. Daci montibus inhaerent.... Visum est Caesari Augusto gentem aditu dificillimam submovere. Misso igitur Lentulo ultra ulteriorem repulit ripam: citra praesidia constituit.... Sarmatae patentibus campis inequitant; et hos per eumdem Lentulum prohibere Danubio satis fuit. Nihil praeter nives rarasque silvas habent. Tanta barbaria est, ut pacem non intelligant. — A doleji: Misere legatos — Sarmatae amicitiam petentes. Srov. *Jordan* Or. Slav. IV. p. 24. 25. §. 561.

jednotlivých větví jejich, Roxalanův, Jazygův a Alanův. Tak se čte na pamětníku Plautia Silvana, že prý zbouření Sarmatův na východu udusil, a hned potom, že králům Rhoxolanův jejich zajaté syny navrátil.[24]) Tak l. 85 cís. Domitian jalový triumf nad Kvady, Daky, Gety, Sarmaty a Germany slavil. A však nejvíce nepokojili tito Sarmati cís. M. Aurelia Antonina [161—180], kterýž po obdrženém nad nimi vítězství i pamětní peníz raziti dal, na němž sobě příjmí vítězitele Sarmatův přiložil.[25]) V témže času již jednotlivé národy Sarmatův, Jaxamatae, Roxalanae, Jazygové a Alanové, na poli dějin vystupují: k nimž nyní blíže zřetel obrátiti musíme.

4. Jaxamatae.

Kmen Sarmatův dělil se již ve dřevní době na několikery větve[26]), z nichž hlavnější jsou Jaxamatae, Roxalané, Jazygové a Alanové; menších pak a nepatrných dosti hojný počet u řeckých a římských spisovatelův místy se připomíná.[27]) *Jaxamatae* (Ἰαξαμάται), u Polyaena *Ixomatae* (Ἰξομάται), vystupují v dějinách již za panování krále Satyra v říši bosporánské, jak se zdá druhého (?) toho jména [349—311 př. Kr.]. Podlé Polyaena, spisovatele ovšem pozdějšího [ok. 165 po Kr.], a však zachovavšího nám nemálo dobrých zpráv ze staré doby, dotčený Satyrus přinutil blízkého krále Sindův, aby, zapudiv svou manželku Targitao z rodu Ixomatův, dceru jeho za ženu sobě pojal. Zapuzená královna vybídla národ Ixomatův k vojně proti Sindům, a teprva po mnohých škodách jim učiněných a vyplnění pomsty ku pokoji se nakloniti dala.[28])

---

[24]) *Katancsich* Geogr. epigr. II. 192—193.

[25]) *Katancsich* l. c.

[26]) *Mela* praví: Sauromatae... una gens, aliquot populi, et aliquot nomina. l. I. c. 19. A *Plinius:* Sarmatae... et ipsi in multa genera divisi. H. N. l. VI. c. 7. §. 19.

[27]) Np. Maeotae, Sindi, Toretae č. Toreatae, Urgi, Dandarii, Agri, Arrechi a j. S podrobnými o nich zprávami zde, kdež nám jedině o povšechný přehled dějin kmene a poměr jeho ke Slovanstvu činiti jest, zanášeti se déle nemůžeme.

[28]) *Polyaen.* l. VIII. c. 55.

Za Sarmaty je vydává Ephorus, podlé Skymnova svědectví. [29]) Pomponius Mela [ok. 48], u něhož oni Ixamatae slují, sídla jejich vyznačuje na východním břehu Maeotu blíž ústí Donu, a povahu jejich žen téměř týmiž barvami líčí, kterýchž na jiném místě o ženách sarmatských užívá. [30]) Co Mela na tomto místě o způsobu lapání nepřátel do osídel a škrcení jich připomíná, totéž Herodot vypravuje o Sagartech, národu perském. [31]) V řeckém vypsání krajin pomořských sídla jejich na témž místě se vykazují. [32]) Tam, na poledním obhí Donu, mezi touto řekou a Volhou, i Ptolemaeus je osazuje. [33]) Potom se o nich nikde více zmínka nečiní. Svědectví Ephora a skladatele periplu, ujišťujícího, že Jaxomatae a Sauromatae byli týž národ, sídla, mravy a obyčeje, naposledy jméno zaroveň jménu Sauromatae s medským slovem mat (lid, kmen) složené [34]), dostatečně vysvědčují, že Jaxamatae byli lidé kmene sarmatského.

5. Roxolani.

Roxalani, jindy Rhoxolani (Ῥωξολάνοι), mohutný a velice proslulý národ sarmatský, pod tímto svým jménem teprva okolo l. 94 př. Kr. v dějinách se pojevuje, bydlící tu dobu v pustinách mezi Dněprem a Donem. Strabo vypravuje o spolčení jejich s Palakem proti vůdcům krále Mithridata a porážce, kteráž je potkala [35]), při kteréž příležitosti i některé jejich obyčeje vy-

---

[29]) *Scymn.* Fragm. p. 140. *Anon.* Per. Ponti Eux. p. 2.

[30]) *Mela* l. I. c. 19. Apud eos (Ixamatas) easdem artes feminae, quas viri, exercent, adeo ut ne militia quidem vacent. Viri pedibus merent, sagittisque depugnant: illae equestre proelium ineunt, nec ferro dimicant, sed quos laqueis intercepere trahendo conficiunt. Nubunt tamen, verum ut nubiles habeantur, non in aetate modus est; nisi quae hostem interemere, virgines manent.

[31]) *Herod.* l. VII. c. 85

[32]) *Anonymi* Peripl. Ponti Eux. p. 2. Post Sarmatas est genus Maeotarum, qui Jaxomatae appellantur, ut testatur Demetrius... juxta Ephorum vero vocatur Sauromatarum gens.

[33]) *Ptolem.* l. V. c. 9. Ἰαξαμάται ἔθνος.

[34]) První polovice snad jest jméno řeky, od níž pošli, srov. Jaxartes fl a j. Viz o tom *Boeckh* Inscr. gr. II. 1. p. 85.

[35]) *Strabo* l. VII. p. 306. Roxolani maxime septemtrionales, qui campos inter Tanain et Borysthenem incolunt — t. asi 40 př. Kr., nebo Strabo všecko z pramenův asi o sto let sebe starších váží.

pisuje. Pozdější spisovatelé jméno jejich často připomínají, téměř vždy jim sídla mezi Dněprem a Donem vykazujíce. Plinius na Pontu a Donu jmenuje zajedno Alany i Rhoxolany.[36]) Tacitus je výslovně za větev Sarmatů vyhlašuje. Rhoxolané, prý, národ sarmatský.[37]) Ptolemaeus je v Sarmatii evropejské uvozuje těmito slovy: „V Sarmatii obývají největší národové tito... po celém pomoří Maeotu Jazygové a Rhoxolani“... a zase: „Mezi Basterny pak a Rhoxolany jsou Chuni“.[38]) Zdáť se, že i jméno Rakalani (Ῥακαλάνοι,), od téhož spisovatele mezi Osily a Exobygity připomenuté, není od onoho rozdílné; ačkoli některé rukopisy čtou Reucanali a Reukachalci (Ῥευκανάλοι, Ῥευκαχάλκοι). V pamětních nápisech z římské doby jméno Rhoxolanův zhusta se čte.[39]) V nástupném čase v dějinách římských jméno tohoto národu sarmatského až do konce 4ho stol. často se hlásá, při čemž sídla jeho téměř neproměnně na Černomoří, blíž ousti Dněpru, se vykazují. Za cís. Othona [l. 69 po Kr.] Roxolani s deviti tisíci jezdců vpadli do Moesie, ale od M. Aponia zahnáni byli.[40]) Podlé památníku Plautia Silvana mezi 69—79 nové měli Římané s Roxolany potržky. O Hadrianu [117—138] zpomíná Spartianus, že s králem Roxolanův, za příčinou umalení roční daně tomuto od Římanův placené, po vyšetření věci v mír vešel.[41]) Po vystoupení Gothův na černém moři jméno Roxolanů v těch stranách řídčeji se připomíná, a po vpádu Hunův konečně se oslavovati přestalo. Domýšleti se lze, že Roxolani na díle od Gothův, na díle od Hunů vyhubeni byli; ostatkové pak jejich s příbuznými jim Alany se spojili. Mám pak za to, že řeka

---

[36]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 12. §. 80. Alani et Rhoxalani.

[37]) *Tacit.* Hist. I. 79. Rhoxolani, sarmatica gens.

[38]) *Ptolem.* l. III. c. 5

[39]) Np. na pamětníku Plautia Silvana v Tiburu [69—79]: Regibus Bastarnarum et Rhoxalanorum filios... captos... remisit; a na jiném v Capo d'Istrii [mezi 117—138]: P. Aelio Rasparasano regi Roxolanorum. Srov. *Katancsich* Geogr. Epigr. I. 223. 294. II. 129. 193.

[40]) *Tacit.* Hist. l. I. c. 79.

[41]) *Spartianus* in Hadriano. Srov. *Katancsich* Geogr. Epigr. I. 294, kterýž nebezdůvodně se domýšlí, že při té příležitosti pamětní kámen králi roxolanském Rasparasanovi v Pole postaven byl, k jehož jménu římský císař i své připojil, jmenovav jej P. Aelius Rasparasanus.

Volha anebo některá jiná na blízce u Sarmatův sloula Raxa, od níž Roxolani jméno přijali. (Srov. Araxes a j.)

6. Jazygové podunajští.

Jazygové (Ἰάζυγες, n. sg. u Ovidia Jazyx) [42]), národ sarmatský, nejhlouběji na západ, do podkrají Tisy a Dunaje ve dnešních Uhřích a do Podleší v Polsku, proniklý. Plinius a Tacitus, ohledem na jejich původ, jmenují je Sarmaty [43]); naproti tomu Ptolemaeus a jeho postupníci, snad ohledem na jejich stěhování z Černomoří, dřevní jejich vlasti, vyznačují je příjmím Jazyges Metanastae. [44]) Obyčejněji u římských spisovatelův pozdějšího věku slují Sarmatae Limigantes. [45]) Strabo [ok. 20 po Kr.], čerpaje z dávných pramenův, klade Jazygy Sarmaty ještě pořád až za řeku Hypanis, kdež oni skutečně okolo 50—20 př. Kr. bydleli. V čas přebývání Ovidia v Tomích [1—17 po Kr.] potloukali se již Jazygové na břehu Dunaje, ve dnešní Bessarabii a Valachii. Asi okolo l. 50, přivábeni jsouce tučnými rovinami Uher, anebo přinuceni své země jiným postoupiti, snad i necelý národ, jakž příjmí Metanastův ukazuje a Jatvězi za Tatrami nasvědčují, vpadli nenadále do okolí potiského, a vypudili Daky z rovin na dolní Tise dále do hor sedmihradských [46]), podmanivše sobě ostatky Slovanův pod Tatrami, známé potom pod jménem služebných Sarmatův (srov. §. 11 č. 10.). V okolí na Dunaji a Dněstru, jež za Ovidiova času Jazygové drželi, na-

---

[42]) *Ovid.* Ex. Ponto l. IV. ep. 7. v. 9.

[43]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 12 §. 81. Jazyges Sarmatae. *Tacit.* Ann. XII. 29. et Hist. III. 5. Principes Sarmatarum Jazygum.

[44]) *Ptolem.* l. III. c. 7.

[45]) *Ammian. Marcell.* l. XVII. c. 13. a j. Mylné jest domnění, žeby slovo Limigantes znamenalo tolik co limitanei t. pohraniční. Ammian jen poddané Sarmatův tímto jménem vyznačuje: svobodní Jazygové slovou u sv. Hieronyma Arcaragantes. Srov. pozn. 54 tohoto §.

[46]) Mela o Jazygách v Potisí ještě nic neví, a v čas vyhnání Vannia, knížete Kvadův, l. 51, byli již na Tise. *Tacit.* Ann. XII. 29. O jejich přibytí mluví *Plin.* IV. 12. §. 80—81: Campos et plana Jazyges Sarmatae, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem. Co následuje: A Maro sive Duria est, jestiť zkaženo; snad čísti dlužno: a Marosio Dacia est atd. Gatterer opačně dovozuje z Flora — l. IV. c. 12. — žeby Jazygové již 32—11 př. Kr. byli do Uher vtrhli.

lezáme za cís. Othona [69] Roxolany [47]), kteřížto za bratry svými Jazygy pořád dále se vlekli, pomáhavše Dakům proti Trajanovi; a však po opanování Dacie od Římanův na díle podrobeni, na díle dále ke Dněstru a Dněpru zapuzeni byli. Ptolemaeus, píšící asi v polovici 2ho stol., sídla Jazygův Metanastův obmezuje řekami Dunajem i Tisau a horami Tatrami [48]), ačkoli jisto jest, že něco dříve i za Tisau až k horám, dnešní Sedmihradsko od Uher dělícím, bydleli, odkudž je ale nejprvé Decebalus vyhnal, a potom po opanování Dacie i Římané vytevřeli. [49]) Města v krajině jejich od Ptolemaea vytčena jsou: Uscenum, Gormanum neb Bormanum, Abinta, Trissum, Parka, Kandanum, Pessium a Partiskum (čti Patissum). Domýšleti se lze, že tato nejvíce v hořejší straně dnešních Uher ležící města nebyla od Jazygův, nýbrž od Slovanův i vystavěna i obydlena. Jazygové zajisté nestavěli měst, nýbrž žili ve stanech a na vozích po pastvinách. Na západu sousedili Jazygové s Kvady, národem německým, s nimiž v dobrém míru žili, spolčujíce se s nimi ku potlačování domácích národův slovanských a k odpírání moci římské. [50]) Z počátku, obávajíce se zbraní římské, zdáli se Římanům nadržovati, ale od času války markomanské nepřestávali přes Dunaj do římského panství, zvláště pak do Moesie a Pannonie, vpády činiti a Římanům přemnoho práce zavalovati. Zvláště pak cís. Markovi Aureliovi, spolčení jsouce s Kvady, mnohé působili nesnáze [51]); potomně pak, v čas klesání římské síly, proti jejich outokům již nižádné bezpečnosti více nebylo. Dnes zkroceni a zbiti zejtra již hlavy pozdvihovali, a kolem do kola vpády činíce, všecko hubili a plenili. [52]) Slovo mír a pokoj u nich nemělo platnosti. [53]) Okolo l. 334 podmaněný národ, jakž se domýšlíme, slovanský (Sarmatae servi), zbouřil se

---

[47]) *Tacit.* I. 79.
[48]) *Ptolem.* l. III. c. 7.
[49]) *Dio Cassius.* l. LXVIII. 11.
[50]) *Tacit.* Hist. l. III. c. 5. Annal. XII. 29. *Ammian. Marc.* l. XVII. c. 12.
[51]) *Dio Cassius* l. LXXI. c. 7. 8 16.
[52]) Srov. *Ammian. Marcell.* l. XVII. c. 12. 13. l. XXIX. c. 6.
[53]) *Florus.* l. IV. c. 12.

proti Jazygům (Sarmatae liberi) [54]), a aspoň část své země ode jha jejich osvobodil. S oběma stranama potomně cís. Konstantius [358] nové války vedl. [55]) Ještě v 5tém stol. se připomínají dva vůdcové těchto Sarmatův, Beuga a Babai, zmocnivší se Singidunu (nynějšího srbského Bělehradu), ale brzo od Gothův poražení. [56]) Tlumy Hunův, Gepidův a Gothův zlomily sílu toho divokého národu, jehož ostatkové, ukrytí v pustotinách potiských, snad až do přijití Maďarův se zachovali; neboť jméno Jazygův trvá až dodnes v názvu jednoho z krajův uherských, t. Jázság (Jazygia, Jász = Jazyx), ve kterémžto bylo bez pochyby hlavní sídlo anebo poslední outočiště jejich. Na jedné zlaté nádobce, nalezené s jinými klénoty nedaleko Tisy l. 1799 a teď ve vídenském c. kr. kabinetu starotin střežené, čte se řeckými literami: BOYAA. ZOAΠAN. TECH. ΔYΓE. TOIΓH. BOY. TAOYA. ZΩAΠAN. TAΓPOΓHTZIΓH. TAICH. ve kterémžto nápisu slůvko župan (zoapan) dvakráte se opakuje, svob. p. Hammer pak nad to i jméno Jazygův pátrati mní. [57]) Znatelé starých jazykův by měli rozhodnouti, jest-li ten nápis sarmatský, t. medo-perský čili getický? Že Jazygové byli Sarmati, bratří Roxolanův, celá jejich historie jednohlasně vysvědčuje. V ohledu tom, mimo již nahoře uvedená svědectví starých spisovatelův o pojití Jazygův ze Sarmatův, všecko pochybování zamezuje Dionova zpráva. Jazygové, vypravuje Dion, odloučeni jsouce, po římském opanování Dacie, ode svých bratří na Černomoří, tak dlouho s cís. M. Aureliem válčili, pokud tento v zavřené

---

[54]) Onino u Ammiana slovou Limigantes, tito pak u sv. Hieronyma Arcaragantes. Kdyby nebylo podobné, že slova tato složená jsou Limi-gantes, Arcara-gantes, domýšlelbych se, že Limigantův jméno příbuzné názvu nynějších Lemkův (Lemki rusn.) ve kraji Sandeckém v Haliči. *Lemicki* Ruth. Gr. V.

[55]) *Euseb.* Vita Const. l. IV. c. 6. *Ammian. Marcell.* l. XVII. c. 12. 13.

[56]) *Jornand.* Goth. c. 55.

[57]) *Hammer's* Osm. Gesch. III. 726. Místo *TAΓPOΓHTZIΓH* čte svob. p Hammer *TAΓPΩIΓH. HTZIΓH.* vykládaje to *Λαχριγοι Ἰάζυγες*, jmenované u Diona. — Ostatně mýlí se Hammer, vydávaje za to, žeby tyto stařiny l. 1790 v Šárvšské stolici nalezeny byly: nalezenyť jsou l. 1799 ve stolici Torontalské blíže sv. Mikuláše (Szent-Miklós) na statku páně Nákó ve vinici. — Naše čtení vzato z vlastnoručního rukopisu Schönwisnerova a Alterova. — Ptolemaeus v sousedství Getův na Dněstru v Sarmatii jmenuje Tagri. l. III. c. 5.

s nimi smlově správcům jejich svobodného přes Dacii obchodu s bratry jejich Roxolany na Černomoří výslovně nepovolil a nezaručil. [58])

7. Jazygové zatatranští (Jatvězi).

Jiná větev Jazygův sarmatských, osedlá v neznámém čase za Tatrami, ve dnešním Podlesí [59]), teprva v pozdějším čase, t. na konci 10ho stol., jasněji se na poli dějin vyskytá: přibytí její do těch travnatých a lesnatých pustin kryje se ve hluboké starožitnosti. [60]) A však mně nenepodobné býti se vidí, že mezi oněmi od Jornanda vyčítanými severními národy, kteréž sobě král Ermanarik mezi 332—350 podmanil, i Jazygové čili Jatvězi se čtou, ačkoli ve zkažené způsobě: Inaunxes a Manuxes místo Jacuinxes. [61]) Což můželi se připustiti, nejstarší to jestiť zmínka o nich v té krajině. U letopiscův ruských sluje národ tento Jatvjazi, Jatvjezi, Jatvjezje, u polských pak Jacwiezi, Jadzvingowé, a u latině píšících Jacvingi (gens Jacvingorum, Długosz), tytýž i dle obydlí svých Polešané (Pollexiani, Kadłubek), v bullách papežských Jentuisones, Jentuosi, Jacintiones [62]), u Gervasia [ok. 1211] Jarmenses (jistě omylem pisákův m. Jacuenses) [63]) atd. Novější spisovatelé, jmenovitě Naruszewicz, Swięcki a j.,

---

[58]) *Dion Cassius* l. LXXI. c. 9.

[59]) Lat. Podlachia, což povstalo z pol. Podlachy, m. Podlechy, srov. Podczachy i Podczechy v Polště, Podrusje v Haliči, Podlitovje v Novohradsku atd. Rozdílné jest Polesí, rusn. Polisje (od slova les, cyr. ljes), krajina na ř. Pěně č. Pině.

[60]) O těchto Jatvězích obšírněji jednají, mimo Nestora, Kadłubka, Boguchwala, Długoše, Kromera a jiné staré letopisce ruské i polské, zvláště *Tatiše*. Ist. ross. II. 401 str. 167. *Naruszewicz* Hist. pol. I. 129—137. IV. kn. I. kap. 26. pozn. 115. Swięcki Opis Pol. I. 404—411. *Karamz.* I 204. B. 167. pozn. 432. II. 29. B. 20. pozn. 35. III. B. 80. IV. B. 45—56 pozn. 102. *Voigt* Gesch. Preuss. I. 359—364. O nich i zvláštní učené pojednání napsal *Hennig* Comm. de rebus Jazygum s. Jazvingorum. Regiom. 1812. 4°.

[61]) *Jornand.* Goth. c. 3. Golthes, Lythas (Letta?), Thiudos (či Scythathiudos?), Inaunxes, (čti Jacuinxes), Vasina etc.

[62]) *Baron.* Annal. eccl. T. XIV. a. 1255 n. 59. 1256. n. 14. 1257. n. 22.

[63]) *Leibn.* Script. rer. Brunsvic. II. p. 756. Srov. *Schlözer* Nestor. II. 30—31. 50, kdež neprávě za Jamy jmíni jsou. — I ve staroholandské kronice rytířův řádu německého čte se jméno jejich *Yetwesen*. *Matthaei* Analecta T. V. n. 172.

vůbec za to pokládají, žeť oni teprva po vpádu Hunův, vypuzeni jsouce ze dnešních Uher, přes Tatry do Poleší se utekli, což však žádného základu nemá. Jazygové podunajští, vidouce nezbytí, by jistotně do Tater byli ucouvli, jako později bratří jejich Alanové do Kaukasu. Jatvězi polští nepochybně v lepší době v těch tučných pastvinách na Poleší se rozhostili. Pročež za to mám, že sarmatští Jazygové již v 1ním stol. od ousti Dněpru a krajin černomořských až sem vnikše, zde u prostřed Slovanův stanoviště své zarazili, a buďto daň a poplatek na nebohé okolní národy uložili, buďto loupežnictvím, pleněním a drancováním přiležících zemí se živili. Již Mela krajiny zatatranské Sarmatií nazývá [64]), a Plinius mezi Tatrami vedlé Venedův, Scirův a Hirrův i Sarmaty místí. [65]) Nepochybuji, že týmž časem, anebo snad již něco dříve, v 1ním stol. př. Kr., i bratří Jazygův, sarmatští Alanové, prodravše se přes pokojné a krotké národy slovanské i čudské, daleko na severu, okolo pramenů Volhy a Dněpru, sídla svá zaujali, kdež nám je Ptolemaeus vyměřuje. [66]) Epocha ta byla počátkem velikého stěhování a tříbení národův severních: o ní, ač jen matně a temně, svědčí i skandinavské pověsti, zvěstujíce o Asech (Alanich), Vanech a Jotunech, a mnohonásobných vojnách jejich. Podlé Henniga Jatvězi tito obývali a) v západní části Polesí, odkudž i Polešané [67]) slouli; b) v celém Podlaší; c) v té částce Mazovska, kteráž mezi říčkou Valpuší, vpadající do Narvi, a Buhem leží; d) ve dřevní Sudavii pruské i žmudskolitevské. [68]) Něco jinak, ač nevelmi určitě, sídla jejich vykazuje Swięcki, šíře je přes celé Polesí, což na žádných historických základech spoléhati se nezdá. [69]) Možné však jest, že v 10—12. stol. vláda Jatvězův něco dále, nežli sídla jejich, se vztahovala. [70]) Byvše od

[64]) *Mela* l. III. c. 4. §. 1.
[65]) *Plin.* Hist. Nat. l. IV. c. 13. §. 97.
[66]) *Ptolem.* l. III. c. 5.
[67]) *Kadlubek* l. IV. ep. 19. Pollexiani. Varšavský vydavatel Kadlubka jméno to mylně odvozuje od knížete Pollexia, jehož nikdy nebylo. II. 178.
[68]) Srov. *Voigt's* Gesch. Preuss. I. 359.
[69]) *Swięcki* Opis Pol. I. 404—411.
[70]) Jecwesi na ř. Dajně č. Strebě v Prusích byli snad osady zajatých a zavedených Jatvězův? Listina Myndova 1259: Denove tota, quam etiam

Rusův a Polákův neustále stíháni, naposledy do západního Podleší se utoulili. Divoký a surový národ tento plichtil a rotil se nejvíce s Litvany a Prusy, tu dobu ještě pohany, proti Polákům a Rusům: pročež od těchto mnohokráte krutými vojnami sklíčen a naposledy do ostatního kolena vyhuben a vysekán byl. Již l. 983 Vladimir, podlé Nestora[71]), je brannou mocí sobě podmanil, ovšem jen na krátký čas; l. 1038 vytáhnul proti nim Jaroslav[72]), a mnohé z nich zbil, jiné daleko odtud přesídlil, ale pokořiti jich konečně nemohl. Nedlouho potom Kazimir I. polský l. 1041 na hlavu je a společníky jejich Prušany porazil. Opět l. 1192 Kazimir II. je válkou sevřel. Okolo l. 1241 Jatvězi dostali se pod vládu Litvanův. Léta 1251 na násl. Rusové i Poláci bez přestání do krajiny jejich vpády činili.[73]) Léta 1256 od nájezdu Daniele Halického vykoupili sebe černými kunami a bílým stříbrem.[74]) Léta 1264 vytáhnul proti nim Boleslav V. a sved s nimi 23 Června na hranici Podlaší a Lubelska ukrutnou bitvu, na hlavu je porazil, vůdce jejich Komatha zabil, zemi vyhubil a jiným lidem osadil. Ostatkové jejich, pozdvihše se ještě několikrát proti vládě polské, od krále Lešky [1279—1289] zbiti a konečně po Litvě rozprášeni byli, kdež se pomalu ztratili. Za živobytu Matěje z Měchova [umř. 1523] a Kromera [umř. 1589] již jen matné ostatky lidu toho po Litvě a Rusi se potloukaly, jazykem od Litvanův a Slovanův ještě vždy se různíce.[75]) Nyní, praví Swięcki, pamět Jatvězův tak docela vyhasla, že ani v obecních podáných národu na Podleší nic o nich se nepřipomíná, a jediné veliké mohyly

---

quidam Jeewesin vocant. *Dreger* Cod. dipl. Pom. I. 411. *Thunmann* Unters. üb. nord Völker. str. 23.

[71]) *Nestor* vyd. *Timkovsk.* str. 50. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 57. *Karamzin* I. 204. B. 167. Paměti hodné jest, že již v oumluvě Igorově s Řeky l. 945 mezi posly čte se Jatvjag. *Nestor.* vyd. *Timk.* st. 20. (zde zkaženě Javtjag). Sof. Vrem I. 32. *Schlözer* Nestor. IV. 49.

[72]) Sof. Vrem. I. 153. *Karamzin* II. 29. B. 20 pozn. 35.

[73]) Podrobné a zanímavé zprávy o těchto vpádech l. 1251 a násl. podává letopisec volynský, z něhož výtahy u *Karamz.* IV. B. 45—56.

[74]) *Karamzin* Istor. gos. ross. IV. B. str. 50. pozn. 102.

[75]) *Cromer* l. IV. s. Cazimir. I. ed. 1568. p. 51. Feruntur adhuc tenues quaedam eorum reliquiae superesse in Litvania et Russia, *diversa prorsus a Slavis et Litvanis lingua utentes.*

(náhrobky) a časté nad řekami u prostřed lesův náspy upomínají na krvavé s nimi boje. [76]) A však podlé zpráv od Narbutta podaných, v okolí Skidelském, po levé straně řeky Pielasy a Kotry, potomstvo Jatvězův, jmenované od sousedních Litvanův Jodvežay, ještě i podnes počernou svou pletí, černým oděvem a mravy i obyčeji patrně od Bělorusínův i Litvanův se dělí, ačkoli teď již mluví bělorusky s akcentem litevským. Jsouť svědectví, že tito Jatvězi teprvé l. 1553 z pohanstva vytrženi a křestěni byli. Tamže mezi Kamenkou a Sčučínem dvě osady jmenují se Jatwiesk, a třetí, nynější Lack, též před časy sloula Jatwiesk Lacki. U Bělorusínův na Podlaší obecné jest přísloví: Vyhlada jak Jadvinga, t. vyhlíží jako zbojník, lotras. [77]) Vsi Jadwiengi a Jatwingi ve východní Haliči důkazem jsou, že rozbitiny toho lidu až sem se dostaly. Souvěcí letopisci nám líčí mravy národu toho co divoké, surové, obyčeje pohanské, jazyk cizí. Podivu hodné jest, že věřili v přesídlení se duší zemřelých [78]); pročež žádný z nich ani z bitvy na outěk se neobracel, ani živého sebe nepříteli zajíti nedal, nýbrž všickni spolu i se ženami svými, vedlé nich bojujícími, ochotně smrt podnikali. V boji užívali, zároveň Sarmatům, dlouhých sudlic. V 13tém stol. přebývali na dile ve vesnicech, na dile ještě vždy, dle starobylého zvyku Sarmatův, pod stany na vozích, jmenovanými v letopisech ruských kolymahy čili kolymohy. (Srov. §. 13. č. 6.) Z čeledí čili rodův jejich připomínají se Zlinci, Krismenci, Pokenci; z bydlišť Žaka, Vizna, Privešča, Taiseviči, Burialia, Rajmoči, Komata, Dora, Korkoviči a j.; z osobních jmen Nebiast, Var'v, Stekint č. Stikent, Aikaď, Jun'dil, Komath a j., což vše patrně jestiť neslovanské, nobrž díl sarmatské, díl litevské, ačkoli tytýž s východy slovanskými, jako Taiseviči, Korkoviči atd. V pozdějších časích, přivykše obyčejům Slovanův a Litvanův, anebo z nuzné po-

[76]) *Swięcki* Opis. Polski I. 411.

[77]) *T. Narbutt* v Tygodn. Wilen 1817. č. 4. *Woycicki* Przysłowia narodowe. War. 1830. 12°. č 3 str. 160—161.

[78]) *Kadlubek* l. IV. ep. 19. Est enim omnium Getharum (míní Jatvèze) communis dementia, exutas corpore animas nascituris denuo infundi corporibus. Srov. *Herodot.* I. IV. c. 93.

třeby, nemohouce dle libosti loupežnictví provozovati, obírali se lovením ryb a včelařstvím, k čemuž je i sama vlast od nich osedlá, plná lesův a vod, vábiti musela. Kdybychom toho, že sarmatští Jazygové nebyli Slované, a že tudyž tito od Sarmatův původu vzíti nemohli, žádných jiných důvodů neměli, jichž ovšem jasných a různých dostatek máme, ze samé historie těchto Jatvězův bychom o tom ouplně přesvědčiti se mohli. Starší polští letopisci, Kadłubek, Boguchwał a Długoš, je ovšem míchají s Prušany, Žmudíny a Litvany, a však nepochybně jen proto, že oba tito národové byli pohané a nepřátelé Polákův [79]); jiné prameny, letopisci ruští, Matěj z Měchova, Kromer atd., oba náležitě rozeznávají, a jméno, mravy, obyčeje, slovem celý zběh jejich dějin jednohlasně vysvědčují, žeť oni nebyli ani Slované, ani Litvané, nýbrž Sarmati. [80]) Jest tedy nám s podivením, kterak je mohli Schlözer i Thunmann a postupující po nich Karamzin za Lotyše, Naruszewicz za předky Cikanův, nejnověji pak Woycicki za Cimbry vyhlásiti!

8. Alanové.

Čtvrtý silný a na slovo vzatý národ z kmene sarmatského byli *Alanové*. Národ tento sice v Evropě teprva na konci 1ho stol. po Kr. ze skythického a sauromatského mračna

---

[79]) *Kadlubek* IV. 19. Sunt Pollexiani Getharum sive Prussorum genus. *Boguph.* ap. Sommersb. T. II. p. 49. Chron. Princip Polon. p. 41. Gethae. Název Gethův na ně přenešen ne od vlastních Getův čili Dakův, nýbrž od obyvatelův pruské Samogitie. *Dlugosz* T. I. p. 394, ed. *Krause* l. III. p. 223. Gens Jacwingorum natione, lingua, ritu, religione et moribus magnam habebat cum Lithuanis, Pruthenis et Samogitis conformitatem, cultui idolorum et ipsa dedita. Též l. VII. p. 770. Jacuingorum natio... cum Pruthenica et Lithuanica lingua habens magna ex parte similitudinem et intelligentiam.

[80]) Matěj z Měchova, ačkoli i sám co do národnosti Jatvěze s Litvany míchá, však nicméně vyznává, že za jeho času mluveno ještě jazykem Jatvězův na Podlaší okolo Drohičína, a že Jatvězovi mluvícímu svým jazykem Litvané naskrze nerozumějí. Ještě jasnější a váženější jest svědectví Kromera, nazývajícího ostatky jejich *reliquiae ... diversa prorsus a Slavis et Litvanis lingua utentes. Cromer.* l. IV. p 51. — Již Adelung (Mithrid. II. 699) a Watson (Jahresverhandl. der Kurl. Ges. Bd. II. 263), ať o starších mlčíme, Jatvěze za Jazygy uznali, ačkoli poslední i za Litvany je vydává, pokládaje tyto se Sarmaty, ovšem mylně, za jeden a týž kmen.

jasněji vynikati počíná; a však v historii asiatské památka jeho sahá do hluboké dávnověkosti. Podlé starobylého podání u Peršanův, zachovaného od dějepisce Firdussi, v prastaré době bydleli Alani (Alanân) na severní straně krajiny Paropamisu, blíže země jmenované Ghur čili Ghordžeh. Král Kai Khosru, t. Cyrus, vyslal Lohraspa pokořit Turanů, činících přes řeku Džihun vpády do Iranu. Lohrasp, vyhnav nepřátele Ghurův a Alanův, dostal tyto dvě krajiny pod svou správu, a držel je do vstoupení svého na trůn. Podlé Ammiana byli Alanové potomkové dřevních Massagetův, obývavších u břehův chvaliského moře na východ i západ, s nimiž Cyrus dvakráte bojoval. Tito původní Alanové slovou u Číňanův Yan thsai, Alanna, Alanliao, Alan, později i Suthle, Suth. V letopisech čínských již ok. 20 př. Kr. zmínka se děje o jejich vojenských výpravách na západ; v 1ním a 2hém stol. po Kr. pokořili se Sogdiancům; v 1ní polovici 3ho stol. bydleli na východ Kaukasu, sousedíce s říší římskou, kdež sproštěni jsouce jha Sogdiancův, žili ve svobodství. Potomně mezi 435—480 jmenují se Suthe čili Suth. Po l. 565 není o nich více u Číňanův zmínky. [81]) Historikové a zeměpisci evropejští znají Alany v 2hém stol. mezi Kaukasem, Volhou a Donem, co zvláštní větev Sarmatův. Krátká zmínka o nich se nalezá u Plinia, kterýž je ve společnosti s Roxolany na Pontu připomíná. [82]) Dionysius Periegeta, jehož spis do konce 2ho stol. se klade, podobněž mezi Donem a Dněprem je osází, nazývaje je národem jezdeckým. [83]) A však týž spisovatel i o jiné odnoži jejich v okolí Dacie a dolního Dunaje známost měl, kdež s jinými Sarmaty již z počátku 2ho stol. kočovali, ustavičné vpády do panství římského činíce. [84]) Ptolemaeus okolo ousti Donu místí jen Osily, a na břehu Volhy Asaey

[81]) Srov. *Klaproth* Tabl. de l'Asie p. 174—181, kdež obšírně a důkladně věci zde běžně podotknutých vyložení se nalezá.

[82]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 12. §. 80. Alani et Rhoxalani.

[83]) *Dionys. Perieget.* v. 305. 308. *Τῶν δ' ὕπερ ἐκτέταται πολυίππων φῦλον Ἀλανων.*

[84]) *Aei. Spartian.* Hadr. c. 4. Hadrianus, audito tumultu Sarmatarum et Alanorum, praemissis exercitibus Moesiam petiit. Srov. *Jul. Capitol.* Ant. Pius c. 8. Marcus c. 22.

(Ὄσιλοι, Ἀσαῖοι), u chvaliského pak moře Asioty, jak se domýšlíme, odvětví Alanův; naproti tomu dále na severu, okolo pramenův Dněpru, Volhy a západní Dviny, kde nyní les volchonský, klade hory Alanské, a vedlé těchto národ Alanův. Tytéž hory Alanské a tentýž národ Alanův podruhé sází do severních končin Skythie před Imavem, ovšem, jak již nahoře dokázáno, jen omylem. (Srov. §. 10. č. 11.) [85]) Že v obojích místech totéž pohoří a tentýž národ se uvádí, jichž nikde jinde, leč okolo pramenův Dněpru, Volhy a západní Dviny, hledati nelze, patrné jest jednak z jiných zpráv Ptolemaea, připomínajícího též Alany na třech místech v pořadí národův Sarmatie evropejské [86]), jednak také z výslovného svědectví pozdějšího Marciana Herakleoty [ok. 400?], kterýž nejen spisu Ptolemaeova, ale i jiných pramenův použil. Marcianus zajisté výslovně praví, že z hor alanských řeky Borysthenes (Dněpr) a Rhudon (západní Dvina) se vyřinují, a že vedlé týchže hor Alanové bydlí. V sousedství těchto Alanův obývali podlé Ptolemaea a Herakleoty Agathyrsové, podlé prvního pak i Suoveni, t. Slované. (Srov. §. 10. č. 11) I v deskách Peutingerových jméno Alani psáno v nejzadnějším severu nad horami, z nichž bezjmenná řeka, do Maeotu vpadající, se pramení, o níž se vykladači nesrovnávají, má-li na Dněpr, nebo Don, nebo konečně na Volhu rozumína býti. [87]) Buď jak buď, ze všech těchto do hromady vzatých svědectví na jevě jest, že alanské hory jsou vlastně lesy volchonské, z nichžto tři znamenité řeky, západní Dvina, Dněpr a Volha se prýští, a že tedy i sídla těchto Alanův skutečně v blízkosti týchže hor nalezati se musila. Tím způsobem nacházíme Alany již ve dřevní době na třech rozličných místech: a) v okolí Donu a na břehu Maeotu, ve pravlasti Sauromatův, kterážto země jako vlastní jejich hnízdo, odkudž se na sever i jih rozletěli, považovati se musí; b) mezi dolním Dunajem

[85]) *Ptol.* l. III. c. 5. Alaunus mons. Alauni Scythae. L. VI. c. 14. Alani montes. Alani Scythae. Marcianus Herakleota píše správněji a pravdivěji Alani Sarmatae.

[86]) *Ptol.* l. III. c. 5. Stavani usque ad Alaunos. Sub Vibionibus usque ad Alaunos Sturni. Inter Alaunos et Hamaxobios Caryones.

[87]) *Katancsich* Orb. ant. e Tab. Peut. I 242.

a Dněprem, na břehu černomořském, s Roxolany a jinými Sarmaty, odkudž v 2hém stol. vpády do římské říše činili; c) na vrchním Dněpru, v zemi Slovanů v sousedství Čudův, kdež oni jen pohostinu byli. Dějiny Alanův ohledem historie starých Slovanův předůležité jsou: pročež i my zde něco šířeji o nich pojednati musíme.

9. Dějiny Alanův na Maeotu a Euxinu.

Hlavní sídla Alanův vztahovala se, jakž již dotčeno, od ousti Donu a břehu maeotického severovýchodně až k Volze, a zdá se, že Roxolani od Alanův jen jménem byli rozdílní, tak prozváni po řece Volze, nebo jiné, kteráž v jazyku sarmatském sloula Raxa, Roxa.[88]) Roxalani a Alani u starých zhusta zajedno jak na Donu, tak i mezi Dněprem a Dunajem jmenováni bývají. Potomně na Donu jméno Sarmatův a Roxalanův se zatemnilo, Alanův pak tím více proslulo. Z tohoto okolí částka Alanův s Roxolany a jinými Sarmaty již z počátku 1ho stol. na přímoří černomořské mezi Dněprem a Dunajem přešla, odtud vpády do Dacie a Moesie činíc. (Srov. č. 5.) Gothové, přitahše na konci 2ho anebo z počátku 3ho stol. [mezi 180—215] na Černomoří, podmanili sobě částku Alanův, kočujících mezi Dunajem a Donem, a s nimi se tak spřiznili, že potomní spisovatelé, jako Prokopius[89]) a j., Alany za národ gothický držeti mohli, což novějším německým spisovatelům, chtějícím Gothy skandinavským bajkám ke cti za Alany čili Asy vyhlásiti, velmi vhod jest. Jiný pluk těchto černomořských Alanův s Vandaly, od řeky Odry do Dacie vpadlými [275], se spolčiv, s těmito spolu od Gothův, před návalem Hunův utíkajících, nejprvé l. 333 do Pannonie vytištěn byl, později pak [před 407] odtud až do Gallie, Hispanie a Afriky se přenesl, kdež zmizel.[90]) Obšírnější vypravování dějin těchto s Gothy a Vandaly po Evropě se potlou-

[88]) Není-li jméno Volhy Ra, Rha, u Ptolemaea a jiných zkrácené z Raxa?
[89]) *Procop.* B. Vand. I. 3.
[90]) V Gallii částka Alanův osedla v okolí nynějšího města Alençon, na řece Ligeru, kteréž i toto své jméno po nich dostalo. *Jornand.* Get. c. 43.

kavších a zbíjevších Alanův sem nepřináleží. A však tito poněmčení plukové Alanův byli jen částečné a takořka nejraněji na západ a jih proniklé výstřelky velikého štěpu Alanův za Donem: hlavní chátra lidu toho zůstávala ještě vždy v celosti ve svých dřevních sídlech v Asii až do přibytí Hunův, odkudž v rozličných časích přes Kaukas hrozné vpády do Armenie a Medie činila.[91]) Za panování Tiberia je zná Suetonius co obyvatele východních končin Kaukasu Za panování Vespasiana vyřítili se poprvé přes bránu kaspickou do Medie. Od té doby nepřestali vpády činiti do Persie, tak že král perský přinucen byl pomoci proti nim žádati od cís. Vespasiana. Za Hadriana plenili krajiny římské v Asii, což prefekta Kappadocie pobídlo k napsání zvláštní knihy o taktice proti nim.[92]) V gruzinské historii se připomínají Alani pod jménem Osův již l. 87 po Kr., co pomocníci Gruzův proti Peršanům, ve kteréžto válce ale na hlavu zbiti byli, a brzo s Peršany se pomířili. Bratří krále alanského slouli Bazuk a Abazuk, sestra pak Sathinik. Armenské letopisy, vypravující o ději tom na l. 90 po Kr., jmenují je Alany.[93]) Výtržnosti Alanů v těchto stranách vkročila na čas převaha Hunů v cestu; kteřížto přešedše přes Volhu [374] udeřili na Alany, a podmanivše je sobě, přinutili pluky jejich bojovati prot Gothům. Od té doby byli Alani věrní společníci Hunův ve všech jejich válkách až do smrti Attilovy. A však ostatky Alanův za Donem a Maeotem opět se zmohly, a jméno jejich ve střední historii ještě dlouho se připomíná. Prokopius sídla jejich vykazuje v Kaukasu, v někdejší Albanii čili v nynějším Dagestanu; později však zase mezi Donem a Volhou kočovali.[94]) V ruských letopisech se jmenují Jasi, a Osi, i čte se o nich l. 965, že kníže Svatoslav je i Kosogy (předky dnešních Čerkesův) pře-

---

[91]) *Amm. Marcell.* l. XXXI. c. 2.

[92]) *Klaproth* Tableaux de l'Asie p. 179—180. Týž skoumatel závažnými důvody dokazuje, že Albanové kaukašti, o nichž ve starých zeměpisích a dějepisích se čte, nebyli od Alanův rozdílní, čehož my při své váze nechováme.

[93]) *Klaproth* v Journ. asiat. 1834. Janv. nr. 73. p. 49—55.

[94]) *Stritteri* Memor. pop. I. 644.

mohl [95]), l. 1029, že kníže Jaroslav mnohé z nich zajal, a v Rusích osadil [96]), l. 1116, že Jaropluk, bratr knížete Vladimira Monomacha, vytah za Donec, plenil v Jasech, a zajav dceř knížete Jasův s ní se oženil atd. [97]) Za Kaukasem, v sousedství Kasachův a Kozarův, v rovinách mezi Donem a Volhou, je uvozuje i Konstantin Porphyrogenneta a Gvido Ravenský. [98]) Arabští spisovatelé 10ho stol., znajíce je na témž místě, jmenují je též Alany. [99]) V polovici 13ho stol. Batuchan je odtamtud do kaukaských hor vypudil. V těchto sídlech je našli Jean Plan de Carpin [1246], jmenující je Alany čili Asy (Alains ou Asses), mnich Rubruquis čili Ruysbroek [1253], Josafa Barbaro [1436], Klaproth a j. [100]) Dnešní Alani, bydlící ne severní straně Kaukasu u prostřed nejvyšších hor, sami sebe jmenují Iron a zemi svou Ironistan, Gruzové naproti říkají jim Osi neb Ovsni a jejich příbytkům Osethi, Rusové pak Asi, Asetinci (Osi, Osetinci). Na východu mezují s Miedžegy, na severu s Čerkesy (dřevními Kosogy, Kasachy), na západu s Basiany, národem tureckým, a s Imirethy, na jihu pak příbytky jejich hluboko do Gruzie sahají. Hlavní říčky jejich slují Arrdon, Ursdon, Dugor, Pog, Ksani atd. Řeč jejich má největší příbuzenství s perskou, ale i slov kmene čudského nemálo se v ní nachází, což někdejším obýváním bratří jejich na severu blíže pramenův Dněpru a Volhy, a obcováním předkův jejich s těmito a s Čudy dostatečně

[95]) *Nestor* na l. 965. Sof Vrem. I. 45. *Karamz.* I. 172. B. 154. pozn. 388.

[96]) Letopisy na l. 1029. *Tatiščev* II. 104.

[97]) Nestorův prodlužit. na l. 1116. *Tatišč.* II. 217. *Karamz.* II. 151. Dále v rusk. let. o nich zmínka na l. 1224. 1277. 1380. Viz Sof. Vrem. I. 230. 286. *Achmatov* v Atlase k historii Karamz. klade Jasy pod Kaukasem na řece Tereku; možné, že tehdáž ještě kočovali blíže u Donu. Blíž ousti Volhy nacházel se hlavní hrad čili stolice Alanův, podlé Rubruquisa ap. Berger. p. 137. Část hor kaukaských jmenovala se v 13—14. stol. v ruských letop. *horami jas'skými.* Voskr. ljet. II. 291. Jas'skyj hrad Dedjakov nebo-li Tetjakov byl v Dagestanu, nyní Diven čili Deduch, jak podobno. *Kar.* I. B. 154. pozn. 388. II. B. 88. pozn. 157.

[98]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 42. ap. *Banduri* p. 113. Srov. *Schlöz.* N. Gesch. S. 516. 522. *Anon. Ravenn.* l. IV. c. 2.

[99]) *D'Ohsson* Histoire des Mongoles. Par. 1824. T. I. p. 693. 696. *Klaproth* Tabl. de l'Asie p. 179.

[100]) *J. Plan de Carpin* v *Bergeron* Voyages en Asie. 1735. T. I. p. 58. *Rubruquis* ib. p. 137—138. *J. Barbaro* v *Ramusio* Viaggi 1645 Vol II. fol. 29. b. — *Klaproth* Asia polygl. p. 82 ss.

se vysvětluje.[101]) Alani byli národ sarmatský; dle podobnosti bratří Roxolanův. Důkazem toho jsou přede vším společná oběma sídla jak za Donem tak i na přímoří euxinském, společné mravy i způsob živobytí; potom svědectví starých, kteříž ondy Alany a Roxolany, Alany a Sarmaty pospolu jmenují, ondy zase co někteří z nich o Sarmatech pověděli, to jiní Alanům připisují[102]); naposledy původ Alanův od Medův[103]), a nade všecko příbuznost dnešních Asetincův co do řeči i mravů s Peršany a dřevními Parthy, od nichž i Sarmati pocházeli.[104]) Ohledem jmen Alani a Asi, Osi, z nahoře uvedených svědectví jasně vysvitá, žeť jimi jedna a táž větev Sarmatův se vyznačuje. Jméno Alani se čte v letopisech čínských, řeckých, latinských a arabských; Asi, Osi naproti tomu v georgianských, armenských, ruských[105]) a skandinavských, k nimž i podnešní jeho užívání u Gruzův a Rusův připojiti dlužno. Oboje-li domácí, původní, anebo snad jedno z nich cizozemské, toho rozhodnutí jiným necháváme.

10. Děje a vplyv Alanův severních.

Důležitější, nežli tito Alani na Maeotu a Euxinu, ohledem starožitnosti našich jsou bratří jejich na půlnoci, v blízkosti

---

[101]) *Klaproth* Asia polyglotta p. 82 ss. — Podrobnou zprávu o těchto Osetincech podává *J. A. Güldenstädt* Beschreib. d. kaukas. Länder, herausg. v. *J. Klaproth*. Berlin 1834 8°. str. 138—146.

[102]) *Plin.* H. N. l. IV. c 12. §. 80 *Ael. Spartian.* Hadrian. c. 4. *Pompon. Laetus*: „Sarmatae, Alani." *Euseb.* Chronic. a. 120. Histor. miscell. etc. — *Arrianus* ve knize o umění válečném dvakrát jmenuje Alany a Sarmaty pospolu: ed. *Scheffer* Upsal. 1664. p. 5. 6. ὡς Ἀλανοὶ καὶ Σαυρομάται. Kde *Ptolem.* — l. III. c. 5. — položil Alauni Scythae, tam Marcianus píše správněji Alani Sarmatae. *Hudson* Geogr. gr. min. I p. 56.

[103]) *Ammian. Marcell.* l. XXXI. c 2. §. 17. Alanorum — mores e Media. Viz níž pozn. 122.

[104]) O této příbuznosti jedná Klaproth I. 602 Hrobové Osentincův podobají se na mnoze hrobům dřevních Sarmatův, podlé svědectví H. A. Zwicka v Sareptě. Viz Dorpat. Jahrb. d. Liter. 1835 sv. 10. str. 295—296.

[105]) V těchto a v bulharských vlastně Jasi, jd. č. Jasin. — Ostatně Jasův č. Jasinův jméno ve Slovanstvu někdy dosti široce bylo známo: v bulharském popise národův přirovnává se Jasin jelenu (Chizin vjeverica, Jasin jelen, viz přílohy č. XXVI), mezi staroslovanskými mužskými jmeny Jasin tytýž se namítá a podnes památka jeho trvá ve vsech Jasinow ve východní Haliči, Jasińczyk v Polště, kraji Sandoměrském, Jasinowka v gub. Grodenské, Jasinovatka v Kyjevské atd.

dřevních Slovanův novohradských, na rozhraní slovanského a čudského světa. Ptolemaeus, desky Peutingerovy, Marcianus Herakleota, ať jiných, jichžto svědectví méně váží, mlčením pomineme [106]), souhlasně vysvědčují, že Alani bydleli na severu, nedaleko hor, z nichž Dněpr a západní Dvina vytékají; a výpovědi jejich nabývají znamenitého potvrzení ve prastarém národním podání o Asech, zachovaném ve skandinavských pověstech. Jakož o času, ve kterémž tito cizojazyčníci tak daleko do slovansko-čudského severu pronikli, tak i o místech, kteráž sídly svými zaujímali, nic s jistotou říci se nemůže. A však z mnohých okolností domýšleti se lze, že se to stalo již v 1ním stol. př. Kr., v oné době, když Sarmati, po úplném vyvrácení vlády skythické na dolním Dněpru se rozprostranili, a odtud dále až do dnešních Uher a do Podleší (srov. č. 6. 7.) vtrhli. Neboť v 1ním stol. po Kr. země zatatranské až k Visle a zátoce čudské u Mely, Plinia a j. již Sarmatií slovou, na důkaz, že jméno Sarmatů v těch stranách již bylo známé a hrozné; tolikéž původ skandinavských pověstí, v nichž jméno Asův se slaví a na přebývání Alanův mezi Slovany (Vany) a Čudy (Iötuny) se naráží, sahá do starší doby, nežli jsou gothicko-hunské války. Co do sídel, slovutný zeměpisec Reichard, kterýž první pravého smyslu dřevních svědectví o těchto severních Alanech náležitě vyšetřil, na mapě své je vykazuje od horní Dviny přes horní Dněpr, a odtud po východní straně této řeky až za Desnu, téměř ku pramenům Donce. [107]) Snášíme se, co do samého položení s výborným zeměpiscem; a však majíce před očima ty mnohé, nepochybně jinoplemenné národy, jimiž Ptolemaeus Alany otáčí, za to máme, že jejich stanoviště mnohem úžeji obmezeno bylo. Jejich orda dle vší podobnosti tam se zdržovala, kde největší roviny a nejlepší pastviny byly, t. asi v kraji Smolenském, Mohylevském a Černihovském, odkudž oni do sousedních krajin

[106]) I *Ammianus Marcellinus* klade jedny Alany se Sargety daleko do severu (l. XXII. c. 8.), jiné jak s Jaxamaty, Maeoty, Jazygy a Roxolany na přímoří u Pontu a Maeotu. l. XXXI. c. 2. Dle *Ptolemaea* Sargatii a Caryones byli sousedé severních A.anův.

[107]) *Reichard* Orb. ant. Tab. XIII. — Na mapě XIX. sám Reichard Alanům těsnější vyměřuje sídla, u pramenův Dněpru, záp. Dviny a Volhy.

jen za příčinou vybírání daně a loupeže zajížděli. Než zevrubné vyznačení sídel této alanské ordy budoucím skoumatelům, zvláště v Rusích, zůstaveno buď. O národu Asův čili Alanův dřevní skandinavské povídky, zvláště tak řečená Ynglinga Saga, mnoho báječného vypravují [108]): to jediné přes mythickou roušku, kterouž všecky události zahaleny a historii odcizeny jsou, jasně vysvitá, že týž národ s domácími Vany a Iötuny, t. Vindy a Čudíny, a s přibylými k těmto Normany brzo kruté války vedl, brzo v příměří a pokojném obcování přebýval, až naposledy ode spolčivších se Vanův a Iötunův přemožen a vyhuben byl. Z rodu těchto Asův byl prý Odin, nejslavnější hrdina skandických pověstí, jemuž potom božská pocta od Gothův a Sveonův činěna. Hlavní sídlo Asův jmenuje se v týchže pověstech Asgardr, t. Asův hrad anebo Asův krajina, což vykladači obyčejně buď na krajinku Aspurgianův u břehu černého moře [109]), buď na dnešní město Azov u Donu obracejí, ačkoli možné jest, že tím původně stanoviště Alanův někde na Dněpru se vyrozumívalo. A však i to nepodobné není, že skandinavští dobrodruzi již ve dřevní sarmatské době nejen na severu, v okolí dnešního Novohradu, s Alany se míchali, ale i hlouběji až k samé zátoce maeotické se prodrali; ze kterýchžto skutečných příběhův potomní skan-

---

[108]) Krátký obsah těchto skandinavských pověstí čísti se může v *Geijer's* Gesch. Schwed. I. 1—18. *Rauschnick's* Mythologie S. 369—447.

[109]) *Strabo* Aspurgiany (Ἀσπουργιανοί) dvakrát jmenuje, s doložením, že na pomoří pontickém od města Phanagorie až do Gorgippie zdělí 500 honův přebývali. l. XI. p 494. XII. p. 556. V prvním místě obyčejná vydání mají sice Aspungitany, a však mylně, jak zřejmo z druhého místa, z vypisovatele Stephana Byzantince, desk Peutingerových a příjmí králův bosporanských. *Stephanus Byzantinus* tolikéž, nepochybně ze Strabona, je připomíná. Na deskách Peutingerových jméno jejich zřejmě vyloženo Aspurgiani. Srov. *Katancsich* Orb. ant. I. 237. Jiní spisovatelé nic o nich nezapsali. A však králové bosporanští, počnouc od Sauromata I. [ok. nar. Kr.], jmenovali se Aspurgiani, na důkaz, že z tohoto národu pošli. Ti, kteří Gothy pokládají za potomky Alanův, vykládají to jméno německy Asburg, t. Asův hrad, což však pouhý mam jest. Patrné zajisté jest, že slovo to skládá se z článkův med. asp (equus) a urgos (neznámého významu, srov. sarmatská jména Urgi u Strabona VII. p. 306, Mulliurgos v nápisech u Boeckha II. 1. p. 115, srov. též iber. urgis = voda a j.) Slůvko Asgardr mnohem podobněji vyznamenává okolí, krajinu, nikoli hrad. Míní-li se ale tím výrazem město, slušněji na Donu, v někdejší Taně, anebo na Volze, hledati se musí.

dinavští zpěvci a bajkáři, dle obyčeje svého, veliké množství rozličných nemotorných bají nasnovali. [110]) Jest tedy věc jednak smíchu, jednak politování hodna, že někteří němečtí dějepisci, nejsouce spokojeni s pravlastí Teutonů v Germanii a Skandinavii, ačkoli věcí nade všecku pochybnost vyvýšenou, opět cele do skandinavských bajek se pohřižují, a podlé smyslu či nesmyslu jejich původu Gothův a Sveonů v kaukaských Alanech, ostatních pak Němcův v Getech a Thracích hledají. Normanové, Sveoni a Gothové ovšem již v této staré době na severu a snad i na Donu a Maeotu obchod měli s Alany; však nicméně co do pojití a prvotních sídel onino od těchto docela jsou rozdílní, ačkoli co do mravů, zuřivosti, loupežnictví a zbíjení cizích krajin dosti sobě podobní. Ve které době Alani severní vymizeli, a kam se poděli, nelze sice zevrub vyšetřiti; jest však k víře podobné, že od zmuživších se Slovanův a Čudinův, jakž skandinavské pověsti nenesvětle namítají, již před panováním gothického krále Ermanarika odtamtud vyhnáni byvše, do hlavního hnízda národu svého a k ostatní rodině své za Don se navrátili. Od těchto Alanův, jakož i od ostatních Sarmatův, nepochybně mnohé obyčeje, pověry, obřady, názvy ke Slovanům i skandinavským Němcům přešly, jichž zevrubným vyšetřováním na ten čas zanášeti se nechceme. Připomeneme jen, že v jazyku ruských a jiných Slovanův některá sarmatská slova stopovati se dají, jako bugor (sepulchrum, monimentum) med. a pers. gûr, kurgan (totéž) pers. kurkhane, djej (heros, victor) pers. div, arm. di, skan. diar (pl.), bohatyr' pers. behâder, strjapčij pers. sa-

[110]) Nezle již *Gruber* v Orig. Livon. p. 114: Hervarar Sagae et Sturlonidum Scaldorumque cantus fabulaeque nonnisi ad fallendas regum principumque noctes, quas ibi longissimas esse constat, comparatae. Reges sane in medios fluctus semet immittentes atque in fundo maris cum hostibus praelia miscentes, et hujus generis mirabilia sexcenta alia, non facile concoquet hominis Germani stomachus. Od času Gruberova žaludek nejen německých historikův, ale i některých mezi našimi, tuze se změnil. Tak np. svob. pán Brambeus (Senkovskij), koštovav z močidla jedné skandinavské Sagy, tak se zpil, že Nestora a všecky naše ostatní historiky za barbary a bajkáře, severní Staroslovanstvo za výmyslek třeštivosti, naproti tomu skandinavské pověsti za jediný čistý pramen severní historie a staré Rusko za druhou Skandinavii vyhlásil! Viz Bibl. dlja čtenija S. P. 1834. I. 1—77.

trapa, sobaka pers. spako, smerd pers. merd (vir), choroš (bonus) aset. chorsu, dugor. choars, pers. chos, ambar (granarium) pers. embar, buza (potus oryzae) pers. buze, čertog (thalamus) pers. čartak (excubitorium), srb. kurjak (lupus) pers. gurk, topor pers. tabar, kurd. teper, arm. dabar, čes. oř (ags. hors, agl. horse) oset. urs atd. Slovce t'lmač, tlumoch (něm. tullmatsch), pers. Τολμίδης u Xenophonta [111]), podnes tilmači, telmiz, pošlo-li ze sarmatského, nevím, srov. slv. tlama (bucca, os), agl. tell atd. Řeky Don (Tanais), Dněpr (Danapris) a Dněstr (Danastrus) nepochybně od Sarmatův nynější svá jména dostaly, místo starších Borysthenes, Tyras a j.; v nářečí kaukaských Alanův až podnes don, dun, vyznamenává tolikéž co řeka, soa-don pramen, odkudž jména jejich říček Arr-don a Ursdon (srov. č. 9.). Naopak i Alani nepochybně nejedno slůvko ze slovančiny a litevčiny si zosobili, jako knis č. ksanis slv. knjaz, kníže, račis (rex, princeps) stslv. a litv. rači (srov. sua-rasici u Dithmara), mit (mel) slov. med atd. Slovo gir, gor, guri, gauri, což u Osetincův znamená kraj, okolí [112]), np. Vala-gir, Du-gor č. Di-gir, Ta-guri č. Ta-gauri atd., pokládám za původně sarmatské, nikoli slovanské, ačkoli Konstantin Porphyrogenneta [113]) praví, že knížata ruští s družinou v zimě vyjedouce z Kyjeva po městečkách se zdržují, kteráž prý Gyra slovou (τα πολύδια, ἃ λέγεται γύρα): mohlo zajisté pojmenování to po Sarmatech Rusům zůstati. Podlé Eddy zdá se jisto býti, že Skandinavci od Alanův mnohé náboženské obřady přijali, k jejichž líčení zde místa není. Domácí jméno Alanův, t. Asi, od normanských dobrodruhův již v pradávné době přenešeno do Skandinavska, odkudž potom i k jiným Němcům se dostalo. Slujeť zajisté skan. âs (heros, divus) pl. aesir, fem. âsynja (mulier diva),

---

[111]) *Xenoph.* Exp. Cyri l. V. *ἐκέλευσε Τολμίδην τὸν κήρυκα.*

[112]) *Güldenstädt's* Reise S. 188 ff. Kraje Osetincův jmenují se prý gir anebo valv, valp. S posledním slovem porovnej rusn. valal (pagus), mad. falu.

[113]) *Const. Porph.* De Adm. Imp c. 9 *Stritter* II. 985. V obojím vyd., Par. 1711 i Ven. 1729, též v Opp. Meners. ed. *Lami* Flor. 1745., čte se *πολύδια ἃ λέγεται*, nikoli ὅ, jakž Schlözer vytisknul, Nestor II. 111, což neumělého Rusa zavedlo k natahování slova toho ke smyslu vira (compositio homicidii). Sjev. Prch. XXXVI. 107.

ags. ôs, got. ans pl. anseis (u Jornanda anses semidii), stněm. ans pl. ensî; odkudž tolik složených jmen u Němcův, np. skan. âsbiörn, âslaug, âsmundr, ags. ôsdäg, ôsveald, stsas. osdag, got. ansila, ansimund, stněm. ansegis, ansegund, ansgîsil, anshëlm, ansbilt, ansnôt, anso, anspald, anstrât, answalt, aspirin, astolf, asulf, fran. ansoaldus a j. [114]). Ve slovci ans souhláska *n* jest zvuk nosový. [115]) Povstalo tedy i zde z vlastního jména obecné, jako thurs (gigas), hüne (gigas), čud (gigas), spolin (gigas), obr (gigas) atd. [116]) To pak jest nade všecko paměti hodné, že skan. âs, aesir, se slv. jménem Alanův, Jasi, Asi (Osi), se srovnává, a že skan. âsynja tolikéž slovanským, v německém jazyku až na několik přespolních slov neobyčejným skončením [117]) opatřeno jest; srov. slov. rabinja, boginja, druginja, knjagynja, Vlachinja, Grkinja, Turkinja, Njemkynja a j. [118])

11. Národnost Sarmatův.

Titoť jsou dřevní, původní a vlastní Sarmatové, a tento jest kratičký obsah jejich dějin. Za Donem, v pustinách mezi Maeotem, Kaukasem a chvaliským mořem jest hlavní stanoviště pranárodu toho, a kolébka v Medo-Persii, z níž v prodlouženém čase mnohočíslné tlumy jeho, pod jménem Roxolanův, Jazygův a Alanův, do Evropy, k sužování jí, se vyrojily. Od 1ho stol. př. Kr. až do konce 4ho stol. po Kr. prostírá se vláda a tudyž i historie jejich v Evropě. Co po-

---

[114]) *Grimm's* D. Gramm. I. 286. II. 263. 319. 447. *Téh.* D. Myth. str. 17. Od slova âs, ans, rozeznati sluší ags. ent (gigas; got. antus č. ants?) srov. §. 25. č. 7.

[115]) *Geijer's* Gesch. Schwed. I. 14.

[116]) K zamezení všelikého nedorozumění při této tak nedůtklivé a mysli lidské téměř nedostupné věci, odsíláme čtenáře k tomu, co jsme vyš §. 8, č. 11. o našem historických živlů v mythických pověstech stopování a poměru historie k bajesloví vůbec široce pronesli. Slavný Grimm slůvko âs porovnává s hetruským aesi, aesares, vztahův jeho k východním Asům č. Jasům (Alanům) nepřipouštěje. Podlé něho teprvé křesťanští vykladači, Snorro a j., smysl tento těm bájem prý podložili! Naše přesvědčení jest docela jiné.

[117]) Není jich více než âsinja, vargynja (lupa) a apynja (simia) ve skan. nářečí *Grimm* II 319.

[118]) Srov. *Dobrovský* Inst. l. slav. p. 291.

zdější spisovatelé byzantičtí i latinští, od 5ho do 10ho stol., nazývají Sarmaty, nejsou více Sarmati, nýbrž, bez ohledu na původ a jazyk, směs severních národův, Slované, Němci, Litvané, Čudi, Turci, Mongoli. K oněm tedy časům a pramenům, nikoli k těmto, zření obrátiti musíme, chceme-li pravdu vyšetřiti, kdo byli Sarmatové? Na tuto otázku nám již staří, Diodorus Siculus, Pomponius Mela, Plinius a Ammianus Marcellinus světle a souhlasně odpověděli, že byli národ asiatský, příbuzný Medům a Parthům čili potomním Peršanům, kteréžto jejich vážné svědectví i odjinud odevšad potvrzení nabývá. Diodorus Siculus [119]) nám zachoval nejstarší zprávu o zavedení Sauromatův z Medie k řece Tanais skrze Saky čili Skythy, panovavší nad Medií a Malou Asií od l. 633 do 305 př. Kr. Pomponius Mela jmenuje Sarmaty co do povahy a zbraně národem Parthům nejpříbuznějším. [120]) Téhož potvrzují i slova Pliniova: Sarmati, jakž se praví, pošli z rodu Medův. [121]) Naposledy Ammianus Marcellinus, znaje dobře i jedny i druhé, přisvědčuje tomu řka: Alanův mravy jsou medské, a však rozpásaným způsobem živobytu přejinačené. [122]) Všeobecně tedy u starých za pravé jmíno, že Sarmatové pošli ze dřevních Medův. Byliť oni bez pochyby pokrevní potomních Parthův, jejichžto jazyk se od medského poněkud lišil. I domácí jméno dnešních Alanův, t. Iron (národ), Ironistan (země), nejináče nežli řeč jejich, tomu, že z Medie čili ze dřevního Iranu pošli, nasvědčuje. Aria zajisté, později Iran, nazývala se někdy hlavní krajina perská, s městem Aria, nyní Herat v Chorasanu. Herodot svědčí, že Medové sami sebe Areice čili Ariany nazývali, a Rhode praví, že Aria bylo původně všeobecné jméno krajin národův

---

[119]) *Diodor. Sicul.* II. 43. Ἐκ τῆς Μηδίας... Σαυρομάται srov. č. 2.

[120]) *Pomp. Mela* l. III. c. 3. Gens habitu armisque Parthicae proxima,

[121]) *Plin.* Hist. Nat. l. VI. c. 7. §. 19. Sarmatae Medorum, ut ferunt, soboles. Proti tomu nečelí, že nedbanlivý a neumělý vypisovatel Plinia, Solinus, c. 25, naopak Medy od Sarmatův povozuje.

[122]) *Ammian. Marcell.* l. XXXI. c. 2. §. 17. „Mores e Media; at efferata vivendi secta immutarunt.“ Podlé opravení J. Vossa, místo nesmyslného: mores et media et efferatam vivendi sed jam immaturam. Viz *Pomp. Mela* ed. *Gronov.* 1722. p. 535.

zendských. O medském původu jednosvorně vysvědčují naposledy i všecky mravy, způsoby a obyčeje lidu toho. [123]) O jejich divokých a surových mravích zdeť jen některá vážnější svědectví v krátkosti připomeneme. [124]) Strabo, líče mravy Roxolanův na Maeotu dle starších pramenův, praví o nich: jsouť ovšem bojovní, ale proti cvičným a dobře ozbrojeným plukům veliký cizojazyčný zástup jest předce tuze slabý a bezbranný.... Nosí přilbice a brnění ze surových volových kožĕ; užívají štítův (podlé jiných nikoli); zbraň jejich jest sudlice (kopí), meč a luk. Jsouť kočovníci, majíce stánky z plsti rozbité na vozích, na nichž se zdržují: okolo těchto stánkův stáda jejich se pasou, jejichž mlékem, sýrem a masem se živí. Stěhují pak se pořád za příčinou pastvy po rovinách travnatých, meškajíce v zimě v bařinách okolo Maeotu, v létě pak ve přiležících jemu polích. [125]) Mela mravy jejich opisuje v tento způsob: Sarmatův národ co do povahy a zbraně Parthům jest nejpříbuznější, a však jak ponebí příkřejšího, tak i mravů osuhlejších. Nezdržujíť se v městech, ba ani jen ve stálých sídlech. Kam je pastviště zove, ustoupající nebo postoupající nepřítel pudí, tam s válečným svým ležením se obrácejí, věci a zboží své pořád převlačujíce; lidé bojovní, svobodní, neskrocení a tak zuřivi a lítí, že i ženy zároveň s muži do boje se postavují, k čemuž aby schopny byly, hned po narození pravý prs se jim vypaluje; za kterouž příčinou vztažená ruka k udeření tak se stává způsobna, jakoby prs ten mužský byl. Střílení z lučišť, jezdění, lovení jsou u nich denní oukol dívek; zabití nepřátel zásluha dospělých, tak že neubije-li která z nich žádného, za vinu jí to počteno bývá, a nevdáním za muže se trescе. [126]) Podobněž způsoby jejich maluje Tacitus: Roxolani, prý, více po plenění nežli po boji dychtí. Rozprchlé dychtivosti po loupeži, anebo

[123]) Jmenovitě i podnešních Osetincův, o čemž místněji jedná Klaproth I. 602, jakž již výš č. 9. pozn. 104. dotčeno.

[124]) Obraz života Sarmatův, ačkoli nevšelijak věrně a rázně krealený, podal *Surowiecki* v Sledz. pocz. nar. słow. str. 115—123. Zvláště pak scestné jest jeho příbuznění a plichtění Sarmatův s Germany a Celty.

[125]) *Strabo* l. VII. c. 3.

[126]) *Pomp. Mela* l. III. c. 4.

obtížené kořistí, zvláště překáží-li kluzkost cesty rychlosti jejich, snadno co zapoutaní zbiti bývají. Téměř nepodobné jest k víře, kterak všecko jejich udatenství na věcech vněšných takořka zavěšeno jest. Pěšky do bitvy naskrze se nehodí: skupí-li se v jízdné pluky, outoku jejich sotně který šik odolá. Ale v čas deště a rozjihu ani sudlice [127]), ani meče, jakkoli předlouhé a oběma rukama máchané, jim k ničemu neslouží, an koně jich nehodou času a tíží obrněných jezdcův padají. Neboť brnění ze železných plíšek anebo nejtvrdší kůže složené slouží náčelníkům a urozenějším mezi nimi k záštitě, ranám ovšem neproskočné, ale i jim nepříhodné ku povstání, kdykoli je outok nepřítele dolů skotí. Štítův k obraně neužívají. [128]) Opět jinde týž výborný dějepisec připomíná, že Sarmati od Germanův a Venedův tím se různí, že žádných domův nestavějí, štítův neužívají, pěšky nebojují, nýbrž celičký svůj život jediné na vozích a koních protravují. [129]) S tím se docela srovnává to, co Ammianus Marcellinus o způsobích toho lidu poznamenal: Sarmati prý způsobnější jsou k loupežnickým vpádům, nežli k boji v pořádném šiku. Nosíť předlouhá oštěpiska a náprsní brnění z ostrouhaných a hlazených rohových plíšek, uložených na podobu ptačího peří, a ku plátěné podšivce připevněných. Koní obyčejně užívají vykleštěných, chtíce tím odvarovati, aby jednak vzezřením kobyl se neplašili a s nimi sem tam netěkali, jednak na zálohách zpouzejíce se nemírným svým řehtáním jezdce neprozrazovali. Na těchto takových okrocených a přerychlých koních zbíhají nesmírné prostranství polí, buďto že jiných pronásledují, buďto že sami na outěk se dají. Tytýž i druhého koně vedlé sebe vedou, aby záměnou v jezdění jednoho s dru-

---

[127]) Předlouhé sudlice (kopí) byly význačným orudím Sarmatův. Již *Arrian* poznamenal Tactic. ed. *Scheffer* p. 5—6. Ac contati quidem acies hostium invadunt hastisque praeliantur aut contis (*δόρασιν - κόντοις*), sicut Alani et Sauromatae... Equitum quidem Romanorum aliqui gestant contos (*κοντοὺς*), irruuntque more Alanorum aut Sauromatarum (*εἰς τὸν τρόπον τῶν Ἀλανικῶν καὶ τῶν Σαυροματῶν*), alii vero habent lanceas (*λόγχας*). Podlé ruských letopisův hlavní orudí Jatvězův byly sudlice.

[128]) *Tacit.* Histor. l. I c. 79.

[129]) *Tacit.* German c. 46.

hým, umořený v čas oddechu potracené síly nabyl. [130]) Loupežívost a hovadskou ukrutnost jejich nejen Ammianus Marcellinus, ale i pozdější Menander živými barvami líčí. [131]) O pramenu jejich živnosti nejlépe se poučujeme z toho, co Dio Kassius o zavření pokoje cís. Marka Aurelia s Jazygy [l. 175] poznamenal. „Jazygové, prý, povinni byli zajaté vydati, jichž asi sto tisíc navrátili, mimo mnohé již rozprodané anebo zemřelé, anebo z toho zajetí rozprchlé.“ [132]) Totižto Sarmati neorali, neseli, nežali, ani příbytkův nestavěli: jediný pramen živnosti jejich byl ukládání daně a poplatkův na rolnické národy, zvláště Slovany, vpády do panství římského a vydírání ročních darův (subsidia, stipendia), od vlády římské, plenění a hubení okolních bohatých zemí, a nade všecko zajímání a prodávání cizincův. Co do trhu s lidmi, zvířecí schytralost jejich dozajista vyrovnávala se sousedům a věrným společníkům jejich Kvadům, o nichž týž Dion poznamenal, že nikdy všech zajatých zouplna nevraceli, nýbrž jen některé a jen takové, kterých buď na trhu odbyti, anebo k žádným robotám užiti nemohli. Jest-li prý děti a nedospělé lidi navrátili, tedy předce rodiče a pokrevné jejich v porobě zadrželi, aby i onino zase dobrovolně k těmto se navrátili. [133]) O jiných způsobích i nezpůsobích lidu toho zde jen běžně něco podotkneme. Bohům svým obětovali koně. Jatvězi na Podleší věřili v přesídlení duší po smrti. V čas pokoje žili ve hnusné lenivosti. Do vozův, na způsob stanův plstěnými pokrovci nebo kožemi přikrytých (u Jatvězův kolymahy čili

---

[130]) *Amm. Marcell.* l. XVII. c. 12. §. 2. 3.

[131]) *Amm. Marcell.* l. XV. XVII. XXIX. Sarmatae .. genus latrocinandi peritissimum Sagacissimi. Populus ad raptus et latrocinia aptissimus. Versabiles etc. *Menand.* De leg. etc. p. 118: *Ἔθνος ῥᾳδιουργικώτερον καὶ δολερώτερον.*

[132]) *Dion.* Exc. l. LXXI.

[133]) *Dion. Cassius* l. c. Docela jináče nakládali dřevní Slovanė „*podlé zákonův svých*,“ jakž praví Prokopius, se zajatými a vězni. Totižto nedrželi jich u věčné porobě, nýbrž jen do vyměřeného času, zůstavujíce jim potom na vůli, aby chtějí-li buď vyplativše sebe ke svým se navrátili, buď zůstali u nich jako svobodní a přátelé. *Mauricii* Strategic. l. II. c. 5. *Procop.* B. G. l. III. c. 14. p. 497. *Stritter* II. 27., kdež o *slov. zákonech potahmo na ze zajetí přišlé* zmínka; byloť tedy *po zákonu*, co Mauricius *potahmo na zajaté cizince* vypravuje.

kolymohy), na nichž ženy jejich s dětmi žili, zapřáhali voly. Ve třeskuté zimě kryly se v teplých podzemních, roždím a hnojem přikrytých jamách. Divoké koně za tři dny mořili, až skrotli, a potom na nich do třideceti mil v jednom zájezdu ubíhali. Střely své napouštěli jedem. V čas svého přebývání na Maeotu užívali v bitvě osídla k lapání nepřítele, a zlapané škrtili, jako Parthové. V oděvu tím se různili od jiných cizojazyčníkův, a Medům i Parthům podobali, že nosili nohavice čili spodky široké [134]), od beder až níže kolen sahající; ostatek těla, od šíje do pásu ouplně nahý, pokrýval dlouhý plášť bez rukávů, spiatý na ramenou záponkou, spředu otevřený. V zimě nosili velikou kápi na hlavě čili raději kukli, z kteréž jim sotně oči a brada ven čuměly. Ženy při dlouhém a nabraném (faldovitém) oděvu nosili zezhora zvláštní krátký kabát (tunica), někdy i zbrojnou šněrovačku, majíce ruce obnažené až do paždí, a na hlavě vysoký klobouk nebo čepec podobný přilbici. [135]) O jazyku dřevních Sarmatův nic místnčji říci nelze, poněvadž nás žádné jeho památky nedošly; to však jest k víře podobné, že jakož řeč dnešních Alanův, tak i ostatních Sarmatův byla medo-perská. Tomu nasvědčují i nemnohá ona jména sarmatská [136]), kteráž v řeckých a latinských spisích, na kamenech a v letopisech asiatických se čtou, jakáž jsou np. sarm. na -aces: Arsaces, Ataces, Badaces, Vadapaces, Pharnaces, Spadaces, Dadaces, Medosacces, srov. med. a pers. Arbaces, Arsaces, Bassaces atd., na -ages, -agos: Amnagos, Abragos, Japhagos, Macagos, Dadagos, Cunagos, Mucunagos, Argunagos, Rechunagos, Tumbagos, Spotagos, Aluthagos, Amage (ž.), srov. med. a pers. Astyages, Harpagos atd., na -pharnes, -fer: Ariopharnes,

---

[134]) *Tacit.* German. c. 17. Locupletissimi (Germani) veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatae ac Parthi, sed stricta. *Lucan.* I. 430. Et qui te laxis imitantur, Sarmata, braccis Vangiones.

[135]) Doklady viz u Surowieckého str. 116—117.

[136]) Sarmati v Potisí, outok učinivše na cís. Konstantia [359], křičeli marha, marha, tito ale byli Sarmatae servi. *Ammian. Marcell.* l. XIX. c. 11. Quidam ex illis furore percitus truci, calceo suo in tribunal contorto, Marha, Marha, quod est apud eos signum bellicum, exclamavit. Srov. §. 11. č. 10.

Saetapharnes, Usafer, Zinafer, srov. med. a pers. Dataphernes, Tissaphernes (od slova far = splendor, potentia majestatis), na -aspus: Banadaspus, srov. med. a pers. Astaspes, Sataspes, Zariaspes, Hystaspes (od slova zend. aspehe, pers. asp, csp = equus), na -urgos: Muliurgos, Beurgos, Urgi (národ), Aspurgos (město), Aspurgiani, na -muth, -mod: Alaunouvamuth, Rausimod, dále sarm. Bages, srov. pers. Bagaeos, sarm. Pharzeos, srov. pers. Pharziris (od slova fars, terra, slv. prsť), sarm. Abragos, srov. pers. Abradates, Abrocomas, sarm. Ammius, Babai, Benga, Candax, Fragiledus, Peria, Rasparasanus, Rumo, Sangibanus, Saragosius, Sarus, Tasius, Tirgatao (ž.), Zanticus, Zizais atd., a v letopisech asiatských Bazuk, Abazuk, Sathinik (ž.), naposledy jména pozdějších Jatvězův Aikad, Komad, Stekint atd. [137]) Město Theodosia sloulo alansky Ardauda, což znamená ἑπτάθεος, t. sedmi bohům náležité. [138]) Sem přináležejí i jména Sauromatae, Syrmatae, Sarmatae, Jaxamatae, Rhoxolani, Jazyges a Alani, kteráž nejpřirozeněji z jazyka medoperského vyložena býti mohou. Jméno Sauromata, Syrmata, Sarmata, ode slovanského Srb co do původu, kořene, složení a významu docela jest rozdílné, jakožto složené dle vší podobnosti z asiatského sara, t. step (desertum) a ze slovce mat, t. rod (gens) [139]), tudy Sarmatae vlastně stepožilci. [140]) Že slovo Sarmatae složené jest, o tom nás přesvědčují jména národův jak sarmatských tak i jinokmenných,

---

[137]) Větší počet jmen sarmatských, než zde k našemu cíli uvozovati potřebí, vyčítá a s perskými porovnává *Boeckh* v Corp. Inscr. graec. II. 1. p. 111—117. Snášíme se dokonále s úsudkem jeho tam proneseným: Sindi, Maeotae, Jaxamatae, Sarmatae ex interiore Asia, Medica aliqua provincia, immigrarunt: hinc Medica et Persica, quae exacte distingui nequeunt, Maeoticis Sarmaticisque vocibus explicandis adhibenda. — Osetinská jména viz níže č. 12 pozn. 142

[138]) *Anon.* Peripl. Ponti Eux. Porovnej s tím oset. aafd (sedm) a pers. khodâ (bůh).

[139]) *Murray* Europ. Sprachenbau, v. *Wagner* I. 44. 222—223. *Ritter* (Vorhalle europ. Völkergesch.) Sauromatae vykládá skrze severní kmeny. *Gatterer* (Einl. in d. synchron. Un. Hist I. 75.) mylil na Mateny č. Matieny, Medy. Jiní srovnávali slovce mod. saur (hlava), pers. sar, oset. ser, kurd. sari, afg. sar, ser, beng. sir, odkudž prý Sarmatae jakoby hlavní rod, čelní pluk.

[140]) Podobně Kirgiz-Kozáci sami sebe nazývají Sare-Kajsaka, t. stepní Kozáci.

jako Jaxa-matae čili Ixa-matae, Thisa-matae, Aga-matae, Chari-matae, Mateni, Maty-ketae a j., jejichž poloviny i v jiném spojení se nalézají, srov. Sar-getae č. Sargatii, Sara-gosius, Sarus (jména sarmatských osob), pak Thyssa-getae, Agathyrsi atd.[141]) Sklad slov zde neméně rázný a makavý jest, nežli ve jmenech Ale-mani, Boe-mani, Ger-mani, Cenomani, Marko-mani, Nor-mani, anebo Angi-vari, Amsi-vari, Baju-vari, Vidi-vari, ags. Baegd-vare, Het-vare, Land-vare, skan. Rom-veriar, Thiod-veriar atd. Jméno Roxalani pokládám za složené z Raxa (řeka Volha) a Alani; ve slově pak Jaxamatae zdá se mi tkvíti jméno řeky, snad Jaxartes? Vyloženi jména Alanův, Osův čili Asův a Jazygův jiným zůstavuji. Ostatně jen hrubá neumělost mohla slova materií i formou tak rozdílná, jakáž jsou Jazyx, Jazygové, a slovanské jazyk (lingua) za totožná pokládati. Naše jazyk, vyslovované někdy ode všech Slovanův, jako podnes od Polákův, jenzyk, pol. język, cyr. językъ, znamenalo původně oud těla, jsoucí nástrojem mluvy (srov. celt. jez, litv. liežuvis), a teprva později v tropickém smyslu cizojazyčníky čili barbary; naproti tomu národ Jazygův, maď. Jászok, jmenovali staří Slované, podlé svědectví nejstarších našich letopisův, rus. Jatvjag, pl. Jatvjazi, pol. Jacwież, pl. Jacwieži, příbuzní pak Slovanům Litvané Jodvežay. Tak výrazně hle oddělovali otcové naši jedno slovo ode druhého, a my je chceme nerozumně spolu smásti!

12. Závěrek.

Byli-li Sarmati skutečně národ kmene medského, okolo l. 633—605 př. Kr. mezi Donem, Volhou a Kaukasem osedlý, a teprva okolo l. 94 př. Kr. pod jménem Roxalanův, Jazygův a Alanův do Evropy přibylý, jakož o tom podlé nahoře uvedených svědectví pochybovati nelze, tím samým již všecka totožnost Sarmatův a dřevních Slovanův na věky se zamezuje. Opravdu

[141]) Jméno Agamatae čte se u Plinia (VI. 7. §. 21.). Charimatae z Hellanika u Steph. Byzant., Thisamatae na kameni Protogenově u *Köhlera*, *Köppena* a *Boeckha*, ostatní dílem v tomto spisu, dílem u Mannerta (Nord. d. Erde) a j, snadno nalezena býti mohou.

není snad v celé staré historii dvou národův, jejichž rozličnost co do pojití, prvotních sídel, přirozené povahy a mravů by tak dokonále na jevě byla, jako Sarmatův a Vindův čili Slovanův. O Sarmatech do 1ho stol. po Kr. ve vnitřní Evropě ani zmínky není: Venedové, předkové Slovanův, seděli od nepaměti v krajinách před- a zatatranských, ve dřevní době, před nápadem Celtův, od adriatického přímoří přes dnešní Uhry až k moři baltickému, v potomním čase, po utracení sídel podunajských, od Tater a rozhraní Odry i Visly až k Donu, ku pramenům Volhy, Dněpru a dále k jezeru Ilmenskému zasahujíce. Jsou-li Slované potomci těchto Venedův čili Srbův, nemohou býti rodina Sarmatův: jedno druhé naprosto vylučuje, aniž bez zrušení celé, na historických základech osnované soustavy slovanských starožitností spojeno býti může. Mimo to, připatříme-li se jen dobře a bezpředsudným okem povaze i obyčejům jak dřevních Slovanův tak též i Sarmatův, shledáme jistotně, že není nebe od země vzdálenější, a bílé od černého rozličnější, nežli předkové naši, dřevní Vindové čili Slované, od Sarmatův vzdáleni a rozlični jsou. Sarmati byli od časův Herodotových až do konce 4ho stol. po Kr. pořád kočovníci, lidé zdivočelí a surovi, bez stálých sídel a domův, žijící podstany na vozích, toulající se po travnatých pustinách u Donu, na Černomoří a v Podunají, provodící život loupežnický, bojující jedině na koni, nikdy pěšky, neužívající štítův do obrany: Slované naproti tomu byli národ od prvopočátku historie své v Evropě domácí, lidé krotcí, pokoje milovní, v pevných sídlech, domích, vesnicích a městech obývající, živící se rolnictvím, hospodářstvím a kupeckým obchodem, bojující pěšky, užívající štítův do obrany atd. Život Venedův čili Slovanův, jakž nám jej očití svědkové Tacitus, Jornandes, Prokopius a Mauricius líčí, znající dobře jedny i druhé, Slovany i Sarmaty, jest právě opak života Sarmatův. Slované byli synové evropejské pravlasti své, lid otcovskou zemi svou milující a v tichosti i míru vzdělávající; protož také ve všech těch hroznych času vichřicech, v tom dlouhotrvanlivém západních i východních národův přes zemi jejich chumelení

se a tříbení, pořád se v ní udrželi a rozmohli. Sarmati naproti byli přistěhovalci asiatičtí, v Evropě jen podruhové a a v cizí vlasti pohostinu, neživíci se ze země, po níž se rozhostili, anobrž z cizích potův a mozolův, z poplatkův od rolnických a hospodářských národů vydřených, z loupežnictví a zbíjení, z jímání a prodávání lidí; proto také kmen jejich, jakkoli bujný a mnoholistý, kořenův do půdy evropejské nevpustil, nýbrž dříve nadání vyschnul, až na tu poslední chudou jeho odnoži v Kaukasu, zachovanou nám na památku a k osvědčení konečného osudu národův loupežnických. Že Slované takovéhoto národu potomky nejsou, to jim, ačkoli případné jest, více ke cti slouží, nežli k nějaké ujmě a ztrátě, a veselým srdcem mohou propustiti sousedům svým Němcům pokrevnost Gothův a sarmatských Alanův, o ni se tu dobu šalebně ucházejícím, jimž onino předce aspoň co do mravův tuze podobni byli, ačkoli co do pojití svého tolikéž od nich valně rozdílni. Mezi Slovany a Sarmaty nikdy nebylo přízně, přátelství a příbuznosti, jakož jí v pravdě mezi beranem a vlkem, mezi obloupenými a lupiči, mezi potlačenými a násilníky nikdy býti nemůže. Poláci a Rusové, jakoby osudní odměnou, vyhubili na krutých vojnách mezi 983—1289 ostatky sarmatských Jazygů v Podleší až do posledního kolena; panovníci ruští s lidem svým mezi 965—1116 pořád zajížděli za Don, plenice a týrajíce tamější Jasy čili Osy, ostatky dřevních Alanův. Tak dle zákonův věčné spravedlivosti Slované aspoň z částky pomstili křivdy jim někdy ve vlasti jejich od sarmatských Jazygův, Roxalanův a Alanův činěné! Jazyk dřevních Slovanův a Sarmatův, ačkoli obůj k jedné a též indoevropejské třídě přináleží, nepochybně již v oné staré době tak byl rozdílný, jako podnes řeč Slovanův a Peršanův; aspoň zachovaná sarmatská jména, jež jsme nahoře uvedli, ani jen nejmenší podoby do slovanských nemají [142]), ješto

[142]) Tolikéž platí o slovích a jmenech kaukaských Alanův, sebraných od Güldenstädta a Klaprotha, jakáž jsou np. jména osob Itlar, Kitan, Urus, Saba, Kačin, Janslanop, Kunem, Kustok, Čenegrep, Surbar, Valdusa, řek Arredon, Dugor, Pog, Ksani, Terek, Kizil, Tkuptura, Patara-Liachvi, Didi-Liachvi, Celet č. Kelcti, Birtaul, Dzedžo a j., krajů a vesnic Valagir,

předce původně slovanská u starých letopiscův, třebas chybně psaná, hned svou slovanskost prozrazují, jako np. u Agathiasa Dabragesas (Dobrogost), Usigardos (Vsegrd), u Menandra Kelagastos (Cjeligost), Mezamiros (Mezimir), u Theophana Piragastos (Pirogost), Ardagastos (Radogost), Tatimires (Tatimir), anebo ve staroněmeckých pramenech Jarizleifr (Jaroslav), Jarizscari (Jarožir), Burizlafr (Borislav), Valdamar (Vladimir), Jarizmarr (Jaromir), Tetizlafr (Tetislav) a j. Již ve starším, o pojití Slovanův sepsaném pojednání [143]), národy sarmatské Roxalany, Jazygy a Alany ode Slovanův náležitě jsem oddělil, a dostatečnými důvody toho provedl, že tito od oněch nijakž odvozováni býti nemohou; než co do jména Sarmat jsem od pravdy se uchýlil, pokládaje za to, žeby ono původně prastaré kmene našeho jméno Srb bylo, od Řekův do slova Sarmat přejinačené a na onyno cizojazyčníky, t. Roxalany, Jazygy a Alany, jen zeměpisně přenešené. Nyní, po lepším věci té vyšetření, jsem se přesvědčil, že obě slova co do původu, kořene a významu svého jsou docela rozdílná: ono domácí, nesložené, znamenající tolikéž co rod, národ (srov. §. 9. č. 5.), toto pak cizí, složené, mohoucí tlumočeno býti stepožilci, stepný kmen. Rozdíl tento obojího jména i starým byl patrný a známý: již Plinius a Ptolemaeus domácí naše jméno píší Sirbi, Serbi, rozeznávajíce je tím ode jména Sauromatae, Sarmatae. Jméno Sauromatae, Syrmatae, Sarmatae od národu Roxalanův, Jazygův a Alanův jest nerozlučné: onoť s nimi povstalo, s nimi zase i vymizelo. Zeměpisci řečtí a římští, jmenovitě Mela a Ptolemaeus, nazvali sice celé to nesmírné prostranství evropejského severu Sarmatií, ale jediné v zeměpisném ohledu, z příčiny že za jejich času od Donu až k Dunaji nepřetržené pásmo národův sarmatských se táhlo,

---

Dugor, Taguri, hlavní čísla: iu, due, arte, cuppar, fons, achses, aafd, ast, farast, des, seds atd., nejobyčejnější slova: chuzau (bůh), leg (člověk), adam (národ), fid (otec), mad (máti), arvad (bratr), cho, kisge (sestra), firt, lappu (syn), kard (nůž), don (řeka), soa-don (pramen) atd. Co tu medle čisté čiré slovančiny? Zajisté nic: nebo slůvka jako due = dva, des = deset, seds = sto, mad = máti, jsou kořeny indoevropejských jazykův obecné, nikoli výhradně slovanské.

[143]) Abkunft der Slaven. Ofen 1828. 8°.

jehož některé odštěpky s jedné strany až do Podleší za Tatry, s jiné pak až na hořejší Dněpr se byly zavlekly a tam u prostřed národů vindických čili srbských vhnízdili. Žeby celá tato smyšlená Sarmatie od samých Sarmatův byla osazena, to ze slov jejich naskrze není průvodné, nýbrž právě naopak oni sami všudy nenesvětle na mnohost a rozličnost národů v těch zemích upomínají. [144]) Podobně i jméno veliké asiatické Skythie před a za horami Imaus řečenými od Ptolemaea jen za příčinou zeměpisné soustavy zvoleno jest: neboť víme, že za jeho času pravých Skythův tam více nebylo. Ohlédneme-li se bedlivěji v dějinách, kterak okres významu národních a zeměpisných jmen ondy se šíří, ondy zase ouží, připomeneme-li sobě, kterak z římského města (Roma urbs) římský svět (Romanus orbis) a z ruského přímoří (Roslagen) ruská říše jméno dostala, a naproti tomu, kterak jméno gallického světa do chalup chudých Gaelův jestiť stěsněno, nebude nám s podivením, že píšící v Alexandrii, o severu evropejském leda kusou, zmatečnou známost mající Ptolemaeus jméno Sarmatův i na ty krajiny přenesl, kde nižádných Sarmatův nebylo, a že toto tak proslulé jméno v krátkém prodlení času zase docela se zatemnilo. [145]) Pozdější spisovatelé, jimž povaha a národnost severních kmenův ještě méně známa byla, nežli Ptolemaeovi, chopíce se toho zeměpisného názvu Sarmatie, pohrávají s ním bezsmyslně a právě dětinsky, každému bez výminky národu, kterýž na severu se pojevil, budiž on znám nebo neznám, jej přivěšujíce. [146]) Když tedy

---

[144]) *Ptol* l. III. c. 5. *Marc. Heracl.* p. 56. Sarmatia habet gentes LVI. *Amm. Marcell.* l. XXII. c. 8. Circa haec stagna plures habitant gentes, sermonum institutorumque varietate dispares.

[145]) Namítají: kam se ten veliký a lidný kmen Sarmatův poděl, jestliže do Slovanův se nepřelil? — Že domnělá ta velikost a lidnost kmene sarmatského pouhý mam jest, pošlý z hluku jména a řemesla jejich v historii, vědí soudní zpytatelé dějin národních. Srov. *Surowiecki* Sledz. pocz. nar. słow. str. 121. *Lelewel* Dzieje Polski str. 14—15. (níž pozn. 149).

[146]) Dexipus jméno Skythův lépá Gothům, Prokopius, Jornandes a j. týmže jméno Getův; Konstantin Porphyrogenneta, Strabonův Epitomator a Joannes Kameniata jméno Skythův Slovanům, Theophylakt a Theophanes týmže jméno Getae, naproti Konstantin Porphyrogenneta zase jméno Avari atd. U těchto a jim souvěkých spisovatelův pořád se čte: Skythae čili Gothi, Skythae čili Slované, Getae čili Gothi, Gethae čili Slované, Avari

v deskách Peutingerových a jinde takováto spojení čteme, jako Amaxobii Sarmatae, Lupiones (místo Lugiones) Sarmatae, Venadi Sarmatae, Roxalani Sarmatae, Suani Sarmatae, Sasones Sarmatae atd., nemůžeme jinak než za to míti, že zde slovo Sarmatae jalový zeměpisný přílepek jest: nebo Lygiové ve dnešním Slezsku a Poznaňsku, též Suani v Kaukasu jistotně k Sarmatům nepřináleželi. A když konečně v letopisech od 6ho až do 10ho stol. jméno Sarmatae a Skythae všem bez rozdílu národům severní Evropy a Asie, nejen Slovanům, ale i Litvanům, Čudům, Hunům, Avarům, Kozarům, Maďarům atd., přilépáno bývá, což jiného při tom mysliti můžeme, než že spisovatelé, kteříž jmen těch tak převráceně užívali, ohledem původu a příbuznosti těchto národův sami ve hrubé tmě šámali? Na jejich svědectví nikdo domnění o totožnosti Slovanův a Sarmatův zakládati nebude, kdokoli, zásoben jsa potřebnými propravnými vědomostmi, sám očima svýma třebas jen povrchně v pramenech historie obojího národu se poohlédnul. Tolikéž o domácích našich spisovatelích, jakkoli starých, platí, kteříž nedorozuměním jméno Sarmatae slovem Srb vykládají, jako náš český Vacerad v glossách rkp. Mater verborum zvaného z r. 1102, kdež se čte: Sarmate... Sirbi tum dicti, a doleji Sarmathe Zirbi populi. [147]) Pravý smysl slov jeho jen tento býti může: „v Sarmatii bydlejí Srbi“, anebo „kde staří místili své domnělé Sarmaty, tam my známe obývati naše slovanské Srby“. Kdo byli vlastní Sarmati a kdo Srbové, tomu ne z Vacerada a jemu podobných pozdějších písálkův, nýbrž ze souvěkých oběma národům

---

čili Slované, Sarmati čili Gothi, Sarmati čili Slované atd., nejináč, než jakoby to všecko jedno a též bylo. Neřád těchto písákův vykračuje z mezí obyčejného nadužívání národních jmen. Plýtvání různými a hroznými jmény pokládáno tu dobu za příznak učenosti.

[147]) Cod. Mus. bohem. p. 303 c. 3. Sarmate, quas graeci reginas vocant, exorti sunt ab ascanio filio gomer nepote japhet; hii patentibus campis inequabant armati, priusquam eos lentulus danubio prohiberet atque ob studium armorum sarmato nuncupati existimantur. Sirbi tum dicti a serendo id est quasi sirbūtiū. pag. 471. c. 1. Sarmathe zirbi populi (Slovíčko zirbi psáno nad linií) — Podobně napsali Svidas a jiní glossatori řečtí středního věku Σαύθης ὁ Ῥῶς, Ms. Paris. t. Skytha Rus; Οὖννοι Οὐγγαροι, t. Hunové Uhři atd.

historických pramenův učiti se musíme. [148]) A však musí-li třebas napotom všecka naděje a žádost stotožnění dřevních Sarmatův a Slovanův z pravdivé historie konečně vymezena býti, dějiny Sarmatův předce ohledem na starožitnosti slovanské zůstanou vždy důležité a všelikého uvážení hodné. Slované nejen ode dávné neznámé doby sousedili a obcovali se Sarmaty, ale i některé větve těchto mezi oněmi stanoviště své rozbily a blízké lidi slovanské, jakž se domýšleti lze, po několika století buďto v poplatnost sobě uvedly, buďto aspoň nájezdy svými sužovaly a nepokojily. Tudy pošlo, že i jazyk i mravy a náboženství jedněch s druhými se míchaly [149]), čehož některé ač slabé sledy ještě až podnes vykázati se mohou, jakž o tom na svém místě šířeji podotkneme. [150])

§. 17. Národy kmene celtického.

1. Náhledy učených o národnosti Celtův.

Veliký kmen Celtův čili Gallův, někdy hrůzu celé Evropy, potkalo to neštěstí, že právě na rozhraní staré i nové historie, když nejednoho národu osud na dlouhé časy se rozhodnul,

---

[148]) Čeští spisovatelé 15ho a 16ho stol. zhusta takto se vyjadřují: Z Vandalův totiž Srbův, Vandalové aneb Srbi, Vandalové Srbi aneb Chorvati s Gothy, Genserikus se svými Hunny aneb Srby, král Gotský čili Srbský anebo Slovenský atd. *M. Kuthena* Kronika 1585. 4°. *Plácel* Hist. žid 1592. F. *Petřek* Rejstřík histor. 1596. F. — Sluší-li proto hned kvapně zavírati, že Gothové, Vandalové, Hunové a Srbové i Chorvati byli jeden a týž národ?

[149]) Již Tacitus vytýká Slovanům, že mravy své sarmatskými nespůsoby zprzňovali. German. c. 46.

[150]) S podaným zde resultátem našeho skoumání o Sarmatech srovnává se úsudek důmyslného a učeného dějepisce Lelewela, jehož slova zde stůjte: „Powiadają, że naród Sarmatów, z Azyi do Ewropy przyszedłszy, wziął później imię Sławian od sławy, którą sobie chciał zjednać. Ale to jest złe utworzony domysł. Tak wielki i liczny naród, jak słowiański, nieprzychodzi, tylko na miejscu wzrasta. Jego tedy przyjście słusznie do czasów bliskich arki Noego odnieść można Sarmatowie zaś był naród nieliczny, na koniach i na wozach żyjący, z okolic gor Kaukazu przybyły, w obyczajach, ubraniu, uzbrojeniu podobny do Czerkiessów, którzy dotąd blisko Kaukazu przesiadują. Ci Sarmatowie na kilka hord podzieleni, na stepach ukrajińskich lub koło Dunaju na sposób późniejszych Tatarów, tułając się, napływem nieprzyjaciół, albo od miejscowych krajowców do szczętu rozpędzeni i wytępieni zostali.“ Dzieje Polski str. 14—15.

z řádu samostatných národů vymíšen byl. Nehodami mnoha století matné ostatky tohoto druhdy tak mohutného a slavného kmene až do nejzadnějšího kouta severozápadní Evropy, na břehy Morbihanu, na ostrov Irland a do hor skotských vytlačeny jsou. Historie Celtův, jakžkoli mnoho o ní psáno, předce ještě ze tmy nejistoty na světlo nepodezřelé pravdy dostatečně vyprovozena není, a jméno jejich stalo se ve mnohém ohledu, jako jméno Skythův a Sarmatův, hříčkou důmyslných skoumatelův. Nemenší nejistota panuje i z ohledu jazyka celtického; neboť až podnes mezi učenými spor jest o to, přináleží-li on ku pořadí jazykův plemene indoevropejského, čili raději severského, anebo snad od obojího se liší a vlastní třídu stanoví. Což zvláště proto s podivením býti musí, poněvadž neskrovný počet jednotlivých celtických slov z prastaré doby se zachoval [1]), a výstřelky staroceltického jazyka, jakžkoli odrodilé, v Irlandu a Skotsku až podnes ještě kvetou, jejichž některé písemné památky, glossy, duchovní písně a j., do 9ho stol. zasahují. [2]) Nejnovější zpytatelé předmětu tohoto, jmenovitě Grant, Thierry, Betham a j., buďto sami sobě na odpor jsou, anebo aspoň nic jistého nám nepodávají. Podlé Granta starobylí Gallové jsou ostatky zvláštního kmene, kterýž, přibyv v nepoznalé době od východu, přes celou Evropu se vysul, a nejen Britannii, nýbrž i Francouzsko, Řecko a Italii prvními obyvately zalidnil, poněvadž vzdělanější kmen Pelasgův na ně přitáhnul, a je i s jazykem jejich odtamtud vypudil, tak že ostatkové jejich jediné v Anglii a Irlandu čistě se zachovali, kamž se Pelasgové neprodrali. Za důkaz této nejapné historické domněnky sloužiti musí přede vším srovnání jazyka galského s řeckým a la-

[1]) Zbírku slov celtických dosti hojnou viz u *Adelunga* Mithridates II. 40—77, a u *Radlofa* Keltenthum. Bonn 1822. 8°.

[2]) Kterak nad neslušným zanedbáním zdravého, t. historicko-grammatického jazykozpytu celtičiny sám vznešený grammatik J. Grimm stížnost vede, o tom čísti lze v jeho Deutsche Gramm II. předml. VI. pozn. 1. Tímto zanedbáním vinna jest nejvíce bláznivá celtomanie rozličných nevyspělých spisovatelův, kteráž podobné studie u soudnějších v oškliwost uvedla. *Diez* Roman. Gramm. I. 81. Za příklad té takové celtomanie sloužiti může, jakožto nejdostupnější, Parrotův spis o Livonech, Lotyších a Estech 1828. 8°. a j.

tinským, z čehož patrné býti má, jakž podstatně staroceltická řeč na vyobrazení obojího klassického jazyka vplývala. Čehož tam některé směšné příklady se uvozují, jakož mezi jiným, že jediné v galské řeči kořeny slov máti, bratr a otec k nalezení jsou! Dáme-li tomu místo, Celty za pranárod plemene indoevropojského a říkaje kořen ostatních kmenův uznati musíme, což ovšem neshodné jest. Podlé francouzského skoumatele Thierry dlužno ve dřevní Gallii tři rozličné jazyky a tudyž i tři národy odděliti: *a*) Ibery, jejichž potomkové dnešní Baskové, *b*) Gály, od nichž dnešní Gaelové čili Gailové v Irlandu a půlnočním Skotsku pošli, *c*) Kymry, jejichž zárod v Bretansku, v Kornwallu a Walisu trvá. Všecky tyto tři národy jsou sobě příbuzné a haluze jednoho kmene. Galli, Gálové, jsou prý jenom ratolest velikého kmene nebo-li raději plemene Celtův a částka celku. Dáme-li tomu za pravdu, Gály s Ibery od plemene indoevropejského vyloučiti a k severskému připojiti musíme, čehož s dobrou rozvahou nikterakž, mním, učiniti nelze. Důmyslný Humboldt ve spisu svém o prvotních obyvatelích Hispanie [3]) příbuznosti Iberův a Celtův jen povšechně a zlehka se dotknul, ničeho stanovitě neurčuje, ovšem pak o pokrevnosti Iberův s kmeny severskými zhola se nepronesl, kterouž teprvé Rask za pravou uznal a poněkud dojistil. A však, neohlédajíce se na to, že kmenová příbuznost Iberův a Celtův věc ještě nad míru pochybná jest, nejdříve Arndt [4]) a po něm jazykozpytec Pott [5]), muž sic jinak střízlivě skoumavý a soudný, vyhlásili Celty za kmen příbuzný Čudům a Mongolům, ovšem nižádných pevných základů tohoto svého domnění, mimo náhodnou srovnalost některých slov a kořenů v obou jazycích, nemajíce.

---

[3]) *Humboldt's* Urbewohner Hispaniens. Berlin 1821. 4°. str. 179. Die Iberer sind von den Celten, wie wir diese durch Griechen und Römer und in den Ueberresten ihrer Sprache kennen, in Charakter und Sprache verschieden. Es gibt indess keinen Grund, alle Verwandtschaft zwischen beiden Nationen abzuleugnen, die Iberer können vielmehr sehr wohl selbst ein zu den Celten gehöriger, nur frühe von ihnen abgezweigter Stamm sein.

[4]) *Arndt* Ueb. Urspr. und Verwandt. d. europ Sprachen. N. A. 1827. 8°. S. 29—56.

[5]) *Pott's* Etymol. Forschungen I. S. XXXIII. LXXXII.

Učený Ukert, podav nám výbornou zbírku zeměpisných a národopisných zpráv o dřevních Celtech, vážených ze starých spisovatelů, všemu dalšímu skoumání původu a kmenové příbuznosti jejich zoumyslně se vyhnul. [6]) Jiný znamenitý zpytatel, Conybeare, pokládá s největší jistotou Celty za kmen plemene indoevropejského [7]); a poněvadž i J. Grimm, kdykoli mimochodem o nich se zmiňuje, v pořadí kmenův tohoto plemene je uvozuje [8]), řídíce se soudem těchto znatelů, nejináče nežli svou vlastní, ovšem slabou a nedostatečnou známostí jazyka a historie Celtův, neváháme se i my vykázati jim místa v lůně plemene indoevropejského, nejblíže Kymrův a Němcův, dokonalejšího věci té vyskoumání jiným zůstavujíce. Tím způsobem nemíníce se zapouštěti ve hluboká a sukovatá rozjímání o původu Celtův, an to ku předsevzatému dílu našemu vlastně nepřináleží, přestáváme zde na kratičkém vyčítání dřevních národův celtických, zvláště oněch, jejichž historie s dějinami starých Slovanů v užším jest spojení. [9])

2.

Jméno Celtův pochází od Řekův: Římané, postupujíce po těchto, psali Celtae, obyčejněji však Galli. Teprva ve

---

[6]) Mlčíme zde o nestvárné domněnce Angličana Bethama, vydávajícího Celty za osadníky Phoeničanů (!), a tvrdícího — historii a zjevným svědectvím na vzdor — žeť oni ještě za času Julia Caesara mluvili phoenicky!

[7]) *Conybeares* Illustrations of the Anglo-Saxon Poetry. Lond. 1825. 8°. p. LVIII. The *Celtic* languages still extant (or at least those languages which are usually denominated Celtic by philologists) are reducible to two branches (confined to the British isles and opposite coasts of France): 1) The *Hiberno-Scotish*, including the *Irish*, the *Gaelic* of the Scotch Highlands, and the *Manks* dialects; 2) The *Cambro-British*, including the *Welsh*, *Cornish* and *Armorican*. The difference existing between these two principal branches is at least as striking as that which distinguishes the Greek from the Latin languages; the particular dialects of either agree as closely as the various dialects of Greek: both are clearly and nearly related to each other, *and may bee traced, though more remotely yet with equal certainty, to the great Indo-European race of tongues.*

[8]) *Grimm's* D. Gr. Bd. II. S. VI.

[9]) O Celtech, mimo nesčíslné jiné, psali: *M. S. Boxhorn* 1654 — *P. J. Pezron* 1703. — *J. Martin* 1727. — *S. Pelloutier* 1740. — *J. B. Gibert* 1744. — *J. D. Schöpflin* 1754. — *J. B. Bullet* 1759. — *De Fortia d'Urban* 1805. — *J. Cambry* 1805. — Nejnověji pak *J. Grant* Thoughts on the origin and descent of the Gael. Lond. 1828 — *Amédée Thierry* Histoire des Gaulois. Par. 1828. 8°. 3. vol. — *W. Betham* The Gael and

3tím stol. př. Kr., zvláště v čas vpádu Celtův do Řecka (ok. 278 př. Kr.), zobyčejnělo u Řekův jméno Galatae místo Celtae. [10]) K víře podobné jest, že Celtové sami sebe jmenovali Gaely čili Gaily, Gâly, jakož ještě podnes potomkové jejich v Irlandu a Skotsku, z kteréhožto slova řecké Celtae, Galatae, snad povstalo. U Slovanův, jakž jsme již nahoře (zvláště §. 11. č. 5) připomenuli, národy kmene gallického od nepaměti slouly Vlachové, a země jejich Vlachy. [11]) Jméno toto s německým Walah, Wälscher, se srovnává. Nalezáme pak slova tohoto v německých nářečích následující formy a významy: stném. walah (peregrinus, italus), walholant (gallia) [12]), ags. vëalh, později vëal, vil (peregrinus, vallicus, servus), theov vëalh (brittischer Knecht), vilen (ancilla) [13]), skan. valr (peregrinus, gallus, italus), valland (gallia, italia), sřněm. walch, walhes (italus); podobně i přídavná jména v ags. vylisc (vallicus), skan. valneskr (vallicus) od nepravidelného pl. valnar m. valar, sřněm. walhesc, obyčejněji welsch (peregrinus, italicus, gallicus), nněm. welsch (italicus); naposledy i sloveso welschen, klauderwelschen (jako jüdschen a j.) v potupném smyslu. [14]) Ačkoliv pak anglosaské vëalh, vëal, vil, vilen, vylisc, pospolu i podmaněné obyvatele země waliské, tedy lidi kmene kymrického, vyznamenává, však nicméně užívání téhož slova v ostatních německých nářečích o lidech italských a gallických zřejmě svědčí, že tento širší význam původnější a starší, onen pak obmezený mnohem pozdější a

---

Cymbry. London 1834. 8°. — V zeměpisném ohledu nejlepší jest: *Ukert's* Geogr. d. Gr. u. R. IV. Bd. Weim. 1832. 8°. — Mnoho plev a málo zrna zavírá v sobě *J. G. Radlof's* N. Unters. d. Keltenthums. Bonn. 1832. 8°.

[10]) *Ukert's* Alte Geogr. IV. 188—189.

[11]) Význam slova Vlach = pastýř, skoták, pozdější jest ode skotáctví Valachů v Thracii, Macedonii, Dacii a Tatrách pošlý, ačkoli již v 12 stol. v užívání byl. Anna Comn. k. l. 1081: pastoritiae durati vitae laboribus agrestes juvenes incertis sedibus vagi, quos communis dialectus Vlachos vocare consuevit. V typiku sv. Sávy [ok. 1208] a v zákonech Štěpana Dušana 1349 několikrát se čte Vlasi, acc. Vlache (pastores).

[12]) Cod. Wessobrunn. in bibl. Monach p. 8.

[13]) V britanských a francouzských latině psaných kronikách tytýž i Gwal, Gwëalh se čte, kdež G pouhá předsuvka, jako ve slovu Gwined m. Vined a j. (§. 8. č 15.)

[14]) *J. Grimm's* D. Gramm. Bd. I—III. *Eb.* Deutsche Rechtsalterthümer na rozličných místech. Tolikéž i ve *W. Grimm's* D. Heldensage 1829. porůznu.

nevlastní jestiť, pošlý z přenešení jména toho v obecné mluvě od Gallův na valiské Kymry, proto snad, že je omylem s oněmi směteno a za jednokmenné jmíno. Nám zde shoda Němcův a Slovanů v užívání jména Vlachův o lidech kmene gallického nade všecko důležitá jest. Co do kořenové příbuznosti slova Vlach čili Valach s názvem Gál, Gael, Gail, Gallus, již nahoře jsme podotkli, že jí ničímž dojistiti nelze, a že zvláště složené jméno Galvalas v kronice anglosaské, ač rozumíme-li mu dobře, jí v cestě stojí (§. 11. č. 5). [15])

3. Nejstarší sídla Celtův.

Pravdiví a vlastní Celtové zaujímali v nejdřevnější době historické Gallii a přiležící krajiny na západ i východ. Drahná částka poloostrova pyrenejského v jejich byla držení [16]), a obyvatelé Britannie od předhoří Kornwalu až k vršinám Grampianským byli, dle Agricoly, větším dílem kmene celtického. [17]) S druhé strany půlnoční Italie a polední Němce od nich byly obydleny, a různé jejich větve rozšířily se v prodlení času na poledne až za řeky Drávu a Sávu do vlastí illyrských a thrackých, na půlnoc pak až ku pramenům Visly, ba až ku břehům Dněstru, do vlastí vindických. Že Celtové vlastně tak řečenou Gallii již v předhistorické době zaujali a zalidnili, o tom není sporu, anoť žádného staršího národu památka v těch stranách nám dochována není; a však někteří z novějších skoumatelův pokládají Gally pod tímto obecným jménem i v půlnoční Italii (Gallia cisalpina), a pod jménem Helvetův, Bojův a Tauriskův i v polednich Němcích za prvobytelc (autochthony), t. za takový národ, o jehožto přibytí od-

[15]) Původní význam slova Gál, Gael, Gail, v nedobytě tmě ukrytý leží. Obyčejně jméno to odvozují buď od irského kallan (garrio), britoanglického cal (čti käl, kel, voco), srov. něm. gällen (clamo, cane), jakoby slovní, slovutní; anebo od něm. wallen (v celt. prý = gallen, gwallen?), jakoby těkaví, potloukaví. Vše to nejisto, na díle i nesmyslno. Srov. *Arndt* Urspr. d. europ. Spr. S. 246. *Cluver* Germ. ant. I. *Barth's* Teutschl. Urgesch. I. 98—100.

[16]) *Strabo* III p. 153. IV. p. 196.

[17]) *Tacit.* Agricola c. 11.

jinud nikde paměti a zmínky není, čehož my slušně při své váze necháváme. [18]) Takovýmto způsobem větší částka západní Evropy v nepoznalé době od národův kmene celtického byla zaujata a zalidněna. Dlouho dějiny lidstva o velikém kmenu celtickém mlčí naprosto. Hekataeus Miletský [509 př. Kr.] měl první mezi Řeky lepší známost o této západní straně Evropy a o přebývajících v ní Celtech. [19]) Jak daleko meze tohoto kmene v této dřevní době zasahovaly, těžko ovšem určiti. Řekové Phocejští, odváživše se nejprvnější mezi krajany svými vystoupiti z oužin moře středozemního a pokusiti hladiny neobmezeného oceanu, nalezli anebo pravdivěji domnívali se nalezati v nejzadnějších končinách západní Evropy až daleko na půlnoc a říkaje na samém krajišti obydleně země samé Celty. [20]) Nesmírné prostranství zemí od Celtův skutečně zaujatých, nadužívání jména Celtův a Gallův u starých spisovatelův a některé zmatečné zprávy o přebývání Celtův jakoby na severu evropejském [21]), všecko toto zavedlo mnohé z novějších skoumatelův, že, nejsouce spokojeni historickými Celty, téměř v každém koutě Evropy Celtibery, Celtogally a Celtoskythy slídili, a poněvadž je tam míti chtěli, i skutečně je všudy najíti se domnívali. Od oužiny Gibraltarské až k ousti Dviny a Obu, od nejzadnějších končin skotského hornozemí až ku Balkanu a thrackému Bosporu všudy šlakováno a nalezáno Celtův. Takové nezřízené těkání mysli po věcech vší historické podstaty prostých a umu lidskému naprosto nedostupných slouží nikoli k vyjas-

---

[18]) Důvody viz u *Mannerta* German. S. 474 sld.

[19]) *Ukert's* Alte Geogr. Bd. IV. S. 14—15.

[20]) *Herod.* l. II. c. 33. Tito neohrožení plavcové založili l. 536 na poledním břehu Gallie, u prostřed Celtův, slovutné město Massilii (Marseille), matku mnohých okolních osad, a hlavu kvetoucí obce, pro svou vzdělanost, sílu a bohatství na slovo vzaté. Oni otevřeli východním národům bránu do západní Evropy, a zjednali nám, zvláště vysláním Pythea [332], nejdřevnější jistotnou zprávu o národech v ní obývajících.

[21]) Zatmělá a naprosto nesrozumná slova Pliniova: primum inde noscitur promontorium Celticae Lytarmis, fluvius Carambucis — Hist. nat. VI. 18. §. 31. — jiní slyší na řeku Dvinu, jiní zas na řeku Ob, obojí jistě nedůvodně. *Ukert* Alte Geogr. IV. 39. Tomu, žeby na poloostrově skandinavském před Němci byli Celtové bydleli, odpírá *Kufahl* Gesch. der Deutsch. I. 23. Anm. 75.

nění a obohacení, nýbrž ke změtení a zpuštění dřevní historie národův.

4. Děje Celtův před Kristem.

Jakžkoli veliké prostranství v západní Evropě starobylí Celtové sídly svými zaujímali, předce jednak zrůstající lidnatost, jednak chtivost nových věcí a bažení po válečné loupeži i slávě pobídly je již příliš časně, aby, vystoupivše ze svých přirozených mezí, daleko na východ a jih se vysuli, a po zbití, vytlačení anebo podmanění okolních národů v cizí země a vlasti mocí se uvázali. Celtové byli druhdy národ tak bojovný, anebo raději loupežnický, jako potomně Němci, a v tomto lotrovském zbíhání, vybíjení a plenění ostatní Evropy jim ani lednaté sněžky Alpův a Tater, ani neprůchodné houště lesův hercynských cesty zavaliti nemohly: vojenské pluky jejich stíhaly Italy, Němce, Illyry, Thraky a Vindy.[22]) Viděli jsme nahoře (§. 11. č. 8), že okolo l. 388 př. Kr. nesčíslné zástupy gallických vystěhovalcův pod správou Sigovesa za průvodnictvím věštčích ptákův přes Rén do okolí hercynských lesův se vyrojivše, tam nová sídla zaujaly; a že jedním a týmž časem jiný zástup, podobným způsobem od bohů veden, pod vládou Bellovesa přes Alpy do horní Italie vraziv, zde se osadil (srov. §. 11. č. 8.). Není k víře podobné, žeby toto jejich tažení do ciziny bylo první: neboť Umbrové, pokládaní za nejstarší národ v Italii[23]), již byli prý osadníci Gallův.[24]) Léta 382 př. Kr. válečné tlumy Gallův pod správou Brenna čili krále svého (slovo to v celtickém jazyku vyznamenává panovníka) až k samému Římu přirazivše, jej, mimo Kapitolium, opanovali, brzo potom od Kamilla poraženi a nazpět za-

[22]) O neobyčejném vysutí se a stěhování celtických národův ze západních zemí na východ mnohá světlá a rázná svědectví dřevních dějepiscův před rukami máme. Polybius praví, že okolo 300 př. Kr. chtíč vojen a stěhování se jako nějaká nákaza všecky Celty byla posedla, a že těkání jejich po Evropě nebylo kraje ni míry. *Polyb.* l. II. *Frontin.* Strateg III. c. 16. Srov. *Ukert's* Alte Geogr. IV. 189—190. 202.

[23]) *Plin.* Hist. nat. l. III. c. 14 §. 112. *Flor.* I. c. 17.

[24]) *Solin.* c. 8. *Servius* ad Aeneid. XII.

hnáni jsouce.[25]) Něco později [ok. 350—336 př. Kr.] jiní jejich loupežničtí plukové, nejisto z Gallie-li, čili z Bojův země a hercynských lesův, podobněž pod správou svého Brenna čili krále, na krajiny illyrské a Pannonii se vyřítili, a po mnoholetých krutých bojích tamnější Slovany na díle zbili, na díle k Tatrám a dále za Tatry vytiskli, sami pod jménem Skordiskův v krajině na Drávě, Sávě a Drině se osadivše, jakž o tom nahoře místněji vyloženo (srov. §. 11. č. 8.). Odtud jiní Thracii, Macedonii a Thessalii až k samým Delfům za příčinou kořisti zbíhali [280—218], jiní pak až za moře do Asie se prodrali, a tam nové království Galatii založili. Půlnoční Celtové, nespokojení zeměmi Němcům vydřenými, v neznámé době, však bez pochyby před vyplynutím třetího století př. Kr., dál a dále na východ se posouvajíce, domácí vindické národy buďto z vlasti jejich vypuzovali, buďto násilně sobě podmaňovali. Takovým způsobem se dostali celtičtí Ombroni a Kothini ku pramenům Visly a za řeku Odru, a Anarti čili Anartophrakti, Teurisci, Bastarni i Peucini až daleko za hory Tatry do podkrají řeky Prutu, Dněstru a Buhu, anobrž Galatae okolo 218—201 př. Kr. až k ústí Dněpru, jakž o tom dole obšírněji oznámíme.[26]) Tím způsobem se potkali Celtové s Vindy čili Slovany na pannonském Dunaji a za chorvatskými Tatrami, a dějiny dřevních Gallův s historií starobylých Slovanův jsou v těsném, nerozlučném spolku. Za kterouž příčinou i nám zde položení a děje některých, ohledem na Slovany památnějších celtických národův bedlivěji ohlédati dlužno.

---

[25]) *Liv.* l. V. c. 35. *Strabo* l. IV. p. 195. V. p. 212.

[26]) Co do směru stěhování Celtův a pravlasti jejich, dovozovali někteří staří i novější, že prý původně z východních krajin na západ táhli. Srov. *Ukert's* Alte Geogr. IV. 201. Celá historie starobylých věků v základech svých a v podstatě své tomu zjevně odpírá, čehož čtoucímu pozorně tento §. a jiné hořejší i dolejší obzvlášť dokazovati netřeba. Posidoniova *dohádka* (Posidonius... conjectura colligit, praví Strabo), jakoby Cimbrové a tím i Celtové z Cimmerianův byli pošli, jakožto na samé nahodilé podobnosti dvou nestejných jmen založená, při světle pravé historie v niveč se rozpadá. Srov. *Boeckh* Corp. inscr. graec. II. 1. p. 85.

5. Bojové.

Z celtických, vně Gallie obývajících národův do okresu pradějin slovanských zasahují Bojové, Tauriskové, Skordiskové, Ombroni, Bastarni a někteří jiní, méně proslulí: pročež i my zde, pokud za potřebné soudíme, pořádem o nich zmíniti chceme. *Bojové*, nejsilnější a nejslovútnější ze všech národův kmene celtického [27]), již ve prastaré době ve třech sebe blízkých krajinách se nám vyskýtají. Jiní zajisté bydleli od pramenův Dunaje a jezera venedského (lacus Veneticus, Bodensee) k východu v podkrají Dunaje, na půlnoc až ke Smrčinám, na poledne až k horám mezi Tyrolskem a Bavory, na východ přes řeku Emži až k hoře Cetius čili Lysé (Kahlenberg), nedaleko Vídně [28]), tudyž v polední částce Švabska a v celém dnešním Bavorsku. Jiní zaujímali dnešní zemi českou, Moravu a pohoří mezi Moravou a Slezskem, kterýmžto zemím od nich jméno Bojohaemum (Bojenheim, Böhmen) i po potlačení a na díle vypuzení jejich odtamtud skrze německé Markomany, ano u cizincův až podnes, zůstalo. Jiní Bojové naposledy obývali za některý čas v severní Italii, odkudž okolo l. 191 př. Kr. od Římanův přes Alpy vypuzeni jsouce, ku příbuzným a společníkům svým Tauriskům ve dnešním Chorutanu a Štyrsku se utekli, a vedlé nich, v pannonských přeourodných rovinách, jak se zdá od podnože hor na východ k jezeru Pleso (nyní Blatno) řečenému, se rozsadili. [29]) Mannert za to má, že tyto tři od bojův obydlené krajiny hranicemi svými nikde se nestýkaly, a protož ani ty tři větve jednoho národu v jeden občanský celek spojeny nebyly, což však nám od něho dostatečně provedeno býti se nezdá. K víře podobné jest, že Bojové v Čechách osedlí byli oddíl oněch Gallův, jenž ok. 388 př. Kr. z Gallie

---

[27]) *Appian* in Celtic l. I.

[28]) *Strabo* l. VII. p. 292. IV. 206. — *Mannert* — Germ. 478 — řeku Emži, *Kufahl* naproti tomu — Gesch. d. Deutsch. I. 21 — horu Cetius pokládá za východní hranici.

[29]) Obšírněji čti u *Mannerta* German. 478—487.

pod Sigovesem do krajin hercynských [30]) byli vytáhli a v nich se rozbytovali. Pozdější jistá zmínka o velikém tomto národu pochází z oné doby, když Cimbrové a Teutonové na Italii se obořili [l. 113 př. Kr.], o nichž Posidonius dle Strabona [31]) poznamenal, že učinivše outok na Boje v lesích hercynských sedící, od těchto poraženi a přes Dunaj až ke Skordiskům zahnáni byli, odkudž obrátivše se k Tauriskům ve Štyrsku a Bojům v Bavořích, a spolčivše se s těmito přes Tyrolsko do Italie vpadli [l. 101], kdež ale od Maria a Katulla na hlavu byli potříni. V nešťastné válce Helvetův proti Juliovi Caesarovi [58 př. Kr.] i Bojové, ač s velikou svou ztrátou, bojovali. [32]) Nedlouho potom mnohem větší pohroma uvalila se na Boje na středním Dunaji a v Pannonii osedlé: totižto Boerebista, král getický, maje války své společníky Skordisky, jednokmencům svým nepřízniné, a chtěje všecky okolní národy vládě své podmaniti, stíhal vojnou Boje a spolčené s nimi Taurisky, a sved ukrutnou bitvu nedaleko řeky Parisus čili Patisus (Tisa) řečené [33]), porazil je na hlavu a dokonce [asi l. 48 př. Kr.]. Načež země jejich od Getův tak hrozně byla poplenčna, že od té doby téměř za sto let nejináče než pouští bojskou (deserta Bojorum) nazývána byla. [34]) Ostatkové Bojův poražených ustoupili nepochybně do Čech,

---

[30]) Nechceme-li starých země- a dějepiscův neustále z hrubé nevědomosti a zmatku viniti, musíme dvůj hercynský les připustiti. Jménem Hercynia sylva vyznamenává se předně pohoří, od pramenův Dunaje severovýchodně ke smrčinám (Fichtengebirge) a odtud, téměř rovnoběžně s dotčenou řekou, dále pod jmény rudých hor (Erzgebirge), Krkonošů (Riesengebirge), Sudetův a Karpatův (Tater) se táhnoucí. Caesar — B. G. l. VI. c. 24 — pásmo to hor ponejprvé zevrubně a dokonále opsal. — Jiný severnější les hercynský počíná se dle Claudian. panegyr. in IV. cos. Hon. v. 450 — u hor Haargebirge na poledním pomezí Brukterův; odkudž jej Florus — l. III. c. 10. — provodí přes zemi Sygambrův, Tacitus — German. c. 30 — přes vlast Chattův, a Vellejus — l. II. c. 109 — spojuje s horami českými, Plinius pak — Hist. nat. l. XVI. c. 2 — i nejsevernější vrcholy hor Wesergebirge blíž jezera Steinhuderského a Dümmerského k němu počítá. — *Kuſahl* Gesch. d. Deutsch. I. S. 17. Anm. 43. *Ledebur* Das Land und Volk d. Bructerer. S. 3 f. Anm. 15.

[31]) *Strabo* l. VII. p. 293.

[32]) *J. Caesar* B. G. l. I. c. 28. l. VII. c. 9.

[33]) Obyčejné, ale snad mylně, čte se u Strabona *Parisus* místo *Patisus*.

[34]) *Plin.* Hist nat. l. III. c. 24. §. 146. Noricis junguntur lacus Peiso, deserta Bojorum. *Ἔρημος Βοίων* — *Strabo* V. p. 213. VII. p. 292. 304. 313.

kamž nezdá se, žeby Boerebista je byl stíhal; ale síla jejich národní zemdlená klesla, aniž potom více zotaviti se mohla. Od té doby Bojové již nikoli skutky válečnými, ale jen uměním pokojným, šetříce domácnosti a hospodářství, památku svou zachovali. Květoucí stav jejich domácích věcí pobídnul bez pochyby krále markomanského Marobuda, muže ducha vysokého a vlády žádostivého, aby zemi jejich panství svému podrobil. Kterýž udeřiv na ně, asi l. 12 př. Kr., bez velikého ousilí je přemohl a sobě podmanil. [35]) Zdá se však, že ani tehdáž ještě Bojové docela z nynějších Čech vypuzeni, nad to pak vyhlazeni nebyli [36]): jménoť zajisté jejich i později ještě v těch stranách, jakož i na středním Dunaji zhusta se připomíná. [37]) A však zde i onde, dostavše se v poddanství Němcův, národu toho času náramně se rozmáhajícího [38]), naposledy národnost svou potratili, a jazyk i mravy panovníkův svých přijali. Zajisté ostatkové Bojův na Dunaji, ještě za časův Attilových pod jménem Boiskův připomínaní, pomalu s německými obyvately Bavorska, kteréžto krajině tolikéž po nich jméno toto zůstalo, v jeden národ srostli. Žeby Bojové, od Markomanův potlačeni jsouce, za Tatry se byli vystěhovali, jakož někteří za to měli [39]), není věc průvodná: tamť zajisté Celtové pod rozličnými jmény mnohem dříve se vyskytají. To však dobře možné jest, že nynější Valachové v hornatinách Moravy jsou poslovanění potomci Bojův, anebo raději směs Celtův (Vlachův) a Slovanův. [40])

---

[35]) *Strabo* l. VII. p. 290. *Tacit.* Annal. II. 62.

[36]) Slova Tacitova: „pulsis olim Bojis" — German. c. 42 — podlé poněti římských pronešena jsou a s pravdou neostojí.

[37]) *Ptolem.* Geogr. l. II. c. 11. Baemi, Boiochaemae, ve dnešních Čechách. — U téhož l. II. c. 15. *Βοιοι* ms. Coisl. (jiná vydání mylně Bii) v Pannonii, kdež i na nápise u Grutera str. 490 č. 2. jméno jejich se čte. Boiskové na Dunaji u *Zosima* V. 26, *Priska* De leg. ed. P. 47.

[38]) *Strabo* l. VII. p. 290. 293. *Tacit.* German. c. 28. 42.

[39]) *Mannert's* German. S. 481.

[40]) Místnější vyložení historie o Bojech, zde jen běžně podotčené, viz od *Fr. Palackého* v Časop. Musejn. 1833. sv. IV. str. 412—425. — Dějiny Bojův vždy zůstanou poněkud temné a nejisté, zvláště proto, že neurčitých zpráv starých spisovatelův o Bojech pannonských, bavorských a bohemských, co do místnosti, dokonále oddíliti nelze.

7. Tauriskové.

Tauriskové, později od Římanův jmenovaní Norici, obývali v horách dnešního Štyrska, Chorutanu a poledního Salcburska. Jméno jejich jest místní, pošlé od celtického a německého slova taur t. hora, a znamená tolikéž co obyvatelé hornatin, horáci, horalé. [41]) Odkudž Tauriskové zdají se býti původně Bojové aneb vůbec Celtové v horách osedlí, a proto tímto zvláštním jménem od jiných vyznačení, asi jako u nás druhdy Srbové v Tatrách čili Chrbích osedlí prozváni byli Chrvati. Z těchto původních sídel svých Tauriskové pomalu dále na jih se posouvajíce, s Karny, Japody a jinými illyrskými národy se pomíchali. [42]) Římanům dříve ve známost vešli, nežli půlnoční jejich bratří, Bojové v Čechách. Neboť plukové jejich, s italskými Boji spolčení, proti Římanům válčili [43]); pročež později poražení a vyhnaní Bojové z Italie k nim se uchýlili, jakž nahoře dotčeno. Tak rozmnožení a sesílení, buďto za příčinou nedostatku zemí k obývání, anebo z pouhé žádosti kořistování, vytáhli oba národy pod správou krále svého Kritasira proti jednokmenčům svým Skordiskům, bydlícím v podkrají Drávy a Sávy [ok. 48 př. Kr.], spolčencům mohutného krále getického Boerebista. Ale jak již napovědíno, od tohoto na hlavu poraženi byvše, nenadále téměř o všecku svou sílu a znamenitost přišli. Potom dlouho byli pokojně ve svých horách, trvajíce v dobrém míru a přátelství s Římany, tu dobu již vládu svou v končinách jejich rozprostírajícími, až i je naposledy ostrost meče římského potkala, jemuž po ukrutném boji a zoufanlivém sebe bránění podlehli okolo l. 13 př. Kr. V římské době krajina jejich bohatá na výborné železo, ode hlavního města Noreje dostala jméno Norikum. Za kterouž příčinou praví Plinius: Někdy prý Taurisci slouli, nyní Norici[44]), s čímž vůbec i Strabo se srovnává, ačkoli tento na jednom místě naopak Taurisky

---

[41]) I obyvatelé západních Alpů ve dnešním Piemontu sluli *Taurini*, pro touž příčinu.

[42]) *Strabo* l. IV. p. 207.

[43]) *Polybius* l. II. c. 25. 30.

[44]) *Plin.* Hist. nat. l. III. c. 20. §. 133. Taurusci.

částku Norikův býti mylně praví.[45]) Soujmenně jim Taurisky uvádí Ptolemaeus v Dacii, o nichž níže (č. 10).

7. Skordiskové.

Skordiskové, znamenitá haluz kmene celtického, bydleli, oddělení a vzdálení ode bratří svých Bojův, mezi Drávou, Sávou a Dunajem, s oné pak strany Sávy na východ až k oustí Moravy, na jih až k horám někdy Skardus, nyní pak Šar řečeným, dřevní Triballii od Macedonie dělícím, na západ, jak se zdá, v oddílných hromadách až blízko ku břehu moře adriatického. Podlé Troga Pompeja, z něhož nám výtah Justinus zachoval[46]), Skordiskové tito byli větev oněch gallských vystěhovalcův, kteříž hledajíce nadarmo nových sídel v Italii, přes Alpy do Illyrie se obrátili. Svědectví tohoto spisovatele, ohledem na historii staroslovanskou předůležité, od nás již nahoře (§. 11. č. 8.) místněji předneseno jest. Athenaeus vypravuje, že to jejich přitažení do Podunají zběhlo se pod správou vůdce Brenna.[47]) Není tedy pochyby, že Skordiskové nebyli původní obyvatelé Pannonie a Illyrie, nýbrž přistěhovalci. Jen co do času a způsobu jejich přibytí, zdá se, že staří dějepisci mezi tažením gallských Sennonův pod vůdcem Brennem do Italie i vzetím Říma, což se l. 388—382 př. Kr. zběhlo, a mezi vybojováním Pannonie ode Skordiskův rozdílu jak náleží nečinili. Kdyby Skordiskové z Italie do Illyrikum byli táhli, nepochybně by toho jejich tažení jiné mnohem patrnější sledy v dějepise římském a řeckém byli pozůstaly. K víře tedy podobnější jest, že Celtové tito, něco později po onom římském tažení, buďto ze vnitřní Gallie, buďto z poledné Germanie, přes krajiny Bojův do Pannonie a Illyrikum vrazili a tu se osadili. Času této zběhlosti zevrub určiti nelze: to jediné jisto jest, že jich za času Herodota [456 př. Kr.] ještě tam nebylo, a že naproti tomu za času Alexandra Velikého již tato svá nová sídla zaujímali. Při-

[45]) *Strabo* l. IV. p. 207.
[46]) *Justin.* l. XXIV. c. 4. l. XXXII. c 3.
[47]) *Athenaeus* VI. p. 234. cf. ib. *Casaub.*

bytí tedy jejich připadá nejpodobněji mezi 350—336 př. Kr. [48]) Dokonalejší určení času přibytí gallských Skordiskův do Pannonie a Illyrikum dějepisci slovanskému již proto jest předůležité, poněvadž ono stanoví epochu vyhubení a vypuzení Praslovanův z krajin podunajských (viz §. 11. č. 8). Pojevení se bojovných Celtův na Dunaji, ve dnešních Uhřích, změnilo najednou položení a mírné svazky tamnějších národův, t. Praslovanův (Venetův čili Venedův), Illyrův, Sigynnův a Thrakův. Slované, vidouce nezbytí, větším dílem ucouvli do neprůchodných hor tatranských, anobrž i dále ku příbuzným svým za Tatry, jakž Nestor ze starého podání poznamenal. Triballové a jiní Illyrové [49]), vytištění ze svých sídel, z podkrají řeky Driny a Moravy, přešli dále na západ do Moesie mezi Dunajem a Haemem, což zavdalo příčinu tamějším Mysům, že se ku pokrevným svým Getům čili Dakům přes Dunaj utoulili. Po smrti Alexandra Velikého vybujnělí Celtové, znamenajíce slabost jeho následovníkův, plenili v rozličných zástupích, mezi nimiž Trokmi, Tektosages a Tolistobogi ze jména ode starých se uvozují, Thracii, Macedonii, jejíhož krále Ptolemaea Cerauna 279 př. Kr. na hlavu porazili a ubili, Thessalii, až i samému městu Delfům zahrozivše [278 př. Kr.]. Jeden jejich roj, přešed [278] přes thracký Bospor do malé Asie, založil v Bithynii nové, však nedlouho [do 189 př. Kr.] trvalé království Galatii. [50]) Ostatek v dotčených krajinách na Sávě a Drině pevně se osadil, a po mnohá století okolní národy hubiti nepřestával. [51]) Tu dobu se pojevilo v Athenách a ve všem ostatním Řecku náramné množství otrokův z rodu Getův a Davův (t. Dakův), čehož tam až potud nebylo vídáno. Teprva zajisté v no-

---

[48]) *Mannert* German. p. 494—495.

[49]) Dle *Strabona* l. VII. p. 318. Autariatae.

[50]) *Strabo* l. V. p. 188.

[51]) *Justin* l. XXXII. c. 3. „Ex his manus quaedam in confluente Danubii et Savi consedit, Scordiscosque se appellari voluit.“ Na stoku Dunaje a Sávy dvoje město, Sigidunum, dnešní srbský Bělehrad, a Taurunum, dnešní Zemlin, od nich celtické jméno dostalo. I dále na západ až k adriatickému moři, kde Celtové podruhovali, zhusta celtická místní jména se vyskýtají, jako Segestica, Carrhodunum, Noviodunum a j.

vější komedii řecké [po 338 př. Kr.], nikoli pak ve staré [500—404] a střední [404—338 př. Kr.], slují otrokové a sluhové řečtí Geta a Davus. Tyto otroky do Athen a jiných řeckých měst prodávali Celtové, t. Skordiskové a Bojové, přes Illyrii a Macedonii, a není nepodobné, že v oné smutné době i nejeden zajatý jinoch z rodu Slovanův na Athenském náměstí se octnul, ačkoli Řekové, jakž obyčejně bývá, jménem bližšího a sobě známějšího národu i syny vzdálenějšího a neznámého zahrnovali. Římanům bylo dochováno, bojovné tlumy Skordisků v nepřístupných horách illyrských nejprvé pokořiti a neškodné učiniti. Polední, na pomezí Macedonie u podnoží hory Skardu osedlí Skordiskové nejprvé klesli pode jho Římanův; něco déle se udrželi sjednocení Skordiskové na Sávě, o jejichž vítězství nad Taurisky nahoře zmíněno jest. Již císař Augustus k vojně proti nim se chystal; a však teprva za panování pastorka jeho Tiberia poštěstilo se Římanům, po skrocení odbojných Pannonův, i udatné Skordisky na hlavu potříti. [52]) Síla jejich byla sice zlomena, než lid sám tím předce dlouho nevymizel: Ptolemaeus zajisté, Appianus, a jiní [53]) je v těch stranách ještě mnohem později připomínají, a podnes trvající u Srbův jméno starého Vlachu (Stári Vlah), kterýmž odvětví hory Skardu a přilehlé krajinu mezi Ibrem a Drinou vyznačují [54]), tomu nasvědčuje, že ostatkové utištěných Gallův čili Vlachův do tohoto nepřístupného okolí se utekli, a zde od Srbův ještě okolo l. 638 po Kr. postiženi byli. Podobným způsobem domýšleti se lze, že i dále na západ krajišti tomu, kdež meze dnešní Dalmatie, Chorvatska a Bosny se stýkají, jméno Vlach, již ve středním věku známé až do dneska obvyklé, od gallských Skordiskův zůstalo (srov. §. 11. č. 5. sld.). [55])

---

[52]) *Strabo* l. VII p. 318. *Vellej.* II. 19. *Livii* Epit. c 56. 63. *Eutrop.* l. IV. c. 24. *Flor.* l. III. c. 4. Srov. *Jordan.* Orig. slav. IV. 19—20.

[53]) *Ptolem.* l. II. c. 16. *Appian.* Illyr. c. 3.

[54]) *V. St. Karadžić* Srbski rječnik s. h. v. *Těh.* Danica 1827. str. 56.

[55]) Papež Řehoř XI. v dopisu svém ke Františkanům v Bosně l. 1373 jmenuje krajiště to Majorem Vlachiam. *Farlati* Illyr. sacr. IV. p. 63. — S tím však nesluší jména chorvatských Pomořanův čili Morljákův (srov. Srbljak a j., kdež *l* vstavka jest) smásti, aniž jeho buďto od Major Vlachia, buďto od Mauro-Vlachi odvozovati.

8. Ombrové.

Ombrové (Ὄμβρωνες), jinak Ambrové, národ beze vší pochyby celtický, bydleli dle Ptolemaea, kteryžto je samojediný ve svém popsání evropejské Sarmatie ze jména uvádí, nedaleko pramenů Visly, v sousedství Avarinův a jiných menších, málo známých národkův. Slova jeho jsou: „Na řece Visle pod Venedy jsou Gythones, potom Phinni, potom Bulanes, pod nimi Phrugundiones, potom Avareni vedlé pramene řeky Visly, pod nimi Ombrones, potom Burgiones, potom Arsietae, potom Piengitae a Biessi u hory Karpatu.“ [56]) Z těchto krátkých a temných slov ovšem trudno určiti vlastní sídla Ombronův; tolik však vždy patrno jest, že u odnoží Tater a nedaleko pramenů Visly bydleli. Reichard na mapě své obydlí jejich vyměřuje v podkrají řeky Obry mezi Vartou, Notcí a Vislou. Mannert a Kruse sídel jejich určiti se neodvážili. Lpějice na slovích Ptolemaeových a majíce zření k sídlům celtických Kothinův mezi horní Odrou a Vislou, máme za to, žeť i Ombrové nedaleko od ostatních svých pokrevných, a tudy jižněji, blíže ku pramenům řeky Obry a Tatrám, bytovali. Že Ombrové byli kmene celtického, toho domnění svého mnohé a podstatné máme základy. Přede vším jméno jejich se jménem italských Ambronův, národu celtického, jedno a též jest. Římští spisovatelé jmenují nejstarší gallické obyvatele půlnoční Italie Ombry, Umbry, Ambrony, kteréžto jméno vlastně všem národům celtického kmene na východ i západ Alpův bylo obecné. [57]) Hořejší jejich část nad řekou Padem sloula Insubri, vlastněji dle Polybia Isombri [58]), dolejší ale prostě Ombri, jich stolice Mediolanum. I v krajině Bojův, národu jak víme celtického, bydleli Ambrové, jejichžto jméno při tažení Cimbrův a Teutonův do Italie se připomíná [113 př. Kr.]. [59]) Podlé domnění Mannertova bydleli tito bojičtí Ambrové na dnešní řece Amber, vpadající do Isary v Bavořích, kterážto prý i jméno své od

[56]) *Ptolem.* Geogr. l. III. c. 5.
[57]) *Adelung's* Mithridates II. 453.
[58]) *Polybius* l. II. c. 32.
[59]) *Liv.* l. XXXIV. c. 46.

nich dostala, čehož my při své váze necháváme. [60]) Anobrž domýšleti se lze, že připomínaní již od Herodota Ombrikové v těchto stranách byli předkové těchto Ambronův. [61]) Tomuto domnění o celtickém pojití nasvědčuje i sousedství Anartophraktův, Kothinův a Bastarnův, národův, jak dostatečně provesti lze, celtických. Naposledy i jména některých měst celtický původ a ráz pronášejí; slova zajisté Karrodunum, Rhobodunum, Tarodunum, Eburodunum, Lugidunum, Meliodunum, Kasurgis, Korridorgis, Budorgis čili Budorigum atd., jsou celtická. [62]) Od které doby tito Ombrové vytčená nahoře místa zaujímali, nelze ovšem dokonale určiti. Mannert se domýšlí, že teprva po potlačení Bojův ve krajinách podunajských a Čechách [mezi 12—9 př. Kr.] ostatkové těchto dále za Tatry a Krkonoše přešli, a v rovinách Polska se osadili, kterážto doba se nám příliš pozdní býti zdá. K víře podobnější jest, že onino Celtové, kteří již okolo 388 př. Kr. z Gallie vytáhli a v hercynských lesích se umístili, v prodleném čase pomalu dál a dále se posouvajíce, v oddílných tlumách až do této původní vlasti Vindův se prodrali. Stalo se to dle podobnosti již ve 3tím stol. před Kristovým narozením. Bylyť tedy národy vindické se dvou stran od národův celtických stíhány a dále ku půlnoci puzeny: od Bójův a Skordiskův z Pannonie a Illyrie mezi 350—336 př. Kr., a zase od Bojův, Ombronův, Kothinův, Bastarnův a j. z okolí Visly a Dněstru asi 300—200 př. Kr. Že ze jména Ambrův, Ombrův slovanské obr (velikán, gigas) povstalo, není-li třebas jisté, aspoň velmi podobné jest. Slůvko ambro v celtickém jazyku původně vyznamenávalo vojína, později buď nadužitím, buď pro loupežívost Celtův, lupiče, loupežníka. [63]) Znít pak velikán Polákům olbrzym a obrzym, Lužičanům hobor, hoborski muž, Čechům obr, Slovákům obrín, obor; z čehož poněkud vysvitá, že odvozování slůvka toho ode jména Avar kvapné

[60]) *F. Kid* Versuch üb. d. Ambronen. Abh. d. bair. Akad. 1804.

[61]) *Herod.* l. IV. c. 49. O nich srov. *Schlözer* Nord. Gesch. 108. *Mannert's* German. S. 510.

[62]) O místních jménech na -dunum a -orgis, -urgis srov. *Humboldt's* Urbew. Hispan. 1821. 4°.

[63]) Srov. *Du Cange* Glossar. med. lat. s. h. v.

jest, ačkoli pozdější Nestor i Avary prozval Obry, Obrjeny. Těm zajisté Slovanům, kteříž s Avary nejvíce činiti m Rusům, Bulharům, Srbům a Korutanům (Vindům), slovce naprosto jest neznámé, běžné a všední naproti tomu u kdejších sousedů Ambronův, t. u Polákův, Čechův a L čanův. Polské olbrzym mohlo povstati z původního ombr (srov. Greczyn, Kurszyn, Litvin, Lotvin, Murzyn, Turc Węgrzyn, Wołoszyn, Żmudzin a j.) přeložením a změně slohův; srov. rus. ladoň m. doloň, mrus. vjedmjed m. mjedv Komlyk m. Kalmyk, namisto m. monisto, mrus. a srb. namas m. monastyr', čes. manžel m. malžen, ratolest m. letorost. Inflanty m. Liflanty atd. [65]), a co do změny souhlásky *n* pol. Multany m. val. a srb. Muntany a j. [66]) Čechové, sových zvuků nemilovni, časně vysuli *m* čili *n* (srov. ar = oba a j.). Možné že z téhož slovního kmene pošlo i abrs (validus). Tolikéž i řecc Obře jméno toto nepochyl od národu druhdy u pramenů jejich obývajiciho zůst Vímeť sice, že obyčejně národové místní svá jména od i na nichž sedí, dostávají: a však i opak toho není bez kladný. Ode Svevův Sveena sloula poně Suevus [67]), od G tonův čili Gothův Pregla poně Guttalus [68]), od Silingův sl podnes Slęza (die kleine Lohe), a známáť jest ve Švec řeka Göthaälf. I u Slovanův se vyskytají jména říček j Srba, Srbica, Slovečna č. Slovenska, Dregovica a j. [69])

9. Kothini čili Gothini.

Kothini čili *Gothini*, podobně celtický, v sousedstvi G bronův bydlicí národ, uvozují se ze jména nejprvé u Tac

---

[64]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 7. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 6. 7. nešení staršího jména na novější národy, příčinou podobohlasí podlé dectví historie, nic není neobyčejného.

[65]) Více příkladův viz v *Dobrovského* Slovance II. 65.

[66]) Forma obrzym čte se sice již ve Psalt. król. Malgorz. Wied. 1 4to, žalm 32, 16., znamenati však sluší, jednak že polský překladatel své práci české vzory před očima měl, jednak že zakončení -ym i v jir polských slovích (ojczym, pielgrzym) ze staršího -in povstalo.

[67]) *Ptolem.* Geogr. l. II. c. 11.

[68]) *Ptolem.* l. III. c. 5. Guttalus obecně potahují na Preglu; jiní v jinak, o čemž §. 22. č. 3.

[69]) Jiná sem náležitá jména viz §. 8. č. 11. pozn. 98.

Praví on: „Neméně možní jsou dále nazad Marsigni, Gothini, Osi, Burii, okružující s oné strany Markomanny a Kvady. Národy tyto z mála po rovinách, větším dílem po lesích a hřbetech hor se rozsadily. [70]) Připomíná dále, že Gothiny Celty, Osy pak Pannony býti řeč jejich dojišťuje. [71]) Za jeho času obůj národ Sarmatům a Kvadům byl poplatný. Dion Kassius jmenuje onyno Kotiny. [72]) Sídla jedněch i druhých Reichard a Kruse mezi hořejší Vislou, Vartou a Odrou vykazují. Podlé Diona Kotini již okolo 174 po Kr. bydleli v severovýchodních Uhřích, kdež nedlouho potom prý docela vymizeli. [73]) A však já se domýšlím, že Kotensii, kteréž Ptolemaeus v hořejší Dacii místí, od Kotinův rozdílní nebyli. [74]) Něco dále na východ, v sousedství jejich, bydleli Sidones, podlé Strabona odvětví Bastarnův [75]), následovně kmene celtického. Mám za to, že i Anartophrakti, ode Ptolemaea vedlé Sidonův umístění, byli z rodiny Celtův, soujmenní a tím i pokrevní Anartův, od téhož zeměpisce v Dacii, v sousedství Bastarnův, vytčených. Nalezáme tedy zde v pozdější době několiko národkův celtických, již od Němcův a Sarmatův potlačených, a jim v poddanost uvedených. Co do Osův, národku dle Tacita z Pannonie [76]) pošlého, tito bez pochyby v oné vichřici a stěhování Slovanův podunajských, kteréž vpádem Gallův do Pannonie a Illyrikum se začalo [350—336 př. Kr.], volně neb nevolně sem se dostali a vedlé jiných národů vindických osadili. Jejich přítomnost zde, v takovém vzdálí od vlastní Pannonie, novým a rázným důkazem jest stěhování národův podunajských na půlnoc za

---

[70]) *Tacit* German. c. 43.

[71]) Tomu poněkud, ač jen na oko, odporuje, co Tacitus c. 28. o Osech dokládá.

[72]) *Dio Cassius* l. LXXI. c 12. — Co do *jména* nebude snad od věci porovnati Kotiny s Cossiny v Gallii; ve staroněmeckém jazyku zajisté *t* zastupuje místo *ss*.

[73]) *Dio Cassius* l. c.

[74]) *Ptolem.* l. III. c. 8. Κοτήνσιοι.

[75]) *Strabo* l. VII. p. 305.

[76]) Určitěji „z Pannonův," tedy z Bosny, pravlasti Pannonův. Srov. § 20. č. 2.

ochranné Tatry, kdež před outokem ukrutných Celtův bezpečnost najíti, ačkoli mylně, se domnívali.

10. Bastarni a Peucini.

Bastarni a *Peucini* (Βαστάρναι, Βαστέρναι, Πευκῖναι, u Plinia Basternae) obývali v podkrají řeky Dněstru a v horách sedmihradských, kteréž po nich Alpes Bastarnicae slouly. O tom, celtického-li byli kmene nebo germanského, mezi učenými až podnes mnohonásobný spor jest, poněvadž je staří dějepisci jednak k onomu, jednak k tomuto přičítají. Byli národ nad míru udatný a bojovný, již v dějinách 2ho stol. př. Kr. proslulý. Nejstarší zmínka o nich v tomto okolí pochází z onoho času, když poslední macedonský král Perseus s Římany válčil [ok. 170 př. Kr.], jemuž oni v počtu 10,000 pomáhati chtěli, a však od něho přijati nebyli. Spisovatelé o ději tomto vypravující rozličnými je podělují jmény: Diodor je jmenuje Galaty [77]), Polybius a Livius Bastarny i Gally [78]), Justinus Gally i Celty [79]), Plutarch Galaty i Bastarny [80]), Dio Cassius Thraky [81]), Appianus Gety [82]), oba poslední jistě omylem a jen jakoby zeměpisně. Pozdější spisovatelé je nejvíce přičítají k Němcům. V Mithridatesově vojně byli společníci krále pontského. [83]) Římanům se tehdáž známějšími stali, když, ještě před panováním Augusta, blíž ouští Dunaje ostrov, po nich Peuce řečený (ačkoli řečtí spisovatelé co do jména naopak tvrdí), opanovali. Strabo je místí na půlnoc mezi Germany a Tyregety, a jednotlivé haluze jejich vyčituje Atmony (Ἄτμονες), Sidony (Σιδόνες) i Peuciny (Πευκῖνοι). [84]) Atmonův kromě něho žádný jiný nezná; Sidony

---

[77]) *Diodor.* Excerpt. *Peiresc.* p. 313. ed. *Wessel.* II. p. 580.

[78]) *Polyb.* Exc. legat. LXIII. p. 883. Týž spisovatel Gally od Galatův mylně různí. — *Liv.* l. XLIV. c. 26. 29. Galli, l. XL. c. 5. 50. 57. XL. c. 19. 23. Basternae.

[79]) *Justin.* l. XXXII. c. 3.

[80]) *Plutarch.* Vita Paul. Aemil. c. 11. etc.

[81]) *Dio Cassius* l. XXXIV. c 73.

[82]) *Appian.* Exc. *Peiresc.* 562. S. de reb. Mac. XVI. 1. 2.

[83]) *Appian.* Bell. Mithridat. c. 15. 69.

[84]) *Strabo* l. VII. p. 306.

klade Ptolemaeus vedlé Burův jihovýchodně nad prameny Visly; Peuciny pak spolu s Bastarny počítá mezi veliké národy v evropejské Sarmatii, obývající v horách tatranských mezi hořejší Tisou a Dněstrem, kdež je i Peutingerovy desky uměšťují. Podlé Plinia a Tacita [85]) zdá se, že sídla Bastarnův dále na půlnoc a východ, přes řeku Dněster, snad až k Buhu, zasahovala, což však velmi nejisto jest. V Markomanské válce spolu s jinými národy plenili Dacii. Později se velmi zhusta připomínají ve společnosti Gothův, s nimiž se smíchali a v jejichž poddanosti byli. [86]) Císař Probus přes sto tisíc Bastarnův do Thracie přesídlil, kdež se rolnictvím obírali: odkudž u Prokopia mezi thráckými městy čte se i jméno Basternas. Podlé toho vlastní sídlo Bastarnův a Peucinův bylo pohoří mezi hořejší Tisou a Dněstrem, a Peucini zdají se býti jen osadníci jejich v horách sedmihradských, jmenovitě v okolí dnešní hory Bučes (mons Peuce u Ptolemaea), kdež i vesnice Bučesd, Bučesul, Bučerde atd. zhusta se vyskýtají (srov. níž §. 22. A. č. 2.). [87]) Aspoň o Peucinech na soujmenném ostrově, ve vidlech Dunaje, osedlých jisto jest, že z těchto hor vyšli. Mám za to, že i Ptolemaeovi *Anarti* a *Teurisci* byli Celtové, oddíl Bastarnův a Peucinův. Anarty připomíná v téže straně i Caesar. [88]) Teuriskův pak jméno jistotně ode jména bojských Tauriskův není rozdílné, buďto že částka těchto do Dacie se přenesla, buďto že jméno obou za stejnými příčinami z celtického taur (mons) povstalo, a horáky vyznamenává. Tím způsobem Celtové, vypudivše Agathyrsy, kteréž později daleko na severu nalezáme (§. 20. č. 6.), ve zlatorodnou Dacii se uvázali, pokud jich v ní nejdříve Getové, potom Římané, naposledy Němci nesklíčili a pomalu nevyhubili. Ostatky jejich, jak se zdá, byli ovčáci, odkudž u Slovanů v tatranských horách valach, vlach, až podnes ovčáka vyznamenává (srov. č. 2.). Ve které době

[85]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c 12. §. 81. *Tacit.* German. c. 46.
[86]) *Trebell. Pollio* Vit. Claud. c. 6. *Zosim.* l. I. c. 42. etc.
[87]) Jméno Bukoviny má-li se jménem Bučes a Peucini jaké spojení, velmi jest pochybno.
[88]) *Caesar* B. G. l. IV. c. 25. Ad fines Dacorum et Anartium.

a odkud Bastarni i ostatní Celtové do těchto vindických i getických, v šeru dávnověkosti od Agathyrsův obydlených krajův připutovali, nelze ovšem určitě udati; a však domýšleti se lze, že se to stalo při nejmenším na konci 3ho stol. př. Kr. a že to jejich stěhování šlo od lesův hercynských, severní stranou Tater. Od nich zajisté až k Bojům v Čechách nalezáme několikero celtických národův, jakoby ohniva nepřetrženého řetězu, t. Ombrony, Kothiny, Sidony, Anartophrakty, Atmony a j., z nichžto Sidony a Atmony Strabo výslovně odnože Bastarnův býti praví. Že my Bastarny od Germanův odlučujeme a k Celtům přičítáme, toho máme mnohé a důležité příčiny. Svědectví starších spisovatelův, Livia, Diodora, Justina, Polybia, Plutarcha a j. [89]), cokoli Němci v odpor tomu namítají, nám zde více platí, nežli novějších, Strabona a j. V 1ním a 2hém stol. po Kr. Celtové již téměř všudy mizeti počali. Germanové zastoupili jejich místa jak v těkání po Evropě a drancování cizích národův, tak i v boji proti Římanům. Všudy slíděno a nalezáno Němcův; Celtův, jakožto slabých a neškodných, více nevšímáno. Tacitovým svědectvím [90]) němečtí hloubalci darmo se zastírají: on zajisté se váhá a rozpačí, má-li Peuciny k Němcům čili raději k Sarmatům přičísti, a tím samým dosti zjevně vyznává, že žádné důkladné známosti o této věci neměl, ačkoli se mu Peucini Germanům poněkud podobati zdáli. Vědomo, žeť on i Venedy za Germany vyhlásil, ale jak nepravdivě, již jsme dostatečně dokázali. Marnéť jsou i ostatní důvody ode zrostu a udatenství Bastarnův brané, ježto předce na jevě jest, že Gallové byli někdy větší mistři v boji a ukrutenství [91]), nežli Germanové, jejich učenci, a co do zrostu, postavy a pleti od těchto téměř ničímž se nelišili. [92]) Básnickému nadsazování

---

[89]) *Liv* l. XL. c. 57: „Facile Bastarnis Scordiscos iter daturos, nec enim aut lingua aut moribus aequales abhorrere." Totě předce světlé a rázné!

[90]) *Tacit.* German. c. 46

[91]) O ukrutenství Galatův svědčí i nápis Protogenesův. Srov. níž č. 11.

[92]) Alexander Veliký divil se zrostu a smělosti vyslancův gallických, a Strabo — IV. p. 289 — praví: Trans Rhenum post Celticos Germani in-

římských spisovatelův o velikosti zrostu starých Germanův podnes jen Wackerbarthové víru přidati mohou. Střízlivý a nestranný Blumenbach z pozůstalých koster starobylých Němcův dostatečně dokázal, že ani o vlas nebyli větší, nežli lidé okolních národův, Gallův, Římanův, Vindův, a že tudy všecko to, co nám Římané o velikanství svých nepřátel selhali, za poetickou anebo raději politickou svobodu jmíno býti musí.[93]) Naposledy celtického pojití Bastarnův, Anartův a Teuriskův doličují i některá náhodou nám dochovaná, ač nehojná jména jejich měst, jako Carrodunum, Vibantavarium. Zemizirga atd. Změtení Bastarnův s Germany u cizích spisovatelův tím snáze nastoupiti mohlo, poněvadž tito již ve dřevní době s jinými národy tuze byli pomícháni, nejdříve s Agathyrsy, Gety a Vindy, potom se Sarmaty, naposledy s Gothy. Po vyhynutí Celtův na Dunaji a horní Visle, za příčinou nátisku Germanův, po zjevení se Gothův na černém moři a přivtělení se k nim Bastarnův ovšem není divu, že spisovatelé pozdějších století téměř nic více o gallickém pojití Bastarnův nevědí, nýbrž je Germany býti pokládají. Novější němečtí spisovatelé, nejsouce spokojeni Odrou a Labem, a usilujíce, s vyloučením Slovanův z celé dřevní Evropy, již i Vislu, Dněster, Dněpr a Tatry za praněmecké řeky a hory vyhlásiti, ovšem i nejmenšího stínku podobnosti jim sloužící rádi se chytají, a nemohouce při vší své chtivosti a smělosti proti důvodům pravdy odolati, Bastarny aspoň za Poloněmce (Semigermani) vyhlašují:[94]) ačkoli i mezi nimi se nalezají stoudnější dějepisci, kteří německé pojití Bastarnův buďto v pochybnost berou, buďto zrovna zapírají.[95]) A však hlavním důkazem, že Bastarni byli Gallové, jest výslovné svědectví o přebývání Ga-

colunt, a Gallis parum differentes, si feritatis, corporum magnitudinis et fulvi corporis excellentiam spectes, sed et forma et moribus et victu assimiles sunt Gallorum. Podobným způsobem je srovnává i výš IV. p. 195.

[93]) „Ad licentiam si non poeticam, certe politicam referendum" viz *J. F Blumenbach* Nova pentas collectionis craniorum. Gottingae 1828. 4°.

[94]) Tak je np. nazývá *Kruse* na mapě Germania a j.

[95]) *Luden's* Gesch. d. deutsch. Volks Bd. I. S. 9. — *Niebuhr* drží Bastarny za poněmčilé Celty. Kleine Schriften Bd. I. S. 352. ff. V pozdější, gothické době ovšem; ale dříve — kdo je medle poněmčil?

latův v podkraji Dněstru na konci 3ho stol. př. Kr., o kterémž zde místněji jednati musíme.

11. Galatové v podkraji Dněstru.

Mezi osadami řeckými na břehu černého moře, založenými od Miletčanův a jiných Hellenův již v 7mém stol. př. Kr., vynikala lidnatostí, bohatstvím, slávou, mocí a trvalostí svou nade všecky ostatní Olbia, město ód Miletčanův ok. 655 př. Kr. nedaleko ústí Buhu vystavené.[96]) Osada tato, navštívená a opsaná od Herodota, již ve skythické době obchodem a kupectvím, s okolními národy provozovaným, vysoce zkvetla, pod ochranou lakomých Skythův, jimž znamenitou roční daň platila, dlouho stálého pokoje požívajíc. Když ale národ skythický sestárnul a slábnouti počal, když rozličné bojovné národy s protivných stran, od východu Sauromatae, od západu Celtové, od baltického moře Scirové a j., hlouběji do zemí pokojných Vindův se vtírati, a panující na Dněpru Skythy odtamtud vybíjeti počali, nastala i pro Olbii nová, smutná, nebezpečná doba. Z takovéto doby zachoval se nám pamětný kámen s řeckým nápisem asi od r. 218—201 př. Kr., poučující nás o tehdejším velmi truchlivém stavu obce Olbijské.[97]) Podlé tohoto, od obce a rady Olbijské výtečnému měštěnínu Protogenesovi, ke zvěčnění památky jeho, postaveného nápisu Olbia tu dobu byla nešťastná, jsouci tý-

[96]) Sutiny města toho, jmenované Stomogil, spatřují se blízko vsi Iljinskoje řečené, hraběti Bezborodkovi náležící.

[97]) Obšírnější zpráva o tomto přepamátném, od Köhlera v Petrohradě (Zwei Aufschriften der Stadt Olbia. S. Pet. 1822. 8°.), od Köppena ve Vídni (Olbisches Psephisma zu Ehren des Protogenes, herausg. v. Köppen, Wien 1823. 8°.), nejnověji pak od Boeckha v Berlíně (Corpus inscr. graec. Vol. II. fasc. 1. p. 117—125. Nr. 2058) vydaném nápise čte se v *Niebuhr's* Kl. histor. Schriften Bd. I. S. 352—398 Ueber d. Skythen, Geten u. Sarmaten. O věku, z kterého pamětné toto znamení pochází, nestejná jsou mužův učených zdání: Köhler do časův cís. Augusta, Rochette do časův Mithridatových válek s Římany [90—64 př. Kr.], Maltebrun do 240—200 př. Kr., Niebuhr do časův druhé punické války (218—201 př. Kr.) anebo něco starších, Boeckh do 2ho nebo 1ho stol. př. Kr. je klade. *Boeckh* p. 122—123. Buď jak buď, tak mohutné a valné hnojení Celtův na Buhu a Dněpru, o jakémž nápis tento svědčí podlé hodnověrné historie do časův římských císařův blízkých položiti nelze.

rána a znuzena krutou vojnou s Galaty, a obávajeci se nového outoku týchže Galatův a spolčených s nimi Scirův s jedné strany, s jiné pak strany nátisku Thisamatův, Skythův a Saudaratův (§. 13. č. 5.). Zdeť hle máme výslovné a předůležité svědectví k dolíčení toho, že na konci 3ho stol. př. Kr. Galatové čili Celti (Gallové) v sousedství Olbie, nepochybně v podkrají Dněstru (dle Niebuhrova domyslu ve dnešní Ukrajině, což však žádného základu nemá, [98]) obývali, odtud s okolními národy válčíce. Thisamatae, Skythové a Saudaratae chtěli se pevného města Olbie jen proto zmocniti, aby se v něm proti Galatům ubránili; odkudž patrné jest, jak mocní a hrozní toho času tito Galatové býti musili. Nápis ten nám pospolu i k vysvětlení jména Celtoskythův slouží, nalezajícího se u starých [99]), a jinak temného. Bytovalit tedy Celtové skutečně ve staré Skythii v širším smyslu; a nenít pochyby, že Bastarnové a Peucinové byli rodina těchto Galatův, o nichž Protogenův čestný nápis zmínku činí. Srovnávají se časové, místa a svědectví různopramenná, jistá, nepodezřelá. [100])

12. Závěrek.

Ze všeho toho, co jsme zde v krátkosti, pokudž ku předsevzetí našemu potřebné a poslužitedlné býti se vidělo, o národech kmene celtického přednesli, soudný čtenář snadně dostatečného přesvědčení nabude, že historie starobylých Slovanův s dějinami dřevních Celtův v nejednom ohledu v ouz-

---

[98]) Z kraje *na západu* Buhu ležícího povozuje Galaty, na Olbii outok činící, i *Boeckh* Inscr. graec. II. 1, 85.

[99]) *Strabo* l. I. p. 33. Na Peutingerových deskách (segm. 8) vedlé řeky Tanais napsáno stojí Galatia („Tanasis Galatie"), což též někdejšímu bytování Celtů v těch stranách nasvědčuje. Snad i zatmělá Pliniova slova: promontorium Celticae Lytarmis, fluvius Carambucis (viz č. 3. pozn. 21.) sem potahována býti mohou.

[100]) Niebuhr v dotčeném spise se domýšlí, že Galati byli snad Kymbrové, o nichž Posidonius dle Strabona, že někdy až na Pontu brojili, ovšem mylně, se dohadoval. Domněnku tuto, jakožto s historii ve zjevném odporu jsoucí, důvodně vyvrátil Boeckh (str. 85—86), přijímaje za pravé, že dotčení Galatové byli větev Skordiskův a Taurisků, v 4tém stol. př. Kr. v Podunají osedlých. Ostatně i Niebuhr se s tím snáší, že Bastarni přišli zajedno s těmito Galaty do hor sedmihradských.

kém jest spojení. Ať nic na ten čas nedíme o adriatických Venetech, národu dle vší podobnosti kmene vindického čili slovanského, osazeném u prostřed Celtův, a tudy do víru jejich dějin takořka zatočeném; hlavní naše zásada, podlé nahoře uvedených svědectví, nade všecku pochybnost vyvýšena jest, t. že národy celtické, pode jménem Bojův, Tauriskův, Skordiskův, Kotinův, Bastarnův, Peucinův, Galatův atd., ve svém stěhování již ve dřevní době daleko na půlnoc a východ, do vlastí původně vindických, se vsuly, a zde s národy slovanskými dlouhé a kruté války vedše, je sobě na díle podmanili, na díle dále na půlnoc ustoupiti donutili. Viděli jsme, že nejstarší všenárodní naše podání o vytlačení Praslovanův z pannonského Podunají od Vlachův, zachované u Nestora a Kadlubka, nejen s výslovnými svědectvími jinostranných dějepiscův, ale i se všemi jinými historickými okolnostmi a s celou spojitostí tehdejších dějův výborně se srovnává, a tudyž není výmyslek pozdějších věkův, alebrž na samém skutku osnovaná pravda. (§. 11. č. 3—10.) O Ombronech, Kotinech, Sidonech, Anartophraktech a Atmonech na jevě jest, že bydleli ve krajích anebo docela původně slovanských anebo aspoň neprostředně s těmito mezujících, a tudy že nemohli býti bez vzájemného obchodu se Slovany a vplyvu na jejich příběhy a osudy. Aniž pak nesmírnému tomuto vzdálení Celtův ode své kolébky, ode břehu Ligery, Rhodanu a sněžek helvetských až za Tatry a ku pramenům Prutu, Dněstru a Buhu diviti se, a je snad za původní obyvatele těchto krajův držeti budeme, považíme-li, jak výslovná a nepodezřelá máme svědectví o tažení valných národův celtických od západu na východ a sever, a obrátíme-li zření ku podobnému tažení národův germanských, uralských a mongolských v době pozdější. Obyčejně, když se chtíč tažení do ciziny některého velikého kmene zmocní, trvá potom ten proud za několiko století, aniž dříve přestane, leč mu buďto protivný nával mocnějšího kmene další cestu zamezí, buď dokonalým vyrojením síla samého národu, jako povodeň po přívalu, náhle ochabne. Tak se řítily národy celtické, mající na západ nezměřeným

oceanem cestu zavalenou, v běhu patera století na východ, prodravše se pomalu od hor pyrenejských až ke Dněpru a do Galatie; tak později pluky germanské, vystoupivše z půlnočních Němec a Skandinavie, po tři století téměř jednou cestou přes celou Evropu, až do Afriky se hrnuly; tak naposledy nesečtené tlumy uralských a mongolských cizojazyčníkův téměř za celých šest století z Pouralí a ze vnitřní Asie, co z nějakého pekelného jícnu, přes Volhu do ubohé Evropy se chrlily a ji mnohonásobně drancovali. Pokojné vystoupení národův slovanských ze dřevních svých sídel mezi 4tým a 7mým stol. a osazení neprostředně přilehajících, nazvíce pustých krajin tak jest od tohoto divého tékání a zbíjení rozdílné, jakož sama povaha lidí kmene tohoto od povahy dotčených tří kmenův patrně a příjemně se liší. Sledy obcování Slovanův s Celty, někdy ovšem patrnější, ještě až podnes nejsou zmazány. Nejen mnohá slova v jazyku slovanském, jako obr, balvan č. bolvan (celt. peulvan), terč (skot. targ, walis. tarian, bret. tyren, střlat. targa), skála, báně, pavéza (kymr. č. walis. pafais, gall. pavois, střlat. pavasia, řec. παβέτζια), chotár, brzda (froenum), týn (celt. dunum, stněm. tun, agl. town) a j. [101]) z celtického jazyka vzata jsou; ale i některé obyčeje a obřady slovanské, tolikéž i jména běsův ráz celtického původu na sobě pronášejí, jakž o tom obšírněji dole jednati budeme. Ostatně nechať všecko to, cokoli od nás ve přítomném spise podlé možnosti, ač velmi neouplně a nedostatečně, o vzájemných svazcích dřevních Celtův a Slovanův čili o vplyvu celtičiny na slovančinu podotknuto, zdařilejší pilnost budoucích skoumatelův doplní a vydokonalí. [102])

---

[101]) I jméno Goratan čili Chorutan, t. Korutany, Korutansko, pozůstalo po Celtech. Srov. níž §. 36. č. 1.

[102]) Již nahoře jsme připomenuli, že starožitnosti celtické, zvláště jazykozpyt, nynějšího času od kritiky opuštěny a zanedbány jsou, obnovitele svého očekavajíce.

§. 18. Národy kmene německého.

1. Nejstarší sídla Němcův.

Stará historie národův kmene německého ode tří století neunavenou pilností domácích spisovatelův tak jest bohatě vzdělána, že nám zde o to jediné pečovati potřebí, abychom hlavní resultáty cizích badání co nejkratčeji a nejvěrněji vyložili. Sousedění Němcův nejprvé s Gally, potom s Římany, včasné jejich vystoupení na poli dějin, zvláště pak dlouhotrvanlivé krvavé války s Římany, a některé jiné okolnosti byly na příčině, že o starožitnostech německých mnohem více věrných a podrobných zpráv u dřevních Řekův a Římanův se zachovalo, nežli o kterémkoli jiném národu severozápadní Evropy. Již za časův Caesara, Plinia a Tacita [1]) německé národy pokládaly sebe v tehdejší vlasti své za prvobytele čili autochthony, a hlas národu, zvláště na staré pověsti přebohatého, což o Němcích toho času platí, v tomto ohledu jestiť vždycky svědek nejpravdomluvnější. Podlé toho všickni téměř novější skoumatelé německých starožitností lepšího zrna, jichžto zdravému soudu, podlé vyjevených plodův jeho, slušně dověřiti se můžeme, tu částku Němec mezi Odrou, hořejším Dunajem a Rénem ležící, dále poloostrov danský i skandinavský, uznali za pravlast (t. nejstarší historicky známou vlast) Němcův, v níž oni od nepaměti bydleli, a z níž v potomní době bojovné jejich pluky, co z nějakého včelince, na všecky světa strany se vyrojovaly. Slova důmyslného skoumatele starožitností německých, Jindřicha Schulze, v tomto ohledu pronešená, jsou obzvláště důležitá, nebo na nepohnutém základě pravdy osnovaná. „Němci, tenť jest resultát jeho badání nepřitáhli od východu, nýbrž již ve prvotní době a od nepaměti obývali v nynějším Německu, v částce hořejší Italie a Belgie, a ve Skandinavsku. Již Hannibal nalezl v penninských Alpách Semigermany [2]) a Pytheas Němce ve Skan

[1]) Viz obzvláště *Tacit.* German. c. 1. sq.
[2]) *Liv.* l. XXI. c. 38.

dinavii. Tažení Gothův a Cimbrů vyznačují nám cestu, kterouž dřevní němečtí národové nikoli od východu na západ, ale od západu na východ, za Tatry a ku Pontu se stěhovali. Tolikéž i Slované nepřibyli od východu na západ, nýbrž od nejdřevnější doby ve krajinách východní Germanie a na dolejším Dunaji seděli: ale bojovné národy německé východní Germanii v dlouhotrvanlivých krvavých válkách v nevystihlé době na Slovanech vydobyli, a mezi těmito, co lenní pánové, asi jako Frankové mezi Gally, anebo Langobardové mezi Italy, se osadili, tak že středověkové dějiny východních Němec jsou vlastně jen opakování prvověkých.“ [3]) Jak zde důmyslný Schulze, tak o této věci smýšlejí téměř všickni čelnější spisovatelé němečtí v této třídě věd, np. Wersebe, Biester, Luden, Reichard, Kufahl, Barth, Pfister, Phillips a j., na jejichžto resultáty slušně bezpečiti se můžeme, ačkoli dobře víme, že i takových se nenedostává, kteřížto, neváživše sobě světlých a různých výpovědí tolikerých nepodezřelých svědkův dávnověkosti o prvotních sídlech Němcův mezi Odrou, Dunajem, Rénem, v Danii a Skandinavsku, a zošklivivše sobě čisté historické prameny, s novými domněnkami o pojití Němcův hned ze slovanských Budinův na Pripeti, hned z medských Alanův na Kaukasu a Donu, hned z perských Dadikův, hned z taurických Cimmerianův, hned zase z Thrakův, Celtův a jiných starých národův, domněnkami buďto z pouhého domyslu, buďto z nerůdných skandinavských povídek vážených, pořád na jevo vyjíždějí. [4]) Čemuž však hrubě diviti se nemusíme, pamatujíce, že rozum

[3]) *H. Schulze* Urgesch. d. deutsch. Volkes Hamm 1826. 8°. Spisovatel, soudiv tak zdravě o starobylosti Němcův i Slovanů v Evropě, vykráčí z mezí historické pravdy, pokládaje západní Evropu za kolébku celého plemene indoevropejského. Všeho s míru! —

[4]) *Mannert* Germ. S. 17—26, a po něm *Brehmer* Entd. I. 482. sl., *Kufahl* Gesch. Deutsch. I. 4—5, *Halling* de Budinis Berl. 1834 8°, vyhlásili Budiny za Němce; *Ritter* Erdk. II. 845, *Geijer* Gesch. Schwed. I. 28. a j. zavadili o Alany, a *Rauschnick* HB. d. Mythol. 370. 441—447 již za jisto položili, že Gothové teprvé asi 100 lety př. Kr. z Alanie do Němec přišli (ubohý Pytheas tedy selhal, když vypravoval, že 320 př. Kr. Němce, jmenovitě Gothy ve Skandinavii a na východním pomoří potkal!); *Hammer* a jeho postupníci mermomocí perské Dadiky poteutoniti usilují; jiní ještě pořád s Cimmeriany, Thraky, Celty atd. se hrdlují. Nejdál na odcesti tomto postoupil *Halling* ve svém spisu: Geschichte der Skythen oder der Deutschen Berl. 1834. 8°.

lidský, brousí-li se příliš, velmi snadno se přebrušuje, a že nejvyšší důmyslnost a učenost od největšího diváctví a bláznovství až nadto uzoučkou linií oddělena jestiť, přes niž, kdo na pozoru se nemá, velmi snadno se vyšinuje, jakž toho přemnohé světlé příklady v těchto novějších časích zvláště na Němcích spatřujeme. My zde, majíce soustavu starožitností jak slovanských tak i německých neomylnými základy historických svědectví pojištěnou, bezpečně můžeme těchto takových bájek a snů o pravlasti Němcův na Visle a za Tatrami pominouti a jich sobě dále nic nevšímati.

2. Nejstarší děje Němcův a větve jejich.

Nejstarší zprávy o národu německém zamykají se v kusích zlomcích, dochovaných ze spisův Pythea a jiných Řekův u pozdějších vypisovačův, zvláště u Strabona a Plinia. Plavec Pytheas, vyslaný od řeckých osadníkův z Massilie, příčinou ohledání plavby po západním oceanu [320 př. Kr.], nalezl Teutony a Guttony osedlé na obojím břežišti východního moře, čili ve Skandinavii a na přímoří Visly. [5]) Římský konsul Marcellus [220 př. Kr.] svítězil nad Gally, Insubry a Germany. [6]) Spolčení Cimbrové [7]) a Teutonové, přitáhše od půl. noci, zahrozili zhoubou Italii, přemohli Římany u Noreje [113 př. Kr.], a pustivše se na západ drancovali Gallii a Hispanii, pak se vrátili na pomezí Italie, kdež je naposledy Marius [102 př. Kr.] na hlavu porazil. Svevové v Gallii [72 sld. př. Kr.] pod vůdcem Ariovistem [umř. 55], spojeni jsouce s jinými Němci od Basilee až do Kolonie, vedli krvavé války s Juliem Caesarem. Po opanování krajin Norikum, Vinde-

[5]) *Plin.* l. XXXVII. c. 2. §. 35. Potahmo na Pythea srov. §. 8. č. 1. pozn. 5., též níže v tomto §. pozn. 16.

[6]) Neostojí-li třebas tato a tím podobná svědectví starých (Fasti Capitolini ad a. 531, *Liv.* l. XXI. c. 38. a j.), s historickou pravdou, vždy aspoň toho doličují, že Němci povšechně pokládáni byli za prastaré obyvatele těch krajin, v nichž se později nalezali. O kapitolském nápise „De Galleis Insubribus et Germaneis" viz Zander v *Seebode* Arch. f. Philol 1825. Hft. 1. *Wilhelm's* Germanien 8. 15.

[7]) Cimbrův jméno již za časův Alexandra Vel. Řekům známé bylo: zprávy o nich nepochybně od Massilčanův k těmto se dostala. *Strabo* l. VII. p. 293. *Ukert* II. 2 26. 35.

licie a Rhaetie od Římanův [32—13 př. Kr.] a po vpádu Drusově do zemí mezi dolejším Rénem a Vezerou až ke vnitřním horám Germanie [13—10 př. Kr.] počátek vzaly spolky rozličných německých národův proti Římanům a pošlé odtud dlouhotrvanlivé ukrutné války, od l. 6 př. až do l. 180 po Kr. s proměnným štěstím a s několikerými přiměřími vedeně, jejichž místnější vypravování sem nepřináleží. [8]) V čas těchto hrozných válek a národních rozmíšek seznámili se Římané ouplněji s položením nejen německých, ale i jiných půlnočních, jmenovitě slovanských a čudských národův, jakož spisové Plinia, Tacita a Ptolemaea zjevné o tom svědectví vydávají. Dotčení tito tři spisovatelé, ač o jiných starších i pozdějších nic nedíme, vyčítají takové množství německých národův a národkův, že není divu, jest-li vyšetřování jak sídel jednoho každého z nich, tak i příbuznosti kmenové, až posavad nejdůmyslnější skoumatele národních starožitností mezi Němci zaneprazňuje, aniž ještě k žádanému skončení přivedeno jest. Podlé Plinia a Tacita [9]) dělili se tehdejší Němci na tři hlavní haluze: *a*) Svevy, jež Plinius na dvě větve podděluje, Vindily čili Vandaly a Hermiony; *b*) Ingaevony; a *c*) Istaevony. Ku prvnímu čili vindilskému oddělení Svevův přináleželi Gothové s Gepidy, Greuthungy, Therwingy, Taifaly, Wiktofaly, Burgundové, Rugiové s Turcilingy, Sciry s Hirry, Heruly a Rutikly, Sideni, Varini, Anglové a Langobardové; ke druhému čili hermionskému Chattové, Chasuari, Cheruskové, Fosi,

---

[8]) Lepší spisové o starých Němcích jsou: *J. J. Mascou* Gesch. der Teutschen. Leipz. 1726—37 4° 2 d. — *C. U. Grupen* Orig. German. Lemgo 1764. 4°. 3. voll. — *J. C. Adelung's* Aelt. Gesch. d. Deutsch. Lpz. 1806. 8°. — *Ch. C. Barth* Urgesch. Teutschl. Bair. 1817. 8°. 2. d. — *Mannert's* Germania 2. Ausg. 1820. 8°. *Téh.* Gesch. d. alt. Deutsch. Tüb 1829. 8°. 2. d. — *A. B. Wilhelm's* Germanien. 1823. 8°. — *C. G. Reichard* German. Nürnb. 1824. 8°. — *H. Schulze* Urgesch. des deutsch. Volkes. Hamm. 1826. 8°. — *L. Ledebur* das Land und Volk der Brukterer, Berlin 1827. — *H. Luden* Gesch. d. teutsch Volkes. Gotha 1825. 8°. (posud 10 d.) — *L. Kufahl* Gesch. Deutschl. 1r Bd Berl. 1831. 8°. — *G. Phillips* Deutsch. Gesch. Berl. 1832. 8°. (posud 2 d.) — Ouplnější vyčítání pramenův a pomocných spisův sem náležitých viz v *F. C. Dahlmann* Quellenkunde der deutsch Gesch. Gött. 1830., a v *G. A. Stenzel* Grundr. u. Liter. zur deutsch. Staats- und Rechtsgesch. Bresl. 1832. 8°.

[9]) *Plin.* Hist. nat. IV. c. 14. §. 99.—100. *Tacit.* Germ. c. 2.

Hermunduri, Nariskové, Markomani, Kvadové, Marsignové, Semnoni a národy lygické Burii, Arii, Naharvali, Elysii, Diduni, Manimi, Helvekoni; k Ingaevonům se počítali Frisové, Chaukové, Angrivari, Sasici, Cimbrové a Teutoni; naposledy pak k Istaevonům Batavi a Kanninefati, Gugerni, Vangionové, a Nemeti, Brukteri, Marsi, Tubanti, Dulgibini, Ansivari, Chamavi, Usipeti, Tenkteri, Sigambri a Mattiaci. Zevrubnější rozebrání a vysvětlení tohoto roztřídění kmene teutonského ve spisích učených Němcův pohlédávati se musí. [10]) K zaměřenému cíli našemu přináleží vyšetření prvotních sídel a dřevních dějin jediné těch německých národův, kteříž buď, jako Gothové, Vindilové čili Vandalové a lygické ratolesti, již ve prastaré době ve slovanskou vlast se uvázali, domácí lid z ní jednak vypudivše, jednak sobě podmanivše, buďto, jako Langobardové, Herulové, Kvadové a j., ve dřevní době se Slovany, v míru i nemíru, více nežli jiní jejich bratří činiti měli.

3. Obyvatelé země mezi Odrou a Vislou.

Mezi Odrou a Vislou bylo od počátku historické doby rozhraní světa německého a slovanského, na kterémž národové obojího kmene sídly i obchodem vzájemně se podělovali. Již čelnější zpytatelé starožitností mezi Němci, jako Schlözer, Spittler, Anton, Sell, Biester, Wersebe, Schulze, Ledebur a někteří jiní, váživše sobě více pravdy, nežli marné národní chlouby na mamu a klamu založené, podstatnými důvody toho provedli, že ve dřevní době sídla Slovanův mnohem dále na západ přes Vislu až ku pořičí Odry a na dile až za ni se vztahovala, nežli je Mela, Tacitus a Ptolemaeus, matouce se jménem Sarmatův, vyměřovati se zdají, a že jakož Go-

[10]) Gaupp ve spise Das alte Gesetz der Thüringer. Bresl. 1834. 8°., přijímaje Tacitův rozdíl mezi Svevy a Nesvevy (Germ. c. 28—37, 38—46) za hlavní a podstatný, všecky staroněmecké národy buďto k jedněm anebo ke druhým přičítá, a sice ke Svevům Gothy, Burgundy, Gepidy, Vandaly, Langobardy, Alemanny, Hermundury, Markomanny, Angly, Varíny; k Nesvevům Franky, Cherusky, Frisy, ingaevonské Sasy, Cimbry atd. (str. 28—64.)

thové na přímoří baltickém, tak i Vindilové a lygické národy mezi Odrou a Vislou byli jen pozdější němečtí osadníci ve pravlasti Venedův čili Slovanův. Snášíme se docela s výrokem těchto skoumatelův, jakožto osnovaném na pravdě, na neomylném základě mnohých a různých historických svědectví. [11]) Co do Gothův na jevě jest, že původiště jejich nikoli za Vislou, ani u Alanův na Černomoří, jakž některým hloubálkům se snívá, nýbrž buď v poledni Skandinavii anebo v severní Germanii na západu Odry hledáno býti musí. Gothové sami, jakož Langobardové, podlé nejstaršího svého národního podání, zachovaného u Jornandesa a Pavla Diakona, považovali Skandinavii jako svou kolébku, a hlas celého národu jest v takové případnosti vždy hlas nejjistější pravdy, aniž tomu na závadě jest, že Jornandes a Pavel Diakon, podání tomu náležitě nevyrozuměvše, čistotu jeho nezažitou svou učeností, přimícháním nesnadného letopočtu a jiných okolností, naprznili. Nejsoudnější zpytatelé skandinavských dějin pokládají Gothy býti prvotní a mnohem starší národ v poledni částce Skandinavie nežli Sveony, původně ve prostřední a západní částce poloostrova toho osedlé. Již Edda jméno Götaland praví býti starším na severu, nežli jména Danaland a Svealand. Od nejdřevnějších letopiscův Skandinavie přednost Gothův co do času v poledni Skandinavii před Sveony všeobecně za pravou uznána a co věc nade všecku pochybnost vyvýšená považována jest. [12]) Naproti tomu z hodnověrných svědectví jisto jest, že mno-

[11]) Mnozí němečtí spisovatelé, jmenovitě Thunmann, Barth, Menzel, Luden, Pfister, Voigt, Hering (ve spisu Ueb. d. Kenntnisse d. Alten von d. Lande u. d. Völkern auf d. Südseite d. Ostsee. Stettin 1833.) proti tomuto výsledku urputný položili a kladou pořád odpor, na Tacitově rozšíření Germanie až po Vislu, anobrž po břehu baltickém až za Vislu, neustupně lpíce. Naše domnění u prostřed mezi obèma stranama stojí: pouštíme Pragermanům velikou Germanii na západu dolní Odry, nevydávajíce Svevy s Wersebem za odrodilé Slovany: osobujeme však Praslovanům země lygické na východu Odry, pokládajíce se Šulcem Gothy a ostatní Svevy jen za pobudy v nich.

[12]) Chronica Erici Olai Decani Upsalensis. Srov. *Geijer* Gesch. Schwedens I. 29—32. Mnozí za to mají, že záliv a ostrov Kodanský (sinus Codanus, insula Codanonia) u Mely, Plinia a Ptolemaea po Gothech tam obývavších toto své jméno dostali. *Schlözer* Nord. Gesch. str. 56. 66. *Mannert* Germ. 308. 311—312 *Buhle* Lit. der russ. Gesch str. 187.

hem dříve před Gothy na baltickém přímoří Venedové obj
vali, v držení jsouce břehův jantarových, jakž jsme nahoř
(§. 8.) místněji dokázali. Byliť tedy Gothové za Vislou v
krajině vindické jen osadníci a podruzi, pročež také cizí tu
vlast a zemi tak snadně opustili, nemohouce do ní stálýc
kořenův národního života hlouběji vpustiti. Všecky histo
rické náznaky a šlepěje k tomu vedou, že již v nevystihlé
šeru starožitnosti národy německé ze Skandinavie [13]), z tohot
druhého světa, jak ji Plinius a Adam Bremský [14]), čili z tét
dílny národův, kolébky kmenův, jak ji Jornandes nazývá [15]),
rozmnoživše se přes míru, a nabyvše ducha smělosti a uda
tenství na divotvorném tom mořském živlu, jímž otočeni byli
vyrojovaly se na východ, nemajíce průchodu na západ, s
zde na blízkém břežišti Venedův, Litvanův a Čudův po
jmeny Gothův, Scirův, Hirrův čili Herulův, Normanův, Var
jahův atd. se osazovali. Směle tedy můžeme tvrditi, že Go
thové na přímoří závislanském byli jen přistěhovalci z
Skandinavie, třebas již Pytheas okolo 320 př. Kr. tam j
nalezl. [16]) Tolikéž k víře jest podobné, že i němečtí Vindi
lové, Vandilové čili Vandalové, nebo tak rozdílně jméno je
jich v nejstarších pramenech se čte, mezi Odrou a Visl
byli jen podmanitelé tamnějších původních Vinidův čili Ve
nedův, pošlí z pokolení Svevů, a pomíchavší se s Vinidy, pro
čež jim od okolních národův, Celtův, Litvanův, nepochybn
i samých Němcův přezděno Vindilův, Vandilův čili Vandalův

[13]) Co *Tacitus* — German. c. 44 — o Sveonech, jejich lidnatosti, vlád
loďstvu, zbrani, bohatství atd. poznamenal, dosvědčuje jejich starobylos
v tě krajině. Viz *Geijer's* Gesch. Schwed. I. 9.

[14]) „Alter orbis terrarum" *Plin.* l. IV. c. 13. §. 96. „Alter mundus"
Adam Brem. c. 60.

[15]) „Officina gentium, vagina nationum" *Jornand* Get. c. 4.

[16]) A však i toho vážiti sluší, že starobylost a rozšířenost Gothův n
pomoří nadvislanském za času Pytheova věc jest v nejednom ohledu záhad
čivá a pochybná. Nejstřízlivější skoumatel *Ukert* o tom praví v tento
smysl: „Plinius slova Pytheova podlé svého smyslu kroutil a přejinačil
slůvka Germaniae genti sám ze své hlavy přidal atd Kam Massilčan Gut
tony sází, a jak daleko je až na východ obývati praví, naskrze nelze s ji
stotou určiti." *Ukert* A. Geogr. IV. 33–34 Anobrž i jméno řeky Guttalu
u Plinia IV. 14 někteří vykladači nikoli na Preglu v Prusích, nýbrž n
F. Göthaelf ve Skandinavii, a sice dosti případně, potahují. *Ledebur* Archiv
VII. str. 166—168. — Že Gothové tu bytovali, jisto jest; ve kterých oko
lích a hranicech, a kdy sem se vhnízdili, nejisto.

t. jakoby Povendilcův, Poslovančilcův. Jméno zajisté Vindilův, jakž doleji provedeme, nebylo vlastní a původní, ale jen vedlejší názvisko národu toho, slovem — přezdívka. Domácí a všeobecné jméno jejich bylo Svevi, a podlé rodův a míst Burgundi, Rugiové, Silingové atd. Podobným způsobem i tak řečené národy lygické, na díle německého, na díle celtického kmene, jen v zeměpisném ohledu slouly Lygiové, Lugii, Lugiones, protože krajinu venedskou jmenovanou Luhy zaujali a v ní se co lenní pánové osadili; původní jejich jméno bylo tolikéž jednak Svevi, jednak Celti, a podlé čeledí i obydlí Burii, Arii, Naharvali, Elysii, Diduni, Manimi, Helvekoni, Ombrones, Kotini atd. K víře podobné jest, že Vinidové v této své pravlasti řečené Luhy ani pod Němci ani pod Celty docela nevymizeli, nýbrž setrvavše až do odtažení Vandalův, Burgundův, Langobardův atd., a po uprázdnění hranic do dnešních Lužic se stěhovavše, dřevní jméno otcovské země do této nové vlasti přenesli, kdež ono až do dneška se udrželo. [17]) Důvody tohoto přebývání Slovanův mezi Němci a Celty v krajině Luhy řečené mám zvláště tyto dva. Předně v deskách Peutingerových, zamykajících v sobě důležité zprávy zeměpisné, nebo pošlé z ouřadních zápisků, čte se Lugiones Sarmatae [18]), čímž vlastně Venedy se vyrozumívají, nebo v týchže deskách hned doleji Venadi slovou Sarmatae. Z čehož patrné jest, že skladatelé desk Peutingerových, pokládajíce obyvatele země lygické, na odpor tehdejšímu obyčeji, nikoli za Němce, nýbrž za Sarmaty, jistou o tom zprávu míti musili, žeť oni jsou plemenníci národův v Sarmatii obývajících, t. Venedův čili Slovanův, jež tu dobu povšechně, ačkoli nevlastně, jmenováno Sarmaty. Podruhé zachování tolika starých zeměpisných jmen ve krajinách dříve od Němcův a po nich od Slovanův osedlých, jako Slezsko od Silin-

[17]) Lužice jest dim. slova Luhy, a toto tak tvořené jako Čechy, Lechy, Mazovy, Kujavy, Rakousy, Uhry, Slezy, Bavory atd. Tak i Srbové a Chorvati jméno své pravlasti za Dunaj přenesše, zde nám je dochovali, an naproti za Tatrami již dávno docela vymizelo! Srov. níž č. 4.

[18]) V zachovaném exemplári vinou přepisovače stojí sice Lupiones místo Lugiones. A však všickni vykladači desk těch souhlasně uznávají a věc sama nasvědčuje, že dlužno čísti Lugiones.

gův, Djedoši od Didunův, Krkonoše od Korkontův, Rakousy od Rakatův [19]) atd., a přenešení jména krajiny Luhy na Lužice jasně vysvědčují, že Slované s této strany Visly na blízce bydleti a po vystěhování se Němcův bez průtahu, mnohem dříve nežli obecně se mní, sídla jejich zaujíti museli, sic jinak zdědění to jmen byloby nepřirozené, nerci-li nemožné. Dáme-li tomu, jakž to pravda vymáhá, místo u sebe, teprva té směsici jmen Svevův, Vindilův a Lygiův, kterouž u starých Řekův a Římanův známenáme, dokonále vyrozumíme. Neboť národy, kteříž u Plinia slovou Vindili, jmenují Strabo a Tacitus Svevy i Lygy, jiní, zvláště pozdější, zase naopak. Pravý smysl tohoto zmšteni jestiť tento: německé národy, osedlé na rozhraní Odry a Visly, Rugii, Burgundi, Silingi, Marsigni, Omani, Diduni, Visburgii, Burgiones, Avarini atd., slovou dle původu svého vlastně Svevi, příčinou smíchání jejich s Vindy nevlastně a jen přezdělním Vindili, Vandili, Vandali, v zeměpisném pak ohledu, pro uvázání se jich ve slovanské Luhy, vesměs Lygii, Lugii, Lugiones. [20]) Z čehož již patrné jest, že mezní čáru mezi sídly národův německých a slovanských nad Odrou a Vislou jak ve starší a předhistorické, tak též i v římské době zevrub vytknouti věc jest naprosto nemožná. Historie nalezá zde směs lidí kmene trojího, t. německého, celtického a slovanského. Mela, Ptolemaeus a jiní zeměpisci pokládají sice Vislu hranicí mezi Germanií a Sarmatií, ale jak neprávě, dostatečně ví se. [21]) Tacitus jest opatrnější,

[19]) Sem přináležejí i stará jména řek a měst, jako Odra, Labe. Kališ, a j.

[20]) Že takovéto zmšteni ve zprávách Římanův a Řekův skutečně se nalezá, o tom, kdo do samých pramenův nahlédne a všecko bedlivě srovná, nemůže se nepřesvědčiti. *Plinius* — IV. 14. Burgundy, Variny, Kariny, Guttony jmenuje Vindily. *Tacitus* — Germ. 2. 43. — o jménu Vandali jen mimochodem zmínku činí, a nejen dotčené národy ale i Marsigny a Buriy nazývá Svevy. U *Tacita* — German. c. 43. — národy lygické jsou Arii, Helvekoni, Manimi, Elysii, Naharvali; u *Strabona* naproti tomu — l. VII. c. 1. — ve spolku Lygiův připomínají se Zumi, Butoni, Mugiloni a Sibini! U *Ptolemaea* — II 11. — stojí Buri, ode Tacita mezi Svevy počtené, v pořadí národův lugických: „Lugii Omani, Lugii Diduni, Lugii Buri“ (v některých rkp. mylně Lutii). To i o jiných jmenech platí.

[21]) *Mela* l. III. c. 3. „Germania ... ab oriente Sarmaticarum confinio gentium ... obducta est“ a dolcji c. 4 na zdařbůh takto: „Sarmatia ... ab his quae sequuntur (t. od Němec) Vistula amne discreta.“ — *Ptol. Geogr.* l. II. c. 11. l. III. c. 5.

mluvě že Germanie od Sarmatie jen vzájemnou bázní anebo horami se dělí.[22]) Jako dnes veliké řeky Rén, Dunaj, Labe, Visla, Dněpr, Don, Volha a j., pomíchání se rozličných kmenův nepřekážejí, aniž dokonalým dělidlem národův jsou; tak jistotně ani Odra a Visla za času Mely a Ptolemaea nebyly takové mathematické čáry mezi chalupami Slovanův a Němcův, jichžby se oběstranně nebylo přestoupiti smělo. Spisovatelé toho věku, nemajíce dostatečné, z vlastního názoru nabyté známosti o položení krajiny mezi Odrou a Vislou, a rozsídlení rozličných národů v ní, chytali se, v nedostatku značných hor, nejbližší veliké řeky, všeobecně za hranici Germanie ji vydávajíce.[23]) Že s této strany Visly nejen Lugiones Sarmatae, národ dle vší podobnosti co do pojití a jazyka venedský, ale i celtičtí Ombroni a Kotini bydleli, toho oni, o zevrubnější odrůznění národův podlé příbuznosti kmenové nejsouce hrubě pečlivi, nic sobě nevšímali. Podobněž nelze dokonále určiti, ve kterém čase to rozšíření Němcův mezi Odrou a Vislou, a vytištění nebo aspoň podmanění původních Venedův se zběhlo. A však k víře podobné jest, že přitažení celtických Bojův do dnešních Čech a postoupení Ombronův, Kotinův, Kognův, Sidonův, Anartophraktův a jiných Celtův k Visle, hlavní bylo příčinou změnění předešlého položení národů v této straně Evropy. Němci, majíce cestu na jih od Celtův, na západ od oceanu zavalenou, přinuceni byli posouvati se pořád dále na východ do vlasti venedské. Tažení Bojův do Čech a za Tatry začalo se ok. 388 př. Kr., a Pytheas již okolo 320 př. Kr. našel německé Guttony nedaleko ousti Visly. Slušně tedy zavírati můžeme, že uvázání se Sve-

[22]) *Tacit.* German c. 1. Germania a Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur. Srov. *Mannert* Germ. S. 405.

[23]) *Mannert's* German. S. 405 „Man lernte, dass deutsche Stämme sich weit gegen Osten erstreckten, dass sie durch keine natürliche Gränze von den sogenannten Sarmaten getrennt wurden, sondern sich theils zwischen sie hineinzogen, theils näher an der Weichsel hielten, je nachdem die Lage eines Waldes oder einiger Berge, oder das Verhältniss der beiderseitigen Macht es mit sich brachte. Die Ostgränze von Deutschland liess sich also wegen der vielen und fast mit jedem Jahre veränderten Beugungen nicht bestimmen.“ Ostatně i Mannert rozšířenost Němců v té straně až příliš nadsazuje. Srov. též *Wilhelm* Germanien str. 25.

vův ve slovanské Luhy nastoupilo v běhu 4ho stol. př. Kristem O národech celtických již nahoře vyloženo (§. 17. č. 5. 9 10.); pozůstává, abychom i na německé své tehdejší sousedy dozvídavě se ohledli. Mám za to, že všecky německé národy v sousedství Slovanův byly anebo z haluze Svevů v užším smyslu, jako lygičtí Němci, Vindili, Burgundi, Kvadi a j. anebo z haluze Gothův, jako vlastní Gothové, Gepidi, Vithin gové a j., anebo z haluze Švedův, jako Sciri, Hiri a Heruli Rugii, Turcilingové a j.; ačkoli sobě na tom rozvržení mnoh nezakládám, a rád důvodnějšího té věci vyšetření Němcův pouštím. Zde je vždy v tomto pořádku nejpříhodněji pře hlednouti můžeme.

4. Lugiové.

Nejstarší spisovatel, u něhož jmeno *Lugiův* se čte, je stiť Strabo. Podlé něho k národům od Marobuda podmaně ným [8 př. Kr. — 19 po Kr.] přináleželi mimo Markomany „i Lugiové, národ veliký, i Zumové, i Butoni, i Mugiloni, Sibini, i veliký Svevů národ Semnoni.“[24]) Jména Strabono vých národkův lugických ode Tacitových a Ptolemaeovýc patrně se liší a poněkud na slovančinu ponášejí. Po něm Tacitus v popisu Germanie[25]) národy lugické, slovutného, ja sám praví, jména, osázi za hory svevské, počítaje k nim Ariy, Helvekony, Manimy, Elysiy (správněji Elusiy) a Na harvaly. Týž dějepisec na jiném místě[26]) o vpádu Lugiů a jiných národův do země krále Vannia [50 po Kr.] připo míná. Ptolemaeus místi vedlé Burgundův Lugy Omany Lugy Diduny až k hoře Asciburgius, a zase vedlé Korkon tův, jejichž jméno se v Krkonoších udrželo, Lugy Bury a k řece Visle.[27]) Dion běžně dotýká nátisku Lygiům od

[24]) *Strabo* l. VII c. 1. V rkp. a vyd. mylně *Λουίοι* místo *Λουγίοι*, ja všickni vykladači opravují.

[25]) *Tacit.* German. c. 43.

[26]) *Tacit.* Annal. l. XII. c. 29. 30.

[27]) *Ptolem.* Geogr. l. II. c. 11. V některých rkp. a vyd. *Λοῦτοι*, *Λου τιοι*, *Λοῦτοιοι*, v jiných *Λόγγοι*; ale v rkp. Pika z Mirandoly a Coislin správně *Λούγοι*.

Svevův činěného a poselství jejich k Římanům [ok. 91 po-Kr.].[28]) Na Peutingerových deskách slova Lupiones Sarmatae, místo Lugiones, u prostřed mezi Amaxobii Sarmatae a Venadi Sarmatae položena jsou.[29]) Podlé Zosima cís. Probus l. 277 přemohl na Rénu „německý národ Logiony," a krále jejich Semnona i se synem jeho zajal[30]): z čehož patrné jest, že němečtí obyvatelé krajiny Luhy řečené tu dobu již se byli vystěhovali a na Rénu s Burgundy a Vandily brojili. O lugických Burech čili Boranech z Diona a Zosima jistotně ví se, že již mnohem dříve na polední straně Tater se pojevili; jsouce s tamějšími národy, Daky a Jazygy, ve spolku.[31]) Okolo l. 99 čte se, že spolčeni jsouce s Daky, cís. Trajana od války proti těmto odstrašiti hleděli.[32]) Později spolčeni jsouce s Jazygy, s cís. Markem Aureliem o mír rokovali [175].[33]) Naposledy za cís. Galla a Galliena s Gothy, Karpy a Burgundy z okolí zátiského přes Ister do římského panství vpády činili [252, 262], až do Asie vtrhnouti usilujíce, při kteréž příležitosti Zosimus výslovně poznamenal, že s dotčenými národy nedaleko Istru bydleli.[34]) Ve kterém čase z okolí zatatranského docela se vyhostili, nelze zevrub určiti; Ptolemaeus, snad dle starších zpráv, je tam ještě osazuje, z Diona naproti Katančić se domýšlí[35]), že v čas války markomanské již před Tatrami na řece Hernadu sídlili. Ve 3tím stol. jistotně již nikoli za Tatrami, nýbrž v Uhřích, v jižním podkřídlí Tater, mezi Jazygy a Daky obývali. Na deskách Peutingerových jméno jejich u prostřed mezi Kvady a Sarmaty se čte.[36]) Domýšlím se, že Buridensii čili dle jiných

---

[28]) *Dio Cass.* l XLVII. Lygii a Suevis quibusdam in Mysia bello vexati etc. Co zde Mysia? *Jordan* IV. 33 praví: Lygios in Moesiam migratione ex terris Vistulanis venisse dubitandum non est.

[29]) *Tab. Peut.* segm. VII. *Katancsich* Orb. ant. ex T. P. I. 206.

[30]) *Zosimus* I. 67. Λογίωνες.

[31]) *Dio Cass.* l XLVIII. c. 8. *Zosim.* I. 67.

[32]) *Dio Cass.* l. c

[33]) *Dio Cass.* l. LXXI.

[34]) *Zosim.* l. I. c. 27. 31.

[35]) *Katancsich* Orb. ant. I. 199.

[36]) Tab. Peut. Sect. IV. V. *Katancsich* Orb. ant. I. 199. Na deskách BUR nečtitedlně; pročež jiní, ač nepravě, na Hermundury to obracejí.

rukopisů Burredensii (Βουριδήνσιοι), kteréž Ptolemaeus v h
řejší Dacii místí, od Buriův a Boranův nebyli rozdílní.[37]
Tím způsobem vendické Luhy již v běhu 2ho a 3ho stol. o
německých podruhův vyprazňovati se počaly, a rozšiřová
se Slovanův na západ volný průchod otevřín. Sídla nár
dův ode starých k lugickým přičtených podlé Tacita a Pt
lemaea nenesnadně určiti se dají mezi horou Asciburgiu
zvanou čili Korkonty a Vislou, na půlnoc až k Burgundům
vedlé nichž Ptolemaeus své Aelvaeony čili Tacitovy lugick
Helvekony osází, t. v hořejší Lužici, v dolejším Slezsku,
Poznaňsku a v západní částce polského království. Zem
tato rovná, na luhy bohatá, vším právem mohla slouti Luhy
ode slovanského luh, lat. lucus, t. háj nebo porostlina n
místě rovném, bahnitém. Proti tomu nevadí, že někteří spi
sovatelé Lygii místo Lugii píší; mámeť zajisté na to mnoh
světlých a rázných příkladův, že Řekové a podlé nich i Ří
mané místo slovanského *u* obyčejně *v*, *y*, psávali, np. Μεγυρέτου
m. Medjureč, Pagyritae m. Paguriči či Pagoriči, Skythes
Skytha m. Čud a j.[38]) Oblíbené u Němcův odvozován
jména Lugiův od řec. λύγη tma, λυγιστὸς křivý, λυγιστής bed
nář, od něm. luger t. špeh, od celt. lugus t. havran[39]) atd.
před soudem zdravé kritiky nikterakž ostati nemůže. Země
pisný název Luhy u nejedněch Slovanův od nepaměti by
v užívání. Na severu Luga, krajinka Novohradská, na sou
jmenné řece, známať z letopisův ruských l. 1242 a 1346.[40]
U poledních Srbův krajina Lugomira v polovici 12ho stol
se připomíná[41]), a řeka ji zavlažující až podnes prastaré t
jméno podržela. Nynější pak jméno Lužice, jakž již nahoř
dotčeno, což jiného jest, než zdrobnělá forma názvu Luhy

---

[37]) *Ptolem.* Geogr l. III. c. 8.
[38]) Místnější doklady viz §. 13. č 8.
[39]) *Barth's* Teutschl. Urgesch. I. 90. 297.
[40]) Sof. Vremenn. izd. *Strojev.* I. 258. 328.
[41]) *Cinnam.* ed. Venet. 46. *Stritter* II. 177 Ovšem mylně *Λογγομη*
ροῦ m. *Λουρομεροῦ*. V listině krále srbského Štěpana 1222—1236, podl
nápisu Žičanského, jmenuje se krajina ta „župa Lugomira.“ Mir, mira zd
znamená kraj, vlast; srov. ves-mir=svět, mir (kraj) v Pravdě ruské (*Ewer*
Das ält. Recht d. Russ. 268.), rus. mir (Bauerngemeine) atd. Podobně Vl
komir, Žitomir, Ušomir (na ř. Uši), původně kraje, župy, potom města.

(srov. Morava a Moravica), na důkaz, že lužičtí Srbové z této krajiny vyšedše, milé jméno dřevní své vlasti do nové přenesli. Za slušnými tedy příčinami domýšleti se můžeme, že ve praslovanské té obšírné krajině, Luhy řečené, mezi Odrou a Vislou, i v tom celtickém a německém nátisku Slované se ochránili, a že to vystěhování Němcův odtud nebylo tak dobrovolné, jakž nám to dějepisci římští, německými zprávami zavedení, na bílo malují. Jediný Julius Capitolinus, mluvě o vpádu německých národův do Pannonie a Dacie na začátku markomanské války [mezi 165—169] dí výslovně, že vyhnáni byvše od severních cizojazyčníkův na hranice římské nabíhali, žádajíce o nová sídla, s vyhrožováním vojnou, jestliže jim odepřína budou. Tito severní cizojazyčníci (superiores barbari, Barbaren nördlicherer Striche, jakž Mannert uhodně tlumočí), podlé tehdejšího položení kmenův na severu nemohli býti jiní, než Slované, jenž již v polovici 2ho stol. Gothy a Vandaly z krajin nadvislanských konečně přes Tatry vyháněti počali.[42])

5. Vandalové č. Vindilové.

V též prostranné vlasti lygické osazují dřevní spisovatelé *Vindily*, *Vandily* čili *Vandaly*, národ od nahoře připo-

[42]) „Victovalis et Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, *quae pulsae a superioribus Barbaris fugerant*, nisi reciperentur, bellum inferentibus." *Jordan.* IV. 39. *Mannert* Germ. 127. Jak to *Luden* v duchu německém chytře převracuje a za smyšlénku vydává, viz v jeho Gesch. d. deutsch. Volkes. II 465. Anm. 22. — Na Sarmaty to nelze vztahovati; tito zajisté tu dobu, s Němci ve přízni, na Dunaji a Černomoří brojili: za Tatrami o zmocnění se vlády jejich v 2. a 3tím stol. nic se neví, nýbrž právě na opak o vyvrácení jejím. Slované naproti vystupují brannou rukou — quicquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur, latrocinlis (t. brannou rukou, na vojnách) pererrant." dí Tacitus Germ. c. 46 — za Tatrami; Venedi a Veltae t. Veleti zaujímají podlé Ptolemaea [175—182] baltické pomoří atd. Pročež uhodný a pravdivý jest úsudek Gauppův, praviciho: Sehr wahrscheinlich haben die vielen Züge der östlichen Völker Germaniens, von denen die Geschichte namentlich seit dem 2. Jahrh. weiss, mit Bewegungen anderer östlichen, hauptsächlich *slawischen* Völker in Verbindung gestanden. Gewiss ist man oft viel zu geneigt, die Ursache grosser Völkerzüge bloss im Wanderungstriebe zu suchen; meist wirken auch äussere Motive mit, ja diese pflegen die stärksten zu sein. *Gaupp* Ges. d. Thür. S. 46.

menutých Helvekonův, Manimův, Elusiův, Naharvalův, Didunův, Buriův atd., jen jménem rozdílný: jedni i druzí zajisté byli Svevové, sedící porůznu v zemi lugické. První zmínka o národu tom činí se u Plinia, pokládajícího Vindily za hlavní haluz kmene německého, rozvětvenou na čtyři menší ratolesti, Burgundiony, Variny, Kariny, Guttony.[43]) Tacitus, mluvě o nich mimochodem, nazývá je Vandaliy.[44]) Ptolemaeus jich mezi Odrou a Vislou naskrze nezná, ačkoli Silingy, větev Vandalův, v té straně připomíná.[45]) Dio Kassius řeku Labe povozuje z hor vandalských,[46]) doleji pak v čas války markomanské [181] o Vandilech spolu s Bury a Jazygy zmínku činí[47]), jinde zase[48]) mluví o nich co o jižních sousedech Markomanův, bydlících na severním břehu Dunaje, ve dnešních Bavořích a Rakousích, kdež je i Peutingerovy desky osazují.[49]) Julius Capitolinus a Eutropius v rozpravách o Markovi Aureliovi osvědčují, že císař tento Markomany, Sarmaty, Vandaly a Kvady přemohl a Pannonii od nich osvobodil.[50]) Z těchto posledních čtvera svědectví zavírati sluší, že Vandalové v čas války markomanské [166—181] z Lugie blíže k Dunaji přitahše, zde seděti zůstali.[51]) Okolo l. 215 čteme o rozmíškách jejich s Markomany.[52]) Z těchto nových sídel váleli proti cís. Aurelianovi, nepochybně v Rhaetii.[53]) Za cís. Proba již na pomezí Gallie spolu s Burgundy se pojevili, byvše tam od Římanův na hlavu poraženi.[54]) A však to bylo jen jedno odvětví národu vandalského: jiní Vandalové, vy-

---

[43]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 14. §. 99. V rkp. čte se Vindili. Vandili, i Vandilici.

[44]) *Tacit.* German. c. 2.

[45]) *Ptolem.* Geogr. l. II. c. 11.

[46]) *Dio Cassius* l. LV c. 2.

[47]) *Dio Cass.* l. LXXII. c. 2

[48]) *Dio Cass.* l LXXVII. c. 20.

[49]) *Tab. Peut.* Segm. III. *Katancsich* Orb ant. I. 198.

[50]) *Jul. Capitol.* in Marc. Aurel. c. 17. *Eutrop* VIII. 6.

[51]) Tak tomu rozumějí téměř všickni zpytatelé starožitností, jmenovitě *Jordan* Orig. slav. IV. 46—47., *Mannert* German. 8. 348, *Katancsich* Orb. ant. I. 198.

[52]) *Dio Cass.* l. LXXVII. c. 20. *Pischon's* Chronol. Tafeln I. 69. *Mannert* German. 349 pozn. *t.*

[53]) *Dexippi* Exc. ed Par. p. 12. *Petri Megistr.* Exc. p. 25.

[54]) *Zosimus* l. I. c. 68.

stoupivše v neznámém čase, dle věí podoby anebo ve společenství Gothův, anebo nedávno před tím, pod zvláštním Astingův a obecným Vandalův jménem, osadili se v podkrají řek Maroše a Kéreše, mezi Tisou a Dacií [55]), hledajíce vojenské služby u Římanův. Podlé Flavia Vopiska cís. Probus okolo l. 280 Vandalům, Gepidům a Gautunům sídla v římské říši, nepochybně v Pannonii, vykázal [56]); podlé Jornanda to teprva za cís. Konstantina Velikého, po zbití Vandalův od gothického krále Gebericha, okolo l. 333 se zběhlo. [57]) A však již český dvorský rada J. Kr. Jordan dostatečně provedl, že Jornandes hrubého omylu se dočinil, připsav skutek cís. Proba Konstantinovi Velikému. [58]) Tito, na pomezí Dacie ve dnešních Uhřích osedlí Vandalové v dějinách potomních věkův až do l. 406 se nepřipomínají. Teprva když Hunové v Evropě se zjevili a národy na Černomoří a dolejším Dunaji jednak podmaňovati sobě, jednak odtud vypuzovati začali, když Gothové pod správou Alaricha již dvakrát byli do Italie vpadli a jiné německé pluky pod náčelnictvím Radagaisa krajinu tu opanovati hrozily, v čas oné odtud vzešlé tlačenice národův čte se o nich, že vztyčivše se spolu s Alany, jak se zdá z Pannonie, ačkoli se to výslovně nikde nedokládá, přes Alemany až na pomezí Gallie vytáhli, na kteréž cestě nové pluky loupežnických. Svevův k nim se přirazily. [59]) O jejich vpádu do Gallie pod správou Godegisila [umř. 407], do Hispanie 411 (odkudž Vandalitia, nyní Andalusia), do Afriky 429, a konečném vyhynutí v Africe po 534, zde vypravováno býti nemůže. Žeby tito do Gallie vpadlí Vandalové tu dobu z krajiny nad Odrou byli vytáhli, na to u souvěkých spisovatelův žádného svědectví se nenalezá. V celém 3tím a 4tém stol. zmínka o Vandalech na Odře se nečiní, kromě u Prospera Aquitanského, vypravujícího na l. 379, že Langobardové, vy-

---

[55]) *Dio Cassius* l. LXXI. c. 12. *Petr. Mag.* Exc. ed. Paris. p. 24.
[56]) *Flav. Vopisc.* in Probo. *Mamert.* Paneg. II. 17.
[57]) *Jornand.* Get. c. 22.
[58]) *Jordan* Orig. slav. I. 65. III. 168.
[59]) *Hieronym.* ad Ageruch. ep. 9. *Salvian.* De gub. Dei l. VII. *Prosper Aquitan.* et *Cassiod.* ad a. 406. 409. *Idat.* Chron. ad a. 409. 411. etc.
[60]) *Prosp. Aquit.* Chron. ad a. 379.

šedše ze Skandinavie a Němec, na Vandaly udeřili a je přemohli, [62]) což po něm i Pavel Diakon opakuje, dokládaje k tomu, že po zbití Vandalův, Langobardové na Venedy a Anty se obořili, ba až za Don k Bulharům pronikli. [61]) A však zprávy obou těchto letopiscův, vážené z kalného pramene oustního podání, a co do letopočtu hrozně zmatené, bez podpory jiných hodnověrnějších svědectví nepostačují k dokázání tehdejšího přebývání Vandalův mezi Odrou a Vislou. Možné zajisté jest, že buďto Prosper, jehož slova Pavel Diakon vypsal, slovanské Venedy, tu dobu již široko daleko mezi Odrou a Vislou rozsedlé s někdejšími německými Vandaly pomíchal, [62]) anebo že děj ten do starší doby přináleží. Thunmann [63]) z Prokopia [64]) dovozoval, že v 5tém stol. ještě ostatky Vandalův na Odře bydlely. Ačkoli pak Prokopius Odry nejmenuje, a slova jeho dosti případně na vlast Vandalů v západních Uhřích, odkudž Godigisil do Gallie vytáhnul, kterážto ještě v 7mém a 8mém stol. Vandalia sloula, ba na díle až podnes jméno toto zachovala, potahována býti mohou; však nicméně konečně odporovati nebudeme, chce-li kdo jimi doličovati přebývání chudých ostatků Vandalův na západu Odry, v dolním Slezsku a Lužici, až do času přibytí Slovanů v ty strany. (§. 43. č. 2.) Větší jistoty co do času ouplného vystěhování se německých Vandalův z vlasti nadodranské by nám poskytlo jméno Silingův, kdyby o tomto národku více zpráv u starých se nalezalo. *Silingové* byli ratolest vandalských Svevů ve dnešním dolejším Slezsku. Ptolemaeus je připomíná takto: Vedlé Semnonův obývají Silingae. [65]) Od té doby až do l. 411 nic se o nich nečte: teprva v dotčeném roku najednou se pojevili v Hispanii s ostatními Vandaly. Idatius o nich na l. 411 toto poznamenal: Vandali a Svevi

[61]) *Paul. Diac.* c. 7. 9 10. 13 16.

[62]) Tím způsobem by Vandali z Prospera u Pavla Diakona jen nedorozuměním stáli, a věc sama by se týkala Vandův (Vendův) a Antův, tamže připomenutych.

[63]) *Thunmann's* Untersuch. üb. nord. Völk. S. 117.

[64]) *Procop.* B. Vand. l. I. c. 22.

[65]) *Ptolem.* Geogr l. II c. 11. Erasmovo vyd. mylně *Αἴγγαι*, *Ἰλιγγαι*; lépe vyd. 1513 a 1520 *Σιλίγγαι*. V rkp. psáno *οἰνεῦσι λίγγαι*, *τοὺς εἴλιγγας*, tamto *οι*, zde *ο* zdvojiti sluší.

zaujali Gallaecii, příležící západní končině oceanu; Alani krajiny lusitanskou a karthaginenskou; a Vandali příjmím Silengové Baetiku za podíl dostali. Doleji pak na l. 418: Vandali Silingové v Baetice od gothického krále Vallia všickni jsou vyhubeni. [66]) Podlé toho nelze ovšem času vystěhování se Silingův ze Slezska zevrubněji určiti: obyčejně se za to má, že Silingové s jinými Vandaly ve 3tím stol. již za Tisou v Uhřích obývali, a odtud do Gallie a Hispanie přešli, což skutečně k víře jest nejpodobnější. [67]) Sídla jejich ve Slezsku byla na řece až podnes řečené Slęza (Němcům die kleine Lohe), tekoucí blíž města Němčí (Nimptsch), u hory Sobotky (Zopten). Po nich kraji tomu jméno Slezsko, pol. Śląsko, Szląsko, Śląsk, Szląsk zůstalo. [68]) Dion Cassius, psavší okolo l. 222, povozuje sice řeku Labe z hor vandalských; a však jméno to horám těm snad i tehdáž ještě zůstalo, když tam již žádných Vandalův více nebylo, a možné, že Dion zprávu tu ze starších pramenů čerpal. Buď, jak buď, Vandalové anebo již okolo l. 200, anebo aspoň před 406 z podkraji Odry se vyhostili a po Evropě i Africe rozprchli, až na některé chudé, málo známé ostatky jich, v severním podkřidlí Krkonošů ukryté. Země jejich dostala se v podíl Slovanům, v polovici 5ho stol. valně přes Odru do Germanie, až i do Čech, se šířícím. (§. 43. č. 2.) Že Vandalové původem a jazykem byli Germanové z haluze Svevův, toho novější němečtí spisovatelé mnohými důvody proti Slovanům, chtějícím je za Venedy uznati, provesti usilují, [69]) v čemž my jim, jakožto ve věci historicky jistotné, rádi za pravo dáváme, nebažíce tuze po liché chloubě příbuzenství s národem tak zlopověstným, jakým slouti Vandalové vším prá-

[66]) *Idat.* Chronic. ad a. 411. 418.

[67]) *Pischon's* Chronol. Taf. I. 73. Omylem-li m. Astingi?

[68]) *G. S. Bandtkie* Analekten zur Kunde des Ostens. Bresl. 1803. *Téhož* Dzieje król. Polsk. 3. vyd. I. 16. pozn. — Místnější toho vyložení viz níž §. 38. č. 5.

[69]) *Mannert's* German 8. 352. *Barth's* Teutschl. Urgesch. II. 194 a j. Gatterer a Adelung příčinou německosti Vandalův i Venedy k Němcům potáhli, ovšem opačně, za nimiž později i náš Dobrovský kráčel. Viz §. 7. č 7.

vem zasloužili. [70]) A však s jiné strany neméně pravdivé býti soudíme, že názvisko Vandalův nebylo jejich původním jménem, nýbrž jen přezdívkou, přivěšenou jim jednak od ostatních Němcův, jednak od sousedních celtických Bojův, Ombronův, Bastarnův a j., jednak snad i od Litvanův, za příčinou jejich pomíchání se s Venedy, původními obyvately té vlasti. Jméno Vandalův ode jména Venedův nikoli kořenem, alebrž jen skončením se liší, jakož to již nahoře (§. 8. č. 15.) obšírně od nás provedeno jest. Podlé toho téměř není pochyby, že na svevské Němce teprva po osazení se jejich ve vlasti slovanských Venedův čili v Luhách a po smíchání se s původními obyvately jméno Vindilův, jakž je nejstarší svědek Plinius píše, přešlo, znamenající asi tolik co Povindilci, jako np. Srbové uherští a slavonští své bratry v Bosně obyčejně Poturice, Poturčeňáky, Slováci a Čechové odcizené rodáky doma i vně Poněmčilce atd. jmenují. Že Vandalové národ byli poloviční (bastardský), ze směsice Svevův, Slovanův a Celtův pošlý, tomu i vůbec známá podlost jejich charakteru nasvědčovati se zdá. Vědomoť zajisté jest, že polovičatné národy (smíšenci) obyčejně bývají nejpodlejší a nejlítější, jakož toho historie všech kmenův a věkův mnohé světlé příklady střízlivému skoumateli před oči staví. [71]) Přesvědčen jsem, že, kdyby Němci tomuto vyložení, jak slušno, za pravdu dali, dřevní jejich dějiny by tudíž v této straně žádoucího světla nabyly, ještoť nyní ani nejučenější mezi nimi odporu starých zpráv a svědectví o Svevích, Vandalích a Lugiích porovnati neumějí. Německé národky mezi Odrou a Vislou, vyjma Rugy a Gothy, byly dle pojití a jazyku Svevové, jejichž některé větve, np. Astingové, Silengové atd., snad dříve tam

[70]) O neslýchané divokosti, ukrutnosti a zuřivosti tohoto odrodilého národu překrásná a pronikavá slova čísti lze ve *Schlosser*ově Gesch. d. alt. Welt. Bd. 8. S. 424—429. Bd. 9. S. 98—100.

[71]) „Néma (zla) Turčina bez poturčeňáka (t. nebývá Turek zlý bez Poturčence) — praví srbské přísloví, a náš výtečný Plácel dosti rázně o tom zapsal: „Tak vždycky bývalo, že ex confusionibus gentium, to jest ze smíšení národů a lidí v hromadu a v jednu obec' přicházely confusiones religionum, legum et consuetudinum, to jest vyléhala se míchanice a směsice i zkáza náboženství, práv a starobylých chvalitebných zvyklostí." Hist. žid. str. 4.

přibylé a ouželi s Vindy slité, nejprvé u sousedů svých přezdívkou, potom i doma novým názvem [72]) Vandalové, jiní pak v zeměpisném ohledu, podlé osad svých, Lugiové pojmenovány byly. — K doplnění toho, co jsme zde o Vandalech vyložili, připomeneme ještě na krátce o nadužití jména Vandali čili vztažení jeho na Slovany. Příbuznost jmen Vandali č. Venedi, pošlých z jednoho kořene (§. 8. č. 15.), pak podružství Vandalů v krajině Vinidů i pomíchání se s těmito, byly na příčině, že jméno jejich ode spisovatelův středního věku na tyto poslední přenešeno jest. Stalo se to nepochybně již velmi časně. Možné, ba podobné jest, že, jakož nahoře dotčeno, již Prosper Aquitanský [umř. po 455], mluvě o nápadu Langobardův na Vandaly [379], jméno toto omylem místo Venedy položil. I Jornandes, ačkoli jindy Vinidy a Vandaly náležitě od sebe dělí, předce na jednom místě slůvko Vandali o Slovanech, domněním některých, užívati se zdá. [73]) V 7mém a 8mém stol. již jména Vandalův o Slovanech, zvláště pak v polednich Němcích, zhusta a téměř bez rozpaku užíváno. Tak v rukopise wessobrunském, nyní v Mnichově chovaném, z 8ho stol., čte se: „Pannonia slove země na polední straně Dunaje, v niž Vandali obývají," a něco dále: „Slovan i Avar, Huni i Vinidi, Vandali čili Vandoli." [74]) Tu dobu v Pannonii již Slované obývali, slující až podnes na hranici Štyrska Vandali. V legendě o sv. Rupertu, tolikéž v jiné o sv. Marinu a Anianu, pocházející z počátku 8ho stol., [75]) Slované jménem Vandalův se vyznamenávají. [76]) Koch-Sternfeld tvrdí, že slovanští

---

[72]) Co *Tacit.* Germ. c. 2. o Germanech jistí, platí s malou proměnou i o Vandalech, t. primum ab aliis ob fastidium, mox a se ipsis Vandali vocati.

[73]) *Jornand.* Get. c. 4. Vicinos Vandalos. Srov. *Voigt's* Gesch. Preuss. Bd. I. 96. — Mně se to zdá býti nejisto.

[74]) *Hormayr's* Herzog Luitpold p. 23—24., Pannonia vocatur illa terra meridie Danubio, Vandali habent hoc, — Sclavus et Avarus, Huni et Vinidi, Vandali aut Vandoli. — Tuším, že o Slovanech.

[75]) *Koch-Sternfeld's* Beiträge I. p. 189.

[76]) *Hormayr's* Hzg. Luitpold p. 20. *Koch-Sternfeld* I. 189. *Linhart's* Gesch. v. Krain Bd. II. S. 146-147.

osadníci, v bavorském lese slouli latině Vandali.[77]) Zdaliž jezero Thunské ve Švejcarsku v 7mém stol. po slovanských osadnících vandalským plesem prozváno bylo, rozhodnouti neumím.[78]) V glossaři Salomonově [z konce 9ho stol.] jméno Vandalus skrze Wint se vykládá.[79]) Změtení Avarův se Slovany, pošlé odtud, že oba národové společně v 6tém stol. v Zadunají vystoupili, zavedlo annalisty ku přenešení jména Vandalů na Avary, domnělé Slovany. Jasné a rázné důkazy toho nadužití jména poskýtají nám letopisy Alamanské a Sangallenské, porovnané s Petavianskými, Laureshamskými, Fuldenskými a j. Kde zajisté onino jména Vandali a Vandalia, tam tito Avari a Avaria (tytýž novým nadužitím i Huni, Hunia) kladou.[80]) Podlé toho ovšem pochybno jest, nemá-liž to, co legendy sv. Ruperta a Marina o Vandalech připomínají, a vykladači zvykle na Slovany slyší, vlastněji a lépe na Avary rozumíno býti? Podobněž i u Adama Bremského jméno Vandalův vedlé jména Vinilův Slovanům se připisuje, s doložením, žeť jest starší.[81]) Knížata meklenburská, králové polští, dánští a švedští, jelikož nad Vendy panovali, nazývají se ve starých listinách knížata vandalská, králové vandalští.[82]) I náš Vacerad [1102] v Salomonově slovníku jméno Vandali glossoval česky Slovené.[83]) Že po-

---

[77]) Im baierischen Wald werden die slawischen Colonisten als Vandalen bezeichnet. *Koch-Sternfeld's* Beiträge I 212.

[78]) Der Thunersee in Hasliland hiess im 7ten Jahrh. lacus vandalicus, und auch noch später Wendensee. *Ersch-Gruber's* Encyclop. s. v. Hasliland Sect. II. Bd. 3.

[79]) V rkp. česk. Mus. str 378. sloup 1. Vandalus Wint.

[80]) *Pertz* Monum. German. histor I. 47—48. 75. ad a. 790. 795. 796. 798 etc.

[81]) *Adam. Bremens.* ed *Lindenbrog* p. 18. Týž Adam l. I. c. 3. v Pannonii v 11tém stol. vyčítá: Driades, Bardi, Sicambri, Huni, Vandali. — Chron. August, mluvě o porážce Sasův od Luticův l. 1056, praví: Exercitus Saxonum a *Vandalis* trucidatur. Chron. August. ap. *Freher* I 497.

[82]) *Kollár* Rozpravy str. 270. A však na hrobním nápise Boleslava Chrabrého v Poznani nečte se, jakž zde psáno stojí, rex Vandalorum, nýbrž regnum Sclavorum, Gotthorum *seu* (t. *et* ve střední latině) Polonorum, o čemž z pojednání *Lelewela* v Tygodn. Wil. 1816. I. 291. a *Naruszewicza* Hist. pol. wyd. Lipsk. IV. 147. zpraviti se lze.

[83]) *Cod.* Mus. bohem. p. 359. col 3. Vandali juxta Vandiculum (tak v rkp., v Hankově Vocab. str. 24. mylně tištěno vandalicum) amnem qui

zdější spisovatelé čeští, np. Plácel, Petřek, Veleslavína a j., dřevní jméno Vandali v českém obyčejně skrze Srbi, Slované překládali, vůbec vědomo jest. Z čehož patrné, jak starodávní jest to změtení Vandalův a Vinidův, pošlé nejen z totožnosti jména, ale i ze společnosti sídel a někdejšího smíšení obou národův.

6. Burgundové, Kvadové a Langobardi.

Vyloživše místněji své domnění o sídlech i vystěhování německých Lugiův a Vandalův, nyní ještě něco o jiných svevských národech, v této straně se Slovany mezujících, t. Burgundech, Kvadech a Langobardech, na krátce podotkneme. Plinius *Burgundiony* praví býti zároveň Gothům částkou Vindilův,[84]) čímž oni skutečně byli, t. částkou osazených Svevův v krajině dřevních Vinidův.[85]) U Tacita jméno jejich se nečte.[86]) Ptolemaeus jich sídla vykazuje mezi pobřežnými Rugy, Lygy a Vandaly, asi od Odry dále k Visle v podkrají Varty.[87]) Potom dlouho o nich dějiny mlčí; jen z Jornandovy rozpravy o poražení Burgundův od Gepidův okolo l. 245 domýšlejí se novější skoumatelé, že té doby již někde v podkřidlí Tater, blíže Gothův, byli osedli.[88]) Podlé Pavla Diakona Langobardové, zbíhavše An-

---

ab extremis gallie erumpit inhabitasse et extraxisse nomen perhibentur. Pod slovem Vandali mezi liniemi psáno zlovene. Podobně i na str. 378. sloup 1. ke slovům Vandalus Wint přidal Vaccrad zlouenin.

[84]) *Plin.* Hist nat. l. IV. c. 14. §. 99. Příbuznost jejich s Gothy potvrzuje i *Agathias* I. 3. ed. Bonn. p. 19.

[85]) Burgundové sídlili i na ostrově Bornholmě, kterýž po nich u Islandčanův Borgunderholm, u Othera Wulfstana Burgendaland slove.

[86]) *Strabo* l. VII. c. 1. jmenuje Mugilony, z čehož někteří usilují vyzdíti Burgundiony.

[87]) *Ptolem.* Geogr. l. II. c 11. *Βουργοῦνται.* Že *Φρουγουνδίωνες* od téhož zeměpisce l. III. c. 5. v Sarmatii vytčení, Prusové jsou, níže §. 19. č. 5 provedeme. Ve jménu Bugunti m. Burgunti r nápodobně vysuto, jako ve jménech Saboci m. Sanboci, Phrugundiones m Phrusgundiones, Terakatriae m Tejrakatriae, Wisburgii m. Wislburgii, Sifridus, Wibertus, Wibaldus atd. prostřední souhlásky potlačeny jsou. Viz § 10. č. 10. lit. c, § 19. č. 5. Obdoba tato svědčí proti odvozování jména Burgunde od got. baúrgs, stněm. purue (urbs). *Grimm* D. Gr. II. 843.

[88]) *Jorn.* Get. c. 17. — *Kruse* Atlas Tab. VII. *Pischon* Chron. Tafeln I. S. 69.

thaib a Banthaib, t. zemi Antův a Venedův, i do Vurgonthaibu vtrhli, což někteří mylně na Burgundy mezi Dněstrem a Dněprem slyší, ještě jménem tím se vyrozumívá vlast Bulharův za Donem, jakž jsme nahoře (§. 8. č. 10.) vyložili. Okolo l. 252 a 262 čte se o nich, že s Gothy, Borany a Karpy přes Ister vpády do římské říše činili, bydlíce nedaleko Istru.[89]) Nedlouho potom [l. 277], spolčivše se s Logiony, Vandily a jinými Němci, s cís. Probem na Rénu bojovali, byvše od něho na hlavu poraženi.[90]) Od té doby jméno jejich ani na Odře, ani na dolejším Dunaji více se nepřipomíná, tím hustěji ale v Alemanii na řece Nekaru[91]), a od l. 407 v Gallii, což však sem nepřináleží. Odkud této do Alemanie a odtud do Gallie vpadlí Burgundové vyšli, neprostředně-li ze dřevního sídliska svého na Vartě, čili z podkrají dolejšího Dunaje, z onoho tehdejšího rejdiště kočovních národův, z Uher a Dacie, jest to záhadka, již já rozhodnouti se váhám. — *Kvadové*, u Latiníků Quadi, osedli v nynější Moravě, již v 1ním stol. po Kr. Římanům ve známost vešli. Strabo, u něhož nejdřevnější o nich zmínka, je pokládá za větev Svevův, rozloženou vedlé hercynských lesův.[92]) Sídla jejich nejlépe vyznačil Tacitus, v horách na východní straně Markomanův.[93]) Tamť, mezi lesem hercynským a lunským, zná je i Ptolemaeus.[94]) Podlé něho sídla jejich ve dnešní severovýchodní Moravě, nikoli pak v Uhřích, hledati se musejí, ačkoli vždy možné jest, že panství jejich až do okolí Váhu se vztahovalo.[95]) Kvadové nejvýš v čas války mar-

---

[89]) *Zosim.* l. I. c. 27. 31. Borani et Gothi et Carpi et Vrugundi, nationum haec nomina *propter Istrum* sedes habentium Srov. *Jordan* Orig. slav. IV. 52.

[90]) *Zosim.* l. I. c. 67. 68.

[91]) Burgundové od Rénu nazpět zahnáni [277] ucouvli do poledního Německa a tu se osadili. *Amm. Marcell.* l XVIII. c. 2. l. XXVIII. c. 5.

[92]) *Strabo* l. VII. c. 1. *Κόλδουοι* místo *Κουάδοι*.

[93]) *Tacit.* German. c. 42. — Výstřelky Kvadův byly snad Burgiones, Avarini a j., jež *Ptolem.* l. III. c 5. připomíná.

[94]) *Ptolem.* l. II. c. 11. *Κουάδοι*.

[95]) *Mannert's* German. str. 379 daleko od pravdy se uchýlil, vykázav Kvadům sídla od Moravy přes hořejší Uhry až k Tise. O tom ve starých pramenech nic se nečte. Tacitus praví, že Markomani, nikoli Kvadové, z rozkazu Tiberia, mezi řeky Marus a Cusus převedeni byli, a Vannia z po-

komanské se proslavili, odkudž jejich jméno u všech téměř vypravovatelův těch zběhlostí se hlásá. I v pozdějších časích zhusta čteme o jejich vpádech do římského panství, až téměř do konce 4ho stol., ve kterézto době síla jejich klesati počala. V 5tém stol. zachváceni jsouce do hunského víru pod Attilou, v něm se ztratili.[96]) Jméno jejich potom jen jednou ještě v Hispanii se připomíná. Jejich sídla zaujali na krátký čas jiní národové němečtí, jmenovitě Rugové, Skyrové a Turcilingové, od nichž i krajina ta Rugiland prozvána byla. — *Langobardové* počátečně sice nesousedili se Slovany, ponévadž ale později o jejich vpádu do země Venedův a Antův čteme, tuto o nich zmíniti se sluší. Seděli oni původně na východním i západním břehu Labe asi od Děvina až do Luneburku[97]), kterážto země i potom ještě dlouho po nich Bardungo čili Bardengau, t. Bardův vlast, sloula.[98]) Již Tiberius tam s nimi válel. Dlouho potom nic jistého o nich se nečte, až teprvé na konci 5ho stol. [podlé Mannerta 487, podlé jiných 491] najednou v zemi řečené Rugiland, t. ve dnešní Moravě, se pojevili, odkudž l. 548 do Pannonie přešli, Gepidy podmanili l. 565[99]), a naposledy v hořejší Italii vlastní říši založili [568—774]. A však Prosper Aquitanský a Pavel Diakon poznamenali o nich památné příhody [na l. 379], o nichž u jiných spisovatelův ničeho dočísti se nelze. Podlé Prospera totiž Langobardi l. 379, vystoupivše u velikém počtu, z nejzadnějších končin Germanie a zábřeží oce-

---

kolení Kvadův za krále dostali. *Tacit.* Ann. l. II. c. 63. Žeby Marus a Cusus byli Morava a Hron, není tak jisto ani podobno. Jak se Mannertovi zdá: jiní nenepřihodně to slyší na Maroš a Kéreš (Crisius). *Jordan* Orig. slav. l. III. p. 183. U Plinia tuším dlužno čísti: „a Marosio Dacia est" místo a Maro sive Duria est. Hist. nat. l. IV. 12. §. 81. A však i tak místo toto u Plinia vždy jest a zůstane porouchané. Zdá se, že tam z textu něco vypadlo, anebo že sám Plinius ho nedoplnil.

[96]) Histor. miscella. l. XV.

[97]) Strabo, Tacitus, Ptolem., Vellej. Paterc. etc. Viz *Mannert's* German. S. 173—174. *Wilhelm* German. S. 281 násl.

[98]) Bardongavenses u Pertza Mon. Germ. T. I. index, Bardi u Helmolda l. I. c. 16. 25. 34.

[99]) *Adam Bremský* l. I. c. 3. ještě v 11. stol. v Pannonii připomíná Driades, Bardi, Sicambri, Huni, Vandali. Snad pouhé opakování zastaralých jmen.

anu i velikého ostrova Skandinavie, a žádostivi jsouce n
vých sídel, pod správou vůdcův svých Iborea a Ajona n
prvé Vandaly přemohli. [100]) Podlé Pavla Diakona hnuvše
ze země Mauringie [101]) připlouli do Golandu, [102]) kdež
některý čas obývali potom prý za několiko let vládli z
měmi Anthaib, Banthaib, Vurgonthaib. Odtud až za D
přešedše s Bulhary se potýkali, ale od těchto zahnáni byv
naposledy do země Rugilandu, právě tu dobu opuštěné [l. 4
neb 491], se vrátili. [103]) Již nahoře (č. 5, §. 8. č. 10.) jsm
se domýšleli, že Prosperovi Vandalové jsou snad Pavlo
Antové a Bantové t. Slované, tolikéž, že země Vurgonthai
jestiť nejpodobněji vlast Bulharův na Donu (§. 8. č. 10.
Dějepisec, vážící z národního podání, co do původu Lang
bardův ze Skandinavie a jména Vinulův, kteréž jim přilép
snad na omylu jest: ale věc hlavní, t. dobrodružské vpád
Langobardův do krajiny Venedův, zdá se býti pravdivá, an
obyčejům tehdejších Němcův veskrze jest přiměřená, ačko
žeby co do času těchto událostí všecko nasnadě a pochyb
prosto bylo, tvrditi nesmíme.

7. Gothové.

Gothův [104]) jméno v dějinách mnohem dříve nežli osta
ních Němcův se pojevilo. Již Massilský plavec Pytheas
kolo l. 320 př. Kr. nalezl Guttony na baltickém břežišti, v
doucí obchod s jantarem, jejž prý jiným Němcům prod

---

[100]) *Prosp. Aquit.* Chronic. ad a. 379. *Jordan* Or. sl. IV. 180 sq.

[101]) O zemi Mauringa — srov. Maurungani (tak čtu m. Maurungan
u nejmenovaného zeměpisce Ravenského — viz *Grupen* Orig. Franc. c. V
VII. *Dahlmann's* Forsch. I. 319.

[102]) T. do baltických Prus, budiž že položíme Goland=Gotland (jak
Bugunti m. Burgunti, Saboki m. Sanboki atd., srov. pozn. 87, §. 10. č. 1
lit. *c*), anebo že to potáhneme na pruskou Galindii. Viz §. 19. č. 5.

[103]) *Paul. Diac.* De Langob. l. I c. 1—19.

[104]) Sloulič oni vlastně goth. Gutans, skan. Gotar, stněm. Kazun.
Plin. Guttones, u Tac. Gotones, u Ptol. *Γύθωνες*, u Byzant. *Γότθοι*, *Γόθο*
atd. Od nich rozeznati sluší jiný něm. národ ve sev. Skandinavii, go
Gautôs, skan. Gautar, ags. Geatas, stněm. Kôzâ, u Prokopia *Γαυτοί*. Vi
Grimm's Myth. str. 10. 131. 219. — Výčet spisův o Gothech viz v *Buh*
Lit. d. russ. Gesch. str. 189—191.

vali.[105]) Ze Gothové tito původně z poledni Skandinavie pošli, kdež snad pravlast jejich hledána býti musí, a že ve krajiny Vinidův i Litvanův jen co přistěhovalci se uvázali, již nahoře jsme dostatečně ukázali (č. 3.). Dlouho potom o nich historie mlčí. Plinius je k vindilským, t. ve vlasti Vindův osazeným Němcům počítá[106]), ačkoli oni snad původně z jiné haluze, nežli svevští Vandalové a Burgundi, pošli. Okolo l. 19. po Kr. Katualda z pokolení Gothův, jak poznamenal Tacitus, markomanského krále Marboda o vládu připravil, a však brzo sám od Hermundurův byl vyhnán.[107]) Týž dějepisec zná Gothy v jejich nadvislanských sídlech, za Lugiy, a mravy jejich několika slovy uhodně líčí.[108]) Ještě i Ptolemaeus [172—185] je tam připomíná,[109]) ačkoli od Venedův již z baltického břežiště hlouběji do povislanské země vytištěné.[110]) Tu dobu Gothové, na dile markomanskou válkou, kteráž všecky nadodranské německé národy zbouřila, k opuštění starých sídel a hledání nových kořistí byvše vybídnuti na díle od rozšiřujících se Venedův vypuzeni, opustili konečně břehy baltické, a přenesše se na euxinské přímoří, mezi Dněstrem a Dněprem, blíže Dacie, u prostřed rozptýlených Roxalanův a Jazygův, se osadili [ok. 182—215]. Od té doby o častých jejich vpádech do římské říše a o rozšíření jejich panství na celé oklice černého moře tehdejší dějiny obšírně vypravují. Císař Karakalla, táhna do vý-

---

[105]) *Plin.* Hist. nat. l. XXXVII. c. 2. §. 35. — *Ukert* A. Geogr. IV. 33—34 pochybuje, žeby Pytheas baltické moře sám byl navštívil, tolikéž žeby zpráva jeho o Gothech v těchto končinách věrná a jistá byla. Budiž: a však tím starobylost Gothův a jiných Němcův na tomto břežišti se nevyvrací, ještoť ji i mnohá jiná svědectví a všecky historické okolnosti dojišťují. Hlavní důkaz dávního přejití Němcův do Slovanska jestiť zmínka Scirův na kameni Protogenesově v Olbii ok. 218—201 př. Kr., již tu dobu ve Slovanech zle tropících a plenících.

[106]) *Plin.* Hist. nat. l IV. c. 14. §. 99.

[107]) *Tacit.* Ann. 62. 63

[108]) *Tacit.* German. c. 43.

[109]) *Ptolem.* Geogr. l. III. c. 5. *Γύωνες Θ.*

[110]) Svědectví *Jul. Capitol.* již nahoře č. 4. uvedeno. Bezděčné vypuzení ode Slovanův, brannou rukou s'alé, ač nerád, předce aspoň odpolu připouští i sám *Voigt* Gesch. Preuss. Bd. I. S. 65—66. A však netřeba o tom mnoho pochybovati: není příkladu, aby troupové dobrovolně z onu se vyklidili.

chodních krajin, bojoval s Gothy a outoky jejich na hranicích odrazil [215].[111]) Za cís. Alexandra Severa [222—235] sužovali Dacii a jedva peněžitými dary a poplatky římského náměstka v Moesii k míru nakloněni býti mohli.[112]) Nicméně předce nedlouho potom, za cís. Philippa, opanovavše Dacii odtud přes Dunaj do Moesie až k samému hlavnímu městu Marcianopolis (potom Preslava řečenému) vpády činili. Nasycení kořistí a uplacení velikou summou peněz vyhostili se na čas z Dacie do svého stanoviště na Černomoří [242—249].[113]) Brzo potom potřeli bratry své Gepidy, osedlé vedlé nich na západu a zpyšnělé zvítězením nad sousedními Burgundy,[114]) vtrhli znova do Moesie a Thracie, dobyli města Philippopole, a stíháni jsouce od cís. Decia porazili jej na hlavu u Abritu nedaleko dnešní Varny l. 251.[115]) Sám císař i se synem, proradou svých vůdcův, v té bitvě zahynul.[116]) Od nástupcův Decia poplatkem a daní v té straně uchlácholení Gothové obrátili braň svou na východ, vybojovali zábřeží mezi Dněprem a Donem, zmocnili se poloostrova Tauridy čili Krimu[117]) i cimmerického Bosporu, a nabyvše tam hotového loďstva, přepravili se do Maloasie, všecko všudy až po Ephesus hrozně plenice a drancujíce [253, 260].[118])

---

[111]) *Spartian.* in Caracall. c. 20.

[112]) *Petri Patr.* Excerpt. p. 24—25. *Tillemont* ad vit. Alex. Sever. p. 317—348.

[113]) *Jornand.* Get. c. 16. *Capitol.* in Gordian. c. 34.

[114]) *Jorn.* c. 17. *Aschbach's* Gesch. d. Westgoth 8. 5.

[115]) *Tab. Peut.* Erite. Srov. *Katancsich* Orb. ant. I. 362.

[116]) *Ammian. Marc.* l. XXXI. c. 5. 13. *Aurel. Vict.* c. 29. *Zosim.* l. I. c. 23. *Jorn.* Get. c. 18. *Syncell.* p. 375.

[117]) Potomkové jejich pod jménem Gothův Tetraxitův, i po vystěhování se jiných Gothův, na Bosporu blíž ouští Kubanu až do 6ho. a v Tauridě až do 17ho stol. se udrželi. *Procop.* Goth. IV. p. 418. V ruské básni o Igorově tažení proti Polovcům připomínají se gothské děvy na černém moři. Podlé *Grammatina* str. 167 byli Gothové l. 1050 od Plavcův přemožení. Podlé listiny l. 1383 vztahovala se Gothie v Tauridě na jižním břehu od Cembary (Baliklava) až do Soldaje (Sudaku), kdež na západu Varjazi s nimi sousedili. Wien. Jahrb. d. Lit. 1834 Bd. 65. S. 11. 13—14. Podobně i cestovatel *Josaf. Barbaro* [umř. 1494] sídla jejich tamže vyměřuje. — *Busbeck* Epist. IV. v Oper. Amst. 1660. p. 320—326 sebral a zapsal některá slova těchto potomků Gothův. — Srov. Wien. Jahrb. der Lit. 1834. Bd. 65. S. 5—17. *Thunmann* Unt üb. östl. Völk. 126—129. *Grammatin* Slovo o polku Igor. str. 167. pozn. 111.

[118]) *Zosim.* l. I. 32—39. *Aschbach* p. 9—12.

Toho času, na díle již něco dříve, neslýchané množství německých plukův pod jménem Burův čili Borantův, Burgundův, Gepidův, Vandalův, Herulův, Skyrův, Turcilingův a j., vyvábeni jsouce pověstí gothických činův a nadějí bohaté kořisti, nadto i ode Slovanův puzeni, vysuli se z částky na přímoří euxinské, z částky do dnešních horních Uher, a srazivše se s Gothy, novou zdvojenou silou odevšad naléhali na zviklané panství římské. Okolo l. 269 vytáhli Gothové, Herulové a jiní Němci po moři i po suchu proti Římanům, plenili pomořská města celého Řecka, zbíjeli Macedonii i Thracii a ačkoli u Naissu (Niše) od cís. Klaudia na hlavu byli poraženi [270], však nicméně brzo potom Dacii konečně opanovali [272] a římskou vládu za Dunajem zrušili. [119]) Toho času povstalo dvoje gothické království na dolejším Dunaji a Černomoří, t. východní mezi Dněstrem a Donem (Ostrogothae, Greuthungi), a západní v Dacii (Wesegothae, Therwingi). Gothové a jiní Němci těch krajin, Gepidae, Burgundi, Vandali, Heruli atd., odvráceni poněkud od Římanův, sápali za čas v domácích rozmíškách sami sebe, anebo sousední sarmatské Alany [272—333]. [120]) Nedlouho potom pojevil se v říši východních Gothův mocný a bojovný panovník Ermanarik [332—350], [121]) jehož vládě nejen všickni Gothové, ale i mnohé severní národy podlehly, mezi nimiž i Venedové č. Slované a Aestiové č. Lotyši, potom některé litevské a čudské národky [122]) od Jornanda ze jména se uvozují. Přidáme-li slovům Jornandovým víru, nelze jinak než za to míti, že panství Ermanarikovo od Odry a baltického moře na sever za Volhu a Don až k ledovému moři, a na jih až za Tisu

[119]) *Zosim.* l. I. c. 43—45. 49. *Aschbach* p. 12—15.

[120]) Panegyr. vet. *Mamert.* II c. 16. 17.

[121]) *Ammian. Marcell.* l. XXXI. c. 3. Jméno jeho, got. Airmanareiks, stněm. Irmanrîh, ags. Eormenrîc, skan. Iörmunrekr, zní literně slv. Ramenrek, jakoby ná-ramný rek, veliký hrdina. Mám za to, že got. airman, stněm. irman atd., kteréhož slova prvotní význam Grimm tak pracně pohledává (Gramm. II. 448, Myth. 81, 208), stejné jest strus. ramen t. veliký (dorogov' ramjana. Ljet. u *Karamz.* II. B. 243, klič ramna *Kar.* III. B. 13., ramjan dožď *Kar.* III. B. 41), čes. ramen v ná-ramný atd. Německá comp. s *irman* rovnají se našim s *vele-*.

[122]) Litevské mnim Goljady, čudské Vesy, Permjaky, Merjany, Mordvu, Čeremisu a j. — *Jornand.* Get. c. 23. Srov. §. 8. č. 18. §. 14. č. 5.

se vztahovalo.[123]) A však ne bez důvodu tušiti lze, že Jornandes činy Gothův, obzvláště krále Ermanarika, nestydatě zveličoval, a že celá jeho zpráva o nesmírné říši Ermanarikově buďto na omylu, buďto na klamu založena jest.[124]) Veliká tato říše, jakž na spěch a bezpravím povstala, tak také brzo ku pádu přišla. O Athanarikovi, vladaři Therwingův, čte se, že s cís. Valensem za tři léta válku vedl [367—369].[125]) V tom hrozní Hunové, již dříve s Alany a Roxalany spolčení, vřitivše se přes Don do Evropy, a uderivše nejdříve na Ostrogothy, jedním rázem roztřískali říši gothickou [376]. Sestárlý král Ermanarik, nemoha Hunům odolati a vida nezbytí, v zoufání sám sebe mečem proklal. Jeho nástupce Withimir polehnul v bitvě proti Hunům, a drahná část Ostrogothův padla v porobu těchto uralských divochův.[126]) Ostatek Ostrogothův s Wisigothy utekli se, s povolením římského císaře Valensa, přes Dunaj do Moesie a Thracie, kdež brzo mezi nimi a Římany hrozná válka vypukla, v níž i sám Valens zahynul [378].[127]) Další dějiny Gothův, přejití Ostrogothův dílem do Maloasie, dílem k Hunům, přebývání jich po smrti Attilově v Pannonii [455], tažení do Italie [490] atd., osazení se Wisigothův ve Thracii, jejich rozmíšky a boje s Římany a konečné odtažení do Gallie i Hispanie [412] atd., zde vypravovány býti nemohou. Historie Gothův, ohledem na starožitnosti slovanské předúležitá, zasluhuje ovšem místnějšího vyložení a všestrannéhe uvážení; a však takovéto skoumání ve zvláštních spisích předsevzato býti musí. Gothové sousedili a obcovali se Slovany na baltickém moři od l. 320 př. Kr. až do 182 po Kr., a

---

[123]) Podlé Jornanda c. 23. podmanil sobě Ermanarik *a)* všecky Venedy čili Slovany (tunc omnes — Venedi — Ermanarici imperiis serviere); *b)* Aestiy; *c)* následující severní národy: Golthes, Lythas (Letta?), Thiudos (či Scythathiudos?), Inaunxes (Jacuinxes), Vasina, Broncas, (Beormas, či Vasinabroncas?) Merens, Mordens, Sremniscans, Rocas (Rogans), Tadzans. Athaul, Navego, Bubenas (Bumbegenas), Coldas. — Totě mnoho, příliš mnoho!

[124]) Byla-li říše Ermanarikova tak veliká a mocná, proč se nevzepřela návalu nečetných Hunův?

[125]) *Ammian. Marc.* l. XXVII. c. 4—5. *Zosim.* l. IV. c. 11—12.

[126]) *Jornand.* Get. c. 24. *Amm. Marc.* l. XXXI. c. 2—3.

[127]) *Amm. Marcell.* l. XXXI. c. 3—4. *Aschbach* S. 43—55.

zase na Dněstru, Dněpru a Donu od l. 182 do l. 376. K víře podobné jest, že ostatkové Gothů v Moesii, Dalmatii a Pannonii se Slovany, později tam přibylými, se pomíchali. Není tedy divu, že v jazycích obou těchto národův znamenitý počet slov se nalezá, jimiž oni tak říkaje vzájemně se podarovali. Na příklad a k doličení toho uvedeme zde jen některá z nich. Tak mezi jiným v gothickém nářečí nalezají se tato slovanská slova: cyr. dl'g (debitum) got. dulgs, cyr. plęsati pol. pląsać (saltare) got. plinsjan, cyr. smokva (ficus) got. smakka, cyr. župan (dominus) got. sipôneis (discipulus, domicellus, srov. Jünger, Junker), slv. djera, djerka (foramen) got. thairkô, cyr. plat (pannus) got. plats (assumentum), cyr. koz'n čes. kuzlo (praestigia) got. skôhsl (daemon), cyr. trąs (terrae motus) got. drus (ruina), cyr. mr'zjeti got. marzjan (skandalizare), cyr. klik, kličanije (jubilum, plausus) got. klismô (cymbalum) a j. A naopak ve slovanském jazyku tato slova za gothická pokládati dlužno: got. aúrtigards (hortus, od got. aurts, herba) cyr. vr'tograd, got. ausahriggs (inauris, od auso, stněm. ôra = auris) cyr. useręz', got. ganisan (sanari) cyr. gon'zną, got. svibla (sulphur) cyr. žup'l, got. sêls (bonus) cyr. soljejši (melior). suljeje (melius), got. kaldiggs (puteus, šved. källa, dan kilde) cyr. kladęz' rus. kolodjaz', got. bôka (liber) cyr. buky, got. bôkareis (literatus) cyr. bukar', bukvar', got. farjan, faran (proficisci) cyr. varati, got. staigs (platea) cyr. st'gna, got. skauts (fimbria) cyr. skut, got. biuds (discus) cyr. bljudo, got. skatts (numus) cyr. cata, got. nithjis (cognatus, συγγενής) cyr. netij, srb. netjak, got. seithu, seiths (serum, sero) cyr. setnje, setnjeje, got. liuta (hypocrita, od lûtôn seducere, decipere) cyr. licomjer, got. sôkareis (inquisitor) sôka (inquisitio, podlé Grimma od saka, causa) strus. prosoka, prosoky (inquisitio) čes. sok, stněm. karawan skan. göra (zaubern, vlastně machen, srov. slk. porobiti t. čarovati, a viz Grimm Myth. 580. Anh. XXIX) cyr. koreniti (fascinare) korenitec (magus) a j. O jiných, jako cyr. st'klo (vitrum) got. stikls, slv. kotel (cacabus) got. katils, slv. chljeb (panis) got. hlaibs, slv. m'zda (merces) got. mizdo, slv. knęz' (princeps) got. kuniggs, cyr.

vari (domus, habitacula) got. vari (habitantes), slv. vitę
(victor, judex) got. vithings, cyr. tysąšta (mille) got. thusundi, sl
chvila (mora) got. hveila, cyr. stukan rus. istukan (deaster) stněm
toukaninc, cyr. chądog (peritus) stněm. kundic, cyr. meč (e
sis) got. mekis stsas. mâki ags. mêce skan. moecir, cyr. or
žije pol. oręż (arma) got. arhvus (telum) skan. ör agl. arro
atd., komuby původně náležela, na obě straně dohadovati
lze. Času a místa, kdy a kde tato obměna slov se stal
zevrub určiti těžko. O některých z nich ne bez příčiny
domýšlím, že již ve dřevní době na baltickém pomoří zam
něna jsou, jako np. usereęz' srov. litv. ansužiedas, kolodę
a j.; jiná se mi zdají, v čas přebývání Gothův na Čern
moří, od sousedních Antův, čili pozdějších bulharských Sl
vanův, z gothického vážena býti, jako np. buky, bukar'
bukvar' a j. To však jisto jest, že největší částka těch
slov před skončením 4ho stol. od jednoho národu ke dr
hému přešla, nebo slovanská již ve přeložení Ulfilově se n
lezají, [128]) aniž o pozdějším trvanlivém obcování Gothův
Slovany s jistotou něco ví se. [129]) Neméně uvážení hod
jest i to, že původcům písma slovanského, Cyrillovi a M
thodiovi, podlé vší podobnosti gothické písmo Ulfilovo znán
bylo, a že právě v cyrillském přeložení svatého písma, p
ve dnešním nářečí bulharském, na díle i ve starých zákone
srbských, [130]) nejvíce gothických slov se vyskytá. V letop
sech středního věku nalezají se svědectví, že ostatky Goth
v horách Moesie, Pautalie, Dardanie a zvláště v Epiru

---

[128]) Zajatí křesťané vštípili křesťanství Visigothům za Dunajem již me
l. 274—325. Gothický biskup Ulfilas kvetl mezi 350—375, a přeložil bil
ok. 360. Z tohoto přeložení jen některé částky se zachovaly. *Aschbach* s
28—40. *Gabelentz* et *Löbe* Ulfilas. Altenb. 1836. 4°. Prol. IX. sq

[129]) O vplyvu gothičiny na valaštinu viz *J. C. Schuller* Argum p
latin. l. valach. epicrisis. Cibin. 1831. 8°. str. 34. 78—87. Soudnější o pře
mětu tom jedná *Diez* Roman. Gramm. I. 53—54.

[130]) V obecné mluvě bulharské užívají se np. sakam (cupio, quaer
srov. strus. prosoky=špehy, pol. szukam, got. sôkjan, sterk (ciconia), vardi
vartim (exspecto, custodio), setne (serius) a j.; ve starosrbských zákonec
se čtou stapje (baculus), pronja (dominium), odkudž pronjarević (něm. fröhn
pronjavor č. prnjavor (allodium, vicus monasticus) a j. — I v jazyku
banském nalézají se některá, ač nehojná, gothická slova.

v krajině jmenované Praevalis i ve slovanské době ještě bytovaly, což ovšem lepšího vyšetření vysoce zasluhuje.[131])

8. Gepidové, Taifali, Wiktofali, Withingové, Scirové, Hirrové, Heruli, Turcilingové, Rugiové.

Které z jednotlivých německých národků, pod různými jmeny Gepidův, Taifalův, Wiktofalův, Withingův, Skyrův, Herulův, Turcilingův, Rugiův atd., v dějinách 3—5ho stol. vedlé Gothův se vyskytajících, k haluzi gothické, a které ke sveonské čili normanské přičísti dlužno, nesnadno jest rozhodnouti. A však zdá se, že daleko od pravdy se neuchýlíme, položíme-li první čtyři za příbuzné Gothův, poslední pak za odvětví Sveonův čilli Normanův. —*Gepidův* jméno mnohem později se na jevo proneslo, nežli Gothův. O jejich vyjití ze Skandinavie a původu jejich jména Jornandes mnoho báječného vypravuje.[132]) Na počátku 3ho stol. bydleli Gepidové pod správou krále Fastidy již nedaleko Gothův za Dacií. Okolo l. 245 obořivše se na příbuzné sobě Burgundy, potřeli je na hlavu[133]), což podlé zdání novějších někde v podkřidlí Tater se stalo.[134]) Zpýchavše tím štěstím začali i Gothův pokoušeti, čehož však zle zažili; neb od těchto [246] blíže města Galtis na řece Aucha potřeni jsouce,[135]) do Uher ustoupiti museli, kdež napotom v podkraji Tisy a Maroše osedli.[136]) Po opanování Dacie od Gothův [272] staly se dnešní Uhry rejdištěm kočujících národův německých. Tamť i Gepidové až do přitažení Hunův se potloukali, do jejichžto víru zatočeni jsouce, až do Gallie se octli.[137]) Po smrti Attilově zprostivše se jha hunského osadili se na novo ve dřev-

[131]) *Malchus* Exc. de leg. ed Par. p. 80. *Procop.* B. Goth. l. I. c. 5. 7. 16. — Srov. *Martin-Leake* Researches in Greece str. 239—240. *Zinkeisen* Gesch. Griech. I. 644. 651 *Pejacsevich* Hist. Serbiae p. 11—12. *Thunmann* Unters. üb. östl. Völk. 271.

[132]) *Jornand.* Get. c. 17.

[133]) *Jornand.* l. c.

[134]) *Pischon* Chronol. Tafeln I. 69. *Mannert* German. S. 369.

[135]) *Jorn.* Get. c. 17. Město Galtis zdá se býti Galič, a řeka Aucha říčka Lukev.

[136]) *Jornand.* Get. c. 5. 22.

[137]) *Jorn.* Get. c. 38. *Hieron.* ad Ageruch. ep 8.

nějším svém stanovisku za Tisou, ve dnešním Sedmihradsku.[138]) Odtud částka jich pomalu za Dunaj do podkraji Sávy čili do nynější Slavonie se vystěhovala.[139]) Po přejití Ostrogothův do Italie a přitažení Langobardův do Pannonie, byvše od těchto poraženi a rozprášeni [565],[140]) k jiným německým národům se utekli a pomalu z historie vymizeli.[141]) — *Taifali* a *Wiktofali* byli tolikéž odvětví Gothův, jejichž příběhové v dějinách celého toho národu se pohřižují. Taifali přináleželi k západním Gothům, v pozdější době, jakž víme, v Dacii osedlým, a měli svá vlastní knížata.[142]) Jméno jejich napotom v dějinách Wisigothův v Gallii znovu se pojevuje.[143]) O Wiktofalech již v čas vojny markomanské zmínka se činí, potom je téměř vždycky ve spolku a ve stejných sídlech s ostatními Gothy nalezáme.[144]) — Mnohem znamenitější z ohledu na starožitnosti slovanské jsou *Withingové*, ačkoli jejich jméno teprva později na břehu baltickém v dějinách proslulo. Withingové tito, odnože gothická, pocházeli beze vší pochybnosti, jakož i sami Gothové, ze Skandinavie, kdež potomkové jejich i později ještě se připomínají. Baltičtí Withingové s Gothy a jinými Němci l. 269 vytahše proti Římanům,[145]) hubili i plenili končiny římské. Sidonius Apollinaris je také zná.[146]) Aurelius Victor jméno Vithungi dává Juthungům,[147]) odnoži dle Ammiana Marcellina Alemanův.[148]) Gatterer a Thunmann[149]) za to mají, že Vitae a Jutae původně totožné jest slovo, jediné dle rozličných

---

[138]) *Jorn.* Get. c. 50.
[139]) *Proc.* Vand. l. I.
[140]) *Paul. Diac.* Langob. l. I. c. 27.
[141]) Od Gepidův dostala prý Spišská stolice, Spiš (něm. Zips) své jméno.
[142]) *Ammian. Marcell.* l. XXXI. c. 3—4. *Eutrop.* l. VIII. c. 2.
[143]) *Gregor. Turon.* l. IV. c. 9.
[144]) *Jul. Capitol.* Vit. Marci c. 14. 22. *Amm. Marc.* l. XVII. c. 12. *Eutrop.* l. VIII. c. 2.
[145]) *Trebell. Pollio* Vit. Claudian. c. 6. V tištěném textu Virtingui, v rkp. Vittingui.
[146]) *Sidon. Apoll.* VII. Vithungi.
[147]) *Aur. Vict* Caes. c. 35.
[148]) *Amm. Marcell.* l. XVII. c. 6.
[149]) *Thunmann* Unt. üb. nord. Völk. S. 31—39. Edda Saemundar Hafniae 1787 sq. T. III. p. 610.

nářečí rozdílně vyslovované, čehož my při své váze nechá-váme. V rukopisech neuměním přepisovatelův slohové *iu* a *ui* v náslovi ovšem zhusta se míchají. Národ Withův, nepochybně stejný s Withingy na moři baltickém, něco později připomíná se od Jornanda (Vidivari) a Guidona z Ravenny (Vites).[150] Jménu Withingův příbuzné, t. ze stejného kmene pošlé, jest slv. vítěz (victor), utvořené již ve prastaré době, poněvadž později přijatá německá slova na -ing jinou obdobu následují, np. Waring = Varjak, Kolbing = Kolbjak atd., nikoli Varęz', Kolbęz' otd. Slovo vítěz v obecné mluvě Slovanům z krajin nadvislanských pošlým, t. Polákům, Lužičanům, Čechům, Moravanům a Slovákům jest nejznámější: naproti tomu málo aneb dokonce neznámé, leda zde tam ze knih, jestiť Rusům, Bulharům, Illyrům. Žeť osobní jména slv. Vita, Vitan, Vitas, Vitaša, Vitek, Vitohost, Vitomir, Radovit, Semovit, Bohovit, Budevit, Dalevit, Hostivit atd., též něm. Viterich, Vithgar, Vithicab, Vithemir, Vitigas, Vitiza, Liudewit, Liutwit, Angenwit atd., k témuž slovnímu kořenu náležejí, velmi jest podobné.[151] — Rugové, Skyrové a Herulové zdají se býti národy původně ze Sveonův čili z Normanův pošlé. *Rugy* Tacitus s odvětvím jejich Lemoviy místí na baltickém břežišti mezi oustím Odry a Visly.[152] Ptolemaeus

[150] Srov. *Voigt's* Gesch. Preussens Bd. I. S. 107—110. 114—123. 236—238. Podlé tohoto spisovatele polovýspa Sambia po těchto Witech prozvána byla Witland. Bd. I. S. 101. Anm. 4. Jiní o tom jinak smýšlejí. Srov. §. 19. č. 2. Podobněji, že v místním jménu Witagoła v Litvě památka Witův podnes trvá; srov. Serbigał, Wendzegoła, Łatygoła, Prejsigoła, slv. Ljudin konec a j., od slovce gałas, gals, konec. Ostatně Voigt dvě veskrze rozdílná slova, Viting č. Withing a Viking (pirata, bellator, od kmene vig, vic = pugna) neopatrně míchá. U Adama Brem. c. 212 místo Withingos dlužno čísti Wichingos. Neméně opáčný jest jeho výklad jména Vidivari skrze Withenwehrer, místo Einwohner Widlands. Slovo Vithingi čte se podlé Voigta zhusta v listinách Sambie středního věku.

[151] Kořen tento jest slv. vit č. vět (vitija č. větija = řečník, vítati původně tolik co osloviti, zavět, odvět, přivětivý atd.), s kterýmžto porovnati lze skan. vitkr (magus, vates), ags. vita (consiliarius, sapiens; procer, optimas), sněm. witzig (judex, stněm. snad witing, srov. *Grimm* Rechtsalt. 266, 778—779. *Phillips* Deutsche Gesch. I. 231), t. literně čes. vítěz. Tím se vysvětluje nejen prastarý výraz ve Sněmích v. 59: Vyučeně věšťbám vitězovym, nýbrž i zpráva Gallova, pravícího, že polský Semowit toto své jméno ex praesagio futurorum dostal, a Boguchwalova, ujišťujícího, že Semowit znamená tolik co jam loquens. Viz §. 37. č. 4.

[152] *Tacit.* Germ. c. 43.

tamže osázi Rhutikly, s městem Rhugium, podlé čehož domýšleti se lze, že tím Rugy míní.[153]) Potomkové jejich, snad ubíhajíce před Venedy, osedli na ostrovu Rügen (slv. Rana) po nich prozvaném. V hunské vichřici i tento národ na bojišti se pojevil.[154]) Po smrti Attilově část Rugův s Huny a jinými národy v okolí Haemu obydli hledala;[155]) větší však jich částka, osedši na čas ve vlasti Skyrův, od Gothův poražených a zahnaných [l. 471], v zemi potomně Rugiland prozvané, ve dnešní Moravě a v Rakousích,[156]) tuto brzo, potřína jsouc od vlastního krajana Odoakra [487], Langobardům propustiti musila.[157]) Nedlouho potom, pomíchavše se s Gothy a jinými Němci, a rozprášivše se po Italii a Rhaetii, docela zmizeli. Jornandes ostatky jejich blíž ousti Visly jmenuje Ulme-Rugy, ve kterémžto slovu snad Tacitovi Lemovii vězejí, ve Skandinavii pak připomíná Ethelrugy, což nám důkazem jest, že Rugové původně z této polovýspy vyšli.[158]) K Rugům přináleželi i *Turcilingové*, aspoň vždycky pospolu zmínka o nich se činí. Pročež i krále Odoakra jiní v rodu Rugův, jiní pak z Turcilingův býti pravili.[159]) Jméno jejich teprva na konci 5ho stol. se připomíná.[160]) Příbuzní oběma byli Scirové (Skyrové) a Hirrové čili Herulové. Jméno *Scirův*, co spolčenců Galatův, čte se již na olbickém mramoru ke cti Protogenesa okolo l. 218—201 př. Kr. (srov. §. 17. č. 10.) Ze slov Pliniových[161]) domýšleti se lze, že Scirové bydleli na břehu baltickém ve dnešních Kuronech a ve Žmudi, kdež

---

[153]) *Ptolem.* Geogr. l. II c. 11. *Ρουτίκλειοι.*

[154]) *Sidon. Apoll.* Paneg. in Avit. v. 319. Histor. misc. l. XV. p. 97. ed. *Murat.*

[155]) *Jornand.* Get. c. 50.

[156]) *Jorn.* Get. c. 53. 54. Vita S. Sever. c. 5. 22. 31. 42. in *Velseri* Oper. Nov. 1682.

[157]) Vita S. Severini c 45. *Paul. Diac.* Langob. l. I. c. 29.

[158]) *Jornand.* Get. c. 3. 4.

[159]) *Jornand.* Get. c. 46. 57.

[160]) Turciling, dle formy, jest patronym. názvu Thorkil, u Švedův užívaného (srov. Thorkel, Thorkiel, Thorkelin a j.) U Adama Bremského c. 222. slove větev Čudův Turci, jak se zdá Luderevané (Abo), jmenující sebe Turkulain. *Schlöz.* N Gesch. 486. Nest. II. 55. — Možné, že jméno to od Čudův ke Skandinavcům přešlo.

[161]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 13. §. 97.

je také Reichard místí. Nasvědčují tomu poněkud i jména okolí, vesnic a statků v té straně, jako np. Skiri, Skirele, Skirucie, Skiryški, Skirwojnie, Skirgajle, Skirše, Skierdynie, Poskierdynie, Skirmonty, Skirmontiški, Skirozemie atd., ač majíli ona s názviskem národu skutečné svazky. Potom až do 4ho stol. nic se o nich neslýchá, hunská vichřice je na světlo vyvála. Již na konci 4ho stol. [379—395] s Huny nabíhali na Ister, kdež však zahnáni byli. [162]) Okolo 450 táhli s Attilou do Gallie; [163]) po jeho smrti osedli [ok. 471] jiní v dolejší Moesii, [164]) jiní na Dunaji s Turcilingy, byvše brzo na to od Gothův docela vyhubeni. [165]) Vůdcové jejich slouli Edica a Hunulfus. A však vždy některé jejich zůstatky v zemi Rugův až do času Odoakra se zachovaly, jejž potomně do Italie provázely [476]. [166]) Sám Oboacer sloul králem jindy Rugův, jindy Turcilingův, jindy Scirův, jindy zase Herulův; z čehož zavírati lze, že všecky tyto národky byly jen ratolestky jedné haluze. [167]) Ostatkové jejich po Bavořích se rozptýlili. [168]) Jméno *Hirrův* ponejprvé Plinius na jevo vynesl. [169]) K víře podobné jest, že Hirrové, vyšedše ze Skandinavie, opanovali břeh estonský, kterýž potomně ve středním věku po nich sloul Harria [170]), uvedše domácí Čudy ve služebnost. Tím způsobem celé to přímoří od Estonska až k ousti Odry již ve dřevní době právě tak bylo vystaveno náplyvům bojovných Gothův a Švedův, jako potomně v 9—11tém stol. pobřeží téměř polovice Evropy outokům dobrodružných Normanův. Mám za to, že potomní *Herulové* byli potomci těchto Hirrův; i samo jméno jejich

---

[162]) *Zosim.* l. IV. c. 34.
[163]) *Sidon. Apoll.* Carm. VII. ad Avit. Aug.
[164]) *Jornand.* Get. c. 50.
[165]) *Jornand.* Get. c. 53. 54.
[166]) *Jornand* De regnor success. p. 130—131 ed. Lugd. Batav. Exc. de Const. M. (při Amm. Marc.) Hist. Misc. l. XV. p. 99.
[167]) *Procop.* Goth. l. I. c. 1 praví: Romani Scirros, Alanos, et alias quasdam gentes Gothicas in societatem adsciverant — kde Jornandes jmenoval Rugy, Turcilingy, Sciry, Heruly.
[168]) *Gaupp* Das Gesetz der Thüringer p. 18—19. *Hormayr* Hzg. Luitpold S. 97.
[169]) *Plin.* Hist. natur. l. IV. c. 13. §. 97.
[170]) U Jindřicha Lotyše a j. Srov. *Lelewel* Rzut oka na lit. nar. 23. 42—46. Hirrynu jest staré jméno města nyní něm. Revel, čud. Talline (t. Taniline, Danův hrad), lot. Dahni pillis (totéž), rus. Kolyvaň zvaného.

zdá se jen zdrobnělá forma slova Hirri býti (srov. §. 8. č. 15. pozn. 162). Herulové již ve 3tím stol. za Gothy a Gepidy na Černomoří vytáhli, a jak tam, tak později na Dunaji, v Italii, Gallii a jinde vojenskými skutky na slovo vzali. Okolo l. 259—260 tovaryšili Gothům ve výpravě proti mořským městům Řecka.[171]) Okolo r. 269 plenili s jinými Němci Moesii.[172]) V 4tém stol. již i Gallii zbíjeli, ačkoli neví se, odkud tam pronikli, z baltického-li pomoří, čili z původiště svého Skandinavie?[173]) Po smrti Attilově, pozbyvše hunského jha, seděli za čas v Uhřích, v tomto všeobecném rejdišti tehdejších kočovníkův a loupežníkův; a však obořivše se na sousedy své Langobardy, od těchto na hlavu poraženi byli [493].[174]) Nemohouce se zmocniti země Rugův, část jich obrátili se k cís. Anastasiovi, a vstoupivše do římské vojenské služby dostali sídla u stoku Dunaje a Sávy, část pak přes Slovany, Varny a Dány, do pravlasti své Thule čili Norvegie se navrátili [493].[175]) V následujících časích o jejich divokých mravích a loupežnických výpadech do Norikum atd. ještě mnoho se čte, až naposledy ostatky jejich v Bavořích s jinými Němci se slily. Že i Scirové i Herulové původně ze Skandinavie pošli, na to máme dvoje závažné svědectví, Jornanda, výslovně Skandinavii za kolébku jejich udávajícího[167]), a Prokopia, vypravujícího o navrácení pozůstalých Herulův po bitvě s Langobardy do vlasti své Thule čili Norvegie.[177]) Dojišťuje toho co do Skyrův i místní jméno Sci-

---

[171]) *Georg. Syncell.* ed. Par. p. 382. *Zosim.* l. I. c. 32—39. Srov. *Luden's* Gesch. d. teutsch. Volks II. 103. 493.

[172]) *Trebell. Pollio* Gallien. c. 23. Claud. c. 6. I Jornandes je v 4. stol. s Gothy na Černém moři místí. Get. c. 23.

[173]) *Mamert.* Pan. c. 6. *Ammian. Marcell.* l. XXVII. c. 1. 8. *Syncell.* p. 382.

[174]) *Paul. Diacon.* l. I. c. 20. *Procop.* B. Goth. l. II. c. 14.

[175]) *Procop.* B. Goth. l. II. c. 14. 15. *Paul. Diac.* l. I. c. 20.

[176]) *Jornand.* Get c. 3. Podlé něho vypuzeni byli ode Danův.

[177]) *Procop* B. Goth. l. II. c. 15. Pozůstalí na jihu u Singidonu Herulové později krále sobě ze Skandinavie vyžádali. *Proc.* l. c. *Geijer* Gesch. Schwed. I. 28. Že byli Němci a německy mluvili, svědčí výslovně i *Cassiodor.* Var. l. IV. ep. 2. Otčenáš, od Meklenburčana Franka neuměním nebo chytrostí za *verulský* podmetnutý (*Lazii* De gent. migr. Bas. 1572. p. 787.), není vlastně herulský, nýbrž lotyšský.

ringesheal u Othera, čili Skiringssal u Snorry, na západním břehu v chobotu christianském.[178]) Na jevě tedy jest německé pojití národův těchto a daremné jest usilování Kojaloviče, Hartknocha, Bohuše, Lelewela, D. Paškiewiče a Narbutta, převráceným způsobem dokázati prahnoucích, žeby dnešní Lotyši a Litvané jejich byli potomkové (viz §. 19.).

9. Nejstarší styky Skandinavcův se Slovany.

Až posavad jsme vypravovali o osadách a vojenských taženích německých národův na baltickém a černém moři podlé výslovných svědectví souvěkých spisovatelův řeckých a římských; nyní nám zbývá ještě promluviti něco o branných výpravách a nájezdech skandinavských Švedův do severní vlasti Čudův a Slovanův, o nichž řecká a římská historie nic neví. Jakož nahoře od nás vyloženo jest, že směli Skandinavci, Gothové, Rugiové, Herulové atd., již ve dřevní době, opustivše domov svůj, na vindickém a lotyšském březišti se osazovali, hledajíce zde co vojíni a loupežníci mořští lepšího štěstí a většího bohatství, nežli je doma míti mohli; tak podobně máme toho nematné důvody před rukama, že totéž v nejdřevnější době i na dalekém severu se dálo. Již letopisec náš Nestor, mluvě o rozšíření se Slovanův na severu, poznamenal, že ve prastaré době, dávno před přibytím Varjahův do Rusi [859], byla cesta z Varjah do Řecka, a naopak z Řecka po Dněpru, Lovoti, Volchovu a Nevě do Varjah.[179]) Že Nestor cestování to do nejdřevnější doby staví, patrné jest z toho, co potom vypravuje o přibytí sv. Ondřeje apoštola touž cestou do Rusi, o založení Kyjeva atd. Svědectví jeho potvrzuje se tím, co ve franských letopisech

[178]) *Dahlmann's* Forschungen Bd I. 442 sld.

[179]) „Po'janom že živšim osobje po goram sim, bje put' iz Varjag v' Greki, i iz Grek po Dnjepru, i verch Dnjepra volok do Lovoti, po Lovoti vniti v Ilmer' ozero velikoje, iz negože ozera potečet' Volchov, i v' tečet' v ozero velikoje Novo, togo ozera vnidet' ustje v more varjaž'skoje." *Nestor* vyd. *Timkovský* p. 4. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 4. — Tuto cestu míní ve svých výpisech i *Konstantin Porphyrogenneta* De Adm. imp. ap. *Stritter* II. p. 982. a *Adam Bremský* Hist. eccl. l. II. c. 13.

na l. 838 čteme o příbytí Sveův čili jak je Slované a Čudi jmenovali Rusův z Konstantinopole do Němec k cís. Ludvíkovi, žádajících volného průchodu do Skandinavie, poněvadž prý obyčejnou cestou přes sever, příčinou zuřivosti tamějších národův, domů se navrátiti nemohli.[180]) Sám Nestor vypravuje, že před založením nové ruské říše, l. 859 napadli Varjazi, starodávným obyčejem přicházející ze zámoří[181]), na Čudy, Sloveny, Merju, Ves' i Kriviče, a vzložili na ně daň; z kterýchžto jeho slov dosti patrné jest, že tento jejich vpád nebyl první, nýbrž ode dávna opakovaný. V dějinách skandinavských zhusta se vypravuje o cestování Sveův do krajin východních, jmenovaných Gardhar (m. pl.), Hólmgardhr, Gardhaříki, Austrríki, Austrvegr, Ostragard, t. do nynějšího Ruska, a do Řecka, Grikia, Grikkland.[182]) Ačkoli pak větší částka těchto zpráv do pozdější doby, t. do 10ho a 11ho stol., přináležeti se zdá; však nicméně o všech toho jistiti nelze, ježto některé nápisy runské, na nichž slova Grikia, Grikkland, se čtou, mnohem jsou starší. U císařův byzantských od 4ho až do 11ho stol. nalezala se zvláštní třída vojínův a tělesných strážcův, vybíraných dříve z Gothův a jiných Němcův, potomně pak ze Sveův, a jmenovaných lat. Foederati, skan. Väringar, od slovce vara, vaere (pactum). K víře podobné jest, že Sveové tito onou od Nestora vyznačenou cestou do Carhradu se dostávali.[183]) Majíce takovéto světlé důvody dřevního obchodu

---

[180]) Quoniam itinera, per quae ad illum (imp. Constantinop. Theophilum) venerant, inter barbaras et nimiae feritatis gentes immanissimas habuerant, quibus eos, ne forte periculum inciderent, (imp. Theophilus) redire noluit. Anm. Bertin. ad a 839. v *Pertz* Mon. Germ. I. 434., též v *Muratori* Script. rer. Ital. T. II. p 525. Srov. *Schlözer* Nestor II. 179—183. *Geijer's* Gesch. Schwedens. I. 37.

[181]) „*Prichodjaše* iz zamorja" dle někt. rkp., což J. Müller uhodně přeložil „welche von jenseit des Meeres *zu kommen pflegten.*" *Müller's* Nestor p. 80. I to že Slované Novohradští, podlé Nestora, sami obrali sobě panovníka z Varjahův, svědčí o starobylých vztazích a dávní známosti mezi oběma národy.

[182]) *Schlözer's* Nord. Gesch. S. 543 sld. — Výklad těchto výrazů viz doleji §. 28 č. 1.

[183]) Důkladně o tom jedná *Geijer* Gesch. Schwed. I. S. 37—39. Již za Prokopiova času [552] Skandinavci přicházeli do Byzantu. Prokopius je osobně znal. *Procop.* Goth. II. 15. ed. Par.

Sveův s Čudy a Slovany na hořejším severu, proč bychom nesměli ještě o několik věkův dále pokročiti a ve prastarých skandinavských pověstech nejdřevnější sledy obcování Sveův s Vendy šlakovati? Ve skandinavských pověstech mnohonásobně se vypravuje o původu zbožněného hrdiny Odina z rodu Asův t. Alanův, o mírných i nemírných snůškách národův Suithiod, Vanir (Vindové) a Iötnar (Čudové) jmenovaných, o vlastech Vanaheimr a Iötunheimr, o vojenských výpravách králův z rodu Ynglingův do krajin východních Austrvegr, Austrríki, Gardharíki, Gardhar, Hólmgardhr atd. zvaných. Povídky tyto v prodleném čase proměnily se ovšem v bájky, aniž možné jest buďto skutečné příběhy od básnických příšivků v nich náležitě odděliti, buďto čas, ve kterémž děje, sloužící bájkám těm za osnovu, se zběhly, dokonale určiti: a však soudní skoumatelé těch věcí souhlasně na tom se snášejí, že látka těch pověstí starší jest, nežli setkání se Hunův a Gothův 4ho století. A v pravdě spojení Sveův, Iötunův, Vanův a Asův v těch pověstech ukazuje na dobu kvetoucího panství Alanův čili Asův na severu, kteráž podlé všech okolností nemohla ani mnohem dříve před 1ním stol. př. Kr. ani mnohem později po 1ním stol. po Kr. nastoupiti. Před ouplným pádem skythické říše na Černomoří zadonští Sarmati v hořejší Evropě rozšířiti se nemohli; a naproti v 2hém slol. po Kristu podlé Ptolemaea seděli sarmatští Alani již na hořejším Dněpru u hor alanských t. Okovského lesu. Zdeť, nedaleko tohoto lesu v okolí Novohradu, na rozhraní světa slovanského a čudského, ve stolici sarmatských Alanův, jest to rejdiště skandinavských pověstí. Zdeť až podnes ještě některé nematné sledy a ostatky starožitností vnukati se nám zdají nevyzpytné příběhy věčnou tmou pokrytých věkův, němé svědky velikých a hlasných činův, co náhrobky bez nápisů, nakupené nade prachem vítězoslavných hrdin. Zdeť až podnes ještě vlaje se jezero Seliger a říčka Seligarovka, temeniště to Volhy, proslavené pode jménem Sylgr (Sylgur) ve skandinavské Eddě, soujmenné řece Salgir v Tauridě, poloostrovu někdy společně od Alanův a skandinavských Němcův obydleném, též i dolině Slagir

v Kaukasu, nynější vlasti Osetův čili Alanův. [184]) Mám za to, že Odinův Asgard mnohem pravěji zde nežli na Donu a Azovské zátoce hledati se může, ačkoli nepřím se, že již v této nevystihlé době švedští dobrodruzi až na Černomoří a za Don, do vlasti Alanův, se dostávali. Ano, domýšleti se lze, že Odin byl vlastně hrdina pošlý ze kmene sarmatských Alanův a osedlý ve Skandinavsku. S nim se připomínají hrdinové z rodu Vanův čili Vindův Niördhr (Nurin) a Freyr (Prij), pak bohyně Freyja (Prija), naposledy mudrec Kvasir. Švedští hrdinové, jak vypravují skandinavské pověsti, jmenovité Ynglingasaga, i později po smrti Odinově, jednak navštěvovali rodinu jeho u národu Asův, jednak putovali do vlasti Vanův. Swegdir, druhý král upsalský z třídy Ynglingův, konaje cestu k Odinovým pokrevným, pojal sobě manželku z rodu Vanův čili Vindův. Nástupce jeho, se Slovankou zplozený, sloul Wanland. Králové Ingvar, devatenáctý z třídy Ynglingův, Iwar Widfamme, první z třídy Ivarovicův, Harald Hildetand a Ragnar Lodbrok, podlé týchže pověstí, předsevzali vojenská tažení do krajin východních, Austrvegr zvaných, a některé z nich prý sobě i podmanili. [185]) Ragnar Lodbrok kvetl ovšem teprva ve druhé polovici 8ho stol. [186]), a času ostatních dávno před ním panovavších určiti nelze; to jednak vždy na jevé jest, že panování starších z nich, jmenovitě Swegdira, Wanlanda a j., hluboko do dřevní doby připadá. [187]) Sledy obcování Skandinavců se Slovany na severu zachovaly se i v jazyku obou národův. K vysvětlení a dojištění toho dosti budiž jen několiko slov z nejstarších pramenů porovnati; np. skan. nar, narr (anima defuncti, spec-

[184]) *Köppen's* Alterthum und Kunst in Russland S. 29

[185]) *Geijer's* Gesch. Schwed. Bd. I. S. 35—36 301—303.

[186]) *Geijer* S. 44.

[187]) Mlčíme zde o výpravách starého Eimunda a norveského Hadinga do Ruska dávno před Rurikem, o mořském sražení při Brawalle, u břehu Skanie [l. prý 735], v němž prý i Slované podíl měli, jakž skandinavské pověsti šířeji o tom vypravují. Pomíjíme i zprávy od Saxona Grammatika ze dřevních danských pověstí vážené o výpadech danských a norveských králův Frotha, Halfdana a j. do nynějšího Ruska v 1ním a následujících stol. po Kr., jakožto buď cele báječné, buď aspoň co do letopočtu zmatečné, třebas snad na díle na skutečných příbězích osnované. Srov. *Tappe* Gesch. Russl. I. 47. *Dahlmann's* Forsch. Bd. I. S. 240.

trum) got. naus cyr. a strus. nav lot. nahve (mors), skan. sund (fretum) strus. sud, skan. thorp (vicus) rus. derevnja, skan. gâlkn (campana, got. kêlikn=turris) rus. kolokol i kolokolnja, skan. smiör šved. dan. smör (butyrum) slk. cmer, cmar (Buttermilch), skan. a got. rasta (milliare) rus. versta, skan. hvarf fris. warf stsas. huarab (conventus) strus. vr'v, skan. throell (servus, agl. droll = nebulo) slk. trulo m. (Lümmel, Bengel), skan. hird (curtis, aula) rus. gridnja, skan. hirdmadr pl. hirdmen (satelles) strus. gridin, skan. thion thiun (servus) strus. tiun, šved. ämbed (officium, got. andbahts = ministerialis) strus. jabednik, skan. vira (homagium, od kořene got. vair = vir) strus. vira, skan. lodhi ags. hlodha lodha (sagum, chlamys) strus. luda atd.; a naopak slv. sluga. služka (servus, ancilla) skan. sloeki (ancilla) šved. dan. slökefrid slägfrid (concubina), cyr. šelk (sericum) šved. silke, slv. jelen (cervus) skan. elan (cervus alces), slv. tr'g (forum, nundinae) skan. torg dan. torv, slv. zba, izba, istba, soba (coenaculum) skan. stofa (srov. mad. szoba), slv. sraka, sračica (indusium) skan. serkr dan. särk atd. [188]) Nepříme se, že některá z těchto slůvek, jako tiun, jabednik a j., teprva později s Varjahy [859 sld.] ke Slovanům ruským se dostala; a však o všech toho tvrditi nelze. Slůvko nav (anima mortui, spectrum) vyskýtá se již v nejstarších písemných pramenech nejen Rusův ale i Bulharův, okolo l. 500 z dalekého severu dolů na Dunaj sestoupivších, [189]) na důkaz, že tito sobě je již před 6tým stol. ve staré vlasti své osobili a odtamtud přinesli. [190]) Naproti

[188]) Naschvál zde pomíjíme slova nejistého pojití, snad ještě od pramateře v Asii zděděná, jako srb. slk. Vila (nympha, dea silvestris) skan. völo, völva, vala (saga) a j.

[189]) Np. v Joanna Exarcha překladu bohosloví „nav' iz groba izchodjašči" vyd. *Kalajdoviče* str. 137. (srov. „v navech" tamže str. 210), u Nestora „se nav' prišel, — jako nav'e b'jut' Poločany" viz *Karamz.* Ist. II. B. 96. pozn. 159.

[190]) Mám za to, že přisouvání námèstky *t*, *ta*, *to*, na způsob skan. zájmenného článku, v nářečí strus. a bul. (np. u Nestora dle rkp. 1377: cholmot 48, otrokot 87, voot že den' 73, u téhož i gradokos' 13, grados' 30, u Jana Exarcha slogot 156 atd.), již na severu počátek svůj vzalo, bývši potom v Moesii pod vplyvem albančiny a valaštiny dále rozšířeno a dokončeno. Srov. §. 30. č. 7.

tomu slovanské trg (torg) a sraka (serkr) čte se již v Eddě. Totéž i o jiných platí. Z čehož patrno, že obměna tato slov a tudyž i vespolné obcování Skandinavcův, Slovanův a Alanův na severu do starší doby patří, nežli jest stěhování Slovanů v 6tém stol. do krajin poledních, anebo složení zpěvů v Eddě obsažených. Ze všeho toho s dostatečnou jistotou zavírati se může, že již ve prastaré době, jmenovitě v čas obývání sarmatských Alanův na hořejším Dněpru, mezi skandinavskými Němci, Slovany, Čudy a Alany vzájemný obchod místo měl, a že vykázaná od Nestora cesta od Nevy až k oustí Dněpru již toho času sloužila ke spojování různých národův, jednak na baltickém a pontickém přímoří, jednak u vnitř země obývajících, národův druhdy nepochybně i lidnatějších, i vzdělanějších, nežli dnes pro nedostatek různých důkazův obyčejně za to se pokládá.[191]) O jejich dějinách některá temná a nesrozumitelná navěští, jakoby hlasové zemřelých z onoho světa, náhodou nás došlá, svědectví nám vydávají, jimžto my ani nevšímavě sluchu a víry docela odepříti, ani jakkoli chtivě poslouchajíce dokonále vyrozuměti nemůžeme.[192])

10. Slovanský název Němcův.

Místnější toto vyložení nejdávnějších dějin národův německých, postavených již v šeru dávnověkosti na rozhraní pravlasti slovanské, a na díle i v končinách jejich osedlých, nechť aspoň poněkud poslouží k lepšímu vysvětlení společných svazkův obojího toho pranárodu a vzájemného vplyvu národnosti jedněch na druhé již v oné prastaré době. Jakož šlepěje tohoto vplyvu ve dřevní slovančině bystrému zraku na

---

[191]) Tímto německých národův, Gothův, Langobardův, Normanův, jednak přes vlasti slovanské stěhováním, jednak též v končinách jejich, na Bohu i Černomoří, podruhováním, pošlo mezi jiným i to, že někteří starší spisovatelé rodu německého země slovanské, ovšem nevlastně a nepravdivě, za Germanii vydávají. *Paul. Diacon.* l. I. c. 1. Universa illa regio Tanaitenus usque ad occidnum ... generali ... vocabulo Germania vocitatur. *Alfred* v *Dahlmann* Forsch. I. 417. Vom Flusse Don links bis zum Flusse Rhein ... alles das heisst man Germania.

[192]) S tím, co zde vyloženo, porovnati sluší §. 8. č. 11. §. 16. č. 10.

nejednom místě patrně se vyskýtají; tak i v památkách dřevní němčiny bezpředsudně skoumavým okem znamenati lze mnohonásobné sledy někdejšího sousedění Němcův s Vindy čili Slovany, a vzešlého tudy přijímání slov, obyčejův, obřadův, nástrojův a vynálezkův slovanských. U nás o tom nikdy pochyby nebylo, a my zde také, kdekoli se nám příležitost zavdává, rádi k tomu své zření obracíme; němečtí spisovatelé sobě toho posavad kusa nic nevšímali, pročež také jejich starožitnosti, jakkoli mnoho o nich psáno, v tomto ohledu ještě vždy jsou temné, matné a nedostatečné, a při bezpříkladné nechuti a nepřízni německé ke Slovanstvu bez pochyby ještě dlouho takovými zůstanou. Z přehledu tohoto nabudeme spolu jistého přesvědčení, že národové němečtí již mnohem dříve, nežli obyčejně za to se má, z krajin mezi Odrou a Vislou vyhošťovati a na Černomoří, do Dacie i nynějších Uher stěhovati se počali, čímž dalšímu rozsídlení se Slovanův v oné severní straně takořka volná a prostranná brána otevřena byla. Stěhování čili vlastněji těkání toto národův německých od baltického moře na černé a na dolejší Dunaj, již v 2hém stol. započaté, trvalo až do konce 5ho stol. Již před l. 174 byli celtičtí Kotini přes Tatry do Uher přešli, kdež brzo vymizeli; Gothové mezi 180—215 osedli na Pontu; Gepidové, Burové čili Boraně, Burgundové a Vandalové, opustivše před l. 252 zatatranskou svou vlast, potloukali se v Uhřích; Heruly okolo l. 269 na Pontu, Sciry nedlouho potom na Istru, jiné jinde nalezáme; nepočítajíce sem lygických a vandalských plukův v touž dobu k Rénu a na pomezí Gallie se vystěhovavších. Všecky tyto nahoře jmenované národy hunská vichřice na Černomoří, v Dacii a ve dnešních Uhřích zastihla, a odtud po celé téměř Evropě rozprášila. Po utišení této bouře zbytky jejich na novo v týchže krajinách, nikoli za Tatrami, se shromažďovaly, až před návalem Avarův zase po Němcích, Italii a Gallii se rozprchly. Tím způsobem zpustlé nivy nejen mezi Odrou a Vislou, nýbrž i dále na západ, časně se staly ornicemi pracovitých Slovanův, jimž ony podlé spravedlivosti, co utracené dědictví, i náležely. Nemíníce zde navrci obrazu národního života dřevních Němcův, ať ho snadně ve knihách

všudy před rukama jsoucích dohledati se možné, a my co k věci naší přináleží, příhodněji na svých místech poručnu podotkneme, poznamenáme místo toho k závěrce něco o slovanském jménu tohoto kmene. Starobylosti a původnosti jmen Germani a Teutones německým zpytatelům vyšetřovati dlužno.[193]) U Slovanův národy tohoto kmene od nepaměti sloul Němci. Jméno to jiní od německého národu Nemetes,[194]) jiní zase ode slovce němý, t. cizojazyčný, odvozují, aniž posavad určiti lze, kterýžby z těchto výkladů byl pravější. Nemetes, haluz kmene germanského, obývali na levém břehu Rénu, v okolí Wormatie a Spiry, v sousedství Wangionův a Tribokův. Připomíná je Caesar a Tacitus.[195]) Ve vojně Římanův s Chatty přidrželi se oněch proti těmto. A však i v Gallii jména měst Nemetum, Nemetacum, Nemetocenna se vyskýtají, a v celtickém jazyku prý slovo Nemet znamená svatyni, chrám.[196]) Předce však bych se neváhal výklad tento za pravý uznati, kdyby se prokázati mohlo, že Nemetové někdy v sousedství Slovanův bydleli. Ti, kdo slovce němý za kořen názviska toho drží, odvolávají se na jméno Slovanův, jakoby ode *slova* pošlé; a však mnohem důkladněji by se odvolávati mohli na Nestora, píšícího: Jugra žé jazyk jest njem, i s'ajedjat sja s' Samojedy na polunoščnych stranach.[197]) Tomuto odvození poněkud příznivo jest i *é* ve jménu Němec. Důležitější nám jestiť zde slovce *cuzí*, povstalé ze jména thiuda, a vyznamenávající Němce. Že slovce to ode slova čudo, čudný, docela rozdílné jest, již nahoře

---

[193]) Jméno Teutonův prý prastaré jest, a Germanův, podlé Tacita, nové. Plinius již ke zprávě z Pythea čerpané jméno Germani přiměšuje, a v čas války Hannibala s Římany se připomínají Semigermani.

[194]) *Arndt* Urspr d. Sprach. S. 251 a j.

[195]) *Caesar*, l. I. c. 51. *Tacit.* Annal l. XII. c. 27. German. c. 28.

[196]) *Adelung's* Mithridates II. 65. — Nemeti za Němce, nikoli za Gally, uznává i *Ukert* A. Geogr. IV. S. 356—357. *Humboldt* Urbew. v. Hispan. S. 103 praví, že slůvko *nemet* celtické jest, národ Nemeti ale německý, v Gallii osedlý. Možné, že jméno Nemetes Teutonové od Celtův dostali. Což, jest-li s přibytím Celtův za Tatry i jméno Nemeti, Němci, ke Slovanům se dostalo, ještě předtím u nich jen výraz Tjudi, Tuždi, Cuzi (= Teutones, Thiudisci), v užívání byl?

[197]) *Karamzin* Istor. gosud. ross. II. 38. pozn. 64. Karamzin vykládá njem = inoplemennyj.

(§. 14. č. 8.) jsme dokázali. Litvané až podnes jmenují Německo Tauta, t. Teutonia, a v lotyšském nářečí tauta znamená lid, národ (gens). S tím se srovnává got. thiuda (gens), thiudan (rex), stsas. thiod, thioda, ags. thēod, skan. thiod, stněm. diota f. a diot m. i n., střněm. diet atd. Gothové sebe jmenovali Gut-thiuda, Frankové thiot Vrankonô, Švedové Svithiod. [198]) Povahou gothického zvuku *th* a následovným *i* vysvětluje se obdobná změna slova toho v nářečích slovanských t. srb. túď, chrv. tuj, kor. p-tuj, (s předsuvkou *p*), cyr. stužd a štužd [199]), rus. čužij, mrus. čudži, pol. cudzy, hluž. a dluž. cuzy, polb. ceuzy, ceizy (sic jinak cuzba, cuzoba), čes. cuzí, cizí, slk. cudzý. Slovo cudzí tedy před časy u Slovanův zatatranských tak se užívalo o Němcích, jako podlé Nestora slovo jazyk, t. národ, o Čudech [200]), v obojí případnosti skrze cudzí (gentilis) a jazyk (gens) vyrozumívali se cizojazyčníci určitých kmenův. A jakož náš český Záboj praví o Němcích: i priide cuzi usilno v djedinu, i cuzimi slovy zapovida [201]), tak nepochybně z prvopočátku slovem túď (podlé vysloveni zadunajských Srbův) míněno Teutony, a teprva později výrazu toho i na jiné Neslovany obráceno. I Maďarové jmenují Němce Német, což nepochybně od Slovanův přijali. Litvané sice dnes Německo tytýž jmenují i Wókiě, a Němce Wókiětis; a však název tento pochází, jak se domnívám, z pozdější doby, t. z toho času, když hrozní loupežníci mořští Wikingové zavládli ve středním věku břehy baltickými, a tamější od Lotyšův obydlené krajiny přes dlouhý čas mnohonásobně sužovali. Wokiětis zajisté zdá se býti přetvořené slovo Wiking (pirata). Lotyšům německá země slove Wahzsemme a Němec Wahzis, Wahzeets, Wahzsemneeks. Proč Litvané nynější Rusy nazývají Gudas, doleji vyložíme. (§. 19. č. 4.)

---

[198]) *Grimm's* Deutsche Gramm. Bd. III. S. 472—474.

[199]) *Dobrovský* Instit. linguae slav. p. 174. štužď antiquissimi codicis. — *Köppen* Sobran. slov. pamjatn. p. XXX: štąždem (omylem rkp. m. štuždem) a štuždiech z Ostr. Evang. l. 1057. — *Kalajdovič* Joann Exarch. str. 142. 147. stuždii.

[200]) „Čuď i vsi jazyci," t. Merja, Ves', Muroma, Čeremisa, Mordva atd. Tak i v cyrillské Bibli jazyci (gentiles, gentes).

[201]) Královdvorský Rukopis vyd. od *V. Hanky*. 1819. str. 74.

§. 19. Národy kmene litevského.

1. Poměr kmene litevského ke slovanskému.

Národové kmene litevského, dřevní Prušané, Goljadi, Sudeni, Kurové, a dnešní Litvané i Lotyši, pro dvojí příčinu zasluhují zvláštního uvážení slovanského dějepisce a mluvozpytce; předně, poněvadž mezi nimi a Slovany co do jazyka a povahy i mravů mnohem bližší znamenati příbuzenství, nežli mezi ostatními kmeny plemene indoevropejského, zadruhé pak poněvadž oba kmenové, podlé historických svědectví, od nepamětné doby až posavad v nepřetrženém sousedství u břehu moře baltického a za Tatrami společně přebývali a tudyž od prvopočátku svého evropejského bytu co do národnosti jedni na druhé mnohonásobný vplyv měli. Co do příbuznosti jazyka, povahy a mravů obou kmenův, tato tak jest patrná a na jevě vystavená, že nejsoudnější zpytatelé jak minulých tak i nynějších časův Slovany a Litvany čili Lotyše za kmeny bratrské pokládali, ano někteří z nich konečně za to měli, žeby litevský kmen původně nebyl ode slovanského rozdílný, nýbrž jen odvětví tohoto, pomícháním s Gothy a Čudy Slovanům poněkud odcizené. Za svědky toho dosti budiž zde uvesti z našincův Dobrovského, z cizincův pak Thunmanna a Potta. Dobrovský, výtečný znatel jazyka slovanského a spolu střízlivý, všeho básnického nadsazování prázný skoumatel dějin, v prvotní době svého spisovatelství takto o tom se pronesl: „Pomoří baltické, blíž oustí Visly, jest nejstarší vlast Vendův čili Slovanův. Zdeť byla od nepamětných časův, mnoha stoletími před Kristem, sídla jejich, poněvadž i jazykem jim nejpříbuznější Lotyši, Prušané a Litvané zde anebo ve blízkém sousedství sídla svá měli. Žádný jazyk v celé Evropě není slovanskému tak podobný, jako staropruský, lotyšský a litevský, kteréžto tři já jen za nářečí jednoho jazyka mám. Asiatickým jazykům slovanský něco méně nežli německý se podobá. Mezi německými nářečími ale má největší příbuznost se skandinavským, dánským, švedským a dolnoněmeckým: a však ještě mnohem větší

s jazykem latinským. Mezi tímto a slovanským stojí litevský jazyk u prostřed. Řeckému téměř něco méně příbuzný jest, nežli německý. Tak o tom soudím po opětovaném pilném srovnání všech dotčených jazykův. Pročež od té doby, od které Latinici, Řekové, Němci v Evropě bydlejí, musel i kmen Slovanů v ní obývati, aniž mohl teprva po narození Kristově, buďže před Huny nebo za Huny, od zátoky maeotické, jakož ještě nedávno některým se snívalo, do ní přibyti.“ [1]) Ještě mnohem dále šel důmyslný historik Thunmann, z rodu skandinavských Němcův, neváhaje se Lotyše a Litvany jen za odvětví Slovanův, teprva v pozdější době, t. mezi 1ním a 5tým stol. po Kr., náplyvem Gothův a Čudův kmenu svému odcizené, vyhlásiti. [2]) S tím se docela srovnává to, co cvičný znatel starých i nových jazykův jak Evropy tak Asie, Pott, o této věci propověděl. „Jen neumělost anebo předsudek, praví on, staropruskému, lotyšskému a litevskému nářečí, v samém jádru docela slovanskému, místa mezi nářečími z jazyka slovanského pošlými odepříti, a je nářečími lotyskogothskými anebo slovenskofinskými jmenovati může. Příbuznost zajisté kteréhokoli jazyka nikoli podlé pozdějších přimésků, jichž ovšem v lotyšském a litvanském hojnost, nýbrž podlé základní a podstatné jeho látky určiti se musí.“ [3]) Naproti tomu Rask a W. Humboldt zamítají pozdější odrození se litevčiny ze slovančiny a němčiny, pokládajíce ji za jazyk původní, u prostřed mezi slovanským a řeckým stojící, ačkoli vždy slovančině nad míru příbuzný, kterážto příbuznost by jim jistotně v jiném světle byla se ukázala, kdyby hlou-

---

[1]) *Dobrovský* „Ueb. die ält. Sitze der Slawen in Europa“ v *Monse's* Landesgesch. des Markgrf. Mähren I. S. XIX—XX.

[2]) *Thunmann* Untersuch. üb. nord. Völker S. 8. — Thunmannovu domněnku přijali mnozí jiní, np. *K. G. Anton* Vers. üb. d. alt. Slav. Leipz. 1783 8°. předm. *J. Chr. Adelung* Mithrid. II 696. *U. E. Zimmermann* Gesch. d. lett. Liter. Mitau 1812, 8°. Uw. *Arndt* Urspr. d. eur. Sprachen str. 99. *Karamzin* Istor. ross. gosud. I. 38. B. 47. pozn. 81. *Fr. Adelung* Uebers. all Sprach. S. P. 1820. 8°. str. 64 *S. B. Linde* O jęz. dawn. Prusaków. W. 1822. 8°. str. 110. *K. F. Watson* Ueb. d. lett. Völkerstamm, v Jahresverh d. kurl. Ges. Bd. II. str. 254—268, 269—281. *P. Köppen* O lit. narod. S. P. 1827. 4°. str. 167.

[3]) *Pott's* Etymolog. Forschungen I. S. XXXIII.

běji byli do skladu prastarého jazyka našeho pronikli. Tak hle o příbuznosti Slovanův i Litvanův soudili posav domácí i přespolní znatelé jazykův i historie národův. I dice se při této důležité věci netak cizí výpovědí, jako i ději vlastním přesvědčením, nabytým po dlouhém vyšet vání jak všech historických svědectví, tak i povahy obou zykův a jiných okolností, uznáváme národy litevské a s vanské ve předhistorické době ovšem za rozsochy jedno kmene, však v historické době, působením vněšních okolno již tak rozdělené, že je nyní jako dva rozličné, ačkoli vš ještě mezi všemi indoevropejskými nejpříbuznější kmeny j vážovati musíme. Pročež v zevrubní soustavě kmenův in evropejských tyto dva bratrské kmeny stavíme pospolu vedlé sebe, pod jménem čeledi vindické je zahrnujíce. [5]) (loučení to kmene litevského nastoupilo nepochybně nedlou po osednutí obou národů v Evropě, jak se zdá jednak pro že Litvané dřevních Čudův ze sídel jejich docela nevypudi s těmito se pomíchali, jednak také že již velmi časně p vládu cizích Gothův a jiných Němcův se dostali, ještoto napr tomu jiní národové slovanští, osedlí hlouběji v zemi ok Tater, nepomíchavše se tak brzo s cizími kmeny, jazyk národnost svou svobodněji ze sebe a proto také i spěšn vyvinovali. Pomícháním jazyka s jinými, jak toho mno příklady potvrzují, svobodný jeho tok se zastavuje, a všeli jeho formy, jakoby mrtvé a zkamenělé, již tak bujně květu a klasu neženou jako před tím: naproti tomu přes jazyk, jde-li přirozeným během, co do forem svých čili gra

---

[4]) *Rask* Untersuch. üb d. altnord. Sprache. Kopenh. 1818 8°. *W. H boldt's* Die Urbewohner Hispaniens S. 70. — Ostatně samobytnost lit ského kmene a jazyka v pořadí jiných nejprvé uznal *Schlözer* Nord. Ges str. 316—318, ačkoli vždy váhavě, mnohem určitěji *J. C. C. Rüdiger* v wachs d. Sprachk. St. V. S 233, v pozdějších spisích *J. S. Vater* A d. Sprachk. Lpz. 1821. IIft II. S. 85—86 (dříve toho držel se str Thunmannovy), prof. *Bohlen* Ueb. d. Sprache d. alt. Preussen v *J.* Gesch. Preuss. I. 709—723., *Eichhoff* Parallèle des langues de l'Europe de l'Inde. Paris 1836. 4°. a j.

[5]) Podobně dva tyto kmeny v jednu čeleď (famille) spojil *F. G. Eich* v zanímavém spisu svém: Parallèle des langues de l'Europe et de l'In Par. 1836. 4°. str. 30—31, uznávaje Litvany za kroužek vížící Slovany prostředně s Indy. Srov. *Schnitzler* La Russie str. 547—548.

matického skladu, rychleji a mnohonásobněji se mění. Důkazem této pravdy zanášeti se zde nemůžeme; kdo jazyky zpytuje a příčiny jejich vzniku, pádu i proměn zná, sám se o tom snadně přesvědčí. [6]) Tím to pošlo, že jazyk litevský, co do forem nyní původnější, starší a asiatických bližší býti se zdá, nežli slovanský. Onen již v nepamátné době, mnoha stoletími před Kristem, cizinou se naprznil a zkameněl; tento šel svou cestou, vyvíjel se svobodně a sám ze sebe, a na podobu stromu čerstvého a bujného mnohonásobné větve, listy, květy a ovoce vzhůru vyhnal. [7])

2. Starobylost Litvanův v jejich sídlech.

Počátek národu litevského pohřižuje se v nevystihlém šeru dávnověkosti. To jediné jisto jest, že od té doby, od níž kmen vindický za Tatrami bydlel, i národy litevské a

---

[6]) Viz *Bohlen* Ueb. d. Sprache der alten Preussen v *Voigt* Gesch. Preuss. I. 714.

[7]) Pole jazyka a historie národův kmene litevského ještě ladem leží; co posavad o nich psáno, přípravy jsou a začátkové. *A. W. Kolajowicz* Histor. Lituan. Dant. et Antw. 1650—1669. 4°. 2 Voll. — *J. Lasicii* De diis Samagitarum in *Michaelonis* Fragmentis de morib. Tataror. Lituanor. et Moschor. ed. *J. J. Grasserus* Basil. 1615. 4°. — *Ch. Hartknoch* Diss. de lingua vet. Prussor. v přílohách k Dusburgově kronice. Jen. 1679. 4°. str. 91, 97. — *Ph. Ruhig* Litt. Gramm. Königsb. 1747. 8°. Úvod. — *Schlözer* Allgem. nord. Gesch. Halle 1771. 4°. str. 242—244. 316—323. — *Thunmann* Untersuch. üb. nord. Völker. Halle 1772. 8°. — *Schlözer* und *Gebhardi* Gesch. v. Litt. Kurl. und Liefl. Halle 1785. 4°. (50 d. všeob. hist.) — *J. Ch. Gatterer* An Prussor, Lituanor. ceteror. populor. Letticor. originem a Sarmatis liceat repetere? Dissert. IV. in Comment. Societ. Reg. Scient. Götting. T. XII. XIII. 1792—95. 4°. — *J. Lelewel* Rzut oka na dawność litewsk. narod. Wiln. 1808. 8°. — *X. Bohusz* Rozprawa o początkach nar. i jęz. litewskiego, v Roczn. tow. przyj. nauk 1810. T. 6. str. 148—291. — *U. E. Zimmermann* Vers. e. Gesch. d. lett. Liter. Mitau 1812. 8°. — *L. C. D. Bray* Essai sur l'hist. de la Livonie. Dorpat 1817. — *Watson's* Abhandl. üb. den Lett. Völkerstamm in den Jahresverhandl. der Kurl. Gesell. für Liter. u. Kunst. 2 Bd. Mietau 1822. 4°. — *D. Paszkiewicz* O narodech litewskich v Dzienn. Warsz. 1829. č. 44—45. — *Voigt's* Gesch. Preussens. Königsb 1827. 8°. Bd. I. — *J. L. Parrot* Ueb. Liewen, Letten u. Esten. Stuttg. 1828. 8°. — *Adelung's* Mithridates Bd. II. — *J. S. Vater's* Die Sprache der alten Preussen. Braunschw. 1821. 8°., polsky od *S. B. Linde*. Warš. 1823. 8°. — *P. Koeppen* O proischoždenii, jazykje i literaturje litovskich narodov, v Materialach dlja istorii prosvješčenija v Rossii. S. Pet. 1827. 4°. str. 151—254, drahocenná sbírka důležitých, k dějepytu a jazykosloví Litvanův se vztahujících správ učeného a vysoce zasloužilého

lotyšské vedlé něho a ve blízkém sousedstvi s ním v týchže stranách obývali, a že naprosto možné není, aby teprva v pozdějších časích, po narození Kristově, od východu nebo poledne, z Indie nebo z Latium, jakž se některým snívalo [5]), prodravše se přes nepřelomné šiky tolikerých mohutných kmenův do této vzdálené vlasti byly vrazily. Pilnost novějších dějepiscův neobmeškala sice i tohoto národu počátek v těch nejvzdálenějších časích a v lůně rozličných dřevních, proslavených kmenův prohledávati, a však vždy s marným namáháním, s nižádným pevným, plodonosným výsledkem. Nechtíce sem tahati některé divoké výmyslky a sny starších čmarykářův, povozujících Litvany jindy od Getův a Thrakův, jindy od Řekův, jindy od Latinův, jindy zase od Trojanův, připomeneme jen některá zdání novějších spisovatelův. Učený a na slovo vzatý Gatterer obšírné čtyry rozpravy sepsal k dokázání toho, že dřevní Prusové a dnešní Lotyši i Litvané jsou praví potomkové Sarmatův. Jak důvodně asi to od něho provedeno jestiť, o tom rozumný čtenář podlé toho, co jsme nahoře o Sarmatech vyložili, sám souditi může. Ctihodný Lelewel byl na mnohem lepší cestě, ohlédaje národnost dřevních Scirův, Hirrův atd.; ale zavadiv náhodou o německé Heruly, již dříve od Lazia (lotyšským otčenášem za herulský podmetnutým), Kojalowicze a Hartknocha, litevskému dějezpytci v cestu zavalené, tak se do nich zamotal, že naposledy Lotyše a Litvany za Heruly vyhlásil, čímž starožitnosti obou národův doma i vně na dlouhý čas znejistil. Postupník zajisté jeho, neznámý odjinud D. Paszkiewicz, chytiv se Herulův, již s nimi až k řece Gerrus za Dněpr zaletěl, od této řeky své Litvany odvozuje. Podlé těchto spisovatelův otcovství Herulův za pravé přijal Schnitzler v nejnovějším spisu svém. Horlivý Bohusz též se přičinil počátku litevského národu vyšetřiti. Jak

---

Koeppena. — *J. H. Schnitzler* La Russie, la Pologne et la Finlande. Par. 1835. 8°. p. 527—548. — *T. Narbutt* Dzieje star. nar. litew. T. I. Mitologia litewska. Wilno 1835. 8°. — Ostatek viz v *Buhle* Liter. d. russ. Gesch. str. 281—291.

[5]) Jmenovitě i sic jinak střízlivému Watsonovi, nalézajícímu kolébku Litvanův na azovském moři, odkudž prý je Asiati, snad Kozaři, potom Sarmati a jiní Slované přes Dněpr na západ vytlačili! Jahresverh. II, 265.

uměle a zdařile, z toho poněkud poznati lze, že dnešní Čudy v Estonech za haluz kmene litevského vydává! Ostatně i jemu Scirové, Hirrové, Herulové, Alani, Agathyrsi a j., slovou praotcové Litvanův! Opatrněji poněkud sobě počínal učený historik Voigt ve své knize o dějinách pruského národu, uznávaje starožitnost Lotyšův a Litvanův ve vlasti jejich, třebas nám staré prameny těchto jejich jmen teprva později podávají; a však i jemu slušným právem vytýkati se musí, že pln jsa ducha německého a na všecko strannýma očima hledě, všudy jen Němce nalezal, kdekoli staří spisovatelé zeměpisného jména Aestyi, Haesti, Austrvegr, Austrríki atd., užívají, a že tudy mnohá starobylá svědectví, na Litvany a Lotyše se vztahující, těmto je odcizív, nepravě Gothům přiosobil. Nejnovější dějepisec Litvy, Narbutt, opět celou duší k Herulům a jiným cizojazyčníkům přilnul. [9]) Nemohouce všestranným vyskoumáním a vyložením důležitého toho předmětu zde se zanášeti, předneseme hlavní myšlénky své o něm v možné krátkosti.

Národové litevští bydleli, jakž řečeno, od nepaměti ve dnešní své vlasti, [10]) v sousedství Vindův čili Slovanův, ukryti jsouce jednak pod jménem nejpříbuznějšího jim kmene Vindův, jednak pod německým zeměpisným názvem Aestův, t. lidí na východu bydlících. Důkazy toho jsou s jedné strany nemožnost, aby ve známé historické době, jmenovitě po narození Kristově, odněkud jinud tam byli vtrhli, jednak patrné neomylné historické sledy a šlepěje jejich tamějšího přebývání. Nemožnosti přitažení Litvanů v pozdější době buďto z poledni Evropy, buďto z Asie, do této vlasti zatatranské zde mnohými slovy doličovati nemíníme; nepředsudnému vážiteli sama sebou se dojisti. Byl li kmen ten veliký, možný, bojovný, toť toho tažení jeho jistotně některé památky a zmínky ve staré historii by se byly zachovaly;

[9]) Kojalowicze, Hartknocha, Gatterera, Lelewela, Paškiewicze, Schaitzlera, Bohusze, Voigta a Narbutta sem náležití spisové již v pozn. 7. na konci předešlého čísla vytčeni.

[10]) Rozumí se, že zde povšechně mluveno o vlasti za Tatrami, bez zevrubního vyměřování jejích hranic, kteréž v rozličných časech rozličně se šířily a oužily, i jinam přenášely.

a však toho nikde nic není. Byl-li ale, jakž o něm víme [11]), malý a slabý, není podobné, aby proti proudu německých a slovanských národů v prvních stoletích po Kristu sem na sever byl se prodral. Ku posledním důkazům přináleží nejen ranní zmínka Prušanův, Sudinův a Galindův, národův, jakž hned dokážeme nepochybně litevských, ale obzvláště i jméno moře baltického, Baltia. Slovo Baltia, o moři a přiležícím poloostrovu sambijském [12]) již za času Pythea [ok. 320 př. Kr.] bylo známé: z jeho zápisků přešlo do knih pozdějších spisovatelův Timaea a jeho vypisovače Plinia, zpotvořené do Abalus (Abalcia) a Basilia (Balthea). (§. 8. č. 2.) Čistěji nám je zachoval Xenophon z Lampsaku. [13]) Mám pak za to, že slovce to pochází od stprus., lot. a litv. báltas, bálta (adj. 2 termin. = albus, srov. slv. bledý, lat. pallidus) a vyznamenává *bílé moře*, ačkoli dobře znám, že je jiní od něm. belte, balte (baltheus, pás) [14]), jiní od slv. bláto odvozují. A však německý výklad již proto jest bezdůvodný,

---

[11]) Již za časův Dlouhoše [umř. 1480] pokládali Slované podlé tisícletého národního podání Litvany za kmen od nepaměti malý a slabý. Slova jeho v tom ohledu jsou nad míru důležitá a závažná: Inter *septemtrionales populos obscurissimi* [Lituani], Ruthenorum servituti et tributis vilibus obnoxii, ut cuivis mirum videatur ad tantam eos felicitatem, sive per finitimorum ignaviam et desidiam provectos, ut imperent nunc [oc. 1328] *Ruthenis, sub quorum imperio annis prope mille veluti servile vulgus fuere. Dlugos* Hist. polon. l. X. p. 117. (Jak docela jinak mluví nejstarší svědkové o Slovanech! Jornandes: Vinidarum natio populosa per immensa spatia consedit;" Prokopius: „Antarum populi infiniti;" zeměpisné zápisky Mnichovské: „regio immensa, populus infinitus;" lit. episc. Matthaei cc. 1150: „gens illa Ruthenica multitudine innumerabili ceu siderибus adaequata .... Ruthenis quae quasi est alter orbis etc." — O rozšíření se Litvanův a Lotyšův srov. *Thunmann* Unters. üb. nord. Völk. str. 61—64. Do náměstnictva Wilenského a Trockého teprvé v polovici 13ho stol. a později se vhostili: prvopočátečně v okolí tom obývali Vlčkové a Veleti, potomci Neurův, a jiní Slované. (Srov. níž §. 44. č. 2—4.)

[12]) „Mare Balticum, insula Baltia," tato vlastně polovýspa Sambia (Samland), již staří za výspu pokládali, což ohledem na řeky ji od pevniny dělící poněkud ještě až podnes platné. Viz §. 8. č. 2. pozn. 32.

[13]) *Plin.* H. N. l. IV. c. 13. §. 95. „Xenophon Lampsacenus a litore Scytharum tridui navigatione insulam esse immensae magnitudinis Baltiam tradit.

[14]) I sám *Jak. Grimm* D. Gr. III. 448. Jalové jest o jménu tomto rozumování *Voigta* Gesch. Preussens Bd. I. str. 100—101. pozn. 4. Důležito jest, že (podlé Stendera a map) v Kuronech dvoje jezero slove lotyšsky Baltumuischa, z nichž jedno Němci jmenují Weissensee, druhé pak Baltensee.

poněvadž Němci moře to Austrmarr, Eystrisalt, Ostersalz, Ostsee, nikoli Balt, Belt, jmenovali [15]); a slv. bláto jen o jezeřích, bahnách, nikoli o mořích, se užívá, np. Blato, Blatno v 9tém stol. [16]) dnešní jezero Balaton (Plattensee) v Uhřích, pinské Blato a j. [17]) Pročež přesvědčen jsem, že již v oné dávné době, mezi Pytheem a Pliniem i Ptolemaeem [320 př. Kr. — 175 po Kr.] Prušané, Lotyši a Litvané v těch krajinách, kde je později nalezáme (povšechně mluvě), seděli. Připustíme-li, což ovšem velmi podobné jest, že ve skythickém jménu jantaru sacrium čili satrium [18]) vlastně lotyšské *sihtars* vězí [19]), nabudeme tudy nového důkazu starobylosti kmene litevského v této straně. Pomíjíme zde pro krátkost jiné důvody ze slovozpytu vážené, jako že v gothském nářečí litevská, a naopak v litevském gothská slova se nalezají; srov. np. got. reiks (princeps) prus rikys (dominus), got. andbahts (minister) lot. ammats (officium), got. haims (domus, vicus) prus. kaimo (vicus), got. thius (famulus, skan. thyr, stněm. diorna, thiarna = serva) prus. tarnaite (famulus), got. barn

---

[15]) Důkladně o tom jedná *Werlauff* Geogr. med. aevi ex monum. Island. p. 33. not. 11.

[16]) „Kocel knjaz' Blatensk" v pojednání mnicha *Chrabra*, v. *Kalajdovič* Joan Exarch. str. 192.

[17]) *Bayer* (Comm. Ac. Petrop. V. 359) a *Praetorius* tvrdí, že obyvatelé pomoří sambijského a žmudského jmenují sebe Baltikkei t. bílý lid, a totéž opakuje Bohusz, výslovně pravě, že výspa jantarorodná mezi Preglou, Strebou a kuronským i čerstvým rukávem (Haff) u domácích až podnes slove Baltica, t. bílá. O nar. lit. str. 188. — Podlé toho trudno zapříti domácnosti tohoto jména, pomyslům a obyčejům prastarých národův veskrze přiměřeného; srov. bílé, černé, rudé, zelené atd. moře; Běloruś, Červenoruś, Černoruś atd. — *Thunmann* (Unt. üb. nord. Völk. 56) a j. za to měli, že německé jméno té polovýspy Witland přeložení jest lit. Baltia, t. Weissland, čemuž však jazyk přičiti se zdá, nebo weiss slove goth. hveits, stněm. hvîz, ags. hvît, skan. hvîtr, stněm. wîz, agl. white, a jen dolnoněm. witt, což nevím hodí-li se pro tak staré časy? — Voigt jméno země vydává za totožné se jménem národů Vidivari, Vites, Withingové, maje za to, že jí po těchto zůstalo. Gesch. Preuss. I. 101. pozn. 4. Staroholandsky sloula Vydelant („Samelant dat heit Vydelant" ve kronice rytířův řádu německého v *Matthaei* Analect. T. IV.) — U Alberica a v list. Withland, Witland, Wittesland. (*Thunmann* Nord. Völk. 53.) — Porovnej i jméno krajiny lotyšské Wid-semme, což prý povstalo z Wdu-semme, a vyznamenává prostřední zemi.

[18]) *Plin.* Hist. Nat. l. XXXVII. c. 2. §. 40., s dokládáním se Xenocratesa lékaře [kv. ok. 40 po Kr.].

[19]) *Schlözer* Nord. Gesch. S. 318.

(infans, puer) prus. litv. bernas, got. skula (debitor) lot. sk
(debitum), got. thusundi (mille) prus. lit. tukstantis, got. wair
(dignus) prus. werts, got. saurga (cura) prus. surgant (cura
stněm. prunja, prunna (lorica) lot. brunnias, a zase prus. l
merga (puella) got. marcha (Walada-marcha u Jordana)
marge (adolescens comm. gen., srov. stpol. mercha = necn
děva), lot girnos (mola) got. quern a j. O litevských slov
domýšleti se dlužno, že již ve druhém století do gothič
se dostala; neboť Gothové, jak víme, již ok. 189 z baltické
na černé moře se vystěhovali. Nechceme ani jiných staré
slov rozbírati, jako Morimarusa, Cronium, glessum atd., kte
též nejpřirozeněji z litevského jazyka výkladu nabývají.

3. Nejstarší děje Litvanův.

Pokládajíce národy kmene litevského za prastaré obyv
tele své vlasti, dávno před historickou dobou, spolu s brat
jejich Slovany, na pomoří baltickém osedlé, slušně zavír
můžeme, že co staří Řekové a Římané o národech tamějši
pod jménem Aestyův, Haestův, poznamenali, aspoň z částk
ne-li docela, k nim se vztahuje. Viděli jsme nahoře (§.
č. 1., §. 18. č. 1. 3.), že původní obyvatelé přímoří baltickéh
okolo ousti Visly byli Vindové, potomně [asi ve 4tém st
př. Kr.] odtamtud od Gothův vytlačení. Jaké bylo toho ča
položení obou bratrských národův, vindického i litevskéh
zvláště co do břehův jantarových, a jakové jejich vzájemn
svazky, o tom s jistotou nic tvrditi se nemůže. A však d
mýšleti se lze, že jsouce oba národové ratolesti jednoho kmen
tehdáž ještě jazykem jen málo a nepatrně rozdělené, a n
boženstvím i mravy ouzce spojené, na celém tom pomo
v pokoji a míru jedni vedlé druhých seděli, a obchod s ja
tarem od Vindův, odtud přes Tatry až ku přímoří adriat
ckému rozšířených, provodín byl, pod jejichžto jménem se
starých připomíná. Přitažení násilných Gothův a jejich pl
menníkův, známých potom pod jménem Windilův čili Wa
dalův, do zemí vindických, na pomoří a Vislu, vypuzen
Vindův odtamtud a podrobení národův litevských změnil

šťastné ty dřevní svazky obou národův. Slované, vytlačeni jsouce od baltického moře skrze Gothy a jiné Němce, od adriatického pak skrze Celty, vidouce zde nezbytí a milujíce život svobodný a pokojný, ustupovali pořád dále k severu, kdež menší nalezali odpor; národové litevští, pomíchajíce se s Gothy a jinými Němci, a majíce mimo to u prostřed sebe nematné ostatky Čudův, přesnou svou národnost pomalu potratili a skrze to se Slovanům odcizili. O příbězích nešťastného toho národu pod panováním Gothův nám historie téměř nic nevypravuje. To však jisto jest, že Gothové, osadivše se na pravém břehu Visly, lidí kmene litevského nevyhubili, nýbrž podrobivše je sobě ve služebnost a porobu, z potu a mozolův jejich se živili. Jantar i napotom byl pořád sbírán od podmaněných Prusův, ale dodáván panujícím Gothům, a od těchto prodáván dalším Němcům. Pytheas, navštíviv okolo l. 320 př. Kr. pomoří baltické, nalezl je obydlené od Gothův. [20]) Lidé studené té krajiny, praví on, živí se nejvíce prosem, zelím, ovocem a kořennými rostlinami, štěpných plodův a pitomých zvířat ovšem nedostatek majíce. Kde se žito a med rodí, tam sobě z toho nápoj strojí, žito pak pro nedostatek stálého výsluní, do velikých stodol svážejí, aby nepočasím a deštěm škodu na poli nevzalo. [21]) Již tento obraz lépe svědčí rolnickým národům dřevních Litvanův a Vindův, nežli bojovným Němcům. Strabo nám ze zpráv Pytheových i jméno národu Ostiaei (Ὀστιαῖοι) zachoval, ačkoli s neslušným tím doložením, že „všecko, co tento plavec o Ostiaeích a o krajinách od Rénu až ke Skythům napsal, selháno jest.“ [22]) Až posavad jméno to vztahováno na Aesty [23]), a však podlé lepšího vyšetření Ukertova náležíť ono nikoli sem, nýbrž do Gallie. [24]) (Srov. §. 14. č. 4.) Podlé Plinia

[20]) Porovnati zde sluší, co ohledem na Pythea a zdání novějších vykladačův o cestě jeho, výš §. 8. č. 1. pozn. 5. 6., a §. 18. č. 7. pozn. 105. jsme zaznamenali.
[21]) *Strabo* l. IV. c. 5.
[22]) *Strabo* l. I. c. 4.
[23]) *Voigt's* Gesch. Preuss. I. 25.
[24]) *Ukert's* A. Geogr. IV. 28. 335—336.

týž Pytheas nalezl lukomoří (aestuarium), Mentonomon zvané, obydlené od Guttonův, národu germanského, a asi den cesty vzdálí odtud ostrov Abalus (Abalcia), jehož obyvatelé jantar sbírali, Teutonům jej prodávajíce. [25]) Týž Plinius jinde praví, že Pytheas a dle něho Timaeus ostrov ten jmenovali Basilia (Balthea, Balisia), Xenophon Lampsacenus Baltia, Mithridates pak Osericta. [26]) Sjednocení a vyložení těchto sobě protivných jmen přemnoha učeným až posavad neslýchané práce zavalovalo, ačkoli již Schöning a Schlözer na dobré cestě byli, dokazujíce, že jen Baltia a Osericta jsou slova přesná, ono domácí pruské jméno východního moře, toto přespolní skandinavské příjmí zemí jemu přilehlých, Abalus a Basilia pak že jsou od přepisovatelův utvořené odrůdy slova Baltia, s čímž my se cele snášíme. [27]) Nemenší spor jest o vyložení slova Mentonomon, kteréžto někteří pokládají za čudské Mendä-niemi, t jedlové předhoří [28]), předstírajíce, že estonští Čudi až podnes ještě prý kuronské okřidlí tak jmenují; Voigt pak je z řeckého jazyka, ode slova μαίνομαι (vztékám se) a νόμος (krajina) vyvodí, jakoby krajina na vztěklém moři ležící! [29]) K víře podobněji jest, že i toto pojmenování od lidí litevského kmene pošlo, u nichž až podnes noma, numa,

---

[25]) *Plin.* H. N. l. XXXVII. c. 2. §. 35. Srov. výš §. 8. č. 2. pozn. 22. a 30.

[26]) *Plin.* H. N. I. IV. c. 13. §. 95. l. XXXVII. c. 2. §. 35. Slovce Bannoma z Timaea tamže pokládám za jméno pevniny (Skythie), nikoli ostrovu. Viz nahoře §. 8. č. 2.

[27]) *Schlözer* Nord. Gesch. S. 23. pozn. p., str. 114. pozn. g. h. V rkp. Solina se čte Abalcia m. Abalus, m. Basilia pak v rkp. Dalech. Balthea, ve Vatik. Balisia. Viz §. 8. č. 2. pozn. 22. 23. 30. Plinius vypisoval z několika tisíc knih; pročež není divu, že někdy tatáž jména nestejně psal. Mimo to text Plinův jest ještě aspoň místy stabulum Augiae. Nejnověji *Voigt* — Gesch. Preuss. I. 47—49. 632—649. — opovrhna tento přirozený a důvodný výklad, všecka ta jména takto stotožnil: Raunonia (tak on mylně čte s Harduinem místo Bannoma) jest ves Romove, Osericta jest ὁσίη Ricta t. svaté sídlo králův (polořecky a poloněmecky), Basilia jest βασιλεία t. království, sídlo krále, Abalus jest ἀβέβηλος contr. ἀβήλος videl. τόπος t. nepřístupně-svaté místo, pohanský chrám Prusů v Romově. Credat Judaeus Apella!

[28]) Die kurische Nerung könnte heissen auf finnisch Mendäniemi, auf estnisch (nach dem Harrischen Dialect) Mänteneem (ein Fichtenvorgebirge). *Thunmann* Unt. üb. nord. Völk. S. 22. Tedy jen z domysla! *Schlözer* Nord. Gesch. 124. *Adelung* Alt. Gesch. d. Deutsch. S. 85 a j.

[29]) *Voigt's* Gesch. Preuss. I. 21—23.

namas [30]) bydliště, sídlo (srov. slv. -selo, stněm. -vari, -heim, mad. -lak atd.) znamená, ačkoli první polovice jeho v temnu jest. Co do samé věci, není pochyby, že Baltia jest dnešní polovýspa Sambia, Němcům řečená Samland, kterouž stáří, jakož i Skandinavii, omylem za ostrov drželi; Mentonomon pak že v jazyku domácím starolitevském sloulo celé to dlouhé pomoří, jež s protivné jeho strany bydlící Skandinavci a ostatní Němci v Dánii jmenovali Austrvegr, Austrríki; a naposledy, že zachované u Plinia z Mithridata slůvko Osericta nic jiného není, nežli zkažené německé Austrríki. Tím se všecken zdánlivý spor starobylých svědectví vyrovnává.

4. Národnost Aestiův.

Viděli jsme, že podlé výtahu z Pythea u Plinia národ na pomoří baltickém okolo l. 320 př. Kr. bydlící sloul Guttones. Nezapírajíce německého pojití Guttonův [31]), máme za to, že oni byli jen podruzi ve vlasti podvislanské, ze Skandinavie tam přibylí. (Srov. §. 18. č. 3. 7.) Týž Plinius, jak již nahoře řečeno, dochoval nám ze ztracených spisův Mithridatových [112—64 př. Kr.] jméno domnělého ostrovu, čili vlastně poloostrovu, Osericta, na němž drahocenný jantar sbírán byl [32]), na důkaz, že již toho času západní Němci ve Skandinavii a Dánii baltické toto přímoří jmenovali Austrríki, Austrvegr. Jestiť pak toto jméno, jakž patrno, pouze zeměpisné, z něhož na německý původ všechněch obyvatelů tohoto břežiště důsledně zavírati nelze. [33]) Anobrž z uvedeného na-

[30]) Tak podlé Paszkewicze; podlé Ruhiga lit. namas pl. nammai (habitaculum).

[31]) *Schlözer* (Nord. Gesch. 124. 318.) a Thunmann ukazovali na pruské Gudy v Nadraví a Šalavech; ale těmto, jakož i vesnicem ve Žmudi (Gudy, Gudišky, Gudajce, Gudirwie, Gudiwny, Gudlawkie, Gudele, Gudsodžie, Gudkalnie, Gudwicie atd.), jméno to nepochybně jen po Gothech zůstalo, jako dnešním Rusům u Litvanův příjmí Gudas, pl Gudai. Tímto jménem přezvali je Prušané a Litvané nepochybně proto, poněvadž jim ono bylo známější a obecnější, nežli nové Varjag. Co do jmen vesnic ve Žmudi, možné, že to osady jsou zajatých Rusů z 14ho stol., nikoli pak potomci Gothův.

[32]) *Plin.* H. N. l. XXXVII. c. 2. §. 39. Mithridates in Germaniae litoribus esse insulam, vocarique eam Osericam, cedri genere silvosam; inde defluere in petras (succinum).

hoře povahopisu těchto obyvatelův u Pythea, a ze starobylosti slov Baltia, Mentonomon, sacrium a j., vším právem domýšleti se můžeme, že pod tím cizím jménem i národy litevské ukryty jsou. Jméno Aestiův čili Východčanův od té doby až do středního věku u spisovatelův řeckých a latinských zhusta se připomíná. Obchod s jantarem, za času Diodora Sicilského [asi 20—8 př. Kr.] ještě pořád od baltického moře do Italie dodávaným [34]), byl pramenem nových zpráv o této vzdálené vlasti. Císař Nero ok. l. 54—55 po Kr. vypravil z Karnuntu jednoho z rytířův římských k ohledání břehův jantarových. [35]) Dlouhotrvanlivé vojny Římanův s Němci podaly oněm příležitost k nabytí lepší známosti o položení zemí severních a národech v nich osedlých. Vyspělé ovoce této jejich rozšířené známosti spatřujeme především u Plinia a Tacita. Z Plinia, u něhož ani zeměpisné Aestiův, ani národní Litvanův a Lotyšův jméno se nevyskytá, aspoň tomu se učíme, že za jeho času ještě vždy německé národy Sciri a Hirri vedlé Venedův a tudy nepochybně i vedlé Litvanův v těchto zemích podruhovaly, jsouce oběma těmto k nenabyté škodě a zkáze. [36]) Jistější zprávu o národech této vlasti podává nám, nedlouho po Pliniovi, výtečný Tacitus, u něhož i jméno *Aestiův* se čte. Jednav obšírněji o sídlech a způsobích národův německých, a podotknuv na krátce o Gotonech na vislanském přímoří, zavírá těmito slovy: „Na pravém břehu severního (t. baltického) moře národové Aestiův sedí, jichž mravy a oděv svevským, jazyk ale britanskému se podobá. Matce Bohův poctu činí. Zvláštní znamení pověrčivosti, podobizny vepřův nosí. Toť jim místo zbraně a všeliké záštity, ano ctitele bohyně i před nepřítelem ochraňuje. Že-

[33]) *Voigt* Gesch. Preuss. I. 25 57. nejen Pytheovy Ostiaey (podlé Ukerta ne sem, nýbrž do Gallie náležící), ale i Tacitovy Aestiy za Němce vyhlašuje, ovšem jalové a nicoucí toho předstíraje důvody, jakž čtenář sám u něho dočísti se může. Kam se tito domnělí Němci poděli, a kdy a odkud na jejich místě neněmečtí Prusáci, Korsáci, Lotyši a Litvané se vypařili, toho nám pruský dějepisec důkladně vyložiti zapomenul.

[34]) *Diodor. Sic.* l V. c. 23.

[35]) *Plin.* Hist. nat. l. XXXVII. c. 3. §. 45.

[36]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 13. §. 97. Quidam haec habitari ad Vistnm usque fluvium a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt.

lezné orudí zřídka, naproti kyje zhusta u nich jsou v užívání. Žito a ostatní obilí pracněji sejí, nežli to u lenivých Germanův se spatřuje. I moře prohledávají, a sami mezi všemi na brodech a březích jeho jantar sbírají, jmenujíce jej glesum.“ [37]) Kdokoli vypodobnění tomuto života národního okem bezpředsudným zblízka se připatří, zajisté uzná, že ono jest obrazem nikoli života bojovných Gothův a ostatních Němcův, ale dřevních potlačených Prusův, Kuršínův a Litvanův, slovem národův kmene litevského. [38]) Sám Tacitus sice, jakž toho zapříti nelze, poněkud se váhá a Aestiy se Svevy míchá; ale nám ne tak nejisté domněnky jeho, z nevědomosti pošlé, jako raději podstatných znakův, v jeho svědectví zavřených, šetřiti dlužno. Nevyhlásil-li týž dějepisec na témže místě i Venedy, Finny a Peuciny za Germany! Že Aestiové co do mravův a oděvu poněkud Svevům podobati se zdáli, není divu: byli od Němcův potlačeni, a s nimi pohromadě bydleli, asi tak, jako podnes naši Bulhaři a na dile i Srbi s Turky. A však Svevi a Gothové, jakž sám Tacitus praví, užívali okrouhlých štítův a krátkých mečův do boje: Aestiové, co národ podrobený, měli jen kyje! Němci, tonouce v ustavičných bojech, utíkali pluhu, sluhům a otrokům odkázaného, co hada: Aestiové byli národ rolnický a hospodářský. [39]) Matka bohův, již Aestiové ctili, byla prusko-litevská Seeva č. Zemmes mahti t. bohyně léta a obilí (Ceres), slovanská Živa, jakž to na jiném místě provedeme. Tolikéž podobizny vepřův obecné jsou Litvanům a Slovanům, nejináče nežli Germanům. Slovo glesum s malou proměnou ve všech téměř indoevropejských jazycích se nalezá: mimo to Prusové, bydlíce s Němci a sbírajíce jantar pro podmanitele

[37]) *Tacit.* Germ. c. 45.

[38]) *Voigt* Gesch. Preuss. I. 57. 75. tyto Aestiy, jakž se do něho naditi bylo, bez rozpaků za Němce vyhlásil, ale dozajista neodůvodně. Senekovo svědectví (Medea v. 712) zde pranic neplatí.

[39]) Pravdivě již *Schöpflin* Vindic. Celticae p. 115 poznamenal: Cultura agrorum, quod studium apud eos viguerat, Aestios Germanos non fuisse testatur. O nechuti Germanův k orbě čti *Jul. Caes.* Bell. Gall. l. VI. c. 22 *Strab.* l. VII. *Tacit.* Germ. c. 14—15. *Anon.* Vit. Ottonis episc. p. 356. Agrorum cultus rarus ibi (in Dania cc. 1124.)

své, mohli jej vždy slovcem německy skrojeným jmenovati. Naposledy Tacitus sám výslovně praví jazyk Aestiův býti docela rozdílný od německého a britanskému podobný: čímž vlastně jen to vyznamenati chtěl, že jazyk Aestiův neméně než Britanův od německého se liší;[40]) neboť on tuším sám ani onoho, ani tohoto dokonále nezpytoval, pročež i daremná o příbuznosti jazyka Aestiův a Britannův hádka.[41]) Nelze tedy s dobrým vědomím zapírati, že Aestiové Tacitovi byli národ ode Svevův a Gothův veskrze rozdílný, a tudy nejpodobněji prusko-litevský.[42])

5. Prusi, Galindi a Sudeni.

Svědectví Tacitovo, co do věci samé jasné, co do jména národu Aestiův a domněnky dějepisce o jeho pokrevnosti s Němci zmatečné, nabývá světla a potvrzení ze slov pozdějšího Ptolemaea [175—182], uvozujícího mezi národy nadbaltickými, mimo jiné, ze jména i Phrugundiony, Galindy a Sudeny.[43]) Jména těchto tří národkův od té doby až do středního věku se udržela; o sídlech pak jejich jednak podlé vyměření Ptolemaeova, jednak podlé pozdějších zpráv, povšechně mluvě, žádného sporu býti nemůže. Že tyto národky byly větve Aestiův, čili vlastněji Litvanův, dostatečně provedeno býti může, a nerozum jest, vyhlašovati je za Němce.[44]) Ve slově *Phrugundiones* vězí ukryté jméno Prusův čili Pru-

---

[40]) Na ten smysl to slyší i *Arndt* Ueb. Urspr. d. europ. Sprachen str. 319, ačkoli on, zaveden jsa jménem zeměpisným, Aestiy tyto mylně za estonské Čudy pokládá.

[41]) Zdeť porovnati dlužno, co jsme výš §. 11. č. 12 pozn. 110. o možnosti, anobrž podobnosti pradávných svazkův baltických národův s obyvately gallického pomoří, podotkli. Možné ovšem jest, že již v oné době Britové baltického břežiště, Vindové a Litvané Britannie, kdež později osedlé Velety nalezáme, docházeli, a že tudy zpráva Tacitova nějaký bytný základ má, jehož nám teď dále stopovati nelze.

[42]) Za takové je, mimo jiné, uznal soudný *Lehrberg* Untersuch. str. 202 (preussische Aestier), 209.

[43]) *Ptolem.* Geogr. l. III. c. 5. *Φρουγουνδίωνες ... Γαλίνδαι, Σουδηνοὶ καὶ Σταυανοί.*

[44]) Voigt — dle své oblíbené soustavy — vyhlásil Galindy za Gothy, a Sudeny i Stavany za Sarmaty! I. 74—76.

šanův. Všickni posavadní vykladači [45]) obraceli to slůvko na německé Burgundy, a však nedůvodně. Ptolemaeus zajisté sídla německých Burgundův čili jak on je jmenuje Buguntův (Βουγοῦντοι) vyměřuje na západ Visly, ve dnešním Pomoří, naproti tomu Phrugundionův stanoviště padá na východ Visly u prostřed mezi Bulany (Poljany) a Galindy (Goljady). Jméno pak Phru-gundioni jest složené, a sice z kmene Phrusi (Prusi) a slůvka gund. Složitost jména potvrzuje se tím, že poslední jeho polovice čili gund velmi zhusta vyskýtá se v zeměpisných jménech u Lotyšův, estonských Čudův a Čuchoncův, np. Nurme-gunde, kraj a hrad v Estonech, Lappegunde, kraj tamže, Syde-gonde (podnes Si-gund), hrad a ves v Livonech, Sata-kunda ve Finlandu a j. [46]) Ve středním věku Kurony a blízký ostrov Osilie poděleny byly na kiligundy čili kilegundy t. župy, pověty. [47]) Možné, že i jméno Wur-guntha-ib u Pavla Diakona čili Wuru-gundi u Agathiasa, jež Gothové tehdejší jistému uralskému národu na Donu přiložili, podobným způsobem složeno jest. (Srov. §. 8. č. 10.) [48]) Ze kteréhoby jazyka slůvko gund původně pocházelo, těžko říci: podlé Thunmanna skan. gund znamená lid. [49]) Možné, že slůvko to Němcům, Litvanům i Čudům toho času bylo společné. Výsuvka slohu *s* ve Phru-gundiones vysvětluje se jinými starými, podobně skládanými jmény u Ptolemaea, jako Sa-boki m. San-boki (Sanjané, obyvatelé řeky Sanu), Terakatriae m. Tej-Rakatriae (Rakušané na řece Dyji, na rozdíl

---

[45]) Jediný Reichard sídla Phrugundionův na mappě své (Tab. XIII.) vyměřil v okolí nynějšího města Prušany.

[46]) Jména tato již v památkách 13. stol. se čtou. *Gruber* Orig. Livon. p. 148. *Parrot* 195. 203. 206. *Sjögren* Ueb. finn. Bev. 76. *Geijer* Gesch. Schwedens I. 91 (Lappegunda = extrema provincia). *Lehrbery* Untersuch. str. 206.

[47]) *Gruberi* Origg. Liv. p. 164. 169. 176. 182. 267. („de terris .. et kiligundis" .. d. 1230. „de .. urbibus et kilegundis" ad a. 1225.) — Srov. *Thunmann* Ueb. nord. Völk. str. 19.

[48]) Město Arkona podlé některých pramenův sloulo Orekunda. *Pischon* II. 45.

[49]) *Thunmann's* Unters. üb. nord. Völker p. 39. U Grimma nic toho: got. kunths = cognatus, tuším, rozdílné. V čudském nářečí kihhelkond, kihhelkund, znamená osadu, rus. pogost, něm. Kirchspiel. Viz *Hupelův* Slov. p. t. s. Čuchonsky podlé Juslena cunda. *Lehrbery* Untersuch. str. 220, pozn. 3.

od Rakatův na řece Kampu), Visburgii m. Visla-Burgii, t. Burgiové [50]) blíž pramenů Visly atd. Naposledy *Ph* m. *P* (Phrugundiones m. Prugundiones) jest staroněmecká forma starší gothické, jako phunt, phenning, phluog m. pund (pondus) atd. [51]). Vlastních sídel těchto Prusův za času Ptolemaea určiti téměř nemožné jest; k víře však podobné jest, že sousedíce s pokrevnými Galindy hlouběji v zemi seděli, a že teprvé později na břežiště se dostali, kdež jméno jejich ve středním věku zhusta se hlásá. [52]) Osada jejich snad již v prvotní době octla se v okolí města Prušany, v náměstnictvě Hrodenském. — Jméno *Galindův* čte se i na pamětním penízi císařovice Volusiana [ok. 253], kterýžto nápis jsme již nahoře uvedli (§. 8. č. 7.). Bojovalit oni tehdáž ve společenství s Vandaly, Venedy (Slovany) a Finny proti Římanům [53]), uhonivše sobě porážku, ač pravá-li jest chlouba původce pamětní té monety, císařovice římského. Něco později připomíná je Jornandes, vyčítaje je mezi severními národy od gothického krále Ermanarika [ok. 332—350] pokořenými. [54]) Potom až do 11ho stol. nikde o nich jisté zmínky není [55]): teprva na l. 1058 čte se v ruských letopisech, že je

---

[50]) Ptolemae s totiž výslovně jmenuje národek Burgiones, a hned vedlé něho Visburgii. (eogr. l. II. c. 11. — Výsuvka souhlásky ze středu slov složených i ve střední němčině není neobyčejná, o čemž viz výš §. 10. č. 10. pozn. 74.

[51]) *Grimm* D. Gramm. I. 131 sld. — Podobně místo staršího řeckého a latinského Rhipae, Ripaei montes (u Ennia, Mely) píší pozdější Latinici (Plinius, Ammianus Marcellinus, Aethicus a j.) Riphaei, s čímž ags. beorgas Riffin u Alfreda souhlasí (srov. §. 22. č. 2.), a místo Počenězi stojí u zeměpisce Bavorského Phesnuzi.

[52]) Dřevní Prušané jmenovali sebe Prussi pl., u bratří svých Litvanův slouli tolikéž sg Prussas, pl. Prussai, f. Pruselka. V zahraničných památkách jméno jejich rozličně se čte: u Dithmara a v životopisu sv. Adalberta Pruci, Prucia, Pruzzi, v zápiskách Mnichovských Bruzi, ve kronice rytířů řádu německého jazykem starohollandským psané (*Matthaei* Analect. T. V) Pruyssen, Pruyssenaers atd Všecky posavadní výklady jména toho, jakoby složeného z Po-Rusi (*Volgt* I. 667—673), jsou nicemné. Prus, Prusin, Prusák, jest slovo původní, prosté.

[53]) Otázka jest, nejsou-li Prothingi u Zosima l. IV. c. 38. a Pruthungi u Trebellia Polliona Vit. Claud. c. 6. tolikéž Prusové, příbuzní a tudyž snad i spolčenci Goljadův?

[54]) *Jornand.* Get. c. 23. Golthes. — Již *Thunmann* jméno uhodně vykládal skrze Goljady. Unt. üb. nord. Völk. str. 369.

[55]) Slova *Pavla Diacona* l. I. c. 13. o tažení Langobardův mezi 380—4 87

veliký kníže Izjaslav válkou stihal, tolikéž na l. 1147, že Goljad hrad (dle jiných rkp. Goljaď lid) ve Smolenském na řece Protvě (snad osada převedených Goljadův) [56]) od Svjatoslava Olhoviče vzat byl.[57]). I v listě papeže Alexandra IV. [1257] jméno jejich (Goltae) se připomíná.[58]) Tu dobu již litevské pojití jejich a příbuznost s Prusy na bílední jest. Byli-li tedy Galindové, jakož Voigt tvrdí, v 2hém a 3tím stol. Gothové, a naproti tomu v 10tém již Prusáci, kdo je medle odněmčil? Nachází-li se v dějinách mnoho příkladův, žeby německé národy snadně se byly do cizích, a jmenovitě do litevských a slovanských, cele přelily? Galindové, kdyby z Gothův byli pocházeli, jistěby v 2hém a 3tím stol. s ostatními Němci byli někam na dobrodružství vytáhli, a nechutnajíce sobě plnhu, vlasti příhodnější meči hledali.[59]) — Co do *Sudenův*, za to mám, že jakož potomkové jejich v 10tém stol., tak již i oni v době Ptolemaeově byli praví Prusáci nebo-li Litvané. Kdoby je medle byl najednou zpruštil? Kmen litevský ve prastaré době byl co do počtu a moci malý, nepatrný, potlačený: jeho lísty a květy padaly do cizího, ně-

---

Egressi Langobardi de Mauringia applicuerunt in *Golanda*, ubi aliquanto tempore commorati dicuntur, potahují sice mnozí vykladači na Goljady, dosti případně, a však vždy nejisté. Galindia zajisté neležela na moři. Jiní to slyší na Gotland (s výsavkou *t*, o čemž §. 10. č. 10., a zde výš), t. pruské pomoří od Gothův někdy zanjaté, kterážto potom i Reidogolandia, Reithgothland, sloulo. *Voigt* Gesch. Preuss. I. 198. *Jordan* Or. slav. IV. 180. 182. *Köppen* O lit. nar. str. 163. pozn. 22.

[56]) Nevím, nebyla-li již ve dřevní době osada Goljadův i na řece Goltě, kde hrad Koltesk čili Goltesk, a snad i Jornandovi (c. 23.) Coldas? *Karamzin* II. B. 107. pozn. 204. Nedaleko Vladimira na Volyni slovou dvě vesnice až do dneška Goljadin, Golendje. Mínim, že byly od zavedených Goljadův založeny. A však i jinde v Rusích po různu vyskytají se místa téhož jména, np. Goljatkina (*t* m. *d*) v gub. Nižehradské atd., tak též i v Polště Golendzin ve vojev. Sandom., Golendzinów v Mazow. atd.

[57]) *Tatiščev* Istor ross. II. 116. 229. *Karamzin* Istor. gos. ross. II. 70. B. 63. pozn. 110., 216., str. 176. pozn 299.

[58]) *Raynald* T. XIV. a 1257 n. 24 Goltae. Ve pruských památkách dipl. a. 1255 Golenz, a. 1257 Galandia atd *Voigt* I 360.

[59]) Jméno Goljad povozují někteří od litv. galu, t. mohu, jakoby mohutní (srov. slv. vel-moža, srov. i Velet a j.), což není-li jisto, aspoň podobno jest. Se jménem tím snad souvisí strus. golyd'ba, pýcha, a stčes. goledbati se, pyšniti se (něm. gross thun.) Viz §. 6. č. 10. pozn. 6.

meckého lůna; on jistotně cizí krví se nebohatil a nebujněl.[60]) — Podlé toho z Ptolemaea nabýváme dostatečné jistoty, že ve vyměřené době národy litevské, Prusi, Galindi a Sudeni již skutečně obývali v sousedství příbuzných sobě Slovanův, ve krajině, kdež i mnohem později a na dile ještě až podnes potomkové jejich dotrvali. Tím se potvrzuje i tušená od nás nahoře dřevnost tohoto národu, ovšem na méně jasných a výrazných svědectvích, nežli jsou tato zde, podepřená.

6. Aestiové, Litvané, Lotyši.

Asi mezi l. 180—210 po Kr. vytahše puzení od Venedův Gothové z vlasti nadbaltické, v níž co podruhové přes 500 let se zdržovali, odtud až k moři černému se přenesli, kdež do příbytí hroznych Hunův seděti zůstali. A však zdá se, že některé jejich ostatky, nemohše se rozžehnati s krajinou, již vyssávati byly uvykly, vždy ještě v ní zůstaly, k nimž potomně jiní Němci téhož gothického rodu, pošli ze Skandinavie, pod jménem Witův, Withingův, Widiwarův atd.[61]), se přirazili, aby na slabé domácí národy kmene litevského, Prusy, Kuršany atd., jho nové služebnosti vzložili.[62]) Tito Witové, od nichž i dřevní Slované, jak se zdá, mnoho strádali, zdržovali se v krajině okolo ouští Visly a porůzu v rozličných okolích pruské země až pozdě do středního věku, což novějším spisovatelům opět na příčině jest, aby všecky národy, kteréž v těch stranách pod jménem Aestův se připomínají, litevskému kmenu odepřeli, a německému připočetli, jakkoli všecky okolnosti tomu se příčí. O obojím tom národu, přibylém i do-

[60]) Ostatně o Goljadech (Galindech) a Sudenech, jakož i o Prušanech středního věku, obšírnější zprávy, jenž sem nepřináležejí, čísti dlužno ve *Voigt* Gesch. Preuss. Bd. I.

[61]) *Trebell. Pollio* Vit. Claud. c. 6. Virtingui m. Vitingi. *Jorn.* Get. c. 5. 17. Vidivarii. *Guido Ravennas* l. I. c. 12. ed. *Gron.* p. 747 Vites. (srov. §. 18. č. 8.).

[62]) Příčinou provozování ukrutenství od Gothův nad nebohými Prušany upadlo jméno jejich v ošklivost a kletbu u celého národu, jakož obecná národní písnička vysvědčuje: Perkunas Diewâitis, Nemuszk Zemiâytis, Bet musz Gudu, Keip szuniu rudu, t. Bože Perune, Ne bi do Žmudina, Než bi do Gothina Co do psa rudého!

mácím, čteme u Jornanda tato přepamátná slova: „na břehu oceanu, do něhož Visla trojím ústím se vylévá, Widiwari sedí, z rozličných národův shromáždění: za nimi dále na břehu téhož oceanu tolikéž Aestii obývají, lidé ovšem krotcí a pokoje milovní.“ [63]) Na jiném místě týž Jornandes, mluvě o podmanění Venedův od gothického krále Ermanarika [332—350], dokládá, že i národ Aestiův, na rozšířeném břehu německého oceanu obývající, od něho byl zároveň pokořen. [64]) Z obojího místa jasně vysvitá rozdílnost Aestiův jak od německých Withingův, tak též od slovanských Venedův. Předně zajisté Jornandes sám různí Aestiy od Widiwarův. Potom Ermanarik podmaňoval sobě národy nikoli německé, nýbrž cizokmenné. Naposledy o žádném německém národu toho času nemohlo v pravdě řečeno býti, žeby lid byl krotký a pokoje milovný, jako zde o Aestiích čteme: všickni němečtí národové té doby, Gothové, Wandalové, Withingové byli, což Jornandes dobře věděl, nad obyčej bojovní, lití a zuřiví. [65]) Vypodobnění povahy Aestiův u Tacita, Jornanda a Helmolda [66]) zjevně

[63]) *Jorn.* Get. c. 5. Aestii ... pacatum hominum genus omnino

[64]) *Jornand.* Get. c. 23. Aestiorum quoque similiter nationem, *qui longissima ripa oceani germanici insident*, idem ipse prudentiae virtute subegit. (V rkp. čte se Aestiorum, Aestrorum, Haestrorum.) Může-li to na nečetné Čudy v ouzkých Estonech slyšáno býti? Uhodně pravil již *Schlözer* Nord. Gesch. str. 319: Dieser Name (Aestyer) war in Schweden entstanden, und haftete auf der ganzen Küste von der Weichsel bis nach Finnland hin: nun ist er bloss auf Estland eingeschränkt, und Völkern von einer ganz andern Classe, nämlich von der Finnischen, nicht der Lettischen, eigen. Na týž smysl i *Geijer* Gesch Schwed. I. S. 87. Der Name (Aestyer), aus der östlichen Lage gegen Skandinavien entstanden, umfasste vormals das ganze Land zwischen der Weichsel und dem finnischen Busen und zu verschiedenen Zeiten verschiedene Völker, Gothen, Finnen, Letten, bis er sich endlich auf die Finnen einschränkte. Podobně *Voigt* Gesch. Pr. I. 196 a j. Viz nahoře §. 14. č. 4. pozn. 27. — U Einharda a Wulfstana země Venedův (Weonodland) přestává u Visly: načež hned sleduje přímoří Estův. Řeku Ilfing (Elb'ng, Elbląg) vyplývá z krajiny Estův a teče do moře estonského. — Tu dobu (v 9 a 10. stol.) bytování Litvanů a Prušanů v té straně již žádné pochybnosti nepodléhá.

[65]) O Gothech praví *Jornand.* Get. c. 5. „Adeo fuere laudati ... ut dudum Martem ... apud eos fuisse dicant exortum.“ O jiných Germanech viz *Caesar* VI. 23. 35. VIII. 25. *Horat.* IV. 5. *Diodor.* V. 32. *Mela* III. 3. *Liv.* V. 36. *Tac.* Germ. 14. a j. O litosti Vandalův čti *Schlosser* Gesch. d. alt. Welt Bd. VIII. S. 424—429. IX. 98—100, Frankův *Phillips* D. Gesch. I. 403.

[66]) *Tacit.* German c. 45. *Jornand.* Get. c. 5. *Helmold* Cron. slav. I, I. c. 1.

svědčí, že to vždy byl jeden a týž národ slabý, od Němcův odvislý, potlačený, s rolnictvím a hospodářstvím se obírající, slovem neněmecký. Poselství Haestův ku gothickému králi Theodorikovi [ok. 510] za příčinou vykonání mu poklony a přinešení daru v jantaru, navzájem učiněná jim od něho poctа královským psaním a darem, jak mnějí, na zlatě a penězích [67]), kterak k dokázání německého původu Haestův sloužiti může, já naprosto nevidím? Ovšem to, co litevští Prusové sebrali, mohli vždy poslati darem páni jejich Němci: neboť název Aesti, jakž dokázáno pouze zeměpisný, sloužil v cizině tak dobře k vyznačení jedněch jako druhých, asi jako dnes Uhry nebo Turky, třebas u obou těchto více Slovanův a j. nežli Uhrův nebo Turkův. [68]) Zeměpisné to jméno Aestův zůstalo obecné národům těch krajin až téměř do polovice středního věku u spisovatelův německých Wulfstana, Einharda, Adama Bremského, Helmolda a j., a teprva když zvláštní jména Prušanův, Kuršanův, Goljadův, Lotyšův, Litvanův a j. pomalu ve známost vešla, na severní částku téhož pomoří obmezeno a na obývající v ní Čudy vztaženo bylo, jimž i podnes se přikládá. A však mám za to, že i ve dřevní době domácí jméno Litvanův a Lotyšův nebylo neznámé, a že u Jornanda v porušeném onom místě o národech severních čísti se má Golthes, Lythas (neb Letta), Thiudos, Jacuinxes atd., t. Goljaď, Litva (Letva), Čudi, Jacvězi atd. [69]) Jakoť starobylost, tak i původní význam jména Litva čili Lotva (oboje zajisté z jednoho kmene pochází) ve skrytě jest, aniž posavadní jeho výklady s pravdou a zásadami zdravého slovozpytu ostojí. [70]) Budoucímu střízlivému skoumání zůsta-

---

[67]) *Cassiodor.* Variae Epist. l. V. ep. 2.

[68]) *Schlözer* Nord. Gesch. str. 496. to slovce Haesti skutečně na Lotyše a Litvany slyší; Voigt naproti s jinými na Němce!

[69]) *Jorn.* Get. c. 23. Srov. §. 14. č. 5., §. 18. č. 7. pozn. 123. Hettii u Aethika jsou-li Haestii čili Lotti, kdo rozhodnouti může? *Mela* c. *Aethico* ed. Gronov. p. 716. Tolikéž jméno řeky Lutta u nejmenovaného Ravenčana (ed. *Gronov.* p. 772) nejisté jest: Gatterer čte Rutta t. Russa, rámě Njemnu. Letta jest poboční říčka Njemnu na některých mapách. Stender připomíná říčku Latte v Livonech, od níž on jméno Lotyšův odvozuje. Lett. Lex 377.

[70]) *Köppen* O lit. narod. str. 152—154.

veno budiž vyšetření a rozhodnutí toho, zdaliž mezi národním tímto jménem a staroněmeckými názvy litus, letus (zvláštní třída služebných lidí) nějaké příbuzenství místo má čili nic. [71]) Ostatně Litvín jmenuje sebe Lětuwis a Lětuwninkas, zemi pak svou Lětuwá; u bratří svých Lotyšův slove Leitis, země Leetawa, u estonských Čudův a u Čuchoncův Litalain, u jiných jinak. Naproti tomu Lotyš čili Lotvín nazývá sebe Latweetis, zkráceně Latwis, zemi svou Latwiuzemme, dle některých zpráv i Wid-zemme místo Widdu-zemme (což prý znamená středozemí); u bratří svých Litvanův slove Latwys, země jeho Latwija, u estonských Čudův Lätti-mees (mees = slv. muž), země jeho Lätti-ma atd. Ve starohollandské kronice rytířův řádu německého, na díle již v 13tém stol. psané, Litvané, slovou Lettauwen, Letouwen, Lotyši pak Letten. [72]) Při jiných jmenech, jako Prusín č. Prusák, Kuršín, Koršín, č. Korsák, Žmudín atd., na ten čas zastavovati se nechceme, to jediné ještě běžně zde připomenouce, že název Getae, Gethae, tytýž nesprávně i Gotae, Gottae, Gothae Gotthae, kterýmž rozličnì

---

[71]) O těchto litech čili letech místněji jedná *Grimm* Deutsche Rechtsalt. str. 305—309. Letové č Laetové (Litové) tito ovšem již časně nejen v Batavii, nýbrž i v Galliì co zvláštní, jindy germanský, jindy gallický národ se připomínají. *Amm. Marcell.* l. XX. c. 8. ad a. 360: Letos quosdam, cis Rhenum editam barbarorum progeniem. Id. l. XXI. c. 13. *Zosimus* l. II. 54. *Μετοικήσας δὲ εἰς Λετοὺς ἔθνος γαλατικόν. Jorn.* c. 36. Litiani. *Eumen.* Paneg. Const. 21: Laetus Not. Dign Imp.: Laeti etc. A však uvážíme-li bedlivě na mysli jednak pozdější přebývání vindických Veletů v těchto stranách (§. 44. č. 5.), jednak patrné sledy dřevních svazkův mezi obyvately gallického a baltického pomoří (§. 11. č. 12.), naposledy též snadné přelívání se odtržených malých větví do jiných větších národův, přijímáním jazyka jejich, a přecházení jmen zvláštních v obecná (§. 6. č. 10.), nebudeme nakvap, bez důvodnějšího vyšetření, za nemožnou a nemístnou pokládati tu domněnku, že jakož jméno těchto Letův č. Litův jménu Lotyšův (Leitis) a Litvanův příbuzné jest, tak i sám národ odvětvím tohoto kmene býti mohl, tím více, že všecko to, co skoumatelé němečtí *Grimm* R. A. 305—309, *Phillips* Deutsche Gesch. I. 504. pozn. 9. a j. k vysvětlení slov litus a latus (laxus) přednesli, nad míru nejisté, nerci-li nedůvodné jest.

[72]) V Nestorově letopisu stojí Sjeťgola m. Ljeťgola, t. Letův konec (lot. gals, litv. galas, t. konec, srov. Semgalle, strus Zimgola, Serbigal, slv. Ljudín konec, Prusín konec a j.), ovšem mylně, jakž patrno ze Sef. Vrem. I. 258, kdež Latygola, a z místných jmen Latygol, Latygolíči, Lotygól, Lotygolíči, v rozličných stranách Lotvy, Litvy i gubernií přiležících. Pomíjíme zde ze jména uvozovati pozdější západní i byzantské spisovatele, u nichž jméno Lotyšův a Litvanův se vyskytá: doklady sem náležité viz u Köppena O lit. nar. 181—183.

národové litevští od spisovatelův středního věku se vyznačují. nepochází ani od thrackých Getův, ani od německých Gothův, nýbrž jest druhá polovice jména litevského Samogetae (odkudž stněm. Sameite, stholl. Samegyte i Sameyte, řec. Σάμωται, strus. Zemoić m. Semoić, jako Zim'gola, m. Simgola, rus. a pol. Żmuď, Żmudź, lot. Smuddu, Smuhdschusemme), od první odtržená a o sobě užívaná. [73])

7. Závěrek.

Všecka tato od nás nahoře uvedená svědectví o národech na pomoří baltickém dřevním Řekům a Římanům jednak pod zeměpisným jménem Aestiův, jednak pod domácími názvy Phrugundionův, Galindův, Sudenův, Letův atd., známých, nepochybně k tomu postačí, aby nepředsudný čtenář jistého přesvědčení nabyl, že v té straně od nepaměti národové kmene litevského, předkové potomních Prusův, Kuršínův, Lotyšův a Litvanův, obývali. ačkoli dříve od Gothův, potom od Withingův a jiných Němcův podmanění, a proto od novějších německých historikův všetečně zapření. Čemuž tuze diviti se nelze, neboť historikové začasté právě tak nespravedliví bývají, jako lidé obecní; onić veleslaví šťastného, a znevažují nešťastného. Ale člověk duchem pravdy naplněný a láskou ke člověčenstvu rozžatý povinen jest vznésti se myslí nad pošmourné nížiny zemské, a bez prohlédání k osobám a národům, v historii hledati a vyznávati pravdu bez tvárných přímĕskův, libte sobě ji strany nebo nelibte. Dřevní historie národův kmene litevského zasluhuje zvláštního uvážení skoumatelův starožitností slovanských, jelikož, jak výš řečeno, oba bratrské kmeny v nejstarší době nenepravě jen co dvě rozsochy je-

[73]) Ponejprvé, pokudž mně vědomo, u *Venant. Fortun.* [560—600] Geta (srov. §. 44. č. 5), potom u latině píšících Němcův a Polákův nad míru zhusta, np. u Galla, Kadlubka, Boguchwala, na hrobním nápisu Boleslava Vel. (u těchto dvou Goti, Gotti, Gothi m. Geti, Getae, viz *Naruss.* Hist. pol. vyd. Lipsk. IV. 147. 252. *Lelewel* Tyg. Wil. 1816. I 191. 308.), u Scholiasty Ad. Brem. Gothi seu Prussi v *Lindenbrog* Scr. S. p. 60. n. 87. Gothi et Sembi atd. (*Thunmann* Nord Völk. 32. a *Voigt* G. Preuss. I. 228 to mylně na vlastní Gothy potahují.)

dnoho štěpu považovány býti mohou, v následujících časích. cizí přemocí a jinými nepříznivými okolnostmi, vždy více od sebe odloučené, tak že nyní, po sjednocení některých již vadnoucích větví Litvanův s rozložitým a bujným stromem Slovanův, lidé původně pokrevní téměř sebe neznají a za cizí pokládají. Jest to ovšem věc politování hodna, že starožitnosti národův litevských ode dějepiscův slovanských, zvláště pak ruských a polských, kteříž by k tomu i příchylnější, i způsobnější býti měli nežli jiní, ještě vždy anebo tak pořídku, anebo aspoň s tak malým prospěchem [74]) ohledávány a vyšetřovány bývají. Zdeť leží veliká a ourodná role úhorem, čekající na ruce bedlivého hospodáře, kteryžby ji pilněji zoral, a hojné plody z půdy její na světlo vyvedl.

§. 20. Národy kmene thrackého.

1. Přístup.

Před přitažením Celtův do Illyrikum a Pannonie, asi do polovice 4ho stol. po Kr., květly, jakž jsme nahoře (§. 11. č. 4—13.) mnohonásobnými svědectvími dostatečně provedli, haluze velikého kmene slovanského ve dnešních Uhřích, sahajíce odvětvími svými s jedné strany až ke vlasti Thrakův a Illyrův, s jiné pak strany, aspoň porůznu a v jednotlivých osadách, až k samému moři adriatickému, na jehož břehu slovanští Venetové seděli. Podlé navržení díla našeho, chtějíce za příčinou lepšího vysvětlení starožitností slovanských vykázati pospolu položení hlavních kmenův evropejských ve vyměřené době potahem na sídla Slovanův, mělibychom již v pořadí tom zde sídla a rozvětvení národův thrackých ohlédati. A však uvažujíce jednak, že prvotní sídla a starožitnosti národův těchto, příčinou hojnějších pramenův a užšího jejich svazku s historií řeckou pilností novějších skoumatelův již všemožně vyšetřena a ve spisích každému přístupných vy-

[74]) I nejnovější spis: *T. Narbutta* Dzieje starożitne narodu litewskiego. T. I. Mitologia litewska. Wilno 1835. 8°., jest jen, ať díme co nejmírněji, tkanina ze starého brda, plácanina z odraných hadrův.

ložena jsou, jednak zase, že Slované, byvše ve 4tém stol. př. Kr. od Celtův z Podunají a z pomezí dřevní Thracie a Illyrie vytištěni, již takořka ve předhistorické době přestali býti sousedé Thrakův, a mimo to šetříce nade všecko slušné krátkosti, pokud jí bez ujmy důkladnosti dosíci lze, upouštíme zde naschvál od zevrubnějšího vyložení tohoto předmětu, přestávajíce na následujících krátkých poznamenáních. [1])

2. Sídla národův thrackých.

Podlé hodnověrných historických svědectví dřevních Řekův a Římanův jisto jest, že vyjmíc Gety čili Daky do Valachie anobrž později i do vlasti Agathyrsův čili dnešního Sedmihradska vešlé, a Pannony, od Římanův s poledni strany Sávy do potomní Pannonie převedené [2]), nižádný thrácký národ původně na půlnoční straně Sávy a Dunaje, ve dnešních Uhřích neobýval. Všickni vlastně tak řečení Thrakové a jejich odnože i větvě Bessi, Bistoni, Brigové, Ciconi, Dersaei, Krovyzi, Nipsové, Odrysi, Paeoni, Pierové, Sapaei, Satrae, Skyrmiadae, Thyni, Trausi i Triballi, potom Getové čili Dakové, Moesové, Macedoni, Epiroti, naposledy vlastně tak řečení Illyrové a jejich ratolesti Arupini, Bulini, Cattharenses, Corini, Daesitiatae, Daorsii, Divitenses, Docleatae, Enchelei, Epetini, Epitaurii, Jadestini, Japydes, Mucarenses, Neditae, Novenses, Risinitae, Senienses, Scodrini, Varvarini atd., bytovali prvopočátečně na poloostrovu thrakoillyrském s poledni

---

[1]) Stručný přehled starothrackých národův viz *Beck* Welt- und Völkergesch. Bd. I str. 322 sld., méně kritický v *Adelung* Mithridates II. 351 sld. K důvodnějšímu poučení, zvláště v zeměpisném ohledu, mnoho dobré látky poskytají *Mannert's* Geogr. d. Gr. u. Röm. Bd. VII. a *Katancsich* Orb. ant. 1824. 4°. 2 voll., i *Tėk.* Geogr. epigr. 1826. 4°. 2 voll. — Výčet starších spisův o národech thrackých, jmenovitě Getech, viz v *Buhle* Liter. der russ. Gesch. str. 174—179.

[2]) Původiště Pannonův (řecky Paeones) jest dnešní Bosna. V podkraji Dunaje a Drávy obývali po Slovanech Celtové, Tauriskové, Bojové a Skordiskové. Po potření Celtův jednak od Getův [ok. 48 př. Kr.], jednak od Římanův [15 př. Kr.], ležely ty krajiny poustkou, až je Římané podmaněnými [12 př. Kr.] a pro zpouru převedenými [5 po Kr.] Pannony zalidnili. *Dio Cass.* l. LIV. Místnější všeho toho vyložení a doličení viz u *Mannerta* German. str. 501—505. 554. sld.

strany Dunaje a Sávy, nikoli pak v oněch krajinách podtatranských, v nichž my někdejší sídla národův slovanských jsme vykázali. S této tedy strany mezi resultáty našeho badání a dřevní historií Thrakův a Illyrův žádného odporu není. Kde bylo vlastně v oné prastaré době, před přitažením Celtův, rozhraní mezi národy kmene thrackého a vindického čili slovanského, toho nižádnou lidskou ostrovtipností dostatečně vypátrati a zevrub vyměřiti nelze. V celém oboru starého zeměpisu a dějepisu nenalezáme jistých a světlých zpráv o položení národův pod Tatrami v podkrají Drávy, Dunaje a Tisy, až do polovice 4ho stol. př. Kr. Teprva s přibytím Celtův do Illyrikum a potomní Pannonie, a s jejich rozšířením se až za Tatry, počíná první slabá záře noční temnotu těch krajin bledě osvěcovati. A však tímto jejich přibytím končí se spolu dotavadní přebývání Slovanů v pannonském Podunají. Nadto pak, kdyby třebas historie těch zemí v oné době i něco světlejší byla, předce položení národův thrackých a slovanských a rozhraní jejich sídel sotvaby s dokonalou určitostí vykázati se dalo. Neboť jakož podnes národy od národův obyčejně nedělí se zdmi, příkopy a valy, tak i o starobylých kmeních s jistotou víme, že, byvše neméně nežli dnešní na rozličné větve rozkouskováni, sídly svými vzájemně se podělovali a všelijak míchali.

3. Getové čili Dakové.

Getův a *Dakův* národ jeden a týž jest, ačkoli dvojího příjmí, onoho Řekům, tohoto Římanům známějšího a užívanějšího. Za Herodotova času [456 př. Kr.], u něhož jméno Getae nejdříve se vyskytá, sídla jejich zavřína byla mezi Haemem, Dunajem a černým mořem. [3]) Nedlouho potom, vyplašeni jsouce z pokojné své vlasti jednak od Macedonův,

---

[3]) *Herod.* l. IV. c. 93. l. V. c. 3. *D'Anville* Sur la nation des Getes v Mém. d. l'Acad. des Inscript. T. XXV. str. 34 sld. — Niebuhr a jiní mají za to, že Getové již ve skythické době (ve kterém vlastně století, toho neudávají) na levém břehu Dunaje, ve dnešní Valachii, bydleli Kl. hist. Schr. I. str. 352 sld.

usilujících sobě všecky severní národy až k Dunaji podrobiti, jednak od Celtův, touž dobou do Illyrikum a Podunají vpadlých, počali Getové ustoupati přes Dunaj do Dacie, t. do dnešní Valachie a do Sedmihradska, odtud pomalu dále na východ až za Dněstr se šířice. Mnohé jiné národy thracké, jmenovitě Moesové a Triballové, jsouce od podmanivých Celtův pořád ouže svírány, hrnuly se přes Dunaj ke svým příbuzencům. Nemajíce ani zde od Celtův míru, přinuceni byli bezděky obraceti se na východ, naléhajíce zde na zmalatnělé, zdlouhavě umírající Skythy. Tím způsobem, nabyvše v toku času nových sil, pomalu panství své až téměř k samému Dněpru rozšířili. Kde vlastně byla stolice jejich království, a kde sídlil panovník jejich Dromichaetes, nesnadno jest určiti. [4]) Z pozdějších jejich dějin to jediné jisto jest, žeť oni okolo l. 60—55 př. Kr. poplenili slovoutné město Olbii a jiné řecké osady na Černomoří. Niebuhr se domýšlí, že to učinil král Boerebistes, kterýž i gallické Boje a Taurisky na hlavu potřel, Illyrii a Macedonii plenil, ale brzo potom sám smutný konec vzal. Po něm vláda Getův se rozpadla, a říše Sarmatův na přímoří mezi Dněprem a Dněstrem tím spěšněji a bujněji vzhůru zrostla. [5]) Z toho, co jsme podotkli, dosti průvodné jest, že thračtí Getové za některý čas vládu svou na břehu černého moře ovšem dosti daleko, t. až k samému Dněpru, rozšířili [6]); však nicméně i to jest jisto, že sídla jejich nikde přes sněžky Karpatské dále na sever do krajin zatatranských se nevztahovala, a že obšírné ty země, ve kterýchžto dle svědectví starých spisovatelů Venedové obývali,

---

[4]) Podlé *Niebuhrovy* domněnky (Kl. hist. Schr I. 852. sld.) Getové království své ok. 300—250 př. Kr. až za Dněpr rozprostranili, do okolí, kteréž sloulo Hylaea. Tu, v Hylaci, panoval prý nejen Dromichaetes, nýbrž i připomínaný na Protogenesově nápisu Saetapharnes, tolikéž něco dříve Aripharnes, jmenován u starých králem thrackým. Zapírá panování Getův v Hylaei, z důležitých příčin, *Boeckh* v Corp. Inscr graec. Vol. II. p. 84—85, uznávaje dotčeného Saetapharna za krále sarmatského. Totě ovšem podobnější ku pravdě. Srov. co o předmětu tom nahoře §. 13 č. 5. §. 16. č. 3 jsme vyložili.

[5]) *Niebuhr* Kl. hist. Schrift. Bd. I. S. 352—398.

[6]) *Dio Chrysost.* Orat. Borysthen p 437 ed. Morell. *Thunmann* Untersüb. östl. Völk. S. 10.

nikdy od nich zalidněny nebyly. — Historie pozdějších Getův od obzorného zpytatele slovanských starožitností nesmí býti zanedbána, protože Slované, již v 5tém stol. po Kr. přešedše přes Dněstr do Dacie, zde s Gety dlouhotrvanlivé svazky měli; čehož důkazem jestiť dnešní valaština, z dobré pětiny slovanskými, nejvíce na řemesla, zvedenost a vzdělanost se vztahujícími slovy zúrodněna. V odplatu za tento dar vypudili Valachové v pozdějším věku Slovany z Multan, jakž o tom na svém místě (§. 30. č. 2.) vypravovati nepomineme. A však i to vyznati sluší, že ve slovančině některá slova, nepochybně ze starogetického jazyka pošlá, jako hujtar (opilio inferior), urda (caseus secundarius), brinza (caseus friatus), bara (stagnum), brzjej (syrtis), šegy (scurrilitas) a j., se nacházejí, jichžto počet ale vesměs velmi skrovničký jest.

4. Noropsi.

Z ostatních národův thrackých, jichž veliké jest množství, do okresu našeho badání přijati buďteż ještě tito dva, Noropsi a Krovyzi, k zavírce pak tohoto §. pochybného původu národ Agathyrsi. — *Noropes*, lid thracký, obývali druhdy v krajince Paeonii, na severozápadním pomezí Macedonie, na řece Axius čili dnešním Vardaru, v okolí měst Kratova, Skopje a Štipu. Bylit oni nepochybně nejstarší kovkopové Evropy naší, o nichž nás památka došla. Neboť již Homer, jak já se domýšlím, podlé nich nazval νώροπα χαλκὸν (lucidum aes) [7]), ačkoli vykladači jeho, nerozumějíce tomu slovci, divně je překrucují a tlumočí. Podlé Stephana Byzantského Epaphroditus, mluvozpytec z věku Neronova, připomíná město Norakos (Νωράκος) v Paeonii. [8]) Clemens Alexandrinský o nich toto poznamenal: „Noropes, národ Paeonie, nyní Norici prozvaní, vzdělávali kovy (χαλκὸν), a první železo cídili“

[7]) *Homer* Il. II. 578. XI. 16. Odyss XXIV. 466—499.
[8]) *Steph. Byzant.* De urb. ed. Amst. 1678 F. p. 502. not. 228. Vykladači opáčně a nemístně slovce Paeonia na Pannonia proměňují.

(t. ocel hotovili). [9]) Zdeť Noropové tito již s Noričany, tolikéž kovkopy, a v římské době nad onyno proslulými, změteni jsou. Clementa do slova vypsal Eusebius. [10]) Suidas homerické νῶροψ χαλκὸς vykládá skrze νὴ a ὁρᾶν, jakoby nevzhledný pro leskot svůj (nápodobně novější skrze ἤνοψ), a však při tom i výklad Epaphroditův opětuje. [11]) Podlé mého zdání pozdější spisovatelé původní tyto Noropy v Paeonii smátli s Noričany v Norikum, čili, jakž oni říkali, v Pannonii. Samo slovce νῶροψ snad co do prvku a skladu svého ode slova μέροψ (homo) není rozdílné; nebo souhlásky ν a μ často se střídají. [12]) Tím způsobem onino Meropes, v rudných horách Pangaeu a Rhodope, v podkraji řeky Nestu čili nynější Mesty, o nichž nám letopisové středního věku, jmenovitě Kantakuzenus, Nicephorus Gregoras a j., vypravují [13]), dobře mohou býti potomkové dřevních Noropův paeonských. Buď jak buď, o tom nám pochybovati nelze, že slůvko neropch, mn. č. neropsi, čili s pozdější záměnou souhlásky *n* v *m* [14]), meropch, meropsi (oboje zajisté forma v rkp. se čte), jimžto ve dřevních srbských a jak se domýšlím i bulharských zákonech sedláci a poddaní se vyznamenávají, pošlo původně od těchto Noropsův, jež Slované okolo l. 500 po Kr. v Paeonii zastihli a sobě podmanili. [15]) Což spolu novým jest důkazem, že onino prastaří Noropsové zde, nikoli pak v Norikum hledáni býti musejí. Hory ty blíže Kratova, Nového Brda, Leskovce atd., byly v celém středním věku na železo,

---

[9]) *Clem. Alexander.* Stromatum l. I. ed. Par. 1611. Fol. p. 307.

[10]) *Euseb. Pamphil.* Praeparat. evang. l. X. c. 6.

[11]) *Suidas* s. v. *νῶροψ.*

[12]) *Μερόπις* sloul někdy i Ostrov Cos, a osobní jméno *Μερόπη* známo jest. Výklad prvku slova toho u řeckých jazykozpytcův jest lichý a nejistý. A Thrakův neri, zdá se, vyznamenavalo člověka, muže, jako podnes u Arnautův.

[13]) *Kantakuzen.* ed. Par. II. p. 574. *Niceph. Gregor.* ad. a. 1345. *Strätter* Mem. popul. II. 864. 874

[14]) Srov. stsrb. nicina (tuber), mezinac (filius postremus), nestva (tibiale coriaceum), počinati (incipio), način (modus) a j. s. nsrb. micina, mezimac, mestva, počimati, načim a j.; čes. Mikuláš (Nicolaus) a j.

[15]) Zákony srbského cara Štěpana Dušana podlé rkp. ok. 1390: neropch, pl. neropsi (rusticus, subditus), neropšina (ager rusticus), podlé rkp. 1700: meropch, meropsi, meropšina. Ve přeložení Matouše Vlastara ok. 1335: ot žitelstva posilati v žitelstvo, rekše v meropšinu. Rkp. Opovský l. 1495.

měď a stříbro přebohaté, a jsou na díle ještě až podnes, ačkoli ode Turkův zanedbané. Dnešním Srbům a Bulharům slůvka neropch a neropšina, pokud já o tom zprávy mám, již naskrze nejsou známa. [16])

5. Krovyzi.

Mezi národy thrackými připomínají se již u Herodota i *Krovyzi*. Tento otec historictví osází je v Moesii, mezi Haemem a Istrem. Slova jeho jsou: Přes Thracii a thracké Krovyzy (Κροβύζοι) tekou Athrys a Noes i Artanes, vylévajíce se do Istru. [17]) Athrys je dnešní řeka Jetra, u starých Bulharův Jatra. Mezi touto řekou, Dunajem, Pontem a Haemem znají je všickni téměř pozdější zeměpisci, vyjmouc Plinia, jehož zpráva s jinými nesouhlasí. Strabo je spolu s Troglodyty místí mezi Pontem euxinským a Istrem v okolí měst Kallatis a Tomea, a v sousedství Korallův, Bessův, Maedův a Dantheletův. [18]) Ve zlomcích spisu Hellanikova o zákonech cizojazyčníkův [19]) praví se o nich, že spolu s Terizy (obyvately přímoří na poledni Haemu) mudrce svého Zamolxisa co nesmrtedlného muže ctili. Plinius mluví sice o Krovyzích, ale v takovém nepořádku, že z jeho slov ničeho dovozovati nelze, leda že nedaleko Dunaje bydleli. [20]) Ptolemaeus je uvádí v dolejší Moesii, v té straně ku Pontu. [21]) Stephanus Byzantinus, následuje Hekataea v jeho vypsání Evropy, jmenuje je národem na polední straně Istru obývajícím. Naposledy bezejemenný původce periplu Pontu euxinského sídla jejich zřetedlně vykazuje v Moesii, v okolí měst Dionysopolis

---

[16]) Jiný příklad obrácení jména vlastního v obecné v těchto krajinách poskytají listiny cara Štěpana Dušana ve slově cakonstvo, od Cakonů, o nichž viz § 30. č. 5. — O Sebrech již jednáno §. 15. č. 6.

[17]) *Herod.* l. IV. c. 49.

[18]) *Strabo* l. VII. c. 5.

[19]) Ve knize Etymologicon magnum s. v. *Ζάμολξις*.

[20]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 12. §. 82. In eodem (amne Tyra) insulam spatiosam incolant Tyragetae ... Mox Axiacae cognomines fluminj, ultra quos Crobyzi, flumen Rhode, sinus Sagarius, portus Ordessus.

[21]) *Ptolem.*, Geogr. l. III. c. 10. ed. 1533 *Κροβυζοί*, lat. 1545 Crybizi cod. Coislin. *Κριβυζοί*.

a Odessus, pod patou Haemu, nicméně však jméno Skythie, kteréž se tam čte, příčinou bylo změtení nezběhlým v zeměpisu a nevědoucím, že toho jména (Scythia parva) ve 3tím a násl. stol. po Kr. dáváno okolí mezi oustím Dunaje, Pontem a Haemem. [22]) Týž spisovatel je výslovně nazývá Thraky. Podlé těchto souhlasných, zde naschvál vyčítaných svědectví téměř nelze pochybovati, že tito Krovyzi byli vlastně národ thracký, aspoň v Thracii a mezi Thraky obývající, kterýž ze sídel svých nikdy na sever se nevystěhoval, a že tudyž mezi nimi a slovanskými Kriviči v Rusích kmenová příbuznost, k níž některé zpytatele podobnost jména vedla, dostatečně provedena býti nemůže. [23]) Pouhá podobnost jmen, bez jiných historických důvodův, nikdy nemůže býti platným důkazem pokrevnosti národův; sic jinak kaukaské Zichy (gruzinsky Džichy) a Lekky (Lesgy, armensky Lechy) musilibychom bez rozpaku za bratry našich Čechů a Lechů vyhlásiti!

6. Agathyrsi.

Agathyrsové (Ἀγάθυρσοι, v rkp. i Ἀγαθούρσοι) obývali za času Herodotova ve dnešním Sedmihradsku; aspoň všecky ode dotčeného dějepisce připomenuté okolnosti patrně na tuto krajinu poukazují. V jejich zemi se pramenila řeka Maris (Μάρις), nepochybně dnešní Maroš, vpadající prý do Istru (dříve do Tisy, potom Istru) [24]); u nich se dobývalo v hojnosti zlato [25]); krajina jejich byla horami obklíčena [26]); povaha a

---

[22]) *Anon.* Peripl. ponti eux. ap. Hudson T. I. p. 13. Dionysopolis antea Cruni appellabatur ... tandem vero, cum e mari appulsa esset Bacchi statua, Dionysopolis vocata. In confiniis vero Crobyzorum (*Κροβύζων*) et Scytharum regionis cum sita sit, incolas habet Graecos aliis mixtos ... Odessum condidere Milesii, quo tempore Astyages regnabat in Media. Cingunt vero hanc Crobyzi Thraces Haemus .. a Crobyzis et montibus ponticis usque ad Adriaticos excurrit tractus.

[23]) Ruské Kriviče ode thrackých Krovyzův odvozují, mimo jiné, *Köppen* v pojednání Ueb. Alterth. und Kunst in Russl. Wien 1822. 8°. str. 7., *Lelewel* Wiadom o narod. str. 4.

[24]) *Herod.* l. IV. c. 48.

[25]) *Herod.* l. IV. c. 104.

[26]) *Herod.* l. IV. c. 125.

mravy jejich podobaly se thrackým.[27]) Jejich tehdejší král sloul Spargapithes, kterýž krále skythického Ariapitha zrádně zamordoval.[28]) Byliť oni muží přespanilí, zlatoodění, se ženami svými zespolka obcující, proto prý, aby jsouce tím způsobem všickni spříbuznění a jako domácí, všeliké nenávisti a řevnivosti u sebe cestu zamezili. V jiném ve všem thrackým obyčejem život provodili.[29]) Stephanus Byzantinus jmenuje Agathyrsy národem u prostřed Haemu bydlícím.[30]) Čerpal on nepochybně buď z Herodota, buď jiných nemnoho pozdějších pramenův, v nichž nejen thracké, ale i sedmihradské veliké pohoří obecným jménem Haemu se vyznačuje.[31]) Všickni pozdější spisovatelé místí Agathyrsy v krajinách nejzadnějšího severu: v Sedmihradsku potomně jen Bastarnové a Getové čili Dakové se připomínají. Pomponius Mela, klada je do Sarmatie bez zevrubného vyznačení jejich sídla, poznamenal o nich, že tvář i oudy barvili, více nebo méně, podlé toho, jak kdo nad jiného byl rodu staršího a vzácnějšího, a však všickni stejnými znameními a tak, že jich zmýti lze nebylo.[32]) Již Virgilius jim to barvení těla připisuje.[33]) Plinius uvozuje „modrovlasé Agathyrsy“ v pořadí národův severních, u prostřed mezi Budiny a Basilidy s jedné, a Nomady i Anthropophagy s druhé strany.[34]) Podlé Ptolemaea bydleli vysoko na severu, v sousedství Kareotův, Salův, Paguritův a Boruskův.[35]) Týž spisovatel omylem klade je podruhé spolu

---

[27]) *Herod.* l. IV. c 104.

[28]) *Herod.* l IV. c. 78.

[29]) *Herod.* l. IV. c. 104.

[30]) *Stephan. Byzant.* s. v. *Ἀγάθυρσοι*

[31]) *Herod* l. IV. c. 49. povozuje řeky Atlas, Auras a Tibisis, t. dnešní Alutu, Šil a Temeš, z Haemu, rozuměj *severního*, t. ze dnešních hor sedmihradských. Staří nepochybně jmenovali oboje to pohoří ve Thracii a mezi Valachií i Sedmihradskem, řečištěm Dunaje blíže Ršavy prosečené, thrackým názvem Haemus, t. sněžky, srov. Himalaïa, Imaus a j. Slovce *βορῆν* místo *νότον* jest pomýlení buď samého Herodota, slyšícího Haemus na hory thracké, an to o sedmihradských rozuměti měl, buď jeho přepisovačův.

[32]) *Mela* l. II. c. 1. § 2. 10.

[33]) *Virgil.* Aen l IV. Cretesque Dryopesque fremunt pictique Agathyrsi.

[34]) *Plin.* Hist nat. l. IV. c. 12. §. 88.

[35]) *Ptolem.* Geogr. l. III. c. 5. v rkp. rozličně *Ἀγάθυρσοι* i *Ἀγαθούρσοι*.

s některými jinými národy do předimauské Skythie, kamž oni nepřináležejí.[36]) Marcianus Herakleota, u něhož sice jméno jejich chybně psáno (Ἀγαθοσοι), mezi všemi pozdějšími spisovately sídla jejich nejurčitěji vyznačuje, mluvě o nich v tato slova: „odtamtud prý ocean přiléhá k severním a neznámým zeměm: na řece Chesnusy sedí Agathyrsi, jeden z národův Sarmatie evropejské,“[37]) což i s návěštím Ptolemaeovým dobře se srovnává. Kterážby řeka jménem Chesynus se vyznamenávala, o tom mezi učenými vykladači spor jest. I Ptolemaeus i Marcianus ji kladou severněji, nežli Rhudon a Turuntus. Podlé Mannerta[38]) řeka Rhudon má býti Niemen, Turuntus Vindava a Chesynus západní Dvina; podlé Reicharda[39]) pak ona západní Dvina, ta severní Dvina, a tato Mezeň![40]) Reichard se neváhá, Agathyrsy za obyvatele dnešní Achtyrky vyhlásiti, proto nepochybně, že na starších mapách, np. u Zannoniho, jméno toto psáno Agatyrsko. A však, měli-li jinak Ptolemaeus a Marcianus skutečnou zprávu o národu tom, ze svědectví jejich jediné to vysvitá, že Agathyrsové toho času na severu, ve vlasti Čudův, přebývali. Ammianus Marcellinus, vypisovatel starších, praví je býti obyvatele vnitřní Skythie a Sarmatie, sousedy Gelonův, o zvyklostech pak jejich připomíná, že tělo i vlasy své na modro barvili, o ecní lidé malých znakův a pořídku, urození pak širokých a hustěji užívajíce. V zemi jejich prý bylo množství diamantův![41]) Ještě je i Skymnus Chius[42]) a bezejmenný spisovatel periplu Pontu euxinského, tento s dokládáním se Ephora[43]), mezi znamenitějšími národy Skythie, t. Sauromaty a Gelony, připomínají. Agathyrsové jsou na obloze starých dějin úkaz téměř zázračný. Herodot, sám v těch krajinách

---

[36]) *Ptolem.* Geogr. l. VI. c. 14. Někteří rkp. čtou zde Alanorsi m. Agathyrsi.

[37]) *Marcian. Heracl.* ap. *Hudson* T. I. p. 56.

[38]) *Mannert's* D. Norden der Erde str. 258

[39]) *Reichard* Orb. ant. T. XIII. Darius Feldzug — v časop. Hertha. Bd. XI. S. 22.

[40]) Místněji o těchto řekách níže §. 22. č. 3.

[41]) *Ammian. Marcell.* l. XXII. c. 8. §. 31. l XXXI. c. 2. §. 14.

[42]) *Scymnus Chius* Fragment. p. 125.

[43]) *Anon.* Periplus Ponti euxin. ap. *Hudson* T. I. p. 4.

prošlý, jehož výpovědi v podezření bráti nelze, zná je ve dnešním Sedmihradsku: podlé jeho zprávy se zdají býti z pokolení Thrakův, aspoň z plemene indoevropejského, jakž i zachovaná slova Spargapithes a Maris nasvědčují. Pozdější spisovatelé je bez výmínky kladou do nejzadnějšího severu, a skandinavské pověsti vypravují o velikánech, jmenovaných Thursi, Hrimthursi, v tak nazvaném Jötunheimu t. ve vlasti Čudův. [44]) Jméno těchto velikánův porovnávali jsme nahoře (§. 8. č. 11. §. 14. č. 6. 8.) se jménem národu Thussagetae, Thusii; možné však jest, že i název Agathyrsi k témuž kmenu náleží. Jméno Agathyrsův jest vidomě složené; neboť první částka jeho nalezá se i ve jménu národu Aga-mathae [45]), druhá pak ve jménu skythického krále Idan-thyrsus. [46]) Podlé toho domýšleti se můžeme, že skandinavské slovo thurs, thuss (gigas) a anglosaské thyrs (cyclops) [47]) právě tak z národního jména Thyrsův čili Thursův povstalo, jako německé hüne (gigas) z Hune (Hunus), slv. obr z Ombro, spolin ze Spalus, sčud z Čudín atd. Byliť-li Agathyrsové skutečně za Herodotova času obyvatelé Sedmihradska, a naproti v pozdější době, od 1ho stol. př. Kr. až do 3ho po Kr., podruhové a osadníci v severních končinách Evropy, jakož podlé nahoře uvedených svědectví o tom pochybovati nelze, což jiného tušiti máme, než že příčinou vystěhování se Agathyrsův byli tíž Celtové, kteříž ok. 332 sld. i Slovany z Podunají vypudili, a již před 218 př. Kr. i v Sedmihradsku pod jménem Bastarnův se osa-

[44]) O těchto Thursech i Hrimthursech a jejich vyhlazení stručná zpráva čísti se může v *Rauschnick's* Handbuch. der german. Mythol. str. 375—376. 378. 407. 408 atd.

[45]) *Plin.* Hist. nat. l. VI. c. 7. §. 21. Cantocaptae, Agamathae, Pici etc.

[46]) *Herod.* l. IV. c 76. Ἰδάνθυρσος. — *Pherecyd.* Fragm. p. 63. ed. *Sturz.* čte Idanthuras (s obyčejnou změnou *v* na *u*) m. Idanthursas, *Justinus* l. II. c. 5. zkaženě Jancirus

[47]) *Grimm's* D. Gramm. I. 228. 309. *Téh.* Mythol. 297—299. Dokládá Gsimm, že *y* jen obrat jest hlásky *u*, a zastupuje místo řeckého *v*; *ss* m. *rs* (thuss m. thurs) jest zpodobnění, ve skandinavském nářečí obyčejné. Paměti hodné jest, že ve vídeňském rkp Ptolemaea psáno Ἀγαθούρσοι. Příbuzná jména Θούρσοι vidí se býti slova sans. drîy (audax), pers. durušt, řec. θάρσος, θράσος, litv. drasus, lot. drohsch, slv. drzý, got. gadaursan, a snad i got. thras (thrasa-mundus n. pr., thrasa-balthei temeritas), ačkoli jiní tato slova od rozdílných kořenův povozují. *Pott* Et. Forsch. I. 270. no. 313. *Graff* Gloss XIII. 2. *Massmann* Evang. Joh. 1834. s. v. thras.

dili? Jakož Slované, co jich bezhrdlí a poroby ušlo, před násilím Celtův do Tater a za tyto hory se utekli, tak i Agathyrsové, vidouce nezbytí, dále a dále k severu postupujíce, až na rozhraní Slovanův a Čudův se vystěhovali, kdež později, v neznámé době, v neslýchaném tom severních národův tříbení buďto nehodou zachvácení do ostatka vyhynuli, buďto odnárodnice se pomalu, v jiném větším kmenu, co krůpěje v oceanu se ztratili. [48])

§. 21. Výsledky přehledu cizích kmenův.

1. Význam „národův" u starých spisovatelův.

Titoť jsou hlavní kmenové a národové, jejichžto sídla pravlast Slovanův, od nás ve druhém článku tohoto spisu vykázanou, ve vyměřené době, t. do 4ho stol. př. Kr. až do 5ho stol. po Kr., okružovala, a jejichž jednotlivé větve, pod rozličnými názvy, buďto na hranici této vlasti se rozloživše, se Slovany sousedily, buďto co podmanitelé anebo podruzi do ní vrazivše, za některý čas v ní se ubytovaly. Neníť nám sice nepovědomo, že mimo tyto nahoře uvedené kmeny ještě jména mnohých jiných domněle staroevropejských národů v této severní částce naší země u dřevních spisovatelův se připomínají; a však s jistotou tvrditi můžeme, že všecky ty takové národy jsou buďto nepatrné zlomky zašlých neznámých kmenův, jako np. Taurové v Tauridě [1]), anebo malicherné výstřelky větších, od nás jmenovaných kmenův, jako np. mnohé od jinud docela neznámé národky u Plinia a Ptolemaea [2]), anebo naposledy prázná jména od pozdějších spisovatelův podlé

[48]) Pilnější rozbor nářečí a podnářečí ruských, posavad samým domácím zpytatelům, nerci-li nám vzdáleným cizincům, málo známých, vykáže nejedny patrné sledy a ostatky starých zašlých jazykův těch krajin v řeči ruské. Tehdáž bude možné i sídla Agathyrsův na severu načíti stopovati. Co v podnářečí Suzdalském, Masovském (v okolí Toropce gub. Pskov.), Galickém, Chodebském č. Ofenském, Nerechtanském a j. podnes trvá, není všecko zkažené, ani smyšlené. A však o tom místněji jinde.

[1]) *Herod.* IV. c. 102. 103. Pokládají se obyčejně za ostatky dřevních Cimmerianův.

[2]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 12. l. VI. c. 7. *Ptolem.* Geogr. l. III. c. 5. l. V. c. 8. l. VI. c. 14.

starších nejistých podání jednak slepě opakovaná, jednak všetečně tvořená, jako np. Geloni [3]), Basilidae, Gynaecocratumeni a j. Pravdivá historie v severovýchodní Evropě jiných národových kmenův, mimo již dotčené, t. Skythy, Čudy, Sarmaty, Celty, Němce, Litvany, Thraky a Slovany, naprosto nezná, aniž jich bez podstatných důkazův připustiti může. Kmenové zajisté národův ani nevznikají, ani nemizejí naspěch a takořka přes noc, bez velikých proměn v celém položení člověčenstva a bez patrných sledův svého bytování. Pročež vyskytne-li se nám někde u starých spisovatelův nějaké až potud neznámé jméno národu severního, nechtějme se hned domnívati, že máme před sebou veliký kmen, kterýž někdy sídly svými celou půlnoc zaujímal, třebať toho nižádné v historii sledy se nezachovaly. A konečně dočteme-li se u Marciana a jinde, že v Sarmatii evropejské obývalo šest a padesáte národův (ἔθνη), tak tomu rozumějme, že to bylo jen šest a padesáte místních, částečných jmen několikera národních kmenův, rozrůzněných na četné rozsochy, haluze, větve, odnože a výstřelky. Dřevní kmenové severoevropejští rozdělovali sídla svá na župy, miry, pověty, pogosty, dežely (lat. pagus, něm. gau), z nichž každá třebať začasté jen z několika málo vesnic záležející, své vlastní jméno měla, kteréž starým Řekům a Římanům obyčejně tolik co národní jméno platilo. Jest zajisté naprosto nemožné, aby všecko to, co nám staří vydávají za národ, bylo skutečně národem, sic jinak snadno na padesáti čtvercových mílech téměř tolik rozličných národův bychom počítali. Podlé toho, když nám Plinius v malé té krajince mezi Maeotem a Kaukasem na jeden doušek přes padesáte rozličných národův ze jména vyčituje [4]), domýšleti se dlužno, že to byla jen místní a rodinná jména dvou anebo tří větších národův, jakož až podnes podlé Klaprotha [5]) malý národek Lesghův v Kaukasu

[3]) *Herod.* l. IV. c. 108. Pozdější, ač je zhusta připomínají, již jen bájky o nich snují.

[4]) *Plin.* Hist. nat. l. VI. c. 7. Neslychaná ta jména zvídavý čtenář ať sám u Plinia pohledá.

[5]) *Klaproth's* Asia polyglotta str. 126.

(asi 50,000 duší) na přemnohé ratolesti (np. Chundzag, Käzeruk, Hidatle, Mukratle, Anzokul, Karachle, Gumbet, Arrakan, Burtuna, Ancuch, Tebel, Tumurga, Achti, Ruthul, Čari, Belakan, Andi, Kabuč atd.) podělený nalezáme, a jakož jinde týž Plinius poznamenal, že jediný národ Hillevionův na poloostrově skandinavském v pěti stech župách obýval. [6])

2. Sídla hlavních kmenův cizích a Slovanův.

Tím způsobem uznavše za pravé, jakož toho s dobrým vědomím zapírati nelze, že v tom okrese času, kterýž zde před očima máme, t. od Herodota až do pádu hunské i římské vlády, čili od polovice 5ho stol. př. Kr. až do polovice 5ho stol. po Kr., nižádní jiní národoví kmenové, mimo již vypsané Skythy, Čudy, Sarmaty, Celty, Němce, Litvany, Thraky a Slovany, v severovýchodní Evropě neobývali, směle můžeme jistiti, že krajiny před Tatrami až k dolejšímu Dunaji a Sávě, a za Tatrami od rozhraní Odry i Visly na půlnoc až k jezeru Ilmenskému a na východ až k hořejšímu Donu, v této vyznačené době, od žádného jiného evropejského kmene původně a trvánlivě zaujaty nebyly, jediné od Vindův čili Slovanův. Skythové byli, jakž jsme viděli, přistěhovalci z Asie, osedlí v pustinách na Černomoří mezi Dněprem a Donem, lidé kočovní, jejich sídla nikdy za Tatry a do podkrají Visly, Bereziny, západní Dviny, hořejšího Dněpru atd., nedosahovala. Národ tento divoký a hnusný, jakkoli za čas mocný, a však jsa ve vlasti té příchozí, do evropejské půdy kořene nevpustil, nýbrž přinucen jsa vládu a panování mocnějším sousedům, Sarmatům, propustiti, brzo tak dokonále vyhynul, že již ve 2hém stol. po Kr. žádné jeho zůstatky, mimo holé jméno ve knihách zeměpisných, v Evropě se nenalezaly. (§. 13.) — Čudové v celé této době byli obyvatelé nejzadnějšího severu: v těch sídlech, kteráž jim vykazuje Jornandes a Nestor, t. za finskou zátokou, v podkrají hořejší Volhy atd., nalezáme je již za času Tacitova, a nebez-

[6]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 13. §. 96.

důvodně domýšleti se můžeme, že již i dříve, aspoň ve 4tém stol. př. Kr., tam bydleli. Hrubý nerozum jest, ze slov Tacitových a Ptolemaeových, opáčně vykládaných, toho dovozovati, žeby Čudové té doby ještě v podkraji Visly, Bereziny a Dněpru byli obývali, v této pravlasti Slovanů, v níž mnoholičná, světlá a rázná svědectví od nepaměti Venedy a Srby místí. (§. 14.) — Sarmatové byli v Evropě cizinci: kolébka národu toho byla v Medii, potomní hnízdo mezi Donem a Kaukasem, odkudž bojovní ti kočovníci, porážejíce Skythy, pomalu do Evropy se vysuli, opanovavše nejdříve pomoří mezi Donem a Dněprem, potom i mezi Dněprem a Dněstrem. Odtamtud jejich tlumy prodraly se v neznámé době na hořejší Dněpr pod jménem Alanův čili Asův, a pod jménem Jazygův do Polska na rozhraní Lechův a Litvy, okolo l. 50 po Kr. pak i mezi Tisu a Dunaj do dnešních Uher. Sarmati nebyli stálí obyvatelé Evropy; vichřice z východu je přihnala do ní, jako kobylky, vichřice ze západu je zase zahnala do Kaukasu, kdež zbytky jejich až po dnes pod jménem Alanův sedí, klopotný život provodíce. Sarmati nikdy lidem svým obšírné krajiny pravlasti Slovanův nevyplňovali a nezdělávali, třebas za dosti dlouhý čas v oddílných stanoviskách v nich podruhovavše, některé větve Slovanův, své vládě podrobené, utiskovali. (§. 16.) — Původiště Celtův byla Gallie, Helvetie a polední Germanie; odtud šla jejich tažení na východ do Illyrie a Pannonie, a dále severní stranou přes Bohemii za Tatry. Onit změnili, vytlačením Slovanův z Podunají za Tatry, načitě položení severních národův, jsouce příčinou postupování Slovanův dále ku půlnoci, nalezajících s oné strany menší odpor u nebojných Čechův, nežli s této u násilných, světobornych Vlachův. Celtové vypudili i Agathyrsy, národ thracký, ze dnešního Sedmihradska, uvázavše se v zemi tu pod jménem Bastarnův. Před přibytím Bojův do nynějších Čech a Skordiskův do Pannonie nebylo žádných Bastarnův, Peucinův a jiných Celtův okolo Tater. Národ ten jak brzo přišel, tak brzo i vymizel, na důkaz, že okolí Tater nebylo jeho pravá vlast: nebo veliký národní kmen, rozplemeniv̌ši se ve vlasti své a ujavši se kořeny svými půdy

otcovské, může ovšem tytýž naspěch co do povahy a jazyka se změniti, ale vyhynouti a zmizeti docela tak naspěch a beze všech sledův nemůže. (§. 17.) — Kolébka národu německého jestiť dnešní půlnoční Germanie, Hollandsko, Denemarky a Švedsko. V těch zemích jej zná nejdřevnější historie evropejská: z těch se vyrojovali v čas stěhování národův mnohočetní zástupové bojovných Gethův, Scirův, Herulův, Gepidův, Langobardův a j. přes krajiny Vendův na východ a odtud zpátky do poledni Evropy; tam tedy i včelinec hledati se musí, nikoli v Kaukasu, anebo ve Thracii, Persii atd., jak to některým přeučeným Němcům za našich časův se snívá. V rovinách mezi Vislou a Odrou bylo od nepaměti rozhraní národův německých a slovanských: tamť osady obou kmenův rozmanitě se míchaly, sídla jedněch i druhých se střídala. Viděli jsme, že Gothové na přímoří baltickém byli jen přistěhovalci ze Skandinavie, osadivší se ve vlasti Slovanův. Totéž platí o mnohých národech svevských, osedlých mezi Odrou a Vislou, ve krajině druhdy slovanské, Luhy zvané, a známých pod obecným jménem Vindilův čili Vandalův, jehož jim ode Slovanův tam k nim přivtělených se dostalo. Podobným způsobem v nevystihlé době kořistichtivé plaky švedské i do hořejší krajiny Vindův, na jezeru Ilmenském, vpády činily, a snad tam i za čas sídlily. S vymíněním těchto částečných vpádův, tuším, že historie o tom dostatečné svědectví vydává, že krajiny zatatranské od Němcův nikdy obydleny nebyly. (§. 18.) — Příbuzné Praslovanům národky litevské, již v nejdřevnější době i co do počtu nehojné, i co do síly slabé, pokoje milovné, v týchže sídlech na břehu baltickém a v sousedství Slovanův nám se vyskytají, kdež je i později, od 6ho do 10ho stol., nalezáme. Lidé tohoto nehojného kmene jistotně v dotčeném okresu k vyplnění nesmírného toho prostranství od pobřeží Odry až k oklice Donu nepostačovali, aniž tam bytovati mohli, kdež staří spisovatelé výslovně národy jiného jména, Venedy, Svoveny (Sloveny), Piengity (Pinjany), Savary (Sjevery), Serby atd., umějšují. (§. 19.) — O Thracích zbytečně jest připomínati, jelikož každý ví, že pravlast jejich v zemích zatatranských

hledána býti nemůže. (§. 20.) — Přehlédneme-li bystrým okem toto položení hlavních kmenův půlnoční polovice Evropy, buďto, jako Čudové, Vindové, Litvané a Němci, stále v ní obývajících, buďto jako Celtové, Skythové a Sarmati, jen za krátký čas v některé končiny její se uvázavších, oceníme-li bezpředsudnou myslí všecka svědectví starobylosti o prvotních sídlech a takořka domovu jednoho každého z nich, směle již zavírati můžeme, že nižádný jiný kmen evropejský v dotčených krajinách před i za Tatrami od tak dávné doby a tak stále neobýval, jako ten, kterýž u cizincův od nepaměti pod jménem Venedův, u nás pak pod jménem Slovanův a Srbův znám jest, a že tudy všim právem krajiny tyto za evropejskou pravlast Slovanův pokládati se mohou. Jediné v této, potem a mozoly jejich zdělané a tudy milované pravlasti bylo možné Slovanům přetrvati všecky ty mnohonásobné krvavé vichřice, kteréž již ve dřevní době nad hlavou jejich od východu i západu se přeháněly, a vzrůsti i rozplemeniti se v národy tak lidnaté, mnohopočetné, jakými je ku konci 5ho stol. po Kr. hodnověrná historie, sňavši najednou se vlasti jejich roušku, ku podivení našemu býti ukazuje. Zavíráme závažnými slovy důmyslného Dobrovského, v prvotní době spisovatelství jeho pronešenými: Od toho času, co Latíni, Řekové, Němci v Evropě bydlejí, musel i kmen Slovanů v ní obývati, aniž možné jest, aby teprva po narození Kristově, leda před anebo za Huny, od zátoky macotické, jakož pořád některým se snívá, do ní se byl přistěhoval. [7])

3. Úvahy literaturní.

Pohled na toto od nás až dosavad s pilností sice a všemožnou bedlivostí, ale vždy ještě nedokonále vypsané položení starobylých kmenův severní polovice Evropy, jak co do původních sídel, tak též co do stěhování jejich do cizích vlastí, soudného skoumatele našich starožitností povede přímo,

[7]) *Dobrovský* „Ueb. d. ältest. Sitze der Slawen" v *Monse* Gesch. v. Mähren II. Bd. str. xx.

jakž se nadějeme, k uznání té hlavní pravdy, že jedině tímto způsobem, t. když historie hlavních kmenův této strany Evropy jako celek se považuje a ohlédá, starožitnosti naše z rumu vydobyty a na pevném, nepohnutém základu postaveny býti mohou. Každé polovičatné, neouplné vyšetřování tohoto předmětu vede neuchranně na scestnosti a v pobloužení, jakž toho nesčíslné příklady před rukama máme. Posavadní skoumatelé starožitností severoevropejských obyčejně vyplňovali celou tu polovici našeho dílu země jindy Skythy, jindy Sarmaty, jindy Celty, jindy Germany, jindy Finny atd., jak kdo sobě kterého jména liboval anebo zrovna do svého krámu potřeboval: o Slovanech, žeby původní a prastatí obyvatelé těch vlastí býti mohli, nikde ani jen tušení. Takovíto čmarykáři a kazislavové, jakových bohužel v těchto novějších časích zvlášté v Němcích, ve Francii a Anglii mnoho se vylíhlo, bez důkladné zeměpisné a historické známosti krajin severních a národův slovanských, dle všeobecného uznání aspoň od 5ho stol. po Kr. v nich stále obývajících, zahořevše náhodně do toho neb onoho starého jména, buďto Skythův, nebo Sarmatův, nebo Celtův, nebo Germanův, nebo naposledy Finnův, a ohradivše se tisícerými klassiky i neklassiky svými, nade všecko ale vše potírající, světobornou etymologií z nového brusu, vydobývají z nich pracně některá místa na oblíbený jejich lid se vztahující, pak přidavše ostatek ze svého etymologického harabardí, dovozují divy, až při tom zdravému rozumu užasno, nerůzníce doby časové, nešetříce rozdílu mezi původními sídly celého kmene a mezi obraným v pozdějším stěhování bydlištěm některé jeho větve, neohlédajíce se na mnohopočetná jiná svědectví o současném přebývání jiných kmenův v téže jejich skythické, nebo sarmatské, nebo celtické, nebo germanské, nebo naposledy finské pravlasti. Takovéto knihy, jsou-li jen poněkud učenými výpisky ze starých foliantův proplátané a novořekými etymologickými nápady opepřené, na domácí obecenstvo obyčejně působí co nějaký zázrak: učení i neučení jednorodci, těm věcem, o něž běží, ovšem tak málo, jako sami spisovatelé, rozumějíce, přijímají s plesem každé takové nové zrozeňátko, a hlasatelé národní

slávy učenost a důvodnost svých krajanův ve sterých časopisech i novinách horlivě roztrubovati nepomíjejí. Tím způsobem není divu, jest-li jisté hrubé bludy na ujmu Slovanův ode tří století v historii severní Evropy tak se zakořenily, že nám až posavad rozumnými důvody a převahou pouhé pravdy proti nim odolati nebylo. [8]) Totě věrný obraz posavadního vzdělávání starožitností severní Evropy! Kdo smysli, že zdé od nás v přepiatém zápalu z míry vykročeno a něco neslušně nadsazeno jest, ať sobě shromáždí ty spisy o národech severní Evropy, a čta je s rozvahou sám o nich i o naší přikré výpovědi soudí. [9]) S druhé strany i domácí naši spisovatelé, vystavujíce sobě na zřetel celek historie dřevních národův severní polovice Evropy, a vážíce toho u sebe, že Slované od nepaměti s jinokmennými národy nejen sousedili, ale i vlast svou podělovali, o mnohých předmětech svých starožitností střízlivěji a spravedlivěji souditi se naučí. Nalezše Slovany se Slovanech, odřeknou se přede vším konečně toho nerozumného a již téměř hnusného plichtění Staroslovanův ve Skythy, Sarmaty, Huny, Bulhary [10]) atd., a zaklnouce tyto a těm podobné příšery, na věky je s oblohy slovanského světa zapudí. Dále i toho připustí, že jakož podnes národy a jazyky i mravy jejich mnohonásobně se míchají, aniž ve kterém země této koutě národek buďto slovanský nebo kterýkoli jiný se nalezá, jehož mravy a řeč by ode všech cizích příměskův čisty byly [11]), tak již i za sta-

---

[8]) U Němcův ve spisích toho druhu jakoby axioma pořád panuje ta zásada: Germania a Rheno Tanaitenus, poněvadž to jednou Pavlovi Diakonovi a Alfredovi tak povědíti se líbilo (viz §. 5. č. 6. pozn. 11). Ztracen jest soudem jejich kritikův, kdo proti tomuto nesmyslu zepříti se opovážil. Blahověstem těchto adeptův stal se i na severu baron Brambeus (Senkovskij), jehož vzorné pojednání „Skandinavskija sagi" stojí ve Smirdinově Bibliotece dlja čtenija. S. Pet. 1834. č. I.

[9]) Zvídavým poroučíme na pochoutku np. *J. L. v. Parrot* Ueb. Liven, Letten u. Esten. Stuttgart 1828. 8° 2. č. *C. Halliny* Gesch. d. Deutschen oder der Skythen u. s. w. Berlin 1833. sld. 8°.

[10]) Nejnověji opět *Venelin* neočekávaně Slovany s čudsko-tureckými smíšenci, uralskými Bulhary, Avary a Huny, sbratřil ve knize: Drevnije i nynješnije Bolgare. Moskva 1829. 8°.

[11]) *Lelewel* Wiadom. o nar. str. 4. Niémasz narodu, którego by krew

rodávna, ba ještě u větší míře, Slované od cizojazyčníkův, cizojazyčníci pak ode Slovanův mnohým obyčejům a slovům se přiučovali, aniž je hned strach a nechuť projímati bude, řekne-li se kde za slušnými příčinami, že tento nebo onen staroslovanský obřad, toto neb ono slovo z ciziny k nám přišlo. Příliš jsou malomyslní, kdo se domnívají, žeby tím velebnost starého a velikého národu našeho se urážela, ještoť touž měrou z hojnosti naší cizinci bohatli, aniž pak každé osobování slov jinojazyčných nákaza jest a vada jazyka.[12]) Při všelikém slušném cenění národnosti vždycky pamatovati sluší, že každý národ, byť sebe větší byl, jen částečka jest člověčenstva, a jakoby krůpěje v oceanu, kteráž jen ve spojení s jinými života nabývá, odloučena jsouc neuchranně vysychá a mizí. Bude-li podlé těchto základův od budoucích zpytatelův na poli slovanských starožitností pracováno, nadějeme se, že tato otčina a dědovina naše, nyní poustkou ležící, brzo v utěšenou zahradu se promění. Nám jen, jako druhdy Mojžíšovi, s daleké hory přes husté oblaky na ni pohlednouti bylo povoleno, dostati se do ní nebylo souzeno.

---

czysta i żadnym rodu obcego zlewkiem zamęcona niebyła. Owszem, nadto jest dowodliva od samych podań dzieciństva rodu ludzkiego, że każdy naród est colluvies gentium.

[12]) Závažná jsou v tom ohledu slova jednoho z největších jazykozpytcův našeho věku, J. Grimma. D. Gramm. III. 557. „Přijímání cizích slov jest přirozené, nevyhnutedlné, a žádného národu čest jim se neuráží, nebo mezi všemi národy vzájemná obměna věcí i slov se nalezá, mohoucí nadto, jest-li ve slušné míře se zachová, i k oživení a rozhojnění domácí látky jazykové prospěšně posloužiti.“ My přidáváme, že ohledem na historii naši neméně důležito jest, nalézati ve starém jazyku našem slova cizí, nežli vykázati v cizích jazycích slovanská. Jen chudí jazykové divochův prosti jsou vší cizozemské látky. Bohatství a výbornost jazyka nemají se měřiti pouze podlé látky, nýbrž též a obzvláště podlé ducha jeho, t. původnosti, hojnosti, a mocnosti jeho grammatických forem.

ČLÁNEK IV.

ZEMĚPISNÝ PŘEHLED PRAVLASTI SLOVANŮV.

§. 22. Hory, řeky, jezera, města a hmotné stařiny v zemi Praslovanův.

Přístup.

Vyloživše posavad domnění své o přebývání Slovanů v nejdřevnějších jejich sídlech v Evropě, tolikéž o položení jiných kmenův ohledem na ně, a snaživše se všeho, co o tom přednešeno jest, dokázati způsobem pouze historickým, t. hodnověrnými a ráznými svědectvími spisovatelův buď souvěkých, buď času toho, o němž se jedná, nejbližších, pozůstává, abychom zření své i na krajiny za evropejskou pravlast Slovanův uznané obrátili; ne tak příčinou zevrubného se s nimi seznámení, jako raději příčinou vydobytí podpory resultátův nahoře vystavených i s této strany. Mezi národem zajisté ve kterékoli zemi obývajícím a mezi zemí jej chovající bývá povždy a povšudy ouzký nerozlučný svazek. Jakož země a podnebí její podlé povahy své utvořuje onde i onde jiný obraz národu co do těla i duše, tak na vzájem národ zemi od sebe obydlenou a zdělanou pečetí nevytřelými známkami zvláštního živobytu svého. Jestliže tedy resultáty naše, co do původu a dřevních sídel Slovanův, jsou pravé, musejí i s této strany potvrzení nabyti; mezi historickými svědectvími, váženými ze spisův dřevních dějepiscův a z národního podání, a mezi svědectvími, jež sama země vydává, nižádného odporu stávati nesmí. V tomto ohledu věc sama toho požaduje, abychom ještě před vystoupením z tohoto okresu zřetel svůj k evropejské pravlasti Slovanův obrátili a skoumavým okem v ní se maličko poohlédli. Ouplné zeměpisné vypsání všech těch krajin, kteréž od nahoře vyložených kmenův a národů v této prastaré době zaujaty byly, sem nikterakž nepřináleží, nýbrž buďto ze samých pramenův, buďto ze zvláštních, o předmětu

tom sepsaných knih od milovníků váženo býti musí. [1]) Proč ale jediné to, co k nahoře vytčenému cíli našemu poslužitedlné jest, zde na krátce podotknuto budiž, s místnějším zastavováním se ve krajinách vlastně od Slovanův obydlených, s oumyslným pospícháním přes končiny Slovanům sice sousední, ale od cizokmenců zaujaté.

A. Hory.

Na rozhraní světa slovanského a německého již v dávné době připomíná se u Řekův proslulá hora *hercynská*, kterýmžto jménem u nich se vyznamenávalo jindy celé to pohoří od pramenův Dunaje přes Smrčiny, Krušné hory, Krkonoše a Sudety až k Tatrám se táhnoucí, jindy jednotlivé částky a odnože jeho (srov. §. 17. č. 5.). Již Aristoteles jmenuje arkynské (Ἀρκύνιος) hory na severní straně Istru, [2]) a z Apollonia Rhodiského i Caesara zjevné jest, že i Eratosthenovi *orkynské* lesy byly známy. [3]) Později jméno jejich u Strabona (Ἑρκύνιος δρυμός), Plinia, Tacita (Hercynius saltus), Ptolemaea (Ὀρκύνιος δρυμός), Velleja (Hercinia silva) a j. často se hlásá. Původ a význam jména ve skrytu jest; Grimm ukazuje na německý kořen skan. harka (durare), harka, herkja (asperitas, durities), herkinn (durans), [4]) čehož my při své váze necháváme. — *Askiburgion* (Ἀσκιβούργιον τ. ὄρος) u Ptolemaea jest částka hercynského pohoří mezi Slezskem a Čechy i Moravou. Dion Kassius částku tu nazývá horami *vandalskými*, [5]) a řeku Labe z ní povozuje. Jakož toto poslední jméno vzato jest od národu Vandalův druhdy tam ose-

---

[1]) Jako pomůcky k tomu sloužiti mohou, mimo mnohé jiné: *K. Mannert* Der Norden der Erde Lpz. 1820. 8°. *F. A. Ukert's* Geogr. d. Griech. u. Röm. 2 Th. 2 Abth. Weim. 1832. 8°. (Ueb. d. Nord v. Europa S. 1 — 74). *C. G. Reichard* Orb. antiqu. Tab. XIII. Sarmatia. *J. Potocki* Archeol. atlas evrop. Rossii S. Pet. 1823. F.

[2]) *Aristot.* Meteor. I. 13.

[3]) *Apoll. Rhod.* IV. v. 640. „Herkynské skály." *Caesar* B. Gall. l. VI. c. 24.

[4]) *Grimm* D. Gramm. I. 177. 179.

[5]) *Dio Cass.* l. LV. c. 1.

dlého, tak i ono první od města Asciburgium (t. Eschenburg). [6]) — *Korkonti* (Κορκοντοί) podlé Ptolemaea národ domněle německý, v nynějších Čechách pod horou Asciburgiem osedlý, v jehož názvu nám jméno Krkonoší makavě se vyskýtá. Staré *t* i v německém jazyku proměnilo se v *ss*, np. got. vatô (aqua) stsas. watar ags. wäter skan. vatn stněm. wazar nněm. wasser, got. fôtus (pes) stsas. ags. fôt skan. fôtr stněm. vuoz nněm. fuss, got. nats něm. nass, a ve jmenech Batava castra = Passova, Borbetomagum = Wurmiss, Worms, Strataburgum = Strassburg a j. Podlé toho i v češtině povstalo ze slova Rhakatae Rakousy a z Korkonti Krkonoše. [7]) Jméno to v české řeči důkazem spolu jest dřevnějšího přibytí Slovanův do Čech, nežli obyčejně se pokládá. — *Luna* les (Λοῦνα ὕλη), tolikéž u Ptolemaea, podlé některých manhartský vrch na Moravě a v Rakousích, odkudžby měla toto své jméno, vyložiti neumím. [8]) — *Sarmatské* hory (τὰ Σαρματικὰ ὄρη) slovou u Ptolemaea západní Tatry po Sarmatech, ovšem velmi nevlastně a jediné proto, poněvadž jemu domácí jméno těch hor, t. Tatry [9]), ukryté zůstalo. — *Karpates* hora (ὁ Καρπάτης ὄρος), u téhož Ptolemaea a Marciana Herakleoty východní polovice Tater, dělící Uhry a Sedmihradsko od Haliče. Schlözer se domýšlel, že již Herodot, mluvě o řece Karpis, něco o Karpatských horách zaslechnul, což však vždy velmi nejisto jest. Jméno to, buď zřečtěné podlé jména ře-

---

[6]) *Grimm* D. Gramm. I. 76. II. 412. 448. Srov. asco-manni (piratae) u Adama Brem., od jesenových sudlic i lodí. „Ascus vel navis" lex salic. 23, 3. Ags. äsc-bora, hastifer. — Jiné jest Vis-burgii (místo Vislaburgii) u Ptolemaea.

[7]) Již ve sněmích v. 44—45: Po Ratibor ot gor Kr'konoši, Ideže Trut pogubi saň ljutu. Za příčinou pověsti o tomto drakobijci Trutu prozvali nepochybně pohoří to Němci Riesengebirge. — Někteří při jménu Krkonoše myslí na Kraka a rus. nos = předhoří, srovnávajíce s tím Kosmonosy, ves a zámek v Čechách; což však pevného základu míti se nám nezdá.

[8]) *Barth* (Teutschl. Urgesch. II. 22) tlumočí Λοῦνα ὕλη = Manhart, nněm. Mond-harz.

[9]) Mýlí se, kdo smyslí, žeby jméno toto těm horám po Tatařích bylo zůstalo. Již v nadační listině biskupství Pražského l. 978 čte se: Montes quibus nomen est *Tatri*. *Cosmas* ed. 1783. p. 66. 170. conf. Raudnic. Tatri. Viz *Palacký* Würd. d. böhm. Geschichtschr. str. 15.

ckého ostrovu Karpathos (Κάρπαθος), buď již dříve od blízkých Celtův přejinačené, pochází ode slv. chrib, chr'b t. vrch, hora, a důkazem jest starobylosti Slovanů v Podkrají Tater. Chrib u Vindův až podnes znamená vrch, pahorek; srov. Slovenski hribi ve Štyrsku (něm. Windische Bühel). V Rusích místní jména od slovce chrib odvozená tytýž se vyskytají, np. Chriby ves na řece Kolpince, tekoucí s pravé strany do Besedu a s tímto do Sože, lesy a bahniska Chribské tamže [10]), ves Chrebine západně od Vladimíru a Buhu atd. Od kmene chrib pošlo odvozené slovo chribet (v Ostrožské bibli 1581 čte se chribty = tergora 3 Reg. 7, 33 f. 158, místo nynějšího chrebty), chrebet (čes. hřbet), u Ruských užívané vůbec o hřebenech velikých pohoří, np. Jablonoj Chrebet, Uralskoj Chrebet, Kamčatskoj Chrebet, Stanovoj Chrebet a j. Celá ta půlnoční stráň vrchův od Sučavy až ku pramenům Visly sloula ode 5ho až do 10ho stol. Chrby, a s proměnou souhlásky *b* do *v* Chrvy, Chrvaty. U dnešních Chrvatův, z této krajiny vyšlých, slůvko Chrib poněkud ode prvotního svého významu se uchýlilo, neboť jim znamená tolik co břeh (ripa). Tamže v stolici Záhřebské jest několika vesnic Hrib, Hribec. Rusínové haličtí i uherští, obývající v té odnoži Tater, kterou Ptolemaeus Karpatem nazval, jmenují ty hory Horby, t. Chrby, [11]) a několikero svých pohorních vesnic Horb, Horbok, Horbov, Horbovica, Horbače, Zahorb, Hribici, Hribova, Hribovce atd. Od hor těch prozván národ druhdy pod nimi osedlý, Chrvati, Chorvati, jehož jméno buď již od Celtův, buď teprvé od Řekův a Římanův zjinačené Karpiani, Karpi, Karpikotes atd., u starých zhusta se čte (v. §. 10. č. 10.). Přespolní a porouchaná forma Karpat, ačkoli ve knihách ode Slovanův sepsaných již vůbec panuje, obecnému lidu slovanskému

---

[10]) *J. A. B. Rizzi Zannoni* Carte de la Pologne Par. 1772. l. XII. Chryby. Bagniska Chrybyskie. — Na mapě „Podrobnaja Karta" od Suchtelena a j., l. 26, též na Šubertově speciálné mapě, l. 35., ani vés Chriby, a bahniska Chribská se nenalezají. Ona snad v novějších časích jiné jméno dostala. Říčka slove u Šuberta Kolpita.

[11]) Podlé zprávy, podané od O. Kucharského, jenž l. 1838 sám ty kraje zjezdil.

na prosto neznáma jest. Poláci je jmenují Góry a Tatry, Slováci Tatry, Rusíni Tatry a Horby t. Chrby. Slovo Krępak, jakž u Polákův jeden vrchol Tater slove, z jiného kořene pochází, aniž je sluší se jménem Karpat másti. — *Bastarnicae alpes* slovou na deskách Peutingerových východní odnože karpatských hor mezi Sedmihradskem a Multany, z nichž řeky Maroš a Aluta se prýští. Patrné jest, že jméno celtických Bastarnův přenešeno na hory od nich zaujaté. — *Peuke* (ἡ Πεύκη ὄρος) u Ptolemaea, nepochybně nejpolednější větev bastarnských alpův. Hora Bučes mezi Sedmihradskem a Valachy, zdá se, dochovala sledy toho názvu, jakož i vesnice Bučesd, Bučesul, Bučum, Bučerde, památku jména Peucinův, ačkoli i Bikila, Bukla a j. hory i vesnice v Sedmihradsku se jménem Peuke, Peucini, porovnati se mohou, Bukovina něco vzdálena jest, a jméno její slovanské. Mám za to, že Peucini bylo místní jméno té větve Bastarnův, která v podkrají hory Peuke osedla. Že nikoli na severu, nýbrž na jihu bydleli, z jejich rozšíření se až k ostrovům na ousti Dunaje [12]) průvodné jest. — *Serrorum montes* u Ammiana Marcellina [13]), snad nynější Szairul aneb Szeracsin, *Kogaeonum* (Κωγαίωνον) u Strabona [14]), snad do Thracie přináležící, a *Kaukalandenský les* u Ammiana čili podnešní hory Küküllö v soujmenné stolici v Sedmihradsku naschvál pomíjíme, jako vně vlasti Slovanův ležící, to jediné připomínajíce, že Herodot a po něm Stephanus Byzantinus hory mezi Sedmihradskem a Valachy jmenují *Haemus*, jakž jsme již nahoře dokázali (§. 20. č. 4.). — V hořejších krajinách zatatranských, kde vlastně žádných patrných hor a vrchův není, Ptolemaeus předce ze jména uvozuje hory Venedské, horu Amadoka, hory Budinské a Alanské. K vysvětlení tohoto neobyčejného užívání slova ὄρος mnoho již od učených vykladačův starého zeměpisu na mysli přemítáno a přednášíno. Podlé mého zdání Ptolemaeus, zeměpisec pouze kompilující

[12]) *Strabo* VII. p. 305. Na mapě u Dem. Kantemira psáno jméno jednoho ostrovu v ousti Dunaje Piczina, snad dle lat. Peuce?
[13]) *Ammian. Marcell.* l. XXVII. c. 5. §. 8.
[14]) *Strabo* l. VII. p 298.

bez důkladné známosti položení těch krajin, přenesl slovce ὄρος na lesnaté výšiny, z nichž větší řeky vyplývají. Není nepodobné k víře, že dvojsmysl slovce hora, vyznamenávajícího ve slovanském jazyku i vrch i les [15]), první příčinu ke smyšlení těch vrchův zavdal. Řekové na Černomoří, slyšíce domácí Slovany mluviti o horách, t. lesnatých výšinách (planinách), udělali z toho ὄρους t. vrchy. Nestor praví, že Polané žili rozšíření po svých horách (osobje po goram), a že Kyj, Ščeк, Choriv osedli na horách potomně Boričev, Ščekovica, Chorevica nazvaných, ačkoli jistotně sám nejlépe věděl, že Polané bydleli v rovinách, od nichž i jméno dostali, a že onyno tři hory byly vlastně jen obvýšné břehy Dněpru. [16]) Jestliže domácí Nestor obvýšnosti směl jmenovati horami, proč by to cizí Ptolemaeus byl učiniti nemohl? — *Venedské hory* (τὰ Οὐενεδικὰ ὄρη) kde by se vlastně hledati měly, o tom daremná jest hádka. Zeměpisec je sobě představoval mezi východními Prusy, Kurony a Polskem, asi u pramenův řeky Vindavy, Lubisy, Muše atd. — *Amadoka hora* (Ἀμάδοκα ὄρη), podlé smyslu Ptolemaeova kdeby ležela, nesnadno jest určiti. Reichard, opíraje se na důvodech nevšelijak jistých a pevných, místí ji poblíž pramenův Bereziny a Vilije (srov. níže ji jezero Amadoka). — *Budinská hora* (τὸ Βούδινον ὄρος), podlé téhož zeměpisce ve vlasti Budinův, tudyž někde v Minském atd., hledati se musí. — *Alanskými horami* (τὸ Ἀλαῦνον ὄρος, Marcianus správněji τὸ Ἀλάνον ὄρος), podlé toho, co jsme nahoře (§. 16. č. 10.) o sídlech Alanův na hořejším Dněpru pověděli, a podlé Marciana ujišťujícího, že Rhudon a Borysthenes, t. západní Dvina a Dněpr, z alanských hor plynou [17]), nazval zeměpisec lesy vlastně Okovské (později

---

[15]) U Slovákův v Uhřích hora = silva, vrch = mons. S tím se srovnává litv. girré = silva (vrch litv. kálnas). — U jiných Slovanův ovšem slůvko hora vůbec jen o vrších se užívá.

[16]) *Nestor* vyd. *Timkovsk.* str. 4. 5. — I jinde v ruských letopisech slovce gora zhusta se čte o okolích, kde podlé našich ponětí žádných hor není. Lid ruský pravý břeh Volhy nazývá gory i nagornaja, levý lugovaja strana. *Tatiščev* Ist. I. 104 pozn. 22

[17]) *Marciani* Heracl. Peripl. ap. *Hudson* Geogr. gr. min. I. 56. O okovském lesu srov. §. 10. č. 10. pozn. 105. Již Herberstein Comment. (v Rer.

zkaženě Volkovské) řečené.[18]) — Pohledění na jména těchto hor přesvědčuje nás, že zde vlastně jen názvy národu na hory vztažené před sebou máme, a že ve pramenech od Ptolemaea užitých původně bez pochyby stálo asi takto: Venedové, Amadoci, Budini, Alani a j., ti všickni bydlejí ve svých vlastních horách t. vlastech, podlé čehož zeměpisec, chtěje ty hory nějak nazvati, jména národův na ně přenesl. — *Rhipaey* (Ῥιπαῖ) první u Řekův připomíná Alkman [633 př. Kr.][19]), potom Hakataeus [ok. 509 př. Kr.], Aeschylus [ok. 490 př. Kr.] a Hippokrates [400 př. Kr.]. Všickni tito, pokud slovům jich, ovšem tytýž zatmělým, vyrozuměti lze, místí je na nejzadnějším severu známého světa. Hekataeovo ponětí o nich zachovalo se ve zlomku Damasta[20]) v tato slova: Výše Skythův přebývají Issedoni, severněji od těchto Arimaspi, za těmito jsou Rhipaei, z nichž severní vítr věje a na nichž věčný sníh leží: za nimi přebývají Hyperborejci, sahající až k nejzažšímu moři.“[21]) Od toho se hrubě neliší, co Eudoxus [379 př. Kr.] o Rhipaejech přednášel. Z Rhipaeův, praví on, ležících hluboce ve Skythii, vyplývá Eridanus, tekoucí vedlé Celtův a jiných cizojazyčníkův do západního moře.[22]) Naproti tomu Aeschylus měl za to, že z Rhipaeův Ister vyplývá; Sophokles však a vykladač jeho představovali je sobě na půlnoci.[23]) Aristoteles Rhipy (αἱ Ῥῖπαι) výslovně místí pod arkturem (půlnocí),

---

Moscoviticar. auct. 1600) p. 53 jmenuje jej sylva Volkonzki dicta; naproti tomu Don podlé něho vzniká v lesu Okonitzki lies alias Jepiphanov lics. Ib. p. 49.

[18]) Při rozšířenosti sídel Srbův na severu divno poněkud, že jméno srbských hor nikdež u starých se nevyskýtá. Možné sice, že u Aethika hora Surdus omylem tak psána m. Surbus, záměnou litery *b* do *d*. Slova jeho jsou: „Fl. Tanais nascitur de monte Hyperboreo, qua sunt Riphaei, in monte Surdo.“ ed. *Gronov.* 1722. p. 719. Možné však i to, že zde čísti sluší in monte arduo, jakož níže (pag. 723) stojí: Riphaei montis ardua. Zdaliž ve zkaženém Syebi, Sycbi, Symbi montes u Ptolemaea l. VI. c. 14. nevězí slovo Srb, Srbské hory, již nahoře jsme se tázali (§. 10. č. 11. pozn. 134.)

[19]) *Welcker* Fragm. *Alcman.* p. 80.

[20]) U *Steph. Byzant.* s. v. *ὑπερβόρειοι.*

[21]) Srov. *Ukert* Alte Geogr. IV. s. 15—16.

[22]) *Busilii* Hexaëmer. Hom. III. 6. ed. Par. 1721. T. I. p. 27.

[23]) Schol. *Apoll. Rhod.* IV. 284. cf *Hermann* De *Aeschyli* Heliad. p. 4. Schol *Sophocl.* Oedip. Col. 1284. Sophocl. Oedip. Col 1242. — Sophokles jmenuje Rhipy nočními horami, a klade je v tu stranu světa, kde jest noc a tma.

v nejzažší Skythii, a přemnohé po Istru největší řeky z nich prameniti se praví. [24]) Mela z Ripejských hor povozuje řeku Tanais čili Don. [25]) Plinius je v téže severní straně připomíná. [26]) Podlé Ptolemaea řeka Tanais a podlé Marciana nejen tato, ale i jiné dvě, Turuntus a Chesunus, tekoucí do oceanu sarmatského, z hor těch vyplývají. Jiných pozdějších svědectví mlčením pomíjíme, mezi nimiž některá ovšem tím se odlišují, že Rhipaey do jiných polednějších a západnějších krajin kladou. [27]) Niebuhr se domýšlel, že Rhipaey Řekům slouly nejdříve Tatry, potom pak, když s těmito se seznámili a o blízkosti jejich přesvědčili, že domnělé hory toho jména vždy dále k severu v mysli přenášeli: kteryžto výklad, na oko podobný, v pravdě nic nevysvětluje. Nejstarší zajisté podání u Řekův znělo v ten smysl, že Rhipaey na severu mezi Evropou a Asií, v neznámých končinách, se nalezají. Řecké osady květly od 6ho stol. př. Kr. na Pontu euxinském a Maeotu; Aristaeas a jiní Řekové dávno před Herodotem znali Issedony, Argippaey a j.; pověst, ačkoli temná a matná, o horách uralských a altaiských mnohem dříve, nežli o ukrytých ve středozemí Tatrách, řeckých uší donesti se musila. Podlé této pověsti nejstarší spisovatelé řečtí sázeli Rhipaey nikoli za Haemus a Thraky, nýbrž za Cimmeriany a Skythy, daleko do severu, do krajin Hyperborejcův [28]); a tak tomu všickni starší zeměpisci, Mela, Plinius, Ptolemaeus, Agathemerus, Protagoras, Marcianus atd., rozuměli, jsouce mnohem bližší než

---

[24]) *Aristot.* Meteorol. I. 13.

[25]) *Mela* l. I. c. 19. §. 18. 20. Rhipaeus mons. — Již Ennius Ripaey zpomíná.

[26]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 13. §. 96. Riphaea juga. Tak i *A. Marcell.* XXII. 8. Riphaei montes, *Aethicus* ed. *Gron.* p. 719. Riphaei a j. (Srov. beorgas Riffin u Alfreda.)

[27]) *Plutarch.* in Mario. — Přenášení jména od jednoho pohoří na druhé nic není neobyčejného. Již výš (§. 20. č. 4.) jsme připomenuli, že Herodot sněžky sedmihradsko-valaské jmenuje Haemem, a vědomoť, že Nestor i jiní letopisci ruští naše Tatry jmenují horami kaukaskými. *Nestor* izd. *Timkov.* str. 2. Sof. Vrem izd. *Strojev.* I. 2. Ljetop. Volyn. u *Karamz.* III. B. 182.

[28]) *Orphei* Argonaut. v. 1075. 1119 etc. 1121. Třebas z pozdějšího věku, vždy předce dle staré látky. O Cimmerianech za Skythy srov. *Apollod.* II. 1. 3.

my věku toho, a majíce mnohé nám teď neznámé prameny před rukama, dostatečné k vystižení pravého smyslu starších podání o této věci. Pročež nejpodobněji Rhipaey za hory uralské se pokládají [29]), tím více, že v jazyku čudských národův, jmenovitě obských Ostjákův, jakož i některých jiných asiatských kmenův, slovce rep, ref, až do dnes horu vyznamenává. [30]) Že starší zeměpisci řeky Tanais, Turuntus a Chesunus z Ripaeův povozovali, na příčině jest jejich nedůkladná známost pravého položení severních zemí, a zvláště jejich mylná domněnka, žeby čudský záliv se chvalinským mořem spojen byl. Za tou příčinou oni Ripaey kolmo do severu klásti nemohli, nýbrž šikmo od východu na západ protahovati je museli. [31]) — Z původních a starých jmen hor jediné tři, Orkynské, Karpaty a Ripaey, na uvážení zasluhují: ostatní buď sem nepřináležejí, jako Peuce a Kaukalandii, buď jen podlé národův smyšlena jsou. Jména hor jak u starých tak i novějších zeměpiscův vždy v nejmenším počtu se uvozují; u starých z nouze a nevědomosti, u novějších z převráceného zvyku a nedbanlivosti. Při tom však i na nedostatek hor v zemích zatatranských pamatovati sluší. Onyno tři hory jsou takořka hnízda a původiště tří rozdílných národových kmenův, od nepaměti okolo nich osedlých čemuž i jména jejich nasvědčují. Jméno zajisté orkynských hor z německého, Karpatův čili Chrbův ze slovanského, Ripaeův z čudského jazyka nejpřirozeněji se vysvětluje.

B. Řeky, jezera.

Jdoucímu od západu k severu po břehu baltickém vyskýtá se na rozhraní někdejší vlasti Němcův a Slovanův nejprvé řeka *Viadrus* (v rkp. Οὐιάδος), ze jména jen Ptolemaeovi a Marcianovi

---

[29]) *Schlözer* Nord. Gesch. S. 112.

[30]) Řekové napořád psali Ῥιπαῖ Ῥίπαια č. Ῥιπαῖα ὄρη, starší Latinici Ripaei montes, Plinius a jeho následovníci (Amm. Marcell., Aethicus a. j.) Riphaei, k čemuž přirovnáme-li ags. beorgas Riffin u Alfreda, snadno se přesvědčíme, že forma Riphaei jest německá (*ph* m. *p*, viz *Grimm* 1. 131), jako Phrugundiones m. Prugundiones (§. 19. č. 5.).

[31]) *Lehrberg* Untersuch. zur Gesch. Russl. str. 202.

známá, nynější Odra. K vysvětlení jména snad nejlépe litv. audra f. (fluctus) posloužiti může, se kterýmžto slovem porovnati sluší kmen téměř všem jazykům indoevropejským společný, sans. udra (aqua) ve slovu sam-udra (moře), řec. ὕδωρ, lat. udor, got. vatô, slv. voda atd. [32]) Pro nás v historickém ohledu zvláště to pamětné jest, že i v Illyrsku říčka Odra se nalezá. [33]) — *Suebus*, jméno řeky u Ptolemaea na západ Odry vykládají někteří na Varnu, jiní na Trebli a Rekenici, jiní pak je mají jen za vedlejší jméno dolení Odry (jejíž jedno ústí Swine), jakoby svevská řeka, pro Svevy na ní osedlé; a tento výklad dosti jest případný. — *Visula* u Pomponia Mely, Vistillus a Vistulla u Plinia [34]), Vistula (Οὐιστούλα) u Ptolemaea, Bisula u Ammiana Marcellina, Vistula a Viscla u Jornanda, Visle u Wulfstana a Alfreda, řeka povšechně známá, odkudž by své jméno měla, rozdílná jsou učených zdání. Dobrovský je dříve Slovanům přisobil (jakoby od viseti), potom pak zase odepřel. [35]) A však domnělý celtický kořen is, vis, t. voda, řeka, [36]) nejen ve všech téměř jazycích indoevropejských, nevyloučeje slovanského, ale i ve severských se nalezá, a tudy neprávě se Slovanům odjímá. Známé jsou ve krajinách slovanských říčky Wislica, Wisłok, Wisłoka a Wisłocz č. Swisłocz v Polsku, Vis (pobočni říčka Buhu), Isloč, Isa v Rusku, Vis, Visa, v Marmarošské stolici v Uhřích, Vis ostrov v Dalmatsku, tolikéž na řekách vystavená i potahem na vodu pojmenovaná městečka neb vesnice Wislica, Wisłok, Wisłoczek, Wisłoje, Wisłowa, Wisłowice, Wisłoboki v Polsku, Vis, Visák, Vislava, Vislov v Uhřích atd. Žeby všecka tato jména byla cizí, neslovanská, tomu víru nikterakž přidati nemohu. Okončení *-la* při jmenech řek Slovanům jest oblíbené, np.

---

[32]) Odtud Adria, Adriaticum mare, Vidrus fl. u Ptolemaea (nynější Wechta) a j.

[33]) Běh její zevrub vyměřuje *J. Mikoczi* Otior. Croat. liber. Budae 1806. 8°. p. 292—293.

[34]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 14. §. 100. Vistillus sive Vistula. — V rkp. vypisovače jeho, Solina, čte se Viscla, Visella, Viscela, Visca, Visda.

[35]) *Dobrovský* Gesch. d. böhm. Sprache. 2 A. S. 8.

[36]) Srov. np. Isara, Visurgis a j.

Birla, Čigla, Ilovla, Ipla, Jakla, Jegla č. Igla, Karla, Kaspla, Lipla, Nagla, Navla, Omla, Orla, Pukla, Resla, Sabla, Tašla, Tavla, Tepla, Udomla (gez.), Vabla, Vjažla, Vodla a j. Počátkové *v* co přídech u Slovanův snad častěji než kde jinde se užívá, a tytýž v hustější retové *b* mění (srov. Bisula u Ammiana Marcellina); podlé čehož naše bystřina, bystřica (torrens), co do kořene, s řeckým Ister, vlastně a původně Hister, dobře se srovnává. Vkládavé *t* před *l* a *r* i u Slovanův místo má, srov. slup a stlup, stlp, slama a stláti, srebro a striebro, sraka a straka atd., ačkoli k víře podobné jest, že *t* ve slovu Vistula přísuvka jest řeckých a římských spisovatelův. Nelze tedy zapírati, že slovce Visla týmž právem Slovanům připsati lze, kterýmž obyčejně Celtům se přivlastňuje. [37]) Novější vykladači řeku Eridanus za Vislu pokládají; já však jméno té řeky raději na blízkou západní Dvinu, u starých jmenovanou Rhudon, obracím. A však byť třebas se shledalo, že Eridanem u starých Visla sloula, nemohla-li táž řeka u rozličných kmenův rozličné jméno míti? Nic to není neobyčejného. Tak np. řeka Ob u Vogulův slove As, u Samojedův Koldy, řeka Irtyš u Vogulův Šar, Dněpr u Turkův Uzu, Volha u Kirgizův, Baškirův a kazanských Turkův Idel atd. Dále i to vědomo jest, že jména řek časem se mění. Naposledy, někdy řeky jiné jméno blíž pramene, jiné u vtoku svého mají, np. Danubius a Ister. Konstantin Porphyrogenneta poznamenal, že záchlumští Srbové pošli z bílých Chorvat od řeky Visly jinak jmenované Dičice. [38]) Domýšlím se, že tím není veliké Visly, nýbrž menší říčku někde za Tatrami, snad Wisłoku, nebo některou jinou. [39]) — *Guttalus*

---

[37]) Dřevní Prušané Vislu prý jmenovali Isla, což v jazyku jejich mělo vyznamenávati vůbec tolikéž co *řeka*. Ve starohollandské kronice rytířův řádu německého slove Wissel, Wisschel. *Matthaei* Anal. T. V.

[38]) *Constantin. Porphyr.* De Adm. Imp. II. 33. *Εἰς τὸν ποταμὸν Βίσλας, τὸν ἐπονομαζομένον Διτζίκη.*

[39]) Jméno řeky Dičina v Srbsku, pak města Dičin i řeky Diča (u Konstantina Porphyrogennety *Διτζινα*) v Bulharích vysvědčují, že *Διτζίκη* čísti dlužno Dičica, nikoli Tyčica. Sic jinak v jazyku řeckém a bulharském místo *d* někdy *t* a naopak psáno nalezáme, np. v Konstantinově překladu řečí sv. Athanasia u *Kalajdoviče* Jo. Exarch. str. 98. pozn. 40. Tyča m. Dyča (?). (Srov. tamže str. 189 gatasachu m. gadasachu.)

(Guthalus) řeka u Plinia a vypisovače jeho Solina podlé přisedících Gothův tak prozvaná, drží se za nynější Preglu ve Prusích, ze tří říček, Pisy, Angramu a Instru postávající. Jiní se domnívají, že Visla u vtoku svého do moře, po osazení se na ní Gothův, tak byla pojmenována,[40]) a tento výklad není bezdůvodný. Nahoře jsme podotkli, že řeka Odra blíž ousti svého bezpochyby sloula Suevus, dle přisedících Svevů; tu ještě dokládáme, že Dněpr u tureckych národův jmenován byl Uzu, Uzi, dle národů Uzův čili Plavcův (Kumanův), Don u Skandinavcův Vanaquisl t. Vendův řeka dle Slovanův, u pozdějších Arabův pak Nehrer-Rusiet, t. řeka Rusův, dle osady těchto na něm atd. Jiné řeky jinými od národův vzatými jmény poděleny byly.[41]) — *Chronus* (Χρόνος) u Ptolemaea, Chrunus (Χρύνος) u Marciana Herakleoty, Chronius u Ammiana Marcellina, od zeměpiscův skrze dnešní Niemen se vykládá. Moře, do něhož řeka Chronus se vlévá, sloulo u starých *Cronium*,[42]) nevědomo, dle řeky-li, čili nazpět tato dle něho. To však jestiť paměti hodné, že slůvko Chrono o moři tomto ještě ve středním věku od Prušanův, podlé svědectví Lukáše Davida, se užívalo.[43]) Na řece Niemnu ještě podnes nalezají se hradiště Kroniškas-Pilnis, t. Zámek Kronu, panský statek Krono-Kilpinje, t. luk Kronu, a jiný Kronie.[44]) Obvykle slovce to odvozují od irského kmene croinn (coagulatus, concretus), čehož my při své váze a víře necháváme.[45]) My máme řeku Hron v Uhřích, v Rusích pak v gub. Novohradské teče říčka Graniška s prava do Šliny. — U Gvidona z Ravenny čte se jméno řeky *Lutta* v této straně, tolikéž i *Bangis*.[46]) Ona, od Gatterera vyklá-

[40]) *Thunmann* Nord. Völk. str. 39. *Dobrovský* v rukopisných zápiskách a j.

[41]) Příklady viz §. 8. č. 11. pozn. 98. — V *Ledeburově* Archivu VII. 166—168 přednešena domněnka, že Guttalus jest Gothaelf ve Skandinavii, protože Plinius i Solinus zemi tuto k Germanii počítali. *Plin.* H. N l. IV. c. 13. §. 96. *Solin* Polyhist. c. 23.

[42]) *Plin.* Hist. nat. l. IV. c. 13. §. 95.

[43]) *Voigt* Gesch. Preuss. Bd. I. S. 169.

[44]) *Narbutt* Dzieje nar. Lit. I. 70. — *D. Puszkiewicz* O nar. Lit. w Dzienn Warsz. 1829. č. 44. 45.

[45]) *Schlözer* Nord. Gesch. S. 114.

[46]) *A. Ravennas* ed. Gronov. p. 772. 776.

daná na Rússu, snad jest Leta; tato, soudě dle jména, významenávajícího v litevčině tolikéž co vlna, někde ve staré Litvě hledati se musí, ač není-li to jméno Bugu s nosovým zvukem (srov. litv. banga = unda). — *Rhudon*, u Ptolemaea zkaženě Rhubon (Ρούβων), [47]) u Marciana správněji Rhudon (Ρουδῶν), jest jistotně nynější západní Dvina, jež Lotyšům Daugava slove. Marcianus zajisté povozuje řeku tu s hor alanských, ze kterýchžto podlé něho i Borysthenes se vyřinuje, což na žádné jiné řeky, leč na západní Dvinu a Dněpr, obracíno býti nemůže. Sabinus [l. 1544] řeku tuto jmenoval Rhodanus, pravě o ní, že ze dvou řek povstává a skrze Livony a Kurony teče. [48]) Mám za to, že Eridanus starých Řekův, ponejprvé od Hesioda, potom od Aeschyla, Herodota, Eudoxa [49]) a j. připomínaný, jest Rhudon pozdějších aniž mě vzdálenost ouští Rhudonu od břehu jantarového mýlí. Jantar od břežiště, na němž ho sbíráno, po moři nebo po suchu až ke Dvině, a odtud plavbou do Borysthenu a Černomoří vždy dobře sprovázen býti mohl. Jméno Eri-danus, Rhu-don složené jest, jehož kořenové Rha a Don ve mnohých jazycích indoevropejských se nalezají, vyznamenávající vodu, řeku; srov. co do prvního celt. rus, ros (jezero, rybník), rus. ruslo (řečiště, hlubina, vír), a pošlá odtud slovanská jména Rusalky (nymphae), Rusa, Rasa, Resa atd., a co do druhého oset. dan, don (řeka), slv. tonu, tůně atd. Dřevní název Volhy, Rha, a jména řek Tanais, Danapris, Danastrus, Danubius a j. z těchto kořenův pošla. [50]) — *Turuntes* (Τουρούντης) u Ptolemaea a

---

[47]) Přivrženci čtení Rhubon táhají sem promontorium Rubeas u *Plinia* l. IV. c. 13. §. 95, na čemž však, pro nejistotu položení, nic pevného stavěti nelze.

[48]) *Sabini* Comm. in Virgil. 1544. p. 50. Srov. *Schlözer* Nestor II. 43.

[49]) Eudoxovo [379 př. Kr.] učení o severozápadních krajinách Evropy zachovalo se u Basilia Hexaëmer. Hom. III. 6. ed. 1721. T. 1. p. 27. Podlé něho Eridanus vyplýval z hor rhipejských, hluboko ve Skythii ležících, a tekl do moře západního, vedlé krajiny Celtův. Patrno, řeč i on půlnoční Celty se západními a řeku Eridanus s Rhodanem míchal. Pramen řeky u Rhipaeův ve Skythii, ouští pak u Celtův v Galii!

[50]) Sklad Eri-dan, Ru-don, literně řeko-tůně, jen na oko se příčí, jakoby totožnoslovný; opravdu téměř všech řek jména tak jsou složená, srov. Fuld-aha, Vlt-ava, t. fluctus-aqua, Und-aha, Und-ava, t. undá-aqua, Mar-aha, Mor-ava, t. mare-aqua, Dana-pris, Dana-strus a j.

Marciana, kteráby vlastně řeka byla, neví se. Marcianus ji vyvozuje z Ripaeův, a k severu do sarmatského moře spouští. Podlé toho ji Reichard za severní Dvinu pokládá, což nad míru nepodobné jest. Původu a smyslu jména vyložiti neumím. — *Chesinus* (Χέσινος) u Ptolemaea (v některých rkp. Chersinus (Χέρσινος), Chesynus (Χέσυνος) u Marciana, z týchže hor ve vlasti Agathyrsův do téhož moře se povozuje. Reichard ji drží za Mezeň. Mannert o položení posledních čtyr řek jiného byl domnění, ovšem na rovně slabých anebo žádných základech se opíraje. U něho Chronus jest Pregla, Rhudon Niemen, Turuntes Vindava, Chesinus západní Dvina. [51]) Jak při hořejších, tak i při této řece snad by nejvíce světla podalo jméno, kdyby je s jistotou vyložiti lze bylo. [52]) — *Karambucis*, domnělá řeka na severu u Plinia, [53]) jménem svým naráží jednak na Koretus, zátoku v Maeotu, a Buges, řeku do ní se valící, jednak a ještě patrněji na předhoří Karambis v Paphlagonii. Podlé výpiskův z Hekataea u Diodora Sicilského tekla řeka Karambukas od řeky Tanais nedaleko na východ, kdež i národ Karambucae. [54]) Buď jak buď, řeka ta do našeho oboru nepřináleží. — *Rha* (Ῥᾶ), *Rhos* (Ῥῶς), nynější Volha, největší řeka blízko rozhraní Evropy a Asie (podlé našich zeměpiscův, nebo staří Tanais za hranici pokládali), ze jména teprva u Ptolemaea (Ῥᾶ), Agathemera (Ῥῶς), Ammiana Marcellina (Rha) a j. se pojevila. A však Klaproth nebezdůvodně se domýšlí, že u Herodota jménem Oarus (Ὄαρος) tato řeka se míní, kteréžto slůvko v jazyku hunském a dnešním avarském vůbec řeku vyznamenává. [55]) Mordvíni č. Mokšané i nyní prý Volhu

---

[51]) *Mannert* Der Norden der Erde S. 257—258.

[52]) Že dotčených dvou řek, Turuntes a Chersinus, s jistotou určiti nelze, v nejednom ohledu velice litovati musíme. A však čeho posud dosíci nebylo možné, to snad budoucně se podaří. Forma Chersinus podobně pravější, upomíná na jméno Korsákův čili Kuršinův u Nestora, Kors', Chors', tedy snad řeka Kuronská. Než která?

[53]) *Plin.* Hist. nat. l. VI. c. 13. §. 84.

[54]) *Ukert* Alte Geogr. IV. S. 39. Doložení, že řeka ta teče v Celtice, zdá se ukazovati na dobu celtického rozhoštění se na Dněstru a Černomoří.

[55]) *Klaproth* Tableaux historiques de l'Asie p. 23—24. 245. O slovci uar, maď. ár, slv. jár, jár-ek, již výš §. 14. č. 8. zmíněno.

jmenují Rhou. [56]) U národův tureckých ode středního věku až do dneška slove Adal, Idel. [57]) Slovanské její jméno Volha jak by staré bylo, určiti nemohu; u Nestora se již čte. Mělať tedy velikanská tato řeka od pradávné doby u rozličných kmenův rozličné jméno. — Herodot mimo řeku Oarus, kterouž za Volhu uznáváme, ještě jiné dvě řeky, t. Lykus a Syrgis (Λύκος, Σύργις), [58]) spolu s řekou Tanais z krajiny Thyssagetův povozuje a do Maeotu spouští. Kteréžby to řeky byly, o tom mezi učenými hádka jest. Možné, že Syrgis a Hyrgis, pobočná řeka Donu u téhož spisovatele, [59]) jedna a táž jest, nejpodobněji nynější Donec. Lykus Reichard za totožnou s Pliniovou řekou Lagous [60]) pokládá a na hořejší Volhu slyší; od řeky téhož jména u Ptolemaea, kteráž dnešní Kalmius býti má, ji všickni vykladači oddělují. Oarus Reichard s Pliniovým Ocharius čili Opharus [61]) pojí, a za nynější Oku drží. Všecko to nad míru nejisto jest. Výše Volžska v gub. Saratovské vpadá do Volhy s levé strany trojí řeka Irgiz jmenovaná. Smí-li se staré jméno řek Herodotových Hyrgis a Syrgis s tímto novým srovnati, toho jiným k rozhodnutí zůstavuji. Řeky tyto vlastně již vně dřevní vlasti Slovanův leží. — *Tanais* (Τάναϊς), dnešní Don, řeka od Herodota až do Jornanda a Prokopia v dějinách a zeměpisu zhusta zpomínaná, a povšechně za hranici mezi Evropou a Asií pokládaná, odkudby své jméno měla, podlé nahoře řečeného na jevě jest. Poněvadž slovce dan, tan, všem téměř jazykům indoevropejského plemene společné jest, nelze za to míti, žeby teprva od Sarmatův toto jméno byla dostala, ačkoli nejdřevnější její obyvatelé, pokudž vědomo, již v 6tém stol. před Kr., byli Sarmati. Tatoť jest řeka, kteráž ve skan-

---

[56]) *Schlözer* Nord. Gesch. 306. *Zjablovskij* Zeml. Ross. Imp. I. 88.

[57]) Kazanští Turci, obvykle zvaní Tataři, ji jmenují Idel (per excellentiam), Viatku Naukrad-Idel, Kamu pak Čolman-Idel. V tureckém nářečí Čuvašův, obývajících na břehu Volhy, každá řeka slove Adal. *Klaproth* Tableaux p. 240.

[58]) *Herod.* l. IV. c. 124.

[59]) *Herod.* l. IV c. 57.

[60]) *Plin.* Hist. nat. l. VI. c. 7. §. 21.

[61]) *Plin.* l c.

dinavských pověstech Vanaquîsl, t. Vindův rámě (řeka) slove. Plinius o ní omylem poznamenal, žeby u Skythův *Silis* sloula [62]), což vlastně o asiatské řece Jaxartes platí, kteráž tolikéž ve dřevní době jmenována byla Tanais. [63]) — *Maravius* (Μαραβίος) u Ptolemaea, řeka vně vlasti Slovanův ležící, podlé výkladu Reichardova nynější Manyč, pobočni řeka Donu s levé strany, jménem svým na Moravu upomíná. Nedaleko odtud měli ovšem podlé Plinia a Ptolemaea sidliti v 1ním stol. po Kr. Srbové (srov. §. 9. č. 2), ale žeby až k této řece byli dosahovali, na to žádných důkazův nemáme. — Menších pomořských říček Agarus, Poritus, Gerrhus, Buges, Hypakyris, Acesinus, Pantikapes a Almatae, na díle již od Herodota, na díle teprva od pozdějších spisovatelův jmenovaných, jakožto vně hranic dřevních Slovanův tekoucích, pomíjíme. — *Borysthenes* (Βορυσθένης) u Herodota a téměř všech pozdějších zeměpiscův, tytýž i Borystenes (Βορυστένης) a na římských nápisech Borusthenes, nynější Dněpr, odkudžby tento název měl, těžko ovšem určiti. A však ohledem na to, že z vlasti slovanské vyplýval, a že všickni národové cizí jména podlé povahy jazyka svého ohýbati a jinačiti zvykli, aby jim domácnější tvářnosti dodali [64]), neváháme se slovo Borystenes za zřečtěné slovanské Berezina anebo Berestina uznati. [65]) Dřevní Slované jmenovali řeky nejraději podlé

---

[62]) *Plin.* Hist. nat. l. VI. c. 7. §. 20. c. 16. §. 49.

[63]) *Klaproth* Tableaux hist. de l'Asie p. 181. (Srov. výš §. 13. č. 5.)

[64]) *Grimm* D. Gr. III. 567—558 *Pott's* Etymol. Forsch. I. S. XXXIV.

[65]) *Murray* (Forsch. z. eur. Sprachenb. üb. v. *Wagner* II. 229) tolikéž na berest ukazoval. — Nezle již náš *Veleslavín* v kron. Mosk. str. 24. „Slovo Dněpr od Borystena velmi se dělí: ale mně se zdá, že tak řečená řeka Berezina, kteráž mimo Borysov zámek a mimo mnohé jiné teče, a potom do Dněpru vpadá, tim jménem Borysthenes od starodávna jmenována byla.“ Snáší se s tim *Schlözer* v hist. litev. str. 259 posn. *η*: „Dieser auch für die Philologie merkwürdige Fluss Berezina ist eben derjenige, von dem höchst wahrscheinlich der alte Name des Dnepr Borysthenes, als mit dem er zusammenfliesst, seinen Namen erhalten hat.“ Tolikéž i *Herberstein* ed. Fsanc. 1600. p. 77. též v *Mizler* Collect. magn. I. p. 218. sq. Berezina fluvius, qui infra Bobrantzko Borysthenem influit, praeterlabitur Borisovo oppidum, estque, ut oculis conspexi, *amplior aliquanto Borysthene* ad Smolentzko. Plane puto, hunc Berezinam, id quod etiam vocabuli sonus indicare videtur, ab antiquis Borysthenem habitum fuisse. Nam si Ptolemaei descriptionem

lesův, z nichž ony vyplývaly; tak povstaly np. v Čechách Březnice, Brusnice, Doubrava, Dřína, Habr, Javůrek, Klenice, Leština, Lipnice, Ostružna, Rokytnice, Sosna, Trnava, Voleška, Volešnice, Vrbka a j., v Srbsku Brezovica, Dubrava, Grabovo, Jasenica, Lepenica, Liplja, Lipovac, Lipovača, Lipovica, Topolnica a j, tak u jiných Slovanův jiné těm podobné. Veliká řeka, a jakoby rámě od západu do Dněpru se valící, slove do dneška Berezina; než kterak medle sloula východní ratolest čili vlastní nynější Dněpr od pramene až do stoku s Berezinou před zobecněním slova Danapris, pošlého od sarmatských Alanův, na řece této osedlých? Domýšlím se, že Berestina anebo Beresten: jakož v skutku až podnes se v Rusku nalezají řeky Berestjanka v gub. Černihovské, s leva do Vneče tekoucí, a Berestovaja, do Orelu, dřevního Uglu, vbíhající. Města Berestovo, [66]) Berest, Brest v Rusku a Polsku známa jsou: vesnic téhož jména, zvláště v Rusku, nesmírný počet jest Novější jméno Danapris, Danaprus (Δανάπρις) teprva u nejmenovaného původce periplu Pontu euxinského, okolo l. 333 po Kr., ponejprvé se pojevilo. [67]) Jornandes, Konstantin Porphyrogenneta a jiní je zhusta připomínají. Jméno to jest složené z dvojího kmene, t. dan, don (srov. oset. don = fluvius, irs. tonn, tain, slv. tonu, tůně atd.), a paris, peris, thrac. a get. tok, potok (srov. alban. përua = rivus, valas. përëu = rivus, përëoašu = rivulus, slv. bara, bařina, brenije = stagnum, lutum atd.). Oba tato prastará slůvka ve jmenech přemnoha řek se vyskýtají. [68]) U ně-

---

conspexerimus, Beresina fontibus magis quam Borysthenes, quem Nieper appellant, conveniet. I náš Katancsich a Němec Reichard jméno Borysthenes skrze Berezinu vykládali.

[66]) Berestovoje, knížecí městečko na Dněpru blíže Kyjeva, v němž Vladimír Veliký skonal, od Nestora několikrát [ok. 980. 1015] se připomíná. *Nestor* vyd. *Timkovsk.* str. 48. 92. Sof. Vrem. I. 49. 66.

[67]) Anon. Peripl. Ponti eux. ap. *Hudson* I. p. 8.

[68]) Ode kmene dan, tan, pocházejí np. Tanais dvůj, Danapris, Danastrus, Danubius, Don, Donec, Dunaj, Dunajec, Dvina dvoje a j., ode kmene paris, peris, mimo již dotčený Danapris, řeky v Dacii Na-paris, Poras (Pyretus, nyní Prut), Poritus v Sarmatii, Pas-pirius (u Theophylakta, tuším nynější Buseo, Pasiaces u Ptolemaea dle lepších rkp.), pak města v Sarmatii Naubarum, v Dacii Zuribara, v Moesii a Thracii Drusipara č. Druzipera, Bessapara, Subzupara, Chesdupara, Priskopera, Adumipara, Tempira,

kterých spisovatelův středního věku místo Danapris i Danubius se čte. [69]) Turečtí národové řece přezdělí Uzu, Uzi, Ozi, Oza, Joza, [70]) odkudž jméno zátoky, do niž vpadá, Ozolimna. [71]) O vrchovišti jejím, jakož i o pramenech Nýlu, Herodot, jakž sám vyznává, nic jistého dověděti se nemohl. Ptolemaeus měl již známost o dvojím ramenu řeky té, severním, t. vlastním Dněpru, a západním, t. Berezině. Gerard Mercator ve přípisích ku Ptolemaeovi vydání Bertia [72]) v týž smysl se prohlásil, že Ptolemaeus obě řeky, Berezinu i Dněpr, jedním jmenem zahrnuje, onéno prameny prý v popisu obřeží vyznačiv 52°: 53°, této pak níže těmiž sice čísly, a však s doložením slov „pramen, jenž nejsevernější jest Borysthenu" (ἡ δὲ πηγὴ ἡ ἀρκτικωτάτη τοῦ Βορυσθένους ποταμοῦ,), z čehož patrno, že poslední počty jsou zkažené. Naproti tomu slova „Borystenu pak řeky to co vedlé Amadoky jezera jest" (Borysthenis autem fluvii id quod juxta Amadocam paludem est) rozumí Mercator na nèkterou pobočni říčku (divertigium), nejisto kterou, nikoli na Berezinu. S Mercatorem se snáší Danville. Na odpor tomu Reichard západní rámě Borysthenu a toto divertigium za totožné pokládá, což méně uhodné býti se vidí. Pravé temeniště Dněpru mezi všemi starými zeměpisci nejvýrazněji určil Marcianus, pravě, že oboje řeka, Rhudon

---

Topirus (později Pirus), Tranupara (jinde se nachází jen Trana), Dardapara, Briparum, Topera, Mutzipara, Škaripara, Vesiparum, Veripara, Iagipera, Velaidipara, Bepara a j., z nichž nèkterá u Prokopia de aedific Justin. Imp. se čtou.

[69]) K př. u Jornanda podlé některých rkp.

[70]) *Moses Chorenens.* Geogr. ed. Lond. N. 22. p. 345. „Joza." V zeměpisu tomto stojí psáno, že Dunaj u Rusův (ovšem Turkův) slove Joza, rozuměj Dněpr, což snad odtud pošlo, ponévadž ve středním věku jméno Danubius i místo Danaprus se užívalo. Ve starých rkp. armenské geografie vstavka tato o řece Joza se nenachází. U spisovatelův mahomedanských středního věku Dněpr slove vůbec Uzu, Uzi, Ozi. Wien. Jahrb. d. Liter. 1834. Bd. 65. S. 4. ff. *Katancsich* Orb. ant. 1. 204. Mela ed. *Weichert* p. 82. Učený Hammer dovozuje (ve Wien. Jahrb. d. Lit. 1834. Bd. 65 S. 4. ff.), že slůvko Oxus u Tzetzesa (v 8 chiliadě), flumine d'Ellexe na mapách středního věku atd., není rozdílné ode jména Uzu, kteréžto, podlé jeho důkazův, řece té dostalo se po tureckém národu Uzi, t. Plavci, rus. Polovci (jinde Kumani, Kuni), na ni osedlém.

[71]) *Anna Comnena* ed. Ven. p. 159. *Stritter* III. 870. Tím opravuji, co jsem o tom kvapně napsal v Abkunft d. Slav. S. 121—122.

[72]) *Ger. Mercator* Annot. ad Ptolem. Geogr. ed. *Bert.* p. 17.

i Borysthenes, z jednoho a téhož alanského lesu vyplývá. [73]) — *Piena* (Πιένα), druhdy Pěna, dnešního dne malorusky Pina, řeka do Pripeti a skrze tuto do Dněpru se valící, již za času Ptolemaeova jistotně tímto jménem byla vyznačena, jakž patrné z přímí osedlého na ní a od téhož zeměpisce vytčeného národu Pien-gitae (Pinae accolae, srov. §. 10. č. 10.). Dnešní rusinské vyslovení Pina místo Pěna, a Pinsk místo Pěn'sk, z obdobné proměny hlásky *é* v *í* pošlo; Malorusi zajisté, zároveň Slovancům a Dalmatincům, vyzvukují ćvit, śvit, tisto, misto, chlib, susid, bida, tobi, sobi m. cvět, svět, těsto, město, chléb, soused, běda, tobě, sobě atd. Naproti tomu Poláci, některé větve Slovanů v Bulharích a ve dřevním Polabsku touž hlásku ve mnohých slovech proměnili v *ia* neb *a*, np. pol. kwiat, świat, ciasto, miasto, Lach, szlachta (m. sliechta), bul. grjach, prosjak, mljako, rjaka, orach m. grjech, prosjek, mljeko, rjeka, orjech, polb. mial, clovak m. měl, člověk atd. U Bulharův a Valachův zhusta místo *ia* slyšeti *ea*, np. Deavol m. Djevol (n. civitatis), Dolean m. Doljen atd. Tím se vysvětluje jméno řeky Peanis, Panis, dnešního dne Peene v Braniborsku. Totižto Lutici, z podkrají anebo blízkosti Pjeny vyšlí, přenesli toto jméno na dotčenou řeku v Němcích, vyslovujíce je podlé svého způsobu Piana, Peana, jakž patrno z forem Peanes u Adama Bremského, Panis a Penis u Helmolda, a ze jména větve Lutičův Zerezpani, Zerzipani, Circipani, t. Cerezpianci (srov. srb. Prekodrinci, a viz o tom šířeji níž §. 44. č. 6.). Tolikéž poboční říčka Sury s levé strany, v Rusku, slove Piana, snad od Poljanův tam osedlých tímto jménem podělena? [74]) Možné, že jméno jezera Pena též sem přináleží, z něhož Volha se pramení. [75]) Význam slovce Pěna každému Slovanovi znám

[73]) Pamatné v historii slovanské prahy Dněpru popsal nám Constantin Porphyrogenneta, o čemž níž §. 28. č. 15.

[74]) Vědomo', že Radimiči a Vjatiči byli z Lechův. Ale i mnohem pozdéji knížata ruští zajaté Poláky do Rus převodili a na Volze i Kamě zosazovali. Viz *Köppen* Ueb. Alterth. u. Kunst S. 28. Ostatně v Rusku více jest říček a jezer Pena, Pijana, Pjana, Pjanaja, Peno atd.

[75]) *Karamzin* Ist. ross. gosud. I. B. 205. pozn. 515.

jest: a však podobné jest, žeť ono původně vyznamenávalo vůbec plyn, teklinu, vodu, jako sans. panis (srov. litv. pėnas = mléko). Zdeť tedy máme prastaré slovanské slovo Pjena (Πιένα), v původní jeho formě, v jazykozpytném ohledu důležité, a spolu jedno z nejjistějších svědectví staré historie Slovanův. — Z řek na západ Dněpru do Černomoří anebo do Dunaje se valících, s vyloučením nepatrných (np. Nusakus, Kuphis, Axiaces, Tausis, Hierasus a j.), připomeneme jen některé větší, prameny svými do pravlasti Slovanův sahající. *Hypanis* (Ὕπανις), dnešní Boh, od Herodota, Mely, Strabona, Plinia a jiných připomínaný, již v 6tém stol. dřevní jméno v novější Bog, Boh, proměnil.[76]) Jornandes a Gvido Ravennas jej jmenují Bagossola, t. Bagos řeka, sola zajisté ve stněm. vyznamenává řeku, vodu, naproti tomu Konstantin Porphyrogenneta Bogu. Prvotní význam jednoho i druhého jména nesnadno určiti. Slované ovšem božskou poctu velikým řekám činili: a však nevím, smí-li proto jméno řeky Bub, Boh, se slovem bůh (deus) se pojiti? Na Maeotu řeka Moločnaja sloula poně Buges; a thrácké Pek (fluvius), řecké πηγή (fons), skan. beckr (rivus), stněm. pah, něm. bach, lit. banga (unda) atd., dávají nám právo domýšleti se, že i Slovanům druhdy bylo známé slovo buga (unda). Herodot tuto řeku z velikého jezera povozoval, dokládaje, že pobočni potůček její, vydávající hořkou vodu, slul skythicky Exampaeos (Ἐξαμπαῖος), řecky ἱραὶ ὁδοί, t. svaté cesty.[77]) Jméno Hypanis zdá se býti složené se slůvkem panis (aqua). — *Tyras*, u Herodota Tyres (Τύρης), u Skylaxa Trisses, u Skymna, Ovidia,[78]) Strabona, Ptolemaea a j. Tyras (Τήρας), u Mely a Plinia Tyra atd., nynější Dněstr, podlé některých zpráv u tamějších Rusův ještě až podnes, jakož u Multanců u Turků, slove Turla (Tural). I tuto řeku Herodot ze středozemního jezera, na rozhraní říše Skythův a krajiny Neurův, vyvodil.[79]) Slůvko

[76]) *Jorn.* Get. c. 5.

[77]) *Herod.* l. IV. c. 52. Jiní čtou ἐννέα ὁδοί (novem viae). Viz §. 13. č. 7.

[78]) *Ovid.* Epist. de Pont. IV. 10.

[79]) Bylo to obyčejné u starých všecky něco větší řeky povozovati z jezer, což někdy s pravdou se trefilo, někdy i chybilo.

Tur u Slovanův znamená nejen býka (taurus), ale i boha války: od onoho bez pochyby pošla jména krajův, měst, hor a dolin, jako Turec, Turopole atd., od tohoto u Slovákův jméno letnic turice. Těmto slovům jméno řeky příbuznější býti se zdá, nežli celt. dur (aqua), iber. iturria (fons, ve složení jen tur), tur. dere (vallis) atd. · Již v sarmatské době povstalo jméno Danastrus (Danastus), Danastris, od osedlých na ousti jeho Jazygův a Roxolanův, ačkoli ono teprva ve spisích Ammiana Marcellina, Jornanda a Konstantina Porphyrogennety se pojevuje.[80]) Jestiť pak jméno to složené ze kmenův dan (fluvius) a ister (torrens, srov. bystřina). — *Agalingus*, na deskách Peutingerových, v té straně, kde se slovo Venadi čte, řeka na prosto neznámá. Jméno to buď porouchané, buď cizí jest. Malé říčky Kagil'nik v Bessarabii, a Kujal'nik mezi Bohem a Dněstrem do Černého moře plynoucí, jménem svým poněkud na Agalingus se ponášejí. Slovce gul, kula, vyznamenává v některých jazycích asiatských tolikéž co pramen, řeka, stoka;[81]) odtud jména tolikerých řek a jezer ve východních Rusích, kdež od začátku středního věku uralští a asiatští cizokmenci kočovali, jako Teli-gul (správněji Deli-gul), In-gul, In-gulec, Ka-gul, Derkul, Os-kol a j. Paměti hodné jest, že již u Ptolemaea jedno ousti Dunaje slove Thia-gole, a že ve skandinavské Eddě tolikéž řeka Gjöl se připomíná. — *Poras* čili Pyretus (Πορᾶς acc. Πορᾶτα, Πυρετός) dle Herodota onim jménem ode Skythův, tímto od Řekův nazýván, u Konstantina Porphyrogennety Brutus, až podnes slove Prut, nepochybně od thrack. pĕrua, pĕrĕu (rivus). — Ostatní řeky, z hornaté Dacie do Dunaje splývající, sem nepřináležejí. Již Herodot na jednom místě připomíná řeky Atlas, Auras a Tibisis, t. Alutu, Šil a Temeš,[82]) a na jiném Tiarantos (= Hierassus Ptol.), Ordessus, Naparus (snad = Apus na deskách Peutingerových?) a Ararus (= Auras),

---

[80]) *Amm. Marcell.* l. XXII. c. 2. Danastus. *Jorn.* Get. c. 5. Danastrus. *Const. Porph.* c. 42. Danastris.

[81]) *Köppen* Ueb. Alterth. u. Kunst. S. 29.

[82]) *Herodot.* l IV. c. 49. Jak tomu místu vyrozuměti, nahoře §. 20. č. 6. pozn. 31. jsme ukázali.

t. Seret, Ardžiš atd., váživ rozdílné ty zprávy nepochybně ze dvou rozdílných pramenův. — Podlé desk Peutingerových a nápisův římských dnešní říčky Černa a Brzava, v jihovýchodních Uhřích, na pomezi Dacie, již ve 2hém stol. tato svá jména měly. Jména měst *Tsierna* a *Bersovia* nepochybně od řek původ svůj vzala (srov. §. 11. č. 9.). — *Bustricius*, t. Bystrica, v Pannonii, u Gvidona Ravenského ze starých pramenův [83]), nevím, kde se hledati má. V Uhřích a krajinách přilehlých několiko jest říček téhož jména. Snad některé ostatky Slovanův v celtické době v tom koutě mezi Dunajem a Dacií outočiště nalezly; snad také sarmatskými Jazygy podmanění Slované (Sarmatae servi), osvobodivše se, sem ucouvli a tyto říčky slovanskými jmeny prozvali. — *Tibisis* (Τίβισις) u Herodota, Tibissus a Tiviscus na římských nápisech, [84]) Tibisia u Jornanda a Gvidona, není Tisa, nýbrž Temeš, již u Ptolemaea i Tomoschios zvaná, [85]) u kteréhož sice i Tibiscus se čte, omylem buď zeměpisce samého, buď pozdějších. Proměna souhlásky *b* do *m* jest obyčejná. — *Maris* (Μάρις) u Herodota, Marosius u Plinia, [86]) Marisia u Jornanda a Gvidona z Ravenny, jest nynější Maroš, ze známého kořene lat. mare, slv. moře, něm. meer atd. — *Kusus* u Tacita místo *Krisus*, [87]) Grissia u Jornanda, Gresia u Gvidona z Ravenny, jest nynější Körös z Dacie do Tisy tekoucí. Výklad jména ve skrytu jest. Valachové a Slované znají říčku a rybu karas. — *Pathissus* u Plinia, Partiskus (Πάρτισκος) u Ptolemaea (jak soudím dle města Partiskon, Πάρτισκον, na Tise), Parthiscus u Ammiana Marcellina, [88]) Tysianus, Tisia u Jornanda, Tissus (Τίσσος) u Theophylakta Simokatty,

---

[83]) *Anonym. Ravenn.* ed. *Gronov.* p. 779.

[84]) *Tab. Peut.* segm. VII. „Tiuisco." srov. *Katancsich* Orbis antiqu. 372. 374.

[85]) *Ptolem.* Geogr. l. III. c 9. Tricornium, juxta quam divertitur Tomoschius fluv. (ed. *Μόσχιος*, čti *Τομόσχιος*, an το jmíno za článek a omylem vynecháno, jako při Tomea, Topirus, ve středním věku Mea, Pirus, a rozuměj o vtoku do Dunaje s protivné, *levé* strany).

[86]) *Plin.* Hist nat. l. IV. c. 12. §. 81. Místo: A Maro sive Duria est, čísti dlužno: A Marosio Dacia est etc.

[87]) *Tacit.* Annal. l. II. c. 63.

[88]) Parisus u Strabona snad omylem m. Patisus?

Tysia u Gvidona z Ravenny, Titza (Τίτζα) u Konstantina Porphyrogennety, Tiza u Einharda,[89]) Thyscia, Tyscia, v nejstarších domácích listinách a letopisích, jest dnešní Tisa, lépe Tysa. Neuměním pozdějších uherských spisovatelův bezprávně dřevní jméno Tibiskus, řece Temeš vlastní, na tuto řeku obráceno. Parthiskus u Ptolemaea a Ammiana Marcellina chybně psáno místo Patiskus nebo Patissus, kterážto přesná forma u Plinia se vyskytá. Že slovce složené jest a původně Potisí znamená, již nahoře (§. 11. č. 9.) jsme doličiti se snažili. V Rusku ř. Tysja, někde mezi Pereslavem a Rjazaní, připomíná se v list. 1496.— *Granua* (Γρανούα) u cís. Marka Aurelia Antonina, nynější Hron (v. §. 11. č. 9.) — *Danubius* (Δανούβιος) u Aristotela, Diodora Sikula, Caesara. Ovidia, Mely, Strabona, Plinia atd, Danuvius na římských nápisech, Ister, Istrus (Ἴστρος) u Herodota, Skylaxa, Skymna, Virgilia, Kornelia Nepota, Hister u Cicerona, na římských nápisech, Histrus u Tibulla atd, hlavní řeka Evropy, jejíž dvojité jméno, ono v hořejší, toto v dolejší straně (asi od prahův blíž Řavy) užívané, podlé toho, co jsme nahoře o slovích dan a is, vis, řekli, již světlé jest. Slovef pak u Slovanův rus. pol. bul. slk. Dunaj, kor. Dunej, srb. Dunavo. Pozoru hodné jest, že v Bělorusi, gub. Vitebské, nalezá se potok Dunaj, tekoucí do Viéby, na němž někdy město Zadunavje čili posad Zadunajský.[90]) Z téhož kořene, z něhož praevropejské Isteri, Hister a Histria (známá krajina na adriatickém moři), vyrostlo i slovanské bystřina (torrens), Bystra, Bystřice atd. —

Obšírné ty krajiny, kteréž jsme za evropejskou pravlast Slovanův uznali, plné jsou větších a menších jezer, ale stará jména jejich nám bohužel u žádného spisovatele oné doby se nezachovala. Herodot, váživ své zápisky o řekách půlnoční Evropy z oustních zpráv obyvatelův černomořských, téměř při každé řece, obyčejem těch časův, doložil, žeby z velikého jezera vyplývala, při čemž někdy ovšem na pravdu uhodil, někdy i jí se chybil. To však nemožné není, že ně-

[89]) *Einhardi* Annal. a 796.
[90]) *Chodakowski* O Słowiańszczyznie. Krak. 1885. str. 37.

která jezera v běhu času buďto sama od sebe osákla a ochabla buďto prací lidskou vysušena jsou. Jména těch jezer nám Herodot nepodal. Ptolemaeus výslovně jen jezero Amadoka jmenuje, o jehož položení, jakož i o významu jména, nic s jistotou neví se: poněvadž sám Ptolemaeus sobě odporuje, když národ, hory a jezero téhož jména na tři rozličná místa od sebe rozstavuje. Reichard jméno pokládá za složené, jehož poslední částka prý na nynější město Dokšice ve kraji Vilejském gubernie Minské ukazuje, a jezero za bařiny okolo něho, z nichž Berezina vyplývá. Podlé staré národní pověsti, na niž se Maltebrun (ve svém Tableau de Pologne) odvolává, někdy v Minském okolo pramenův Bereziny bylo veliké jezero, později prý od jednoho z králův Kyjevských do Dněpru spuštěné. [91]) O jménu nic říci neumím; mám však za to, že A v něm jen obyčejná předsuvka jest a ku podstatě slova nepřináleží (srov. §. 10. č. 10.). — O velikém jezeru Budinském, jehož zbytkové jsou bláto a bařiny Pinské, již nahoře jednáno (§. 8. č. 3.). — Před Tatrami se nám zachovalo znamenité praslovanské jméno jezera Blatenského „Pleso," u Plinia omylem Peiso m. Pelso, u Aurelia Victora Pelso, u Jornanda Pelsodis lacus, u Gvidona Ravenského Pelsois, největší prý jezero v Pannonii, [92]) u nejmenovaného Karantance Pelissa, o němž již nahoře (§. 11. č 9.) zmínka byla. Ještě podnes u Moravanův, Slezákův a Slovákův v Tatrách každé menší jezero slove pleso. [93]) Známoť slovo to i Rusům. [94]) — Z přehledu tohoto patrné jest, že jména řek a jezer Visla, Péna, Berestina, Černa, Brzava, Bystrica, Potisí. Hron a Pleso dosti jasné a důkladné svědectví o starobylosti Slovanův před

---

[91]) Hertha Bd. III. S. 468. XI S. 3. ff. 46 ff. *Reichard* Kl. Schrift. 1836. str. 427.

[92]) *Anon. Ravennas* ed. Gronov. p. 779. *Kutancsich* to též slyší na Blatno: Comment. in *Plin.* Pannon. p. 20—21.

[93]) *Palkovič* Českoněm. slov. s. h. v. *Staszic* O Bieskidach i Kriwanie v Rocz. tow. Warsz. T. VI p. 139.

[94]) „Pleso" *Schlözer* Gesch. v. Litt. S. 19. *Eb.* Nestor III. S. 356. Sof. Vrem. I. 453. II. 145. Nikol'skaja plesa, jez., Ples, Pleso, Plesa, množství vesnic v Rusku (§. 11. č. 9.). Fočkino Pleso, v list. cara Mich. Theodor. l. 1637 v Sobr. gos. gram. III. 364.

i za Tatrami vydávají, jemuž jiná, jako Rhudon, Tyras, Dunaj atd., buď všem evropejským jazykům obecná, buď nejpřirozeněji ze slovanského povoditelná, žádnou měrou neodporují.

C. Města.

Není mne tajno, že mnohým, majícím před očima výpověď Jornandovu o sídliskách Slovanův v jezerách a lesích, s nemalým bude podivením, žeť já v tomto oddílu a v této době o městech Slovanův řeč činiti míním. A však já opravdu nejináče smýšlím, než že Slované již v této dřevní době rovně tak, jako podlé svědectví historie na počátku 9ho stol., nejen v selských vesnicech, ale i v obšírných upevněných městech čili hradech (stslv. grad, lat. civitas, urbs, oppidum, goth. baúrgs, stněm. puruc, ags. byrig, skan. borg, gardhr) obývali. Důvody tohoto domnění svého na jiném místě příležitěji rozvinouti míním; zdeť jen to připomenouti chci, že okolo l. 839 město Kyjev, tu dobu od Kozarův sklíčené, již výslovně hradem se jmenuje; že Varjahové, byvše l. 862 ku panování nad některými větvemi Slovanův povoláni, již zemi plnou měst a hradův nalezli, z nichž mnohé, jako Novhorod, Bjelozersk, Rostov, Izborsk, Smolensk, Polock, Murom, Ljubeč, Černihov, Kyjev, Pleskov, Perejaslav', Ovruč, Korosten č. Izkorosten, Vyšehorod atd., ze jména v letopisech se uvozují; že nejmenný původce zápiskův Mnichovských (na konci 9ho stol.) a Konstantin Porphyrogenneta o městech čili hradech (πόλις, civitas) zatatranských Slovanův zmínku činí; a že Slované, přešedše do Němec, hned z počátku svého zde přebývání veliký počet slavných a lidnatých měst na břehu baltickém vystavěli. Nebyla to ovšem města způsobem řeckým a římským stavěná, ale dřevěná; a však předce byla města, příkopy, náspy a palisadami ohražená a branami opatřená, nebo Nestor ve svém letopisu hrad a vesnici (selo) všudy bedlivě různí. [95]) Aniž

[95]) Olha města Izkorostenu 946 za celý rok darmo dobývala, až je naposledy lstí zapálila, tak že celé vyhořelo.

se domnívati lze, že jich buď příliš málo bylo, buď teprva nedlouho před přijitím Varjahův nastavěno. V malé krajince Drevljanův o větším počtu hradův zmínka se děje; [96]) a z toho co nám o Novhorodu nejstarší letopisci zapsali, [97]) s jistotou zavírati můžeme, že takové, tak veliké, lidnaté a bohaté město nemohlo najednou a jakoby přes noc zrůsti. Bylo-li ale u Slovanův v 8mém a 9tém stol. takové množství měst a hradův, proč by jich nebylo mohlo ve 3tím a 4tém býti? Kdo je medle tak naspěch naučil města stavěti a v nich obývati? Povaha, mravy a zvyklosti národův se tak nakvap nemění. Národ rolnický, hospodářský, kupecký, jakým byli dřevní Slované, od nepaměti musel obývati v městech a vesnicech: jen kočovníci bez stálých příbytkův a sídel ostati mohou. Jakož nám tedy Herodot v krajině Budinův hlavní město, u Slovanův snad Budin jmenované, [98]) popisuje, jehož vystavení on, nevím jak pravdivě, Řekům přičítá, tak se domnívati lze, že i všecka ostatní města Slovanův v této dřevní době, o níž zde jednáme, spořádána byla. A jestliže nám u starých spisovatelův buďto žádných, buďto aspoň příliš málo jmen měst ve slovanských krajinách za Tatrami zachováno jest, považiti sluší, že všecky jejich zprávy o těchto zemích nad míru nedostatečné, kusé a matné jsou, a že římské ouřední mappy (itineraria), v nichžby jména ta nám se byla zachovati mohla, až na tyto země se nevztahovaly. Toto poznamenavše nyní již ke jmenům měst u jediného Ptolemaea zapsaným zřetel obrátíme. — Mezi Odrou a Vislou s jedné,

---

[96]) Olba dobývajeci hradu Izkorostenu obyvatelům předstírala, že prý již *všecky ostatní pevné hrady* Drevljanům se poddaly, a že tudyž daremné jest jejich se zpouzení a odporování. Podobněž o příbuzných Slovanům Prusech, Litvanech a Lotyšech od očitého svědka, Wulfstana, víme, že mezi 890—900 země jejich plna byla měst č. hradův „Das Estland (t. východní baltické země, Prusy atd.) ist sehr gross, und es sind viele Städte (byrig, t. civitas, nikoli arx, castrum) da, und in jeder Stadt ein König.“ *Dahlmann* Forsch. I. 428.

[97]) Město Novhorod platilo knížeti Vladimirovi 3000 hřiven stříbra roční daně!

[98]) Řecky prý slouło Gelonus. O něm již nahoře § 10. č. 4. jednáno. O položení jeho nic se neví *Brehmer* je za Novohrad vydává v Entdeck. im Alterth. I. 491 ff. 486., ovšem nepodobně

a mezi baltickým mořem i Tatrami s druhé strany Ptolemaeus několikero měst poznamenal, jejichž položení pochybné jest, [99]) a význam jmen určiti trudno. Některá jména, jako Lugidunum, Karrhodunum, Budorgis, Kasurgis atd., buď zcela buď z polovice jsou celtická, jiná, jako Asciburgium, Wisburgum německá, jiná, jako Setidava, Kalisia (nynější Kališ), Stragona, Arsenium, Asanka, Setovia, Parienna, Arsicua atd., pročby slovanského původu býti nemohla, já naskrze nevidím. V těchto končinách lidé trojího kmene, celtického, německého a slovanského, obývali: trojího jazyka i jména měst těch býti se zdají. Že Ptolemaeus v této straně více měst, než jinde za Tatrami připomíná, na příčině jest lepší známost těch krajin u Římanův, nabytá jednak ve dlouhotrvanlivých válkách jejich s Němci, jednak též na výpravách kupeckých ku břehům jantarovým. [100]) — V samé tak nazvané Sarmatii zvláště pak ve středozemí, Ptolemaeus jen několikero měst ze jména vytknul, ačkoli Marcianus Herakleota podlé jiných pramenův tři a padesáte znamenitějších měst v ní napočítal, jen škoda, že jich ze jména nevyložil. [101]) Z těchto měst mnohá sice byla pomořská, od Řekův na Černomoří vystavěná, ale o všech toho tvrditi nelze. Ve středozemní Sarmatii Ptolemaeus místí Azagarium (Ἀζαγαρίον), Amadoka (Ἀμαδόκα), Sarum (Σάρον) a Serimum (Σέριμον), a okolo pobočni řeky Dněpru, nejisto, Bereziny-li či některé jiné, Leinum

---

[99]) Kruse a Reichard, řídíce se nazvíce pouhým zvukem jmen, ovšem všecko určiti umějí, ale jak důvodně o tom souditi nechci. Nejsměšnější při tom jest, že ti páni, nemajíce důkladné známosti jazykův, jmenovitě slovanského, tytýž ty nejbídnější, leda včera povstalé vesnice za Ptolemaeovy města vydávají, když jen jméno se jménem asi tak souhlasí, jako Karrhodunum a Čarnovice! Proh deum hominumque fidem! Celt. kar (saxum) a pol. čarn slv. črn (niger), jaká to příbuznost? — Tak Wisburgum Kruse míní býti Bělici ve Slezsku. A však slovce vis v tom jménu vztahuje se k Visle, nikoli k německému kořenu weiss; dnešní zajisté weiss (albus) sloulo stněm. hwît, got. hveits, ags. hvît. skan. hvîtr atd. Z těchto příkladův snadno o jiných souditi.

[100]) Možné, že u Ptolemaea Setidava a Setovia, tolikéž i Karrhodunum, jen omylem dvakrát jsou položena.

[101]) Sarmatia habet gentes (ἔθνη) 56, urbes insignes (πόλεις ἐπισήμους) 53. *Marcian. Heracl.* Peripl. ap. *Hudson* I. p. 56.

(Λήϊνον),[102] Sarbakum čili Barsakum (Σάρβακον, Βάρσακον) a Niossum (Νιόσσον). Domýšleti se lze, že Ptolemaeus položení těchto měst jen na bůhzdař určil, a že přes to ještě i počty jeho později zkaženy jsou: podlé toho nechoulím se vyznati, že všecko mé usilování, vyznačiti pravé položení a místo těchto měst, bylo daremné. Mně Azagarium slv. Zagorije, Sarbakum slv. Srbec atd., býti se zdá: ale kde jich hledati? Něžin od Niossum příliš daleko leží. Památka města Serimon snad se zachovala ve jménu města Žirmuny a srbské župy Serimunt t. Žirmunty na Labi? (§. 44. č. 10.) Na nejstarší ruské mapě jmenované Bolšoj čertež hora Zagurina nedaleko Perejaslavla se vyznačuje, což z položením Ptolemaeova Azagarium dosti dobře souhlasí.[103] Město Amadoka, po odloučení řeckolatinské předsuvky A, u jezera téhož jména hledati dlužno. Položení jak těchto tak i ostatních měst nech pilnost budoucích skoumatelův starožitností našich, zvláště po vyjití správnějšího textu Ptolemaeova zeměpisu, určiti se vynasnaží. — Na pomezí Dacie, mezi Dněstrem a horami bastarnskými, místí Ptolemaeus Eraktum, Vibantavarium, Klepidavu, Maetonium a Karrhodunum. Vibantavarium a Karrhodunum jména jsou celtická; a však znamenati sluší, že zakončení -vari i Slovanům známé bylo; srov. cyr. vari (domus, habitacula),[104] prjevari (knížecí sídlo, srov. prje-stol),[105] prnjavor m. pronjavor (allodium, nyní tak slovou podklášterní vesnice v Srbsku), Gostivar, Vukovar, Antivar, Tomisvar (t. Tomi na Černomoří) a jiná města ve krajinách slovanských.[106] Podlé toho možné, že Vibantavarium jest tolik co Vibionův sídlo.[107] Karrhodunum, v Germanii snad omylem opáčené, nepochybně sem náleží, a na Dněstru hledati se musí. Zakončení -dava getickým městům vlastní jest. — Před Tatrami

---

[102]) Lianum (Λείανον) na břehu Maeotu snad jen omylem opakováno?
[103]) *Tatiščev* Ist. ross. I. 176. pozn. 65.
[104]) *Joan Exarch.* s. 192.
[105]) *Joan Exarch.* s. 63.
[106]) Tuším, že i české vary (m. vaři) v některých jmenech vesnic sem náleží, jako Malovary, Pasovary, Velvary a j.
[107]) O Vibionech č. Ivionech jednáno v §. 10. č. 10.

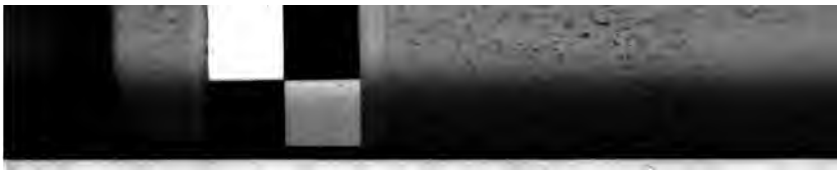

v někdejší pravlasti Slovanův, kteráž potomně rejdištěm národův celtických, německých a čudskotureckých (t. Hunův, Avarův, Kumanův atd.) se stala, zachoval nám sice Ptolemaeus několik jmen měst, jako Uskenum (Οὔσκενον), Bormanum č. Gormanum (Βόρμανον, Γόρμανον), Abinta č. Abieta (Ἀβίντα, Ἀβίητα), Trissum (Τρισσὸν), Kandanum (Κάνδανον), Parka (Πάρκα), Pessium (Πέσσιον) a Partiskum (Πάρτισκον), o nichž se domýšleti lze, že buď od Slovanův, buď od Celtův pošla, an sarmatští Jazygové měst nestavěli: ale při tak porouchaných jmenech a počtech nic jistého o nich přednesti nelze. Jen Pession zdá mi se býti nynější Pešt, a Partiscon mylné místo Patisson, t. Potisje. — Mnohem čistěji nám zachovaly římské mappy a Ptolemaeus jména čtyr staroslovanských měst v té straně, t. Bersovia, Tsierna, Serbinum a Serbetium. o nichž již nahoře jednáno (§. 11. č. 9.). — Vyminíc několiko jmen, jako Azagarium = Zagorije, Sarbakum, Serbinum, Serbetium = Srbec, Pessium = Pešť, Patiskon = Potisje, Bersovia = Berzava, Tsierna = Černa atd, v jiných ovšem pramálo nepodezřelých sledův slovančiny se zachovalo. Příčina toho jest jednak porušenost samých těch jmen, pošlá od nevědomosti a vkusu řeckých a latinských písařův, jednak i příliš skrovničký ten počet, ve kterémž nás ona došla. Kdyby římské mapy (itineraria) do Sarmatie byly zasáhly, není pochyby, že bychom měli před rukama hojnost slovanských místních jmen, ohýbaných sice a přejinačených, ale předce vždy znatných, asi jako u Konstantina Porphyrogennety Kioava = Kyjev, Vititzevi = Vitičevo, Miliniska = Smolensk, Teliutza = Ljubeč (τε zbytečné), Tzernigoga, = Černihov, Vusegrade = Vyšehrad, Nemogarda = Novohrad, anebo u Kodina Kyevon = Kyjev, Novogordon — Novohrad, Tzernichovi = Černihov, Susdali = Suzdal', Rostovi = Rostov, Vlantimoris = Vladimir. Periesthlavi = Perejaslav'l, Asprokastron = Bjelhrad, Poloska = Polock, Rozani = Rjazaň, Typherni = Tver, Galitza = Halič, Peremysli = Peremysl', Lutziska = Luck, Turuvi = Turov, Cholmi = Cholm, Smolenskon = Smolensk, u jiných Tophari = Tver, Unkratis = Novohrad, Moschovion = Moskva atd.

D. Starliny.

Každý národ, kterýž ze stavu surovosti se vydobyl a nějakého stupně vzdělanosti dosáhnul, obývaje přes delší čas ve stálých sídlech čili ve své vlasti, vyznačuje povrchnost země mnohonásobnými a trvanlivými známkami života svého, tytýž ještě i po tisíci letech a po ouplném jeho vyhynutí jasné svědectví o někdejším bytu jeho vydávajícími. Dějinám Aegyptčanův, Řekův, Římanův a j. neméně světla přibývá z vyšetřování země od nich druhdy obydlené a do dnes nesčíslnými zbytky jejich působení pokryté, nežli ze knih souvěkých dějepiscův: v některých pak stranách země naší, np. v hořejší Asii, povrchnost země, posetá rozmanitými památkami lidského promyslu, při ouplném mlčení historie, jest téměř samojediná zvěstovatelkyně dřevního tam bytování národův, nyní konečně buď vyhynulých buď přejinačených. V tomto tedy ohledu i my zde památku dřevního živobytu národův, obývajících druhdy ve pravlasti Slovanův, za zřetel sobě vystaviti a zběžně přehlédnouti musíme. Hlavní památky toho druhu jsou valy a náspy, hradiště, hroby a náhrobky (mohyly), nástroje a nářadí, zbraň a orudí, peníze atd. Všecky podobné zbytky starožitnosti, nalezající se na nesmírném tom prostranství zemí od Slovanův již ve dřevní době zaujatých, podlé národův poděliti možno na památky předhellenské čili cimmerické a skythické, na klassické čili řecké a římské, na čudské čili finské, na skandinavsko-německé a naposledy na domácí slovanské. Z těchto ovšem vlastně jediné tyto poslední předmětem přítomného díla býti by měly: a však pro vzájemnost dějin všech dotčených kmenův v oné staré době nelze ovšem jedněch beze všeho dotýkání se druhých náležitě uvažovati. Nemíníce o předmětu tomto, důležitém sice ale téměř neobsáhlém a mnoholičných pracných skoumání vymáhajícím, jichž nám teď podniknouti nelze, zde řeči šířiti, podáme jen zběžně některé zprávy a myšlénky, jakž nám byly na snadě, lepšího věci té vyložení jiným umělej-

ším nástupcům zůstavujíce. [108]) Znamenati zajisté sluší, že, ačkoli již mnozí vysoce zasloužilí souplemenníci naši, Köppen, Chodakowski, Kucharski, Strojev a j., drahnou částku života svého na podobné skoumání vynaložili, však předce ještě nikde ovoce úsilných jejich prací v celosti na světlo vyprovozeno a jiným ku použití předloženo není. Co pak o jednotlivých předmětech tohoto druhu na Rusi a v Polště buďto ve zvláštních pojednáních, buďto v časopisích psáno, tak jest roztroušené a vůbec nedostupné, že toho vzdálenějším milovníkům ani jen poznati, nadto pak ouplně sebrati nelze.

Mohyly, valy, jeskyně.

Počínajíce od východních hranic zemí slovanských, přede vším o památkách taurických a skythických něco zmíniti musíme. Téměř na celém pomoří někdejšího Maeotu a Pontu, obzvláště pak v některých jeho krajinách, znamenati až podnes mnohé hmotné pomníky a památky, kteréž podlé zdání znatelů nikoli Řekům, tam teprva později osedlým, nýbrž Cimmerianům a Skythům přičteny býti musejí. V okolí někdejšího města Pantikapaeum na poloostrově Tauridě vykopávají se v náhrobkách, nazvaných prastarými jmény buhory a kurhany, rozličné zůstatky starožitnosti. Tamže v hojném počtu nalezají se i podzemní klenutí hrobové, díla ohromná, prastará, přepamátná. Neméně pozoru hodné jsou náhrobky na půlnočním břehu Maeotu v okolí Takmaku, jak to již hrabě Potocki poznamenal. Tyto náhrobky (tumuly), od oněch klenutých hrobův rozdílné, jediné v okresu někdejší Herodotické Skythie se vyskýtají. Takové nejdále ku půlnoci vzdálené buhory čili kurhany, jež bedlivému zpytateli Köppenovi nalezti se podařilo, leží ve krajině Kurské, 12 vrst ($1^5/_7$ míle) od Obojanu ku půlnoci blíže Drozdovských čili kozáckých hospod. V též krajině, v Chotmyském kraji, u prostřed mezi

[108]) Předmět tento uvažován zde jen povšechně a z hlediště zeměpisného; podrobné vyčítání a rozbírání hmotných památek staroslovanských následovati bude v oddílu mravopisném.

Bělhradem a Borisovkou, vyšetřil Köppen i nejsevernější kamenné podobizny z času předdaedalova, od té doby již bohužel zmařené. Zděné kurhany, z jakových Ritter jen jeden v Taurii poznamenal, [109]) nalezaly se i v Olbii, kdež je Köppen spatřoval, od té doby již porušené a rozbořené. Z toho následuje, že tyto zděné náhrobky nejen za Dněprem, jakž některým se vidělo, ale i před Dněprem, a však vždy nedaleko pomoří, jakž již Güldenstädt a Zujev dokázali, [110]) hledati se musejí. Byliť to náhrobky slavných mužův, hrdin a králův, u Skythův podlé Herodota, tolikéž u jiných asiatských, zvláště severních národův, podlé svědectví historie od nepaměti v užívání. [111]) — Podobné náhrobky (tumuli), jmenované mohyly, sopky, vlčí kopce, homolky, želníky, lot. milsengu kappi, i v severní částce Ruska, v okolí Ladogy, Bježecka a Novohradu. po březích řek Paše, Sjasi, Msty, Luhy, Rusy, Volchova, hořejší Volhy, Dněpru a j., ba i v samém Polsku, na Buhu, Visle i Odře, zhusta se nacházejí, ačkoli od skythických tím se liší, že nejsou zděné, nýbrž jen na svrchku země z prsti a písku nasypané. Domýšleti se lze, že Staroslované a Litvané nápodobně Skythům a jiným Asiatům, též Skandinavcům, od prastarodávna náhrobky stavěli. Mezi Mohylevem a Rohačevem po březích Dněpru vynikají nesčíslné mohyly téhož druhu, tak že zdá se, jakoby kraj ten odvěčným byl kladbištěm (hřbitovem) jakéhos ohromného národu. Největší takové mohyly blíže staré Ladogy ke spatření jsou. Chodakowski a Köppen, otevřevše jednu z nich na řece Volchovu blíže Novohradu, očitě se přesvědčili, že jen seshora nasypána byla, ješto svrchek země v celosti a neprokopaný nalezli. Podlé toho souditi lze, že zde oběť anebo spálení, jakž toho uhlí v mohylách těch se nalezající dosvědčuje, na svrchku země se vykonávalo. Za touž příčinou i Nestor užívá výrazu „nasypat mohylu“ (eine Grabeshalde auf-

[109]) *Ritter* Vorhalle S. 258.

[110]) *Güldenstädt* II. 173. *Zujev* I. 187—192.

[111]) *Köppen* Alterth. u. Kunst in Russl. S. 5—6. O památkách tauri-ckých zvláštní spis od Köppena, výborného znatele těch věcí, pod nápisem Krimskij sbornik, tu dobu se očekává.

schütten). [112]) Na západu podobné mohyly vyskytají se v nemalém počtu v Bělorusi, Lotyšech, Litvě, Prusích, Podlesí a na půlnočním břehu Buhu, tolikéž i nad Vislou v okolí Krakova. [113]) V Mazovech a Pomořanech nesypáno mohyl, nýbrž děláno malých náspův (hrobovcův, kopcův) kamením obložených neb ustlaných. Ve kraji sandomirském, ve vsi jmenované Rušča plaščizna, v rozbořené mohyle nalezen peníz z 11ho stol., v jiných mnohem starší, římské peníze se nacházejí. [114]) U Slovanův, jakž na svém místě vyložíme, ode starodávna dvůj byl způsob pohřebování mrtvých těl: jedni je pálili, a prach i popel v nádobách (popelnicech, želkách, urnách) zahrabávali, jiní je nespálené do země pochovávali. V obojí případnosti buď sypány nad hroby mohyly a náspy, buď i nesypány. Mohyly jsou pomníky hrdin, vítězův, lechův; mrtvoly prostých lidí, spálené neb celé, ukládány buď po různu, v jednotlivých, zvláštním osobám a rodinám náležitých hrobkách, buď na společných celé obci spáleništěch, župištěch, kladbištěch, hřbitovech. — Již nahoře (§. 14. č. 7.) jsme podotkli, že v hořejší Asii, v nesmírném tom prostranství mezi horami uralskými a řekou Amurem, přemnohé památky někdy tam bytovavšího mohútného národu, jmenovitě kurhany (tak řečené majaky, slanci), smrsky čili rudokopně (slk. baně, rus. kopy), rumy, valy a náspy, se nalezají. Zdeť připomenouti sluší, že v evropejském Rusku, podobněž jak i v asiatském, v různých stranách, np. na Donci, [115]) spatřují

[112]) *Köppen* l. c. *Týž* O dřevnostjach v Tverskoj Karelii, v Žurn. Min. vnutr. djel. Š. P. 1836. 3. sv. — V *Köppenových* Bibliogr. listech 1825. str. 187—188 troji rozdíl kurhanův čili mohyl se pokládá: 1) Prastaré a takořka předhistorické, od Černomoří do Obojanu v Kurském (srov. *Köppen's* Alterth. am Pontus, Wien 1823. 8°. 2tes Suppl. S. 104); 2) Varjaho-ruské u Ladohy, Volchova atd.; 3) Kozácké v jižním Rusku. Srov. *Święcki* Opis Polski II. 91 — 92., kdež o mohylách v Ukrajně zmínka. *H A. Zwick* v zanímavém pojednání svém: Die Gräber in den kaukasischen Don- und Wolga-Steppen devatery třídy rozličných náhrobkův stanoví, z nichž však jen asi patery do staré doby náležejí.

[113]) *J. Lippoman* Zastanowienie się nad mogiłami, pustemi siedliskami i zamczyskami, okopanemi żmijowemi wałami atd. Wilno 1832. O mohylách litevských viz *T. Narbutt* Dzieje narodu litewsk. T. 1. Mitologia. Wiln. 1853. 8°. str. 360. Rozdz. VII. Mogiły.

[114]) *Lelewel* v Pamięt umiejętn. mor. i lit. 1830. m. Luty (Unor).

[115]) *Güldenstädt* Th. II. 225. 226. 238. 239.

se ohromné náspy čili valy (Circumvallationslinien), tytýž několik mil zdélí, jimiž vždy jisté určitě vyměřené prostranství země se obmezuje a ohražuje. Zdaliž tyto náspy od Rittera připomínaným ve střední Asii na Oxu se podobají, ještě určeno není. [116]) Nápodobně na západ Uralu, v zemi nyní od Samojedův obydlené, nalezají se na mnohých místech, u jezer, vedlé řek a bařin mechem porostlých, jeskyně ve skalinách a pahorcích zdělané, otvory čili východy na vzor dveří opatřené, s kamny, železným, měděným a hliněným nářadím, začasté i s lidskými kostmi. Rusové jeskyně ty pokládají za sídla dřevních Čudův, Samojedové za obydlí neviditedlných bůžkův Zirtův, pořád prý honbou se bavících, a jediné čaroděj-níkům jejich čili Tadibejům tytýž se zjevujících. [117])

Peníze a náspy římské i řecké.

O řeckých a římských památkách, nalezajících se na Černomoří a před Tatrami, zde slovo šířeno býti nemůže. Vědomo‡, že severní břehové Maeotu a Černomoří již od 6ho stol. př. Kr. pokryti byli osadami řeckými, a že později Římané vládu svou s oné strany až k oužině cimmerické, s této pak až za Dacii ke Dněstru rozšířili. Není tedy divu, že v obojí straně tolik památek řeckého a římského původu se nalezá, zasluhujících uvážení i slovanského zpytatele; neboť možné ovšem jest, že na přemnohých těch nápisech, jichžto počet co den se množí, někdy něco i pro slovanskou historii důležitého se vyskytne. [118]) My zde jen toho zběžně podotkneme, co ku předloženému cíli našemu blíže leží. Že mezi dřevními řeckými osadníky na černém moři, tolikéž později mezi Římany v Dacii a Pannonii s jedné a mezi národy za

[116]) *Köppen* S. 29. — Porovnati s tím slouží, co o velikých ohradách Avarův píše Monachus Sangallensis Gesta Karoli l. II. c. 1. v *Pertz* Monum. German. hist. II. 748.

[117]) *Klaproth* Asia polyglotta p. 165.

[118]) Škoda, že náš *Katancsich* ze svého díla: Geograph. epigraph. Budae 1826. 4°. 2. voll. Sarmatii vyloučil! — Nejlepší sbírka nápisův řeckých v těch krajinách nalezených jest *Böckh* Corpus inscript. graecar. Vol. II. Fasc. I. Berol. 1832. F.

Tatrami obývajícími s druhé strany vzájemné spolky byly, toho dosvědčují řecké a římské peníze, nejen ve středozemním Rusku a Polsku, ale i na břehu baltickém zhusta se nalezající. Blíž Osterodu ve východních Prusích nalezeno léta 1740 do 1123 římských penízův, z nichž ovšem nejstarší jen z času Neronova jestiť.[119]) A však ve Žmudi l. 1707 i jiné řecké peníze nalezeny jsou, o nichž se mní, žeby od Řekův černomořských za jantar tam se byly dostaly.[120]) Léta 1798 vykopán na břehu žmudském, ve vsi Velehubeníku, v jantarovém smrsku 104 střev. zhloubí, stříbrný řecký peníz obce Athenské, $1^1/_8$ lotu ztíží, soudem znatelův asi sto lety před Kristem bitý.[121]) Pomíjíme zde penízův byzantinských císařův Anastasia, Zenona, Theodosia mladšího a j., na břehu pruském tytýž se vyskýtajících.[122]) Podobněž v nevelmi dávném čase na břehu baltickém nedaleko Rigy v mohylách nalezeny nejen tři řecké peníze, z nichž jeden thasický jest, nýbrž i jedna broncová podobizna asi pět palcův zvýší, schované ve sbírce učené společnosti Mitavské.[123]) Neméně důležité jest nejnovější objevení [1834] prastarých penízův řeckých na roli městečka Šubinu blízko Bydhoště v Poznansku.[124]) Není pochyby, že tyto památky pocházejí z oné staré doby, když obchod po Eridanu (Rudonu, t. západní Dvině) a Borystenu mezi baltickým mořem a černým, tolikéž po suchu k Venetům adriatickým provozován byl (§. 8. č. 1.). V okolí Kyjevském a jinde na Dněpru starořecké a římské peníze již nejednou nalezeny.[125]) Na Připeti tolikéž

---

[119]) *Bayer* De numis Romanis v Opusc. p. 414. Erläut. Preussen Th. 1. S. 410. III. 404. *Lilienthal* Abhandl. eb. Bd. V. S. 134.

[120]) *Bayer* De numo Rhodio in agro Sambiensi reperto v Opusc. p. 496. sq.

[121]) Popsání jeho viz ve *Vater* Die Sprache d. alten Preussen S. XXXVI — XXXVII.

[122]) O nalezených tam l. 1795, 1800 a 1801 penízech viz Acten der Mohrungischen phys. Gesell. Hft. 3. S. 159 N. Berliner Monatsschrift 1802. S. 151.

[123]) Mitauische Zeitschr. 1820. Nr. 12. *Köppen* Alt. u. Kunst. S. 6.

[124]) *Lewezow* Ueb. die im Grossherz. Posen gefund. uralt griechischen Münzen. Berl. 1834. 4°.

[125]) *Müller's* Samml. russ. Gesch. Bd. IX. S. 56. *Güldenstädt's* Reisen. 2. Band.

vykopány peníze římských císařův. [126]) Ve slovanských mohylách porůznu na Rusi a v Polště nalezají se často peníze z doby Trajana, Hadriana a Antoninův; což novým důkazem jest, že dřevní Římané předkům našim nebyli docela neznámí, [127]) a k utvrzení svědectví nápisu peníze Volusianova o boji Římanův s Venedy výborně se hodí (srov. §. 8. č. 9). Sem přináleží i val tak nazvaný Trajanský, a sice dvůj. První, podlé Platera, prorývá náměstnictví Podolské ode Dněstru až ke Zbruči, přes kraje Ušický, Kamenecký a Proskurovský, podlé Marčińského sledy jeho spatřují se ve kraji Ušickém, mezi Michalovkou a Vorobijovkou, ve kraji Kameneckém, v podkrají vsí Helenovky, Kaliny, Beznoskovce, mezi Paňovcemi a Kulčijovcemi, odkudž se táhne přes lesy Boriškovický, Karapčijovský, pak prošed lesy panství Grodeckého od Jaromilky, ukazuje se v okolí vsi Kremené, již ode vsi Lysovody dělí, vybíhá přes statek Zwierchowiec i přes samu ves k městečku Satanovu na Zbruči, odtud prý až do Halicka sahaje, kdež zbytky jeho u městečka Magierova spatřovati se mají. Val ten místy již docela zrušený a neznatný jest; někudy pak vysokost jeho ještě až do pěti i osmi loktů vyniká. V jisté vyměřené dálce, jmenovitě ve Kremené, nalezají se okopy na způsob vojenských okrouhlých ohrad. Není žádných historických zpráv, kdy a od koho by val ten zdělán byl; ale velikost díla i množství penízův římských okolo něho se nacházejících světle vysvědčují, že jest římských císařův útvorem. [128]) Marčińský se zrovna domýšlí, že val ten povelením cís. Trajana okolo l. 106 k označení hranic Dacie nasypán byl, což ovšem k víře nejpodobnější jest. Takovéto valy, k odstranění cizojazyčníkův od řek a vyznačení mezi Římané všudy zdělávali. V Uhřích mezi Dunajem a Tisou, v Banátě, ve Valachii atd., znamenité jejich zbytky až do dneška stávají. Siarčińský ujišťuje, že v Haliči okolo Magierova jsou ovšem čtverhranné náspy, ale ne římské, nýbrž

---

[126]) *Müller's* Reise nach Cherson S. 84.
[127]) *Lelewel* v Pamiętn. 1830. m. Luty.
[128]) *Plater* Geogr. vschodn. cz. Evropy str. 232. *Marcziński* Opis Podola I. p. 186.

mnohem pozdější. [129]) Bandtkie připomíná jiný val římský, od Bělocerkve do Dněpru protažený, tolikéž od lidu prý Trajanským zvaný (?), a již na mnoze zrušený. V okolí tom prý často peníze cís. Trajana nalezeny bývají. [130]) Podlé jiných věrnějších zpráv val tento, vybíhající ode Dněpru nedaleko Kyjeva vedlé vsi Motyžina, Chvastova, Bělocerkve atd. do stepí ukrainských (gub. Kyjev.), slove u národu tamějšího nikoli Trajanským, nýbrž valem zmije, o němž pověsť rozličně zní, jindy, že pochází od hrdiny zaporožského Zmije, jindy, že jej satan v podobě zmije (saně, smoka, draka) nasypal atd. [131]) Zdeť jen to ještě připomeneme, že podobné násypy a hradby, jmenované tolikéž valy zmije, i jinde ve Staroslovansku, kdež nikdy Římané nebyli, np. od Visly na západ přes Velkopolsko do Slezska a Lužice se spatřují: [132]) ohledem pak na výraz val zmije odsíláme čtenáře prozatím k tomu, co jsme výš (§. 10. č. 6.) nadběžně podotkli.

Památníky slovanské.

S oumyslným vyloučením památek skandinavských a některých jiných, jmenovitě východních, [133]) jakožto ku přítomnému předsevzetí našemu nepřislouchajících, následuje, aby-

---

[129]) *Starczyński* Czasopism Ossolińskich 1828. II. p. 120

[130]) *Bandtkie* Dzieje król. Polsk I. p. 6. Mělký a zmatečný Starczyński neznamenal, že Bandtkie o jiném valu, o jiném Marczyński mluví.

[131]) Powszechny Pamiętnik. Krak. 1835. III 417 sld.

[132]) *Ledebur* Archiv. XI. 347 sld. *Lippoman* Zastan. się nad mogiłami atd. Wilno 1832.

[133]) Na baltickém přímoří a v okolí Ladožského jezera zhusta nalezeny bývají peníze německých králův a jiné německé památnosti. Runské nápisy posavad jen v Litvě nalezeny; Köppen ujišťuje, že jich l. 1821 s této strany Nevy, na Ladoze až k Tichvinu hledal, ale nadarmo. Alt. u. Kunst S. 7. 22. Tamtéž i tak nazvané kufické a byzantinské monety v hojném počtu se vykopávají. *Fischer* Gesch. des deutschen Handels 1785. Nedaleko staré Ladoby a Dorpatu vykopány l. 1821 peníze kufické spolu s Edelredovými a jinými severoevropejskými i byzantinskými. V okolnostech Novohradu neustále vydobývají se celé nádoby monet arabských Chalifův a bulharských Samanidův, t. celé kapitály dřevních Novohradčanův. Mnohé z těchto monet přináležejí k 7mu a 8mu stol., a veliké jejich množství nasvědčuje tomu, žeť ony sem přinešeny byly v běhu dotčených století. Peněžný zajisté rás u Mohamedancův znamení jest vrchní vlády: pročež nástupci pokaždé zničují monety svých předchůdcův, dosazujíce jich svými.

chom ještě o starožitných památnostech čistě slovanského původu a rázu k závěru zde několika slovy zmínili. Již nahoře od nás připomenuto, že mezi památkami toho druhu, podlé zdání Chodakovského, přední místo náleží svatohradům čili tak nazvaným hradištěm, jakožto nejstaršim a nejpůvodnějším. Co o tomto ještě vždy nevyváženém a dokonále nevyjasněném předmětu, z přednešení nenaveného poutníka Chodakovského a z vedlejšího připomenutí důmyslného zpytatele starožitností ruských Köppena, nám ve známost vešlo, to vše jsme již v §. 11. č. 2. pozn. 1. obšírněji vyložili, aniž toho zde opětovati potřebí. Jsouť ovšem i některé jiné sledy starobylého života předků našich, roztroušené po obšírných polech někdejší jejich vlasti, a ještě pořád, ačkoli v nevelikém počtu, z lůna země vydobývané; ale o těchto příhodněji dole, ve zvláštním článku o hmotných památnostech a zbytcích života někdejších Slovanův, jednáno budiž. K cíli našemu zde předběžně ten resultát postačuje, že svědectví starých těchto památek historickým zásadám o starobylosti Slovanů v krajinách zatatranských, od nás jinou cestou vydobytým, nikterakž neodporuje, nýbrž ku potvrzení a upevnění jich znamenitě slouží.

ČLÁNEK V.

OHLAVENÍ A ZÁVĚREČNÉ ÚVAHY.

§. 23. Ouhrnek zpráv a všeobecné úvahy.

1. Přehled dějův zevnějších.

Na rozhraní okresu prvního a druhého, po dokončení práce nad míru krušně a ducha unavující, budiž nám povo-

---

Nejnověji v měsíci srpnu l. 1883 nalezeno v Novohradském náměstnictví několiko arabských monet l. 711 a větší jich počet l. 790 a 792 bitých. Biblioth. dlja čtenija 8 Pet. 1834. č. I. str. 24. Následovně u Novohradčanův byla již v 7mém a 8mém stol. hojnost peněz, bylo bohatství i kupectví; a již tehdáž měli Normančíci z čeho je loupiti, pročež i tak snáze k nim se třeli. Kde kapitály, tam i vzdělanost; divochův a surovcův podílem jest chudoba. Jiné kufické mince ukazují na tažení Normanův do východních krajin, na moře chvalinské atd., o kterýchž nám arabští spisovatelé mezi l 918—945 za Ihora vypravují. Viz *M. C. d'Ohsson* Des peuples du Caucase Par. 1828. *Geijer* Gesch. Schwed. I. S. 40.

leno, pozastaviti se máličko a pohlédnouti nazpět na změřené od nás pole, abychom sobě summu vydobytých na této cestě resultátův tím lépe osvědomili a k budoucí potřebě hlouběji v paměť vtiskli. Vykázavše ve propravném pojednání místo Slovanů v pořadí lidských plemen a kmenův (§. 5.), přesvědčivše se, že počátkové historie národův slovanských nikdež jinde, leč v Evropě, v sousedství a takořka ve středu nejpříbuznějších jim kmenův, Thrakův, Celtův, Germanův a Litvanův, hledání býti nemohou (§. 6.), a nabyvše o tom dokonalé jistoty, že předkové potomních Slovanův ostatním kmenům evropejským od pradávné doby na díle pod cizozemským jménem Vindův, na díle pod domácím Srbův a jí známi byli (§. 7.), přistoupili jsme ku podrobnému rozbírání starých svědectví o Venedech, Srbech a Slovanech, hledíce tím způsobem vydobyti jistých a pravdivých resultátův k určení starobylých sídel Slovanů v Evropě, a k vysvětlení jejich prvotních dějin. Hlavní výsledky vykonaného v té příčině badání našeho jsou asi tyto. Dřevní Řekové dostali obchodní cestou, buďto od Phoeničanův a Karthagenův, anebo od svých osadníkův na Pontu a v Massilii, temné jakési zprávy o řece Eridanu [750 — 520 př. Kr.], do severozápadního moře tekoucí, o přilehlé jantaroplodné krajině a Venedech v ní bydlících. Známost tato, sama v sobě matná a nedostatečná, změněním okolností a přetržením starých národních svazkův [494 — 360] docela se zatemnila: jméno Vendův obráceno mylně na Venety adriatické, jméno pak řeky Eridanu na Padus a Rhodanus (§. 8. č. 1.). Zvídavý cestovatel Herodot objevil Řekům krajiny od Pontu na západ i sever ležící; meškaje v Olbii u osadníkův řeckých sebral důležité zprávy o Budinech, Neurech a Borysthenitech čili nevlastně tak nazvaných Skythech rolnících a oráčích, vlastním Skythům poddaných, kteřížto tři jmenovaní národové, podlé položení, mravů a pozdějšího trvání jejich v těch stranách, od nás za větve Vindův čili Slovanův uznáni jsou. Z vypravování Herodotova patrno, že Neurové a Budini již 550 — 513 tatáž sídla zaujímali, v nichž i později, v čas podruhování dějepisce na Pontu, se nalezali. U Řekův ponti-

ckých nejisté a snad i docela nepravdivé trvaly pověsti, žeby perský král Darius ve svém tažení proti Skythům [513] až do země Neurův a Budinův byl pronikl (§. 10. č. 3—6. §. 13. č. 2—4.). Vnitřní krajiny předtatranské, čili potomní panonské, Podunají a Potisí, zůstaly jak Herodotovi, tak i ostatním Řekům téměř naprosto neznámé: z pozdějších teprva svědectví a mnohých výrazných náznakův dovídáme se a jistotou, že mohutní Celtové, počavše se šířiti od západu na východ, a již na konci 4ho stol. potomní Bohemii osadivše, mezi 350—336 také do Illyrikum a Pannonie válečně vtrhli, a vedše zde s původními obyvately kmene vendického mnoholeté krvavé boje, tyto na díle vyplenili, na díle za Tatry k jednoplemenům jejich ucouvnouti donutili. Zůstali nicméně vždy někteří ostatkové Slovanstva v jižních oubočinách Tater. Rozšíření se Celtův s jedné strany až za Odru a západní Tatry, s jiné pak strany přes celé Uhry až do Dněstru [216] sevřelo na západ i jih hranice Slovanstva neprobitnou hradbou (§. 11. č. 7—10. §. 17. č. 4—11.). Téměř týmž časem dobrodružní Gothové a jiní Němci, vystoupivše ze Skandinavie, Danska a severní Germanie, odňali Venedům břehy jantaroplodné, vypudili Slovany z baltického Pomoří a Nadvislí hlouběji do vnitřní krajiny, a podmanili sobě blízký, slabý kmen Litvanův (§. 18. č. 3. 7 §. 19. č. 3 — 4. srov. §. 8. č. 1.). Slované, s této strany od mohutných kmenův ousce sevřini, tím volněji se rozšiřovali na půlnoc i východ, slabé, rozdrobené větve Čudů vždy dál před sebou do neznámých severních končin posouvajíce. A však jméno jejich i na Visle a baltickém pomoří docela nevyhaslo: podlé Timaea sloula tato strana Bannoma, t. Vendův země, a slovanské jméno nadvislanské krajiny Luhy pořád až do 2ho stol. po Kr. se udrželo (§. 8. č. 2. §. 18. č. 4.). Potom o krajinách těch dlouho dějepis mlčí: teprvé okolo l. 58 př. Kr. čteme, že vindičtí kupci, plavivše se mořem a vyvrženi jsouce na břeh Germanie, zde zajati a pak od batavského krále římskému prokonsulovi Gallie, Metellovi Celerovi, v dar posláni byli (§. 8. č. 3.). Po rozpadnutí se mohutné říše Skythův na Donu bojovní Sarmati, kmen medoperskému příbuzný, poši-

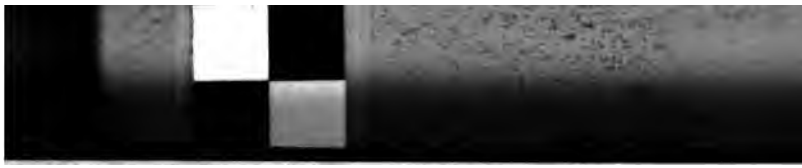

nuvše se na západ, sousedili na Dněpru se Slovany a na hořejší Volze s Čudy; s jiné strany skandinavští dobrodruzi již tu dobu zajížděli až k Sarmatům, míchajíce se s nimi a mnohé náboženské obřady od nich přijímajíce [100—1]. Jednotliví národové sarmatští i hlouběji do pravlasti Slovanů vnikli, tak že nerozsudní zeměpisci následovního věku po nich celý zatatranský sever Sarmatii pojmenovali (§. 8. č. 11. §. 16. č. 10. §. 18. č. 9.). Téhož času mocnáři římští Julius Caesar a nástupce jeho Augustus, o zdokonalení zeměpisu pečliví, skrze muže učené a zkušené i zatatranských zemí pilněji vyšetřovati počali [50 př. Kr. — 2 po Kr.]. Památka toho zachovala se v pozdějším zatmělém podání, v němž i jméno Venedův výslovně se připomíná (§. 8. č. 12.). Že Římané a vedlé nich Řekové té doby jistějších a zevrubních zpráv o národech v té tak nazvané Sarmatii nabyli, důkazem nám jsou spisové Plinia a Ptolomaea, v nichž vedlé jména Venedův ponejprvé i domácí jména Srbové, Slované, Polané, Veleti, Pěňané, Chorvati, Kreviči, Sjeverané atd., nám se vyskytají. Známost tato potomně skrze kupce, vyslance [za Nerona l. 54 an. 55] a zvědače, zvláště po opanování Dacie [106], načitě rozhojněna byla. Starožitnost jmenovala předky potomních Slovanův a Antův Srby (Spory), praví Prokopius. Byliť tedy Řekům i Římanům dobře známi (§. 7. č. 15—18. §. 9. č. 3.). Plinius [79] mezi národy od baltického moře k Visle sídlícími připomíná Venedy v sousedství Sarmatův, Scirův a Hirrův, a mezi obyvately nadmaeotské krajiny, blíž východní okliky Volhy, osazuje Serby, nevědomo, omylem-li či po pravdě (§. 8. č. 4. §. 9. č. 2.). Výborný Tacitus [100] povahu a mravy Venedův, podlé vyznačení jeho u prostřed mezi Germany, Peuciny, Sarmaty a Finny bytujících, krátkými sice, ale ráznými slovy líčí, ačkoli sám z ohledu příbuznosti jejich s Germany a Sarmaty v nejistotě vězel (§. 8. č. 5.). Opanování Dacie za Trajana [106] otevřelo Římanům bránu do země Vindův, a není pochyby, že plukové jejich tytýž i do krajiny mezi hořejším Dněstrem a Dněprem ležící zabíhali (§. 22. č. 7.). Mezi tím krvaví, dlouhotrvalivi bojové podmanivých Římanův s mohutnými Němci hodili po-

chodní všenárodního zbouření do vnitřní Germanie, jejížto plamen v krátkém času od břehu Labe a Odry až k hořejšímu Donu a Volze se rozmohl. Markomanská válka [166] vyvábila Němce a ostatky Celtův z nadodranských jejich stanovišť. K víře podobné jest, že týmž časem čeští kmenové v Pouralí a na Volze i Donu, předkové Spalův, Hunův, Sebrův, Avarův, Bulharův, Kozarův a j., blíže k západu pohybovati se počali. Sevření odsud i odonud Slované, od Římanův domácím zvykem nazývaní jen severními cizojazyčníky (superiores Barbari u Julia Capitolina, viz §. 18. č. 4.) obrátili se na západ, kdež jim pomalu necházející k výboji proti Římanům Němci volně i bezděky pouprostraňovati začali. Gothové od břehův jantarových hlouběji k Visle se pošinuli; jejich místa zaujali Venedové a Veleti (Viltové) již l. 175—182. Převaha Němcův mezi Odrou a Vislou rušiti se a padati počala (§. 8. č. 6. §. 18. č. 4—8. 9. srov. §. 25. č. 2.). V počátečné době tohoto velikého tříbení a tlačení zatatranských národův spořádal Ptolemaeus svůj pověstný zeměpis, tuto podivnou obilnici starých i nových, dobrých i lichých zpráv a zápiskův. Vykazuje on ve své libovolně vykreslené a nepříslušně tak pojmenované Sarmatii a Skythii, ovšem nad míru matně, sídla jak Venedův, Slovanův a Srbův, tak též i mnohých jiných menších národův slovanských (§. 8. č. 6. §. 9. č. 2. §. 10. č. 7—12.). Již na konci 2ho stol. započalo se klepotné, náramné a vulné stěhování německých národův, Gothův, Vandalův, Burův, Burgundův, Gepidův, Scirův, Herulův, Turcilingův a j., z podkrají Odry a baltického pomoří do Dacie, na Černomoří, do Uher, k Rénu, k hořejšímu Dunaji atd., trvajíc až do konce 4ho století. Stejnočasně nastoupilo tiché, poznenáhlé rozsazování se Slovanů v uprázdněných a zpustlých po oněchmo sídlech (§. 18. č. 4 — 8. 9. srov. §. 25. č. 2.). Oddíl Slovanův, pod jménem Karpův (Carpicolae, Chrvati) ve východních Tatrách sídlivší, míchaje se s Němci a celtickými Bastarny, několikero bojův s Římany vedl [192—306] (§. 10. č. 10.). I jiní Slované, do víru lítých vojen Němcův proti Římanům zachvácení jsouce, vystupovali ve společenství s Pruthiogy (Phrugundiony, t. Prusy), Galindy (Goljady), Finny

(Čudy) a j., ač velmi po řídku, na všeobecném bojišti Caesar Volusianus, Gallův syn, chlubě se na pamětních penízech o sobě hlásal [253], že jest vítězitelem Vandalův, Finnův, Galindův a Venedův (§. 8. č. 9.). Vybujnělí štěstím a dychtící po válkách národové germanští nové uvalili pohromy na pokojné, s rolnictvím, hospodářstvím, řemesly a obchodem se obírající Slovany. Ermanarik, bojovný panovník Gothův černomořských, dlouhé a krvavé války točil s Venedy ve krajinách zatatranských [332—350]. Jornandes, oulisný pochlebník Gothův, dle svého obyčeje převýšeně mluvě, hlásá o něm, že všickni Slované tehdáž bezdeky poddaly se panství jeho; což s pravdou neostojí, ačkoli, že drahná jich částka jemu se pokořila, připustiti se může (§. 8. č. 13. §. 15. č. 5.). Pýchu Gothův brzo na to skrotili Hunové. Tito vyrojivši Čudův uralských, přešedše přes Volhu a Don [375], a porazivše Alany i Gothy, osvobodili, jak se zdá, Slovany od těchto i oněch, vstoupivše s nimi v mírné svazky, držíce nad nimi ruku co vrchní pánové a ochrancové většího dílu jejich zemí. Na vzdor těmto svazkům opovážil se zpronevěřilý král Gothův Winithar vpadnouti do země slovanských Antův, kdež po tuhém boji krále jejich Bože (Booz) i se syny a sedmdesáti velmuži jeho zjímav, povelel je všecky, k ostrachu prý jiným, zvěšeti [384]; pro kteroužto výtržnost a šelmovskou ukrutnost od panovníka Hunův přísně strestán byl (§. 8. č. 13. §. 15. č. 5.). Po skrocení a ztenčení v té straně národův germanských, při mírných svazcích pokojných a pracovitých Slovanův s Huny, sídla jejich, s jedné strany ohraničená Tatrami, s jiné již blíže ku Pontu a Dunaji dosahovala. Aspoň na deskách Peutingerových, podlé starých pramenův s novými opravami a přídavky za Theodosia Mladšího [423] zhotovených, sídla Slovanův označena jsou poprvé za Tatrami (alpes Bastarnicae) slovy Venadi Sarmatae, a podruhé na Černomoří, mezi řekami Dunajem a Agalingus, slovem Venedi (§. 8. č. 8.). A však v době Attilova panovnictví, ač nebojovali-li Slované v pořadí plukův jeho, jistě rodiny jejich již v Uhřích (Satagové a j.) se nalezaly, možné, že nedávno před tím od polnoci přibylé, možné však, anobrž po-

dobné, že od prastaré doby tam zachovalé, vydobývajíce z žírné té vlasti z lůna země neunavenými rukami svými sobě i jiným národům živnosti. Surovi, při tom však opatrní a lidští Hunové přijímali od vzdělanějších Slovanův jemnější mravy a mnohé obřady i výrazy; Slované od cizincův pro své spolky s Huny dlouho potom jménem těchto podělováni byly (§. 11. č. 10. §. 15. č. 5.). Do neznámé, snad již předhunské, ale podobněji pozdější doby padá tažení Langobardův z Germanie přes země Antův a Venedův (Anthaib a Banthaib) k Donu, do krajiny Bulharův, jehož památka z národních pověstí u Pavla Diakona se zachovala (§. 8. č. 10. §. 18. č. 6.). Vyvrácením říše Hunův a Římanův, nedlouho po sobě zběhlým [469; 476], dokonává se první zatmělá a nejistá doba historie staroslovanské. Slované, majíce cestu na jih i západ uvolněnou, při zrostlé lidnatosti doma a nepřestálém nátisku kmenův čudsko-tureckých, od velikého pohoří Uralského čas po čase se vyrojujících, valně vystupují ze starobylých sídel svých, a na jih i západ, k Dunaji i Labi, se šíří. Světlo historie jasněji a hojněji paprsky svými dějiny jejich ozařovati počíná.

2. Přehled sousedův a sídel slovanských.

Tentoť jest kratičký obsah a jako summa hlavních svědectví starobylosti, bezprostředně o předcích Slovanův jednajících. Svědectví tato co do počtu ovšem nehojná jsou, a však přesnosti a výdatnosti svou vždy k tomu postačují, abychom, přičinice k nim výsledky z přehledu historie jiných starobylých kmenů vydobyté, a majíce zření na přirozený běh věcí lidských, na základu jejich, věrný a dosti ouplný obraz starožitnosti slovanských ponavrhnouti sobě mohli. Podlé toho hodnými příčinami a důvody donuceni jsme přijímati za pravé, že kmen slovanský v Evropě rovně tak starý jest, jako příbuzní jemu kmenové litevský, německý, celtický, latinský a thracký, že sídla jeho v nejstarší době rozprostírala se od moře adriatického až k baltickému, od nábřeží Odry až ku pramenům Dněpru a Donu, a že lidnatostí svou již

tehdáž nejlidnatějším kmenům evropejským se vyrovnal anebo je i převyšoval. Domněnka některých, žeby Slované teprva v čas velikého stěhování národův uralských anebo něco dříve do Evropy byli vtrhli, teď již v pravém světle, t. v celé své ničemnosti a nesmyslnosti, nám se před oči staví. Tak velicí kmenové, jakýž slovanský na konci tohoto okresu a na počátku sledujícího býti vidíme, nikdy pojednou odjinud nepřicházejí, nýbrž na místě vzrostají. Tisíciletí pokojného přebývání ve stálých sídlech potřebí k tomu, aby některý národ takové rozšířenosti a lidnatosti dosáhnul, v jakéž kmen slovanský na náklonku tohoto věku před námi se pojevuje. Velicí a lidnatí kmenové vysílají svou čeládku, nadbytek lidnatosti své, co nějaké roje do cizích vlastí: samo však otcovské plémě ze zděděné, potem svým oplodistvené země ani dobrovolně ani bezděky jinam se nestěhuje, v ní vzrostá, v ní dozrává, v ní též i umírá. Jednotlivé větve buďto samy se odštěpují, buďto násilně odrývány a jinam posouvány bývají; hlavní kmen zůstává nepohnutý tam, kdež v běhu tisíciletí hluboko do země se vkořenil, uléhaje zde osudu svému. Celtové, Germanové a potomně i Slované vysílali mnohočetné pluky, národy, rodiny, buďto ku podmanění, buďto k zalidnění cizích vlastí: sám kmen celtický, německý a slovanský z původní své vlasti, v níž byl vzrostnul, ve známé historické době nikdy docela a takořka s kořeny svými jinam se nevystěhoval. I jsouť tedy Slované rovnouž měrou s příbuznými sobě kmeny, s Litvany, Němci, Celty, Latiny a Řeky, prabydlitelé Evropy, od nepamětných časův majetníci těch vlastí, ve kterýchž je v pozdější historické době sídliti spatřujeme. Nalezení toto Slovanstva ve Slovanstvě, čili vyšetření pravého původu kmene našeho, spojené s bedlivým skoumáním původu a pradějin ostatních, s tímto naším sousedivších kmenův, zamezíť napotom, jakž pevně doufáme, cestu všelikému slepému a všetečnému plichtění Staroslovanův se Skythy, Sarmaty, Huny, Avary a jinými cizoplemenníky, jímž posavadní dějepis náš ode domácích i cizincův tak ohavně nakvašen a ve smrduté kaliště nerůdných žvatlanin obrácen byl.

Světlo, jehož historie staroslovanská z přehledu pradějin a původních sídel cizích kmenův nabývá, v nejednom ohledu stejné jest ceny a výnosnosti s tím, jež bezprostředná svědectví starých o předcích našich na ni vylévají. Ze přehledu cizích kmenův (§. 12 — 21.) dosáhli jsme jistého a ouplného přesvědčení, že ačkoli národové rozmanitých plemen a kmenův, od západu Celtové a Němci, od východu Skythové a Sarmati v rozličných časích do vlasti Slovanův nepřátelské vpády činili, anobrž v končinách jejich onde i onde se zosazovali a po mnohá století v nich podruhujíce Slovany utiskovali, však nicméně předce, vymínic ztenčení Staroslovanů v Podunají od Celtův a mezi Odrou i Vislou od Němcův, ostatní vlast staroslovanská, od Odry až za Dněpr, od Tater až k jezeru Ilmenskému, nikdy cele a stále od jiného nežli slovanského kmene zaujata nebyla. Dřevní památky Řekův a Římanův připomínají v těch stranách pořád veliký kmen Venedův čili Srbův, třebas o vnitřním jeho stavu a položení za přirozenými příčinami, málo co vypravovati umějí. I kterakby medle bylo možné, aby Slované na konci tohoto okresu v tak náramném počtu a síle v dotčených zemích byli po jednou vystoupli, kdyby je v nich dříve jiní kmenové docela byli potlačili a vyhubili? Drancové jejich, přicházející s hlukem odsud i odonud, přehnali se přes země jejich jako kobylky, a zhasli po krátkém bytu svém jako mračénka, an zatím Slované v tichosti a ukrytí svém, zdělávajíce rolí a pole svá, zrostli v národy v počtu nesčíslné a v síle nepřemožené. Tím způsobem uznavše podlé toho, co jsme napověděli, Slovany za prvobydlitele svých evropejských vlastí, t. za kmen v nich rovně tak starý, jakož jsou Thrakové ve Thracii, Hellenové v Řecku, Latini v Italii, Celtové v Gallii a Němci v Germanii i Skandinavii, zcumyslně nevcházíme zde v nižádná další rozjímání o odštěpení se jich od velikého plemene indoevropejského, o přibytí jejich z Asie do Evropy, o rozhoštění se ve krajinách před i za Tatrami atd., poněvadž to daleko za mezemi pravdivé historie leží, a každé jakoli vtipné o tom rozumování neuchylně buďto ke bludům a scestnostem, buďto

ku pouhým neplodným domysłům vede.[1]) Na úsvitě historie severoevropejské, když první bledého světla jejího paprsky krajiny před- i zatatranské temně ozařovati počínají, nalezáme již větve Slovanův pod jménem Venedů v těchto krajinách od moře adriatického až k baltickému, od Odry až za Dněpr rozložené. Návalem bojovných Celtův do Pannonie a Illyrikum a osazením se jich v těchto zemích, přišły poslední větve, snad nehojné, snad již i sestárlé a seslablé, časně, t. již ve 4tém stol. př. Kr., ke ztenčení a vyhlazení (§. 11. č. 7 — 10. §. 17. č. 11.). K víře podobné jest, že Venetové adriatičtí byli též jedno, v nevystihlé době od kmene odtržené a brzo docela odnárodnělé odvětví Slovanův (§. 11. č. 13). Vyhynutím Staroslovanů v Podunajích skonává se ní půle temné, nejisté doby Staroslovanstva: historie jejich odtud až do 5ho stol. po Kr. na krajiny zatatranské obmezena jest. Zbytkové Slovanův před Tatrami tratí se ve směsici jiných kmenův a národův, aniž z jejich dalšího slídění jaký věcnatý užitek pro starožitnosti slovanské vyplývá. Něco dříve, jakož i později ještě, sevření Slované od celtických Bojů v Bojohému a německých Gothův i Vandalův na pomoří baltickém, ustupovali na východ i sever, kdež jim čudské národy slabší překážky v cestu zavalovaly. Západních hranic Slovanstva v této době zevrub a na vlas určiti naskrze nelze; národové a čeledi tří rozdílných kmenův, celtického, německého a slovanského, podělovali se zeměmi od Krkonoší až k Visle ležícími, aniž jest nepodobné, že již v této prastaré době, a snad i před přibytím Celtův, slovanští národové do nynějších Čech zasahovali. Na východu a severu hranice Slovanstva v době Herodotické tolikéž zevrub určiti nemožné jest; mám však nicméně za to, že ona již tehdáž až za Dněpr vbíhala, v následujících pak stoletích až k jezeru Ilmenskému, k hořejší Volze a ku pramenům

[1]) Zvídavý čtenář některé, dosti podobné domysly, ač vždy jen domysly, o přistěhování se indoevropejských kmenův do Evropy, dříve prý od kmenův plemene severského obydlené, čísti může v *Surowieckého* Sled. pocz. narod. słow. str. 177—195. Spis náš těchto a těm podobných možností a podobností dotýkati se nesmí.

Donu porozšířena byla. Aspoň to za věc průvodnou pokládám, že v 1—4tém stol. po Kr. meze Slovanstva něco dále na sever se vztahovaly, nežli, podlé Nestora, v čas přibytí Varjahův do Slovan čili v polovici 9ho stol.; neboť z těchto nejsevernějších krajin vystoupily nesečtené pluky Slovanstva, na konci 5ho a ve průběhu 6ho stol. ke hranicem římského císařství a k dolejšímu Dunaji se hrnoucí (srov. §. 25. §. 30. č. 7.). Od jihu na sever Tatrami a mořem baltickým meze Slovanstva určitěji vytčeny jsou, vyjma to neveliké prostranství, jež příbuzní Slovanův, nehojní Litvané společně s nimi a v sousedství jejich zaujímali. V tomto vyměření hranic Slovanstva slušíť nám i napotom hledati ouplnějšího objasnění historie jejich, a nenít pochyby, že ve prodleném čase, při rozšířenější známosti zřídel, lepším výkladu jednotných svědectví a dokonalejším vyložení historie pobočných kmenův, i naše starožitnosti v nejednom ohledu k většímu stupni jistoty a plnosti přivedeny budou, nežli to na ten čas v započatém od nás díle státi se mohlo. Zde jest nesmírné to pole, ještě z veliké částky ladem ležící, čekající rukou pilného a cvičného opatrovatele. Všeliká nazpět čelící práce, vynaložená na vyšetřování Slovanstva v jiných stranách a dávnějších časích, u korábu Noelova, v Indii, Paphlagonii, Thracii, Gallii, ve Skythii před i za Imavem atd, zůstanet pověky marná a bezplodná. Jest to sice povaha rozumu lidskému přirozená, že, dobyv se na chlum žádostí svých, k jiným vyšším tužbám pospíchá; i jest se tedy čeho obávati, že nejedni skoumatelé, nejsouce na dlouho spokojeni tímto naším Staroslovanstva co do času i prostranství obmezením, neukojenou svou tužbou vždy dál a dále nésti se a Slovanův i tam, kde jich nikdy nebylo, vyhledávati budou. A však střízlivému badači, vážícímu bez zahoření síly i povinnosti své, slušíť obraceti se k naukám plodistvým, a neshánětí se po nemožnostech.

3. Příčiny chudosti zpráv o Staroslovanech.

Povrchní a zběžný přehled zpráv o Staroslovanech, od nás v hořejších článcích, zvláště pak ve 2hém, vyložených, každého i méně přísného a přebíravého vážitele o tom pře-

svědčiti musí, že historie a starožitnosti naše od historie a starožitnosti jiných evropejských kmenův, jmenovitě Thrakův, Řekův, Latinův, Celtův a Germanův, načitě se dělí, že jest mnohem, nežli tyto, chudší, že v ní mnohem méně, nežli v těchto, o slavných činech předkův našich, o jejich bojech s cizími kmeny, výpadech do blízkých i dalekých zemí, o loupení, vybíjení a drancování měst a národův atd., vypravuje se a hlásá. Jest to sice pravda, kteréž zapírati nemůžeme, a však jí co zástěry a důvodu k malování povahy našich předkův na černo, jakž mnozí, zvláště zahraniční spisovatelé činí, užívati za neslušné a nespravedlivé soudíme. Skoupost práv o dějech starých Slovanův má své příčiny jednak ve mravní povaze, jednak v zeměpisném položení národův kmene slovanského, a obojím tím dostatečně, bez ujmy cti a slávy předkův našich, vysvětliti se dá. Dřevní Slované, ač rozumíme-li dobře jejich dějinám, co lidé krotcí, pokoje, orby, řemesel a kupeckého obchodu milovní, provodivší vždy raději život obhájný, nežli podmanivý, u cizozemských historikův, jmenovitě řeckých a římských, táhnoucích se obvykle jen po hluku válek, a tiché velikosti národův málo všímavých, ovšem mnohem méně prosluli, nežli jiné loupežnické, světoborné národy, nežli sousedé a drancové jejich Skythové, Sarmati a j. Jest to odvěčná vada historie, že obyčejem obecné chatry vždy raději obracuje zřetel svůj ke zevnitřním, hlučným, krvavým, na smysly tuze dorážejícím činům, nežli k bohumilým úkazům vnitřního života národův, že vždy hojněji vypravuje o krutých bojech, násilných podmanitelích a potlačitelích, plenitelích a zhoubcích, nežli o mírných zaměstknáních, domácích ctnostech, vzdělavatelích rolnic a polí, milovnících tichých umění a řemesel, obchodu a kupectví, učitelích lidu, rozšiřovatelích nauk, že nám vždy ochotněji maluje černou, lidskou krví hojně vypestřenou, a protož důraznější, nežli bílou, při tom však jednotvárnější národního života stranu. Dřevní Slované, nebyvše národem výbojným a podmanivým, a s okolními, zvláště jižními národy mnohem méně válčivše, nežli sousedé jejich Celtové, Germani a Sarmati, nemohli ovšem v též míře, jako tito, státi se předmětem pozornosti a pilnosti řeckých a řím-

ských historikův, třebať i obojím nejen podlé jména, nýbrž i podlé sídel a povah svých dobře známi byli. V pozdější době, když Slované čas po čase, na díle příkladem Hunův, Avarův a Bulharův pobídnuti, na díle křivdami jim od nesnášelivých sousedův činěnými donuceni jsouce, krvavé boje s byzantickými Řeky na Dunaji a s Němci na Labi vésti počali, i dějepisci cizozemští mnohem více o nich vypravovati umějí. A však při vší své náklonnosti ku pokojnému životu a mírným zaměstknáním nebyli dřevní Slované k umění válečnému naprosto nezpůsobní, aniž se domnívati sluší, že ve vlasti jejich popořád bývalo bez bojův, a žeť oni každému dranci krkův svých bez odporu ku porobě a jařmu nastavovali. Umělíť Slované, kde toho potřeba vymáhala, tak dobře a udatně potýkati se zbraní, jako ledakteří nejcvičnější nepřátelé jejich: rozdíl mezi nimi a nepřátely jejich byl jediné ten, že u nich vojna nebyla řemeslem ke všední živnosti, jako u Sarmatův, Gothův, Vandalův a j., žeť oni zbraň nosili k obraně, nikoli k výboji. Jestliže loupeživí plukové Skythův, Sarmatův, Germanův, Hunův, Avarův a j., ač počtem nehojní, však ve zbrani cviční a po ničem jiném, leč boji a lupu, nebažící, nalezli prostředky podmaniti sobě tytýž jedny nebo druhé národy slovanské, mírnými úkoly, orbou, řemesly, obchodem zaměstknané, na nesčíslné drobné obce rozkouskované, bez trvalých svazkův a jednovlády, o hájení hranic nedosti pečlivé, k cizincům příliš lehkověrné a nepodhlídavé: nemeškalť zajisté i tito, spamatovavše se v náhodě své, sebrati ostatní své síly do hromady, užíti první příležitosti a vyhnati nezvané hosti, násilující lupiče své, co darmožerné troubce, ven přes hranice plodonosné své vlasti. Jisto jest, že některá pokolení Sarmatův, Celtův, Germanův a později uralských Čudův (Hunů, Avařů, Kozařů) do pravlasti Slovanův se vedrali a jednotlivé národy slovanské sobě v poddanost nebo-li poplatnost uvedli; a však nicméně i to zjevné jest, že tam panování jejich na dlouze nebylo, že jeden po druhém zmizeli jako kobylky, až na ty poslední sledy jména jejich. A jestliže kde někde hrstka cizincův i něco déle v neodvislosti od Slovanův mezi nimi podržovati zůstala, jako np. Jatvěsi

v Podlesí, nic to není divného; vlast byla prostranná, a Slované snášeliví, pokud se cizinci dobře a v míru k nim chovali. Kdoby, medle, povědom jsa běhu věcí lidských, tomu snadno uvěřiti mohl, že onino podmanitelé jednotlivých, pomezních čeledí slovanských, Sarmati, Celtové, Gothové, Vandalové, Avarové a j., dobrovolně krásné ty roviny Vislanské a Dněprovské, žirnou zemi a výnosné panství, byli opustili, kdež bez potu svého z cizích mozolův pohodlně živi býti mohli? Již Tacitus cosi o Venedech namítá, z čehož na tehdejší udatnost a bojovnost jejich zavírati lze: pozdější hodnověrné zprávy o povaze Luticův čili Vlkův na pomoří baltickém a Antův na Pontu, odpověď vévody Lovrety avarským poslům daná, vévodění Slovanů v armadě byzantských císařův, boje Slovanů s Řeky na Dunaji, v Moesii, Thracii atd., dostatečně vysvědčují, že takováto udatnost, cvičnost a vytrvalost ve zbrani nebyla účinkem pouhé náhody, dílem slepého, okamžitého zahoření k lupu a plenu, nýbrž žeť ona byla stálou a starobylou ctností celého silného, neporušeného kmene, od praotcův na syny zděděnou a ve dlouhé času koleji, ve mnohonásobných s cizojazyčníky půtkách zkušenou a stvrzenou. Slynuli tedy i Slované slávou oruží ve vlasti své; nebyloť jistě již i v této době na Visle, Berezině a Dněpru bez lítých, krvavých bojův; a jestliže nám souvěký dějepis o nich nevypravuje, toho příčiny v nedostatku domácího dějepisectví, ve zdáli severu od historické dílny Řekův a Římanův, v nepřístupnosti krajin zatatranských s této strany Evropy, zkrátka v ukrytosti domácích dějův, jakkoli velikých a slavných, před očima jihoevropejcův, hledati se musejí. Starobylí Slované, ač majíce od starodávna své zvláštní písmo, užívali ho, zároveň Němcům, velmi pořídku a nejvíce k načertávání posvátných tajemství a zákonův na runských deskách; spisování knih, jakéž u Řekův a Římanův tu dobu již vysoce květlo, u nich naprosto nemělo místa. Z národních pak zpěvův a pověstí této doby, jimiž Slované jistotně oplývali, a kteréž, byť i v historickém ohledu k vystavení věrného obrazu dějin našich předkův nepostačovaly, vždy předce aspoň vnitřní tříbení života jejich v mythicko-básnické roušce, jako skandi-

navské pověsti Němcův, před oči by nám stavěly, nic nám bohužel se nezachovalo. Známost Řekův a Římanův o zemích zatatranských, ačkoli čas po čase, zvláště v 1ním a 2hém stol. po Kr., ouplnější a důkladnější se stala, nikdy předce nebyla tak široká a dokonalá, aby od nich pořádné vypsání dějin národů v těch krajinách sídlivších očekávati se mohlo. Světlo, kteréž s podnikuutím Římanův do Německa a Dacie poznenáhla i přes zatatranskou Sarmatii šířiti se počalo, po vystoupení Němcův na dolejším Dunaji i Pontu a po zrušení převahy římské vyhaslo pojednou docela. Žádná strana Evropy nebyla Řekům a Římanům, co do pravé polohy krajin, hor, řek, jezer, měst a bytování kmenů v ní, tak málo známá, jako ta, již Ptolemaeovi evropejskou Sarmatii nazvati se líbilo.[2]) Kdyby nám osudové aspoň těch původních pramenův byli zachovali, z nichž pilní kompilatorové Plinius a Ptolemaeus nerůdnou svou směs národů v Sarmatii evropejské vyštárali a splátali, prameny jistě hojnější a výdatnější, nežliby komu při povrchném přehlédnutí jejich plátaniny se zdálo, snad by i nám aspoň nějaký stín toho, co Tacitus ve své Germanii o Němcích tak uměle dovedl, o předcích svých navrci se poštěstilo: ale ani té potěchy nám není přáno! Uvažujíce všecky tyto teď vyložené okolnosti mysli bedlivou a bezpředsudnou, nemůžeme leč kárati z hrubé nevědomosti anebo dokonce slepé strannosti a zarytosti všecky cizozemské spisovatele, kteří, předstírajíce mlčení dřevního dějepisu o Staroslovanech, bytnosti a rozšířenosti jejich ve staré Evropě bezstoudně zapírají, evropejskou pravlast Slovanův, jako nějakou pustou dědinu sobě osobují, a ji potvornými výmysly své obraznosti, Celty, Skythy, Gothy atd., vyplňují, předky pak naše leda za pobudy v ní, za neokrocené divochy a nezvedené surovce, nevědomo kdy a odkud vypařilé, aniž ku původní rodině evropejské přináležející, všetečně vyhlašují.

---

[2]) Bídný stav zeměpisné nauky u Řekův a Římanů v tom ohledu vysvítá z přehledu od nejlepších spisovatelův našeho věku podaného. Viz np. *F. A. Ukert* Ueber den Norden von Europa nach den Ansichten der Alten v *Téh.* Geogr. d. Griechen u. Römer. IV. 1 — 73. *J. Lelewela* Bad. starož. we względzie geografii W. 1818. 8°.

My o předcích svých spravedlivěji souditi se učme. Vysokost a jasnost místa, kteréž tento neb onen národ v historii člověčenstva zaujímá, nezakládá se pouze na množství vítězných a krvavých bojův; před stolicí vyššího soudce, nežli jest klátivý rozum náš, i tiché domácí ctnosti mají svou cenu. Jestliže Slované, milujíce svou vlast, orbu, hospodářství, řemesla a kupecký obchod, netěkali s oružím a nesbíjeli po půlsvětě, snášejíce raději doma nejedny nátisky cizincův, zachovalit oni tím jak sebe, tak i krásnou, rukama svýma ve plodonosnou zahradu obrácenou vlast svou nám, jejich potomkům a skrze nás člověčenstvu: sic jinak bez pochyby i po nich, jako po Skythech, Sarmatech, Gothech, Vandalích, Hunech, Avarech a j., již by ničeho více, leč holé jméno a bohopusté pustiny, nezbývalo. A jestliže nám nepříznivý losové i nezachovali takového množství věrných a podrobných zpráv o vnitřním životě Staroslovanův, o jejich vzdělanosti, mravech, obyčejích, náboženství, řádu, řemeslech atd., jakéžby přirozené tužbě naší po ouplnějším poznání předkův svých dosti učiniti mohlo: vždyť předce z proudu času vše pohlcujícího aspoň tolik zlomkův a rozbitin vytonulo, kolik k nejnuznější potřebě naší. k vykázání prvotných sídel pradědův našich v Evropě, dolíčení jejich starobylosti, rozšířenosti a vztahův k jiným kmenům, k osvědomění si jejich přirozené povahy a k určení stupně jejich vzdělanosti, neskoupě postačuje. Výnos tento mozolného rumování v obmešených rozvalinách nejzazší starožitnosti, čím skrovnější na pohledění, tím jest v sobě zrnatější a závažnější, aniž má lehce ceněn býti. Mnozí úkazové v pozdější době Slovanstva zůstaliby bez tohoto základu pověky temní a nepochopní.

4. Obraz vzdělanosti staroslovanské.

O tělesné i mravní povaze Staroslovanův, o jejich způsobích a obyčejích, o náboženství i řádu, o správě domovní i obecní, o stupni vzdělanosti a rozsahu umění jejich atd., jakožto o věcech, kteréž zvláštním předmětem skoumání našeho ve druhém čili mravopisném oddíle přítomného spisu

budou, na konci tohoto okresu zevrub jednati nemůžeme. Výpovědi starých svědkův, podlé času do mezi tohoto okresu padající, ohledem na dotčený cíl, jsou arci jak co do počtu příliš skrovné, tak co do slov a věcí příliš skoupé; spojí-li se nicméně s tím, co nám řečtí spisovatelé na samém začátku druhého okresu o mravích a způsobích Slovanův, jistě že ze starší doby pocházejících, zapsali, poskytají výborně platnou látku k navržení povšechného obrazu mravního života a k určení stupně vzdělanosti starobylého Slovanstva. Co otec historictví Herodot o způsobích tehdejších Budinův, Neurův a nevlastně tak nazvaných Skythův oráčův čili rolníkův nastínil spíše, nežli pořádně vypsal, co později důmyslný Tacitus krátkými sice ale ráznými slovy o povaze a mravích Venedův, k rozeznání jich od Sarmatův, poznamenal: toť dokonále souhlasí a ve shodný celek splývá s tím, co nám spisovatelé řečtí, Prokopius a Mauricius, o bližších a známějších sobě Slovanech svého věku, t. asi v polovici 6ho stol., zapsali. K výpovědem těchto nejstarších svědkův slušným právem přičiniti se mohou zprávy pozdějších spisovatelův o mravích a způsobech pohanských Slovanův; neboť soudě podlé ducha starých národů, vším právem za jisté pokládati lze, že v oné dávné době zdědění od nepamětných časův národní řádové a zvykové tak klopotně a valně, jako v době šířícího se křesťanstva, ke změnění svému nepřicházeli. Nade všecko pak, nalezneme-li v pozdější době u Slovanův sídly svými vzdálených, np. u Srbův polabských a zadunajských, u Polanův dněprovských a Slovencův chorutanských atd, tytéž mravy, obřady a zvyklosti; toť již s dostatečným sebe přesvědčením tvrditi můžeme, že tato shoda ze starších časův, nežli jest veliké stěhování národův slovanských v 6tém stol., pochází, a že tedy z těchto stejných úkazů v rozptýlenosti na někdejší stav domácích věcí ve spojené vlasti bezpečně zavírati můžeme. Podlé těchto základův, chtějíce zde několika málo slovy aspoň místo vyznačiti, jež dřevní Slované ohledem na mravní stav a vzdělanost v pořadí jiných kmenův zaujímají, neváháme se s příslušným potupením odmrštiti lehkovážný a lživý onen způsob, kterým posavad zvláště zahraničným spisova-

telům o mravích našich předkův jednati se líbilo. Podlé tohoto panujícího způsobu čili raději nezpůsobu, v němž největšího mistrovství jizlivý Slovanův nepřítel Gebhardi došel, a jehož ani nejzasloužilejší spisovatelé mezi námi, np. Dobrovský, Karamzin a j., jakoby nějakým nakažlivým povětřím zaraženi jsouce, docela se neuvarovali, Slované až do přijetí víry křesťanské a německých mravů od amerikanských a afrikanských divochův, anebo dokonce od nerozumných hovad ničím, leda mluvou, se nelišili: surovost, divokost, ukrutnost, podlost, neudatnost, chlipnost, hloupost, hnusná nečistota a jiné těm podobné nectnosti byly prý zděděné, všem společné, výrazné Staroslovanův příznaky! Chlapstvo a rabstvo, služebnost a otroctví byly prý odvěčným jejich losem. [3]) K velikému štěstí a potěšení našemu prameny historie staroslovanské zrovna všeho toho opak osvědčují; tak že kdoby urputně bezstoudného tohoto lhářství a ošemetného rouhání se národu velikému a v dějinách člověčenstva vznešené místo zaujímajícímu zastávati chtěl, tomuby dříve, aby ve klamu a a lži stíhán býti nemohl, náleželo zničiti všecky ty dotčené prameny, čehož bohdá žádný nedovede. Pokud těchto pramenův stávati bude, potud, nadějeme se pevně, i muži se naleznou, kteříž nepředpojatou myslí čistou pravdu z nich vážiti a ji proti naprznění strannych a zlomyslných písálkův, buďtež oni kdokoli a kdekoli, směle hájiti uměti budou. Slované, podlé svědectví nejstarších pramenův, ode dávna náleželi do řadu stále osedlých národův, rozdílných od kočovníkův čili pastýřskotoulavých lidí. Jakož Tacitus pravil o Venedech, že, na rozdíl od kočovných Sarmatův, domy stavějí a v nich přebývají, tak pozdější Prokopius, Jornandes a jiní totéž potvrdili. Stavění domů víže lidi k určitým místům, obmezuje dějnost jejich na těsný obvod přilehlý dědiny, kdež oni jedině zdělávánim země mohou sobě opatřiti a pojistiti

[3]) Učení toto stalo se heslem novějších spisovatelův ruských, sobě i nám jím uší otloukajících. (Viz §. 27. č. 5. §. 28. č. 15. a j.). Na něm, co na základě své víry, chtějí oni roznititi u národu svého lásku ke starožitnosti, jazyku, literatuře slovanské, jím vnuknouti jemu ducha dověry k sobě a ntužit cit jeho samostatnosti, na něm — ponévadž v říši nauk všecko spřízněno a sloučeno — vystavěti národní osvícenost a slávu!

potřebné živnosti. Nepřemožená Slovanův náklonnost k rolnictví jest dílo samé přírody, neuchylný následek dlouhého jejich přebývání v nejpříhodnějších v Evropě krajinách k orbě, v rovinách Vislanských a Dněprovských. V této pravlasti Vindův již za času Herodotova květla orba a obchod s obilím: ve krajině Budinův nalezalo se veliké dřevěné město, navštěvované a větším dílem obydlené i od samých kupcův řeckých. S takovouto náklonností a způsobilostí k rolnictví vystoupili na konci tohoto okresu národové slovanští z prvotných svých sídel; a jestliže někteří z nich po čas svého stěhování zanášeli se zbrojí, stalo se to jedině proto, aby opanovali polopustou zemi, a zaujavše ji, obrátili zarostlé nivy její v ourodné pole.[4]) Všecko u nich směřovalo k tomuto zaneprázdnění, všecko jemu bylo přiměřené: přirozená lahodnost jejich povahy a mravů, náchylnost k životu svobodnému jedině v samém povolání rolnickém mohla najíti výhovy a ukojení. Rozdrobení jejich na malé i neodvislé obce a lidovládná správa domácí zastavovaly všeliké odtržení se od rolnictví. Sám naposledy rolnictví nad míru příznivý způsob stavění domů ve znamenitém od sebe vzdálí, tak že každá rodina ve středu svých rolí a statkův obývala, jejž podnes ještě u poledních Srbův a Chorvatův, tolikéž u příbuzných Staroslovanům Lotyšův, nalezáme, a jenž podlé Prokopia někdy všem Slovanům byl obecný, jasné o tom vydává svědectví, že prvotný a hlavní Staroslovanův živel, z něhož teprvé všickni ostatní se vyvíjeli, bylo rolnictví a hospodářství. Lid

---

[4]) Výpověď Jornandova Goth. c. 5. „Hi (Sclavini) paludes silvasque pro civitatibus habent," s níž i sám náš Dobrovský proti Staroslovanům vyjížděl, nemá jiného smyslu leč ten: že jim (Staroslovanům) bahna a lesy místo hradův slouží, jakž i Caesar praví o Britannech: Oppidum vocant, quum silvas impeditas vallo atque fossa muniverunt. B. G. l. V. Civitas a oppidum je zde jakož i u zeměpisce Bavorského (viz příl. č. XIX.) = hrad, hrazené město, něm. Feste, stněm. puruc, t. burg, č. jak Strahlenberg případně tlumočí Burggarten. Poloha země vykázala Slovanům tento způsob obrany, zajisté na ty časy nejlepší a nejbezpečnější. Ještě později stavěli Slované své hrady, ostrohy, tvrze v nepřístupných lesích, mezi vodami: v otevřeném širém poli naproti své domy a vesnice (srov. np. *Herberstein* Comm. rer. Moscov. v Auct. rer. Moscov. p. 49 o hradu Mcensku). Stavění hradův na skalnatých vrších jest způsob německý, teprvé v 12tém stol. od těchto ke Slovanům přešlý.

zajisté tímto se obírající, skrotlý, laskavý, vzdělanějším cizincům nehrozný, anobrž přístupný a pohostinský, dlouho bez jiných pohodlí života, vynálezkův, řemesel, kupectví atd., zůstati nemohl. Jakož v pravdě stopy neposlední společenské vzdělanosti, promyslu čili řemesel a umění, a mravní zvedenosti již u nejstarších Slovanův spatřujeme. K vysvětlení toho dosti budiž zde na některé hlavní a rázné tahy jejich mravní povahy a domácího života poupomenouti, s odkázaním podrobného o předmětu tomto rozjímání k jinému místu. Přirozenou povahu jejich sami nepřátelé jejich schvalují. Prokopius o nich praví, že zlobiví a lstiví nejsou, nýbrž upřímní a prostí, a Mauricius, že ku přespolným jsou dobrotiví, pilnou péči o jejich zachování vedouce, a z místa na místo, kamž za svou potřebou jdou, je sprovázejíce. Podlé toho prostota beze zloby a lsti, upřímnost, laskavost a lidskost byly panující příznaky ve mravní povaze národův slovanských. Jejich náboženství, práva, obyčejové i sám způsob živobytí všudy takovýmto duchem byly nadšeny. Jsou důkazové před rukama, že Slované ctili jednoho nejvyššího boha, stvořitele nebes i země, vedlé něhož i jiným menším bůžkům, jako prostředníkům mezi nimi a oním nejvyšším, oběti přinášeli, záležející z dobytka, ovec a jiných zvířat i plodův země. Zabíjení lidí v oběť bohům u nich nemělo místa, a třebas později z ciziny k některým jejich odvětvím na baltickém pomoří a v Rusích i tento krvavý obřad uveden byl, však nicméně ani zde se nikdy stále a obecně nejal. Věřili oni v trvání duše po smrti a nastávající odplatu za dobré i zlé činy. Správa obecních věcí nalezala se v rukou národu samého: čelední otcové vládli neobmezeně rodinami svými, vybíraní a zřízení od nich na národních sněmech čili sjezdech starší, vévodové, kněží, později rozličnými jinými jmény, jako lechův, pánův, vládyk, županův, bojarův, knížat atd., vyznačení, spravovali věci domácí i obecné, náboženství, řád, právo, soudy, kupectví a obchod, válení i míření se s cizími. Není pochyby, že Slované již ve prastaré době, dávno před vystoupením jejich z prvotných sídel měli své zvláštní zákony a práva, kteréž na díle ústně od praděduv na syny přecházely, na díle též,

aspoň v jádru svém, ode kněží v písmě zběhlých na deskách psány čili raději na podobenství run načertávány byly. Všickni Slované byli sice v prvotné době, co do svobodství a práv, jedni druhým rovni; a však zdá se, že rozdíl stavu a dědičnost nejvyššího důstojenství v zemi, bez újmy lidovlády, u některých, zvláště s Němci sousedících a s nimi se míchajících pokolení již velmi časně se vkořenily. Že v nejdávnější době, čili v tom časovém okresu, o němž zde jednáme, poroba a nevolnictví, v tom smyslu, ve kterémž později slov těchto užíváno, u Slovanův, vůbec mluvě, naskrze místa nemělo, věc jistá jest. Všickni Slované, od nejvyššího zemského důstojníka až do nejprostějšího sedláka, rovného ve své vlasti požívali svobodství. Ano i tehdáž, když u Slovanův třída šlechty a pánův povstala, lidé slovanští, do řádu šlechty nenáležející, zůstali volnými, ačkoli los jejich a vztahy k ostatním bratřím skrze to naposledy k veliké proměně přijíti musily. Poroba a nevolnictví přišlo k západním Slovanům teprvé později od Němcův, ku poledním od Řekův i Vlachův. K nejdávnějším ustanovením národův slovanských přináleželo následující důležité vyměření, že Slovenin vězeň nebo zajatý, buď on v čikoli moci, jak mile dostoupil na zemi slovanskou, tudíž přestával býti nevolníkem, aniž kdo více měl právo k jeho osobě. Ohledem cizozemských nevolníkův rovně lidské právo připomíná císař Mauricius. Zajatých prý a vězňův nedrží u věčné porobě, jako jiní národové, nýbrž jen do vyměřeného času, zůstavujíce jim potom na vůli, aby, chtějí-li, buď vyplativše sebe ke svým se navrátili, buď zůstali u nich jako svobodní a přátelé. Takovéto ustanovení ohledem cizincův, obmezující čas jejich nevolnictví a usnadňující jim navrácení se k utracenému svobodství, byloby jistotně ke cti sloužilo tehdejším osvíceným a pyšným Římanům i Řekům. Opatrování starcův, osob neduživých a chudých bylo přední povinností a obecnou ctností Slovanův: v zemi jejich nevídáno ani žebrákův, ani tulákův. Nadobyčejnou přívětivost jejich ku příchozím a hostům, z přirozené lidu slovanského dobrotivosti a šlechetnosti srdce vyplývající, a nadto ještě i zvláštními zákony za svatou povinnost uloženou,

sami nepříznivci jejich, Mauricius, Helmold a j., na nejvýš zvelebují. Mnohoženství, povšechným obyčejem tehdejšího věku, nebylo sice u Slovanův zabráněno; jest však věc nejen přirozená, nýbrž i svědectvím pozdějších spisovatelův pojištěná, že pospolitost lidu přestávala na jediné ženě, a větší jich počet leda zámožným vládcům a pánům se povoloval. Ženy jejich nebyly ani střeženy, ani zamykány, jako u východčanův; anobrž volno jim bylo předstupovati dle líbosti jak před domácí tak též před příchozí a hosti. Toto šetření přirozeného práva slabšího pohlaví jasné o mravní zvedenosti jejich vydává svědectví; jakož opak toho nejjistější jest divokosti, surovosti a zkaženosti národu znamení. Kromě pokojného obírání se s orbou, včelařstvím, pastýřstvím a lovectvím, Slované všudy jevili náklonnost k obchodu a kupectví. Soudě podlé položení jejich zemí a jiných okolností, zdá se, že již v nevystihlém šeru dávnověkosti veliká částka kupeckého obchodu mezi Asií a západní Evropou buďto v rukou jejich se nalezala, aneb aspoň prostředkem jejich zemí šla. Slova, jako kniga = čín. king, šelk = sericum, od jména Seres t. Číňané, moudrý, pol. mądry = mandarin (ouředník nebo mudřec čínský), slon, velbloud, ráj a j., ukazují na dobu květoucího někdy obchodu mezi východem a Slovany. Obchod s jantarem tolikéž z počátku v jejich byl rukou, později pak aspoň na díle skrze jejich země veden byl. Od nich kožešiny, obilí, med, vosk, výrobky dřevěné atd. k jiným, na vzájem od jiných k nim plody přírody i promyslu cizích vlastí, zlato a stříbro, hedváb, zbroj atd., vyvážely a přivážely se. Za času Herodotova květnul obchod na obydleném od Slovanův Borystenu (Dněpru i Berezině). V 1ním stol. př. Kr. připomínají se vindičtí čili slovanští kupci, plavivší se po moři baltickém příčinou obchodu do cizích zemí. Odtud povstala u nich v hojném počtu kupecká města, jež od časův nepamětných zrostla ve znamenitou lidnost, bohatství a promysl. Všecka čelnější města a městečka na Rusi, v Polště, v Pomořanech atd., květla již dávno před přijetím víry křesťanské, tak že jejich počátek a zrůst nebezdůvodně do nejstarších časův položiti se může. Města tato

byla, dle povahy země rovinaté a lesnaté, dřevěná. Ode 2ho do 7ho stol. po Kr. nalezáme rozličné sledy a šlepěje, že Slované na severu i jihu, u Skandinavcův i Řekův, pokládáni za národ zvedený, mající nauky i písmo. Že kněží a mudrcové jejich hlavní obsah národních práv na dřevěných deskách zapisovali, že pomocí zvláštního, runského písma věštby a hadactví konali, a snad i vyvolené z lidu jistým naukám a známostem, jmenovitě náboženství, lékařství, básnictví, časopočtu atd., vyučovali, již nahoře se podotklo. Ve skandinavských pověstech a podáních Vanové, t. Vindové, obyčejně vydávají se za lidi osvícené. Do Vanaheimu, t. do země Vindův, vysílali Normani, podlé představ bajepiscův, své bohy i slavné muže pro nauky moudrosti; od Vanův přijali některá božstva obřady a jednotné výrazy, vztahující se ku předmětům vzdělanosti, jako torg (trh), serkr (sraka = indusium), pfluoc (pluh), trumba (trouba), crosna, krusna (krzno) a j. V národním básnictví a zpěvu v hudbě a plesu, soudě podlé zprávy Theophylaktovy o jejich poslech k Avarům, tolikéž o zpěvích slovanských bojovníkův, a podlé přísloví latinských spisovatelův na počátku středního věku (Sclavus saltans) i mnohých jiných okolností, předčili Staroslované nade všecky jiné evropejské národy. Že ve mnohých řemeslech, jmenovitě v tesařství a kovařství, ve stavitelství a lodnictví, v jirchařství a v řemenářství, v hornictví a řezbářství atd., nevšední zběhlosti došli, věc jistá jest. Již v polovici 6ho stol. nejen Avarové, nýbrž i sami Řekové užívali jich k dělání a spravování korábův. Že později, t. v 10tém a 11tém stol., u některých Slovanův obchod a promysl téměř docela vymizel, města klesla, surovost, lenivost a nedbalství vzhůru vzaly, stalo se to vinou ukrutných potlačitelův a zhoubcův jejich, nikoli nedostatkem promyslového ducha u samého národu. Národ, kterýž, oddav se rolnictví a obchodu, neznaje neobmezené samovlády, sám uvažovati zvyknul skutky každého předsevzetí, jakož k výboji nebývá ochotným a kvapným, tak v obraně své vlasti, v hájení svých svobod, obyčejně převyšuje jiné. Tato pravda potvrzuje se dějinami Slovanstva. Co Tacitus o válečném způsobu tehdejších Venedův, v čemž

oni více Němcům, nežli Sarmatům se podobali, zběžně připomíná, vyvracuje lichou výpověď stranného Jornanda o neudatnosti a necvičnosti Slovanů ve zbrani, kteráž mimo to i ráznými a mnoholičnými svědectvími jiných, souvěkých jemu i pozdějších spisovatelův o nepřemožené bojovnosti a síle Slovanův nepravdivou se býti vykazuje. Z vypsání válečného způsobu Slovanův u Mauricia dosti patrno, žeť oni ve vojnách jasněli nejen osobní udatností a silou, anobrž i zdravou rozvahou, obratnou cvičností a vojenskými obmysly. Jak v náramném počtu zvykli vystupovati do boje, můžeme souditi z toho, co nám Konstantin Porphyrogenneta o počtu bojovníkův u poledních Chorvatův poznamenal. Někteří spisovatelé sčítají na Slovany náklonnost k rozbrojům a ukrutné nakládání s nepřátely; ale námitky tyto jsou stranné. Kdokoli bez předsudků v dějinách tehdejších věkův něco bedlivěji se poohlédne, snadně se přesvědčí, že nepřátelé jejich svým příkladem, nespravedlivostí a ukrutností, sami byli příčinou zlého. Slované, kromě samé země, nepodrobovali sobě žádného cizího národu; cizinci, podmaňujíce je sobě, skládajíce na ně násilně těžké jařmo poroby, podvracejíce nelítostivě jejich domácí ústavy, obřady, zvyklosti, a vtírajíce jim místo nich své vlastní, podlé slušnosti by neměli viniti jich z nespokojenosti a neposlušnosti. Vojny Slovanův se sousedy jejich byly, dle svědectví historie, nejvíce vojny odporu čili odplaty: v takovéto příčině těžko jest udržeti zápal pomsty v mezech mírnosti. Slušněji by nepříznivci tito vytýkati mohli dvě hlavní vady ve mravní povaze Slovanův, kteréž od prastarodávna hyzdily krásný věnec národních jejich ctností a na celá pokolení těžké bídy a pohromy, až i neuchylnou zkázu, uvalily. Z těchto první, již od císaře Mauricia na konci 6ho stol. vytčená, [5]) a z lehkomyslnosti jejich pošlá, jest, že Slované, nenávidějíce sobě vespolek, v ustavičných

[5]) I Prokopius vypravuje o svárech a domácích bojích Slovanův a Antův okolo l. 534. *Stritt.* II. 26. *Schlöz.* N. G. 349. Podobně životopisec sv. Demetr. c. 185 — 193. (srov. §. 29. č. 8.) Též Nestor l. 862 vyd. Timkovsk. str. 12. (viz §. 27. č. 5.) Mlčíme o germanských annalistech 10 — 11ho stol.

mezi sebou žili rozmíškách a roztržitostech. Jsouce na nesčíslné malé obce rozdrobeni a rozkouskováni, žili bez péče a starosti o přítomnost i budoucnost, o svou slávu a potomkův svých štěstí, a nikdy nemohli sebe povznésti k vyššímu politickému duchu, ke sjednocení všech oumyslův, s udušením osobních vášní a náruživostí, pro domácí blaho a proti cizí přemoci. [6]) Druhá, mající své zřídlo v živé jejich smyslnosti čili ve přílišné vnímavosti vněšních důrazův a jakési těkavosti mysli po následovnictví, bez ustavení se na tom jediném, čehož nejvíce potřebí, jest nezřízené milování cizozemštiny, k níž od věkův lnula srdce slovanská, tak že jim vše přespolní vždy bylo ochotnější nežli domácí, cizí jazyk a způsob živobytí vždy příjemnější nežli vlastní a mateřský. Již Tacitus sčítá na Venedy, že mravy své sarmatskými způsoby nakvašovali. Tím obojím to pošlo, že Slované, kmen tak veliký, lidnatý a rozšířený, již ve prastaré době tak snadně ledakterému dobrodružnému, třebas sebe menšímu národu, Celtům, Skythům, Sarmatům, Gothům, Hunům, Avarům, Kozarům, Bulharům a j. v poddanství a služebnost se dostávali, a že, povadivše se mezi sebou, volili sobě panovníky a drance přivolávati z ciziny, z Varjah, Bulhar, Frankův atd., nežli, pustivše mimo sebe hněv, pokořiti se jeden druhému. Čas vyrovnal vinu i trest: Slované vrchovatě zažili plodův své nesnášelivosti. Majíce zde na oumyslu, oceniti jediné stupeň mravní povahy a vzdělanosti Staroslovanův, nikoli pak podati ouplný obraz domácího jejich stavu a řádu, nevcházíme v další rozvažování jiných k cíli našemu méně příhodných předmětův, np. jazyka, odévu atd., k jinému to místu a času odkládajíce. [7])

[6]) Suntque privatae familiarisque vitae justissima exempla Slavi, publicae contra tristissima: non enim satis est, te non facere injuriam vicino, sed et propulsare oportet illatam sicque deterrere inferendam. Slavi verò rem rusticam et vel civilem satis quidem recte exercebant, at militarem plane neglexerant; e sua metientes aliorum aequitatem et justitiam, ingenti suo damno. *Kopitar* Glagol. Clozian. Vindob. 1836. Fol. p. XXX. col. 2. Srovnej s tím, co tamže následuje str. XXXI sloup. 1. Slavis ... more patrio assuetis juste potius ex agro sua opera et labore facto cultoque quam ex rapto vivere etc.

[7]) Z příčiny, že o předmětech v tomto §. obdařených podrobněji ve 2hém oddílu jednáno bude, propuštěno na místě tomto všelikě dokládání pramenův.

Upřevše oči na tyto krátké tahy, sebrané bez výmínky z výpovědí cizozemských, Slovanům nehrubě příznivých svědkův, můžeme teď již směleji přistoupiti k závěrečné otázce: možné-li podlé všeho toho, co jsme napověděli, Staroslovany, jakž obvykle se děje, počítati mezi divochy a barbary? O řecké a římské vzdělanosti, o vyšších uměních a vědách u nich ovšem řeč býti nemůže: ale toho stupně původní a čistolidské vzdělanosti, jehož neporušení kmenové přirozenou cestou v dlouhém projití času sami od sebe dosahují, a jehož np. i Mexikanci před přijitím Evropejcův byli dosáhli, jim slušným právem tuším žádný nestranný soudce odepříti nemůže. Ano zdá se, že někdy ve prastaré době nejen v asiatském, nýbrž i v evropejském severu, ve krajinách mezi Pontem a Baltem ležících, mnohem větší i lidnatost i společenská zvedenost a zdělanost se nacházela, nežli podlé zbytkův jejich ve středním věku, po těch tolikerých pohromách velikého stěhování národův, nám, řeckými a římskými vzory všecko vymčřovati uvyklým, přiznati za dobré se vidí. Slova předůmyslného znatele tajemství přírody i dějin lidských, Vil. Humboldta,[8]) v jiném ohledu, t. o Iberech a

[8]) *W. v. Humboldt* Untersuch. üb d. Urbewohn. Hispaniens. Berl. 1821. 4°. str. 156. Poslyšmež zde ještě zlatá slova vznešeného Jakuba Grimma potahmo na pohanské Germany pronešená: Aus Vergleichung der alten und unverschmähten jüngeren Quellen habe ich in andern Büchern darzuthun gestrebt, dass unsere Voreltern, bis in das Heidenthum hinauf, keine wilde, rauhe, regellose, sondern eine feine, geschmeidige, wolgefüge Sprache redeten, die sich schon in frühster Zeit zur Poesie hergegeben hatte; dass sie nicht in verworrener, ungebändigter Horde lebten, vielmehr eines althergebrachten sinnvollen Rechts in freiem Bunde, kräftig blühender Sitte pflagen. Mit denselben und keinen andern Mitteln wollte ich jetzt auch zeigen, dass ihre Herzen des Glaubens an Gott und Götter voll waren, dass heitere und grossartige, wenn gleich unvollkommene Vorstellungen von höheren Wesen, Siegesfreude und Todesverachtung ihr Leben beseeligten und aufrichteten, dass ihrer Natur und Anlage fern stand jenes dumpfbrütende Niederfallen vor Götzen oder Klötzen, das man, in ungeräumtem Ausdruck, Fetischismus genannt hat. Diese Beweisführung fühlt durch meine vorgegangenen Arbeiten sich erleichtert und gestärkt: das dritte folgt hier innerlich nothwendig aus dem ersten und zweiten: ein Volk, zur Zeit, wo seine Sprache, sein Recht gesund da stehen und unversiegten Zusammenhang mit einem höhern Alterthum ankündigen, kann nicht ohne Religion gewesen sein, und wir werden zum voraus ihr dieselben Tugenden und Mängel beilegen dürfen, welche jene auszeichnen. Unserer Mythologie gebricht es indessen auch nicht an eigenthümlichen, ihrerseits auf Sprache und Recht zurückweisenden Bestätigungen, an welchen sowol dem Histo-

Celtech, pronešená, zajisté uhodná a pravdivá jsou i ve příčině naší: „Střezme se, praví on, abychom národův, jež staří barbary jmenují, s divochy, jakéž nynějšího času v Americe a v jižním oceaně nalezáme, nerovnali. Stupeň zajisté vzdělanosti, na němž onino stáli, byl docela jiný; aniž pak ještě vůbec vážná ta otázka rozhodnuta jest, zdaliž ten stav zdivočelosti, kterýž však i v samé Americe v rozličných, jindy mírnějších způsobích se jeví, počátek jest vznikající, čili raději konec zapadající společnosti, velikými bouřemi a neštastnými pohromami roztříštěné a na různo rozptýlené. Mněť se zdá toto poslední mnohem, nežli ono první, býti podobnější.“

---

riker gelegen sein muss, wenn er die öden verlassnen Anfänge deutscher Geschichte beleben will, als dem Theologen, um der Einwirkung des Christenthums auf das Heidenthum, wie der Spuren dieses in jenem sicher zu werden. Es macht aber überhaupt Freude, das leere Haus wieder voller zu stellen. *Grimm* Deutsche Mythol. IV — V. Zasvitne-li brzo ten den, v němž některý učený Rus takto o svých pracech k objasnění pohanského Staroslovanstva, milé otčiny a dědoviny své, mluviti bude? (§. 27. č. 5. §. 28. č. 15.)

PŘEHLED DĚJIN POŘÁDEM LET.

750—494 př. Kr. Řekové, nevědomo, obchodem-li svým s Venety adriatickými, čili Phoničanův a Karthaginců anebo osadníkův pontických [655] a massilských [600] se severozápadními stranami Evropy, nabyli temné jakési známosti o řece Eridanu [Hesiodův opravce 750—700, Pherecydes 520], do severozápadního moře tekoucí, o přilehlé jantaroplodné krajině a Venedech v ní bydlících (§. 8. č. 1.).

550—513 Národ Neurův, opustiv dřevní svá sídla, do končin Budinův se stěhoval (§. 10. č. 3. 5.).

513 Výprava perského krále Daria proti Skythům a domnělé tažení jeho skrze krajiny zatatranské, od Budinův a Neurův obydlené (§. 10. č. 3. 5. §. 13. č. 4).

494 Mylné obrácení jména Eridanus k řekám Padus a Rhodanus, a změtení Venedův půlnočních s Venety adriatickými u Aeschyla [494], Euripida [440], Skylaxa [360] a j. (§. 8. č. 1.).

460—444 Herodot, meškaje v řeckých osadách na Pontu, sebral v Olbii důležité zprávy o Budinech, Neurech a Borystheneitech čili nevlastně tak jmenovaných Skythech rolnících a oráčích, vlastním Skythům poddaných (§. 10. č. 3 — 6. §. 13. č. 2.).

388—382 Veliké tažení Celtův od západu na východ: osazení se Bojů v potomním Bojohemu. Sevření Slovanů v té straně (§. 11. č. 8. §. 17. č. 8.).

350—336 Vpád Celtův do Illyrikum a Pannonie; vypuzení dřevních Venedův čili Slovanův z Podunají k jednoplemencům jejich za Tatry. Šíření se Slovanův na severu i východu, utiskovaných od Celtův až za Tatry proniklých [216]. (§. 11. č. 8—11. §. 17. č. 4—11).

340 – 320 Gothové a jiní Němci násilně osadili břehy jantaroplodné, vyzuvše z držení jejich Slovany a podmanivše sobě slabé Litvany (Aesty). (§. 18. č. 3. 7. §. 19. č. 3—4. srov. §. 8. č. 1.)

280 Západní končiny Skythie čili částka pomoří baltického od Visly až k zátoce Rižské slove u Timaea Bannoma t. Vannův čili Vendův země (§. 8. č. 2.)

100—1 Sousedění Alanův s Vindy (Vany); těkání dobrodružských Skandinavčíkův po Slovanech i Sarmatii. Vojny Alanův (Asův), Vanův (Vindův) a Jotvů (Čudův). Počátek dějů v Eddě zvěčněných (§. 8. č. 11. §. 16. č. 10. §. 18. č. 9.).

58 Vindičtí kupci, přihnáni byvše bouří mořskou ku břehům Germanie, byli zde zajati a od krále batavského prokonsulovi Gallie, Q. Metellovi Celerovi, darem přisláni (§. 8. č. 3.).

50—2 př. Kr. Zatmělá a nejistá památka o přibytí Římanův do krajin Vendův a Litvanův příčinou změření zemí zatatranských za Julia Caesara a císaře Augusta (§. 8. č. 12.).

1—100 po Kr. Starožitnost jmenuje předky potomních Slovanův a Antův Srby (Spory) (§. 7. č. 15 — 18. §. 9. č. 3.).

79 Plinius mezi národy od baltického moře k Visle sídlícími jmenuje Venedy, v sousedství Sarmatův, Scirův a Hirrův, a mezi obyvately zamaeotské země Serby (§. 8. č. 4. §. 9. č. 2.).

100 Tacitus povahu a mravy Venedův, u prostřed mezi Germany, Peuciny, Sarmaty a Fenny sídlících, krátkými sice, ale ráznými slovy líčí (§. 8. č. 5.)

106 Po opanování Dacie Římané až do končin venedských zabíhali. Dvojí val římský za Dněstrem (§. 22. č. 7.).

166 Markomanská válka vyštvala Němce a ostatky Celtův z nadodranských jejich sídel. Tlačenice čud-

ských a tureckých kmenů v Pourali a na Volze i Donu. Posouvání se národův slovanských k západu: vystoupení Venedův a Veletův na pomoří baltickém. Převaha Němcův mezi Odrou a Vislou klesá: Gothové ustoupají před Venedy (§. 8. č. 6. §. 18. č. 4—8. 9. srov. §. 25. č. 2.)

175—182 Ptolemaeus v nesmírném prostranství své Sarmatie a Skythie vykazuje, ač velmi neurčitě, sídla jak Venedův, Slovanův a Srbův, tak též i mnohých jiných drobných národův slovanských (§. 8. č. 6. §. 9. č. 2. §. 10. č. 7—12.).

180—250 sld. Klopotné vyhošťování se německých národův (Gothův 180—215, Vandalův a Burův 200 sld., Burgundův a Gepidův př. 245, Scirův, Herulův, Turcilingův a j.) z podkrají Odry a baltického nábřeží do Dacie, na Černomoří, do Uher, k Rénu a hořejšímu Dunaji atd., a tiché osazování se Slovanů v uprázdněných sídlech jejich (§. 18. č. 4—8. 9. srov. §. 25. č. 2.).

192—306 Boje tatranských Karpův (Chorvatův), s Němci se plichtících, proti Římanům (§. 10. č. 10.).

250—300 Marcian Herakleotský připomíná zátoku Venedskou čili Vindickou (§. 8. č. 7.).

253 Caesar Volusianus válkou stíhal Vandaly, Finny, Galindy a Venedy, a vítězství sobě nad nimi chlubně připisoval (§. 8. č. 9.).

332—350 Ermanarik, bojovný král Gothův na Černomoří, dlouhé a krvavé války vedl s Venedy ve krajinách zatatranských. Podmanění mnohých slovanských národův (§. 8. č. 13. §. 18. č. 7.).

375 Valné přejití Hunův přes Volhu a Don do Evropy. Porážka Gothův a mírné svazky Hunův se Slovany (§. 8. č. 13. §. 15. č. 5.).

380—487 Langobardové, tahše z Germanie na východ, vpadli do krajiny Anthaib a Banthaib řečené, t. Antův a Vendův země (§. 8. č. 10. §. 18. č. 6.).

384 Vpád vzteklého krále Vinithara do krajiny Antův. Hanebné odpravení Bože (Boos), krále Antův, synův i sedmdesáti velmužův jeho. Pomštění se Hunův nad Gothy pro tuto výtržnost (§. 8. č. 13. §. 15. č. 5.).

422 Na deskách Peutingerových sídla Slovanův označena dvakráte, jednou za Tatrami (alpes Bastarnicae) slovy Venadi Sarmatae, podruhé na Černomoří, mezi řekami Danubius a Agalingus, slovem Venedi (§. 8. č. 8.).

443—453 Národové slovanští, větším dílem Hunům poplatní, v mírných s těmito žijí svazcích Sledy Slovanstva v Uhřích, blízko stanoviště Attillova: Satagové, proso, med, pohřební hody ke cti Attilově strava jmenované atd. Slované dlouho potom u cizincův, zvláště Němcův, slovou Hunové (§. 11. č. 10. §. 15. č. 5.).

469—476 Po pádu Hunův [469] a Římanův [476] Slované valně vystupují ze starobylých sídel svých, a na jih i západ, k Dunaji i Labi se šíří (§. 25. č. 2. sld).

Obsah.

Stránka

Úvod.

§. 1. **Počátek a oučel díla** 3
§. 2. **Objem a rozvržení** 5
§. 3. **Prameny a pomůcky** 7

I. Prameny první doby.

1. Dějepisci a zeměpisci. — 2. Nápisy řecké a římské. — 3. Památky hmotné. — 4. Pomůcky.

II. Prameny druhé doby.

A) Prameny cizozemské:

1. Spisové řečtí. — 2. Spisové latinští. — 3. Památky germanské. — 4. Památky asiatské.

B) Prameny domácí:

1. Dějepis. — 2. Zeměpis. — 3. Životy svatých. — 4. Listiny. — 5. Zákony a práva. — 6. Nápisy. — 7. Pověsti, písně, přísloví, jazyk. — 8. Hmotné památky.

Okres I.

Od Herodota až do pádu hunské i římské vlády.
(Od l. 456 př. Kr. až do l. 469—476 po Kr.)

Článek I.

Původ Slovanův.

§. 4. **Přístup** 31
§. 5. **Místo Slovanů v pořadí lidských plemen a kmenův** 32

1. O rozdílech lidstva vůbec. — 2. Rozdělení Blumenbachovo a Cuvierovo. — 3. Neshody rozdělení těchto. — 4. Roztřídění plemene kaukaského a mongolského.

I. Plémě indoevropejské.

A) V Asii:

1. Čeleď hinduská. — 2. Čeleď areitská.

Stránka

B) V Evropě:

1. Čeleď thracká. — 2. Čeleď celtoněmecká. — 3. Čeleď vindická.

II. Plémě severské.

1. Čeleď iberská. — 2. Čeleď uralská. — 3. Čeleď kaukaská. — 4. Čeleď samojedská. — 5. Čeleď turecká. — 6. Čeleď mongolská.

§. 6. **Starobylost Slovanů v Evropě** 53

1. Úvod. — 2. Důvody obecné. — 3. Důvod z lidnatosti a prostrannosti sídel. — Ohled na svědectví řecká a římská. — 5. Důvod z mlčení starých o příchodu Slovanstva. — 6. Důvod z kmenové povahy pozdějších přistěhovalců. — 7. Důvod z povahy možných příchodišť. — 8. Důvod z povahy jazyka slovanského. — 9. Důvod z vzájemného přejímání slov slovanských, celtických atd. — 10. Důvod z jmen národních. — 11. Důvod ze jmen osobních. — 12. Důvod z mravův, obyčejův, náboženství a práva. — 13. Důvod ze starých jmen místních. — 14. Důvod ze svědectví středověkých. — 15. Ohlavení.

§. 7. **Prvotní jména Slovanů. Vindové a Srbové** . 80

1. Přehled svědkův. — 2. Svědectví Jornandovo a Prokopiovo. — 3. Výsledky obou svědectví. — 4. Záhady o jménech Slovanův. A) Cizozemské dřevních Slovanův jméno Vinidové. — 5. Doklady z 6—12. století. — 6. Doklady z 1—4. století. — 7. Totožnost Vinidův a Venedův. — 8. Mínění Dobrovského. — 9. Rozsouzení prvního důvodu. — 10. Rozsouzení druhého důvodu. — 11. Neněmeckost Tacitových Venedův. — 12. Vind č. Vend název Slovanů u Němcův. — 13. Totéž u Čudův, Celtův, Litvanův. — 14. Ohlavení. — B) Domácí starobylých Slovanův jméno Srbové. 15. Přístup. — 16. Zkaženost jména Spori. — 17. Pravé čtení Srbi m. Spori. — 18. Závěrek.

Článek II.

Sídla a děje dřevních Slovanův.

§. 8. **Nejstarší svědectví o Vindech** 121

1. Obchod s jantarem a jeho cesty. — 2. Svědectví Timaeovo. — 3. Svědectví Con. Nepotovo. — 4. Svědectví Pliniovo. — 5. Svědectví Tacitovo. — 6. Svědectví Ptolemaeovo. — 7. Svědectví Marciana Herakleotského. — 8. Svědectví desk Peutingerových. — 9. Pamětní peníz Volusianův. — 10. Svědectví Pavla Diacona. — 11. Pověsti skandinavské. — 12. Zpráva zápisek římských z Plocka. — 13. Svědectví Jornandovo a Prokopiovo. — 14. Ohlavení. — 15. Tvary a význam jména Vinidi či Venedi.

Stránka

§. 9. **Nejstarší svědectví o Srbech** 192
1. Příčiny nehojných zpráv o Srbech. — 2. Svědectví Pliniovo a Ptolemaeovo. — 3. Svědectví Prokopiovo. — 4. Svědectví Vibia Sequestra. — Původ a význam jména Srb.

§. 10. **Větve Slovanův v zemi Vindův čili Srbův** . . 210
1. Rozhled obecný. — A) Slovanské národy u Herodota. a) Budini. — 2. Svědectví Herodotovo o národech ve Skythii. — 3. Sídla Budinův. — 4. Důkazy o slovanskosti Budinův. — b) Neuri čili Nuri. 5. Sídla Neurův. — 6. Důkazy o slovanskosti Neurův. — B) Slovanské národy u Ptolemaea. — 7. Povaha zpráv Ptolemaeových. — 8. Znění zpráv Ptolemaeových. — 9. Roztřídění národův Ptolemaeových. — 10. Vytčení národův slovanských. — 11. Napravení některých mýlek Ptolemaeových. — 12. Závěrek.

§. 11. **O Slovanech v Podunají a Venetech na Adrii.** 255
1. Potaz o zprávách domácích. — 2. Povaha zpráv domácích. — 3. Zprávy Nestorovy. — 4. Pramenové zpráv Nestorových. — 5. Vlachové tolik co Celtové. — 6. Zprávy Kadlubkovy, Boguchwalovy a Dalimilovy. — 7. Čeho k dotvrzení starých pověstí třeba. — 8. Výprava Celtův na Podunají. — 9. Slovanská stará jména na Podunají. — 10. Důkazy o národech slovanských na Podunají. — 11. Národnost starých Illyrův. — 12. Národnost Venetův adriatických. — 13. Mínění Mannertovo a Surowieckého.

Článek III.

Přehled kmenův s Vindy čili Slovany mezujících.

§. 12. **Přístup** 302
A) Plémě severské. B) Plémě indoevropejské.

§. 13. **Národy kmene skythického** 304
1. Přístup. — 2. Skythové kočovní, královští, rolníci a oráči. — 3. Nejstarší o Skythech zprávy. — 4. Válčení Skythův s Asiaty. — 5. Pozdější děje Skythův. — 6. Náradnost a mravy Skythův. — 7. Jazyk Skythův. — 8. Skyt totožné se slov. Čud.

§. 14. **Národy kmene čudského** 325
1. Příčiny chudých zpráv o starých Čudech. — 2. Prvotní rozšířenost kmene čudského. — 3. Zprávy Herodotovy o Čudech. — 4. Mlčení o Čudech po Herodotovy. — 5. Zprávy Pliniovy, Tacitovy a Ptolemaeovy o Čudech. — 6. Skandinavské pověsti o Čudech. — 7. Rozdílnost národův Čudy jmenovaných. — 8. Rozbor jmen Čudův.

§. 15. **Odvětví uralských Čudův: Spali, Skamari, Hunové a Sabiri** 355
1. Prvotní vlast kmene čudského. — 2. Spalové. — 3. Skamarové. — 4. Hunové. — 5. Společenství Slovanův s Huny. — 6. Sabirové.

Stránka

§. 16. **Národy kmene sarmatského** 371
1. Přistup. — 2. Svědectví Herodotovo a Diodora Sikula. — 3. Přehled dějův sarmatských. — 4. Jaxamatae. — 5. Roxolani. 6. Jazygové podunajští. — 7. Jazygové zatatranští (Jatvězi.) — 8. Alanové. — 9. Dějiny Alanův na Maeotu a Euxinu. — 10. Děje a vplyv Alanův severních. — 11. Národnost Sarmatův. — 12. Závěrek.

§. 17. **Národy kmene celtického** 412
1. Náhledy učených o národnosti Celtův. — 3. Nejstarší sídla Celtův. — 4. Děje Celtův před Kristem. — 5. Bojové. — 6. Tauriskové. — 7. Skordiskové. — 8. Ombrové. — 9. Kothini čili Gothini. — 10. Bastarni a Peucini — 11. Galatové v podkrají Dněstru. — 12. Závěrek.

§. 18. **Národy kmene německého** 440
1. Nejstarší sídla Němcův. — 2. Nejstarší děje Němcův a větve jejich. — 3. Obyvatelé země mezi Odrou a Vislou. 4. Lugiové. — 5. Vandalové č. Vindilové. — 6. Burgundové, Kvadové a Langobardi. — 7. Gothové. — 8. Gepidové, Taifali, Wiktofali, Withingové, Scirové, Hirrové, Heruli, Turcilingové, Rugiové. — 9. Nejstarší styky Skandinavcův se Slovany. — 10. Slovanský název Němcův.

§. 19. **Národy kmene litevského** 486
1. Poměr kmene litevského ke slovanskému. — 2. Starobylost Litvanův v jejich sídlech. — 3. Nejstarší děje Litvanův. — 4. Národnost Aestiův. — 5. Prusi, Galindi a Sudeni. — 6. Aestiové, Litvané, Lotyši. — 7. Závěrek.

§. 20. **Národy kmene thrackého** 509
1. Přistup. — 2. Sídla národův thrackých. — 3. Getové čili Dakové. — 4. Noropsi. — 5. Krovyzi. — 6. Agathyrsi.

§. 21. **Výsledky přehledu cizích kmenův** 520
1. Význam „národův" u starých spisovatelův. — 2. Sídla hlavních kmenův cizích a Slovanův. — 3. Úvahy literaturní.

Článek IV.

Zeměpisný přehled pravlasti Slovanův.

§. 22. **Hory, řeky, jezera, města, a hmotné starliny v zemi Praslovanův** 529
Přistup. — A. Hory. — B. Řeky, jezera. — C. Města. — D. Starliny. — Mohyly, valy, jeskyně. — Peníze a náspy římské i řecké. — Památníky slovanské.

Článek V.

Ohlavení a závěrečné úvahy.

§. 23. **Souhrnek zpráv a všeobecné úvahy** 566
1. Přehled dějův zevnějších. — 2. Přehled sousedův a sídel slovanských. — 3. Příčiny chudosti zpráv o Staroslovanech. — 4. Obraz vzdělanosti staroslovanské.

***Přehled* dějin pořádem let.**

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03069 52